

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEMBNERIANA

A 444091

PLINIUS
NATURALIS HISTORIA

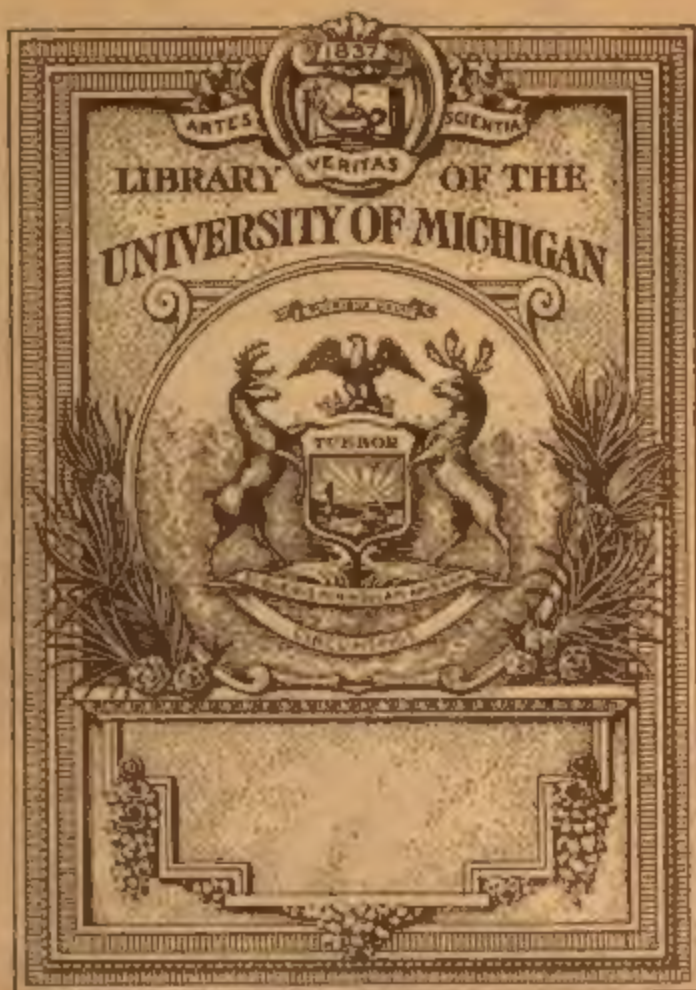
EDIDERVNT

L. IAN - G. MAYHOFF

V

LIPSIÆ
IN ARDIOVS & G. TRUBNER

THE GIFT OF
PROF. ALEXANDER ZIWET

878

P6n

M2

Alexander Fries

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXXVII.

POST LUDOVICI IANI OBITUM

RECOGNOVIT ET SCRIPTURAE DISCREPANTIA ADIECTA

EDIDIT

CAROLUS MAYHOFF.

VOL. V. LIBRI XXXI—XXXVII.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCLXXXVII.

PRAEFATIO

In quinto hoc volumine longiore non opus est praefatione. criticum munus qua ratione administraverim, ex ipsa editione et ex appendice satis apparet. locos parallelos sive auctorum excerptorumque testimonia, quotquot inveni, sedulo adnotavi, adiutus in iis partibus, quae ad artes earumque historiam spectant, plurimum Overbeckii diligentia, non nihil etiam amplo volumine Londinensi, quo nuper Eugenia Sellers has partes seorsum edidit instruxitque commentario copioso et H. L. Urlichsii, Furtwängleri, Münzeri, Traubii, aliorum Germanorum doctrina locupletato. quae editio peropportune ad me perlata est, antequam libri XXXIII et sequentium plagulas pridem perscriptas tradi typographo necesse esset. praeterea de rebus archaeologicis mihi, ubi visum est, per litteras consulenti prompta voluntate responderunt amici Ricardus Förster Vratislaviensis et Henricus Ludovicus Urlichs Monacensis. codicum scripturas collatione accuratius exploranti faverunt bibliothecarum regiarum, quae sunt Bambergae et Dresdae, praefecti, Fridericus Leitschuh, qui eximia liberalitate nobilem illum librum Bambergensem iussit Dresdam mitti, et Franciscus Schnorr de Carolsfeld, studiorum adiutor numquam non paratissimus. his viris debita observantia gratum animum hoc quoque loco testificari et decet et iuvat.

Scribam Dresdae cal. Sept. MDCCCLXXXVII.

CONSPECTUS CODICUM

De codicum manu scriptorum, quorum lectiones discrepantes in hoc volumine adnotatae sunt, origine et auctoritate uberrime disputavit Detlefsen a. 1869 in philologi vol. XXVIII p. 284—337; quae scripserat partim retractavit a. 1870 in praef. edit. vol. IV p. V sqq. et in diurn. litt. lenens. 1874 n. 26 p. 395 sqq. praeterea cfr. quae exposuerunt Carolus Welzhofer in progr. gymn. Ludov. Monac. a. 1878, quod inscribitur 'Ein Beitrag zur Handschriftenkunde der nat. hist. des Plinius', et Urlichs in Bursiani annal. litt. antiqu. 1878 II p. 267—272.

I. Ac vetustiore quidem codicem in quinto hoc volumine habemus unum eumque praestantissimum et qui ex omnibus solus operis finem servaverit

B: *codicem Bambergensem (M. V. 10)*, membranaceum, saeculo X in Italia transcriptum ex archetypo ceteris et puriore et multis locis pleniore. continet libros XXXII usque ad XXXVII, indicibus suo quoque libro praemissis. constat foliis 166 binarum columnarum, quarum quaeque 26 versus 25 fere litterarum complectitur. folia per quaterniones composita sunt, nisi quod folia 145, 146, 163, 164 singularia sunt et folia 165 et 166 inter se cohaerent. ultimum folium vacuum est; in folii 163 B columna altera media lacuna magna fugit librarium, qui a *summo ochrum* (XXXVII 183) transiit ad [lig]ni modo ardet (§ 188), sive quod totum folium errore omisit sive quod archetypi quaternio ultimus — ut Detlefseno praef. vol. V p. IV videtur — uno folio carebat. minores lacunae librariorum errore ortae in omnibus libris inveniuntur. scripserunt plures librarii inter se excipientes; semel duo eodem tempore suam uterque partem absolverunt: nam folii 146 A columnae alterius ultima pars post verba *talif inuentio* (XXXVII 60) et tota pagina B vacuae relictae sunt, lacuna nulla, cum in folio 147 A recte continentur *est & hoc munus omne*. de scripturae genere et de vitiis correctionibusque fusius in appendice disputavi. detexit codicem Tan a. 1831 et identidem in usum Silligii contulit;

eodem postea ad 'vindicias Plinianas' adhibito Urlichs errores aliquot sustulit; totum denuo contulit a. 1871 Detlefsen, in correctiones potissimum cura intenta, sed cum is quoque interrogationis nota lectionibus aliquot adposita dubitationem reliquisset et nonnullae cum Silligiana editione discrepantiae suspicionem moverent, ipse a. 1893 Bambergae quadringentos fere locos dubios inspexi et a. 1896 Dresdae totum codicem ad bibliothecam regiam missum ita contuli, ut lectionum eius a me editarum veritatem mihi non dubiam esse affirmare possim.

II. Recentiores autem codices, qui totum opus Plinium plus minusve integrum continent et toti aut maximam partem perpetuo collati sunt, variis gradibus, qui certo definiri vix posse videntur, redeunt omnes ad archetypos duos, ut duae sint familiae discernendae.

1. Prioris familiae sunt

- 1) **V**: *codex Leidensis Vossianus fol. n. LXI*, saeculo XI in Gallia septentrionali maioribus litteris Gothicis scriptus. continet XXXI—XXXVI 97 *correctus videbatur cetera*, exceptis duabus lacunis his: XXXV 176 *faciei cum terebinthi resina* — 194 *infirmior tantum bitumini* et XXXVI 62 *igni funditurque* — 66 *fecisse dicuntur* (cfr. infra **B**). praeterea sub finem libri XXXI cum traiectione archetypi foliorum ordo turbatus et errore postea cognito ita correctus esset, ut partes traiectae iterum describerentur (**V**^a, Silligio ψ), factum est, ut genuina et iterata deinceps hoc ordine scripta inveniantur: XXXI 118 *addita et resina* — 131 *redegere afri* | XXXII 17 *inserendis praebent* — 43 *saepius uero quantum* | XXXI 131 *canas quarum* — XXXII 17 *orahiantia manibus* | XXXII 43 *benefici in menstruis* — 58 *pastinaca contra suum* || XXXI 118 *addita et resina* — 131 *redegere afri* | XXXII 17 *inserendis praebent* — 31 *privatim contra uiscum* || XXXII 58 *ictum remedio ē*. alio errore factum est, ut XXXIII 106 propter vocem *plerumque* in archetypo iterarentur XXXIII 95—98 hoc modo: 106 *quā molyptiditum & plerūq.* | 95 *replerit' & eodem* — 98 *aeris uena infra ab* (pro *alumen*) | 106 *omnes hi colores*. (cfr. infra **B** et **d** et Detlefs. mus. Rhen. XV p. 374—376). codicem post Nautam denuo contulit Detlefsen.

Ubicumque **V** deest aut scriptura legi iam non potest, eius locum obtinet

- 2) **F**: *codex Leidensis [Lipsii] n. VII*, saeculo XI ex **V** r dum ab altera manu correcto transcriptus, qui cor

XXXI—XXXVII 199 *primum pondere*, exceptis lacunis duabus XXXVII 86 *ex ipso nomine* — 105 *reperta est lau*[datissime] et ibid. 111 *norunt hinc* — 118 *totus uero*. diu oblitteratum Detlefsen invenit contulitque et usui critico patefecit. eundem autem statuit esse Leidensem hunc codicem atque

- f: *codicem Chiffletianum*, cuius lectiones exstant in margine editionis Dalecampii, qui, cum promiscue siglis *Ch.* et *Chiff.* vel *Chiff.* uteretur, coniecturas quoque ipsius Chiffletii admiscuisse videtur, non accurate distinctas a codicis lectionibus.
- 3) **R**: *codex Florentinus Riccardianus*, scriptus a compluribus hominibus Italis circa a. 1100 binis columnis litteris minusculis, multis locis mutilus. continet XXXI usque ad XXXVI 157 *autem ex basanite*, exceptis lacunis duabus XXXV 191 *oculorum quoque* — 196 *maxime Thessalica nascitur* et XXXVI 62 *igni funditurque* — 66 *fecisse dicuntur* (cfr. supra V). ex eodem quo V archetypo ortus exhibet XXXI 118 sqq. eandem traiectionem iterationemque (**R**^a, Silligio Ω) et XXXIII 106 eandem iterationem. collatus est in Silligii usum a Iano; collationem in bibliotheca regia Dresdensi adservatam denuo inspexi.
- 4) **d**: *codex Parisinus latinus 6797* (Harduino Regius II), saeculo XIII binis columnis scriptus, continens XXXI usque ad XXXVII 199 *primum pondere*. eandem quam **VR** traiectionem habet Iano teste XXXI 118 sqq. (iterationem non item, ut videtur) eandemque iterationem XXXIII 106. cum **F** communem habet lacunam XXXVII 111—118, sed pannis ex Isidoro compilatis misere resartam (cfr. infra h). ceterum hic liber ultimus 'ab altera manu, ut ait Ian, additus' est ex codice recentiore multis locis interpolato. libri XXXI, XXXII, XXXVII a Iano collati sunt eamque collationem denuo inspexi, reliqui a Silligio. scripturae autem discrepantiam ad librum XXXI tantum plene adnotavi, in ceteris ita, ut e silentio nihil concludendum sit.

Quae in his codicibus ab altera manu factae sunt correctiones exigui vel nullius momenti sunt, interpolatoris manum plerumque aperte ostendentes, uno excepto codice **R**, cuius est alia condicio (cfr. infra r).

Eiusdem familiae sunt codices hi, quorum lectiones delectu insigniorum habito, ubi utile visum est, ceteris adpositae sunt:

T: *codex Toletanus*, saeculo XIII binis columnis scriptus, qui continet libros XXXI—XXXVI (deficiente ultimo: cfr. supra d) et a Pintiano quondam diligenter in-

spectus, in Silligii usum collatus est a duobus presbyteris Hispanis (cfr. edit. Sill. vol. I praef. p. X).

- x: *codicis Luxemburgensis* pars, quae continet XXXI 49—62, suppleta ex exemplari priori huic familiae cognato. scripturae discrepantiam publici iuris fecit Matthaeus Michel pp. 49. 50 singularis libelli ('Le manuscrit de Pline le naturaliste conservé à la bibl. de l'Athénée de Luxembourg'), quo a. 1865 codicem accurate descripsit.
- h: *codex Parisinus 6801*, membranaceus, saeculo XV litteris maioribus Gothicis columnis binis transcriptus ex archetypo passim ad d prope accedente, praecipue in libro XXXVII, multis autem locis correcto, pluribus interpolato. exigui est pretii, sed cum saepe consentiat cum editionibus vetustis, ob hanc causam negligi non potuit. continet libros omnes usque ad XXXVII 199 *primum pondere*. inde a libro XXXII contulit Sillig (cfr. eius edit. vol. I praef. p. XVII).

2. Alterius familiae sunt

codices ii, qui plurimum valuerunt ad constituendam lectionem a vetustissimis editoribus vulgatam. in his principem locum tenet

- 1) E: *codex Parisinus latinus 6795* (Silligio et Iano a, Harduino Regius I), saeculo X vel XI litteris Gothicis binis columnis exaratus, qui olim integer, nunc in fine detruncatus continet XXXI et XXXII, desinens § 135 in v. *inlitum psilotrum* ///. correctionibus E² nihil fere tribuendum esse exposui nov. luc. p. 88 sqq. contulit Detlefsen.

Communem cum hoc habet originem

- 2) r: *codex incognitus*, quem repraesentant *correctiones in Riccardiano B* vel inter ipsos versus vel ad marginem a seriore manu factae inde ab initio libri XXVI. correxit autem satis accurata collatione XXXI 1—125.

Eiusdem stirpis sunt

- 3) b: *codex Vaticanus 1954*, saeculo XIV ineunte scriptus, qui a Detlefseno a. 1860 collatus et in libro XXXII, ubi E deest aut infimi potissimum paginarum versus ob situm et squalorem legi non possunt, adhibitus est.
- 4) a: *codex Vindobonensis CCXXXIV* (Silligio et Iano w), saeculo XII vel XIII ortus ex archetypo minus mutilato quam E, sed negligenter atque etiam licenter scriptus ac tot lacunis magnis parvisque foedatus, ut haud raro excerptoris potius quam librarii manum prae se ferat. continet libros omnes usque ad XXXVII 203 *quaecumque ambitu*[r mari], qui est operis finis in omnibus ante Silligium editionibus. XXXII 152. 153 contulit MHaupt in edit. Ovidii Halieuticorum, sequent

libros annis 1855—1858 Detlefsen, qui scripturam adnotavit ad XXXIII 141—XXXIV 178. XXXVI 63—66. 94—XXXVII 203. ego in numerum eorum, quorum lectiones constanter ac perpetuo adscripsi, recepi eum a XXXVI 157, ubi R deficit, ad librum XXXVII simul usus peculiari collatione in usum Iani a. 1861 a Vahleno (§ 1—25) et Hartelio (§ 26—203) ad textum Ianianum diligenter facta (cfr. acta acad. litt. Bavar. a. 1862 p. 230). quae cum Detlefseniana plerumque congruit; ubi ita discrepantem vidi, ut dubitatio existeret, interrogationis notam lectioni Detlefseni adposui.

Hoc loco commemorandus est etiam

- 5) L: *codex Laurentianus plut. LXXXII 1. 2* sive *Slaglosianus*, saeculo XIII ineunte scriptus, qui, quamquam antecedentibus libris ad priorem familiam (Fd) pertinet, in maiore parte libri XXXVI et per totum librum XXXVII, ubi deficit in vv. *desinens nitor* (§ 199), originem ducit ex archetypo ad a proxime accedente (cfr. glossema illud XXXVII 191 *ratio nominum non est in borsycite*), sed minus lacunoso et ab homine docto, ut videtur, castigato: certe aliis locis corripiendo, aliis amplificando vel varie mutando interpolatus est, nonnullis vero (ut XXXVII 173. 190. 193) convenienter fere cum a suppletus a correctore (L²). contulit Detlefsen a. 1858 ad XXXVI 62—66. 178 usque ad XXXVII 199.

Codices a et L artissimo cognationis vinculo cohaerere cum iis, quorum ope vetustissimi editores textum Plinianum conformaverint, e lectionibus in commentario adnotatis passim apparet.

Denique non omittendae sunt

- O: *codicis Vindobonensis CCXXXIII* (Silligio et Iano π), membranacei, saeculo fere VI scripti, reliquiae septem foliorum in 22 lacinias dissectorum, quae binis columnis exarata continent fere XXXIII 142—163. XXXIV 3—42. 109—118, litteris permultis evanidis. primus edidit Endlicher ex apographo Reussii; denuo contulit correxitque nonnulla Detlefsen a. 1855. consentiunt scripturae, quae quidem adnotari potuerunt, saepius cum a, emendationi non multum utiles.

Praeterea sparsim adnotatae sunt lectiones aliquot desumptae ex

- man. Dal.*: codice a Dalecampio in editionis margine sigla M vel Man. notato (Silligio r), de quo cfr. Urlichs in Eo II (1866) p. 359, Detlefsen philol. vol. XXVIII (1869) p. 301, Welzhofer l. l. p. 36.

cod. Poll.: codice *Monacensi Pollingano* (Silligio P), a. 1459 in Italia scripto, de quo cfr. edit. Sill. vol. I praef. p. XXI, Welzhofer l. l. p. 82—89. continet omnes libros usque ad XXXVII 199 *desinens nitor*. contulit Ian XXXIV 48—70 et XXXVII.

cod. Burb.: codice *Neapolitano Burbonico V a. 4* (Silligio N), a. 1360 scripto, de quo cfr. edit. Sill. vol. I praef. p. XIX. continet omnes libros. excerpit Ian XXXV 1—119.

NOTARUM EXPLICATIO

---

a. = ante.

add. = addit, addunt, addito.

coni. = coniecit, coniectura.

corr. = correxit, correctura.

del. = delevi, delevit, deletio.

dist. = distinxi, distinxit.

lac. = lacunam.

ll. = libri manu scripti **BVR** (r) **dEbaL**, quotquot quoque loco collati et uniuscuiusque paginae in margine superiore siglis indicati sunt.

om. = omisit, omissio.

praem. = praemisso.

r = reliqui codices praeter eos, qui ad eandem lectionem adnotati sunt.

ras. = rasura.

v = veteres editores vel lectio vulgata inde a vetustissimis editionibus usque ad hanc aut ad eam, quae una adnotata est, velut *v.a.G.* = veteres ante Gelenium; *v.a.G(H)* = veterum ante Gelenium lectio, revocata ab Harduino.

B = Hermolai Barbari castigationes Plinianae. Romae 1492. 1493.

Bas. = Basileensis editio (Erasmi) 1525.

Brot. = Broterii editio Parisina 1779.

C = Io. Caesarii editio Coloniensis 1524.

D = Detlefseni editionis Berolinensis vol. V. 1873.

Dal. = Dalecampii editio Lugdunensis (1587) 1606.

vet. Dal. (Silligio K) = coniectura incerti hominis docti vel vetustioris alicuius editionis lectio a Dalecampio ad marginem enotata.

G = Gelenii editio Basileensis 1554. (Eiusdem castigationes sive annotationes 1535).

Gron. = Gronovii (I.F.) in aliquot libros C. Plinii Secundi notae (1669). v. Sill. edit. vol. VI.

H = Harduini editio Parisina (1685) 1741.

Hack. = Hackiana editio. Lugd. Bat. 1668.

J = Iani editionis Teubnerianae vol. V. Lipsiae 1860.

Lugd. = Lugdunensis editio (I. N. Victorii) 1563.

P = Pintiani in C. Plinii nat. hist. libros omnes observationes. (Salmanticae 1544) Lugduni 1593.

S = Silligii editionis vol. V. Hamburgi et Gothae 1851.

Salm. = Salmasii Plinianae exercitationes in Solini polyhistora. (Parisiis 1629). Traiecti ad Rhenum 1689.

U cum numero = Urlichsii vindiciarum Plinianarum vol. II. Erlangae 1866. *U* sine numero = chrestomathia Pliniana. Berolini 1857.

Ven. = Veneta editio (I. B. Palmarii) 1499.

Verc. = Alexandri Benedicti editio 1507.

Bergk (Th.): Exercitationes Plinianae I. II. Marburgi 1847. 1851.

Birt (Th.): De Halieuticis Ovidio poetae falso adscriptis. Berolini 1878.

Fels (Alb.): de codicum antiquorum, in quibus Plini nat. hist. propagata est, fatis, fide atque auctoritate. Gottingae 1861.

Froben (C.): quaestionum Plinianarum specimen. Regiomontani 1888.

C F W Müller: Krit. Bemerkgn. zu Plinius' nat. hist. Breslau 1888. — *grat.*: Festschrift z. 50j. Doctorjubiläum Ludwig Friedländer dargebracht von s. Schülern. Leipzig 1895. (p. 543—554).

Müller (Jo.) *emend.*: Emendationen zur nat. hist. des Plinius. V. Wien 1882. *de stilo*: Der Stil des älteren Plinius. Innsbruck 1883.

luc.: mea lucubrationum Plinianarum capita III. Neostrelitiae 1865. — *nov. luc.*: novae novae lucubrationes Plinianae. Lipsiae 1874. —

Pliniana (mea): v. Philolog. Abhandlungen (Martin Hertz dargebracht). Berlin 1888. (p. 28—43).

Th. H. = Theophrasti historiae plantarum libri IX (ed. Wimmer vol. I 1854). — *Th. lap.* = Theophr. fragm. II περί λίθων (ed. Wimmer vol. III 1862).

Diosc. = Dioscoridis de materia medica libri V (ed. C. Sprengel 1829 vol. I). — *Diosc. eupor.* = Εὐπορίστων libri II (eiusdem edit. vol. II).

Orph. Lith. et κηρ. = Orphei Lithica (accedit Damigeron de lapidibus). rec. Eug. Abel. Berolini 1881.

Cels. = A. Cornelii Celsi de medicina libri VIII (ed. C. Daremberg. Lipsiae 1859).

Damig. = Damigeron de lapidibus (ed. Eug. Abel: v. supra).

Isid. = Isidori origines (ed. Otto in Lindemanni corp. gramm. Latt. III. Lipsiae 1833).

Marc. = Marcelli de medicamentis liber (ed. G. Helmreich 1889).

Plin. iun. Gargil. = Plinii Secundi quae fertur una cum Gargilii Martialis medicina edita a Valentino Rose. Lipsiae 1875.

Seren. = Q. Sereni Sammonici liber medicinalis (ed. Aem. Baehrens in poet. Lat. min. vol. III. Lipsiae 1881).

Theod. Prisc. = Theodori Prisciani euporiston libri III editi a Valentino Rose. Lipsiae 1894.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBRI XXXI—XXXVII

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXI

---

1. (1) Aquatiliū secuntur in medicina beneficia, 1
opifice natura ne in illis quidem cessante et per undas
fluctusque ac reciprocos aestus amniumque rapidos cursus
inprobas exercente vires, nusquam potentia maiore, si
5 verum fateri volumus, quippe hoc elementum ceteris omni-
bus imperat. terras devorant aquae, flammās necant, scan- 2
dunt in sublime et caelum quoque sibi vindicant ac nu-
bium obtentu vitalem spiritum strangulant, quae causa
fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. quid esse
10 mirabilius potest aquis in caelo stantibus? at illae, ceu
parum sit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo
secum piscium examina, saepe etiam lapides, subeuntque
portantes aliena pondera. eadem cadentes omnium terra 3
enascentium causa fiunt, prorsus mirabili natura, si quis

---

§§ 1 extr. — 3: Isid. XIII 12, 3. 4. — § 3: cfr. Vitruv. VIII
praef. 2 sqq.

---

2 opice V. 3 fluctisque V. 4 exerente Ev. a. H. sed cfr.
II 215. 106. | uirus VR¹. | potentiam ea uire V. 6 aequae V.
6. 7 scandant V. 8 obtentum Vd. 9 flumine ludit V.
fulmine ledit d. | ipse VR¹. 10 aquis dErv. -uas r. | in om.
VR¹d. | ad ille V. 11. 12 eos cum E. et secum Isid.
12 exanima V. -me E. | etiam in V. | subeuntque VRdT H.
-nt Ev. subvehunt C. 13 pondere E. | aedem V. | omnia V. |
terre R¹. -rrae S. 14 enascentium VJ coll. XI 128. XVII 244.
nasc- (-tum R¹) rv.

velit reputare, ut fruges gignantur, arbores fruticesque
vivant, in caelum migrare aquas animamque etiam herbis
vitalem inde deferre, iusta confessione, omnes terrae quo-
que vires aquarum esse beneficii. quapropter ante omnia
ipsarum potentiae exempla ponemus. cunctas enim enu- 5
merare quis mortalium queat?

4 2. (2) Emicant benigne passimque in plurimis terris
alibi frigidae, alibi calidae, alibi iunctae, sicut in Tarbellis
Aquitania gente et in Pyrenaeis montibus tenui intervallo
discernente, alibi tepidae, egelidae, atque auxilia morborum 10
profitentes et e cunctis animalibus hominum tantum causa
erumpentes augent numerum deorum nominibus variis ur-
besque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statiellas in
Liguria, Sextias in Narbonensi provincia. nusquam tamen
largius quam in Baiano sinu nec pluribus auxiliandi gene- 15
5 ribus: aliae sulphuris vi, aliae aluminis, aliae salis, aliae
nitri, aliae bituminis, nonnullae etiam acida salsave mix-
tura, vapore ipso aliquae `prosunt, tantaque est vis, ut

§ 5: cfr. Vitruv. VIII 3, 1. Seneca nat. qu. III 2, 1. Isid.
XIII 13, 1. — § 6: Isid. XIII 13, 2.

1 refutare E. | ui Vd¹. un¹¹ d². unde T. 2 uiuunt V.
3 iusta confessione C. uicta (uita r) conf- dTarv. conf-
uicta (urta B) VRS. conf- uitae D. conf- inuita CFW Müller
p. 27. confessione . . . . E. 4 benefici V. -ciū dT. 5 po-
tentiae Bv. -ia rD. 6 que ar V. 7 pluribus VR¹. cfr.
§ 107. 8 alibi Erv(D). -iae TS. -ie Bd. ale V. | fridae V. |
alibi . . . alibi Erv(D). aliae . . . aliae rTS. | iunctae dErv(G).
inunctae V²RB. iniu- V¹. inuin- T. | in om. VR¹. | terbellis E.
treb- v.a.B. cfr. IV 108. 9 aquitania V. -nica — pyrenaeis
om. B¹. | et in VRdG. ex in E. exin in v. | cirenaeis E. |
gentibus Er. 10 discendente V. desc- B¹. | alibi E²rv(D).
alii E¹. -iae rS. | egelidae atque ego. -daeque (gel- dTv.a.G)
ll.Tv. 11 confitentes E. -ferentes v.a.H. | animalium v.a.S.
12 dist. ego. | uaries V. 13 statielas B¹v.a.Bas. cfr.
III 49. 14 sexcias V. | narboniensa V. | prouintia E(?)D.
15 balano si nunc e V. 16 ui D. ut VRE. om. d(?)v. |
alie B. iliae E. alia r. | luminis V. | solis E. 17 agida V¹.
alg- V². 18 uapore quoque ipso d(?)v.a.S. | tantaque Er
e corr. Verc.(D). -tatio Vd¹. -ta his d². -ta iis S. -taque eis v.
do cfr. § 88.

balneas calefaciant ac frigidam etiam in soliis fervere cogant. quae in Baiano Posidianae vocantur, nomine accepto a Claudii Caesaris liberto, obsonia quoque percocunt. vaporant et in mari ipso quae Licinii Crassi
5 fuere, mediosque inter fluctus existit aliquid valetudini salutare.

(3) Iam generatim nervis prosunt pedibusve aut 6
coxendicibus, aliae luxatis fractisque, inaniunt alvos, sanant vulnera, capiti, auribus privatim medentur, oculis
10 vero Ciceronianae. dignum memoratu, villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus inposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat M. Cicero Academiam ab exemplo Athenarum, ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua et monumenta sibi
15 instauraverat, ceu vero non et in toto terrarum orbe fecisset. huius in parte prima exiguo post obitum ipsius 7
Antistio Vetere possidente eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tulli, qui fuit e libertis eius, ut protinus noscatur etiam
20 ministeriorum haustus ex illa maiestate ingenii. ponam enim ipsum carmen, ut ubique et non ibi tantum legi queat:

1 solis VE v. a. C(D). 2 in baiano r in ras. v(J). in banaiano E. in bala (-le V) r. nunc Baiae S cum Gronovio. | posidianae dG. -no E. possidianae (-ne V) r. -deanae v. cfr. Sueton. Claud. 28. 4 uaporant om. E. 5 fuere que R¹. -re quem V. | mediisque V. -dios d. 7 generatis V. 8 eluxatis d. elox- VR¹. 9 auribusque Rd(?) v. a. D. 10 dignū ego. -nu V. -no E. -na r(?) v. -nae D (cum antecedd. iungens). 11. 12 celebra V. 12 euocabat Er. et uoc- v. a. S. | M. Ev(D). om. rH. 14 eisdem v. a. G. | nominibus VE v. a. G. | in aqua E. 15 nen E. | et in v. ex in Er. int R. in eo d. in VS. cfr. § 4. | toto dEr v. eo to r. 16 fecisset dv. -sse r. | exiguo om. VR¹. | ouitum V. 17 ualidi VR¹. 17. 18 perquam dEr v. -que R. inquam V. 20 ministerium v. a. H. | haustus RdTH. cfr. praef. 24. -tis Vf. eius G. eius haustus (-tum C) v. | ingenii dTH. -ni r¹. -enam VRf. om. Er² v. 21 ut ego. om. ll. S. dignum v. | ubique et ll. v(D). uti queat J coll. XXXVII 12 et VIII 100; adde XXVIII 210. XXXVI 155. XVII 197. | ibi tantum non VR¹ dJ. 22 queat (omissum ante quod tua) ego. om. ll. v.

8 Quo tua, Romanae vindex clarissime linguae,
 silva loco melius surgere iussa viret
 atque Academiae celebratam nomine villam
 nunc reparat cultu sub potiore Vetus,
 hoc etiam apparent lymphae non ante repertae, 5
 languida quae infuso lumina rore levant.
 nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
 hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope,
 ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
 sint plures oculis quae medeantur aquae. 10

(4) In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae
 sterilitatem feminarum et virorum insaniam abolere pro-
 9 duntur, (5) in Aenaria insula calculosis mederi et quae
 vocatur Acidula ab Teano Sidicino $\overline{\text{III}}$ p. — haec fri-
 gida —, item in Stabiano quae Dimidia vocatur et in 15
 Venafrano ex fonte Acidulo. idem contingit in Velino
 lacu potantibus, item in Syriae fonte iuxta Taurum mon-
 tem auctor est M. Varro et in Phrygiae Gallo flumine
 Callimachus. sed ibi in potando necessarius modus,
 ne lymphatos agat, quod in Aethiopia accidere αis , qui e 20
 10 fonte Rubro biberint, Ctesias scribit. (6) iuxta Romam
 Albulae aquae vulneribus medentur, egelidae hae, sed

§ 8 extr.: Isid. XIII 13, 4. — § 9: Vitruv. VIII 3, 17. —
 Ctesias ap. Antigon. hist. mir. 145 (160). Ovid. met. XV 320 sqq.
 Isid. XIII 13, 4. — § 10: Strabo V 3, 11 p. 238. Vitruv. VIII
 3, 2. — Celsus IV 12 p. 137, 7. cfr. Plin. XXXI 59. II 209.
 III 109. Seneca nat. qu. III 25, 8. — Th. H. IX 18, 8. Isid.

1 quo dG(S). quod rv(H). | tua romane Er. mane uarro
 V. ///// uarro B. | clarissima E. 2 siluere B¹. | uires Vd.
 4 cultu drv. -tus E. -tos r. 5 hic v.a.S. | reparte V.
 6 rore leuant REv. releuant V. iā rel- d. 12 sterelitatem
 VRE. | saniam d. 13 aeraria E. 14 dicino E. | haec om.
 v.a.G. 16 uenenafrano V. -no frano d. | acidulos VR¹.
 -lus d. | item contigit E. 17 idem (sc. contingere) coni. J.
 18 phiae V. 19 putando V. 20 ne Err. ne in r. |
 in om. VR¹. | iis v. his U.C. | qui e VRdH. quae E. qui v.
 21 esias V. 22 egelidae hae (haec E. suctu haec r)
 ErG(D). -dae VRS. hē gelidae dT (an recte?). praegeli-
 v.

Cutiliae in Sabinis gelidissimae suctu quodam corpora invadunt, ut prope morsus videri possit, aptissimae stomacho, nervis, universo corpori. (7) Thespiarum fons conceptus mulieribus repraesentat, item in Arcadia flumen
 5 Elatum, custodit autem Linus fons in eadem Arcadia abortusque fieri non patitur. e diverso in Pyrrha flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit. (8) Lacu Alphio 11
 ytiligines tolli Varro auctor est Titiumque praetura functum marmorei signi faciem habuisse propter id vitium.
 10 Cydnus Ciliciae amnis podagricis medetur, sicut apparet epistula Cassi Parmensis ad M. Antonium. contra aquarum culpa in Troezene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri civitas Galliae fontem habet insignem plurimis 12
 bullis stillantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi
 15 in fine potus intellegitur. purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorum vitia. eadem aqua igne admoto turbida fit ac postremo rubescit. Leucogaei fontes inter Puteolos et Neapolim oculis et vulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit Reatinis tantum paludibus
 20 ungulas iumentorum indurari.

XIII 13, 1. 5. — § 11: Strabo VIII 3, 19 p. 347. — Vitruv. VIII 3, 6. — § 12 extr.: Isid. XIII 13, 6.

1 cutiliae dG. -illae (-ille V) r. subcutile v. | gelidissimae V. | quidam dE. quiddam V. 3 thesiarum E. 4. 5 flumina latum VR¹. 5 autem ego. autem flatum (*ortum ex iterato* Elatum) ll. autem fetum H cum P. autem partum v. *de dictione* cfr. XXVIII 248. XX 248. (XXX 123. 142. 124. XXVIII 246). | leinus d. le//inus R¹. lemus V. lechnus Isid. | edem V. 6 pyrrha B. -rra dD. cfr. Theophr. pirra V. -rrea E. pyrraea R(?). -rrhaea H. -rrhea v(G). (cfr. Theophr. C. II 6, 4). | flumen dErv. non patitur flumen VR. 7 afrodisium V. afrond- E. Amphrysium coni. B. | lacus Erv.a.S. | alphio S. -ion G. aphio Er. apio R. opio Vd. amphion v. 8 tollit Ev.a.S. | titiumque S. -tumque d. -tiumquae r. -tium quendam v. 9 id vinum E. 11 in epistola R(?) v.a.D. 14 stillantem ll. Tv(S). stell- G. | ferrugines V. 16 febras V. | calculorum VRd. -rumque Erv. | uitiae adest V. 16. 17 admota VR¹. 17 ad postremo (-mum v) E 18 poteoles V.

- 13 (9) Eudicus in Hestiaeotide fontes duos tradit esse, Ceronam, ex quo bibentes oves nigras fieri, Nelea, ex quo albas, ex utroque varias, Theophrastus Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bubus ac
 14 pecori, (10) quin et homines sentire differentiam eam; 5
 nam qui e Sybari bibant, nigriores esse durioresque et crispo capillo, qui e Crathi candidos mollioresque ac porrecta coma. item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Haliacmonem ducere, qui nigra aut fusca, ad Axium. idem omnia fusca nasci quibusdam in locis dicit 10
 et fruges quoque, sicut in Messapis, at in Lysis Arcadiae quodam fonte mures terrestres vivere et conversari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.
 15 (11) In Boeotia ad Trophonium deum iuxta flumen Hercynnum e duobus fontibus alter memoriam, alter ob- 15

§ 13: Strabo X 1, 14 p. 449. Arist. ausc. mir. 170. Antig. hist. mir. 78 (84). cfr. Seneca nat. qu. III 25, 3. Vitruv. VIII 3, 14. Isid. XIII 13, 5. Plin. II 230. — Theophr. ap. Aelian. n. a. XII 36. Timaeus ap. Antig. hist. mir. 134 (149). Aristot. ausc. mir. 169. — § 14: Strabo VI 1, 13 p. 263. Ovid. met. XV 315 sqq. Seneca nat. qu. III 25, 4. — Theopomp. ap. Antig. hist. mir. 137 (152). Aristot. ausc. mir. 125. — § 15: Isid. XIII 13, 3. cfr. Pausan. IX 39, 2. 8. — Vitruv. VIII 3, 22. 4, 25.

1 hestiaeotide R(?) G. -ae uticae V. estiaeotide d(?) Brot. -odicae E. hestia (-iaea B) euthice v. thessalia Isid. an hestiae euboica? cfr. Thucyd. I 114, 3. Strabo X 1, 3. Diodor. XII 22. de dictione cfr. § 28. XXXVI 128. 2 ceronem v. a. S. -na U 684. | nelea H. cfr. Strabo, Aristot., Antig. mellea VR^d. -eam d² T. melle Er. melan C (e II 230). mellem v. 3 duris E. 4 chrathim VR^d. | bubus Er D. bobus dv. ambobus r. 7 e (ex d H) crathi d T f S. e crati V. & rati R. echatari Er. ex crathide v. | mollioresque v. madidior- U. T f (an recte?). 7. 8 prorecta VR¹. 8 uellint V. 9 haliacmonem S. -mon B. halacmonem Er e corr. halialm- v. alialm- d. aliacm- G. allimo V. | ducere — 10 nasci om. VR¹. 10 quibusdam om. R¹. ab alialmo quibusdam d. 11 ad V. 12 tres E. | uiuire V. bibere v. a. G. 13 alios VR¹. -ius d. aleon U 685 e V 117. 15 hercynnum S. cfr. Pausan. et Liv. XLV 27, 8. erc- r D. ercinn- E. erycn- d T. //num R. eryn- v. eryc V. orchomenon B. | e — alter ES. om. V. duo sunt fontes quorum alter v.

livionem adfert, inde nominibus inventis. (12) in Cilicia apud oppidum *Cescum* rivus fluit Nuus, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M. Varro tradit, at in Cea insula fontem esse, quo hebetes fiant, Zamae in Africa, ex quo
 5 canorae voces. — (13) Vinum taedio venire iis, qui ex 16 Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus, set Theopompus inebriari fontibus iis, quos diximus, Mucianus Andri e 2, 230 fonte Liberi patris statis diebus septenis eius dei vinum fluere, si auferatur e conspectu templi, sapore in aquam
 10 transeunte, (14) Polyclitus *Lipari* iuxta Solos Ciliciae 17 ungui, Theophrastus hoc idem in Aethiopia eiusdem nominis fonte, Lycos in Indis Oratis fontem esse, cuius aqua lucernae luceant; idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotusaeis lacum esse dicit, qui vulneribus

Isid. XIII 13, 3. 2. — § 16: Vitruv. VIII 3, 21. Ovid. met. XV 322. Isid. XIII 13, 2. — cfr. Plin. II 231. Pausan. VI 26, 2. — § 17: Antig. hist. mir. 135 (150). Vitruv. VIII 3, 8. Isid. XIII

2 cescum *G(H)* e *paroemiogr.* (Zenob. 4, 51). uiscum VRdT. uisgum Er. iusg- v. crescum Dal. | nuus ErD. nouus rT. nus G. unus v. 3 M. dEG(D). P. r. om. rv(S). | ad V. om. E. 4 an esse e quo? | ex quo Erv(S). es V. om. Rd. quo G. 5 in taediū dTH. | iis v(S). tis V. his dEr e corr C(D). 6 ait H. att E. at dv. ad r. | set ego. et ll.v(S). del. H. | theopompus VR. thepo- d. 7 iis Vdv. his rTfD. | andriae Rv.a.B. adrie d. 8 statis Erv. om. r. an festis? (ἐκ τὴν ἑορτὴν Pausan.). nisi vero eius dei post templi transponendum est. | eius det V. -sdem dT. -sdem dei v.a.G. 9 aqua Vd. 10 polyclitus ll.S. -critus H ex Antigono. -clytus v. cfr. Brunn. p. 40. 21. | lipari U 686. ex lip- D. expleri (-peri R¹) ll.J. -re olei uicem v. | ciliciae Ev. -cie r in ras. -cia Vd. 11 ungui ErD cum U. congui VR. eo ungui J. congruit d. liparim S. fontem v. | theophrastus VR¹d. | huc V. hac R¹. ac dJ. 12 fontem VRdT.S. | in (om. D) indis oratis ego cum D coll. VI 75. (de in cfr. § 4. 10. 18. 21 27. 29. 77. XXXVII 39. 103. 130 al., de mendo XXXII 63). inditis oraeis (traeos r) Er. indistraeo R. inditistra (in Dit- J) eius rJ. in Tasitia eius S coll. Ptolem. IV 7, 15. in indiae terris v. | pontem R. potentem d. 13 lucernae luceant ED. -rnae ardeant v. luceat rTfS. 14 scotusaeis J. -tusei VR. -tiis ei d. -thussei r. -thissei E. -tussis B. -tusa scotis v.

- 18 medeatur, (15) Iuba in Trogodytis lacum Insanum malefica vi appellatum ter die fieri amarum salsumque ac deinde dulcem totiensque et nocte, scatentem albis serpentibus vicenum cubitorum; idem in Arabia fontem exilire tanta vi, ut nullum non pondus incompactum respuat; 5
- 19 (16) Theophrastus Marsyae fontem in Phrygia ad Caelaenarum oppidum saxa egerere. non procul ab eo duo sunt fontes Claeon et Gelon ab effectu Graecorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mucianus credit. 10
- 20 (17) Cranone est fons calidus citra summum fervorem, qui vino addito triduo calorem potionis custodit in vasis. sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet, circa margines vero pumicem faciunt aquae. 15
- 21 (18) Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitrat, discat in nulla parte naturae maiora esse miracula, quamquam inter initia operis abunde multa rettulimus. 2, 224 sqq. Ctesias tradit Silan vocari stagnum in Indis, in quo

13, 2. — Theopomp. ap. Antig. hist. mir. 142 (157). Aristot. ausc. mir. 117. — § 18: Isid. XIII 13, 9. (cfr. Plin. II 228). — § 19: Isid. XIII 13, 7. ib. 13, 3. — § 20: Athenaeus II 16 p. 42^a. — cfr. Ammian. Marc. 29, 4, 3. — § 21: Diodor. II 37 p. 151. Strabo XV 1, 38 p. 703. Antig. hist. mir. 146 (161). Isid. XIII

1 medeatur CFW Müller p. 19. -detur ll.v. 2 uia VRd.
 3 ei V. etiam dv.a.S. | nocte ego. -ti VR¹. -tu rv. cfr. § 73 et nota ad XXVII 60; XVI 33. (VIII 117. IX 56. 74. X 132. XXI 62. XXIX 138. XXXI 78). 5 nulla (om. non) T. nulla mora d(?)H. 7 saxa egerere om. E. | procul habeo V. 8 claeon B(D). cleon E. cyllon rv(J). | gelom VR¹. gyllon dv.a.B. | affectu R¹. effectu—nominum om. d. 9 dicit V. cit d. 11 cranone B. cfr. IV 29. 32. (crann-Ven.S). c///an- d. can- R¹. cann- r. gann- v. 12 in uino fE. in unum v.a.S. | addito (-tus v) triduo E(v)D. triduo addito rTfS. 13 mattiati VR¹. | fontis callidi V. | renum V. 14 haustum V. -to R¹. 15 facient E. 16 extis V. ex iis v.a.C. 16. 17 arbri tratur V. an arbitretur? 17 discat (dicat E) — naturae (-ra Er) Erv. naturae d. ae V. om. R. | aioresse V. 18 internecia R. 19 silan ego e Strab. et Antig. siden rS. -de E. -derin VRf. syderim dT. sid- v.

nihil innatet, omnia mergantur; Caelius apud nos in
 Averno etiam folia subsidere, Varro aves, quae advola-
 verint, emori. contra in Africae lacu Apuscidamo omnia 22
 fluitant, nihil mergitur, item in Siciliae fonte Phinthia, ut
 5 Apion tradit, et in Medorum lacu puteoque Saturni. item
 fluvii fons Limyrae transire solet in loca vicina porten-
 dens aliquid; mirum quoque quod cum piscibus transit.
 responsa ab his petunt incolae cibo, quem rapiunt ad-
 nuentes, si vero eventum negent, caudis abigunt. amnis 23
 10 Alcas in Bithynia Bryazum adluit — hoc est et templo
 et deo nomen —, cuius gurgitem periuri negantur pati
 velut flammam urentem. et in Cantabria fontes Tamarici
 in auguriis habentur. tres sunt octonis pedibus distantes,
 in unum alveum coeunt vasto amne. singuli siccantur duo- 24
 15 denis diebus, aliquando vicens, citra suspicionem ullam
 aquae, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus.

13, 7. — Strabo V 4, 5 p. 244. Verg. Aen. VI 239. — § 22: Isid. XIII
 13, 7. Seneca nat. qu. III 25, 5. Antig. hist. mir. 150 (165). —
 cfr. Plin. XXXII 17. Athen. VIII 8 p. 333^{d-f}. Aelian. n. a. VIII 5.
 — § 23: cfr. Aristot. ausc. mir. 152. — § 24 extr.: Isid. XIII 13, 9.

1. 2 in uerno E. 2 autem E. ait etiam v.a.S. 3 por-
 cidami Isidorus. 4 sicilia V. | phinthia Ev(G). pin- VRf.
 pithia d. pythia C cum B. Plinthia S cum Osanno coll. Seneca.
 5 mediorum V. | poteoque VR¹. 5. 6 item fluvii ego
 (cfr. V 100). temthuni r. themtu- V. ///emt- R. thentu- T.
 templum E(B)D. om. d(?)C. neptuni v. 6 limyrae Vv.
 lymirae R. lymis d. limare E. 7 quoque ego. queque E.
 que rG. quoque est v. | quo V. 9 gaudis VR¹. -diis d. |
 omnis E. 10 alcas (-ces D) ego cum D coll. V 149. alchas r.
 olcas R. oleas d. holcas VS. olachas Ev. | bryazum H. cfr.
 V 148. bria- (B)C. bryacum r e corr. brietium VVen.(D).
 -ecium d. -etcum E. -etum v. | allunt E. | est et v. esse V.
 est rJ. et Dal. 11 dō R. | gurgitem VRdTv(H). -te EB(D). |
 negantur VRdT H. neca- av.a.B(D). nota- B. | pati VRdT B.
 parthi Ev. rapti D. 12 flamma urente v.a.B(D). | et om.
 av.a.G(D). | tamarici v. -ritiae E. tamamarice d. -cae V.
 -rre R. 14 amne. singuli ego. amne (ammes E) singulis Ev.
 singuli amne rTfH. amne D. | siccantur V. 14. 15 duo-
 denis TJ. -decies REv(D). -cim eas V. -cim d. 15 singu-
 lis diebus D. | uicenis dTJ. -ciens VRS. -cies Ev(D).
 16 uicinos V. -nios d. | illis Ev(D). his r. is r. ii

dirum est non profluere eos aspicere volentibus, sicut proxime Larcio Licinio legato pro praetore post septem dies accidit. in Iudaea rivus sabbatis omnibus siccatur.

- 25 (19) E diverso miracula alia dira. Ctesias in Armenia fontem esse scribit, ex quo nigros pisces ilico mortem adferre in cibis. quod et circa Danuvii exortum audi- 5
 26 pharum tradunt. in Arcadia ad Pheneum aqua profluit 10
 2, 231 e saxis Styx appellata, quae ilico necat, ut diximus, sed esse pisces parvos in ea tradit Theophrastus, letales et ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium.
 27 necare aquas Theopompus et in Thracia apud Cichros dicit, Lycos in Leontinis tertio die quam quis biberit, 15
 Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo quattuor pedum; sole oriente eum exundare ferventi similem; aves, quae degustaverint, iuxta mortuas iacere. namque et haec insidiosa condicio est, quod quaedam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrim Arcadiae, omnino nulla deterrent 20
 qualitate. hanc putant nimio frigore esse noxiam, utpote

§ 25: Antig. hist. mir. 165 (181). — § 26: Pausan. VIII 17, 6. Antig. hist. mir. 158 (174). Seneca nat. qu. III 25, 1. Isid. XIII 13, 7. — § 27: Antig. hist. mir. 141 (156). Aristot. ausc. mir. 121. Vitruv. VIII 3, 15. — Antig. 159 (175). — cfr. Plin. II 207. — Vitruv. VIII 3, 16. cfr. Plin. II 231. Seneca nat. qu. III 25, 1.

1 mirum VR¹dTf. | non uolentibus Er. 2 pro praetore D e coni. S. post praeturam ll.v. 2. 3 septem enim dies occidit fS. sed cfr. § 54. 4. 5 dirae tesias in arminia V. 5 nigre VR¹. -ri d. 6 quod om. Rd. 8 adeoque VR¹TJ. 10 arcadia B(J). achaia RdTEv(H). achia V. cfr. § 54. XXVI 46. IV 21. | ad apaneum E. 11 ex VRS. | appellata Erv(D). -tur rTfH. | quae om. VR¹TJ. 12 laetiles E. 14 necare dv. -ri rD. | aquis ED. | thracia VJ. | cichros ego. cicros VR. chicros E. cychros d(?)v. Cychropas coni. H. (Chropsi Vitruv. Κίχρωσι Antig. Κύκλωσι Aristot.). nomen nondum restitutum. 15 licos Vd. | die om. E. | quisquam E. si quisquam v.a.H. 16 soracte R. -tae V. 18 auesque quae v.a.H. 18 gustauerint Ev.a.H. 19 omnino ego. -ino enim ll.v. | nonnulla D e coni. S.

cum profluens ipsa lapidescat. aliter circa Thessalica 28
 Tempe, quoniam virus omnibus terrori est, traduntque
 aëna etiam ac ferrum erodi illa aqua. profluit, ut indi- 4, 31
 cavimus, brevi spatio, mirumque, siliqua silvestris am-
 5 plecti radicibus fontem eum dicitur, semper florens pur-
 pura. et quaedam sui generis herba in labris fontis viret.
 in Macedonia non procul Euripidis poetae sepulchro duo
 rivi confluunt, alter saluberrimi potus, alter mortiferi.

(20) In Perperenis fons est, quamcumque rigat, lapi- 29
 10 deam faciens terram, item calidae aquae in Euboeae
 Aedepso. nam quae adit rivus saxa in altitudinem cre-
 scunt. in Eurymenis deiectae coronae in fontem lapideae
 fiunt. in Colossis flumen est, quo lateres coniecti lapidei
 extrahuntur. in Scyretico metallo arbores, quaecumque
 15 flumine adluuntur, saxeae fiunt cum ramis. destillantes 30
 quoque guttae lapide durescunt in antris, conchatis ideo,
 nam Miezae in Macedonia etiam pendentes in ipsis cama-
 ris, at in Corycio cum cecidere, in quibusdam speluncis

§ 28: Seneca nat. qu. III 25, 2. Vitruv. VIII 3, 16. 15. 16. —
 § 29 extr.: cfr. Antig. hist. mir. 135 (150). — § 30: cfr. Aristot.
 ausc. mir. 59.

1 ipse dG. 3 aena S. ena E. aen VR. aes dv. |
 qua d. 3. 4 indicauis V. -cau/// R¹. 5 semper REv. -per
 eum dicit (dio d) Vd. -per eundo T. 5. 6 purpurea D cum
 U 688. (purpura = colore purpureo: cfr. XVIII 78).
 7 corripidis Vd. 9 quamcumque EH. quac- VRT. qui
 quac- v. queo- d. 9. 10 lapidem V. 10 facit Er in ras.
 v.a.H. | euboeae VRG. -boea dTv. -boe E. 11 aedepso S.
 aedempro V. ead- RdT. edebio r. debio E. delio G. lebe-
 don B. lebeonem v. | nam quae EG(D). nam qua rTH.
 namque B. que v. | adit E. cadit rTH. alluit v. adl- D. |
 altitudinis V. -nes dT. an latitudinem? 12 lapideae VS.
 -des rv. 13 fiant VR¹. | co V. quod E. in quo v.a.H. |
 lapidei VTJ. -des rv. 14 siretico V. sirie- d. | quacum-
 que V. 15 saxeae dTD. -xae VE. -xe R. -xa v. 16 gut-
 tae Erv. -ttis r. | lapideae Er¹. -dee r². in lapides v.a.S. |
 conchatis ego. cfr. XI 270. coricis ll. -ryciis v. | ideo ll. D.
 del. v. Idaeo J coll. Pausan. X 12, 4. item in Idaeo coni. S.
 Idae U 689. 17 nam ll.v. nomen D. locus adhuc corrup-
 tus. | miezae B. cfr. IV 34. miozae Vd. -ze r. -osae v.
 18 corycio S. -co G. -ricio E. -rintio VdTf. -thio R(?)J. -tho v

utroque modo columnasque faciunt, ut in Phausia Cherrhonesi *adversae* Rhodo in antro magno, etiam discolori aspectu. et hactenus contenti simus exemplis.

- 31 3. (21) Quaeritur inter medicos, cuius generis aquae sint utilissimae. stagnantes pigrasque merito damnant, 5 utiliores quae profluunt existimantes, cursu enim percussuque ipso extenuari atque proficere; eoque miror cisternarum ab aliquis maxime probari. sed hi rationem adferunt, quoniam levissima sit imbrium, ut quae subire 32 potuerit ac pendere in aëre. ideo et nives praeferunt 10 nivibusque etiam glaciem, velut ad infinitum coacta subtilitate; leviora enim haec esse et glaciem multo levior aqua. horum sententiam refelli interest vitae. in primis enim levitas illa deprehendi aliter quam sensu vix potest, nullo paene momento ponderis aquis inter se distantibus. 15 nec levitatis in pluvia aqua argumentum est subisse eam in caelum, cum etiam lapides subire appareat cadensque inficiatur halitu terrae, quo fit ut pluviae aquae sordium plurimum inesse sentiatur citissimeque ideo calefiat aqua 33 pluvia. nivem quidem glaciemque subtilissimum elementi 20 eius videri miror adposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse convenit. nec vero pauci

§ 31: Colum. I 5, 3. (Celsus II 18 p. 66, 23). — Athen. II 16 p. 42° d. — § 33: Hippocr. de aëre et aquis c. 4 p. 199. — cfr. Plin. II 152. XVII 225. Seneca nat. qu. III 25, 11.

1 phausia (-ucia E¹) Ev. ipsa usia d. -aiisia V. -aia R. al. . . . r (*reliquis margine abscisis*). bubassia U 690 coll. V 104. nomen nondum restitutum. an Tisanusa? 2 aduersae ego. om. ll.v. | rhodo V d Ev. a. B. -diorum R(?) B coll. § 55. -di D. sed cfr. CFWMüller p. 21. 5 stagnantes V. | dampnant R.

6 fluunt dT. an profluant? | existimant a. 8 cisternarum V. 9 breuissima VR¹d. | imbrium aqua v.a.J. | ut Erv. om. r. 10 praeferuntur E. -unt imbribus R(?) v.a.J. 11 nubibus quae E. | ad finitum E. infin- R. affinium H cum anon. Dal. | coacto V. 12 meliorem T. -raem V. 13 aque d. | uituae V. 14 deprehendi v. repreh- d. repraeh- r. | alitem V. -tate d¹. agili- d². | sensus V. sexu E. 15 poe- ae V. | distantur VR¹. 17 lapides om. E. | subisse E. plurium E. | qua E. 20 elementi Ev. -to d. -tum r. 21 adpositū V. -ta E.

inter ipsos e contrario ex gelu ac nivibus insaluberrimos
 potus praedicant, quoniam exactum sit inde quod tenuis-
 simum fuerit. minui certe liquorem omnem congelatione
 deprehenditur et rore nimio scabiem fieri, pruina uredi-
 5 nem, cognatis et nivis causis. pluvias quidem aquas ce- 34
 lerrime putrescere convenit minimeque durare in naviga-
 tione. Epigenes autem aquam, quae septies putrefacta
 purgata sit, ait amplius non putrescere. nam cisternas
 etiam medici confitentur inutiles alvo duritia faucibusque,
 10 etiam limi non aliis inesse plus aut animalium, quae fa-
 ciunt taedium. item confitendum habent nec statim 35
 amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, la-
 cusque plurimos salubres. quaenam igitur et cuius gene-
 ris aptissimae? aliae alibi. Parthorum reges ex Choaspe
 15 et Eulaeo tantum bibunt; eae quamvis in longinqua comi-
 tantur illos. sed horum placere, non quia sint amnes,
 apparet, quoniam neque e Tigri neque Euphrate neque e
 multis aliis bibunt.

(22) Limus aquarum vitium est. si tamen idem amnis 36
 20 anguillis scateat, salubritatis indicium habetur, sicuti fri-

§ 34: (cfr. Celsus II 30 extr.). — § 35: Hippocr. de aëre et
 aquis c. 5. — Herodot. I 188. Athen. II 23 p. 45^b. Solin. 38, 4.
 — § 36: Athen. II 16 p. 42^a. (cfr. Plin. XXIV 1). Geopon. II
 5, 14. — Vitruv. VIII 5, 1. 2. (Celsus II 18 p. 66, 30). Pallad.
 IX 10, 1. 2. Athen. II 25 p. 46^b.

1 ipsas d. | gelo VR. | insaluberrimis Vd¹. 3 congela-
 tionem V. 4. 5 uridine a. ... dine E. 5 ex nivis d.
 8 ait J. om. VdE. perhibet R(?)v(D) contra Plinii usum. (an
 tradit?). 9 duricia VRdT. -cias r. -tias E. -tias facientes
 v.a.S. 10 plus aut E. plis ut V. 10. 11 an faciant?
 11 taedium. item ego. taedium ll.v. (an taedium. at iidem?). |
 dist. D. | confitendum rv. -ntum E. -ntes r. | habent ll.v. cfr.
 praef. § 33. autem D. 12 ullius v. uilius VRd. illius E.
 13 salubres maxime v.a.J. | que. Nam V. quaedam v.a.S. |
 huius d(?)Ev.a.S. 14 id partorum d. | choaspe v. quo-
 asphae E. quot asphecto V. quo aspectu r. 15 et Erv.
 om. r. | euleo VR¹v.a.Lugd. -lo d. | eae (et eae C) v. heae d.
 hae (he R) rS. an eaeque? 16 sed VRdS. et Ev. | placere
 potum v.a.S. 17 apparent VR¹. | nec (ter deinceps) v.a.S.
 e Vv. ex d. om. r. | euphrate neque om. Vd.

goris taenias in fonte gigni. ante omnia autem damnantur
 amarae et quae sorbentem statim implent, quod evenit
 Troezene. nam nitrosas atque salmacidas in desertis
 Rubrum mare petentes addita polenta utiles intra duas
 horas faciunt ipsaque vescuntur polenta. damnantur in 5
 primis quae fonte caenum faciunt quaeque malum colorem
 bibentibus, refert et si vasa aerea inficiant aut si legu-
 mina tarde percocant, si liquatae leniter terram relinquant
 37 decoctaeque crassis obducant vasa crustis. est etiamnum
 vitium non fetidae modo, verum omnino quicquam resi- 10
 pientis, iucundum sit illud licet gratumque et, ut saepe,
 ad viciniam lactis accedens. aquam salubrem aëri quam
 simillimam esse oportet. unus in toto orbe traditur fons
 aquae iucunde olentis in Mesopotamia Chabura; fabulae
 rationem adferunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. de ce- 15
 tero aquarum salubrium sapor odorve nullus esse debet.
 38 (23) Quidam statera iudicant de salubritate, frustrante
 diligentia, quando perrarum est ut levior sit aliqua. certior
 subtilitas, inter pares meliorem esse quae calefiat refrige-
 returque celerius. quin et haustam vasis *portatis*, ne manu 20
 pendeant, depositisque in humum tepescere adfirmant. ex

§ 37: cfr. Plin. XV 108. Diosc. V 18. — § 38: cfr. Athen.
 II 25 p. 46^b.

1 taeneas V(E?)D. tineas v.a.H. de mendo cfr. XXVII 79 al. |
 fronte V. 2 sorbentem VRfS. cum sorbentur dTH. sorbem E.
 -be r. scrobem C. scobem v. | an impleant? 3 salmaci-
 das v. ....cidas r (prioribus abscisis). -adicas V. -aticas R.
 -andicas dT. sed in acidas E. 6 quae fonte dJ. que fonte
 VRT. qui (que r) fontes Er. fontes qui v. | an faciant? | que
 quae V. quique R(?)v.a.J. 7 uas E. | aera Vd. atra T.
 aere v.a.H. | inficiant ego. -ciunt ll.v. item ter infra. | aut
 Err. et r. 8 an leuiter? | tam terram V. 9 eructis V.
 10 fecidae d. 11 ut saepe VRdv. tusae E. 12 ui-
 cenam R¹. -na Vd. uicina v.a.G (cfr. XXX 7). | salubris
 VR¹. | aeri v. -rē V. -ris dEr e corr. D. 14 mesopota-
 miae E¹ (coni. S, sed cfr. XXXII 16). | chabillae E. -bylle r.
 cabille v.a.B. 16 sabrium V. 17 frustante VRE.
 18 ferrarum V. fera- R¹. | aliquando R¹. 20 e haustam E.
 - v.a.H. | portatis ego. om. ll.v. | manu vet. Dal. -nus ll.v.
 CFWMüller p. 27. 21 suspendant D. | in unū R.

quonam ergo genere maxime probabilis continget? puteis
 nimirum, ut in oppidis video constare, sed iis, quibus et
 exercitationis ratio crebro haustu continget et illa tenuitas
 colante terra. salubritati haec satis sunt; frigori et opa- 39
 5 citas necessaria utque caelum videant. super omnia una
 observatio — eadem et ad perennitatem pertinet —, ut
 illa e vado exiliat vena, non e lateribus. nam ut tactu
 gelida sit, etiam arte contingit, si expressa in altum aut
 e sublimi deiecta verberatum corripiat aëra. in natando
 10 quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadem.
 Neronis principis inventum est decoquere aquam vitroque 40
 demissam in nives refrigerare; ita voluptas frigoris con-
 tingit sine vitiis nivis. omnem utique decoctam utiliore
 esse convenit, item calefactam magis refrigerari, subtilis-
 15 simo invento. vitiosae aquae remedium est, si decoquatur
 ad dimidias partes. aqua frigida ingesta sistitur sanguis.
 aestus in balineis arcetur, si quis ore teneat. quae sint
 haustu frigidissimae, non perinde et tactu esse, alternante
 hoc bono, multi familiari exemplo colligunt.

20 (24) Clarissima aquarum omnium in toto orbe frigoris 41
 salubritatisque palma praeconio urbis Marcia est, inter
 reliqua deum munera urbi tributa. vocabatur haec quon-
 dam Aufeia, fons autem ipse Pitonia. oritur in ultimis

§ 40: cfr. Plin. XIX 55. Sueton. Nero 48. Martial. epigr.
 XIV 117. — Aristot. meteor. I 12, 17. — cfr. Plin. XXXI 102.
 — § 41 extr.: Plutarch. Coriol. 1. Dio Cass. 49, 42. cfr. Plin.
 XXXVI 121.

1 probabile E. | puteis — 3 continget om. R¹. 2 con-
 stare uideo R(?)v.a.S. | iis v. his ll.C. | et ED. om. rv.

3 continget Vdr. -git Ev. (-gat Ven.). 4 salubritate VR¹.

6 pertinentia VR¹. -ent qua d. -et imo J. 7 illa e
 REBrot. ille V. ile d. illa v. 8 si etiam expressa rv.a.S.

8. 9 autem e r. autem R. 9 uerberatu rv.a.S.
 11 decoquere V. | ultroque V. 12 voluptates VR¹d. 14 re-
 frigerari Ev. -are r. 16 iniecta Ev.a.H. 17 balneis E

v.a.H(D). | sint ErD. sunt Vdv. om. R. 18 esset R.

22 deum Rv. ad eum r. | munera VdEv(S). -re R(?)C. |
 urbi om. E. turbe V. 23 aufeta d. aut foeta V. Saufeia
 coni. H.

- montibus Paelignorum, transit Marsos et Fucinum lacum, Romam non dubie petens. mox in specus mersa in Tiburtina se aperit, ita novem milibus passuum fornicibus structis perducta. primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, unus e regibus, postea Q. Marcius Rex in praetura, rursusque restituit M. Agrippa. 5
- 42 (25) idem et Virginem adduxit ab octavi lapidis diverticulo duo milia passuum Praenestina via. iuxta est Herculaneus rivus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. horum annium comparatione differentia supra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu praestat, tantum praestet Marcia haustu, quamquam utriusque iam pridem urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana detorquentibus publicam salutem. 10
- 43 (26) Non ab re sit quaerendi aquas iunxisse rationem. 15
reperiuntur in convallibus maxime et quodam convexitatis cardine aut montium radicibus. multi septentrionales ubique partes aquosas existimavere, qua in re varietatem naturae aperuisse conveniat. in Hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit; ideo silvigeri ab aquilonis tantum parte sunt. at Olympus, Ossa, Parnasus, Appenninus, Alpes undique vestiuntur amnibusque perfunduntur, aliqui ab austro, sicut in Creta Albi montes. nihil ergo in his perpetuae observationis iudicabitur. 20

---

§ 42 init.: Dio Cass. 54, 11 extr. — § 43: Vitruv. VIII 1, 6. Pallad. IX 8, 7. Geop. II 5, 1. Democrit. ap. Geop. II 6, 5.

---

1 marisos V. 2 roma V. | mox in VR d H. mons E. mox v. | spectus V. -cu v. a. H. 3 aperit ita ego. -rint a VR. -ruit a d. -rit a TS. -rit Ev(D). | fornicibus V. 4 instructis perinductam (-tum v) Ev. a. B. trustis perduc V. | primum VR¹. in om. E. 5 Q. REv. que d. quae V. 7. 8 deuerticulo S. 9 obtenuit ut V. 10 dicta om. Vd. 11 praestat VRTfS. -tet ED. om. d(?)v. 12 prestat V. praeter Er. 13 perit VD. | avaritiaequae V. 15 re sit Vdv. serit R. reposit Er. | rationem Erv. om. VR. causas dT. cfr. index. 16 quondam d. 17. 18 ubi V. 19 apparuit d v. -ti VR. sic et Er. | alibi dE.

(27) Aquarum sunt notae iuncus et herba, de qua 44 dictum est, multumque alicui loco pectore incubans rana. 26, 30 salix enim erratica et alnus aut vitex aut harundo aut hederā sponte proveniunt et contrivatione aquae pluviae 5 in locum humiliorem e superioribus defluentis, augurio fallaci, certiore multo nebulosa exhalatione ante ortum solis longius intuentibus, quod quidam ex edito speculantur proni terram adtingente mento. est et peculiaris 45 aestimatio peritis tantum nota, quam ferventissimo aestu secuntur dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque 10 loco percussus splendeat. nam si terra sitiente umidior sit ille, indubitata spes promittitur. sed tanta oculorum 46 intentione opus est, ut indolescant. quod fugientes ad alia experimenta decurrunt. loco in altitudinem pedum 15 quinque defosso ollisque e figlino opere crudis aut peruncta pelvi aerea *lanae vellere* cooperto lucernaque ardente concamarata frondibus, dein terra, si figlinum umidum ruptumve aut in aere sudor vel lucerna sine defectu olei restincta aut etiam vellus lanæ madidum reperiatur, 20 non dubie promittunt aquas. quidam et igni prius excocunt locum, tanto efficaciore vasorum argumento.

§ 44: Vitruv. VIII 1, 3. Pallad. IX 8, 4. Geop. II 4, 1. (II 5, 4. 16. 6, 23 sqq.). — § 45: Vitruv. VIII 1, 1. Pallad. IX 8, 1. Geop. II 5, 11. — ib. 5, 13. — § 46: Vitruv. VIII 1, 4. 5. Pallad. IX 8, 5—7. Geop. II 4, 2—5. 6, 42—45. — Vitruv. VIII 1, 5. Pallad. IX 8, 7.

1 iuncus *D coll. v. 3 et Vitruv. (philol. XXXI p. 396).* iuncus (incus *R*¹) aut harundo *ll.v.* | et *dED.* aut *rv.* | herbae *d.* 2 ranas *VE.* 3 aut harundo *del. v.a.H.* 5 e *om. E.* 6 fallacia *R*¹. | certiore *S.* -or pe *VR.* -or est *d.* -or *Er.v.* | multo *Er.v. om. r.* | exhalatio *d.* -tio est *v.a.S.* 7 colis *R.* | qui etiam *V.* | editu *d.* hedito *V.* 10 oris *V.* 11. 12 utilior *ar.* (*de E non constat*). 12 sit *ego.* (*cfr. v. 19*). est *ll.v.* 14 aliqua *E.* 15 defossi *V.* | aliisque *E.* 16 peluia *r.* pelle *R.* | lanæ uellere *ego. om. ll.v. cfr. v. 19 et Vitruv. Pallad. Geop.* | cooperto *post* dein terra (17) *transposuit D. cfr. philol. l. l. p. 399.* 17 concamerata *d v.a.S.* | sit lignum *V.* 19 modidum *V.* 20 aquas *Ev.* *om. dT.* | igne *VR(?) v.a.D.* 20. 21 excolunt *E.* quocunt *V.* (*an exsiccant, ut XVIII 242?*).

- 47 (28) Terra vero ipsa promittit candicantibus maculis
aut tota glauci coloris. in nigra enim scaturigines non
fere sunt perennes. figularis creta semper adimit spes,
nec amplius puteum fodiunt coria terrae observantes, ut
48 a nigra descendat ordo supra dictus. aqua semper dulcis 5
in argillosa terra, frigidior in tofo. namque et hic pro-
batur, dulces enim levissimasque facit et colando continet
sordes. sabulum exiles limosasque promittit, glarea in-
certas venas, sed boni saporis, sabulum masculum et
harena carbunculus certas stabilesque et salubres, rubra 10
saxa optimas speique certissimae, radices montium saxo-
sae et silex hoc amplius rigentes. oporteat autem fodien-
tibus umidiore adsidue respondere glaebas faciliusque
49 ferramenta descendere. depressis puteis sulphurata vel alu-
minosa occurrentia putearios necant. experimentum huius 15
periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur; tunc
secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur aestuaria,
quae graviolem illum halitum recipiant. fit et sine his
vitiis altitudine ipsa gravior aër, quem emendant adsiduo
linteorum iactatu eventilando. cum ad aquam ventum est, 20
sine harenato opus surgit, ne venae obstruantur.
- 50 Quaedam aquae vere statim incipiente frigidiores sunt,

§ 47: cfr. Democrit. ap. Geop. II 6, 39. II 5, 7. Vitruv. VIII 1, 2. Pallad. IX 8, 2. Geop. II 5, 3. — § 48: Vitruv. VIII 1, 2. Pallad. IX 8, 2. 3. — § 49: Vitruv. VIII 7, 12. 13. Pallad. IX 9, 1. 2.

2 toto clauci V. | eaturrigines V. 3 figularis VRdTf
Ven.(H). -ri v. -guris E. | adimit ll.Ven.(H). -mitur v. | spem
Gronov. 5. 6 dulcis in om.E. 6 tofo v. -fa E. tofto r.
7 levisque E. -uesque v.a.H. 8 glaria VR. -ie r.
9 masculi R. -linum Er. 10 harena VRTEv(D). -na et
d(?)H. | carbunculosa v.a.H. cfr. philol. l. l. p. 400. (an hare-
nae?). 11 optima E. | certissimae dv(D). -me E. -mas
VRfS. -ma r. | montiumque VR. 11. 12 saxosas VR¹.
12 oporteat RE. -tet rv. cfr. vol. III p. 494. 14 feramenta
V. | uelut E. 16 ardent V. | extinguatur v. -uitur ll.S. cfr.
XXIII 63. 17 fodiuntur RdEv(D). -nt VfH. 18 gra-
viores dx. om. E (hic deficiens). 19 adsidue R. 21 hare-
nato ll.TfxH cum B. arena av. | opus ll.xB. tophus av. |
obtruantur V. 22 aqua V.

quarum non in alto origo est — hibernis enim constant
 imbris —, quaedam a canis ortu, sicut in Macedoniae
 Pella utrumque. ante oppidum enim incipiente aestate
 frigida est palustris, dein maximo aestu in excelsioribus
 5 oppidi riget. hoc et in Chio evenit simili ratione portus
 et oppidi. Athenis Enneacrunos nimbose aestate frigidior
 est quam puteus in Iovis horto, at ille siccitatibus riget.
 4: maxime autem putei circa arcturum, non ipsa aestate,
 deficiunt omnesque quatrinduo eo subsidunt, iam vero multi
 10 hieme tota, ut circa Olynthum, vere primum aquis rede-
 untibus. in Sicilia quidem circa Messanam et Mylas hieme 51
 in totum inarescunt fontes, aestate exundant amnemque
 faciunt. Apolloniae in Ponto fons iuxta mare aestate tan-
 tum superfluit et maxime circa canis ortum, parcus, si
 15 frigidior sit aestas. quaedam terrae imbris sicciores
 fiunt, velut in Narniensi agro, quod admirandis suis
 inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre
 pulverem. — (29) Omnis aqua hieme dulcior est, aestate 52
 minus, autumno minime, minusque per siccitates. neque
 20 aequalis annuum plerumque gustus est magna alvei diffe-
 rentia. quippe tales sunt aquae, qualis terra, per quam
 fluunt, qualesve herbarum, quas lavant, suci. ergo iidem

§ 51: Ciceronis fragm. ed. Klotz. IV 3 p. 349. — § 52 med.:
 Vitruv. VIII 4, 26. 3, 12. — Theophr. ap. Athen. II 15 p. 42^a.

1 constat VR¹. 2 quadam V. | a aD. om. rv. | ortus V. |
 macedoniae G. -ia ll. av. 3 pella aG. appellant V. appel-
 lam (-ant dx) r. an Macedonia ad Pellam? cfr. § 51. 74. 106. |
 astae V. 4 palustri VR¹. 5 oppidi av. -dis (opi- Vx) ll.
 Tx. | riget VR¹. 6 oppida thenis Vdx. | henne acrunus V.
 enneacynnos d. -cinnos x. 8. 9 dist. D cum P. 8 aucto-
 rum V. -tumnum dT e corr. x. | non ll. Txa(P)H. nam v.
 10 olynthum R. olympum dv. a. S. olim- x. 12 ipsa aestate
 aD. cfr. v. 8. 14 circa aG(D). om. rv(J). cfr. XXX 25. |
 ortu Txv. a. G(J). 15 sicciores V. 16 admirandis — 17 M.
 om. V. 17 luctum R. 18 est Vdxav(S). om. BC.
 19 minus RxaS. -nus autem V. autem minus d(?)v. | meme
 V. | minusque Vdxv. persisque ar e corr. | siccitates V.
 20 plurumque V. | albei V. 22 qualesue VTxD. -lisue a.
 -lesque r(?)v. | idem xaD.

amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. mutant saporem et influentes rivi, ut Borysthenen, victique diluuntur. aliqui vero et imbre mutantur. ter accidit in Bosporo, ut salsi deciderent necarentque frumenta, totiens et Nili rigua pluviae amara fecere, magna pestilentia Aegypti. 5

53 (30) Nascuntur fontes decisis plerumque silvis, quos arborum alimenta consumeabant, sicut in Haemo obsidente Gallos Cassandro, cum valli gratia silvas cecidissent: plerumque vero damnosi torrentes contrivantur detracta collibus silva continere nimbos ac digerere consueta. et 10 coli moverique terram callumque summae cutis solvi aquarum interest. proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi erant, rursus condito post sex annos 54 emersisse, ut quaeque coepissent partes coli. 5. terrae 15 quoque motus profundunt sorbentque aquas, sicut circa Pheneum Arcadiae quinquies accidisse constat. sic et in Coryco monte amnis erupit posteaque coeptus est coli. illa mutatio mira, cuius causa nulla evidens apparet, sicut in Magnesia e calida facta frigida, salis non mutato sapore, 20 et in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis, qui fuerat 55 ante dulcis, mutatus in salem est. et illa miraculi plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia, verique

§ 53: Theophr. ap. Senec. nat. qu. III 11, 3. — Theophr. ib. III 11, 5. — § 54: (cfr. Th. H. III 1, 2. V 4, 6). Theophr. ap. Senec. nat. qu. III 11, 2. id. ap. Athen. II 15 p. 42^a. — §§ 55. 56: Strabo VI 2, 4 p. 270. 271. Seneca nat. qu. III 26, 5. 6. Athen. II 16 p. 42^a.

2 boristenen (-ryst- **R**) **VRx**. *an* ut in Borysthene? | diluntur **V**. 3 ger d. | bosforo **Rx**. -sphoro *v.a.* **Brot**. 4. 5 nili rigua *av*. niligna **VR**. in ligna **dx**. 7 alumenta **Vx**. | hemo *xv.a.* **G**. hiemo **V**. 9 conriuantur *av*. corriga- **rx**.

17 pheneum *v*. *cfr.* § 26. feniū **R**. fin- **V**. apenninum (app- **x**) **dx**. preneum **a**. praene . . . **r** (*reliquis margine abs- cisis*). | archadie **x**. aquas aream die **V**. 18 corryco **V**. corisco **x**. -ico *v.a.* **C**. | posteaque *ll.* **TfxH**. -quam *av* (**D**).

10 mira cuius **D**. -culus **V**. -culis *rx* **a**. mira ubi **G**. -abilis *v*. | *v.a.* **G**. 21 omnis **Vdx**. 23 arethusam *v*. -sa *ll.a*.

simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub maria per-
meet. Rhodiorum fons in Cherroneso nono anno purga-
menta egerit. mutantur et colores aquarum, sicut Baby-
lone lacus aestate rubras habet diebus XI et Borysthenes 56
5 statis temporibus caeruleus fertur, quamquam omnium
aquarum tenuissimus ideoque innatans Hypani, in quo
et illud mirabile, austris flantibus superiorem Hypanim
fieri. sed tenuitatis argumentum et aliud est, quod nul-
lum halitum, non modo nebulam, emittat. qui volunt
10 diligentes circa haec videri, dicunt aquas graviores post
brumam fieri.

6. (31) Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utilis- 57
simum est crassitudine binum digitorum, commissuris
pyxidatis ita, ut superior intret, calce viva ex oleo levi-
15 gatis. libramentum aquae in centenos pedes sicilici mini-
mum erit, si cuniculo veniet, in binos actus lumina esse
debebunt. quam surgere in sublime opus fuerit, plumbo
veniat. subit altitudinem exortus sui. si longiore tractu
veniet, subeat crebro descendatque, ne libramenta pereant.
20 fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est et, 58
si quinariae erunt, sexagena pondo pendere, si octonariae,
centena, si denariae, centena vicena ac deinde ad has
portiones. denaria appellatur cuius laminae latitudo, ante-

§ 57: Vitruv. VIII 7, 10. 8. 1. 3. Pallad. IX 11, 2. 1. —
§ 58: Vitruv. VIII 7, 4. 7. Pallad. IX 12.

1 eam insulam *Lugd.* ea insula (-la/// B) *ll.xav.* | sū B. |
maria rD. ima maria d(?)v. mari xa. ma VR. an mare
(vel mari: cfr. XXXVI 55)? 2 an fons Rhodiorum?
3. 4 babylonie (babil- x) dxv.a.H. 4 undecim *ll.xav.*
5 statis ego ex *Athen.* cfr. nov. luc. p. 101. est- x. aest- *ll.av.*
6 hipani x. hisp- VR¹. 7 flatibus a. | hypanim av.
-ni (hisp- VR¹) rTx. 8 esse a. 9 emittat Bdx aG. -ttit
Vv(S). 10 diligens B. | hoc B(?)v.a.D. 15 sicilici VRd
TxH. sulici ar. sursum elici v. 15. 16 minis numerit V.
16 bonos V. | lumine V. laminae v.a.H. 17 e plumbo
v.a.S. 18 ueniat om. v.a.H. 19 crebo V. | pereat V.
21 sexageno V. -ne B¹. -ginta x. | pondo pondere VR¹x.
22 denarie x. nonagenaria a. 23 denaria (-iae v) ...
lantur Bdv.a.S.

quam curvetur, digitorum X est, dimidioque eius. quinararia. in anfractu omni collis quinarariam fieri, ubi dometur impetus, necessarium est, item castella, prout res exiget.

59 (32) Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, cum alioqui lavari calida frequenter induceret, videlicet quia medicina tunc non erat haec, quae nunc aquarum perfugio utitur. est autem utilis sulphurata nervis, aluminata paralyticis aut simili modo solutis, bituminata aut nitrosa, qualis Cutilia est, bibendo itaque pur-
60 gationibus. plerique in gloria ducunt plurimis horis per-
peti calorem earum, quod est inimicissimum, namque paulo diutius quam balineis uti oportet ac postea frigida dulci, nec sine oleo discedentes, quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiiis, quippe et
vastitate odoris capita replentur et frigore infestantur su- 15
dantia, reliqua corporum parte mersa. similis error quam plurimo potu gloriantium, vidique iam turgidos bibendo in tantum, ut anuli integerentur cute, cum reddi non
61 posset hausta multitudo aquae. nec hoc ergo fieri convenit sine crebro salis gustu. utuntur et caeno fontium
ipsorum utiliter; sed ita, si inlitum sole inarescat. nec vero omnes, quae sint calidae, medicatas esse credendum, sicut in Segesta Siciliae, Larisa Troade, Magnesia, Melo,

§ 59: Homerus (X 149. 150). ≡ 6. X 444. θ 249. 451 al. —

1 decem (*pro* denum) *ll.v.* 2 anfractu (*amf- a*) *av.* -ti *r.* fractu *dx.* -to *V.* -ti *R.* | omnis *d.* | collis *dv.* -lli *Vxar.* -llo *R.* | quinarariam *Rv.* -ria *Va.* -rii *dx.* 3 exiget *ll.xv.* -git *aD.* 5 alioquin *xv.a.Brot.* 5. 6 induceret *dxarG.* -diceret *Rfv.* -ret et *V.* -carit *C.* 7 profugio *VR¹x.* 9 est *VdxaS.* *om. R(?)H.* utilis est *v.* | itaque *ego.* atque *dv.* atque *V.* aq; *x.* aque *Ra.* *del. voluit S.* 10 gloriam *dx.* 12 dulci *av(D).* -cedi *V.* -cedine *RdxBrot.(J).* mulceri *S cum Gron.* *an ablui? cfr. XXI 125. XXXIII 109.* 13 discedentes *drH.* (-teis *Lugd.*). -tis *rx aG(S).* -tibus *v.* 16 reliqua *om. H.* | quam *ll.xaH(J).* quod quam *S.* quo quidam *v.* 17 gloriantium *H cum P.* -tur *ll.xav(S).* | undique *V.* 18 anulli
te *V.* 20 an gustatu? | ceno *V.* sceno *x.* 23 in
rTx. | segeta *dTx.* -tas *R¹.* | troadae *Vv.a.C. dist.*
cfr. V 121. 123 et XXXVI 138.

Lipara. nec decolor species aeris argentine, ut multi existimavere, medicaminum argumentum est, quando nihil eorum in Patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua deprehendetur.

- 5 (33) Medendi modus idem et in marinis erit, quae 62
calefiunt ad nervorum dolores, feruminanda a fracturis
ossa, contusa, item corpora siccanda, qua de causa et
frigido mari utuntur. praeterea est alius usus multiplex,
principalis vero navigandi phthisi adfectis, ut diximus, ^{24, 28}
aut sanguine egesto, sicut proxime Annaeum Gallionem ^{28, 54}
fecisse post consulatum meminimus. neque enim Aegyptus 63
propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi.
quin et vomitiones ipsae instabili volutatione commotae
plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris medentur
15 omnibusque, propter quae helleborum bibitur. aquam
vero maris per sese efficaciorum discutiendis tumoribus
putant medici, si illa decoquatur hordeacia farina, ad
parotidas. emplastris etiam, maxime albis, et malagmatis
miscent; prodest et infusa crebro ictu. bibitur quoque, 64
20 quamvis non sine iniuria stomachi, ad purganda corpora
bilemque atram aut sanguinem concretum reddendum

Vitruv. VIII 3, 4. — § 62: Diosc. V 19. Seren. 973. cfr. Marc. 36, 45. Celsus VIII 10, 1. 7. — cfr. Plin. epist. V 19, 6. — § 63: cfr. Celsus III 22 p. 111. — Marc. 15, 41. Diosc. V 19. — § 64: Diosc. V 19. Pl. iun. 51, 7—10. Marc. 28, 63. Seren. 909.

2 existimavere (estim- x) dxv. -aue VR. -auerunt arD.
3 patinauinis V. 4 deprehendetur R. -ditur v. -deretur
x. deprae- Vdar. 5 id est et V. 6 feruminanda S.
ferruminata ll. Txav. -nant C. -nandas H cum Gron. | a ll.
Txas. del. H. et v. 6. 7 fracturas ossaque v.a.S. 7 cor-
pora arG(D). -ra ad VR.S. -ra as dTx. ad corp- v. an cor-
pora adstringenda, siccanda? cfr. § 98. | siccanda ll. Txav(H).
-ant G. 9 affectis xv. adfecti (-tu R¹) r. 10 sanguine
dTxas. -nem VRv. | egesto dTxarS. -te VR. egerentibus v.
exscreantibus Brot. 11 a v. fecisse denuo incipit E. | meum
inim V. 13 sint abili (hab- R¹) VR¹. | voluptatione R.
14 pluribus Ev.a.C. 16 sese Vf v(S). se rG(D). | discutiendis
(-ti est dis V) cauendis VR¹dT. 17 si om. dT. st V. | deco-
quatur dEr v. -quitur (dequoqu- V) VTf. -qtur R. 18 malac-
matis VR. 19 cerebro icto coni. Dal. 20. 21 corporalemque v

alterutra parte. quidam et in quartanis dedere eam bi-
bendam et in tenesmis articulariisque morbis adservatam
in hoc ut vetustate virus deponentem, aliqui decoctam,
omnes ex alto haustam nullaue dulcium mixtura cor-
ruptam. in quo usu praecedere vomitum volunt. tunc 5
65 quoque acetum aut vinum et aquam miscent. qui puram
dedere, raphanos supermandi ex mulso aceto iubent, ut
ad vomitiones revocent. clysteribus quoque marinam in-
fundunt tepefactam. testium quidem tumores fovendo non
aliud praeferunt, item pernionum vitio ante ulcera, simili 10
modo pruritibus, psoris et lichenum curationi. lendes
quoque et taetra capitis animalia hac curantur. et liven-
tia reducit eadem ad colorem. in quibus curationibus
post marinam aceto calido fovere plurimum prodest. quin
et ad ictus venenatos salutaris intellegitur, ut phalangio- 15
rum et scorpionum, et ptyade aspide respersis; calida
66 autem in his adsumitur. suffitur eadem cum aceto capitis

§ 65: Pl. iun. 51, 10—12. Diosc. V 19. Marc. 27, 124. Seren.
680. Pl. iun. 64, 12. 13. Marc. 33, 22. Diosc. l. l. Seren. 85. 69.
Pl. iun. 13, 4. 5. 102, 13—15. Diosc. περί ἰσθ. 21. eupor. II 122.
120. Seren. 869. — § 66: Diosc. V 19. Pl. iun. 50, 18. 49, 14. 15.
Marc. 27, 124. — Diosc. V 19. eupor. I 59.

1 in om. R¹G. 2 articularisque VRD. -ribusque Er
v.a.S. 3 et in d(?)v.a.S. | dist. CFWMüller p. 16. | ut VR.
ex dT. om. Erv. de ut causali cfr. XXIX 9 ut cautior, XVII 4
ut praesens, VII 105 ut debilis. (an potius et?). | uetusta VR¹.
deponente Vd. an vero ut .. deponeret (corruptum in deponent)?
decocta V. coctam R¹. 4 ex alto om. VR¹. | nullaue dv.
-lloque Er. ullaue r. 5 quo supra cedere E. | uomitum
—7 dedere om. E. 6 et ego. ex ll.S. ea J. del. v. | aquam
ego. -ua ll.v. | miscent v. mittent ll. 9 tumores d. -re V.
-rē ED. -ri R(?)v. cfr. XX 161. XXII 140. XXVI 91.
XXXV 196; contra XXXI 129. XXVIII 215. XXIV 15.
10 pernionem V. -ne R¹. 12 tenera E. | et dv(D).
ut rS. 13 eruducit aeadem V. | colorem v. -res ll.D (contra
Plinii usum: cfr. § 117. XX 27. XXVI 150. XXVII 112.
XXVIII 245). 14. 15 quinta dictus Vd. 15 salutaria V.
an salutaris ita (i. e. fotu: cfr. Diosc.)? 16 ptyade B. cfr.
XXVIII 65. pthiade Erv. -adeos (pthya- d) r. | respersos
Bf. | calidam V. caudam E. 17 sufficitur R¹. | autē
dem dT.

doloribus. tormina quoque et choleras calida infusa clysteribus sedant. difficilius perfrigescunt marina calefacta. mammas sororientes, praecordia maciemque corporis piscinae maris corrigunt, aurium gravitatem, capitis dolores
 5 cum aceto ferventium vapor. rubiginem ferro marinae celerrime exterunt, pecorum quoque scabiem sanant lanasque emolliunt.

(34) Nec ignoro haec mediterraneis supervacua videri 67
 posse. verum et hoc cura providit inventa ratione, qua
 10 sibi quisque aquam maris faceret. illud in ea ratione mirum, si plus quam sextarius salis in III sextarios aquae mergatur, vinci aquam salemque non liquari. cetero sextarius salis cum III aquae sextariis salsissimi maris vim et naturam implet. moderatissimum autem putant
 15 supra dictam aquae mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniam ita et nervos excalefaciat et corpus non exasperet.

(35) Inveteratur et quod vocant thalassomeli aequis 68
 portionibus maris, mellis, imbris. ex alto et ad hunc
 20 usum advehunt fictilique vaso et picato condunt. prodest ad purgationes maxime sine stomachi vexatione et sapore

---

§ 67: Pl. iun. 8, 6—10. — § 68: Diosc. V 20. Pl. iun. 47, 6—12. Marc. 20, 136. Seren. 532.

---

1 choleras VRd in ras. TD. -ra (co- E) Er. -ram v. de plur. numero cfr. XX 122. 146. 150. 217. XXII 144. XXIII 12. | calidam VdE. | infusam dE. 2 sedant Erv(D). dant VR. sedat d(?)C. | calefacta VRfEv(S). -ti d(?)G. 3 sororientes (solori- E. sori- d) ll. G(J). -iantes Lugd. rigentes v. | aciemquae E. 4 doloribus V. 6 exierunt V. 9 qui E. 10 facere VE. | in ea Erv. ea Rd. ae V. 11 sextariū VR¹f. 11. 12 salis cum quattuor aquae sextariis Ev.a.H. 12 unti VR¹. | no R¹. | loquari VR¹. 13 sextarius V²dv. -ios V¹R. -io E. | quattuor ll.v. | sextariis v. -ris dErD. -rios r. 14 uim Erv. umquam (fū quā R) r. uimque P. an uim totam? 15 cyathis om. VdS. | malis E. 16 ista VRdS. de mendo cfr. XXIII 40. 17 exasperat VR¹. an exulceret? cfr. nota ad XXIII 143. 18 et om. Ev.a.H. | uocat E. -atur Tv.a.H. | thalastīhaeli R¹. 19 imbribus VR¹. 20 uase Rd(?)v.a.S.

69 grato et odore. — (36) Hydromeli quoque ex imbre puro
cum melle temperabatur quondam, quod daretur adpeten-
tibus vini aegris veluti innocentiore potu, damnatum iam
multis annis, isdem vitiis quibus vinum nec isdem utili-
70 tatibus. — (37) Quia saepe navigantes defectu aquae 5
dulcis laborant, haec quoque subsidia demonstrabimus.
expansa circa navem vellera madescent accepto halitu
maris, quibus dulcis umor exprimitur, item demissae
reticulis in mare concavae e cera pilae vel vasa inania
opturata dulcem intra se colligunt umorem. nam in terra 10
marina aqua argilla percolata dulcescit.

71 Luxata corpora et hominum et quadrupedum natando
in cuius libeat generis aqua facillime in artus redeunt. —
Est et in metu peregrinantium ut temptent valitudinem
aquae ignotae. hoc cavent e balineis egressi statim fri- 15
gidam suspectam hauriendo. — (38) Muscus, qui in aqua
72 fuerit, podagris inlitus prodest, idem oleo admixto talorum
dolori tumorique. spuma aquae adfrictu verrucas tollit,
nec non harena litorum maris, praecipue tenuis et sole
candens; in medicina est siccandis corporibus coopertis 20
hydropicorum aut rheumatismos sentientium.

Et hactenus de aquis, nunc de aquatilibus. ordiemur
autem, ut in reliquis, a principalibus eorum, quae sunt
salsa ac spongea.

§ 69: cfr. Diosc. V 17. (Plin. XXII 112). — § 72: cfr. Plin.
XXVII 56. Diosc. IV 97. Pl. iun. 68, 9. 65, 16. 17. — Diosc.
V 166. Pl. iun. 95, 3. Seren. 503. cfr. Celsus III 21 p. 107.

1 et odore *Er. v.* odore *V d Ven.* om. *R.* cfr. *Pl. iun.*
2 temperabitur *V.* | quoddam *R d.* quodam *V.* 3 uinum
v. a. H. | potam *V.* 4 necdem *VR¹.* 6 demonstrauius
VR E. 7 nauim *d(?) v. a. S.* | accepta *E.* | alitu *V.* 8 idem
R¹. id est *V.* | remissae *Er.* 9 e *dv.* et *VR.* om. *Er.* ex *D.*
10. 11 inter marina *V.* 11 percollata *V.* 12 luxata
d Tr e corr. v. lax- *E.* iacta *V.* 13 libet *Ev. a. H.* 14 et
om. *E.* 15 a (*pro e*) *Ev. a. G.* | balneis *V(?) Ev. a. G(D).* |
egresis *E.* 17 podagra *E.* | ideo *R¹.* item *Ev. a. S(J).*
18 tumorque *V.* 19 sed (*pro et*) *V f.* | solibus *v. a. H.*
22 urdiemur *V.* 23 ut om. *EVen.* 24 salsa *ll. J.* sal *v.* |
ac *VR E S.* et *dv.* ci (= &?) *r.*

7. (39) Sal omnis aut fit aut gignitur, utrumque 73
 pluribus modis, sed causa gemina, coacto umore vel sic-
 cato. siccatur in lacu Tarentino aestivis solibus, totum-
 que stagnum in salem abit, modicum alioqui, altitudine
 5 genua non excedens, item in Sicilia in lacu, qui Cocani-
 cus vocatur, et alio iuxta Gelam. horum extremitates
 tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi,
 ubi largius coquitur et usque ad medium. aliud etiam
 in eo mirabile, quod tantundem nocte subvenit, quantum
 10 die auferas. omnis e stagnis sal minutus atque non glaebe
 est. aliud genus ex aquis maris sponte gignitur spuma 74
 in extremis litoribus ac scopulis relictæ. hic omnis rore
 densatur, et est acrior qui in scopulis invenitur. sunt
 etiamnum naturales differentiae tres. namque in Bactris
 15 duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios,
 sale exaestuant, sicut ad Citium in Cypro et circa Mem-
 phin extrahunt e lacu, dein sole siccant. sed et summa 75
 fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub
 gelu fluente, ut apud Caspiae portas quae salis flumina
 20 appellantur, item circa Mardos et Armenios. praeterea et
 apud Bactros amnes Ochus et Oxus ex adpositis montibus

§ 74: Isid. XVI 2, 3. cfr. Diosc. V 126. — § 75: Isid. XVI 2, 3.

2 coacta V. | uel *U. Tv(S)*. aut *G*. 2. 3 siccam VR¹.
 4 salem abit dv. sale habet VR. sale id Er. 5 post item
iterant non excedens VR. | siciliam V. 8 largio V. -ior R¹. |
 quoquitur V. | medium lacum d(?)rv.a.J. 9 eo dEr^v. quo
 r. | quod om. VR¹. | noctu v.a.H(J). cfr. § 18. 10 e stagnis
 S. est alnis VRd. est omis r. est E. est talis G. est alius v.
 12 hic omnis VRdG. homnis E. haec enim omnis v. |
 rore *ll.v(D)*. sole *S cum Pontedera ex Isid.* solis calore *J ex*
Vinc. Bellov. spec. nat. 6, 83. (an haec enim sole? cfr. XXV
 149. 152). locus adhuc corruptus. 13 copolis V. 14 etiam
 non V. | an naturalis? cfr. XXXIV 4. 14. 15 bactris duo
 om. VR¹. 15 alter dEr^v. om. r(?). | ad — alter Er^v. om. r. |
 arios VdB. alios R. darios Er^v. 16 aestuat E. -ant v.a.H. |
 an sic et? 17 e VdTfH. a R. om. Ev. | deinde sale d. |
 sic et E. 18 sale Vdv.a.C. | amnem V. ane E. 19 gelus
 fluentem V. 20 amnenios V. | praeterea et VR¹dD. 21 bae-
 tros V. b&- R. | amnes VRd(?)H. -nis Ev(D). | et oxus d(?)B
 coll. § 86. et ixiss E et.yssis r. om. r. et xerxes v. | ex v(D)

- 76 deferunt salis ramenta. sunt et in Africa lacus, et quidem turbidi, salem ferentes. ferunt quidem et calidi fontes, sicut Pagasaei. et hactenus habent se genera ex aquis
 77 sponte provenientia. sunt et montes nativi salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo caeditur re-
 nascens, maiusque regum vectigal ex eo est quam ex auro atque margaritis. effoditur et e terra, ut palam est umore densato, in Cappadocia. ibi quidem caeditur specularium lapidum modo; pondus magnum glaebis, quas micas vul-
 78 gus appellat. Gerris Arabiae oppido muros domosque
 massis salis faciunt aqua feruminantes. invenit et iuxta Pelusium Ptolemaeus rex, cum castra faceret. quo exem-
 plo postea inter Aegyptum et Arabiam etiam squalentibus locis coeptus est inveniri detractis harenis, qualiter et
 per Africae sitientia usque ad Hammonis oraculum, is
 79 quidem crescens cum luna noctibus. nam et Cyrenaici tractus nobilitantur Hammoniaco et ipso, quia sub harenis inveniatur, appellato. similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glaebis neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinae utilis. probatur quam maxime per-
 20

§ 77: Isid. XVI 2, 3. cfr. Solin. 5, 19. — § 78: cfr. Plin. VI 147. Isid. XVI 2, 3. Strabo XVI 3, 3 p. 766. — § 79: cfr. Plin. V 34. Isid. XVI 2, 3. Diosc. V 125.

es Er. ex his rTfS. 2 turbidi — quidem om. V. 3 habentes se V. 4 ponte V. | montibus E. | in v. om. ll. D. cfr. § 17. 5 ornemus VR¹d. Ormenus J. | lapifidinearum VR¹. -pidicinarum rv.a. Lugd. 6 regium ED. | uectigale d. | est del. H cum Gron. | auro dEv. -ro est rH. 7 margaretis VR. | effoditur et (om. ED) e terra Erv. -ditura r. (an et foditur e terra? cfr. XXXVI 182. XXVIII 1). 8 densato Ev(D). -tur r. -to ut J. | caeditur Ev(D). ced- r. & ed- rJ. (malim finditur: cfr. XXXVI 160). 9 glebris V. 10 gerhis H coll. VI 147 et Strab. XVI 3, 3 p. 766. garris E. carris r. carrhis v. 11 e massis D cum U 697. sed cfr. CFW Müller p. 8 n. 1. | aque feruminantis VR¹. 12 ptholomeus V. ptolomaeus D. 14 saeptus V. | inuenire E. 15 sit dentia usque E. sitientibusque V. -ti//usque R¹. 16 lunae moti- s coni. J. | et ED. om. rv. | quiremaici V. 18 colore Erv. pore rT. 19 schiston v. sci- (scy- d) ll. | ingratus dErv. XXV 157. XVI 229. -to VRD.

spicuus, rectis scissuris. insigne de eo proditur, quod
 levissimus intra specus suos in lucem universam prolatus
 vix credibili pondere ingravescat. causa evidens, cuni-
 culorum spiritu madido sic adiuvante molientes, ut ad-
 5 iuvant aquae. adulteratur Siculo, quem Cocanicum ap- 73
 pellavimus, nec non et Cyprio mire simili. in Hispania 80
 quoque citeriore Egelestae caeditur glaebis paene trans-
 lucentibus, cui iam pridem palma a plerisque medicis
 inter omnia salis genera perhibetur. omnis locus, in quo
 10 reperitur sal, sterilis est nihilque gignit. et in totum
 sponte nascens intra haec est.

Facticii varia genera. vulgaris plurimusque in salinis 81
 mari adfuso non sine aquis dulcibus riguis, sed imbre
 maxime iuvante ac super omnia sole multo ....que, aliter
 15 non inarescens. Africa circa Uticam construit acervos salis
 ad collium speciem, qui ubi sole lunaque induruere, nullo
 umore liquescunt vixque etiam ferro caeduntur. fit tamen
 et in Creta sine riguis mare in salinas iufundentibus et
 circa Aegyptum ipso mari influente in solum, ut credo,
 20 Nilo sucosum. fit et puteis in salinas ingestis. prima 82
 densatio Babylone in bitumen liquidum cogitur oleo simile,

§ 80: cfr. Solin. 23, 4. Cato ap. Gellium II 22, 29. — § 81:
 cfr. Plin. II 233. XXXIV 125. — § 82: Isid. XVI 2, 3. Aristot.
 meteor. II 3, 42.

1 in signo V. 3 credibile VE. 4 madid E. madi V. |
 sicut VR¹d. | adiuvante Bdv. -tem E. -tes V. | molientes
 d(?)Er^v. om. VR. | ut om. E. 4. 5 adiuvent Ev.a.B.
 6 cypriū d. cip- VE. 7 egelestae Vd(C)Brot. cfr. III 25.
 -te R. -laeste E. -lastae rB(J). 7. 8 tralucentibus VS.
 8 cum E. | palāa VR. -lmam E. 10 sterelis V. exter- R¹.
 11 inter Ev.a.H. | est dErG. om. r. sunt v. 12 facti
 VR¹d. | pluribusque VR¹dVen. 13 aquis VRE. cfr. II 233
 cum XIII 107. aquae d(?)v (e XIX 182). | dulcibus ego. -cis
 ll.v. cfr. § 64. | rugis V. 14 multoque VRJ. -to E[dT]v(D).
 -to atque S. lac. ego indicavi; excidit fere adsiduo: cfr. XXVIII
 143. an luna? | aliterque dT. 15 inarescens Erv(D). ar-
 rTJ (ut XIII 140. XVII 57). | africam V. | constitut d.
 16 solis V. 18 sine Erv. sunt ine r. 19 mari dv. -re r. |
 influentem E. 20 insucosum VR¹. | et e v.a.S. | puteus E.
 21 babylonae E². -niae E¹v.a.G. babilonę r. -nię VR.

quo et in lucernis utuntur. hoc detracto subest sal. et in Cappadocia e puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt. in Chaonia excocunt aquam e fonte refrigerandoque salem
 83 faciunt inertem nec candidum. Galliae Germaniaeque ar-
 dentibus lignis aquam salsam infundunt; (40) Hispaniae 3
 quadam sui parte e puteis hauriunt muriam appellantes.
 illi quidem et lignum referre arbitrantur. quercus optima,
 ut quae per se cinere sincero vim salis reddat, alibi cory-
 lus laudatur. ita infuso liquore salso arbor etiam in salem
 vertitur. quicumque ligno confit sal niger est. Apud 10
 Theophrastum invenio Umbros harundinis et iunci ci-
 nerem decoquere aqua solitos, donec exiguum superesset
 umoris. quin et e muria salsamentorum recoquitur iterum-
 que consumpto liquore ad naturam suam redit, vulgo e
 menis iucundissimus. 15

84 (41) Marinorum maxume laudatur Cyprius a Salamine,
 at e stagnis Tarentinus ac Phrygius, qui Tattaeus vocatur.
 hi duo oculis utiles. e Cappadocia qui in laterculis ad-
 fertur, cutis nitorem dicitur facere. magis tamen exten-
 74 dit is, quem Citium appellavimus, itaque a partu ventrem 20
 85 eo cum melanthio inlinunt. salsissimus sal qui siccissi-
 mus, suavissimus omnium Tarentinus atque candidissimus,

§ 83: cfr. Varro r. r. I 7, 8. — Aristot. meteor. II 3, 42. —
 § 84: Diosc. V 125. (cfr. Strabo XII 5, 4 p. 568). — § 85 extr.:
 Isid. XVI 2, 4. (cfr. Strabo XIII 1, 48 p. 605). — Solin. 5, 18.

1 quod E. | hoc om. E. 2 aquam B d G. quam r. quem
 v. 3 caonia V. gao- E. | e ego. et Er. om. r. ex v.
 4 faciant V. fati- B¹. | negandidum V. 5 hispania VR¹.
 6 quidam V. | haurium V. aur- B. | murium VR¹T. | appel-
 lantes (ape- V) V B T H. -ant d. -ant et E G. -antes et rv.
 7 an illae (olim scriptum ille)? 8 qui V. | cinerem E. | sin-
 cere d. 8. 9 corylus d v. -rilus E. -rulus r. 9 arbor E D.
 carbo rv. 10 quicum E. | conficitur d T v. a. G. 11 iuncis
 V. 13 umores V. moris E. 14. 15 e menis B(S). e maenis
 B d(?) Lugd. e minis V a. hem- v. de mendo cfr. XXVII 127.
 17 at e v. ad e r. de r H. cfr. § 73. | stagestnis B¹. |
 taeus d B. tacteus V f. tat- B a v. 18 humiles VR¹. | e
 f S. & B. ac ar. a v. 19 scutis VR¹d. | niforem VR¹.
 20 cicium B. | parte V. -tum E.

set de cetero fragilis qui maxime candidus. pluvia dul-
cescit omnis, suaviorem tamen rores faciunt, sed copiosum
aquilonis flatus. austro non nascitur. flos salis non fit
nisi aquilonibus. in igni nec crepitat nec exilit Traga-
5 saeus neque Acanthius, ab oppido appellatus, nec ullius
spuma aut ramentum tenuius. Agrigentinus ignium patiens
ex aqua exilit. sunt et colorum differentiae. rubet Memphi, 86
rufus est circa Oxum, Centuripis purpureus, circa Gelam
in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat.
10 in Cappadocia crocinus effoditur, tralucidus et odoratissi-
mus. ad medicinae usus antiqui Tarentinum maxime
laudabant, ab hoc quemcumque e marinis, ex eo genere
spumeum praecipue, iumentorum vero et boum oculis
Tragasaeum et Baeticum. ad opsonium et cibum utilior 87
15 quisquis facile liquescit, item umidior, minorem enim
amaritudinem habent, ut Atticus et Euboicus. servandis
carnibus aptior acer et siccus, ut Megaricus. conditur
etiam odoribus additis et pulmentarii vicem implet, ex-
citans aviditatem invitansque in omnibus cibus ita, ut sit
20 peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta,
item in mandendo quaesitus garo. quin et pecudes 88

§ 86: Solin. 5, 18. Isid. XVI 2, 5. — § 87: Isid. XVI 2, 6.
— § 88: Isid. XVI 2, 6. Verg. georg. III 394—397. (Aristot.
h. a. VIII 10 p. 596^a).

1 set *ego*. et *ll.v.* est *D cum U 698*. | de *om. R*¹.
2 rore *VR*¹d. 3 flatis *V*. 4 igni *Ev(D)*. -ne *rC*. | nec
d*Er*v. *om. r*. 4. 5 tragesaeus d. 5 acanthius v. -thus d.
achantius *E*. -tus r. cantus *R*. -tis *V.f.* | ne *VR*¹. | ullus
*VR*¹*TJ*. sed *cfr. § 90. 105*. 6 e (ex *T*) spuma d*T*. | aut at
Er. aut ab *D*. | ramentum tenuius *ego*. *cfr. XXXIV 175*.
ramento (*JD*. -tum v) aut (*del. D*) tenuis *ll.Tv*. 7 exiliit
V. | differentia *R*. -iam *V*. | rubet *ll.B(S)*. -ber *G*. 8 centū
ripis *VRd.f.* 9 ea *E*. | uti magnitudinem *E*. 10 crocineus
d*T*. -ceus v.a.S. *cfr. § 90*. 12 ad hoc *R*. 14 baeticum v.
peti- *VdEr*. piti- *R*. 17 ut *Rdv*. tu *V. om. E*. 18 addi-
tus *V(?)Lugd. Dal*. 18. 19 excitans d(?)*arv*. ex . . . *E*.
om. rJ. 19 inuitans excitansque *J*. 21 item *E*²a. iterū
rTfS. ita *E*¹. ita est v. interim *J*. ciborum *D. del. U 700*. |
madendo *VR*¹. an madido? locus adhuc corruptus.

- armentaque et iumenta sale maxime sollicitantur ad pastus, multo tum largiore lacte multoque gratiores etiam in caseo dote. ergo, Hercules, vita humanior sine sale non quit degere, adeoque necessarium elementum est, uti transierit intellectus ad voluptates animi quoque *eximias*. sales 5 appellantur, omnisque vitae lepos et summa hilaritas laborumque requies non alio magis vocabulo constat.
- 89 honoribus etiam militiaeque interponitur salariis inde dictis, magna apud antiquos et auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariae viae, quoniam illa salem in Sabinos 10 portari convenerat. Ancus Marcius rex salis modios VI in congiario dedit populis et salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii vice usos veteres auctor est, et salem cum pane esitasse eos proverbio apparet. maxime tamen in sacris intellegitur auctoritas, quando nulla con- 15 ficiuntur sine mola salsa.
- 90 (42) Salinarum sinceritas summam fecit suam differentiam quadam favilla salis, quae levissima ex eo est et candidissima. appellatur et flos salis, in totum diversa res umidiorisque naturae et crocei coloris aut rufi, veluti 20

§ 89: Verrius Flaccus ap. Festum s. v. *salaria*. — cfr. Horat. sat. II 2, 17. — §§ 90—92: Diosc. V 128. — cfr. Diosc. V 127.

1 armentaque *v.* -toque *Er.* -tatio *r.* *de mendo* cfr. § 5. | iumento *E.* | partis *V.* pastum *v.a.S.* 2 multo tum *ego.* multum *ll.S.* -to *v.* | largiore *BC(J).* -ores *rv(S).* *an* largiore eis? | lacte multoque *dEr v.* lactoque *V.* -teque *B.* | gratiore *E.* 2. 3 *an* etiam casei dote? cfr. XI 239. 3 non quid *V.* nequit *v.a.H.* 4 *an* degi? cfr. XIV 125. XII 5. VI 66. III 124. | adeo ergo *Vd.* | ut *Bv.a.D.* 5 voluptates *VRv(S).* -atem *d(?)ErH.* | eximias *ego et dist.* nimia *ll. del. D.* nimirum a *J.* scommata *S cum P.* nam ita *B.* sam- mia *v.* ioci enim a *U 701.* mica *Müller emend. V 9.* | sales *Er v(D).* sale *rJU.* salis *Müller l. l.* 7 alia magis uoca- bula *E.* 9 et *Vd.* *om. rv.* 11 sex *V.* | modia *Ev.a.H.* | VI *ES.* ut *VTf.* sex *r e corr.* sex mille *d(?)H.* sex milia *v.* 12 populis *VRTfEv(S).* -lo *d(?)C.* 13 uite *V.* | et *VRdTfH.* *om. E.* esitasse enim *v.* 14 sale *VTf.* | pane et casaeos (-seo *v)* *Ev.a.H.* 17 sabinarum *Vd.* | *an* facit? 18 quadam *EG.* quandam *rTH.* quaedam enim *v.* | favilla *v. -llam ll.H.* 20 ueluti *V.*

rubigo salis, odore quoque ingrato ceu gari dissentiens a sale, non modo a spuma. Aegyptus invenit, videturque Nilo deferri. et fontibus tamen quibusdam innatat. opti- 91
 mum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit; est
 5 enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. adulteratur
 autem tinguiturque rubrica aut plerumque testa trita, qui
 fucus aqua deprehenditur diluente facticium colorem, cum
 verus ille non nisi oleo resolvatur et unguentarii propter
 colorem eo maxime utantur. canitia in vasis summa est, 90
 10 media vero pars umidior, ut diximus. floris natura aspera, 92
 excalfactoria, stomacho inutilis, sudorem ciet, alvum solvit
 in vino et aqua, acopis et zmecticis utilis. detrahit et
 ex palpebris pilos. ima faecis concutiuntur, ut croci
 color redeat.

15 Praeter haec etiamnum appellatur in salinis salsugo,
 ab aliis salsilago, tota liquida, a marina aqua salsiore vi
 distans. — (43) Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, 93
 quod garum vocavere, intestinis piscium ceterisque, quae
 abicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium
 20 sanies. hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Graeci
 garon vocabant, capite eius usto suffitu extrahi secundas
 monstrantes, 8. nunc e scombro pisce laudatissimum in 94

§ 93: Diosc. II 34. Geop. XX 46, 1. 2. Isid. XX 3, 19. —
 § 94: cfr. Plin. IX 66. Seneca epist. XV 3, 25. Martial. epigr.

1 gari dv. cfr. Diosc. cari r. 2 inuenitur Ev.a.G.
 3 nudo VR¹d. | deferri v. differri Er. -eri r. | innatant V.
 4 olet V. 5 salo V. 6 testa tia E. 7 aquam VR. |
 deluente VR. | colorem Erv. coherent r. 9 in uasis in VR¹T.
 10 medio uera V. 11 alum V. 12 zmecticis J. -edicis
 R¹. -eticis r. smegmatis H. -aticis v. 13 pilos dEv. philos
 VR. | ima faecis (fecis Er) ErD: imae ficis V. ime effecis R.
 efficacissime faeces d(?)S. -issime faeces imae v. | ui V.
 15 praeterea haec dT. 16 liquida a D. a liquida E. li-
 quida dr. om. VR. (an liquida, at a? ut post tota omittendi
 causa appareat). | salsiore VdT. -or c Er. -or Ev. 16. 17
 ui distans VREv. distans uidi dT. 17 aliud BdTv. alii
 ut E. aliut V²D. -int V¹. an aliud est? 18 uocare R.
 21 suffitu VRdv. cfr. XXXII 124. 131. -to ED. 22 mon-
 strantes VRdTfH. morantes Ev. | nunc e scombro V. non-
 cessū pro R. | lautissimum R. lat- V.

Carthaginis spartariae cetariis — sociorum id appellatur —, singulis milibus nummum permutantibus congios fere binos. nec liquor ullus paene praeter unguenta maiore in pretio esse coepit, nobilitatis etiam gentibus. scombros et Mauretania Baeticaeque etiam Carteia ex oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. laudantur et Clazomenae garo Pompeique et Leptis, sicut muria Antipolis ac Thurii, iam 95 vero et Delmatia. — (44) Vitium huius est allex atque imperfecta nec colata faex. coepit tamen et privatim ex inutili piscicula minimoque confici. apuam nostri, aphyen 10 Graeci vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nascatur. Foroiulienses piscem, ex quo faciunt, lupum appellant. transiit deinde in luxuriam, creveruntque genera ad infinitum, sicuti garum ad colorem mulsi veteris adeoque suavitatem dilutum, ut bibi possit. aliud vero est casti- 15 moniarum superstitioni etiam sacrisque Iudaeis dicatum, quod fit e piscibus squama carentibus. sic allex per-

XIII 102. Apicius VII 7, 13. Horat. sat. II 8, 46. (Strabo III 4, 6 p. 159). — cfr. Plin. IX 92. — Martial. epigr. XIII 103. IV 88, 5. — § 95: Geop. XX 46, 2. — Aristot. h. a VI 15 p. 569^b. Oppian. hal. I 766.

1 sparfariae VR¹. scombrariae. con. Marquardt e Strabone, sed cfr. Isid. XV 1, 66. | cetariis v. -ris rD. ceteris r. 2 paene binos Ev.a.H. 3 nullus E. | in om. E. 4 scombros Vd. -bros quidem B(?)v. cfr. § 102. 4. 5 mauretani B¹. -ritania d. 5 baeticaeque v.a.H. | etiam ego. et VdEv. om. B(?)H. | intrantes v. -tis ll.S. 6 & (pro ad) B¹. | alium VR¹. | utiles v. -le est VdEr. ut ille est B. | glauzomenae Vd. 7 pompeique et Ev(J). -peiique et drC. -pei V. -peii B. | thuri VD. -ria v.a.G. 8 delmatha Vd. dalmatia B(?)v.a.S. | est et E. om. d. | alex B v.a.J. alex est d. | atque VED. om. rv. 9 imperfectae D. | ne B¹. | colatae VRD. | faex dv. fex r. | et priuatim Errv. et B. om. r. 9. 10 ex inutili om. B¹. 10 conci/// B¹. | nostris B¹. 11 is om. Vd. | nascatur VRdJ. -citur Errv(D). cfr. CFW Müller p. 6. 13 transit Ev.a.C(D). cfr. nota ad XXXIII 131. | luxoria V. -io B. | creuerunt E. 13. 14 in infinitum E. 15 suauitatem dilutum ego. dilutam suauitatem ll.v. | est ego. ad VdTEv(D). om. Bf(?)H. (lac. post ad indicavit D). 15. 16 catimoniarum V. 16 superstitionis sacris v.a.H. 17 squama macerentibus V.

venit ad ostreas, echinos, urticas maris, mullorum iocinera, innumerisque generibus ad sapores gulae coepit sal tabescere.

Haec obiter indicata sint desideriis vitae. et ipsa 96
5 tamen non nullius usus in medendo. namque et allece
scabies pecoris sanatur infusa per cutem incisam, et
contra canis morsus draconisve marini prodest, in lin-
teolis autem concerptis inponitur, et garo ambusta recen- 97
tia sanantur, si quis infundat ac non nominet garum.
10 contra canum quoque morsus prodest maximeque croco-
dili et ulceribus, quae serpunt, aut sordidis. oris quoque
et aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. muria
quoque sive illa salsugo spissat, mordet, extenuat, siccatur, 92
dysintericis utilis, etiam si nome intestina corripit, ischia-
15 dicis, coeliacis veteribus infunditur. fotu quoque apud
mediterraneos aquae marinae vicem pensat.

9. (45) Salis natura per se ignea est et inimica 98
ignibus, fugiens eos, omnia erodens, corpora vero ad-
stringens, siccans, adligans, defuncta etiam a putrescendi
20 tabe vindicans, ut durent ea per saecula, in medendo vero
mordens, adurens, repurgans, extenuans, dissolvens, sto-
macho tantum inutilis, praeterquam ad excitandam avidi-
tatem. adversus serpentium morsus cum origano, melle,

§ 96 extr.: Pl. iun. 86, 4. 5. — § 97: Pl. iun. 83, 16. Diosc. II 34. (cfr. Colum. VI 13, 1). Marc. 9, 14 (36). Diosc. V 127. eupor. I 238. Celsus IV 22. — § 98: Diosc. V 125. Isid. XVI 2, 6. — Pl. iun. 111, 9. 10.

1 echinas E. ecinus V. | urticas om. VR¹. | maris ll. TJ. cammaros v. | multorum VRd. 1. 2 iocinere E. 2 sapores dS. -ris rD. -rem v. | gile V. cyle d. 5 nulli VdEv.a.H. 6 sanantur d. 7 draconiuae V. 10 morsus dEv(S). -sum r fH. 10. 11 crocodilo V. 11 sordidi E. 14 nomen V. | corripit ego. -pit ll.v. 14. 15 an coeliacis, ischiadicis? cfr. Diosc. 15 fotu dv. -tū Er. -to r. 16 prestat dT. 19 ac av.a.G. | putrescendi VRES. -do d(?)G. -ntia v. 20 tabe J. cfr. XV 80. VII 70. (labe Isid.). ta V. to B. ita Ev. ito r. om. d(?)G. tabo S(D) cum cod. Murb. (?). cfr. sanie § 93. an uitio? | uendicans B¹v.a.H. | durent ea v. -retita VE. -rent ita r(?)G. 21 repugnans VEv.a.C. 21. 22 stomachū VR. 23 dist. ego.

hysopo, contra cerasten cum origano et cedria aut pice
 99 aut melle auxiliatur, contra scolopendras ex aceto potus,
 adversus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis
 et oleo vel aceto inlitus, adversus crabrones vero et vespas
 similiaque ex aceto, ad heterocranias capitisque ulcera et 5
 pusulas papulasve et incipientes verrucas cum sebo vitu-
 lino, item oculorum remediis et ad excrescentes ibi carnes
 totiusque corporis pterygia, sed in oculis peculiariter, ob
 id collyriis emplastrisque additus — ad haec maxime pro-
 100 batur *Tattaeus* aut *Caunites* —, ex ictu vero suffusis 10
 cruore oculis suggillatisque cum murra pari pondere ac
 melle aut cum hysopo ex aqua calida, utque foveantur
 salsugine — ad haec Hispaniensis eligitur —, contraque
 suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur, pri-
 vatim suggillationibus in linteolo involutus crebroque ex 15
 aqua ferventi inpositus, ulceribus oris manantibus in lin-
 teolo concerpto, gingivarum tumori infricatus et contra
 101 scabritiem linguae fractus comminutusque. aiunt dentes
 non erodi nec putrescere, si quis cotidie mane ieiunus
 salem contineat sub lingua, donec liquescat. lepras idem 20
 et furunculos et lichenas et psoras emendat cum passa

§ 99. 100: Diosc. V 125. — § 99 extr.: Diosc. eupor. I 45. —
 § 100 extr.: Pl. iun. 102, 18—20. — §§ 101. 102: Diosc. V 125.
 — § 101 init.: Pl. iun. 28, 4—7. Marc. 12, 21.

1 cerenten R¹. | et *ll. v.* aut *B.* | cedria *B e Diosc.* -dro
 (*corruptum ex cedri*) *ll. D.* cera *v.* 2 ac melle *VR.* | acetū
R. 3 qua *V.* aequa *TS.* | semine *VR¹d.* 4 et *ll.* ex *v.* |
 inlitur *V.* | uel uespas *d v. a. S.* 5 similiaque *Rv.* -lique *VE.*
 -liter *dT.* | heterocranias *ErS.* -neas *dC.* -nas *B.* -ogranias *R.*
 hec ergo granias *V.* 6 incipiente *R.* 7 *an* item in? | de-
 arescentes *VR¹.* excrentes *E.* 9 que *dEv(D).* quoque *r fS.* |
 cdditur *d(?)v. a. S.* | hoc *Tv. a. G.* 10 tattaeus *G cum B¹.*
cfr. § 84. & teus *VRd.* et deus *E.* tragasaesus *Ven. cum B².*
 atateus *v.* | et *dT.* | counites *r.* cogn- *R.* 11 suggillatisue
TS. -tis suae *V (cfr. § 96).* -tisue *rv(D).* | murra *VRdG.*
ae Ev(D). *cfr. § 118.* | aut (*pro ac*) *V.* 12 utque (quae *E*)
v. aut quae *r.* 13 salsugines *R.* 15 *an* in *delendum?*
. XXX 101. 17 concrepto *V.* corre- *R.* | infricatus *Er v.*
 ractus *rT.* | et—18 fractus *om. VR¹T.* 21 psaras *VR.*

uva exempto eius ligno et sebo bubulo atque origano ac
fermento vel pane; maxime Thebaicus ad haec et pruritus
eligitur. tonsillis et uvis cum melle prodest quicumque,
ad anginas hoc amplius cum oleo et aceto eodem tempore
5 extra faucibus inlitus cum pice liquida. emollit et alvum 102
vino mixto, innoxie et taeniarum genera pellit in vino
potus. aestus balnearum convalescentes ut tolerare possint,
linguae subditus praestat. nervorum dolores, maxime circa
umeros et renes, in saccis aqua ferventi crebro cande-
10 factus levat, colum torminaque et coxarum dolores potus
et in isdem saccis inpositus candens, podagras cum farina
ex melle et oleo tritus, ibi maxime usurpanda observa-
tione, quae totis corporibus nihil esse utilius sale et sole
dixit. utique cornea videmus corpora piscatorum, sed hoc
15 praecipuum iudicatur in podagris. tollit et clavos pedum, 103
item perniones. ambustis ex oleo inponitur aut comman-
ducatus pusulasque reprimit, ignibus vero sacris, ulceribus,
quae serpant, ex aceto aut hysopo, carcinomatis cum uva

§ 102: cfr. Plin. XXXI 40. — Pl. iun. 35, 20. — Isid. XVI 2, 6.
(cfr. Catull. 23, 12). — § 103: Diosc. V 125. — Diosc. eupor. I 123.

2 *dist. D.* | ad hec (hac B) et VR. hic et ad v.a.D.
3 ouis VR. | *dist. ego.* 5 et mollit et VR¹. 6 uino D
cum U 701. in uino ll.v. | mixtus d(?)v.a.J. | *dist. ego.* | in-
noxie dTH. -xio VD. -xia BE. idem noxia v. | taeniarum H.
tenearum (tae- D) VRED. tine- dTv. cfr. § 36. 7 tolerari
Vv.a.G. | possit VR¹. 8 positus subditus (supd- B¹) VR¹. |
dolores VdS. -rem B(?)Ev(D). cfr. § 62. 120. XXX 110.
XXVIII 237. XXIV 15. 40. XXIII 6. 48. XXXVII 145.
XXI 141. XXII 107. 130. 141. | maxime VRdTH. maxime
usurpanda (-dam E) obseruatione Erv. cfr. *infra* vv. 12. 13.
9 ex aqua Pl.iun. patina f(?)S. 9. 10 candefactus (-dof- V)
VTfES. madef- r(?)v. 10 lauat V. 12. 13 usurpanda
(ususpra- VR) obseruatione VRdTH. obseruanda usurpatione
Erv. 13 qua d. qua quidem v.a.H. 14 dixit utique
coni. J. dixit itaque dTErH. -xistique V. -xitque B. dicunt
itaque v. | hoc om. VR¹. 15 iudicatur ego. cfr. § 43.
XXXIV 178. XXXII 123. XXVIII 26. XVII 157. 193.
dicatur ll.v. 15. 16 pedum item dErv. ite pedum VR.
item pedum Müller emend. V 9. 17 ulceribus VE. -busque
r(?)v. 18 serpunt Bv.a.S.

taminia, phagedaenis ulcerum tostus cum farina hordei,
 superinposito linteolo madente vino. morbo regio labo-
 rantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus, quos
 sentiunt, ex oleo et aceto infricatus iuvat, fatigatos ex
 104 oleo. multi et hydropicos sale curavere fervoresque 5
 febrium cum oleo perunxere et tussim veterem linctu
 eius discutere, clysteribus infudere ischiadicis, ulcerum
 excrescentibus vel putrescentibus inposuere, crocodilorum
 morsibus ex aceto in linteolis ita, ut battuerentur ante
 his ulcera. bibitur et contra opium ex aceto mulso, luxa- 10
 tis inponitur cum farina et melle, item extuberationibus.
 105 dentium dolori cum aceto fatus et inlitus cum resina
 prodest. ad omnia autem spuma salis iucundior utilior-
 que. sed quicumque sal acopis additur ad excalfactiones,
 item zmegmatis ad extendendam cutem levandamque. pe- 15
 corum quoque scabiem et boum inlitus tollit datusque
 lingendus et oculis iumentorum inspuitur. haec de sale
 dicta sint.

106 10. (46) Non est differenda et nitri natura, non mul-
 tum a sale distans et eo diligentius dicenda, quia palam 20
 est medicos, qui de eo scripserunt, ignorasse naturam nec
 quemquam Theophrasto diligentius tradidisse.

§ 104: Diosc. V 125. (eupor. II 65). Pl. iun. 90, 21. Diosc.
 V 125. — § 106: Isid. XVI 2, 7.

1 tostus dTS. -um H. totus r. tritus v. 2 super-
 inposita Vd. 3 sudent dEv. -dant rS. | quod RE. 4 in-
 fricatis V. | iuuat et dv.a.S. | fatigatus V. uat- E. 6 et
 iunxim V. | linctu V. 7 sciadicis Vr. rad- B. | ulceribus
 v.a.H. 9 battuerentur VRdv.a.S. pauer- H. 10 his (sc.
 linteolis) ego e Diosc. hic VdEH. inc R¹. ictuum R²Brot.
 hac G. ictu vel (arte) uinctu coni. B. ictum v. uincta S.
 uinculis J. del. D. (Plinius prave legit τυπτομένων . . . τοῖς
 ἐνδέμοις). | oppium VVen. 11 exuberationibus VR. 12 do-
 lore VR¹. | fatus VRfEVer.(H). potus dTVen. tostus C. et
 fotu G. | illinitus R¹. 15 zmegmatis VS. szme- B. sme-
 16 -aticis Erv. | extendendam Erv(S). -nuendam VR. -nuan-
 dTH(J). cfr. § 84. XXVI 163. XXXII 65. XI 238.
 16 datusque VEv. -turque r(?)G. 17 lingendos VR. |
 est (et v) de VR¹v.a.S. 21 scripser V. -ere v.a.S.
 22 theophrastus R¹. -prastus V.

Exiguum fit apud Medos canescentibus siccitate con-
vallibus, quod vocant halmyraga, minus etiam in Thracia
iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium.
nam quercu cremata numquam multum factitatum est et 107
5 iam pridem in totum omisum. aquae vero nitrosae
plurimis locis reperiuntur, sed sine viribus densandi.
optimum copiosumque in Clitis Macedoniae, quod vocant
Chalestricum, candidum purumque, proximum sali. lacus
est nitrosus exiliente e medio dulci fonticulo. ibi fit
10 nitrum circa canis ortum novenis diebus totidemque ces-
sat ac rursus innatat et deinde cessat. quo apparet soli 108
naturam esse, quae gignat, quoniam compertum est nec
soles proficere quicquam, cum cesset, nec imbres. mirum
et illud, scatebra fonticuli semper emicante lacum neque
15 augeri neque effluere. iis autem diebus, quibus gignitur,
si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius,
quia validius commovent limum.

Et hoc quidem nascitur, in Aegypto autem conficitur, 109
multo abundantius, sed deterius, nam fuscum lapidosumque
20 est. fit paene eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare
infundunt, Nilum autumno nitrariis. hae accedente Nilo
rigantur, decedente madent suco nitri XL diebus conti-

§ 107 init.: cfr. Plin. XVI 31. — § 109: cfr. Plin. supra § 81.

2 halmyraga S. -rhaga Rd(?)H. -miraga rB. -rhaga C.
-gara v. 3 quod Erv(D). qua B. aqua r. a qua J.
4 namque aqua cremata E. | facinatum V. facn- B¹. 5 emis-
sum B. 6 pluribus B(?)v.a.D. cfr. § 4. | in locis ED.
7 clitis ll.v(J). clytis G. Litis H (Letis B) coll. IV 36. nomen
adhuc corruptum. 8 chalestricum VdEJ. cfr. § 115. Herodot.
VII 123. cal- Bv.a.C. chalast- C cum B ex IV 36. | sale B.
13 proferrae E. | esset E. 14 et VRS. est E. est et
d(?)v. 15 augere E. | effluere Ev(D). flu- rTfH. | iis dv.
his rS. 20 modo BEv. malo V. ///a loco d. | quo del. d².
quo sal nisi om. E. 21 infunditur d. | nihilum Ev.a.B.
autumno ego. autem mo VRd. -tem modo J. -tem Ev(D).
nitrariis E²v. -anis E¹. nstraris r. | hae dH(J). haec rS.
del. v. | accedente ego. cedente (-tem E) ll.H. exced- v(D).
21. 22 nilo — decedente om. VR¹dTH (retinens tamen Nilo).
22 rigantur ego. ficcant' Erv. | decedente (-tem E) Erv.a.H.
reced- D. | madent Erv. -dant B. manant rT. | XL om. E.

- nuis, non ut in Macedonia statis. si etiam imbres ad-
 fuerunt, minus e flumine addunt, statimque ut densari
 coeptum est, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. hic quo-
 que olei natura intervenit, ad scabiem animalium utilis.
 110 ipsum autem conditum in acervis durat. mirum in lacu 5
 Ascanio et quibusdam circa Chalcida fontibus summas
 aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. — In nitro
 optimum quod tenuissimum, et ideo spuma melior, ad
 aliqua tamen sordidum, tamquam ad inficiendas purpuras
 36, 193 tincturasque omnes. magnus et vitro usus, qui dicetur 10
 111 suo loco. — Nitrariae Aegypti circa Naucratis et Memphin
 tantum solebant esse, circa Memphin deteriores. nam et
 lapidescit ibi in acervis, multique sunt cumuli ea de causa
 saxei. faciunt ex his vasa nec non et frequenter liquatum
 cum sulphure coquentes. in carnibus quoque, quas in- 15
 veterari volunt, illo nitro utuntur. sunt ibi nitrariae, in
 quibus et rufum exit a colore terrae.
 112 Spumam nitri, quae maxime laudatur, antiqui nega-
 bant fieri, nisi cum ros cecidisset praegnantibus nitrariis,
 sed nondum parientibus; itaque non fieri incitatis, etiamsi 20
 113 caderet. alii acervorum fermento gigni existimavere. pro-
 xima aetas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi

§ 109 extr.: cfr. Geop. XVI 18, 3. — § 111: cfr. Herodotus II 87. — § 113: Isid. XVI 2, 8. Diosc. V 130.

1 in om. VB¹. | statis ll.v. an cessantis? | etiam ErG(D).
 et rS. autem v. cfr. XV 9. 2 e dS. & VB. a r. ad E. de v.
 ex D. | ut om. E. 3 resoluantur V. | hic vet. Dal. hic ll.v.
 cfr. § 91. 6 asanio Ev.a.B. | calchida V. 7 putari. quae
 V. | interiores VfS. 10 omnes v. -nis ll.S. | nitro v.a.G.
 in vitro D e coni. S. sed cfr. CFW Müller p. 23. 11 ni-
 trariae H. -ias VBdT. (-iae egregiae v). nitri egri ar.
 13 acerbis multisque V. | cuniculi dT. tumuli v.a.H. | ea om. E.
 14 eis d. iis v.a.C. | et om. Radv.a.D. | frequenter dv.
 -ti r. 15 dist. ego. cfr. § 122 extr. | carnibus J coll. § 87 et
 Herodot. carbonibus ll.v. de mendo cfr. XXXIV 120 extr. |
 ad ea quoque v.a.S. | quas ll.J. quos S. quae v. 17 et
 -ae VB¹. 19 dist. ego. | nitrari V. -ris D. 21 acer-
 um VBdTfH. operimentorum Ev. -tum Lugd. | cigni V.
 21. 22 de afro nitro proxima R. 22 assia colligit V.

in speluncis molibus destillans — specus eos colligas vocant —, dein siccar*i* sole. optimum putatur Lydium; probatio, ut sit minime ponderosum et maxime friabile, colore paene purpureo. hoc in pastillis adfertur, Aegyptium in
5 vasis picatis, ne liquescat; vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur.

Nitri probatio, ut sit tenuissimum et quam maxime
spongeosum fistulosumque. adulteratur in Aegypto calce, deprehenditur gustu. sincerum enim statim resolvitur, ad-
10 ulteratum pungit calce et aspersum reddit odorem vehementer. uritur in testa opertum, ne exultet. alias igni non exilit nitrum, nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbae gignantur et in mari tot animalia, tantum algae. sed maiorem esse acrimoniam nitri apparet non hoc tan-
15 tum argumento, sed et illo, quod nitrariae calciamenta protinus consumunt, alias salubres oculorumque claritati utiles. in nitrariis non lippiunt; ulcera allata eo celerrime sanantur, ibi facta tarde. ciet et sudores cum oleo perunctis corpusque emollit. in pane salis vice utuntur
20 Chalestraeo, ad raphanos Aegyptio; teneriores eos facit,

§ 114: Diosc. V 129. — § 115 extr.: cfr. Plin. XIX 84. Theophr. C. VI 10, 8. 9. Plin. XIX 143.

1 molibus *G.* moll-VRdTfv(*Brot.*). mal-*E.* mobil-*Lugd.* in collibus *coni. J.* canalibus *D.* an nobilibus vel madidis? sed omnia incerta. | eos REv. eus V. eius d. eas D. | colligas VRdTE²v(*J.*). -gans E¹r. colycas C(S). colicas *Brot. e coni. H.* Corycias *D.* an collicias? cfr. XVIII 179. (*Colum. II* 8, 3).

2 siccar*i* ego cum vet. *Dal.* -ant ll.v. 3 fricabile ED.

4 paene dIsid.v(*J.*). pane VR. plene ErS. 5 picatis ne dv. spissatis ne RE. -ssa omni V. -ssatum ne D. cfr. § 68. XV 61. 65. XIV 134. XXXVI 166. 9 gustus in cerusa V. | facile (pro statim) E(?)v.a.S. an statim salua? | persoluitur VR¹. 10 calce pungit D. | et om. Rd(?)v.a.D. | aspersum dv. -rsu VRf. -rum aD. | honorem a. 10. 11 uehementer VRdTfv(*D* cum uritur iungens). -tem aC. 12 an lacuna ante nihilque? | aliter V. 13 non tantum vet. *Dal.* | alget d. 15 et VRdv(S). in EG. et in r. 17 lipiunt V. //illita d². 18 hec (pro et) V. 20 chalestraeo *J.* cfr. § 107. calistraeo dr. -raeae R. -reo (scal- E) r. chalastrico (cales- v) B. -raeo S.

sed obsonia alba et deteriora, olera viridiora. in medicina autem calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccatur, ex-
 116 ulcerat, utile iis, quae evocanda sint aut discutienda et
 lenius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pus-
 sulisque. quidam in hoc usu accensum vino austero re- 5
 stingunt atque ita trito in balneis utuntur sine oleo. su-
 dores nimios inhibet cum iride arida adiecto oleo viridi.
 extenuat et cicatrices oculorum et scabritias genarum cum
 fico inlitum aut decoctum in passo ad dimidias partes —
 117 item contra argema —, oculorum ungues decoctum in 10
 passo cum mali Punici calyce; adiuvat claritatem visus
 cum melle inunctum. prodest dentium dolori, ex vino
 si cum pipere colluantur; item cum porro decoctum ni-
 grescentes dentes, crematum dentifricio, ad colorem re-
 ducit. capitis animalia et lendes necat cum Samia terra 15
 inlitum ex oleo. auribus purulentis vino liquatum infun-
 ditur, sordes eiusdem partis erodit ex aceto, sonitus et
 118 tinnitus discutit siccum additum. vitilignes albas cum
 creta Cimolia aequo pondere ex aceto in sole inlitum
 emendat. furunculos admixtum resinae extrahit; cum uva 20
 alba passa nucleis eius simul tritis testium inflammationi

§ 116: Diosc. V 130. Pl. iun. 100, 10—12. — § 117: Diosc. V 130. Seren. 228. Marc. 13, 18. 9. Pl. iun. 13, 6. 19, 2—5. Diosc. eupor. I 107. Marc. 9, 67. Diosc. eupor. I 63. — § 118: Diosc. V 130. eupor. I 144. Pl. iun. 82, 10. Diosc. eupor. I 141.

3 iis v. his ll. C. | uocanda V. 4 extenuenda V. -uisenda E. 4. 5 pusulisque d f H. pusill- RE. pusil- V. pustul- v. 7 minus V. | iridi E. | arida—uiridi om. E. 10 argema C. -mas ll. v. | dist. ego. | inungues SJ cum Gron., sed ungues = pterygia: cfr. § 99 et Cels. VII 7, 4. | an decocitur? 10. 11 in passo cum ego. cum (om. d S) passo in ll. v (J). cfr. XXII 90. 103. 143. XXIII 85. 11 calyce B d C. -lice V(?) Ev(D). | adiuvat BH(J). -uat ad V d T. -uat et S. -uat nitri (-rum v) Ev. 13 piperi V. 14 dist. ego coll. Marc. de dativo dentifricio cfr. XXXII 65. 15 et lendes Ev. edentes V d. dentes B. 16 inlinitum Er. 16. 17 infundatur E. 17 herodit V. 18 siccum ll. v. an sic cum ture? cfr. Diosc. eupor. 19 cimoliae B. 20 extrahit ego e Diosc. -ahit aut ll. v. (an vero extrahit aut sebo? cfr. Diosc.).
 dist. ego.

occurrit, item eruptionibus pituitae in toto corpore cum
 axungia, contraque canis morsus addita et resina inlitis.
 cum aceto inlinitur sic et serpentium morsibus; phage-
 daenis et ulceribus, quae serpunt aut putrescunt, cum
 5 calce ex aceto. hydropicis cum fico tusum datur inlini-
 turque. discutit et tormina, si decoctum bibatur pondere 119
 drachmae cum ruta vel aneto vel cumino. reficit lassi-
 tudines cum oleo et aceto perunctorum, et contra algores
 horroresque prodest manibus pedibusque confricatis cum
 10 oleo. conprimit et pruritus suffusorum felle, maxime cum
 aceto instillatum. succurrit et venenis fungorum ex posca
 potum aut, si buprestis hausta sit, ex aqua, vomitionesque
 evocat. iis, qui sanguinem tauri biberint, cum lasere
 datur. in facie quoque exulcerationes sanat cum melle 120
 15 et lacte bubulo. ambustis tostum, donec nigrescat, tri-
 tumque inlinitur. infunditur vesicae et renium dolori aut
 rigori corporum nervorumve doloribus. paralysi in lingua
 cum pane inponitur. suspiriosis in tisana sumitur. tus- 121
 20 sim veterem sanat flore mixto galbano, resinae terebin-
 thinae pari pondere omnium ita, ut fabae magnitudo de-

II 113. Pl. iun. 86, 3. 4. Diosc. eupor. I 200. — Diosc. V 130.
 eupor. II 65. (cfr. Plin. XXIII 122). — § 119: Diosc. V 130.
 eupor. II 40. (cfr. Marc. 28, 70). eupor. I 228. II 25. — Diosc.
 V 130. — § 120: Pl. iun. 34, 16. 17. Marc. 19, 19. Seren. 137.
 — Diosc. V 130. — § 121 med.: Diosc. eupor. II 56.

2 addita et resina — p. 47, 19 rede gere afri in VR iterata
 leguntur (V^aR^a); cfr. praefatio. | inlitis VV^aR. initis ErD.
 -tiis dR^av. 2. 3 dist. ego. 5 datur om. VR¹. 5. 6 inlini-
 tur quae R¹. 7 cūrqueta V^aR^a. 8 et (ante aceto) VRdTfH.
 ex Ev. uel V^aR^a. 11 instillatum coni. H. insudatum ll.Tf.
 datum v. in usu datum Brot. in sudore datum S e coni. Dal.
 insufflatum D. 12 hausta S(D) cum vet. Dal. coll. XXVIII
 155. pasta Erv. exp- rT. exspuata J. (an pota? cfr. XXVIII
 128. XXIX 105.). | uomitioneque S coll. XXIII 80.
 13 iis v. his ll.C. 15 totum E. 15. 16 totumque E.
 16 uesicae ego coll. Marc. 26, 106. urceis ll.Tfv(J). uentris
 (d?)C. | dolori dTErH. -re r. -ribus v. 17 rigore V^aR^a. |
 nervorum uel VV^aRR^a. -rumque v.a.J. | paralysi in dC(J).
 -si v(S). -lisin RR^aE. per alysin VV^a. | linguae S cum
 vet. Dal.

voretur. coquitur dilutumque postea cum pice liquida sorbendum in angina datur.

Flos eius cum oleo cypreo et articulorum doloribus in sole iucundus est. regium quoque morbum extenuat in potione vini et inflationes discutit, sanguinis profluvium 5
e naribus sistit ex ferventi aqua vapore naribus raptō.
122 porriginem alumine permixto tollit, alarum virus ex aqua cottidiano fotu, ulcera ex pituita nata cera permixtum, quo genere nervis quoque prodest. coeliacis infunditur. perungui ante accessiones frigidas nitro et oleo multī 10
praecepere, sicut adversus lepras, lentigines; podagris in balneis uti. solia nitri prosunt atrophis, opisthotonis, tetanis. — Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

123 11. (47) Spongearum genera diximus in naturis 15
9, 148 aquatiliū marinorum. quidam ita distinguunt: alias ex his mares tenui fistula spissioresque, persorbentes, quae et tinguntur in deliciis, aliquando et purpura; alias feminas maioribus fistulis ac perpetuis; maribus alias duriores, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atque densissi- 20
mis. candidae cura fiunt: e mollissimis recentes per aestatem tinctae salis spuma ad lunam et pruinas sternuntur inversae, hoc est qua parte adhaesere, ut candorem bibant.

§ 122: Pl. iun. 13, 7. 8. Marc. 4, 7. — Diosc. V 130. eupor. II 24. (cfr. Marc. 19, 38). — § 123: Diosc. V 137. Isid. XII 6, 61.

3 eius **Er**v. et uua (una d) *r.* | cypreo (cip- **E**) **V^aR^aEr***J.* -pereo **VR**. -prino d(?) *Lugd.* -prio *v.* cfr. nota ad XXIX 106.

4 exterminat **Er**(exte *absciso*)*v.a.H(D).* 7 pruriginem d*v.a.H.* 8 fato **RE**. | ex — cera *om.* **E**. 10 accessio **VV^aRR^a**. | frigidas d*v.* -da *r.* | et per oleo **V**. 11 sic et *v.a.H.* | podagricis d(?)*v.* -gras **D**. 12 ungi **C**. | *dist.* **D**. | solia *ll.v(D).* -io **B**. | niti **R¹**. | prodest **R(?)v.a.D.** | atrophis d*v.* -piliis **V^aRR^a**. -piliis **V**. -pis **E**. 13 sal et nitrum **B(S).**

15 uenturis **E**. 16 restingunt **E**. 16. 17 ex his maris (-res d*S*) **VV^aRR^adS**. existimare **Er**. ex his mares existimauere *v.* 17 persorbentes quae *om.* **E**. 18 ex **E**. | inunguntur **VR**. 19 maribus *ll.v(J).* e ma- **B**. in ma- **S**. *om.* *Isid.* 20 etque d. et quae **VV^a**. aequae *v.a.G.* 21 e ¹**Er**v. et *r.* ex **D**. 22 spumam **VV^a**. | feruntur **Er**.

animal esse docuimus, etiam cruore inhaerente. aliqui 124
narrant et auditu regi eas contrahique ad sonum, ex-^{9, 149}
primentes abundantiam umoris, nec avelli petris posse,
ideo abscidi ac saniem remittere, quin et . . . . eas, quae
5 ab aquilone sint genitae, praeferunt ceteris, nec usquam
diutius durare spiritum medici adfirmant. sic et prodesse
corporibus, quia nostro suum misceant, et ideo magis
recentes magisque umidas, sed minus in calida aqua
minusque unctas aut unctis corporibus inpositas et spis-
10 sas minus adhaerentes. mollissimum genus earum 125
penicilli. oculorum tumores sedant ex mulso inpositi,
iidem abstergendae lippitudini, utilissime ex aqua; tenuis-
simos esse mollissimosque oportet. inponuntur et spon-
geae ipsae epiphoris ex posca et ex aceto calido ad capitis
15 dolores. de cetero recentes discutunt, mitigant, molliunt,
veteres non glutinant vulnera. usus earum ad abstergenda,
fovenda, operienda a fotu, dum aliud inponatur. ulcera 126
quoque umida et senilia inpositae siccant. fracturae et

§ 124: Isid. XII 6, 60. — § 125: Diosc. V 137. Isid. XII
6, 62. Pl. iun. 21, 3. 4. Celsus VI 6, 1. — Seren. 19. — § 126:
Diosc. V 137. — Pl. iun. 74, 16. 17.

1 etiam R(?)Ev. om. r. | aliquis VV^a. 2 audi R¹. -dita
R^a. | somnum V^aR^a. 4 abscidi VJ. -indi rIsid.v(D). cfr.
nota ad XXIX 99. | sanguinem Isid. | emittere Erv.a.J(D).
cfr. Isid. et nota ad XXIII 113. | lac. ego indicavi et dist.;
exciderunt fere abscisas aliquamdiu uiuere. cfr. IX 149. 150.

10 adhaerentes ego. -cente d. -centem (-her-VV^a) VV^a
RR^a. -cere Erv. 11 penicilli d rC. -ilis V^aR^a. -illis T.
-inis VR. paenicelli Ev. | sedant dTPl.iun.J. -te VV^aRR^a.
leuant Erv(D). cfr. XXX 114. XXVI 96. XXV 153. XX 169.

12 iidem RR^adG. idem VV^aJ. item v(D). de E non
constat. | lippitudinis VV^aR^a. | utilissime VRER^adD. -ma V^aEr.
-mi v. | ex aqua D coll. Celso. e aqua E. e ea V^a. ea r.
eosque G. eam quae v. | dist. ego. (ex aqua sc. inponuntur).

12. 13 tenuissimos esse D. -mos et V^aR^adErG. -mos VR.
-ma est v. 13 mollissimosque D. -moque V^aR^aEr. -mos
esse d(?)G. que VR. -mam quoque esse v. 14 poscet ex
V. an posca, ex? 15 molliunt mitigant VV^a(?)v.a.D.
16 conglutinant v.a.H. sed cfr. Diosc. 17 fouenda om. R^a. |
aperienda V^ad. om. R^a. | imponitur d. adponatur VR¹f.

vulnera spongeis utilissime foveantur. sanguis rapitur in secundo, ut curatio perspicui possit. et ipsae vulnerum inflammationibus inponuntur nunc siccae, nunc aceto adspersae nunc vino, nunc ex aqua frigida; ex aqua vero caelesti inpositae secta recentia non patiuntur intumescere. 5
 127 inponuntur et integris partibus, sed fluctione occulta laborantibus, quae discutienda sit, et iis, quae apostemata vocant, melle decocto perunctis, item articulis alias aceto salso madidae, alias e posca; si ferveat impetus, ex aqua, eadem callo e salsa, at contra scorpionum ictus ex aceto. 10
 in vulnerum curatione et succidae lanae vicem implent ex eadem; differentia haec, quod lanae emolliunt, spongeae 128 coercent rapiuntque vitia ulcerum. circumligantur et hydropicis siccae vel ex aqua tepida poscave, utcumque blandiri opus est operireve aut siccare cutem. inponun- 15
 tur et iis morbis, quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfusae expressaeque inter duas tabulas. sic et stomacho prosunt et in febris contra nimios ardores, sed splenicis e posca, ignibus sacris ex aceto efficaciores quam aliud;

§ 128: Scribon. 133. Pl. iun. 95, 4. — Pl. iun. 98, 18. 19.

3 inflammationibus (fla- E) Ev. -ones si nec rJ. | inponuntur Ev. inungitur (iniu- V) rJ (lac. indicata). | aceto dfEH. ex ac- rTv. 4 nec uino V^a. nunc e uino v.a.H. an aut uino? | nunc (nec V^a) ex V^aRR^adEv(D). nunc VH. 5 secta EB(D). siccatur VV^aRR^av. -ant dT. siccaeue J. 6 fluctuationes E. -one v.a.B(G). 7 quae Ev. qua r. | sunt v.a.G. | et Ev. ex r. | iis v. his ll.D. | apostema R^a. 8 articulariis dTv.a.G. 9 si om. V^a. | fuerat VR. | impetus V^aR^ad v. -peratus VR. -positus a. inp.... E. 10 eadem Murb.B. ead- ll.a v(D). | callo ll.S. et ca- B. e ca- v. | ad VV^a. | dist. J.

11. 12 implent nunc ex uino et oleo nunc ex eadem v.a.J. 12 emolliunt av. mo- d. et mo- r. 13 coercent V. 14 ex om. d. | posca d. 15 blandiri opus S cum Murb. -diori opus VV^aRR^a. -dioribus E. -dioribus opus d(?)v. | est ll.v. an sit? cfr. Frobeen p. 33. | operireue aJ. -riue V. -ririue rv. cfr. nota ad XXVII 56. | siccare V^aRR^aTEv(J). -ri Vd(?)G. 16 iis v. his ll.C. | oportet V^aR^a.

17 perfusa dED. | expressaeque R^av. -ssaque ED. -praesaque r. | sic et R^a. sic et in VV^aRdTfS. sic et inpositae ' ~⁺ E) Ev(D). 18 sed Ev(D). et rS.

inponi oportet sic, ut sanas quoque partes spatiose operiant. sanguinis profluvium sistunt ex aceto aut frigida, 129
livorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida saepius
mutata tollunt, testium tumorem doloremque ex posca.
5 ad canum morsus utiliter concisae inponuntur ex aceto
aut frigida aut melle, abunde subinde umectandae. Afri-
canae cinis cum porri sectivi suco sanguinem reicientibus
haustus, aliis ex frigida, prodest. idem cinis vel cum oleo
vel cum aceto fronti inlitus tertianas tollit. privatim Afri- 130
10 canae ex posca tumorem discutit, omnium autem cinis
cum pice crematarum sanguinem sistit vulnerum; aliqui
raras tantum ad hoc cum pice urunt. et oculorum causa
comburentur in cruda olla figulini operis, plurimum pro-
ficiente eo cinere contra scabritias genarum excrescentes-
15 que carnes et quicquid opus sit ibi destringere, spissare,
explere. utilius in eo usu lavare cinerem. praestant et 131
strigilium vicem linteorumque adfectis corporibus. et
contra solem apte protegunt capita. medici inscitia ad
duo nomina eas rede gere, Africanas, quarum firmitus sit
20 robur, Rhodiacasque ad fovendum molliores. nunc autem
mollissimae circa muros Antiphelli urbis reperiuntur.

§ 129: Marc. 10, 1. 5. — Pl. iun. 102, 21. 22. Marc. 19, 47.
— Pl. iun. 64, 14. Marc. 33, 17. — Pl. iun. 86, 14—16. 38, 13. 14.
Marc. 16, 77. Pl. iun. 89, 20. 21. — § 130: Diosc. V 137. —
§ 131: cfr. Scribon. 158. Marc. 36, 39.

2 fluuium V. | aut aqua frigida dT. 3 abiectus B.
5 exponuntur V. 6 abunde v(D). hab. E. om. rTf Murb. H.
8 haustus aliis ego (et dist.). haustu salis ll.v. cfr. Plin.
iun. p. 38, 13 et Marc. 16, 77 (haustus). | item d. 9 uel aceto
d(?)v.a.S. 10 discutit (sc. cinis) ego. -tiunt ll.v. 11 se
sistit V^a. se sista B^a. sistunt E. 15 destringere re VRf.
-ing B^a. 16 et om. BB^a. 17 strigilium (tri- V^a) VV^aBB^a.
-gilum v.a.S. | linteolumque T. -olorumque C. 18 ad Bdv.
om. E. in rD. 19 nominatas VV^ad. | afri V^aB^a (hic de-
sinentes). in d inter afri et canas interiecta sunt inserendis
praebent — saepius uero quantum (XXXII 17—43): cfr. prae-
fat. | firmior Bd. for- V. 20 rhodiacas B. | ad fouendum
Murb.v. adeo uendum (-unt d. nondum B) VRdE². adeo
fouendum E¹. 21 //rahippeli E. aranthippeli a.

Trogus auctor est circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablatae sint spongeae, Polybius super aegrum suspensos quietiores facere noctes.

Nunc praevertemur ad marina animalia.

C. PLINI SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER XXXII

1 (1) Ventum est ad summa naturae exemplorumque 5
per rerum ordinem, et ipsum sua sponte occurrit in-
mensum potentiae occultae documentum, ut prorsus neque
aliud ultra quaeri debeat nec par ac simile possit inveniri,
ipsa se vincente natura, et quidem numerosis modis. quid
enim violentius mari ventisve et turbinibus ac procellis? 10
quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est
quam velis remisque? addatur his et reciproci aestus in-
2 enarrabilis vis versumque totum mare in flumen. 1. tamen
omnia haec pariterque eodem impellentia unus ac parvus
admodum pisciculus, echenais appellatus, in se tenet. 15

§ 2: (cfr. Plin. IX 79. 80). Aristot. h. a. II 14 extr. Ovid.
hal. 99. Oppian. I 213. Aelian. II 17. Isid. XII 6, 34.

1 est caliciam V. 2 ablati V. 4 praeuertemur (preu- d)
dEv(S). reu- rC. | animalia et aquatilia B²d²v.a.J. 5 na-
tura et V. 7 potentia et VRd. 8 par aut v.a.S. pars E. |
posset E. 9 ipsa Bv. -am r. | utcente V. inueniri E.
10 enim om. V. | uiolentif B¹. | uentisue BEv. bestisue rf. |
tur minibus B¹. 11 ingenio ll.v. an inuento? cfr. XVII 98.
XXXVII 60. | ulla B¹EG. nulla rv. | sua BS, ut VI 24, sed
cfr. XXXI 83. XXXVII 136. 159. XXI 103. XVII 153.
IX 103. IV 23. | adiu////ta B. 12 bis V. | reciproci V.
15 echenais B²(E?)J. cfr. index et § 148. codd. AB ad Ovid.
hal. 99 ed. Haupt. schol. Bern. ad Lucan. VI 675. -nif B¹. -neis v
(cfr. § 139. IX 79). echineis V. ethi- B. 15 et p. 49, 1 tenet

ruant venti licet, saeviant procellae: imperat furori vires-
 que tantas compescit et cogit stare navigia, quod non
 vincula ulla, non ancorae pondere inrevocabili iactae.
 infrenat impetus et domat mundi rabiem nullo suo labore,
 5 non renitendo aut alio modo quam adhaerendo. hoc tan- 3
 tulo satis est, contra tot impetus ut vetet ire navigia.
 sed armatae classes inponunt sibi turrium propugnacula,
 ut in mari quoque pugnetur velut e muris. heu vanitas
 humana, cum rostra illa aere ferroque ad ictus armata
 10 semipedalis inhibere possit ac tenere devincta pisciculus!
 fertur Actiaco Marte tenuisse praetoriam navem Antoni
 properantis circumire et exhortari suos, donec transiret
 in aliam, ideoque Caesariana classis impetu maiore pro-
 tinus venit. tenuit et nostra memoria Gai principis ab 4
 15 Astura Antium renavigantis — ut res est, etiam auspi-
 calis pisciculus, siquidem novissime tum in urbem re-
 versus ille imperator suis telis confossus est —, nec
 longa fuit illius morae admiratio, statim causa intellecta,
 cum e tota classe quinquere mis sola non proficeret, exi-
 20 lientibus protinus qui quaererent circa navem. invenere
 adhaerentem gubernaculo ostenderuntque Gaio indignanti
 hoc fuisse, quod se revocaret quadringentorumque remi-
 gum obsequio contra se intercederet. constabat peculia- 5
 riter miratum, quomodo adhaerens tenuisset nec idem
 25 polleret in navigium receptus. qui tunc posteaque videre

§ 3: cfr. Serv. ad Verg. Aen. VIII 699.

ruant BEv. cfr. Isid. tenuerant r. 2 & BEv. om. r.
 3 anchorę B²v.a.C. cfr. IX 83. | factae Ev.a.C. lacte V.
 4 interfrenat VR. 5 renitendo B²F²dTS. retin- rv. |
 aut — adhaerendo BEv. om. r. 5. 6 haec tantilla v.a.H.
 an hoc tantulū? 7 sed ll.v. an ecce? 10 devincta B²
 Rv. -inta V. -icta B¹dT. -ictam b. | pisciculus B²bav. -lif r.
 11 marte Bbd²v. mare Vd¹. -ri R. 14. 15 ab astura
 dv(J). abstura Bb. -tur r. astura S(D). 15 ut ref. est B
 (apice litterae t in ut minuto). vires. est D. 15—17 dist.
 ego. 19 & //ota B¹. | proficeret Rbv. -fecerit r. 20 qui
 BS. quid VRd¹. qui id d²bv(D). | nauim Vd²v.a.S. | in-
 uenire V. 21 indignati B¹. 22 reuocet VR. 24 mira-
 tur B¹. 25 nauigio R

eum, limaci magnae similem esse dicunt. nos plurimum
 opiniones posuimus in natura aquatiliū, cum de eo
 9,79sq. diceremus, nec dubitamus idem valere omnia ea genera,
 cum celebri et consecrato etiam exemplo apud Cnidiam
 Venerem conchas quoque esse eiusdem potentiae credi 5
 6 necesse sit. e nostris quidam Latine moram appellavere
 eum, mirumque, e Graecis alii lubricos partus atque pro-
 9,79 cidentes continere ad maturitatem adalligatum, ut diximus,
 prodiderunt, alii sale adservatum adalligatumque gravidis
 partus solvere, ob id alio nomine odinolyten appellari. 10
 quocumque modo ista se habent, quis ab hoc tenendi
 navigia exemplo de ulla potentia naturae vique et effectū
 in remediis sponte nascentium rerum dubitet?

7 (2) Quid? non et sine hoc exemplo per se satis esset
 ex eodem mari torpedo? etiam procul et e longinquo, 15
 vel si hasta virgave attingatur, quamvis praevalidos la-
 certos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari
 pedes? quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse
 vim aliquam, quae odore tantum et quadam aura corporis
 sui adficiat membra, quid non de remediorum omnium 20
 momentis sperandum est?

§ 6: Ovid. hal. 99. Isid. XII 6, 34. — § 7: (cfr. Plin. IX 143).
 Oppian. II 56. 58. Aelian. IX 14. Isid. XII 6, 45.

1 limachi B¹. | plurimum VRf. -morum dTv.a.G. 3 ea
 BS. om. rv. | tenera VR. 4 exempli R. | indiam B¹. cind- R.
 conidia E. gnidiam d(?)v.a.S. 5 uentrem B¹. uenire VR.
 inueniri B². | esse om. VRdv.a.S. | credi om. Vd¹f. 6 latinis
 Ev.a.H. | moram BVR.S. remo- d(?)Ev(D). cfr. Isidor. (Ovid.)
 schol. ad Lucan. VI 675 cod. Berol. ed. Weber; contra schol.
 Bern. ad Lucan., Servius ad Verg. Aen. VIII 699. 7 par-
 tos V. 7. 8 producentes VR. 8 continere B. -ri rv. |
 adalligatū ego. -to BS. -to eo rv(D). 9 salem E.
 10 partu//f B. -tuus D. | odinolyten BS. -luten VR. -lutem T.
 odynolytem d(?)H. -lyontem v. de E non constat. | appellaturi
 VR. 11 habent B¹VRE G(J). -eant B²(manu rec.)dv(Lugd.).
 cfr. Frobeen p. 34. | ad hoc B¹. 12 ui//qu//e & B(Gron.)S.
 ut quae et V. ut quae E. atque et R. atque dv.
 13 //sponte B. 14 quid non U.S. quin v. | et Bd²TEv.
 15 mare B¹. 19 quaedam V. 21 separan-

(3) Non sunt minus mira quae de lepore marino tra- 8
duntur. venenum est aliis in potu aut cibo datus, aliis
etiam visu, siquidem gravidæ, si omnino adspexerint
feminam ex eo genere dumtaxat, statim nausiant et re-
5 dundatione stomachi vitium fatentur ac deinde abortum
faciunt. remedio est mas ob id induratus sale, ut in
bracchialibus habeant. eadem res in mari ne tactu qui-
dem nocet. vescitur eo unum tantum animalium, ut non
intereat, nullus piscis; tenerescit tantum et inertior vi-
10 liorque fit. homines, quibus impactus est, piscem olent; 9
hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. cetero
moriuntur totidem in diebus, quot vixerit lepus, incertique
temporis veneficium id esse auctor est Licinius Macer.
in India adfirmant non capi viventem invicemque ibi ho-
15 minem illi pro veneno esse ac vel digito omnino in mari
tactum mori, esse autem multo ampliorem, sicuti reliqua
animalia.

(4) Iuba in iis voluminibus, quae scripsit ad C. Cae- 10
sarem Aug. F. de Arabia, tradit mitulos ternas heminas
20 capere, cetos sescentorum pedum longitudinis et trecen-
torum sexaginta latitudinis in flumen Arabiae intrasse,

§ 8: (cfr. Plin. IX 155). Aelian. II 45. schol. Nicand. al.
465. cfr. Aelian. XVI 19. — § 9: Isid. XII 6, 25. Pl. iun. 108,
6—12. Diosc. de ven. 30. — § 10: (cfr. Plin. IX 7).

1 de B^dC. e *rv*. 2 est *om.* RE. 3 uisu BS. -sus
d v. uis r. | grauidę B² in *marg.*, *om.* B¹. 4 nausea et
v.a.S. 4. 5 redundationem B¹VE. (*an* nausiam et redun-
dationem stomachi uomitu fatentur?). 6 saepe B¹. | et
in V. 7 brachialibus B²v.a.S. bractea- R. | marinae V. -ri
et v.a.S. 8 uestitur B¹. 9 mulus R. | inertior B¹J coll.
XX 252. XXXI 82. ingrator *rv*(D). 10 in pastu Tv.a.G.
cfr. Isid. | tollent VR. 11 argumentū R. 12 in BS.
om. *rv*. | quod B¹V. 13 beneficium VE. bef- B. | id effe
B^dEv. de se r. 15 digitū VR. 16 mulio VR. | sicut
VR d v.a.S. 18 iis BEv(S). his rC. | scribit B. | C. *om.* B.
cum b. caium v.a. Lugd. 19 mitulos B¹G. uit- r d Tv.
marinos add. d Tv.a.G(H). 20 coetos V. et hos E. | pedu-
—20. 21 trecentorum B² in *marg.*, *om.* B¹. 21 Arabim U
coll. IX 7. | intra se V.

pinguique eius mercatores negotiatos, et omnium piscium adipe camelos perungui in eo situ, ut asilos ab iis fugent odore.

- 11 2. (5) Mihi videntur mira et quae Ovidius prodidit
piscium ingenia in eo volumine, quod halieuticon in- 5
scribitur: scarum inclusum nassis non fronte erumpere
nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudae
ictibus crebris laxare fores atque ita retrorsum repere,
quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus videat,
adprehensa mordicus cauda adiuuvare nisus erumpentis; 10
lupum rete circumdatum harenas arare cauda atque ita
12 condi, dum transeat rete; murenam maculas adpetere
ipsas consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici
flexu laxare, donec evadat; polypum hamos adpetere brac-
chiisque complecti, non morsu, nec prius dimittere, quam 15
escam circumroserit, aut harundine levatum extra aquam.
scit et mugil esse in esca hamum insidiasque non ignorat,
aviditas tamen tanta est, ut cauda verberando excutiat
13 cibum. minus in providendo lupus sollertiae habet, sed
magnum robur in paenitendo. nam is, ut haesit in hamo, 20

§ 11: Ovid. hal. 9—18. Oppian. II 40. Aelian. I 4. Isid. XII 6, 30. — Ovid. hal. 23—26. Oppian. III 121. Cassiod. ep. XI 40. Isid. XII 6, 24. — § 12: Ovid. hal. 27—30. Oppian. III 127. Aelian. I 33. — Ovid. hal. 31—37. Isid. XII 6, 44. — Ovid. hal. 38. 39. Oppian. III 482. 520. — § 13: Ovid. hal. 39—42. 43—45. 46—48. (cfr. Plin. IX 182).

1 pinguit qua R. -gitquae V. | ei R. | negotiato (in eg- V) VR. -ator b. -atores (*del.* mercatores) v.a.H. 2 perungere G. | sito V. | asilo B¹. 3 his VRdC. 4 . m . iura R. | prodit VR¹f. 5 halle uticon B. haliaeu- V. 5. 6 inscribitur Bv. scr- r. 6 scarum B². car- E. | nassa B² in marg. | forte E. 7 aduersum VRf. 8 aque B. at quae V. | repere BdT. erep- VS. aerep- R. erip- E. erump- v. 9 scauruf B. 10 erumpenti if B¹. 11 caudae B¹. 12 conditum Ev.a.(P)H. candidum VdT. | transire v.a.H. cfr. Isid. | retum E. recte R. -tae V. 13 tum ll.v(D). cum J. 16 aescam E. scam VR. | cumroserit VR. | leue cum ex utra VR. 17 mogil V. | aescam E. eso VR. 20 penitendo VVen. et- b. | is ut ego. si in B¹. si B²S. ut rv. cfr. nota ad VI 6.

tumultuoso discursu laxat vulnera, donec excidant insidiae. murenas amplius devorant quam hamum, admovent dentibus lineas atque ita erodunt. anthias tradit idem infixo hamo invertere se, quoniam sit in dorso cultellata spina, eaque liniam praesecare.

Licinius Macer murenas feminini tantum sexus esse tradit et concipere e serpentibus, ut diximus — ob id sibilo a piscatoribus tamquam a serpentibus evocari et capi — et pinguescere, iactato fusti non interemi, easdem ferula protinus. animam in cauda habere certum est eaque icta celerrime exanimari, ad capitis ictum difficulter. novacula pisce qui attacti sunt, ferrum olent. durissimum esse piscium constat qui orbis vocetur; rotundus est, sine squamis totusque capite constat. — (Lolligo quotiens cernatur extra aquam volitans, tempestates nuntiari). — (6) Trebius Niger xiphian, id est gladium, rostro mu-

§ 14: Isid. XII 6, 43. — cfr. Plin. XX 261. — Isid. XII 6, 6. — § 15: Isid. XII 6, 36. (cfr. Plin. XVIII 361). — Aristot.

1 discuffu (eadem fere specie qua -urflu) BJ coll. Ovidii codd. AB (ed. Haupt). de mendo cfr. XXXIV 107. XXXV 97. VIII 214. 2 admoventque d(?)v.a.S. 3 le ineaf B¹. | anthias D cum U 705 coll. IX 182. -iam H cum Gesnero ex Ovidio. pithiaf B. -asim dT. phithias (-tias R) in VR. pythias (-hias b². -heas v) id bv. | tradit eaf B. -dunt b. 4 cultellata TS. -tu V. -to rdbv. cfr. VIII 91. 5 spinea B. ei spina VRdTH. | eaque RdTH. ea quae V. quae B. que bv. | liniam B¹VS. -niem R. -neam rv(D). 6 senas V. 7 a (pro e) Vf. | ut diximus — 8 serpentibus om. VRd. 9 & pinguescere BS. ping- rv. fortasse exciderunt aliqua. | dist. D. | iactato B (o in ras.) D. -atu EdTB(H). iacta in VR. lactatu v.a.B(C). | interimi B²Rv.a.J. cfr. nota ad XXIX 65. 11 exanimari om. R. | at Rd(?)v.a.S. a E. | ictum BS. -tu rv. 12 pisces B. | qui attacti S(D). quiatac ti B. quae & tacta (attacta J) rJ. quae tacta v. 13 rutundus B¹. rotundum E. | est BES. et r. est et v. 14 squamis is VR. | uncos ego posui. verba, fortasse post demergant (§ 15) pertinentia, e margine in alienum locum transierunt. | lolligo BS. miluago (Isid.)rv. 15 nuntiari ego. mutari ll.v. minitari Verc. cfr. XVIII 361. mutari designat Isid. an poti- nuntiantur vel nuntiat? 16 niger auctor est d(?)v.a. xipian B¹.

cronato esse, ab hoc naves perfossas mergi; in oceano ad locum Mauretaniae, qui Cottae vocetur, non procul Lixo flumine idem lolligines evolare ex aqua tradit tanta multitudine, ut navigia demergant.

- 16 (7) E manu vescuntur pisces in pluribus quidem 5
 . Caesaris villis, sed — quae veteres prodidere in stagnis,
 non piscinis, admirati — in Heloro Siciliae castello non
 procul Syracusis, item in Labrayndi Iovis fonte anguillae
 et inaures additas gerunt, similiter in Chio iuxta Senum
 delubrum, in Mesopotamiae quoque fonte Chabura, de quo 10
 17 diximus, pisces. (8) nam in Lycia Myris in fonte Apol-
 31, 37 linis, quem Curium appellant, ter fistula vocati veniunt
 ad augurium. diripere eos carnes abiectas laetum est
 consultantibus, caudis abigere dirum. Hieropoli Syriae in
 lacu Veneris aedituorum vocibus parent, vocati veniunt 15
 exornati auro, adulantes scalpuntur, ora hiantia manibus
 inserendis praebent. in Stabiano Campaniae ad Herculis
 petram melanuri in mari panem abiectum rapiunt, iidem
 ad nullum cibum, in quo hamus sit, accedunt.

ap. Athen. VII 96 p. 314°. Ovid. hal. 97. Aelian. XIV 23 med.
 Isid. XII 6, 15. — Isid. XII 6, 47. — § 16: (cfr. Martial. ep.
 IV 30). — Aelian. XII 30. Nymphodorus ap. Athen. VIII 3
 p. 331°. — § 17: (cfr. XXXI 22. Varro r. r. III 17, 4). Aelian.
 VIII 5. Polycharm. et Artemidor. ap. Athen. VIII 8 p. 333^{d-f}.
 — Lucian. de Syria dea 45.

1 ad hoc B. cfr. § 6. 1—3 dist. ego. 2 cottae BD
 cum U 706 coll. V 2 et Strab. XVII 3, 2 p. 825. coctue V.
 -te Bd. -ta b. /////ta E. Cotte S. Cotta v. 6 se quae B.
 seque Vd. aequae U 707. 7 heloro B¹D. -re rdTv.a.B.
 Eloro B. | ciliciae B. | non om. B. 8 supracusif. B. | labra-
 yndi ll.J. -amdi d. -andi TS. -andei H. -adii G. labra
 Cnidii v. | anguillae BS. -llae hae (et hec b. et eae v) rv
 (U 707). -llae hae D. 11 pisces fD. -ce BVdEv.a.B. om.
 B(?)B. | lyciae BB. | myris B(E?)G. myrris dT. murif B.
 miris Vv.a.B. Limyra B. 12 curium ll.v(G). Dinum B.
 Surium S cum Meinekio ad Steph. Byz. p. 582, 18. | uocati BS.
 euo- rv(D). cfr. infra. 13 obiectas B(?)C. 14 consulant-
 tibus V. | hieropoli B(?)v.a.J. 16 dist. U 707. | adorantes
 VR. | hora V. 17 inserendis — p. 59, 12 contra uiscum in VR
 guntur (V^aR^a); cfr. praefatio. 18 ibidem VV^aRR^aT.

(9) Nec illa in novissimis mira, amaros esse pisces 18
ad Pelen insulam et ad Clazomenas, contra scopulum Si-
ciliae ac Leptim Africae et Euboeam et Durrachium, rur-
sus ita salsos, ut possint salsamenta existumari, circa
5 Cephallaniam et Ampelon, Paron et Deli petras, in portu
eiusdem insulae dulces. quam differentiam pabulo con-
stare non est dubium. Apion piscium maxime mirum 19
esse tradit porcum, quem Lacedaemoni orthagoriscum vo-
cent; grunnire eum, cum capiatur. esse vero illam naturae
10 accedentiam — quod magis miremur — etiam in locis
quibusdam, adposito occurret exemplo, siquidem sal-
samenta omnium generum in Italia Beneventi refici
constat.

(10) Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita 20
15 Roma auctor est Cassius Hemina, cuius verba de ea
re subiciam: Numa constituit ut pisces, qui squa-
mosi non essent, ni pollucerent, parsimonia com-
mentus, ut convivia publica et privata cenaque
ad pulvinaria facilius compararentur, ni qui ad
20 polluctum emerent pretio minus parcerent eaque
praemercarentur.

§ 19: (cfr. Athen. IV 16 p. 139^b. 17 p. 140^b. Isid. XII
6, 12. 13). — § 20: cfr. Fest. p. 253^a, 20. s. v. *pollucere*.

2 clazomenas B. | contra ad v. a. S. an circa? | cope-
lum B. 2. 3 siciliae ll. v. Scyllae D cum U 707. an Scyl-
lam Siciliae? cfr. III 87. 3 aeuoaeam V. eueoeam V^aR^a.
eueoeam B. 5 cephalania VV^aRR^ad. -leniam v. a. S. | palon
(pro paron) B. 6 babulo B. 7 maxime mirum ego. maxi-
mum ll. v. an excidit (ante Apion) alterum exemplum piscis
aliquo loco non muti? cfr. index. 8 lacedaemonii RR^ad(?)
v. a. S(J). | orthagoriscum S. cfr. § 149. orthra- B. orum tha-
BVV^aRR^ad. f. itagoriscum E. oft- v. 8. 9 uocant VV^av. a. S.
10 accedentiam BE. accid- rv. | dist. v. a. J. cfr. index.
11 occur& BS. -rrit rv. 12 italiam VV^aRR^a. | uene-
uenti B¹. (ben- B² in marg.). | refecti B. recenti E. -ntia refici
(eff- B) v. a. H. 17 pollucerent B(E?) G cum Budaeo. -uerent
(pull- V^a) V^aR^ad. -uerint VR. -incerent v. | parsimonia H cum
Scaligero. patrim- ll. v. 17. 18 conuentus BEv. a. B (praem.
ad). 19 conparentur VV^aRR^af. | neque ad B. 20 pol-
VV^aRR^ad. pollinctum v. a. G.

21 (11) Quantum apud nos Indicis margaritis pretium
 9,104^{sqq.} est, de quis suo loco satis diximus, tantum apud Indos
 curalio; namque ista persuasione gentium constant. gigni-
 tur et in Rubro quidem mari, sed nigrius, item in Per-
 sico — vocatur lace —, laudatissimum in Gallico sinu 5
 circa Stoechadas insulas et in Siculo circa Aeolias ac
 Drepana. nascitur et apud Graviscas et ante Neapolim
 Campaniae maximeque rubens, sed molle et ideo vilissi-
 22 mum Erythris. forma est ei fruticis, colos viridis. bacae
 eius candidae sub aqua ac molles, exemptae confestim 10
 durantur et rubescunt qua corna sativa specie atque
 magnitudine. aiunt tactu protinus lapidescere, si vivat;
 itaque occupari evellique retibus aut acri ferramento
 praecidi, qua de causa curalium vocitatum interpretantur.
 probatissimum quam maxime rubens et quam ramosissi- 15
 mum nec scabiosum aut lapideum aut rursus inane et
 23 concavum. auctoritas bacarum eius non minus Indorum
 viris quoque pretiosa est quam feminis nostris uniones
 Indici. harispices eorum vatesque inprimis religiosum id
 gestamen amoliendis periculis arbitrantur. ita et decore 20
 et religione gaudent. prius quam hoc notesceret, Galli

§ 21: Isid. XVI 8, 1. — (Diosc. V 138). — § 22: Diosc. V 138. Isid. XVI 8, 1. (Theophr. lap. 38). Solin. 2, 41. (cfr. Ovid. metam. IV 750. XV 416). — § 23: Solin. 2, 42. Geopon. XV 1, 31.

1 inuicif B. 2 quif BS. quibus rv. 3 curhalio BD. sed cfr. XIII 142 (M). XXXVII 153. 164. in coralio (cur- G) bv.a.S. | quamque B. | constat BV. 4. 5 in superfico V. 5 uoca B. | lace BD. iace (-cae V^a) rv. 6 fthechadas V^a. orcadadas E. orcha- v.a.G. | aeolias fH. aeolidas B². aeal- B¹. eolias VV^a. -ia b² aelia b¹. heliam v. de RR^a non constat. 7 drepana dfS. -num bv. deprana r. | grabis VV^aRR^a. 9 ei Ev(D). & B. om. rS. 10 candidiae B. 11 corna Bv. corona r. 12 adiunt tactu V^aR^a. adiuncta VR. 14 curalium dC. curha- D. cyra- R^a. cyrha- V^a. cirha- BR. cirba- V. chira- E. chera- v.a.B. cera- B. cfr. § 21. | uocita- tium B. 15 probantiffimum B. | quam maxime—15. 16 ra- mossimum om. VV^aRR^ad. 19 indiciif B. | harispices VV^a. arisp- RR^a. haruspices S. aru- d(?)v. 21 nos deceret (-cet et B) VV^aRR^adTf.

gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta paenuria
est vendibili merce, ut perquam raro cernatur in suo
orbe. surculi infantiae adalligati tutelam habere credun- 24
tur contraque torminum ac vesicae et calculorum mala
5 in pulverem igni redacti potique cum aqua auxiliantur,
simili modo ex vino poti aut, si febris sit, ex aqua som-
num adferunt — ignibus diu repugnat —, sed eodem
medicamine saepius poto tradunt lienem quoque absumi.
sanguinem reicientibus excreantibusve medetur cinis eo-
10 rum; miscetur oculorum medicamentis, spissat enim ac
refrigerat, ulcerum cava explet, cicatrices extenuat.

(12) Quod ad repugnantiam rerum attinet, quam 25
Graeci antipathian vocant, nihil est usquam venenatius
quam in mari pastinaca, utpote cum radio eius arbores
15 necari dixerimus. hanc tamen persequitur galeos, idem 9, 155
et alios quidem pisces, sed pastinacas praecipue, sicut
in terra mustela serpentes — tanta est aviditas ipsius
veneni —, percussis vero ab ea medentur et hic quidem,
sed et mullus ac laser, 3. (13) spectabili naturae poten- 26
20 tia, in iis quoque, quibus et in terris victus est, sicut
fibris, quos castoras vocant et castorea testes eorum.
amputari hos ab ipsis, cum capiantur, negat Sextius
diligentissimus medicinae, quin immo parvos esse sub-

§ 24: Diosc. V 138. (eupor. II 61) Marc. 16, 99. 17, 28. —
§ 25 med.: (cfr. Plin. XXIX 60). — § 26: (cfr. Plin. VIII 109).
Diosc. II 26. schol. Nicand. ther. 565. Aelian. VI 34. Isid.
XII 2, 21.

2 est BEv. et r. | uendibile B¹. 4 torm̄t//um B². | ac
calculorum BS (& et a inter se confusis). cfr. Müller de stilo
p. 67. 5 igne dv.a.S. nigri V. | pontiquae R. poti VV^a(?)S.

7 dist. S. | repugnant d(?)v.a.S. (an ignibus diu repugnat
pertinent ad finem § 22 post concavum?). 9 scientibus VV^a

RR^ad. | medentur d(?)v.a.S. 10 dist. J. 13 antiphatian B.
-patian VV^aRd. -patiant R^a. | usqua B¹. 15 galevol uel

galvol B². 17 mul telae B²(S). | serpentes B¹V^aR^adv. -tif
rS. 18 medetur dv.a.S. | hic v. hii R^ad. hi ll.S. 19 specta-

bilis d(?)Ev.a.S. 20 sicut BS. sic et E. sicut et rv.

21 febris VV^aRR^a. | catoras V. castores v.a.S. | uocantes;
castorea B. 23 et p. 58, 1 substructosque VV^aRR^ad.

strictosque et adhaerentes spinae, nec adimi sine vita animalis posse; adulterari autem renibus eiusdem, qui sint grandes, cum veri testes parvi admodum reperiantur;
 27 praeterea ne vesicas quidem esse, cum sint geminae, quod nulli animalium; in iis folliculis inveniri liquorem et ad- 5
 servari sale; itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude conicientium cummim cum sanguine aut Hammoniacum, quoniam Hammoniacy coloris esse debeant circum-
 dati, liquore veluti mellis cerosi, odore graves, gustu amaro 10
 et acri, friabiles. efficacissimi e Ponto Galatiaque, mox
 28 Africa. sternumenta olfactu movent. somnum conciliant cum rosaceo et peucedano peruncto capite et per se poti ex aqua, ob id phreneticis utiles; iidem lethargicos odoris suffitu excitant volvarumque exanimationes vel subditu, ac 15
 menses et secundas cient II drachmis cum puleio ex aqua
 29 poti. medentur et vertigini, opisthotono, tremulis, spasticis,

§ 27: Diosc. II 26. — § 28: Diosc. II 26. (Scribon. 10). eupor. I 11. 10. Pl. iun. 91, 23. Diosc. eupor. I 15. Celsus III 20. (cfr. infra § 132). — § 29: Diosc. II 26. (Scribon. 101). — Diosc. eupor. II 40. 41..

1 adhaerentes **B²R^adv(D)**. -tis *r* S. 2 adulterari **B¹**.
 3 sint **VV^aRR^av**. sunt **BE dS**. (dem qui sunt grandes **B** in ras.). 4 praeterea **B**. locus adhuc corruptus videtur; expectaveris potius ne vesicam quidem (sc. communem) esse, cum sint gemini folliculi . . . in iis inveniri sqq. cfr. Diosc.
 5 nulli **Bdv**. -lla *r*. | iif **Bv**. his *r* C. | folliculos **B²**. | liquorum **VV^aR**. 6 adseruari **B¹R^a(?)v**. -re **E**. seruari **VV^aRdTf**. obseruari **B²**. (ob in ras.). cfr. § 31 extr. 79. 6 sale/// **B**. | falsi **V**. | folliculis **B¹**. 8 ci//mi//num **B²**. gummim **T**. -mi d(?)v.a.S. | pū **R**. phum **V**. 9 quoniam hammoniacy om. **B**. | colores **V^a**. -re **D**. | debent **B²**. add. tunicis **B** e Diosc.
 10 odores **V^a**. -ris [gravis] v.a.H. 11 fr//agiles **B²** (g in ras.). 12 sternutamenta **B²(man.rec.)dv.a.H**. | mouenti **B**. -te **S**. 13 et perpoti **B¹**. -rloto **B²** (l in ras.). 14 idem **BVV^aD**. item **RR^adbv**. | an odore? 15 sufflatu **B²(man.rec.)D**. cfr. § 124. | exulant **B**. | uulvarumque **VV^av.a.S**. animorumque **B²**. | subditu **B¹V^aR^aS**. -to **VRd**. -ti **bv**. subito **B²**. | ac **B¹ES**. a **B²**. et *rv*. 16 menses **B¹V^a**. menses **V**. mentes **B²**. | ac d(?)v.a.S. | secundas scient **B²**. 17 opisthotono **VV^aRR^a**. -otonis d(?)v.a.S. | spasmaticis **B²**.

nervorum vitiis, ischiadicis, stomachicis, paralyticis, per-
unctis omnibus, vel triti ad crassitudinem mellis cum
semine viticis ex aceto ac rosaceo. sic et contra comi-
tiales sumpti, poti vero contra inflationes, tormina, venena.
5 differentia tantum contra genera est mixturae, quippe ad- 30
versus scorpiones ex vino bibuntur, adversus phalangia et
araneos ex mulso ita, ut vomitione reddantur aut ut con-
tineantur cum ruta, adversus chalcidas cum myrtite, ad-
versus cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino,
10 adversus ceteras serpentes cum vino. dari binas drach-
mas satis; eorum, quae adiciantur, singulas. auxiliantur 31
privatim contra viscum ex aceto, adversus aconitum ex
lacte aut aqua, adversus helleborum album ex aqua mulsa
nitroque. medentur et dentibus infusi cum oleo triti in
15 aurem, a cuius parte doleant, aurium dolori melius, si
cum meconio. claritatem visus faciunt cum melle Attico
inunctis. cohibent singultus ex aceto. urina quoque fibri
resistit venenis et ob id in antidota additur. adservatur
autem optume in sua vesica, ut aliqui existumant.
20 4. (14) Geminus similiter victus in aquis. terraque 32

§ 31: Diosc. II 26. eupor. II 141. Nicand. al. 307. (cfr. Scribon. 192). — cfr. Diosc. eupor. I 60. Cels. VI 7, 8. — § 32: Isid. XII 6, 56. — (Aristot. h. a. VIII 17 § 113).

1 schiadicis (sci- V^a) VV^aRR^a. ///schiaticif B² (ti in ras.).
2 triti^s B². 3 unicus VR. uitius b¹. uiti^s B². | & aceto
BVV^a. 4 tormenta ueneni B² (t et i in ras.). 5 differentif
(f in ras.) ta//men (men in ras.) contra cetera (c et t in ras.)
est B²D. 5. 6 aduerfū B². 6 phalangiae (om. et) B¹.
sphalangiae mors' (hoc in marg.) B². 6. 7 // araneof B¹. ara-
neas E. // & ranę B². 7 uomitione dv. -tiones VV^aRR^aE.
-ti//// B¹. -tu B². | /////antur B¹. eiciantur B². 7. 8 aut ut
contineantur om. B. (retin- v.a.S.). 8 myrto (o in ras.) B².
9 presteras bv. -sicas dT. praesi- (persi- V) VV^aRR^a.
praeftem B. an pretera? | panacea E. 10. 11 dati^s (t in
ras.) binif drachmif B². 11 satif B¹. Scitif (ci in ras.) B².
satis est rv. | singulif B². 12 uisum V. 13 helleborum
v(J). ell- U.C. 15 dolori BdS. -re VR. -ribus bv.
16 meconto VR. | claritate B. | uisuuf B¹D. usus V. | antico V.
-iquo R. 17 inunctif B¹VT. -ti// B². -ti rv. cfr. XXV 143. 144. |
fibri dbv. febri r. 18 obseruatur B². 20 in aquis om

et testudinum effectusque par, honore habendo vel propter excellens in usu pretium figuraeque proprietatem. sunt ergo testudinum genera terrestres, marinae, lutariae et quae in dulci aqua vivunt. has quidam e Graecis emydas appellant.

5

- 33 Terrestrium carnes suffitionibus propriae magicisque artibus refutandis et contra venena salutare produntur. plurimae in Africa. hae ibi amputato capite pedibusque pro antidoto dari dicuntur et e iure in cibo sumptae strumas discutere, lienes tollere, item comitiales morbos. 10 sanguis earum claritatem visus facit, *discutit* suffusiones oculorum. et contra serpentium omnium et araneorum ac similium et ranarum venena auxiliatur servato sanguine in farina pilulis factis et, cum opus sit, in vino datis. felle testudinum cum Attico melle glaucomata in- 15
- 34 ungui prodest. scorpionum plagae instillant. tegimenti cinis vino et oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat. squamae e summa parte derasae et in potu datae vene-

§ 33: Diosc. II 97. cfr. Nicand. ther. 700. (Diosc. eupor. II 115. 155. 157). Diosc. eupor. I 41. — § 34 init.: Pl. iun. 67, 1. 2. Marc. 34, 22.

1 & Bv(S). in V. om. rH. | pari B²v.a.H(SJ). | dist. H.
 2 figuraeque BVRdTfS. natu- B. futurae quae uero E. figuraeque uera v. 3 marinaeue VRdf. an recte? cfr. XVIII 78. Müller de stilo p. 68. 69. | lutoriae B². | et om. Ev.a.C. 4 e BRdv. a V. om. EB. 6 suffitionibus RdTG. suffict- VE. suffect- B. suffus- v. | proprieque V. | magisq. B.
 7 artvbus B². | refutantif B¹. refotandif B². 8 hae//ibi B. (fuit aut haec ibi aut hae ubi, ut distingui possit in Africa hae, ubi). 9 et e J. cfr. § 45. 58. ////e B¹. et et V. et ex Rd(?)v(D). et E. he B²S. | cibos B. | sumpta et E.
 9. 10 struma VR. 11 uisuus B¹D. | discutit ego. om. ll.v. cfr. § 70. XXVIII 94 extr. | suffusiones B¹dS. -oni B²D (cum seqq. non apte iungens et contra usum Plinii num. plurali utentis). -onesque REv. suffucansque V. 12 oculorum tollit v.a.D. | et om. B. 13 similia/// R. | & ranarum BEv(S). om. rH. | an auxiliantur (sc. testudines)? | seruatur V¹. -tus V². 15 antico R. arantico Vf. 16 instillant ego. -ari ll.v. 17 ulcerafq. B¹. 18 squama E. | e dv. ef B. et VE. as R. | imma V.

rem cohibent. eo magis hoc mirum, quoniam totius tegi-
menti farina accendere traditur libidinem. urinam aliter
earum quam in vesica dissectarum inveniri posse non
arbitror et inter ea esse hoc quoque, quae portentose Magi
5 demonstrant, adversus aspidum ictus singularem, effica-
ciores tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. ova durata
inlinuntur strumis et ulceribus frigore aut adustione factis.
sorbentur in stomachi doloribus.

Marinarum carnes admixtae ranarum carnibus contra 35
10 salamandras praeclare auxiliantur, neque est testudine
aliud salamandrae adversius. sanguine alopeciarum in-
anitas et porrigo omniaque capitis ulcera curantur; in-
arescere eum oportet lenteque abluui. instillatur et dolori
aurium cum lacte mulierum. adversus morbos comitiales
15 manditur cum polline frumenti, miscetur autem sanguinis
heminis III aceti hemina. datur et suspiriosis, sed tum 36
hemina vini additur; his et cum hordeacea farina, aceto
quoque admixto, ut sit quod devoretur fabae magnitudine;
et haec singula et matutina et vespera dantur, dein post
20 aliquot dies bina vespera. comitialibus instillatur ore

§ 35 med.: Seren. 110. 39. — § 36 extr.: Diosc. II 97.

1. 2 mirum tamen totius regimenti V. 2 accidere B¹.
accendente V. 3 uefica// B. -cis VTfH. 4 inter ea ll. G.
intra eam v. interanea D. locus fortasse nondum sanatus. |
esse del. G. | hec B²v.a. G(D). | quoque quae BS. -que a r.
-que v. -que esse quae G. | portentosa bv.a.S. -nt vfe B². |
magi BdG. magis r(v praem. a). 5 demonstrant BD. -tret
VR. -trent dG. -tratur bv. | ictuuf B¹D. | singularem J. -are
VRdbG. (-are remedium v). -aris S. -ariore B¹. -arior ē B².

5. 6 efficaciores (-ati- V) B¹VJ. -aciore RbG. -acior
(-atior d) est B²dv(S). 6 uua B. dua V. 10 est om. BSJ.

11 aduerfius B³ (fius in marg.) dv. -fi//f B². -sus r. |
sanguine dbv. -nem r. 13 alui B¹. 15 sanguis v.a.S.
16 tribus ll.v. | datur—17 hemina BS. om. ll.v. 16 tum J.
cum BS. 17 uini B²v(S). uino rH. | additur BS. -to VR
dT.H. -ta Ev. (an sed cum hemina uini. manditur his et?).

19 & haec BS. haec rv. | matutino J cum vet. Dal. |
uespere B². -rtina R(?)Ev.a.S. 20 aliquod B¹. | bina BVR
dT.H. die E. del. v. | uespere B². | comitatibus B¹. sōnianti-
B². | instilletur B².

diducto; iis, qui modice corripianitur spasmō, cum castoreo
 37 clystere infunditur. quod si dentes ter annis colluantur
 testudinum sanguine, immunes a dolore fiant. et anhelitus
 discutit quasque orthopnoeas vocant; ad has in po-
 lenta datur. fel testudinum claritatem oculorum facit, 5
 cicatrices extenuat, tonsillas sedat et anginas et omnia
 oris vitia, privatim nomas ibi, item testium. naribus in-
 litum comitiales erigit attollitque. idem cum vernatione
 anguium aceto admixto unice purulentis auribus prodest.
 quidam bubulum fel admiscent decoctarum carnum testu- 10
 38 dinis suco, addita aequae vernatione anguium; sed vino
 testudinem excocunt. oculorum utique vitia omnia fel in-
 unctum cum melle emendat, suffusiones etiam marinae fel
 cum fluviatilis sanguine et lacte. capillus mulierum in-
 ficitur felle. contra salamandras vel sucum decoctae bi- 15
 bisse satis est.

39 Tertium genus testudinum est in caeno et paludibus
 viventium. latitudo his et in dorso pectori similis nec
 convexo curvata calice, ingrata visu. ex hac quoque

eupor. I 18. (cfr. infra § 112 extr.). — § 37 med.: Diosc. II 96.

1 diducto BG. -cis VR. deductis Ev. | iif B¹S. hiif B².
 his VRG. is D. om. E. labris his v. | dist. J coll. § 112. |
 corripianitur V. conrumpantur E. 2 infundetur B². | per E
 v.a.H. de mendo cfr. XXX 64. | annis VRf Müller emend. V 10.
 -no dT(?)H. -nos EG. -num v. minif B. an heminis? cfr.
 XXVIII 127. 91. 130. XXVI 88. XXI 26. XX 227 al. |
 coluantur B¹J. solu- B². 3 dolere BV. | fiunt dv.a.S.
 3. 4 anhelituuf B¹D. 4. 5 polenta// B. 5 claritatem —
 10. 11 testudinis in B iterata exstant (B^a). 6 cicatref B^a.
 7 no//taf B². (nomaf B¹B^a). | tertium R. testibus BB^a.
 atentium (arden- v) testium Ev.a.H. 8 adtullitque (-uli- R)
 VR. | gubernatione B². (cum uernat- B¹B^a). 9 admixto
 om. B^a. 10 decoctarum ego. -rumue ll.S. -rumque d(?)v.
 10. 11 testudinum B¹ (errore iterationis; -inif B^aB²).
 11 sucum d(?)v. | ueneratione VR. | uinū V. 12 testudi-
 num R. 13 fel BVEG(S). felle RdT(?)H. felle uel v.
 15 felle BV (ad praecedd. relatum) G(S). fel et bv. fel Rd
 T(?)H. 18 et in BES. in Vv. et RdT. | ne VR.
 19 conuerso E. | incurua Ev.a.H. | uifu// B. | an hoc
 (sc. genere) et sic infra quoque detrahit idem (sc. genus) felle?

tamen aliqua contingunt auxilia. tres namque in succensa sarmenta coiectae dividantibus se tegumentis rapiuntur, tum evolsae carnes earum cocuntur in congio aquae sale modice addito; ita decoctarum ad tertias partes sucus
5 paralysem et articularios morbos sentientibus bibitur. detrahit idem fel pituitas sanguinemque vitiatum. sistitur ab eo remedio alvus aquae frigidae potu.

E quarto genere testudinum, quae sunt in amnibus, 40 divolsarum pingua cum aizoo herba tunsa admixto unguento et semine lili, si ante accessiones perunguntur aegri praeter caput, mox convoluti calidam aquam bibant, quartanis liberare dicuntur. hanc testudinem XV luna capi oportere, ut plus pinguium reperiat, verum aegrum XVI luna perungui. ex eodem genere testudinum sanguis in-
15 stillatus cerebro capitis dolores sedat, item strumas. sunt 41 qui testudinum sanguinem cultro aereo supinarum capitibus praecisis excipi novo fictili iubeant, ignem sacrum cuiuscumque generis sanguine inlini, item capitis ulcera manantia, verrucas. iidem promittunt testudinum om-
20 nium fimo panos discuti; et, quod incredibile dictu sit,

eupor. I 18. — Pl. iun. 94, 14. 15. — § 41 extr.: Isid. XII 6, 56.

1 auxiliares namque VRd. 2 coniecta (-tae v) et E v.a.G. | sed tegumenti VR. | rapiuntur om. E. 4 modici B¹. | ita decoctarum ita B¹. 5 paralyfī B²dv. -fī (-lisi B) r (an recte?). | articulariuf B¹. -lorv B². 6 item B(?)v.a.S. (fel, pituitas JD). | p&uitaf B¹. 7 putu V. potus B. 8 manibuf B. omni- Vd. 9 pingua ll.v(S). -ui Ven.(G). | aizoo B¹v. -zo/// B². -zo r. | tunfa BES. tusa dv. tus VR. -so G. 9. 10 an unguento e semine? cfr. XXI 22. 127. 10 lili fī B¹VRJ. lili bS. -lii dv. li//ni (n partim in ras.) B². | accessiones si dG. | perunguntur B¹. -guntur v.a.G. 12 liberare VR.S. -ri rv. 13 oportet// (t in ras.) B²S. | aegrum om. B. | XIII V. 15 cerebro ll.dfH. crebro Tv. -ros C. 16 aeneo B² (sic semper). 17 iubeant Bbv(S). -ent rH. 18 sanguinem BV. | ulcere V. 19 manantia BS. -ia et rv(D). cfr. Müller de stilo p. 39. | idem Bv.a.C(D). item TG. 20 quod BIsid. om. rdbS. licet v. | dictum b. om. Isid. | fit VRdv. est BIsid. situm b. del. S. cfr. XI 11. X 87. XXVIII 67 al.

aliqui tradunt tardius ire navigia testudinis pedem dextrum vehentia.

42 (15) Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem esse universitatem animalium maiorisque miraculi, sed hoc utilius est vitae, contributa 5 habere remedia, cum aliud alii prosit, aliud alibi facilius inveniatur.

43 5. (16) Venenatum mel diximus ubi nasceretur. 21, 74 sqq. auxilio est piscis aurata in cibo. vel si ex melle sincero fastidium cruditasve, quae fit gravissima, incidat, 10 testudinem circumcisis pedibus, capite, cauda decoctam antidotum esse auctor est Pelops, scincum Apelles. 8, 91 28, 119 quid esset scincus diximus, saepius vero quantum veneficii in menstruis mulierum. contra ea omnia auxiliatur, 44 7, 64 al. ut diximus, mullus, item contra pastinacam et scor- 15 28, 82 piones terrestres marinosque et dracones, phalangia inlitus sumptusve in cibo, eiusdem recentis e capite cinis contra omnia venena, privatim contra fungos. mala medicamenta inferri negant posse aut certe nocere stella marina volpino sanguine inlita et adfixa limini superiori aut clavo 20 45 aereo ianuae. (17) draconis marini scorpionumque ictus carnibus earum inpositis, item araneorum morsus sanantur. in summa contra omnia venena vel potu vel ictu vel morsu noxia sucus earum e iure decoctarum efficacissimus habetur. 25

§ 44: Diosc. II 24. eupor. II 126. — § 45 extr.: Diosc. II 33.

3 hinde inde V. | in om. BV. | aquatilia — 4 ignoremus om. B. 4 ignoremus v (*perspicua omissionis causa*). -ramus VRdED. sed cfr. II 64. VI 194. VIII 13, aliter XV 134. | grauiorem E. 5 miraculis VR. | & B. | contribute V. 6 media Vd. | ali B¹D. | alibei B¹ (*ut videtur*). 10 fit Rd v.a.S. 11 caudam V. 12 auctorē pelobs R. 13 quid BdTES. qui rv. 13. 14 ueneficii Rd fH. -cif B¹. -ci D. -cium v. .... ficiū E. beneficii B². -ci V. 14 auxiliantur VR². -lientur B¹. 15 dimus V. | pastinacam Bbv. -cas rD. 16 phalangia d. pal- B¹VRb. et phal- v. ^spalangia^s B². cfr. Müller de stilo p. 69. 17 in capite B. 20 uolpina B¹. | adfixi R. 21 marinis V. 24 e VRdTfH. de B. et b. ex v. cfr. § 58. 92. | de//coctarum B.

Sunt et servatis piscibus medicinae, salsamentorumque
 cibus prodest a serpente percussis et contra bestiarum
 ictus mero subinde hausto ita, ut per satiem cibus vo-
 mitione reddatur, peculiariter a chalcide, ceraste aut quas 46
 5 sepas vocant aut elope, dipsade percussis. contra scor-
 pionem largius sumi, sed non evomi, salsamenta prodest
 ita, ut sitis toleretur; et inponere plagis eadem convenit.
 contra crocodilorum quidem morsus non aliud praesentius
 habetur. privatim contra presteris morsum sarda prodest.
 10 inponuntur salsamenta et contra canis rabiosi; vel si non 47
 sint ferro ustae plagae corporaque clysteribus exinanita,
 hoc per se sufficit. et contra draconem marinum ex
 aceto inponuntur. idem et cybio effectus. draco quidem
 marinus ad spinae suae, qua ferit, venenum ipse inpositus
 15 vel cerebro poto prodest.

(18) Ranarum marinarum ex vino et aceto decoctarum 48
 sucus contra venena bibitur, et contra ranae rubetae ve-
 nenum et contra salamandras vel e fluviatilibus; si carnes
 edantur iusve decoctarum sorbeatur, prosunt et contra
 20 leporem marinum et contra serpentes supra dictos, contra
 scorpiones ex vino. Democritus quidem tradit, si quis 49
 extrahat ranae viventi linguam, nulla alia corporis parte

§ 47: Diosc. II 33. Pl. iun. 84, 22 (cfr. 86, 2). — Diosc. II 15.
 eupor. II 125. — § 48: Diosc. II 28. eupor. II 157. (Nicand. al. 563).

1 servati B. | picibus B¹. p//cib//if B². pedibus b. | sala-
 mentorumq. B¹. 2 concussif B. | set V. 3 ictuuf B¹D. |
 per satiem (vel satietatem) ego. cfr. VIII 209. per/////etam B¹.
 per se etiam B²S. per superna J. ad vesperam rv. 4 chal-
 cide Ev. -cidi B. -cetide r. | ceraste B². 5 helope VTf
 v.a.B. -lape B. cfr. Nic. ther. 490. 7 toleretur d(?)v. col- E.
 toll- r. | ea E. 8 aliut B¹. | praestantiuf B². 9 praesterif
 B¹. praet- R. 13 et ex v.a.G. | cybi E. -ii G. | perfectus E.
 prof- v.a.H. 14 quae (que R) fecerit VR. 15 poto ego
 cum Cornario. cfr. Diosc. eup. toti B(E?). toto rv. 18 uel
 om. d(?)v.a.S. | e om. Bv.a.H(D). ef R. | fluviatilil//iū B².
 -tilium D. -tiles v.a.H. an uel e fluviatilibus ut glossema
 delendum? | et si VRE. | dist. ego. 19 et om. VR. 20 dict-
 R(?)v.a.S. 22 trahat Vf. si quis extrahat om. R. | ui-
 tis VRTf. cfr. § 133 et nota ad XXX 98.

adhaerente, ipsaque dimissa in aquam inponat supra cordis
 palpitationem mulieri dormienti, quaecumque interroga-
 verit, vera responsuram. addunt etiamnum alia Magi, quae
 si vera sint, multo utiliores vitae existuntur ranae quam
 leges; namque harundine transfixis a natura per os si
 surculus in menstruis defigatur a marito, adulterorum
 50 taedium fieri. carnibus earum vel in hamum additis prae-
 cipue purpuras adlici certum est. iocur ranae geminum
 esse dicunt abicique formicis oportere; eam partem, quam
 adpetant, contra venena omnia esse pro antidoto. sunt 10
 quae in vepribus tantum vivunt, ob id rubetarum nomine,
 8,110 ut diximus, quas Graeci *φρύvouς* vocant, grandissimae
 cunctarum, geminis veluti cornibus, plenae veneficiorum.
 51 mira de iis certatim tradunt auctores: inlatis in populum
 silentium fieri; ossiculo, quod sit in dextro latere, in 15
 aquam ferventem deiecto refrigerari vas nec postea fer-
 vere nisi exempto, id inveniri abiecta rana formicis carni-
 busque erosio, singula in oleum addi; esse in sinistro
 52 latere quo deiecto fervere videatur, apocynon vocari, canum
 impetus eo cohiberi, amorem concitari et iurgia addito in 20
 potionem, venerem adalligato stimulari, rursus e dextro
 latere refrigerari ferventia; hoc et quartanas sanari ad-
 alligato in pellicula agnina recenti aliasque febris, amorem

§ 50 med.: Isid. XII 6, 58.

1 aqua VRd v. a. G. 2 quicumque B. 3 magi om. B.
 4 sunt Vd(?) v. a. S. 5 transfixis a BS. -xa rv. -xa a J. |
 pos B. 6 defigatur B. | a om. BS. | adulteriorum B(?) G.
 7 uel del. H. nassis uel S cum vet. Dal. | hamo (del. in)
 v. a. H. | redditis B. 8 per purpuras B¹. per puras B².
 9 obicique VRd(?) v. a. S. cfr. § 51. 10 adpetat B¹.
 12 φρύvouς coni. S. phrynuus d D. -nu. cif (phrin- B¹) B.
 -nos VRv. prinuus E. | grauissimae B. -me V. 14 iis BS.
 his rv. 16 refrigerare VR. | non E. 17 id ininueniri B¹.
 obiecta v. a. S. cfr. § 50. | nam (pro rana) E. 18 rosis Vd.
 oleum (-eom B¹) ll. d Tfv(J). solium B. | addit B². | esse B.
 et esse rv. 19 quod iecto V. | uidetur B. | apoci non B¹.
 uocant B² (t in ras., n supra scr.). 20 impetui B D.
 21 notione VRd. | adalligato d T S. -tum rv. | stimulare v. a. J. |
 tro Vbv. a. S. 22 ferventem vet. Dal.

inhiberi. ex isdem his ranis lien contra venena, quae
fiant ex ipsis, auxiliatur, iocur vero etiam efficacius.

(19) Est colubra in aqua vivens. huius adipem et 53
fel habentes qui crocodilos venentur mire adiuvari dicunt,
5 nihil contra belua audente, efficacius etiamnum, si herba
potamogiton misceatur. — Cancris fluviales triti potique
ex aqua recentes seu cinere adservato contra venena om-
nia prosunt, privatim contra scorpionum ictus cum lacte
asinino, si non sit, caprino aut quocumque; addi et vinum
10 oportet. necant eos triti cum ocimo admoti. eadem vis 54
contra venenatorum omnium morsus, privatim scytalen et
anguis et contra leporem marinum ac ranam rubetam.
cinis eorum servatus prodest pavore potus periclitantibus
ex canis rabiosi morsu. quidam adiciunt Gentianam et
15 dant in vino, et si iam pavor occupaverit, pastillos vino
subactos devorandos ita praecipiunt. decem vero cancris 55
cum ocimi manipulo adligatis omnes, qui ibi sint, scor-
piones ad eum locum coituros Magi dicunt, et cum ocimo
ipsos cineremve eorum percussis inponunt. minus in om-
20 nibus his marini prosunt. Thrasyllus auctor est nihil
aeque adversari serpentibus quam cancris; sues percussas
hoc pabulo sibi mederi; cum sol sit in cancro, serpentes
torqueri. — Ictibus scorpionum carnes et fluvialium 56

§ 53 med.: Diosc. II 12. (Nicand. ther. 605). — § 54: (cfr.
Colum. VI 17, 1). — Diosc. II 12. de ven. 30. περί τοῦ 2. —
§ 55: (cfr. Plin. XX 120). Isid. XII 6, 17. 51. — (cfr. Plin. IX 99.

1 inhibere B¹. | ex BS. ea r. eo v. | isdem BJ. liad- S.
id- VR. item ab. item ex v. | lien Bv. -nē r. lien////ē d.
2 iocur B¹ES. iecur B². om. rH. cor v. 3 est om. B(?)v.a.S.
et dT. | colobra V. -lubera B¹. -ber est v.a.H. | adipe VdT.
4 felle dT. | habentes B²v. -tis rS. | crocodilos B¹.
5 belua^s audente^s B². 6 potamogiton B¹. pota in coitu
B². | fluvialis VR. 9 asininos B¹. | si BS. uel si rv(D).
10 admoto B¹. 11 nimium VR. | scytalem B. scyt- B. scit-
Vd. 12 unguis E. agies VR. 14 et canis B². | morsibus
Vd(?)v.a.S. 15 & si BS. aut si dT. nam si r(?)v. 16 sub-
acto sed uorandos VR. 17 adalligatis B¹v.a.G. allig- B²
20 marinis B¹. | thrasyllus V. -xillus BVer. 21
cufflos (om. hoc) B.

coclearum resistunt crudae vel coctae. quidam ob id salsas quoque adservant. inponunt et plagis ipsis. — Coracini pisces Nilo quidem peculiares sunt, sed nos haec omnibus terris demonstramus. carnes eorum adversus scorpiones valent inpositae. — Inter venena piscium sunt porci marini spinae in dorso, cruciatu magno laesorum. remedio est limus ex reliquiis piscium eorum corporis.

- 57 (20) Canis rabidi morsibus potum expavescentibus faciem perungunt adipe vituli marini, efficacius, si medulla hyaenae et oleum e lentisco et cera misceantur. 10
58 murenarum morsus ipsarum capitis cinere sanantur. et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto inlito vel alterius. cibi causa extrahi debet ex dorso eius quidquid croco simile est caputque totum; et hanc autem et omnia testacea modice colluunt cibis, quia 15 saporis gratia perit. e lepore marino veneficium restingunt poti hippocampi. contra dorycnium echini maxime prosunt, et iis, qui sucum carpathi biberint, praecipue e iure sumpti. et cancri marini decocti ius contra do-

Aelian. var. hist. I 7). — § 57: Pl. iun. 85, 27. — § 58 med.: cfr. Aelian. XIV 20. — Diosc. eupor. II 149. de ven. 6. Pl. iun. 108, 13. 14.

1 caudae B. 2 inponuntur B²D. -ntque dT. 3 fed Bv(S). sed et rH. 7 reliquiis ego. -quo (liquo B) ll.v (mutatum ex corrupto reliquus). cfr. IX 93. XXXIV 43. 171. an potius liquore? | corporū B. -re d(?)v. 8 carnes VR. | morsum VR. -su d(?)v.a.J. 10 oleum e Verc.(J). -um ll.v(S). oleo e H. cfr. § 53. | lentiscinū B²S. | misceantur vet. Dal. -eatur ll.v. cfr. CFWMüller p. 8 not. 2. 12 ictus VR. 14 an sit? cfr. Froben p. 37. 15 haec D e coni. J. | colluunt ego. collui in ll.v. de dativo cibis cfr. XII 29. XIX 48. XXII 58. 35. 16. IX 178. XVIII 122. XIX 73. 93. XXX 45. XV 25. XXIX 65, de cibo XXI 125. XXV 169. 3. XXVIII 107. XII 130. XXI 90; praeterea CFWMüller p. 23. 25.

16 beneficium B². 16. 17 restituunt B². restringunt v.a.C. 17 eicini VR. chini B¹. 18 iis dv. if BED. ii B. hic V. | carpathi EVen:(S). -thii Lugd. -phati BVRTv.a.B. -nati dBrot. cum B. -pasi P e Diosc. de ven. 13. 19 e BES. 1. eius v. | sumpto dTv.a.S. | ius Bdbv(J). us V.

rycnium efficax habetur, peculiariter vero contra leporis marini venena.

6. (21) Et ostrea adversantur isdem, nec potest videri 59
satis dictum esse de iis, cum palma mensarum diu iam
5 tribuatur illis. gaudent dulcibus aquis et ubi plurimi in-
fluant amnes; ideo pelagia parva et rara sunt. giguuntur
tamen et in petrosis carentibusque aquarum dulcium ad-
ventu, sicut circa Grynium et Myrinam. grandescunt si-
deris quidem ratione maxime, ut in natura aquatiliū
10 diximus, sed privatim circa initia aestatis multo lacte 9,96
praegnata atque ubi sol penetret in vada. haec videtur 60
causa, quare minora in alto reperiantur; opacitas cohibet
incrementum, et tristitia minus adpetunt cibos. variantur
coloribus, rufa Hispaniae, fusca Illyrico, nigra et carne
15 et testa Cerceis, praecipua vero habentur in quacumque
gente spissa nec saliva sua lubrica, crassitudine potius
spectanda quam latitudine, neque in lutosi capta neque
in harenosi, sed solido vado, spondylo brevi atque non
carnoso, nec fibris laciniosa ac tota in alvo. addunt 61
20 peritiores notam ambiente purpureo crine fibras, eoque
argumento generosa interpretantur calliblephara ea appel-

§ 59: Pl. iun. 108, 14. 15. — Diphil. ap. Athen. III 42 p. 92^a.
Xenocrates 36. (cfr. Colum. VIII 16, 7). — cfr. Plin. II 109. IX 160.
— § 61 extr.: cfr. Plin. IX 169.

3 isdem (iisd- *H*) nec *BH*. idem ne *VRd¹T*. idem uide-
tur nec *d²bv*. 4 iif *Bv(S)*. his *rC*. | palam mearum *B*. |
deuiam *V*. diuitum *dTH*. 5 attribuatur *dTH*. | illi *B*.
5. 6 influant *ego*. -uunt *ll.v*. 6 ideo *om. VRdTH*. | pe-
lagi *B²*. 8 grinium *VR*. | murinam *B*. 11 praegnata
B¹J. -antia *rv*. | adque *B*. | penetret et *V*. 12 causa ista
VR. | alio *VR*. aliis locis *v.a.(P)H*. | reperiuntur *VRdT.v.a.C*.
13 uariatur *B¹*. -iant *VRv.a.S*. 15 cerceif *B¹VD*. cfr.
§ 62. circeif *B²Ev(J)*. -ceis *R(?)C*. 16 ingete *V*. -ta *R*.
17 expectanda *VR*. | lutofif *BS*. -to *rv*. | capita *B¹V*.
-te *B*. 18 solida *B*. | spondyli *B²*. 19 febris *VR*. | laci-
nosa *Vd*. -so *R*. -noso *v.a.S*. lucinos *E*. 20 natam *B¹*.
nata *B²*. | ambiente *dv*. -igente *E*. -ientem *r*. | purpureo³ *B²*. |
crines *B²*. -nea *VR*. | fibras (vel fimb- *B¹*) *B¹V*. 21 calli-
blephara ea *con. J*. -pharata *dVerc.(Brot.)*. -phara *B¹C¹*.
-brepharata *B*. callibiae (-bia *v*) pharata (par- *Ev*) *rv.c*

lantes. gaudent et peregrinatione transferrique in ignotas aquas. sic Brundisina in Averno compasta et suum retinere sucum et a Lucrino adoptare creduntur.

- 62 Haec sint dicta de corpore; dicemus et de nationibus, ne fraudentur gloria sua litora, sed dicemus aliena lingua 5 quaeque peritissima huius censurae in nostro aevo fuit. sunt ergo Muciani verba, quae subiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Brittannicis, suaviora Medullis, acriora Ephesis, pleniora Iliciensibus, sicciora Coryphantenis, teneriora Histricis, candidiora Cerceiensibus. sed his neque dulciora 10 neque teneriora ulla esse compertum est. in Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inveniri prodidere, nec non inter nos nepotis cuiusdam nomenclatura tridacna appellavit, tantae amplitudinis intellegi 15 cupiens, ut ter mordenda essent.

- 64 Dos eorum medica hoc in loco tota dicetur: stomachum unice reficiunt, fastidiis medentur, addiditque luxuria frigus obrutis nive, summa montium et maris ima miscens. emolliunt alvum leniter. eademque cocta cum mulso 20

§ 64: cfr. Diphil. ap. Athen. III 40 p. 90^{cd}. Seren. 315. — Mnesith. ap. Athen. III 43 p. 92^b. — Pl. iun. 51, 1—3. — id. 24, 10—12 (cfr. 6). Marc. 10, 75.

1 in om. VRE. 2 brundisiana (brud- V) VRdG. | compofita B. contra ista Ev.a.B. 4 et de—5 litora (dicemus?) om. E. 5 fraudetur B. 6 an fit (vel fuerit)? 8 suaviore B. 9 medullis B(VE?)D. -ulis H. -uliis J. dulcis B. edulis dv. | ephesis BD. -iis S. et pthisis E. aethesis V. -hisis B. Lepticis v. | iliciensibus BJ coll. III 19. licen- r. Lucen- v. 10 coryphatenis Vv.a.B. coriph- B. -phamthenis E. | isticis Bd(?)v.a.J. histricis candidiora om. B. 11 cerceiensibus (circ- dv) D. -ceiesibus VR. -cienfibus B. certientibus E. | sed—12 est Plinio tribuit H, sed—16 essent Muciano J. 12 in om. B. 14 non v. noxi B. nos r. | Nepotis Fröhner mus. Rhen. 47, 295. 14. 15 nomenclatura VRS. -tora b. -tor d(?)v(J). -creatura B. cfr. II 19. III 2. XXI 52. 15 magnitudinis VR. 17 dos del. B¹. om. b. | medicina B¹. in med- v.a.H. | hoc om. VR. | toto adicetur B¹. 18 additque VRE. 19 marissima B¹V. 20 molliunt | eademque BES. -quoque VRdH. -dem Tv.

tenesmo, qui sine exulceratione sit, liberant. vesicarum
ulcera quoque repurgant. cocta in conchis suis, uti clusa
invenerint, mire destillationibus prosunt. testae ostreorum 65
cinis uvam sedat et tonsillas admixto melle, eodem modo
5 parotidas, panos mammarumque duritias, caput ulcera
ex aqua cutemque mulierum extendit; inspergitur et am-
bustis. et dentifricio placet. pruritibus quoque et erupti-
onibus pituitae ex aceto medetur. crude si tundantur,
strumas sanant et perniones pedum.

10 Purpurae quoque contra venena prosunt. (22) et al- 66
gam maris theriacen esse Nicander tradit. plura eius
genera, ut diximus, longo folio et rubente, latiore alia 26, 103
vel crispo. laudatissima quae in Creta insula iuxta ter-
ram in petris nascitur, tinguendis etiam lanis, ita colorem
15 alligans, ut elui postea non possit. e vino iubet eam dari.

7. (23) Alopecias replet hippocampi cinis nitro et adi- 67
pe suillo mixtus aut sincerus ex aceto, praeparat autem
saepiarum crustae farina medicamentis cutem; replet et
muris marini cinis cum oleo, item echini cum carnibus
20 suis cremati, fel scorpionis marini, ranarum quoque III,
si vivae in olla concrementur, cinis cum melle, melius
cum pice liquida. capillum denigrant sanguisugae, quae

§ 65: Pl. iun. 29, 1. Seren. 277 (cfr. 119). — § 66: Nicand.
ther. 845. — (cfr. Plin. XIII 136). Th. H. IV 6, 5. — § 67:
Diosc. II 3. — II 28. — Pl. iun. 16, 7—9. Marc. 7, 11.

1 tenesmo B²v.a.G. -nuissimo VR. | sint VR. | sit Ev.
sint B. s id VR. 2 ulceri B². | repugnant B²E. | cocta
om. E. | clavsa B²dfv.a.S. electae Pl. iun. 3 invenerint BD.
uen- rv. | certae E. 4 uum B¹. aluum B². 6 spergitur
B¹E. spar- B². | p& (pro et) B¹. p&rif B². an per se?
8 torridantur B. 9 tantef perniones B¹. 11 magis B. | e
se VE. | nica der B. 12 ut BVdS. uti R(?)Ev(J). | et II.J.
et alia S. et latiore v. | latiore dES. -ra r. om. v. 12. 13
alia uel BVdEJ. uel S. aliaue R(?)v. 14 imp&rif B.
15 et uino VR. 16 thipocampi V. hippocampi nisi E.
-pinus v.a.H. 17 mixtus B¹bv. -tis r. | praeparat II.G(S).
-rant v(H). 18 sepiarum B¹v.a.S. scep- B² (sic ubique). |
replet Bbv(S). om. rH. 20 trium II.v. 21 uiulae B¹.
uiolae B². (oliuae Ven.). | concrementur VR. cumentur b.

- 68 in vino nigro diebus XXXX computuere. alii in aceti
 sextariis II sanguisugarum sextarium in vase plumbeo
 putrescere iubent totidem diebus, mox in lini in sole.
 Sornatius tantam vim hanc tradit, ut, nisi oleum ore
 contineant qui tinguent, dentes quoque *succo* earum de- 5
 nigrari dicat. — Capitis ulceribus muricum vel purpura-
 rum testae cinis cum melle utiliter inlinitur, conchyliorum
 vel, si non uratur, farina ex aqua, doloribus castoreum
 cum peucedano et rosaceo.
- 69 (24) Omnium piscium fluviatilium marinorumque adi- 10
 pes liquefacti sole admixto melle oculorum claritati pluri-
 mum conferunt, item castoreum cum melle. callionymi
 fel cicatrices sanat et carnes oculorum supervacuas con-
 sumit. nulli hoc piscium copiosius, ut existumavit Me-
 nander quoque in comoediis. idem piscis et uranoscopos 15
 70 vocatur ab oculo, quem in capite habet. et coracini fel
 excitat visum, et marini scorpionis rufi cum oleo vetere
 aut melle Attico incipientes suffusiones discutit; inungui
 ter oportet intermissis diebus. eadem ratio albugines
 oculorum tollit. mullorum cibo aciem oculorum hebetari 20
 tradunt. lepus marinus ipse quidem venenatus est, sed

§ 68: Pl. iun. 16, 7—9. Marc. 7, 11. (cfr. Plin. XXIX 109). —
 Pl. iun. 13, 15. 16. Marc. 4, 10. — § 69: Diosc. II 94. Marc. 8, 105.
 — (cfr. Diosc. II 96). Aristot. h. a. II 15 § 68. Menand. ap. Aelian.
 XIII 4 (Meineke com. Gr. fragm. IV p. 79). Oppian. II 202. Isid.
 XII 6, 35. — Marc. 8, 155. — § 70: Diosc. II 14. Marc. 8, 133.
 — Diosc. II 24. Isid. XII 6, 25. — Diosc. II 20. Marc. 8, 173.

1 XXXX ego. XXX B. XL BdTv(Brot.). cfr. Pl. iun. et Marc.
 LX (VE?) G(J). | computuere S. cfr. XIII 86 (M). -potuere B¹.
 -putruere rv(D). | ali B¹. 2 duobus ll.v. | in om. BVd.
 4 tantum V. 5 qui dbv(D). que B¹VR. que B²S. cfr.
 XXIX 109. | tinguent BS. cfr. XXIX 131. -unt rv(D). | succo
 ego. om. ll.v. | earum ll. S. eor- d(?)v. 7 utiliter BE²v(J).
 (ante cum melle d). utitur liter E¹. om. rS. 8 uratur VR
 (sc. testa). urantur rv. 10. 11 adeps dTv.a.S. 11 lique-
 factis (-uaef-V) VR. -tus dTv.a.S. | sole BdTH. oleo rv.
 12 comferunt B. confert dv.a.S. | callionymi B¹v. -onū d.
 calionimi VR. calopon-B². calyonm b. cfr. § 77. 13 superum
 quas B. 15 comoediis B²dv. -dis rD. 18 suffusionis R.
 19 eodem VR. | ratione B². 20. 21 habetur id radunt VR.

cinis eius in palpebris pilos inutiles evolsos cohibet. ad hunc usum utilissimi minimi, item pectunculi salsi tritum cum cedria, ranae, quas diopetas et calamitas vocant; earum sanguis cum lacrima vitis evolso pilo palpebris
 5 inlinatur. tumorem oculorum ruboremque saepiae cortex 71 cum lacte mulieris inlitus sedat et per se scabritias emendat; invertunt ita genas et medicamentum auferunt post paulum rosaceoque inungunt et pane inposito mitigant. eodem cortice et nyctalopes curantur, in farinam
 10 trito ex aceto inlito. extrahit et squamas eius cinis. cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cum sale 72 et cadmia singulis drachmis, emendat et albugines iumentorum. aiunt et ossiculo eius genas, si terantur, sanari. echini ex aceto epinyctidas tollunt. eundem comburi cum viperinis pellibus ranisque et cinerem aspergi potionibus iubent
 15 Magi, claritatem visus promittentes. ichthyocolla appellatur 73 piscis, cui glutinosum est corium. idem nomen glutino eius; hoc epinyctidas tollit. quidam ex ventre, non e corio, fieri dicunt ichthyocollam, ut glutinum taurinum.

(cfr. infra § 135). — cfr. Diosc. II 8. — § 71: Pl. iun. 21, 4—6. Marc. 8, 158. — Diosc. II 23. — § 72 init.: Diosc. II 23. — § 73: Diosc. II 92.

1 cohibet et **R**(?)*v.a.S.* 3 arane **R.** et ranae *G.* | diopetas *Brot.(D).* -tes *G.* -ph&af **B.** diphitas **R**¹*dTf.* (diphthi-*v.a.B.*) -thas **VR**². tymphitas *b.* dryphytas *B.* | *an* uocant, ut? 4 sanguis earum **VR***d.v.a.S.* | uitis si *v.a.S.* | aeulsos **V.** euulsas **R.** | pilos **VR.** 5 tumorū **R.** | saepiē **B**¹. scepiē **B**². 6 mulieris **BEv(S).** -rum *rdTfH.* 7 idagenas **VR.** ita (itaque *v*) genas id agentes *d*(?)*v.a.S.* id agentes genas *J.* 8 paululum **Vf.** | que *del.* **B**². 9 eadem nocte **E.** nocte. Eadem *v.a.H.* | nictalopes **E.** niciato (& *add.* **R.**) peces **VR.** | farina *v.a.H.* 10 trita **Bv.a.H.** -tae **E.** | et ex *d*(?) *v.a.D.* | squal **B**¹. 11. 12 pterygia cum sale et *om.* **E.** 12. 13 oculorum iumentorum *d*(?)*v.a.S e Diosc.* 13 adiciunt *b.v.a.H.* | ex **B**². | asiculo **VR***d.* | gene **B**²*b.* | tergantur **B**². 14 epinyptidas **B.** 15 cinere **BV.** | potionibus **B**¹. *cfr.* *XII* 78. *XX* 147. (*XXIII* 43). -oni **B**² (*bus eraso*) *rv.* 16 magis **B**². *cfr.* § 34. | uifuus **B**¹*D.* | ichthyocolla **B** (*semper*). *cfr.* § 119. icty- **V.** 17 idemque **R**(?)*v.a.S.* 19 Ichthyocolla ut **B**². ichthyocollant (icty- **V**) **VR.**

laudatur Pontica, candida et carens venis squamisque et quae celerrime liquescit. madescere autem debet concisa in aqua aut aceto nocte ac die, mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liquescat. utilem eam et capitis doloribus adfirmant et tetanis. ranae dexter oculus dextri, 5 sinister laevi, suspensi e collo nativi coloris panno lippitudines sanant; quod si per coitum lunae eruantur, albuginem quoque, adalligati similiter in putamine ovi. reliquae carnes inpositae suggillationem rapiunt. cancri etiam 75 oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. est parva 10 rana in harundinetis et herbis maxime vivens, muta ac sine voce, viridis, si forte hauriatur, ventres boum distendens. huius corporis umorem derasum specillis claritatem oculis inunctis narrant adferre. et ipsas carnes doloribus oculorum superponunt. ranas XV coiectas in fictile novum 15 iuncis configunt quidam sucoque earum, qui ita effluxerit, admiscent vitis albae lacrimam atque ita palpebras emendant, inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc sucum 76 in vestigia evolsorum. Meges psilotrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes et ad hoc utebatur 20

§ 74 med.: Seren. 195. Marc. 8, 51. — § 75: cfr. infra § 122. Isid. XII 6, 58. Marc. 8, 183. — (cfr. infra § 136). Diosc. II 28. (cfr. eupor. I 52). — § 76 med.: Marc. 8, 184.

1. 2 et quare VRd. 2 liquo VRd. an liquescat? (de mendo cfr. XXXIV 161). 4 in (pro et) VRdv.a.S. 5 tetalis B¹. tertianif B. tetanothris Ven. cum B e Diosc., sed cfr. § 84. tetanicis v. | dextre B². -tro d(?)v.a.S. 6 sinistro v.a.S. | laeue B². -uus v.a.S. | et B²VR. | collo natui V. collatiui B. | pannor + B². 6. 7 lippitudinis B. 7 sanant bv. sanat r. an suspensus (= ns;) . . . sanat? | lunae BS coll. II 56. 78. XVIII 324. ranae rv. 8 putamini B. 10 oculo adalligationes (-to dT) VRdT. | lippitudine B. 12 uentres om. E. | bouum B. 13 specilis VR. -cialivf B². penicillis v.a.G. cfr. nota ad XXIX 115. 14 et om. VRdv.a.D. (ipsasque v.a.S). 15 xvi VRdTf. cfr. § 136. | coiectas B¹J. coni- rv. 16 iunctif B¹E. uncif B². | quidam om. E. 17 uiti saluat (-ue E) VRE. del. v.a.H. | lacrima emanat quae E. -mae quae ex alba uite emanat v.a.H. 18 hanc VR. 19 pilotrum VRd. fil- B. cfr. § 135. 20 acete necans VR. | ad VRdTfH. om. BEv. | huc E.

multis variisque per aquationes autumnī nascentibus. idem
 praestare sanguisugarum cinis ex aceto inlitus putatur —
 comburi eas oportet in novo vaso —, idem thynni iocur
 siccatum pondere × III cum oleo cedrino perunctis pilis
 5 VIII mensibus.

(25) Auribus utilissimum batiae piscis fel recens, sed 77
 et inveteratum nitro, item bacchi, quem quidam mizyenem
 vocant, item callionymi cum rosaceo infusum vel casto-
 reum cum papaveris suco. vocant et in mari peduculos
 10 eosque tritos instillari ex aceto auribus iubent. et per
 se et conchylio infecta lana magnopere prodest; quidam
 aceto et nitro madefaciunt. sunt qui praecipue contra 78
 omnia aurium vitia laudent gari excellentis cyathum, mel-
 lis dimidio amplius, aceti cyathum in calice novo leni
 15 pruna decoquere subinde spuma pinnis deterisa et, post-
 quam desierit spumare, tepidum infundere. si tumeant
 aures, coriandri suco prius mitigandas iidem praecipiunt.
 ranarum adipis instillatus statim dolores tollit. cancrorum
 fluviatilium sucus cum farina hordeacea aurium vulneribus

§ 77 med.: Cels. VI 7, 1. — Pl. iun. 17, 13. 14. — § 78:
 Pl. iun. 17, 8—12. Marc. 9, 14. 112. — Pl. iun. 17, 15—17.

1 in multis Tv.a.G. | auctumni B¹. auct- B². 3 uaso
 B¹. -se rv. | thynni BS (*Reinesius coll. § 135*). theni VR.
 teni B. cheni v. taeniae B. | iecur B²(*sic semper*)v.a.S. iocur
 VR. 4 podere B¹. | credrino B¹. 5 nouem ll.v. 6 ba-
 tiae (baci- B) ll.dfv(H). -ti B. 6. 7 f& & B. 7 in uetere
 VR. | nitro ego. cfr. XXXI 111 (117). uitro B. uino rv. de
 mendo cfr. XXXIV 123. | bacchi B¹H. -huf B². bachi E
 v.a.B. bauhi VR. banchi B. | mizyenem BD. mizena E.
 -ziaen B. mytyaen V. myzyon d. myxona B ex *Athenaeo*.
 myzem v. mizyen coni. J. 8 ubeant VR. | idem VR. | cal-
 lionymi v. caeli- ll. | roseo VR. cfr. nota ad XXVI 111.
 9 pediculos dTv(H). -dunculos G. 10. 11 et per se ll. an
 operire? cfr. Marc. 9, 14. 37. 73. 112. 115. 11 & BS. om. rv. |
 infecto B. 12 madeficiunt B¹. | suntque VR. -que qui d(?)
 v.a.S. 13 omnium B. | audent B. | gari B²dbv. grari r.
 14 dimidio — cyathum om. B. | lento VRd. -ta bv.a.S.
 15 apinnif B¹. apenn- B². | de terra V. 16 si om. B.
 16. 17 tumeat auris VR. 17 idem BD. 19 fluuia-
 lium B². | sucū VR. | hordeacea dv. -cia B²VRbD. hordia- I

efficacissime prodest. parotides muricum testae cinere cum melle vel conchyliorum ex mulso curantur.

- 79 (26) Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scariphatis gingivis, cerebro caniculae in oleo decocto ad-
servatoque, ut ex eo dentes semel anno colluantur. pasti- 5
nacae quoque radio scariphari gingivas in dolore utilis-
simum. contritus is et cum helleboro albo inlitus dentes
sine vexatione extrahit. salsamentorum etiam in fictili
vase combustorum cinis addita farina marmoris inter re-
80 media est. et cybia vetera eluta in novo vase, dein trita 10
prosunt doloribus. aequae prodesse dicuntur omnium sal-
samentorum spinae combustae tritaeque et inlitae. de-
cocuntur et ranae singulae in aceti heminis, ut dentes
ita colluantur contineaturque in ore sucus. si fastidium
obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Sallustius 15
Dionysius, ut ex ore virus deflueret in acetum fervens,
idque e pluribus ranis; fortioribus stomachis ex iure
mandendas dabat. maxillaresque ita sanari praecipue
dentes putant, mobiles vero supra dicto aceto stabiliri.
81 ad hoc quidam ranarum corpora binarum praecisis pe- 20
dibus in vini hemina macerant et ita collui dentium

14. 15. Marc. 9, 112. 9, 6. — Pl. iun. 20, 6—8. Marc. 15, 40.
— § 79 med.: Diosc. II 22. eupor. I 70. — Cels. VI 9 extr. —
§ 80: (cfr. Marc. 13, 14). — Diosc. II 28. — § 81 extr.: Diosc.
eupor. I 71 extr.

4 scariphatif (sacr- B¹) B¹(E?)S. sacriphicatif B². scarifatis
Rd. -ficatis v. carifacis V. 4. 5 obseruatoque (ob in ras.)
B². cfr. § 27. 5 ex om. B¹. | coluantur B¹VJ (semper fere).
6 scarificare VRdE. -ficare v.a.S. | in B¹VRs. et in Ev.
fin B². 7 contritus is S. -ituris B¹. -itus B². -teritur is rG.
-turque is v. | elleboro BC. 8 in ego. om. ll.v. cfr. § 76.
83. 104. 122. XXIII 91. 109. XXVII 83. XXIX 98. XXX 77.
XXXI 130 al. (constanti usu). 10 cybia BB. cyria VRdv.
ciria E. | uetera B¹ (haud dubie) B. -teri B² (i in ras. ampla) d.
-tere v. -ter r. cfr. § 95. 126. | eluta ll.v. usta Brot. coll. Marc.
elixa coni. H. (an exusta? cfr. XXX 62. XXIX 120). | dein
VRdfH. sed (set B¹) in B (se e dittogr. orto). inde E. deinde v.
11 aequae E. ea eque (eque B²) B. 15 ea V. af B¹.
haf B²S. 16 aceto B¹VR. 17 e RdEv. ae V. & B¹.
ex B²D. | ranaf B². 18 mandendif B². 21 dentes B².

labantes iubent. aliqui totas adalligant maxillis. alii denas
in sextariis III aceti decoxere ad tertias partes, ut mo-
biles dentium stabilirent. nec non XLVI ranarum corda
in olei veteris sextario sub aereo testo discoxere, ut in-
5 funderent per aurem dolentis maxillae. alii iocur ranae
decoctum et tritum cum melle inposuere dentibus. omnia
supra scripta ex marina efficaciora. si cariosi et faetidi 82
sint, cetum in furno arefieri per noctem praecipiunt,
postea tantundem salis addi atque ita fricari. enhydris
10 vocatur Graecis colubra in aqua vivens. huius III den-
tibus superioribus in dolore superiorum gingivas scari-
phant, inferiorum inferioribus; aliqui canino tantum earum
contenti sunt. utuntur et cancrorum cinere, nam muri-
cum cinis dentifricium est.

15 (27) Lichenas et lepras tollit adips vituli marini, me- 83
narum cinis cum mellis obolis ternis, iocur pastinacae in
oleo coctum, hippocampi aut delphini cinis ex aqua in-
litus. exulcerationem sequi debet curatio, quae perducit
ad cicatricem. quidam delphini in fictili torrent, donec
20 pinguitudo similis oleo fluat; hac perungunt. muricum 84
vel conchyliorum testae cinis maculas in facie mulierum
purgat cum melle inlitus cutemque erugat et extendit
septenis diebus inlitus ita, ut octavo candido ovorum
foveantur. muricum generis sunt quae vocant Graeci

§ 82 med.: Isid. XII 4, 21. cfr. Plin. XXX 21. — Seren. 237.
— § 83: Diosc. eupor. I 128. Pl. iun. 33, 5. 6. Marc. 19, 2. —
§ 84 med.: cfr. Xenocrates 22. — Diosc. III 92.

1 labentes VdTf. | lubent B¹. iubant V. | maxillas R.
2 sextari B¹. | tribus ll.v. | decocere V. -oquere Bd. 3 XLVI
BD. xxxvi rv. 4 aenea (aerea v) testa B²v.a.B. 7 ma-
rina BS. -ina rana rv(D). | cariora B². | faetida B². 8 c&um
BS. cfr. index. acet- VR. cert- E. cent- dv. 9 et hydris
Vd. & idris R. 10 uocatur BS. -tur a rv(D). | quattuor ll.v.
11. 12 scariphat B¹. -ifant VRd. -ficant v.a.S. 12 eo-
rum B². 15 tollit BEv. soluit r. 15. 16 murenarum d
v.a.Brot. cfr. § 88. 16 iocur ego. iec- ll.v. 19 quidem
B¹. | delphinū B²dT. -ni iecur v.a.S. | inficiti littorren V
donec in B¹. 20 hac ego. haec B¹. ac rv. 21 te
—mulierum om. B. 22 cum—erugat om. VRdT.

coluthia, alii coryphia, turbinata aequae, sed minora, multo
 efficaciora, etiam oris halitum custodientia. ichthyocolla
 erugat cutem extenditque in aqua decocta horis III, dein
 85 contusa et subacta ad liquorem usque mellis. ita prae-
 parata in vase novo conditur et in usu III drachmis eius 5
 binae sulphuris et anchusae totidem, VIII spumae argen-
 teae adduntur aspersaque aqua teruntur una. sic inlita
 facies post III horas abluatur. medetur et lentigini cete-
 risque vitiis ex ossibus saepiarum cinis. idem et carnes
 excrescentes tollit et umida ulcera. 8. psoras tollit rana 10
 decocta in heminis V aquae marinae; excoqui debet, donec
 86 sit lentitudo mellis. — Fit in mari alcyoneum appellatum,
 e nidis, ut aliqui existumant, alcyonum et ceycum, ut alii,
 sordibus spumarum crassescens, alii e limo vel qua-
 dam maris lanugine. quattuor eius genera: cinereum, 15
 spissum, odoris asperi, alterum molle, lenius odore et
 fere algae, tertium candidioris vermiculi, quartum pumi-
 87 cosius, spongeae putri simile. paene purpureum quod
 optimum; hoc et Milesium vocatur. quo candidius autem,
 hoc minus probabile est. vis eorum ut exulcerent, pur- 20

§ 85 med.: Seren. 149. cfr. Diosc. eupor. I 122. — § 86 med.:
 Diosc. V 135. — § 87: Diosc. V 135.

1 coluthia BdH. colythia V. -tia v. -ycia B. colithia R.
 collutia b. calycia U 710. cfr. § 147. | coryphia BS. -ythia v.
 -riphia VdTf. -rifia R. 1. 2 dist. U 710. 2 etiam Bb
 Ven.(D). etiam et rv. 3 quattuor ll.v. 4 colluta E.
 5 quattuor ll.v. 6 octo ll.v. 6. 7 argentiae B. 7 tu-
 runtur B¹. terantur B². cfr. § 103. | inlicita B¹. -lini B².
 8 quattuor ll.v. | oraf B. om. VR. | abluatur B². -uuntur b. |
 in lentiginef B. an in lentigine (sc. medetur faciei)? 10 et
 umida—tollit om. B. | tumida dT. | postoras V. post horas R.
 11 quinque ll.v. 12 lentitudo BfH. lenit- r. crassit-
 v. | alcyonium B². -num Vd. -chyonū R. 14 e sordibus
 v.a.S. | an ut alii vel aut? paulo aliter VI 107. 15 cine-
 rum VR. cireneum b. 16 & BD. om. rv. 17 fere B². |
 an tertium forma? | candidiores VR. 18 spongeae B². -gae
 a B¹. -giaeque v.a.S. cfr. § 151. | putri Bbv. -ris rD. cfr.
 U 711. | dist. H e Diosc. 19 quod candidius (-diē R) VRdT.
 20 quis B¹. quisq; B².

gent. usus tostis et sine oleo. mire lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino et sulphuris II obolis. alcyoneo utuntur et ad oculorum cicatrices. — Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo usus est, Attalus 5 thynni adipe recenti.

(28) Oris ulcera menarum muria et capitum cinis 88 cum melle sanat. strumas pungi piscis eius, qui rana in mari appellatur, ossiculo e cauda ita, ut non vulneret, prodest. faciendum id cotidie, donec percurentur. eadem 10 vis est pastinacae radio et lepori marino inposito ita, ut celeriter removeatur, echini testis contusis et ex aceto inlitis, item scolopendrae marinae e melle, cancro fluviali contrito vel combusto ex melle. mirifice prosunt et saepiae ossa cum axungia vetere contusa et inlita. sic 89 15 et ad parotidas utuntur, et sauri piscis marini iocineribus, quin et testis cadi salsamentarii tuis cum axungia vetere, muricum cinere ex oleo ad parotidas strumasque. — Rigor cervicis mollitur et marinis, qui pediculi vocantur, drachma pota, castoreo poto cum pipere ex mulso 20 mixto, ranis decoctis ex oleo et sale, ut sorbeatur succus. sic et opisthotono medentur et tetano, spasticis vero

§ 88: Diosc. II 81. eupor. I 82. 83. — Marc. 15, 61. Scribon. 80 (Marc. 15, 97). — Pl. iun. 80, 10. 11. Marc. 15, 54. Diosc. eupor. I 154. — § 89: Pl. iun. 20, 8. 9. Marc. 15, 56.

1 totif Bb. (an lotis? cfr. Diosc. | hichenaf B. 2 glutino coni. H coll. XXVIII 186. sed cfr. XXII 156. | duobus ll. v. 3 andrial Bv a. C. 5 thymni B. tinni ET. 5. 6 recenti. oris ll. S. -ti ad oris dTH. -tioris ad v (puncto post ulcera posito). 6 menarum ll. v (H). muren- C. cfr. § 83.

7 pungi Bv. pungi r. | rina B. raia coni. H, sed cfr. IX 78. rhina coni. J coll. § 150. 8 e B & TS. et VR. de Ev. 9 id (ad E) faciendum VRdEv. a. S. | id ll. S. om. dv. 10 est BS. et rv. | lepore B¹ Vv. a. H. | marina V. 11 removeatur ll. v (D). -antur G. | echini^a B². | testi B¹. -sta B². | et om. E.

14 anxungia B. 14. 15 sic ad VRd. 15. 16 inocineribus V. ciner- B². 16 tufuf B. fusis E. 18 & BD. cum Ev. om. rH. e coni. S. | peduculi VRJ. -unculi G. cfr. § 77. 20 dist. ego. cfr. Diosc. 21 sic aspiototono (epi- E) VR. | tetato B¹. | sepagmaticif B². cfr. § 29.

- 90 pipere adiecto. — Anginas menarum salsarum e capitibus cinis ex melle inlitus abolet, ranarum decoctarum aceto succus; hic et contra tonsillas prodest. cancri fluviatiles triti singuli in hemina aquae anginis medentur gargari- zati, aut e vino et calida aqua poti. uvae medetur garum 5 coclearibus subditum. vocem siluri recentes salsive in cibo sumpti adiuvant.
- 91 (29) Vomitiones nulli inveterati tritique in potione concitant. — Suspiriosis castorea cum Hammoniacci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissima potu. eadem 10 potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso caldo. —
- 92 Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctae in patinis ranae. suspensae autem pedibus, cum destillaverit in patinas saliva earum, exinterari iubentur abiectisque interaneis condiri. est rana parva arborem scandens at- 15 que ex ea vociferans; in huius os si quis expuat ipsamque dimittat, tussi liberari narratur. praecipunt et cocleae crudae carnem tritam bibere ex aqua calda in tussi cruenta.
- 93 9. (30) Iocineris doloribus . . . . scorpio marinus in 20 vino necatus, ut inde bibatur, conchae longae carnes ex

15, 73. 75. — Diosc. eupor. I 229 (231). — § 90: Pl. iun. 31, 5. 6. Marc. 15, 69. — Pl. iun. 29, 2. Diosc. II 29. eupor. I 93. — § 91: cfr. Diosc. eupor. II 39. — § 92 extr.: cfr. Plin. XXX 46. — § 93 extr.: (Xenocrates 29). Diosc. II 29. eupor. I 238. cfr.

1 e RdTS. & Bb. ae V. ex v. 2 ex aceto v.a.S.
 3 tofillaf B¹. 4 hemina BD. -nam rv. | aquam VR. 5 e
 dbv. l B¹. ex VRD. In B². 6 filure B¹. -re B². | recen-
 tis V. 7 iuuant V. 8 ulli B. | positione V. potionem B¹.
 9 suspirosis R. | castoreum C. | ammoniaci B. 10 ieiunis
 — 11 mulso om. B. 10 utilissime Vv.a.H. | potu RH. pota
 VdTv. -atur C. tota b. 14 patinas (-ten- VR) H.S. -nam C.
 -na v. | exinterrari VR. extenterari E. exen- v.a.S. | que
 om. E. 15 condire B¹. | scandef B¹. candens E. 16 ob-
 seque is B. -quii V. | exp//tat B¹. 16. 17 ipsam quem E.
 17 mittat E. demittat Hack.SJ. cfr. § 115. 133. | libe-
 rare Vdv.a.C. -ante R. | narrantur VE. dicunt- v.a.C. | prae-
 cipuunt B¹. -uum B². | ex VR. 18 coclae B¹. | calida VRd
 .S. 20 iocineri B. | lac. ego indicavi. prosunt D cum U 712.
 utilis post marinus? cfr. 110. XXII 69). 21 necatur v.a.D.

mulso potae cum aquae pari modo aut, si febres sint, ex aqua mulsa. — Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti tetheaque similis ostreo in cibo sumpta, ischiadicorum muria siluri clystere infusa. dantur autem conchae
5 ternis obolis dilutis in vini sextariis II per dies XV.

(31) Alvum emollit silurus e iure et torpedo in cibo 94 et olus marinum simile sativo — stomacho inimicum alvum facillime purgat, sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur — et omnium piscium ius. idem et urinas ciet, e vino maxime. optimum e scorpionibus et iulide et saxatilibus nec virus resipientibus nec pinguibus. coci debent cum aneto, apio, coriandro, porro, additis oleo, sale. purgant et cybia vetera privatimque cruditates; 95 pituitas, bilem trahunt.

15 Purgant et myaces, quorum natura tota in hoc loco dicetur. acervantur muricum modo vivuntque in algosis, gratissimi autumnio et ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. procedente hieme amaritudinem trahunt coloremque rubrum. horum ius 96
20 traditur alvum et vesicas exinanire, interanea destringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipemque

infra § 104. — § 94: Diosc. II 29. (cfr. Plin. XX 96). — Diosc. II 35. — § 95 med.: Diosc. II 7 (cfr. 4. 5). cfr. Plin. IX 125. — § 96: cfr. Diocles ap. Athen. III 32 p. 86°.

1 aquae B S. -ua r v. | sunt B. 3 tetheaque d E G. -eaeque C. -hyaque B ex Aristot. h. a. IV 4 p. 528^a. 6 p. 531^a. thetea quae B. -teque V R. -teaeque v. | similis U. G. -lia B. cfr. § 99. 117. (151). -liter Verc. -les v. 3. 4 ischiadicorum d v. schia- B. scia- V R. sciatioco- E. 4 si iuri V. iuri B. | clysteri V R d. 5 dilutif B S. -ti V R d. -tae v. om. b. | sextariis duobus B d(?) v. S II B D. S V. de b non constat. 6—9 dist. ego. cfr. XX 96. 7 holuf B S D. sed cfr. XXXV 189. 9 carnes V R. | recentium Diosc. 9. 10 urinā B². 11 iulidae V. elide B. duride v. a. B. | nec pinguibus S. nec pinec. nec pinguibuf B. om. r v. 12 coci B(b?) D. coqui r v. | anetho B v. a. S. 13 cybia om. V. | de dist. cfr. XXV 54. 14 pituitam V R d f H. | bilemque B(?) v. a. S. 17 gratissima B. | autemno B¹. | multo B¹. | an misceatur? cfr. § 59. 18 procedentes B². 19 corumque V. eor- uif B V. 20 interanea V. -er muta B. 21 sanguinem

- minuere. itaque utilissimi sunt hydropicis, mulierum
 purgationibus, morbo regio, articulario, inflationibus, item
 obesis, fellis pituitae quoque, pulmonis, iocineris, lienis
 vitiis, rheumatismis. fauces tantum vexant vocemque ob-
 97 tundunt. ulcera, quae serpant aut sint purganda, sanant, 5
 item carcinomata cremati ut murices; et morsus canum
 hominumque cum melle, lepras, lentigines. cinis eorum
 lotus emendat caligines, scabritias, albugines, gingivarum
 et dentium vitia, eruptiones pituitae; et contra dorycnium
 98 aut opocarpalum antidoti vicem optinent. degenerant in 10
 duas species: mitulos, qui salem virusque resipiunt, myiscas
 quae rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtae,
 tenuioribus testis, carne dulciores. mituli quoque ut mu-
 rices cinere causticam vim habent et ad lepras, lentigines,
 maculas. lavantur quoque plumbi modo ad genarum crassi- 15
 tudines et oculorum albugines caliginesque atque in aliis
 partibus sordida ulcera capitisque pusulas. carnes eorum
 ad canis morsus inponuntur.
- 99 At pelorides emolliunt alvum, item castorea in aqua
 mulsa drachmis binis. qui vehementius volunt uti, addunt 20

§ 97 med.: Diosc. II 7. — Scribon. 191. Diosc. de ven. 6.
 eupor. II 149. — § 98: Xenocrates 25. — Diosc. II 7. — § 99:
 (cfr. Xenocrates 29. schol. Nicand. al. 396).

1 inuenere d. -nire VR. 2 articularib. B. -ari v.a.H.
 3 obefis BS. obesse (obsesse R) r. prodesse v. | felli
 v.a.H. | pituite V. | quoque ego. que Bbv(S). om. rH. (an
 vero pituitaeque, fellis?). | lienif BS. plenif Vb. splenis rv.
 4 uitif B¹. | reumatismif B. 6 carcinomatif B¹. -mitif
 B². | dist. U 713 coll. Diosc. 7 lentiginis cines R. 8 sca-
 britiaf albuginef BS. om. rv. 10 opocarpalum B. -phatum
 B. opocarthom VR. opachartum b. opocar- v. | degenerat B.
 11 mitulvf B². milutos VR. | myiscas VdTB. mui- B¹.
 in ui- B². muscas Rv. -cis b. 12 aliquando B. | hirtae &
 VRD. 13 carnef B. | duriores v.a.H. 13. 14 myrices R.
 muri b. -ricif B²S. 14 cineref BS. 15 de lauantur cfr.
 XXXIV 168 et Diosc. an potius lauatur? 15. 16 craffi-
 tudinem. set (sed B²) B. 16 adq. B. | alif B¹D. 17 pesu-
 las V. -lis R. pustulaf B²v.a.H. -luas b. | eorum BS. uero
 eor- rv(D). 18 morfuuf B¹D. 19 ad V. et v.a.H. | in BS.
 r rv. 20 quei B¹. | uolunt uti Ev(D). -tati B¹. uolunt rH.

cucumeris sativi radicis siccae drachmam et aphronitri II. tethea torminibus et inflationibus occurrunt. inveniuntur haec in foliis maris sugentia, fungorum verius generis quam piscium. eadem et tenesum dissolvunt reniumque
 5 vitia. nascitur et in mari apsinthium, quod aliqui seri- 100
 phum vocant, circa Taposirim maxime Aegypti, exilius terrestri. alvum solvit et noxiis animalibus intestina liberat — solvunt et saepiae —; in cibo datur cum oleo et sale et farina coctum. menae salsae cum felle taurino 101
 10 inlitae umbilico alvum solvunt. piscium ius in patina coctorum cum lactucis tenesum discutit. cancri fluviales triti et ex aqua poti alvum sistunt, urinam cient in vino albo. adeptis brachiis calculos pellunt III obolis cum murra et iride singulis earum drachmis, ileos
 15 et inflationes castorea cum dauci semine et petroselino quantum ternis digitis sumatur, ex mulsi calidi cyathis III, tormina vero cum aneto ex vino mixto. erythini in cibo sumpti sistunt alvum. dysentericis medentur ranae cum scilla decoctae ita, ut pastilli fiant, vel cor earum
 20 cum melle tritum, ut tradit Niceratus, morbo regio salsamentum cum pipere ita, ut reliqua carne abstineatur.

(32) Lieni medetur solea piscis inpositus, item tor- 102

§ 100: cfr. Plin. XXVII 53. — Marc. 28, 2. — § 101: Pl. iun. 46, 8. 9. 51, 4. 5. Marc. 28, 62. — Pl. iun. 47, 13. (Marc. 26, 26). — extr.: Pl. iun. 97, 1. 2. — § 102: Pl. iun. 55, 14—16. Marc. 23, 44. — Pl. iun. 61, 15—19. Marc. 26, 90. 84. — Pl. iun. 61,

1 cocumerif B¹. | ficcae BEv. -are VRd. -ate T. -atae (P)H. | duas II.v. 2 tetheae R(?)C. -hya B. thete v. cfr. § 93. 3 hae v.a.S. | scopulis vet. Dal. | marif B. -inis rv. | sugentias VRd. -tes C. 4 eadem C. | reniumque B²VRd v.a.S. 5 absentium R. | alii VTf. ali R. 5. 6 seriphium G. 7 noxif B¹VD. 8 liberant B¹. | dist. S. | dantur d(?)v.a.S. 9 decoctae d(?)v.a.S. 12 & BS. om. rv. 13 alvum v.a.S. | ademtif brachif B. | tribus II.v. 14 murra et J. -rrae & BS. -rre b. myrrae Vdv. -rre R. -rrha C. | iride J. -def B¹. -dif B²S. trite Rb. -tae Vdv. -ti C. | eorum d(?)v.a.S. 15 petrosileno V. -lino R. -selini v.a.S. 17 aceto (om. ex) v.a.H. 18 dysenteriof B. desentericos R. 19 scillia B. | decocta VR.

pedo, item rhombus; vivus dein remittitur in mare. scor-
 pio marinus necatus in vino vesicae vitia et calculos sanat,
 lapis, qui invenitur in scorpionis marini cauda, pondere
 oboli potus, enhydridis iecur, blandiorum cinis cum ruta.
 inveniuntur et in bacchi piscis capite ceu lapilli; hi poti 5
 ex aqua calculosis praeclare medentur. aiunt et urticam
 marinam in vino potam prodesse, item pulmonem mari-
 103 num decoctum in aqua. ova saepiae urinam movent re-
 niumque pituitas extrahunt. rupta, convolsa cancri fluvia-
 tiles triti in asinino maxime lacte sanant, echini vero 10
 cum spinis suis contusi et e vino poti calculos — modus
 singulis hemina; bibitur, donec prosit — et alias in cibis
 ad hoc proficiunt. purgatur vesica et pectinum cibo. ex
 iis mares alii δόνακας vocant, alii αὐλούς, feminas ὄνυχας.
 urinam mares movent. dulciores feminae sunt et uni- 15
 colores. [Saepiae quoque ova urinam movent et renes
 purgant].

104 (33) Enterocelcis lepus marinus inlinitur tritus cum
 melle. iecur aquaticae colubrae, item hydri tritum potum-
 que calculosis prodest. ischiadicos liberant salsamenta e 20
 siluro infusa clysterio, evacuata prius alvo, sedis attritus

19—21. — § 103: Marc. 26, 56. — Pl. iun. 103, 15. 61, 21—23.
 Marc. 26, 25. — Diphilus ap. Athen. III 40 p. 90^d. — § 104:
 cfr. supra § 93. — cfr. Marc. 31, 41.

1 rhombus Bdv. stro- T. ho- V. omnib; R. robur E. |
 dist. ego. (cfr. XXXIII 109). 1. 2 scorpius Ev.a.H.
 2 in (pro et) E. 4 blandiorum B¹. blenniorum B. 5 in
 om. E. | lapilli hy V. -llis y E. 6 calculosis V. calculosif
 sex B.S. | adiunt B¹. 11 & e BES. et VRv. in d(?)G. |
 modos B¹E. -dis VR². 12 bibatur B². cfr. § 85. 13 pecten
 in B². 14 if B¹. his rv. | ali B¹. | donacas bB. -nascas
 VRd. -nicaf B¹. onicaf B². dorcas v. | ali B¹. | auluus VR
 dED. -los B. aluuf B¹. -uū B². om. v. cfr. § 151. | femina
 B². | onycal B. 15. 16 uini colores B¹. -rif B². 16. 17
 uncos ego posui auctore H. cfr. supra v. 8. 16 quoque om.
 VRE. | et om. Rdv.a.D. 18 enterocelcis B²dTfH. -lici VR.
 -li B¹b. -lae v. | marinus om. d(?)v.a.S. | inlinitus VR.
 20 calculosis om. VR. | hisciaticof B². isciadi- R. | liberent VR.
 21 clysteri B². -re v.a.S. | euacuata dbv. et ua- VR. eua-
 quata B¹. aequ- B². | sed his B².

cinis e capite mugilum et mullorum; comburuntur autem in fictili vase, inlini cum melle debent. item capitis 105 menarum cinis et ad rhagadas et ad condylomata utilis, sicut pelamydum salsarum capitum cinis vel cybiorum 5 cum melle. torpedo adposita procidentis interanei morbum ibi coerces. cancrorum fluviatilium cinis ex oleo et cera rimas in eadem parte emendat, idem et marini cancri pollent.

(34) Panos salsamenta coracinorum discutunt, sciae- 106
10 nae interanea et squamae combustae, scorpio in vino decoctus ita, ut foveantur ex illo. at echinorum testae, contusae et ex aqua inlitae incipientibus panis resistunt, muricum vel purpurarum cinis utroque modo, sive discutere opus sit incipientes sive concoctos emittere. quidam 15 ita componunt medicamentum: cerae et turis drachmas XX, spumae argenti XXXX, cineris muricum X, olei veteris heminam. prosunt per se salsamenta cocta, cancri 107 fluviatiles triti; ad verendorum pusulas cinis e capite menarum, item carnes decoctae et inpositae, similiter 20 percae salsae e capite cinis melle addito, pelamydum capitis cinis aut squatinae cutis combustae. haec est 108

§ 105: cfr. infra § 107. Diosc. II 31. — Diosc. II 16. eupor. I 224. — Diosc. II 12. eupor. I 221. — § 106 med.: Pl. iun. 79, 17—20. Marc. 32, 15. — Pl. iun. 80, 1—6. — § 107: Pl. iun. 79, 21. 20. — (cfr. supra § 105). Diosc. II 31. eupor. I 218. — § 108 med.: Pl. iun. 63, 5—8. Marc. 33, 58. — (cfr. Plin. XXX 72). Pl. iun. 64, 6—8. Marc. 33, 5.

1 a (pro e) VRd. | & multorum B. et mollo- V. mullo-
rumque v.a.S. 3 ad om. B. | rhagadias B². ragas B.
4 pelamidum B. 5 procidentef B¹. -cedentis VR. 6 coe-
r& B. | camporum VR. | et VR. | olea VdG. 7 pariete V. |
item Rv.a.S. 8 pollent BS. -lline rv. 9 pannof B². |
coracinorū ego. cfr. § 127. -inofa B. -ini B. -ina r. | discu-
tient B. 10 interaneae (-terr- V) VR. 11 ad BD. | hechi-
norum B². | testatae B. 12 pannif B². 17. 18 dist. ego
coll. Pl. iun. 18 ad (vel contra) ego. om. ll.v. | pusulas V.
pustulas B²v.a.H. add. discutunt v.a.S. | ex dv.a.S. om. VR.
20 percaereae e V. -cera e R. | additae E. 21 putis
E. | combustae B (sc. cinis). cfr. § 122. 124. 126. 79 al.
-ta rv.

9,40 qua diximus lignum poliri, quoniam et a mari fabriles
usus exeunt. prosunt et zmarides inlitae, item muricum
vel purpurarum testae cinis cum melle, efficacius crema-
tarum cum carnibus suis. carbunculos verendorum pri-
vatim salsamenta cocta cum melle restingunt. testem, si 5
descenderit, coclearum spuma inlini volunt.

109 (35) Urinae incontinentiam hippocampi tosti et in
cibo saepius sumpti emendant, ophidion pisciculus congro
similis cum lili radice, pisciculi minuti ex ventre eius,
qui devoraverit, exempti cremati ita, ut cinis eorum 10
bibatur ex aqua. iubent et cocleas Africanas cum sua
carne comburi cineremque ex vino Signino dari.

110 (36) Podagris articulariisque morbis utile est oleum,
in quo decocta sint ranarum intestina, et rubetae cinis
cum adipe vetere. quidam et hordei cinerem adiciunt 15
trium rerum aequo pondere. iubent et lepore marino
recenti podagram fricari, fibrinis quoque pellibus calceari,
maxime Pontici fibri, item vituli marini, cuius et adipis
27,56 prodest isdem, nec non et bryon, de quo diximus, lac-
111 tucae simile, rugosioribus foliis, sine caule. natura ei 20
styptica, inpositumque lenit impetus podagrae. item alga,
66 de qua et ipsa dictum est. observatur in ea, ne arida
inponatur. — Perniones emendat pulmo marinus, cancri

---

§ 109 extr.: (cfr. Plin. XXX 74). Pl. iun. 62, 13—15. Marc. 26, 122. — § 110: Pl. iun. 68, 11—14. Marc. 36, 32. Seren. 782. — Pl. iun. 69, 5. Marc. 36, 27. — § 111: Diosc. II 39. eupor. I 181. Pl. iun. 66, 4. Marc. 34, (17, *ubi fortasse marinus scribendum erit*) 15. — Pl. iun. 69, 6—8. Marc. 34, 96.

---

1 a B^S. e *rv*. 2 zemarides VRdT¹. mar- B¹. smar-
v.a.S. 5 testam B². 6 decenderit B¹. | spumam B.
7 incontinentiae B. -ia V. continentiam B. 10 et cremati
d(?) v.a.J. 12 signino om. B. 13 articularisq. B¹D. |
utilest B. 17 fibrini B. | calciari VRdv.a.H(S). -cari E.
18 fimbri B. | idem BE. 19 iisdem TS. del. H. item v. |
nec non del. v.a.H. | bryon dTv. brion B. byon V. bion B.
biuero b. 20 siue cauli B². | ei B^S. et VRd. est Tb.
est ei v. 21 stiptica B. | qui B¹. | imp&uuf B¹D.
22 & B^S. om. *rv*. | ipsa ut B. supra bv.a.H. | nearide B¹.
ar- B².

marini cinis ex oleo, item fluviatiles triti ustique, cinere et ex oleo subacto, siluri adips. — In articulis morborum impetus sedant ranae subinde recentes inpositae; quidam dissectas iubent inponi. — Corpus auget ius
5 mitulorum et concharum.

(37) Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini 112 bibunt cum lacte equino asinaeve aut cum Punici suco, ^{8, 111} quidam ex aceto mulso. nec non aliqui per se pilulas devorant. castoreum in aceti mulsi cyathis III ieiunis
10 datur, iis vero, qui saepius corripiantur, clystere infusum mirifice prodest. castorei drachmae II esse debebunt, mellis et olei sextarius et aquae tantundem. ad praesens vero correptis olfactu subvenit cum aceto. datur et mustelae marinae iocur, item muris, vel testudinum
15 sanguis.

10. (38) Febrium circuitus tollit iocur delphini 113 gustatum ante accessiones. hippocampi necantur in roseo, ut perunguantur aegri frigidis febribus, et ipsi adalligantur aegris. item ex asello pisce lapilli, qui plena
20 luna inveniuntur in capite, alligantur in linteolo. phagri fluviatilis longissimus dens capillo adalligatus ita, ut v diebus eum, qui adalligaverit, non cernat aeger, ranae in trivio decoctae oleo abiectis carnibus perunctos liberant

§ 112: Diosc. II 85. eupor. I 18. Pl. iun. 94, 15—17. 17—21. — (cfr. supra § 36. Scribon. 16). — § 113: Pl. iun. 90, 18. 19—21. 89, 1—3. Seren. 912.

1 fluviatilis VdT. | triti ustique BS. tritusque VR. -us eque dT. tritis atque b. triti sicque v. | in cinerem coni. S.

2 ex om. v.a.S. | subacto ego. -ti & ll.v. 4 augentius B. 7 asineue VR. -ninoue d(?)v.a.S. | suco om. d.

8 ex om. B. | pilulas per se VRd. 9 tribus ll.v. 10 iif B¹v(S). hiiif B². his rC. | quia V. | clysteri VRd. cluft- B¹. clift- B². an clysterio? cfr. § 104. 11 duae ll.v. 12 ad om. B.

12. 13 praesensu VR. 13 olfactus (sol-V) BVRd. | ubi uenit B. 14 iocur ego. iec- ll.v. 16 iocur B¹. iec- rv.

17. 18 roseo VdH. cfr. § 77. 18. 19 alligantur VTf.

20 phagri b (B in ind.) S. cfr. § 150. fagi B. pagri rv.

21 quinque ll.v. 22 quei B¹. | adalligauerat V. alligauerit dbv.a.S. -rat B. 23 oleo decoctis carnibus perunctis F

114 quartanis. sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam ad-
alligent oleoque eo perunguant. cor earum adalligatum
frigora febrium minuit et oleum, in quo intestina de-
cocta sint. maxime autem quartanis liberant ablatis un-
guibus ranae aequae adalligatae et rubeta, si iocur eius 5
vel cor adalligetur in panno leucophaeo. canceri fluviatiles
triti in oleo et aqua perunctis ante accessiones in febr-
115 bus prosunt; aliqui et piper addunt. alii decoctos ad
quartas in vino e balneo egressis bibere suadent in quar-
tanis, aliqui vero sinistrum oculum devorare. Magi oculis 10
eorum ante solis ortum adalligatis aegro ita, ut caecos
116 dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. eosdem
oculos cum carnibus luscinae in pelle cervina inligatos
praestare vigiliam somno fugato tradunt. in lethargum
vergentibus coagulo ballaenae aut vituli marini ad ol- 15
factum utuntur. alii sanguinem testudinis lethargicis in-
linunt. tertianis mederi dicitur et spondylus percae ad-
alligatus, quartanis cocleae fluviatiles in cibo recentes;
quidam ob id adservant sale, ut dent tritas in potu.

117 (39) Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant 20
odore. prosunt et cardiacis. cachectis, quorum corpus
macie conficitur, tethea utilia sunt cum ruta ac melle. —

§ 114 med.: Seren. 113. — Pl. iun. 89, 7—9. 90, 21—23. —
§ 115 extr.: Pl. iun. 89, 21. 90, 1. 2. — § 116: (cfr. Aelian. I 43).
— Diosc. eupor. I 14. — § 117 med.: Pl. iun. 95, 5—7. — extr.:

1 istrangulatas B. 3 in quo om. VR. 4 quartanas B.
5 aequae ego. (de mendo cfr. XXXIV 165). atque ll. TS. om.
d(?) G. et v. aquaticae J coll. § 118. | rubeta vet. Dal. -tae
ll. v. | si BS. om. rv. | iocur B¹. iec- rv. 6 adalligatur
v. a. S. | leucophaeo BB. -pho rv. 7 et aqua VRd bv. qua
& B¹. & B². 9 quartanas VRd. | balneo B² v. a. G. 10 de-
uorari VRd. -ri iubent v. a. S. 12 aqua B². 13 ceruinae
R. | inligatos VRTS. -tae B. adalligatos d(?) bv. 14 in Tv.
in B spat. vac. om. r. | letharcum V. lethargum R. lethargo B².
15 uergentes B². | coagulo om. R. | ut R. 16 testudinum
Rd(?) v. a. D. cfr. § 112. 17 et om. B. | //spondylif// B² (f in
---; fuerat esphondylif: cfr. v. 1). | per se B. 19 dedit
s V. 20 putrefacti B. 21 adhaectis VR. cachecti-
a. S. 22 ethea Vf. et ea dT. tethya B. cfr. § 93.

Hydropicis medetur adips delphini liquatus et cum vino potus. gravitati saporis occurritur tactis naribus unguento aut odoribus vel quoquo modo opturatis. strombi quoque carnes tritae et in mulsi III heminis pari modo aquae
5 aut, si febres sint, ex aqua mulsa datae proficiunt, item sucus cancerorum fluviatilium cum melle, rana quoque 118 aquatica in vino vetere et farre decocta ac pro cibo sumpta ita, ut bibatur ex eodem vase, vel testudo decisis pedibus, capite, cauda et intestinis exemptis, reliqua carne
10 ita condita, ut citra fastidium sumi possit. — Cancri fluviatiles ex iure sumpti et phthisicis prodesse traduntur.

(40) Adusta sanantur cancri marini vel fluviatilis 119 cinere ex oleo; ichthyocolla, ranarum cinere ea, quae ferventi aqua combusta sint; haec curatio etiam pilos
15 restituit. item cancerorum fluviatilium cinere putant utendum cum cera et adipe ursino. prodest et fibrinarum pellium cinis. — Ignēs sacros restingunt ranarum viventium ventres inpositi, pedibus posterioribus pronas adalligari iubent, ut crebriore anhelitu prosint. utuntur et
20 silurorum salsamenti capitum cinere ex aceto. — Pruritus scabiēque non hominum modo, sed et quadripedum efficacissime sedat iecur pastinacae decoctum in oleo.

(41) Nervos vel praecisos purpurarum callum, quo 120 se operiunt, tusum glutinat. tetanicos coagulum vituli

Pl. iun. 95, 7. 8. — § 118: (Diosc. eupor. II 73). — Pl. iun. 96, 5—8. 41, 16. 42, 1. — § 119: Pl. iun. 83, 16. 84, 12—14. 15. — extr.: Pl. iun. 100, 13. — § 120 extr.: Pl. iun. 72, 19. Marc. 35, 3.

1 quiatus V. 3 quo (om. que) VR. 4 tribus ll. v. | parfi B¹. | modo quae VR. 5 aquae mulsaē E. | item om. E.
7 ferre B¹. cum farre V. 11 ex iure — 12 fluviatilis om. E. 11 pthificif B. physi- VR. 12 fluviatileif B¹. -les VR. 13 ex—cinere BS. om. ll. v. | ac ranarum S e coni. J. | et dEBrot. et ea v. a. S. | que B². 15 item ego (et dist.). cum ll. v. | ranarum R(?) H. | putant cera VR. -antque v. a. S.
16 et cū cera R. 17 restringunt VR. 18 superioribuf B. 18. 19 adalligar B¹. -gare VRf. 20 filulorū B. | salsamenta VR. -tis coni. J. sed cfr. § 127. 23 ue B². om. bv. a. G. | praeciosos R. | calium V. callium R. cauum B.
23. 24 quos operiunt VR.

adiuvat ex vino potum oboli pondere, item ichthyocolla, tremulos castoreum, si ex oleo perunguantur. mullos in cibo inutiles nervis invenio.

- 121 (42) Sanguinem fieri piscium cibo putant, sisti polypo tuso inlito, de quo et haec traduntur: muriam ipsum 5 ex sese emittere et ideo non debere addi in coquendo, secari harundine, ferro enim infici vitiumque trahere natura dissidente. ad sanguinem sistendum et ranarum 122 inlinunt cinerem vel sanguinem arefactum. quidam ex ea rana, quam Graeci calamiten vocant, quoniam inter 10 harundines fruticesque vivat, minima omnium et viridissima, sanguinem cineremve fieri iubent, aliqui et nascentium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice novo combustarum cinerem, si per nares fluat, inferciendum. 123 diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad 15 extrahendum sanguinem usus est. quippe eadem ratio earum, quae cucurbitarum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda iudicatur, sed vitium, quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tem-

cfr. Diosc. II 26. eupor. I 230. — § 121: Pl. iun. 73, 3—5. — Diosc. II 28. eupor. I 209. — § 122: cfr. supra § 75. Isid. XII 6, 58. — § 123 med.: Seren. 784.

1 ex — 2 tremulos *om. b.* 1 potum **Bv.** intum **VR.** sumpt- **dT.** 2 tremulos iuvat *v.a.H.* | castoreo **B.** (*an recte ad seqq. referendum?*). de collocatione verborum cfr. XXXIV 13. 56. 3 inuenio fieri *v.a.G.* 4 fieri **VRdEG.** cieri *vet. Dal.* (cfr. XXIV 182). *om. v.* fieri **B¹.** fivere **B²D** cum **U** 716. de mendo cfr. XXXIV 103. 122. XXXVII 40. XXIII 115. (*conici possit etiam depleri: cfr. XVIII 148*). 5 inlito **E.** -toque *v.a.D.* 7 enim (*aen- V*) **VRdB(D).** *om. BS.* eminent (*-te v*) in **Ev.** | infici **BG.** -igi **VR.** intingi **B.** *om. Ev.* | que *om. B¹.* 8 diffidente **BS.** desinente *rG.* deserente *v.* | sistendum — 9 sanguinem *om. E.* 12 cineremue **dTEH.** -rem uel **VR.** -remque **B.** -rem (*del. sanguinem*) *v.* 14 nouo *om. VR.* | sup **R.** 14. 15 inferciendum *J coll.* XXV 83. (XXXIII 25). imperficiendum (*-fiti- E*) *ll.* iniic- **C.** infic- *v.* 15 diuersis **VR.** | herudinum **V.** hirund- **BE.** 17 cucurbitularum **VdT(HD).** (cfr. Marc. 15, 1. Scribon. 46. 67). 18 iudicantur **E.** 19 admississe **V.** -ississe **Rd.** 19 et p. 91, 1 edentē per era **B¹.**

pora anni semper eiusdem medicinae. multi podagris quoque admittendas censuere. decidunt satiatae et pondere ipso sanguinis detractae aut sale adpersae; aliquando tamen relinquunt adfixa capita, quae causa volnera insana-
 5 bilia facit et multos interemit, sicut Messalinum e consularibus patriciis, cum ad genu admisisset, in veneni virus remedio verso. maxime rufae ita formidantur; ergo su- 124
 gere orsas forficibus praecidunt, ac velut siphonibus defluit sanguis, paulatimque morientium capita se con-
 10 trahunt, nec relinquuntur. natura earum adversatur cimicibus, suffitu necat eos. — Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluvia sistit suco porri mollitus.

(43) Extrahit corpori tela inhaerentia saepiarum testae 125
 15 cinis, item purpurarum testae ex aqua, salsamentorum carnes, cancri fluviatiles triti, siluri fluviatilis, qui et alibi quam in Nilo nascitur, carnes inpositae, recentis sive salsi. eiusdem cinis extrahit, adips et cinis spinae eius vicem spōdii praebet.

20 (44) Ulcera, quae serpunt, et quae in iis excrescunt 126

§ 124 med.: cfr. infra § 136 et XXIX 62. — § 125: Pl. iun. 87, 19. Marc. 34, 36. Pl. iun. 88, 10. 9. — Diosc. II 29. eupor. I 167. (cfr. Plin. IX 44). — § 126: Pl. iun. 78, 5. — Diosc. II 12. — Pl. iun. 75, 14—17.

1 podagri VR. 4 relinquunt B¹S. -qunt B². -ncunt VD. | qua B². 5 mesallinum V. | se VR. 6 ad genu B²E Brot. ad genum B¹RdT. om. V. ad genua v. an ad genam? | in ueneni J cum P. inuenit B. -iunt rv. inuehunt B. 7 rufa B. 7. 8 sugentes S e coni. J. -tium Brot. -tia v. lac. indicavit J. 8 orsaf Littré (D cum U 718). ursaf B¹. oras VRdT. ora bv. rvfaf B²S. | for/////b; R. forcipibus Brandis p. 37. cfr. § 148. | siphonibus d(?)v. sipo- B¹E. sepo- B². sapo- r. 10 relinquuntur B. -qunt V. -ncuntur ESD. 10. 11 cimicibus BS. -us et rv(D). 11 sufflatu B². cfr. § 28. 12 ranium R. 14 extrahunt G. 15 cinis—testae BS. om. rv. 16 carnes om. VR. 16. 17 fluuiatili///(-lis B²) quie tabile//(-lis B²) quam (qua B²) B. 17 recentis B¹. -tes Rdv.a.S. an inpositae siue recentis siue? cfr. § 135. | falsi BdTS. -se Vb. -sae R(?)v(D). 19 proib& B². obet R. 20 hiif B². his V&dfH.

- capitis menarum cinis vel siluri coercet, carcinomata per-
 carum capita salsarum, efficacius si cinere earum misceatur
 sal et cunila capitata oleoque subigantur. cancri marini
 cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. ad hoc et
 fluviatilis sufficit cum melle lineaque lanugine; aliqui ma- 5
 lunt alumen melque misceri cineri. phagedaenae siluro
 inveterato et cum sandaraca trito, cacoëthe et nomae et
 putrescentia cybio vetere sanantur; vermes innati rana-
 127 rum felle tolluntur. fistulae aperiuntur siccanturque sal-
 samentis cum linteolo inmissis, intraque alterum diem 10
 callum omnem auferunt et putrescentia ulcerum quaeque
 serpant emplastri modo subacta et inlita. et allex purgat
 ulcera in linteolis concerptis; item echinorum testae cinis.
 carbunculos coracinorum salsamenta inlita discutiunt, item
 mullorum salsamenti cinis — quidam capite tantum utuntur 15
 cum melle — vel coracinorum carnes. muricum cinis cum
 oleo tumores tollit, cicatrices fel scorpionis marini.
- 128 (45) Verrucas tollit glani iocur inlitum, capitis me-
 narum cinis cum alio tritus — ad thymia crudis utuntur —,
 fel scorpionis marini rufi, zmarides tritae inlitaе, allex 20
 deferrefacta. unguium scabritiam cinis e capite menarum
 extenuat.
- 129 (46) Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure
 sumptus et zmarides cum tisana sumptae vel cum feni-

§ 127: Pl. iun. 78, 6—9. 75, 17—19. — Diosc. II 1. —
 Pl. iun. 82, 21. 86, 22. — § 128: Pl. iun. 101, 13. — Diosc.
 II 30. (eupor. I 176).

2 si *om.* VR. | cineri *v.a.S.* | *an* misceantur? 3 capita
 VRd. 5 fluviatiles B. 6 misceri BS. -re *rv.* | cineri BEv.
 -re *r.* 10 lentiolo B¹. -teolo V. 12 serpunt VRdv.a.S. |
 allex J (alex H). hallex B¹. -ec B². halpex dT. -pe *v.a.B.*
 alpex VR. alpe ex b. salpe G. -pes B. 13 linteola B. |
 haec inorum V. 14 inlita Vd. 15 tantum *om.* VR.
 15. 16 *dist. J.* 16 carne *v.a.J.* 17 tumorem B(?)C.
 17 cicatrices — 18 tollit *prave iteravit* B. 18 iecur VRd
v.a.S. 20 smarides B(?)*v.a.S.* (*ut semper*). | allex J. ha-
 B¹V*v.a.C.* -ec B². alex *rc.* 21 deferrefacta B¹. de farre f-
 B². | unguum (*om.* scabritiam) B. | cinisque *v.a.S.* (*dist. S.*).
 24 et *om.* VR. | marides B.

culo decoctae. mammas ipsas muricum vel purpurae testarum cinis cum melle efficaciter sanat, item cancri inliti fluviatiles vel marini. pilos in mamma muricum carnes inpositae tollunt. squatinae inlitaе crescere mammas non
 5 patiuntur. delphini adipe linamenta *inlita* accensa excitant volva strangulata oppressas, item strombi in aceto putrefacti. percarum vel menarum capitis cinis sale admixto 130 et cunila oleoque volvae medetur, suffitione quoque secundas detrahit. item vituli marini adips instillatur igni
 10 naribus intermortuarum volvae vitio, coagulo eiusdem invellere inposito. pulmo marinus alligatus purgat egregie profluvia, echini viventes tusi et in vino dulci poti sistunt et cancri fluviatiles triti in vino potique. item siluri 131 suffitu, praecipue Africi, faciliores partus facere dicuntur,
 15 cancri ex aqua poti profluvia sistere, ex hysopo purgare. et si partus strangulet, similiter poti auxiliantur. eosdem recentes vel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates et ad purgationes mortuosque partus utitur illis, cum quinis lapathi radice rutaеque et fuligine trita
 20 et in mulso data potui. iidem in iure cocti cum lapatho 132 et apio menstruas purgationes expediunt lactisque ubertatem faciunt, iidem in feбри, quae sit cum capitis do-

§ 130 med.: cfr. Hippocr. morb. mul. II 18 p. 547. — § 131: Hippocr. morb. mul. I 128 p. 519. — § 132 med.: Diosc. II 26. (cfr. supra § 28).

2 sanat dbv. -ant r. | item BS. om. rv. | inliti om. VR.
 3 muricum BS. uel mu- rv(D). 4 adpositae R(?)
 v.a.S. 5 linimenta B². | inlita CFW Müller p. 27. om. ll.v.
 (an post adipe inserendum?). 6 uolua B¹. uuluae rv. |
 strangulata V. -latas b. -lat B². -latu R(?)v. estragulat/// B¹
 (cfr. § 114. 116). 10 aribus VR. | coagulv B²J. et cum
 coagulo v.a.Brot. 11 inposito TS. -tum ll.J. -tus v. -onitur G.
 12 usi VRd. | dist. ego. 13 fluuiatile estriti B¹. |
 uini VR. | potuque B¹. | silurus (ortum ex -ur;) VRd.
 14 partuuf B¹D (item v. 17). -tes E. | fieri Ev.a.S. 15 hysopo B.
 16 transgulet VR. stranguletur d(?)v.a.S. 18 & BD. om. rv.
 19 quif B². | radicibus cum ruta v.a.S. | tritis v.a.S.
 20 mulsa R. | dato B. -te E. -tis v.a.S. | potui Rv. -tu rS.
 cfr. nota ad XXIV 148. | idem BVED. item v.a.H.
 22 iidem TS. id- ll.D. item d(?)v. | questi V.

loribus et oculorum palpitatione, mulieribus in vino austero
 dati prodesse dicuntur. castoreum ex mulso potum pur-
 gationibus prodest contraque volvam olfactum cum aceto
 133 et pice aut subditum pastillis. ad secundas etiam uti
 eodem prodest cum panace in III cyathis vini et a fri- 5
 gore laborantibus ternis obolis. sed si castoreum fibrumve
 supergrediatur gravida, abortum facere dicitur et pericli-
 tari partu, si superferatur. mirum est et quod de tor-
 pedine invenio, si capiatur, cum luna in libra sit, triduoque
 adservetur sub diu, faciles partus facere postea, quotiens 10
 inferatur. adiuvere et pastinacae radius adalligatus um-
 bilico existumatur, si viventi ablatus sit, ipsa in mare
 134 dimissa. invenio apud quosdam ostraceum vocari quod
 aliqui onychen vocent; hoc suffitum volvae poenis mire
 resistere; odorem esse castorei, meliusque cum eo ustum 15
 proficere; vetera quoque ulcera et cacoëthe eiusdem cinere
 sanari. nam carbunculos et carcinomata in muliebri parte
 praesentissimo remedio sanari tradunt cancro femina cum
 salis flore contuso post plenam lunam et ex aqua inlito.
 135 (47) Psilotrum est thynni sanguis, fel, iocur, sive 20
 recentia sive servata, iocur etiam tritum mixtoque cedrio
 plumbea pyxide adservatum. ita pueros mangonicavit Salpe

§ 134: Diosc. II 10. (cfr. Xenocr. 28). — § 135: Aelian.
 XIII 27. — Diosc. II 20. 16. eupor. I 103.

1 austeri B. hau- V. 2 dato Vf. poti v.a.S. 3 ol-
 factu V. 4 aut pice VRf. | aut — 5 panace om. E.
 5 quattuor ll.v. 6 fimbriae VR. 8 partus Ev.a.S.
 10 diuo B²v(S). dio (d?) G. cfr. nota ad XXVII 46. 11 in-
 feratur BEv(S). -retur rH. 12 mare dv. -ri r. 13 de-
 missa B. cfr. § 92. | ostracium VRdv.a.S. 14 onychen v.
 -cen B. onechen R. onochen Vd. -ocen b. | uocent BS. -cant
 rv. | suffitu VRd. 17 sed B¹. an sanari, item carbunculos.
 sed? | muliebri BS. -bris VR. -eres b. -erum d(?)v. 18 &
 (pro cum) R. 19 lunam om. B. | illito R(?) C. -tum b. -ta v.
 inlitum BdE. -lytum V. 20 filotrum B. cfr. § 76. psilo-
 trum /// E (hic desinens). | thynni et VRb. | sangui. angui B.
 21 & ita (pro etiam) B. an ita et? | cedrio S cum B².
 -dro BdTv. caedro V. -drum R. cedria B¹. 22 puxide
 B¹. | mangonicavit (mag- B²) BS. -izavit G. magno necabit
 "Ed necavit (nega- v) mango bv.

obstetrix. eadem vis pulmonis marini, leporis marini sanguine et felle vel si in oleo lepus hic necetur. .... cancri, scolopendrae marinae cinis cum oleo, urtica marina trita ex aceto scillite, torpedinis cerebrum cum alumine inlitum
 5 XVI luna. ranae parvae, quam in oculorum curatione 136 descripsimus, sanies efficacissimum psilotrum est, si recens inlinatur, et ipsa arefacta ac tusa, mox decocta III heminis ad tertias vel in oleo decocta aereis vasis. eadem mensura alii ex XV ranis conficiunt psilotrum, sicut in
 10 oculis diximus. sanguisugae quoque tostae in vase fictili 75 et ex aceto inlitae eundem contra pilos habent effectum. [Hic suffitus urentium eas necat cimices]. inuncto castoreo quoque cum melle pro psilotro usi pluribus diebus reperiuntur. in omni autem psilotro evellendi prius
 15 sunt pili.

(48) Infantium gingivis dentitionibusque plurimum 137 confert delphini cum melle dentium cinis et si ipso dente gingivae tangantur. adalligatus idem pavores repentinos tollit. idem effectus et caniculae dentis. ulcera vero, quae
 20 in auribus aut ulla parte corporis fiant, cancrorum fluvialium sucus cum farina hordeacea sanat. et ad reliquos 138

§ 136: Seren. 668 sqq. — Seren. 670 sqq. — Pl. iun. 105, 18. — (cfr. supra § 124). — Pl. iun. 105, 10—12. — § 137: Pl. iun. 28, 19—21. 22. — § 138 extr.: Isid. XII 6, 25. 41.

1 uia VRd. uis est v.a.S. | pulmonis v. -ni ll. H. | marini Bbv. -no VRdH. | marini om. B. -no B. 1. 2 sanguine Bv. -nem b. -ni rH. 2 felli dTH. | lepus om. Rd(?) HJD. | lac. ego indicavi; exciderunt fere item adhibetur. 3 tritū B. 4 scillite B. -tico B²S. -to rv. cfr. nota ad XXVI 114. 4. 5 inlito vi VRH. 6 efficacissimum BS. -me rv. | si om. VR. 7 tribus Vdbv. 7. 8 tribus heminis om. B. tribus—decocta om. B. 8 aeris V. ueris B. aeneis B². cfr. § 41. 9 e xv RS. e xxv B²D. cfr. § 75. | filotrum B. 11 et om. VRb. • 12 uncos posui cum U 719. cfr. § 124. | hic ll.S. hic et Brot. et v. | fal B. | dist. ego. | inuncto ego. cfr. § 120. inuecta VRdb. -tas v. -tos Brot. inuice B. -cem coni. J¹. cfr. XXIX 62. unice S e coni. J². 14 psilotro (-thro v) dS. pro (pe B. proae V) psil- ll. 16 dentibusq. B². 17 unis B¹. unv B². 18 tangentur B¹. | pau// oref B¹. 19 quae uero VR. 21 repi quof B¹.

morbos triti in oleo perunctis prosunt. siriasim infantium spongia frigida cerebro umefacto rana inversa adalligata efficacissime sanat. aridam inveniri adfirmant.

(49) Mullus in vino necatus vel piscis rubellio vel anguillae II, item uva marina in vino putrefacta iis, qui 5 inde biberint, taedium vini adfert.

139 (50) Venerem inhibet echeneis, hippopotamii frontis e sinistra parte pellis in agnina adalligata, fel torpedinis vivae genitalibus inlitum. concitant coclearum fluviatilium carnes sale adservatae et in potu ex vino datae, erythini 10 in cibo sumpti, iocur ranae diopetis vel calamitis in pelli- cula gruis adalligatum vel dens crocodili maxillaris ad- nexus brachio vel hippocampus vel nervi rubetae dextro lacerto adalligati. amorem finit in pecoris recenti corio rubeta adalligata. 15

140 (51) Equorum scabiem ranae decoctae in aqua ex- tenuant, donec inlini possint. aiunt ita curatos non repeti postea. — Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viva data sit.

(52) Inter aquatilia dici debet et calamochnus, Latine 20 adarca appellata. nascitur circa harundines tenues e spu- ma aquae dulcis ac marinae, ubi se miscent. vim habet

§ 139: cfr. Plin. IX 79. Aristot. h. a. II 14 extr. — § 140: Veget. mulom. V 70, 5. — Isid. XII 6, 59. — Diosc. V 136.

1 sirias B. -asesque v.a.H. cfr. XXII 59. XXX 135.
3 arida B. -dvm B². 5 duae ll.v. | putrefactae B¹. | hiis B².
6 adfert Bv. -ferat r. an adferūt? 7 inhibent B². |
aechineis VR. et cinis bv.a.B. echini B. | hippopotamii BD.
-mi rv. cfr. nota ad VIII 95. | fontis B. 8 in del. B². | alli-
gata VT. -to B. | torpedis B. 9 inlitu B. 10 erythinii V.
erith- R. 11 iocur ego. iec- ll.v. | diopetis (diup- B) VR.
-phetis B. cfr. § 70. | et v.a.G. | galamitis VR. 12 grauis
VR. 14 adalligatae B. 16 ranaeque coctae B. 17 pos-
sint B²S. -ssunt B¹. -ssit rv. | aiunt ita RdT(?)H. -taque b.
-ntque ita v. aiuncta V. nunti& B. an aiunt et? | curato si
B¹. -to^s si B². an curatos sic? 18 sal pene (poene B) VRb.
20 dicei B¹. | calamocanuf B¹. -ocnuf B². 21 adarcha
VRdv.a.G. | appellatur R. | tenuis bS. 22 miscentum VR. |
habent B.

causticam, ideo acopis utilis et contra perfrictionum vitia. tollit et mulierum lentigines in facie. et calami simul 141 dici debent: phragmitis radix recens tusa luxatis medetur et spinae doloribus ex aceto inlita, Cyprii vero, qui et 5 donax vocatur, cortex alopeciis medetur ustus et ulceribus veteratis, folia extrahendis quae infixae sint corpori et igni sacro. paniculae flos aures si intravit, exsurdat.

Sepiae atramento tanta vis est, ut in lucernam addito Aethiopus videri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. — 10 Rubeta excocta aqua potui data suum morbis medetur vel cuiuscumque ranae cinis. — Pulmone marino si confri- cetur lignum, ardere videtur adeo, ut baculum ita prae- luceat. —

11. (53) Peractis aquatiliis dotibus non alienum 142 videtur indicare per tot maria, tam vasta et tot milibus passuum terrae infusa extraque circumdata mensura, paene ipsius mundi quae intellegatur, animalia centum quadra- ginta quattuor omnino generum esse eaque nominatim complecti, quod in terrestribus volucribusque fieri non

§ 141: Diosc. I 114. (cfr. Plin. XVI 165. XXIV 86. 87). — Isid. XII 6, 46. cfr. Sext. Empir. Pyrrh. hyp. I 14 p. 10. — § 142: Isid. XII 6, 63.

1 causticam B. causti cū R. | acepustulis et VRd. acepus utile b. acopis additur v.a.S. | perfrigationum VR. 3 dulci V. 4 cyprii BVbv.a.B(D). 5 alopeciis B². | ustis B. 6 an inueteratis, ut XXVI 147. XXIX 65? (alias uetera XXII 125. XXIV 74. 81. 131. XXVI 145. XXVII 63, ue- tusta XXII 74. XXIII 87. XXIX 31, uetustas XXI 127). ueteratus tantum ap. Scribon. 140. | infixas in V. om. R. | cor- pore R. torporae V. 8 sepia R. | lucernam ego. cfr. XXVI 136. XXXIV 165 et Silligii nota ad XXXII 52. -na ll.v. 9 adlato B. | uolumine VdT. | tradit B. 11 cuiusque V(?) dTH. 12 ui (pro ut) VR. 14 peractis BdTS. -ta rv. | dote v.a.S. 15 tot// millibus B¹. 16 infusa B¹. infra B². an interfusa, ut II 173? | circumdatam mensuram VRd. 17 intellegatur ego (et dist.). -antur ll.v. inueniantur Birt 47. | centum om. v.a.B. 17. 18 septuaginta v.a.S. 18 quattuor ll. Brot. sex B coll. indice. vii v. | omniū B²v.a.G. | aquae 19 compl&i B. | que que B¹. que /// B². 19 et p. 9^c non quid V. nequit B².

143 quit. neque enim omnis Indiae Aethiopiaeque aut Scythiae desertorumve novimus feras aut volucres, cum hominum ipsorum multo plurimae sint differentiae, quas invenire potuimus. accedat his Taprobane insulaeque aliae atque aliae oceani fabulose narratae. profecto conveniet non posse omnia genera in contemplationem universam vocari. at, Hercules, in tanto mari oceanoque quae nascuntur certa sunt, notioraque, quod miremur, quae profundo natura mersit.

144 Ut a beluis ordiamur, arbores, physeteres, ballaenae, pistrices, Tritones, Nereides, elephantia, homines qui marini vocantur, rotae, orcae, arietes, muscoli et alii piscium forma arietes, delphini celebresque Homero vituli, luxuriae vero testudines et medicis fibri — quorum generis lustras nusquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes —, iam caniculae, drinones, cornutae, gladii, serrae, communesque terrae, mari, amni hippopotami, crocodili, et amni tantum ac mari thynni, thynnides, siluri, coracini, percae.

Peculiares autem maris acipenser, aurata, asellus, acharne, aphyae, alopex, anguilla, araneus, boca, batia,

§ 144: Homerus δ 436. — § 145: Isid. XII 6, 16. — Aristot. h. a. IX 2 init. Isid. XII 6, 9.

2. 3 hominum B¹ nimi- B². 3 sunt d(?) Brot. sicut B.
4 insulaeque B¹Rbv. -lae quae V. -laeque (atque D) d D.
-lae B². 4. 5 aliae atque ego. aliaeq, B. om. rv. cfr. XXXV
150. II 230. XIII 105. XV 53. XVIII 265 et II 208. IX 2.
168. XXXIV 144. XXXVI 136. XXXVII 131. 5 fabu-
lofae B. 7 ad BD. | oceano VRdv.a.S. | quae Bb(B)S.
quaeque VRfv.a.C. quaecumque d(?)C. 8 aliquae B. an
aliqua quae? 11 pistrices ll.v(S). pistrices B coll. IX 4. 8.
41. | tritiones B. 12 alii B¹D. 13 arietes ll.v. cfr. IX
10 et 145. quadrupes Birt 164. an terrestres? 14 generis
BS. -ra r (om. lustras v). e genere B. 15 lustras Vd. lit- B.
16 drinones BbS. dryn- rdfv.a.B. dromo- B. simo- Birt
165 coll. IX 23. an turfiones? cfr. IX 34. 17 terra B.
18 et amne VRb. | thynni B¹. thinni B². | thynnides v.
oth- B. thydines V. tid- B. thinide b. 20 accipiens et VR.
21 acarne Rv.a.H. | aphyae B¹. -ya v.a.S. aphy B. | alo-
coll. IX 145. -pia VR. -phia b. -pecias B. -peca v. |

bacchus, batrachus, belonae, quos aculeatos vocamus,
 balanus, corvus, citharus, rhomborum generis pessimus, 146
 chalcis, cobio, callarias, asellorum generis, ni minor esset,
 coliae sive Parianus sive Sexitanus a patria Baetica, la-
 5 certorum minimi, ab iis nostrates, cybium — ita vocatur
 concisa pelamys, quae post XL dies a Ponto in Maeotim
 revertitur —, cordyla — et haec pelamys pusilla; cum
 in Pontum a Maeotide exit, hoc nomen habet —, can-
 tharus, callionymus sive uranoscopus, cinaedi, soli piscium
 10 lutei, cnide, quam nos urticam vocamus, cancerorum genera, 147
 chemae striatae, chemae leves, chemae peloridum generis,
 varietate distantes et rotunditate, chemae glycymarides,
 quae sunt maiores quam pelorides, coluthia sive coryphia,

§ 146: cfr. Plin. IX 155. Isid. XII 6, 13. — Xenocrates 34.
 Athen. III 84 p. 116^c. 92 p. 121^a. Martial. VII 78, 1. — § 147:
 Xenocr. 31. 32. 33. 22. (cfr. Athen. III 33 p. 87^b). Isid. XII
 6, 50. Xenocr. 23.

foca B². box v.a.S. cfr. Birt 184. | batia (bacia R) ll.S. -tis B.
 -tea v. cfr. § 77. 1 belonae Bbv(S). -ne RdLugd. bel-
 lone V. 2 rhomborum ll.S. e rho- H. chro- v. | generis
 BbS. -ra rv. -re H. 3 cobio B. gob- ll.v. | callarias B
 ex Hesychio. cfr. Birt 178. callyris R. cull- V. coll- BbfJ
 coll. IX 61. collurus v. 4 coliae Birt 169. -ias B. collia B.
 colla rv. | sexitanus BdTH. cfr. III 8. sextia- R. sexta- V.
 saxta- bv. saxita- B. | baeticae B. 5 minimae B. -ma b
 v.a.H. | iis dv. if B¹. his rS. | nostrates ego (i. e. Amyclani:
 cfr. Athen. III 92 p. 121^a). moncref B. -renses D. monci
 (monti R) ēē VRd. nonei (mo- b²) esse b. Maeotici B. omo-
 tarichus Birt 169. 6 pelamus B. | meothym V. medio- R.
 7 cordule b. condyla d. -dila VR. 8 a ll.D. cfr. § 108.
 e d(?)v. | exit Bbv. ex r. 9 callionymus B. callionimus V. |
 uranoscopus V. ranosc- b. orneoscopus B. cfr. § 69. | pisci b.
 pirium Vd. pyr- R. 10 cnide Bv. conide r. | acancerorum
 B². -nororum B¹. 11 chamae dTv.a.S (item infra). | syria-
 tae B. trachea B ex Athenaeo. | chemas B. | leos B. | peturi-
 dum Rd. peter- V. poter- b (-des v a.B). 12 glycymaridis
 (clic- V. -cia- d) VRd. glyciamaridis b. -merides B.
 13 quae — pelorides om. B. | minores Schneider e Xenocr.,
 sed cfr. Birt 167. | cyletiha R. -thyha V. dilcehia b. cory-
 cia B. cfr. § 84. | coryphia S e Xenocr. -phea B. -thia H.
 corophia rv. -phyha Lugd.

concharum genera, inter quae et margaritiferae, cochloe,
 quorum generis pentadactyli, item helices (ab aliis actino-
 phorae dicuntur), quibus radii; . . . . cantant — extra
 148 haec sunt rotundae in oleario usu cocleae —, cucumis,
 cynops, cammarus, cynosdextra, draco — quidam aliud 5
 volunt esse dracunculum; est autem gerriculae amplae
 similis, aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes;
 sic ut scorpio laedit, dum manu tollitur — erythinus,
 echenais, echinus, elephanti locustarum generis nigri,
 pedibus quaternis bisulcis — praeterea brachia iis II 10
 binis articulis singulisque forcipibus denticulatis —, fabri
 sive zaei, glauciscus, glanis, gonger, gerres, galeos, garos,
 149 hippos, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampus,

§ 148: Isid. XII 6, 42. 17. — extr.: (cfr. Colum. VIII 16, 9).

1 concharum B². -corum B¹ | cochloe R.S. -loae V. -leae v.
 cochroe B. an conchoe? cfr. Hesych. s. v. στρεβλῶ. 2 penta-
 dactyli VRd. -dactyles v.a.H. spenradactili b. | item ll.S.
 om. v. | helices ab aliis J cum Schneidero. (de mendo cfr. XVIII
 317). -cef ab his B. -ces aliis S. -cembalis R. -cembasilis V.
 elicembale b. melicembales v. 2. 3 actinophore V. -rae
 BdfH. echino- v. 3 radii BS(D). om. rv(J). | lac. ego indi-
 cavi. exciderunt fere item oblongae, quibus bucinæ modo.
 cfr. U 720. Birt 167. his D. | canthant B. | ex B. 4 his B².
 has H. | rotundi (rut- V) VRd. | coclei e B¹. -lea et B². | co-
 cumis B. 5 cynops bJ cum B². -pos BV(S). -pus Ven. cum
 B¹(Brot.). om. rdTH. cynosopa Birt 181. | cammarus om. VR
 dTH. | cynosdextra v. -extia b. -extria VRd. -enti B. cyno-
 dontis coni. J. cyne, dentex (vel dentrix) Birt 181. 6 gerriculae
 BdH. geri- VRTf. garricule b. graculo B. | amplae BJ.
 om. rv. 7 aculeos VRdbv(J). cfr. Isid. -leum BS(D). |
 brachiis Vd. | ad BIsid. v. et r. | spectantes dIsid. G. -tis bv(J).
 -tem BS(D). expectantis V. -tes R. 8 sic ut Hack. sic et ll.v. |
 mane VR. 9 echenais R. -neis v.a.J. cfr. § 2. | locustarum
 BV. locist- R. 10 iis ego. om. ll.v. (an vero praeterea — 11 den-
 ticulatis delenda ut glossema ex IX 97?). | duo ll.v. 11 for-
 cipibus BS. cfr. Brandis p. 37. forcipibus VRdTfH(J). -ficulis
 bv. | fabri ll.v(J). -ber G. 12 zaei ego. zaes VRdbJ. zaif B.
 zaeus S coll. Hesych. s. v. zeus B coll. IX 68. cfr. Birt 177. |
 glauciscus BdS (-isci B). gau- VR. -isci v. ganeiscis b. | conger
 Bv.a.B. ganger R. | gerres B e Martial. III 77, 7. XII 32, 15.
 ll.J. gyres v. 13 hippos dv.a.S. hyppus V. | alipleumon

hepar, ictinus, iulis, lacertorum genera, loligo volitans, locustae, lucerna, telepris, lamirus, lepus, leones, quorum
 brachia cancris similia sunt — reliqua pars locustae —,
 mullus, merula inter saxatiles laudata, mugil, melanurus,
 5 mena, maeotes, murena, mys, mitulus, myiscus, murix,
 oculata, ophidion, ostreae, otia, orcynus — hic est pelam-
 ydum generis maximus neque ipse redit in Maeotim,
 similis tritomi, vetustate melior —, orbis, orthagoriscus, 150
 phager, phycis saxatilium quaedam, pelamys — earum
 10 generis maxima apolectum vocatur, durius tritomo —,
 porcus, phthir, passer, pastinaca, polyporum genera,
 pectines — maximi et in his nigerrimi aestate laudatis-
 simi, hi autem Mytilenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Chia
 in insula, Alexandriae in Aegypto —, pectunculi, pur-

§ 149 med.: cfr. Plin. XXXII 17. 152. — Xenocr. 28. 32.
 33. — § 150: Xenocr. 33. (cfr. Plin. IX 48). — Xenocr. 19.

B¹v.a.B. alii pl- B². 1 geraar B. hepato Birt 174. | icti-
 nus BS coll. IX 81. cat- B. cot- V. cotinos bv. helacathenes
 C cum B. | iulis S e con. J. iuliif B. siue VR. sunt bv.
 2 lucernae v.a.J(D). | telepris J ex Hesych. elepris RdTb.
 elaep- V. elepal B. lepas S. lepris Brot.(D). liparis v. | la-
 mirus B²VRD. -riis b. -murus B¹. -myrus d(?)v. larinus S
 ex Hesych. cfr. Birt 116. 177. 3 cancri R. 4 mulus R. |
 merulae B¹. 5 moena VR. maena d(?)Lugd. | maeotes Birt
 182 ex Athenaeo VII 88 p. 312^a et Aeliani n. a. X 19. -otis
 BS. metis rv. meryx C cum B. | mir R. | mitulus B²dbG.
 -ullus B¹. milulus r. myllus B. mylus v. | myiscus BdH.
 muscus r. mis- v. myscus G. -stus B. 6 ostreae VR.
 -rea v.a.D. (eotia v.a.B). | hoc VRd. 7 ipse BS. pia VR.
 pye dT. om. bv. sospes Birt 167 e Xenocr. (ὄγις). 8 tri-
 tomi BbS. -tom V. -ton R. -toni v. an tritomo ni? cfr.
 Xenocr. (πλήν). 9 quaedam Birt 174. que ll.v. del. B.
 10 apolectus v.a.S. -tos vet. Dal. | dyrius Vd. dirius R. du-
 rior C. | tritomo BVbS. -onio Rd. -one B. -on v. 11 phor-
 cus v.a.S. | phthir S. pthir B. pthiarum VR. pitarius bBrot.
 phita- v. phthita- Dal. 12 in his BD cum U 721. om rv. |
 dist. Birt 168. 13 hi autem BD. autem rS. om. v. | myti-
 leus V. miti- R. -teleus b. | altini chia (in chia J) S. -nicia
 BVRd. -niacia b. -ni antii B. -natia v. 14 in bv(D).
 om. rS. | aegyptū VR.

purae, pegrides, pina, pinoteres, rhine, quem squatum
 151 vocamus, rhombus, scarus, principalis hodie, solea, sargus,
 squilla, sarda — ita vocatur pelamys longa ex oceano
 veniens —, scomber, salpa, sorus, scorpaena, scorpio,
 salax, sciaena, sciadeus, scolopendra, smyrus, sepia, strom- 5
 bus, solen sive aulos sive donax sive onyx sive dactylus,
 spondyli, smarides, stellae, spongeae, turdus, inter saxa-
 tiles nobilis, thynnis, thranis, quem alii xiphian vocant,
 thrissa, torpedo, tethea, tritomum pelamydum generis
 magni, ex quo terna cybia fiunt, veneria, uva, xiphias. 10
 152 (54) His adiciemus ab Ovidio posita *animalia*, quae
 apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto
 nascentia, ubi id volumen supremis suis temporibus in-
 choavit: bovem, cercyrum in scopulis viventem, orphum

§ 151: cfr. Plin. IX 62. — Xenocr. 34. — 28. — 8. — 34. —
 § 152: Ovid. hal. 94. 102. 104. 110. 111. 112. 113. 126.

1 pegrides (-ri//def B) *ll.v(S)*. perci- B. phragides *Birt*
 179. | pinoteres S. pinoet- B. pinat- R. pint- V. pinnot- d.
 -terae v. quinoceres b. | rhyne R. rhina v.a.S. | squalum
Birt 120 coll. IX 162. 2 hiscarus VRd. | solia VRb. | car-
 gus VRdb. 3 scilla RdbH. scylla Vv. 4 foruf BS *coll.*
 § 89. horus VRdv. orus b. sparus B. 5 salax *Birt 178.*
 folaf BS. sciaycie V. scyaicie d. -ascia v.a.B. scyacye R.
 scoitie b. scias J. sciadeus B. | scyaena RdT. | sciadedeuf B.
 scyadeus dT. -dous R. om. v.a.S. | smyrus B. zmy- BS. my-
 Rdv. mirus r. | septa VdTf. 6 solen Bbv. -lem r. | fi fiue
 B¹. | auios VRd. | nyx d. nix VRb. 7 spondyli ego. -yly B.
 -ylus v. -yloe S. -dalus r. | smarides B. zma- BS. smaridis
 VRd. -di b. maris v. | stella VRdv.a.S. stilla b. | sphongae
 B. spongia d(?)v.a.S. cfr. § 86. 8 thynnus dTH. ty- v.a.B.
 tomus B. 9 thrissa J ex *Hesych.* thryffa B. thassa VRd
 TfH. thessa B. stassa bv. | tritomum BVbS. trimoniū R.
 triton B. triphonon v. | pelamy B. 10 terna BS. uraea
 T(?)B. ferena rv. | ueneria BTbS. -riae VRdH. -ri v. ure-
 nae B. 11 adiciemus Bv. -cimus VR. addic- db. | animalia
Birt 46. nomina *ll.v.* (de ponendi verbo cfr. IV 69. XVIII
 214. XXVIII 18. XXX 98. XXXIV 7. 36). 13 nascentia
 BaS. -tium J cum *Hauptio.* nascuntur rv. 14 bouem Bd
 TbH. uobem a. buem R. bouam V. om. v. | cercyrum H
 cum *Gesnero.* pergyrum (-gyr R. -giram ba) *ll.* bopgyrum v. |
 orphum v. -phim Bda. morphym VR. morsum b.

rubentemque erythinum, iulum, pictas mormyras aureique
coloris chrysophryn, praeterea percam, tragus et placen-
tem cauda melanurum, epodas lati generis. praeter haec 153
insignia piscium tradit: channen ex se ipsam concipere,
5 glaucum aestate numquam apparere, pompi/um, qui semper
comitetur navium cursus, chromin, qui nidificet in aquis.
helopem dicit esse nostris incognitum undis, ex quo
apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverint.
helopi palmam saporis inter pisces multi dedere.

10 Sunt praeterea a nullo auctore nominati. sudis Latine 154
appellatur, Graece sphyraena, rostro similis nomini, magni-
tudine inter amplissimos; rarus is et non degenerat. ap-
pellantur et pernae concharum generis, circa Pontias in-
sulas frequentissimae. stant velut suillum crus e longo in

---

§ 153: Ovid. hal. 108. 117. Isid. XII 6, 28. (cfr. Plin. IX 58).
Ovid. hal. 101. 121. 96. — § 154: cfr. Varro l. L. V 77 p. 31.

---

1 erythinum **B** *Brot.* acynum **VR** *df.* acin- b. racinum **a.**
rhacinumque *v.* | iulum **BS.** pulum (*palū* **R**) *r.* pullum *v.* spa-
rulum *Brot.* (iulis *Ovid.*). *cfr. Birt 56 sqq.* 2 chrysophryn
Brot. cum Gesnero. -phryri **B.** chryso **V.** -son *v.* chryro **R.**
criso **ba.** | praeterea *om. S.* | percam *Brot. ex Ovid. 112.* parum
ll. S. parum *v.* sparum *Haupt ex Ovid. 106.* 3 cauda
melanurum *S cum Gesnero.* caudam labrū **B.** cauda labrum
(lapr- **b**) *rv.* | epodas **Rdb.** aep- **V** lepores *Birt 118.*

4 channen **a.** chanem **V.** canem **Rdb.** | ipsam **B¹.** -sa *rv.*

5 nusquam *CFWMüller p. 27. sed cfr. Ovid. 117.* | pom-
pilum **B.** -pium **BVRdv.** pamp- **a.** compiem **b.** 6 cōmit-
tetur **R.** | nauium **BdTas.** -igium **VR.** -igiorum *bv.* | chromin
Bv. -mium **VRd.** crom- **b.** chormim **a.** 7 helopem **BS.**
-pem quoque *rv.* an helopemque? 8 existimauerint **R(ba?)S.**
-runt **Vdv.** aestimauerint **B.** 11 appellatur **BbS.** -tus *rH(D).*
-ta *v.* | græce **BS.** -cis **VRdH.** a grecis **b(v).** | sphyraena **B.**
cfr. Athenaeus VII 122 p. 323^a. Aristot. h. a. IX 2 init. -reni **B.**
-rene **S.** purem **VRd.** para **b.** phyre *v.* | rostro **BB.** -rio **VR.**
-ria **b.** ostreae *v.* | nomini *J.* -nis **b.** -ne *rv.* *cfr. II 89.*

12 rarus is et *D.* rarufi set (sed **B²**) **B.** rarus is sed *S.* rarus
sed *rv.* | degenerat **B¹** (*ut videtur*). *cfr. § 98.* -neri **B²** (*i in*
ampla ras.). -ner *rv.* *de adiectivi notione aliena cfr. VIII 178.*
X 8. 10. XI 265. XIV 41. XXXVII 58 al. 13 gefferis
B. | pomitias **V.** -icias **B.** 14 uel et **V.** | suillum *ego.* uil-
lum **B.** suillo (*suu- V*) *rv.* | cruf *e ego.* crure *ll.v.*

harena defixae hiantesque, qua latitudo est, pedali non minus spatio cibum venantur; dentes circuitu marginum habent pectinatim spissatos; intus spondyli grandis caro est. et hyaenam piscem vidi in Aenaria insula captum. — Exeunt praeter haec et purgamenta aliqua relatu in- 5 digna et algis potius adnumeranda quam animalibus.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIII

- 1 (1) Metalla nunc ipsaeque opes et rerum pretia dicentur, tellurem intus exquirente cura multiplici modo, quippe alibi divitiis foditur quaerente vita aurum, argentum, electrum, aes, alibi deliciis gemmas et parietum li- 10 gnorumque pigmenta, alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella caedesque. persequimur omnes eius fibras vivimusque super excavatam, mirantes debiscere aliquando aut intremescere illam, ceu vero non hoc in- 2 dignatione sacrae parentis exprimi possit. imus in viscera 15

---

§ 1: cfr. Plin. II 158. XXXV 50. 118. 31. 49. XVI 205.

---

1 hyans b. | que qua Bv. quaeque qua VRd. quamque b. | latitudo BS. lippitudo VRd. limpi- v. lippido b. 2 in circuitu v.a.S. 3 sponduli d. -doli VR. pro spondylo (-dili v) B. spondyli loco U 723. (malim uice, ut XI 159. 171. IX 73. 17 passim; de mendo cfr. XXXIII 12). 5 exeunt ll.H. caput exerentem v. | prae B¹. | relat/// B¹. 6 ulgis R. 8 exquirenti B. 9 alibei B¹ (etiam infra). | fodituri B. 10. 11 lignorumque ego. digitorumque ll.v. picto- D. (Bergk exerc. Pl. II p. 3: deliciis parietum digitorumque gemmas et pigmenta). 11 ferro VR. 12 omnes v. -nis ll.S. 13 uivimusque BG. uidi- (quae V) VRd. uidem- hv. | excavatum BG. -to rd¹. -tos montes d²hv. | miserantes V. 14 hoc BS. hoc VRD. hoc etiam dhv. 15 viscera eius d²hv.a.S.

et in sede manium opes quaerimus, tamquam parum
 benigna fertilique qua calcatur. et inter haec minimum
 remediorum gratia scrutamur, quoto enim cuique fodiendi
 causa medicina est? quamquam et hoc summa sui parte
 5 tribuit ut fruges, larga facilisque in omnibus, quaecumque
 prosunt. illa nos peremunt, illa nos ad inferos agunt, 3
 quae occultavit atque demersit, illa, quae non nascuntur
 repente, ut mens ad inane evolans reputet, quae deinde
 futura sit finis omnibus saeculis exhauriendi eam, quo
 10 usque penetratura avaritia. quam innocens, quam beata,
 immo vero etiam delicata esset vita, si nihil aliunde
 quam supra terras concupisceret, breviterque, nisi quod
 secum est!

(2) Eruitur aurum et chrysocolla iuxta, ut pretiosior 4
 15 videatur, nomen ex auro custodiens. parum enim erat
 unam vitae invenisse pestem, nisi in pretio esset auri
 etiam sanies. quaerebat argentum avaritia; boni con-
 sultuit interim invenisse minium rubentisque terrae ex-
 cogitavit usum. heu prodiga ingenia, quot modis auximus
 20 pretia rerum! accessit ars picturae, et aurum argentumque
 caelando carius fecimus. didicit homo naturam provocare.
 auxere et artem vitiorum inritamenta; in poculis libidines

§ 3: cfr. Horat. od. III 3, 49. Seneca ep. XV 2, 56. 57.

2 qua Bv(J). quaquar dTG. | calcatur BG(S). caec- V.
 cec- Rd. fec- TH. fecetur v. 3 quoto B¹G. quo B². om. rv. |
 cui enim v.a.G. 4 haec hv.a.S. 5 fruges larga BS. fugres
 (fu-VR) iarca (-cha T. earca V²) VRT. frugum parcha d. minime
 parca hv. 6 perimunt B²S. praem- V. prem- Rdhv. 7 non
 om. R. 8 repente ut ego. ut rep- ll.hv(D). rep- dT(P)H.
 cfr. XXXVII 193. II 89. XXVI 4. XV 25. 9 si VR.
 est hv.a.G. 10 penetratura VRdTH(J). -tratur BS. -tret
 v. | qua inbeata B¹. 11 ee R. | aliunde ll.H. -ud G. -ud
 de ea hv. 12 haberetque non nisi d(?)hv.a.G.(Brot.).
 15 nomine h. non H. | ex—enim Bhv(S). om. rH. 15. 16
 erat unam BG(S). naturam r. -ura. parum erat H. erat
 naturae unam hv. 16 potestatem B. 17 saniens VR.
 17. 18 consilii VR. 19 heu Bhv(S). eum r. o Brot. | pro-
 digiosa hv.a Brot. | quod B¹VD. 20 et argentum quae V.
 21 dicit VRd. 22 auxere om. BS. | arte d. (artem = pre-
 tium artis; cfr. v. 20).

5 caelare iuvit ac per obscenitates bibere. abiecta deinde
sunt haec ac sordere coepere, ut auri argentique nimium
fuit. murrina ex eadem tellure et crystallina effodimus,
quibus pretium faceret ipsa fragilitas. hoc argumentum
opum, haec vera luxuriae gloria existimata est, habere 5
quod posset statim perire totum. nec hoc fuit satis.
turba gemmarum potamus et zmaragdis teximus calices,
ac temulentiae causa tenere Indiam iuvat. aurum iam
6 accessio est, 1. (3) utinamque posset e vita in totum
abdicari [sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere] 10
proscissum conviciis ab optimis quibusque et ad perni-
ciem vitae repertum, quanto feliciore aevo, cum res ipsae
permutabantur inter sese, sicut et Troianis temporibus
factitatum Homero credi convenit! ita enim, ut opinor,
7 commercia victus gratia invecta. alios coriis boum, alios 15
ferro captivisque res emptitasse tradit. quare, quamquam
ipse iam mirator auri, pecore aestimationes rerum ita
fecit, ut C boum arma aurea permutasse Glaucum diceret

§ 6: Verg. Aen. III 57. — Homerus H 472. — § 7 extr.:
Homerus Z 234 sqq. — cfr. Plin. XVIII 11. Varro r. r. II 1, 9.
Festus p. 202, 11 sqq.

1 celera iuuit (uiuit R) VR. celebrauerunt T Brot. 2 ac
ego. abf B. & rv. | forbere BT. | coeperunt dT. om. B | ut ego.
et ll.v. | et argentique (quae V) VRT. 3 fuit om. R. | murrinae B¹VRd. | crystallina B. 5 luxoriae (-ia R) VR. | gloria om. VR. | haber& R. 7 putamus VR. | ex VRd. 8 tenere Bhv. temere r. | aurum ego. earum B. et aurum rv. 10 abdicare B. (an et uita ... abdicare?). | uncus posui cum Müllero emend. V 10. | aurum (-ri Brot.) sacra hv.a.S. | fame H(J). -mae BS. -ma r. -mes hv. 11 processum B². (est add. Brot.). 12 quanto BS. -tum rv. | ipsa B². 13 permutabatur B. -buntur V. 15 uictuuf B¹D. uictus gratia om. VR. | inuecta ll.H. -enta hv(D). 16 res D e coni. S. reruf B¹. (an merces?). rerū B². rebus rv. merum coni. J. uinum Bergk. | emittasse R. aemitt- V. mut- d(?)man. Dal. H. | quare ego. qua B¹. quā B². om. rv. | quamquam BS. -quam et rv (D). et quamq- Bergk. 17 iam BS. om. rv. | miratus aurum v.a.H. | pecore ego cum Bergkio. pec: B¹. punctis del. et correctionem supra scripserat B², sed puncta et corr. rursus erasit B². et VRd. om. v.

cum Diomedis armis VIII boum. ex qua consuetudine multa legum antiquarum pecore constat etiam Romae.

(4) Pessimum vitae scelus fecit qui primus induit 8
 digitis, nec hoc quis fecerit traditur. nam de Prometheo
 5 omnia fabulosa arbitror, quamquam illi quoque ferreum
 anulum dedit antiquitas vinculumque id, non gestamen,
 intellegi voluit. Midae quidem anulum, quo circumacto
 habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem
 fateatur? manus et prorsus sinistrae maximam auctori- 9
 10 tatem conciliavere auro, non quidem Romanae, quarum
 in more ferrei erant ut virtutis bellicae insigne. de regi-
 bus Romanis non facile dixerim. nullum habet Romuli
 in Capitolio statua nec praeter Numae Serviique Tullii
 alia ac ne Lucii quidem Bruti. hoc in Tarquiniis maxime
 15 miror, quorum e Graecia fuit origo, unde hic anulorum
 usus venit, quamquam etiam nunc Lacedaemone ferreo
 utuntur. sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium, 10
 cum in praetextae annis occidisset hostem, bulla aurea
 donatum constat, unde mos bullae duravit, ut eorum, qui
 20 equo meruissent, filii insigne id haberent, ceteri lorum;
 et ideo miror Tarquinii eius statuam sine anulo esse.
 quamquam et de nomine ipso ambigi video. Graeci a
 digitis appellavere, apud nos prisci ungulum vocabant,

§ 8: cfr. Plin. XXXVII 2. Isid. XIX 32, 1. — (cfr. Plato de re p. II p. 359. Cic. de off. III 9, 38). — § 9 extr.: cfr. Plin. XXXV 16. — § 10: Macrob. Sat. I 6, 8—14. Paul. Diac. p. 36 s. v. *bullae aureae*. — Festus p. 375^b, 1. Isid. XIX 32, 5.

1 cum om. VRd. 3 qui BfS. qui id rdTH(D). qui
 anulum hv. cfr. § 13. 4 non (pro hoc) R. 7. 8 circum
 actu habentem B¹. 9 manuuf BD. 10 romaene VR.
 -ani hv.a.G. | quorum hv.a.H. 11 in om. hv.a.Brot. | mere
 H cum Gron. | ferrei BS. -rrent r. -rreum dG. -rendum hv. |
 erant ll.S. erat dv. erat id G. id erat Lugd. | ut H. et
 ll.G(S). del. v. 13 praeterea B². | num & V. 14 inter qui-
 nis V. 15 egraegia B. egregia Vdhv.a.C. 16 etiam num
 B¹. | lac//edaemone^s B². 18 accidisse V. | bullea (om. aurea)
 R. 19. 20 qui hęc equo commeruissent B². 20 ceter
 (-rum V²) illorum VR. 22 ambigitur. id hv.a.G. 23 um-
 gulum V.

- 11 postea et Graeci et nostri symbolum. longo certe tem-
pore ne senatum quidem Romanum habuisse aureos mani-
festum est, siquidem iis tantum, qui legati ad exter-
gentes ituri essent, anuli publice dabantur, credo, quo-
niam ita exterorum honoratissimi intellegebantur. neque 5
aliis uti mos fuit quam qui ex ea causa publice accepis-
sent, volgoque sic triumphabant et, cum corona ex auro
Etrusca sustineretur a tergo, anulus tamen in digito fer-
reus erat aequae triumphantis et servi prae se coronam
12 sustinentis. sic triumphavit de Iugurtha C. Marius aureum- 10
que non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. ii
quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico
tantum utebantur iis, intra domos vero ferreis, quo argu-
mento etiam nunc sponsae muneris vice ferreus anulus
mittitur, isque sine gemma. equidem nec Iliacis tempori- 15
bus ullos fuisse anulos video. nusquam certe Homerus
dicit, cum et codicillos missitatos epistularum gratia in-
dicet et conditas arcis vestes ac vasa aurea argenteaque
et eas colligatas nodi, non anuli, nota. sortiri quoque
contra provocationes duces non anulis tradit, fabricae 20
etiam deum fibulas et alia muliebris cultus, sicut inaures,
13 in primordio factitasse, sine mentione anulorum. et quis-

§ 11 med.: Isid. XIX 32, 3. — cfr. Plin. XXI 6. — § 12 med.:
Isid. XIX 32, 4. Homerus Z 169. θ 424. 443. 447. H 175. Σ 400.

3 hiif B². his C. | legiaci R. 6 quanquā R. 7 hic R.
9 aequi R. aequa fortuna *man. Dal. v. a. G. (Brot.)*. | trium-
phantes Vd. | prae se ego. cfr. VIII 2. fortasse (feria- R) ll.
G(S). *del. v. (Brot.)*. an potius forte? nam fortasse alienum a
dictione Plinii praeferentis semper fortassis: cfr. II 82. XVIII
36. XXV 15. 22. XXVII 102 al. 10 C. B¹Rv. *del. B²*.
om. V¹d. fa V². 11 ii v(S). duo (i. e. ii) R. hii BV. hi
dh C. 12 obligationem VRd. 13 iif B¹J. hiif B². his rH.
eis G. om. v. | qui intra B. 14 muneris uice BS. -eri rH.
om. hv. 15 hisque V². -ui V¹R. | eo quidem B. cfr.
XXXV 17. om. hv.a.H. | nedicialis R. 17 missitatos dhv.
-alof B. misitatos VR. 18 argif B². | uectes R. 19 ea
colligata hv.a.S. (an consignatas?). | notaf B. 20 prouo-
cationef BS. -nem rv(D). | fabricae ll. hv(S). -care dTC.
G. 22 et p. 109, 1 quicquid R. qui v.a.G.

quis primus instituit, cunctanter id fecit: laevis manibus latentibusque induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. quodsi impedimentum potuit in eo aliquod intellegi, etiam serioris usus argumentum esset: 5 maius in laeva fuisset, qua scutum capitur. est quidem apud eundem Homerum virorum crinibus aurum inplexum; ideo nescio an prior usus feminis coeperit.

(5) Romae ne fuit quidem aurum nisi admodum 14 exiguum longo tempore. certe cum a Gallis capta urbe 10 pax emeretur, non plus quam mille pondo effici potuere. nec ignoro MM pondo auri perisse Pompeii III consulatu e Capitolini Iovis solio a Camillo ibi condita, et ideo a plerisque existimari MM pondo collata. sed quod accessit, ex Gallorum praeda fuit detractumque ab iis in parte 15 captae urbis delubris — Gallos cum auro pugnare solitos 15 Torquatus indicio est —; apparet ergo Gallorum templo- rumque tantundem nec amplius fuisse. quod quidem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum reddi- disset. illud quoque obiter indicari convenit — etiam 20 de anulis sermonem repetivimus —, aedituum custodiae eius conprehensum fracta in ore anuli gemma statim ex-

— § 13: (cfr. Ateius Capito ap. Macrobian. Sat. VII 13, 12. 13). — Homerus P 52. — § 14: Liv. V 48, 8. 50, 6. — § 15: Liv. VII 10, 7. 11.

1 laevisque d(?)hv.a.S. 2 latibusque R. | si om. R.
4 et iam U. | serioris BdH(J). -or is S. sertoris r. in ser-
torii hv. consertoris B. | usu hv.a.H. | argentum B. | esset ego.
est & BS. est rv. 5 fuisset BS. -isse rv. 6. 7 crinibus
aurum inplexum Bv. om. r. 7 annon coni. S. | feminis B. a
(ae V²) fem- rv. cfr. CFWMüller p. 3. 8 aureum VR.
10 effici Bhv(S). om. rH. 11 ignoro M. Crassum hv.a.G
(Brot.). | duo milia v.a.S. | reperisse dT. rapuisse suo et
hv.a.G(Brot.). | pompeii VS. -peli B¹. -pili B². -peio D. |
III dT. tertio hv. secundo Brot. 11. 12 consulatu e v(J).
cos. e VRdS(D). cal e B¹. calē B². cfr. Frobeen p. 70. 72.
13 exaestimare R. | II VR. duo d. duo milia v.a.J.
14 ex II.S. om. dC. est v. | iis B¹S. his rv. 15 gallos
autem hv.a.S. (dist. D). | purgare B. 17 equidem dS.
19 indicare fH. | etiam BU. et iam J. quoniam rv(D). an
etenim? 20 an ab (pro de)? | ancilis V. | repetimus hv.a.S. |
aeditum V.

- 16 pirasse et indicium ita extinctum. ergo ut maxime MM tantum pondo, cum capta est Roma, anno CCCLXIII fuere, cum iam capitum liberorum censa essent CLII DLXXIII. in eadem post annos CCCVII, quod ex Capitolinae aedis incendio ceterisque omnibus delubris C. Marius filius 5 Praeneste detulerat, XIII pondo, quae sub eo titulo in triumpho transtulit Sulla et argenti VI. idem ex reliqua omni victoria pridie transtulerat auri pondo XV, argenti p. CXV.
- 17 (6) Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. 10 Flavium Anni filium deprehenditur. hic namque publicatis diebus fastis, quos populus a paucis principum cotidie petebat, tantam gratiam plebei adeptus est — libertino patre alioqui genitus et ipse scriba Appi Caeci, cuius hortatu exceperat eos dies. consultando adsidue sagaci in- 15 genio promulgaratque —, ut aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Praenestino, qui paucis ante annis hostis fuisset, praeteritis C. Poetilio et Domitio, quorum patres consules
- 18 fuerant. additum Flavio, ut simul et tribunus plebei esset, quo facto tanta indignatio exarsit, ut anulos abiectos in 20 antiquissimis reperiatur annalibus. fallit plerosque quod tum et equestrem ordinem id fecisse arbitrantur; etenim ad-

§ 17: L. Piso ap. Gell. VII 9. Liv. IX 46, 1. 5. Val. Max. II 5, 2. — § 18: Liv. IX 46, 12.

1. 2 duo tantum milia hv.a.S. 2 capita R. 3 eff& B. | CLII BD. clti V¹R¹d. cliii V²R². clii milia hv. | DLXXVII B¹. 4 in G. om. ll.v. an ex? 5 vi marro R. 6 an detulerat, erant? | XIII J. XIII B. XIII milia S. XIII r. tredecim milia hv. | quae om. v.a.G. 7 [trans]tulit — 8 trans[tulerat] om. B. | VI J. VI ll.S. VII (VI H) milia hv. 11 anni (Ven.)S. annii ll.v. anci U cum Orellio. cfr. Gell. 12 factis VR. | principium R. 13 tantum gratia VR. | plebei B¹S. -bi VR. -bi^s B²dhv. 14 appicae ci B¹. ap- picē B². 15 hortatuf exceperat B¹. -at uix caeperat (coep- R) VR. 16 promulgaueratque VRdhv.a.S(D). 17 quinto B. que Vd. 18 poetellio VR. petilio hv.a.H. 19 plebei BS. -bis rv. 20 facta Vd. | tanta senatus hv.a.S. | indignatio BS. -one rv. | abiecto B¹. ab eo abiectos fuisse hv.a.S. 22. etenim VRdTf hv(H)D. ut enim BS. at enim J. est

iectum hoc quoque sed et phaleras positas propterque
nomen equitum adiectum est, anulosque depositos a no-
bilitate in annales relatum est, non a senatu universo.
hoc actum P. Sempronio L. Sulpicio cos. Flavius vovit 19
5 aedem Concordiae, si populo reconciliasset ordines, et,
cum ad id pecunia publice non decerneretur, ex multa-
ticia faeneratoribus condemnatis aediculam aeream fecit
in Graecostasi, quae tunc supra comitium erat, inciditque
in tabella aerea factam eam aedem CCIII annis post Capi-
10 tolinam dedicatam. id a. CCCCXXXVIII a condita urbe 20
gestum est et primum anulorum vestigium extat; pro-
miscui autem usus alterum secundo Punico bello, neque
enim aliter potuisset trimodia anulorum illa Carthaginem
ab Hannibale mitti. inter Caepionem quoque et Drusum
15 ex anulo in auctione venali inimicitiae coepere, unde
origo socialis belli et exitia rerum. ne tunc quidem 21
omnes senatores habuere, utpote cum memoria avorum
multi praetura quoque functi in ferreo consenuerint —
sicut Calpurnium et Manilium, qui legatus C. Marii fuerit

§ 19: LIV. IX 46, 6. — § 20: LIV. XXIII 12, 1. Val. Max. VII 2 ext. 16. (cfr. Plin. XXVIII 148. II 199). Liv. epit. LXXI. — § 21 med.: cfr. Cic. Brut. 29, 112.

1 phaleras B¹. phalera (phalle- V) VRdhv.a.S. | posita^s
B²S. -ta rv. | propterque (= idque propter) RdhJ. -ter quae
BVv(S). -tereaque H. -terea Verc. praeterque CFWMüller
p. 27. 2 anulosque CFWMüller l. l. -los quoque ll.v.
3 nam (pro non a) R. 4 Sempronio Longo v.a.Brot. | L.
ll.v(D). P. d(?)Brot. | novit R. ouit B¹. obit B². 5 po-
pulos B¹. -lvf B². 6 publica hv.a.S. 9 tabula hv.a.S. |
faciam Vd. om. hv.a.S. | meam VR. | cchii H¹(Brot.). ccciii B.
ccciii v(H²). cchii S. c quatuor G. | annis om. B. 10 id
a. (= anno) CFWMüller p. 3. ita ll.v. | cccclviii VRhv.a.
Brot. 11 p (pro &) VR. | existat V. 11. 12 primis. qui
autem B. 13 potuiss& B¹VD. -ent rv. | tria modia V¹.
primordia B. 14 annis(-ni B²)bale B. | mitti Bhv. illi r. |
caepionem B¹B. scep- VR. Scip- B²dv. 16 exiti rerum
(vel uerum) Madvig adv. crit. II 528. | nie R¹. | tunc BJ. tum
dhv. cum r. 17 habuere BS. -runt rv. | pote V¹R.
18 functi Bdhv. funem r. | consenuerint VR. 19 manilium
B². | fuerat Rdhv.a.S.

Iugurthino bello, Fenestella tradit, et multi L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita sua scripsit —, in Quintiorum vero familia aurum ne feminas quidem habere mos fuerit, nullosque omnino maior pars gentium hominumque, etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieque 5 habeat. non signat oriens aut Aegyptus etiam nunc literis contenta solis.

- 22 Multis hoc modis, ut cetera omnia, luxuria variavit gemmas addendo exquisiti fulgoris censuque opimo digi-
37, 2^{sqq.} tos onerando, sicut dicemus in gemmarum volumine, 10
mox et effigies varias caelando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. alias dein gemmas violari nefas putavit ac, ne quis signandi causam in anulis esse intellexeret,
23 solidas induit. quasdam vero neque ab ea parte, qua digito occultantur, auro clusit aurumque millis lapillorum 15
vilius fecit. contra vero multi nullas admittunt gemmas auroque ipso signant. id Claudii Caesaris principatu repertum. nec non et servitia iam ferrum auro cingunt — alia per sese mero auro decorant —, cuius licentiae origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat. 20
- 24 Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi. sic in Numae et Servi Tullii statuvis videmus. postea pollicis proximo induere, etiam in deorum simulacris, dein iuvat et minimo dare. Galliae Britanniaeque medio dicuntur usae. hic nunc solus excipitur, ceteri 25

§ 23 extr.: Petron. sat. 32. 58 extr. — Lucret. VI 1043. Isid. XIX 32, 5. — § 24: (Isid. XIX 32, 4). Ateius Capito ap. Macrob. Sat. VII 13, 14. 15. Gellius X 10.

1 phenestella B. | fuffidium B. fufi- C. 2 scauros B.
4 omnino anulos hv.a.S. 5 defunt B. | hodiae V. -ie Rh
v.a.G. 6 habet G. -ent C. | signat BC. -net Vv. -nemt B.
8 uarit B¹. uerit B². 10 oneranda B. | dicimus VR.
cfr. § 28. 11 alibei(bis) B¹. 12 esse V. | dein BS. -nde rv.
14 qua B¹S e cod. Colb. quae rv(J). 15 occultantur
BRd Colb.S. -atur Vhv(J). | millis J coll. XXXVI 98 et
Festo s. v. millib. B¹Lugd. milibus rv(S). micis Gron. uili-
bus coni. U. 19 licentiam B. 20 samothra haec (om. id) V.
21 gerimus V. 23 in ego. om. ll.v. cfr. XXXIV 8.

omnes onerantur, atque etiam privatim articuli minoribus
aliis. sunt qui uni tantum minimo congerant, alii vero 25
et huic tantum unum, quo signantem signent. conditus
ille, ut res rara et iniuria usus indigna, velut e sacrario
5 promitur, ut et unum in minimo digito habuisse pretio-
sioris in recondito supellectilis ostentatio sit. iam alii
pondera eorum ostentant. aliis plures quam unum gestare
labor est, alii bratteas infercire leviori materia propter
casum tutius gemmarum sollicitudini putant, alii sub gem-
10 mis venena cludunt, sicut Demosthenes summus Graeciae
orator, anulosque mortis gratia habent. denique vel plu- 26
rima opum scelera anulis fiunt. quae fuit illa vita prisco-
rum, qualis innocentia, in qua nihil signabatur! nunc
cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina. hoc
15 profecere mancipiorum legiones, in domo turba externa
ac iam servorum quoque causa nomenclator adhibendus.
aliter apud antiquos singuli Marcipores Luciporesve do-
minorum gentiles omnem victum in promiscuo habebant,
nec ulla domi a domesticis custodia opus erat. nunc 27
20 rapiendae comparantur epulae pariterque qui rapiant eas,
et claves quoque ipsas signasse non est satis. gravatis
somno aut morientibus anuli detrahuntur, maiorque vitae
ratio circa hoc instrumentum esse coepit. incertum a

§ 25: (Petron. sat. 71). — Eratosth. ap. Plutarch. Demosth.
30 p. 860. — § 26: (cfr. Cic. ad fam. XVI 26, 2. — Quintil. inst.
or. I 4, 26). — § 27 extr.: cfr. Plin. XXXVII 3. 4. Herodot.

1 onerantur B². | articuli² B². 2 tres uni hv.a.S. | tan-
tum BJ. om. rv. 4 usu B². 5 ut & B. et rv. 6 super
lectulis V. | sit ego. est ll.v. | iam om. VR. 7 orum V.
ho- dT. 8 infercire B¹S. -farcire G. -ferci VR. -ferre B².
-ferunt hv. 9 tutius BG. totius r. totam hv. | sollicitu-
dinem hv.a.G. 9. 10 gemmas VR. 11 vel Bergk exerc.
Pl. II 3. cfr. CFW Müller p. 27. ut ll.v. 11. 12 plurima
BS. -mum rv. 12. 13 priscorum qualis innocentia Bhv. om. r.
priscorum om. S. 13 nunc BS. at nunc dhv(D). at uincti R.
adiuncti V¹. -cti V². 15 proficere VR. | in BS. et in rv.
16 ac iam BS. ac G. acta rv. 18 gentilis R.
19 ne R. 20. 21 ea sed V. eas sed et hv.a.G. 21 signare
hv.a.S. 21. 22 grauatus somnus autem V.

quo tempore, videmur tamen posse in externis auctori-
tatem eius rei intellegere circa Polycraten Sami tyrannum,
cui dilectus ille anulus in mare abiectus capto relatus est
pisce, ipso circiter CCXXX urbis nostrae annum interfecto.
23 celebratior quidem usus cum faenore coepisse debet. argu- 5
mento est consuetudo volgi, ad sponsiones etiamnum anulo
exiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arra
velocior, ut plane adfirmare possimus nummos ante apud
42 nos, mox anulos coepisse. de nummis paulo post dicetur.
29 (7) Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut 10
semel coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis
senatum. quamquam et hoc sero, vulgoque purpura la-
tiore tunicae usos invenimus etiam praecones, sicut pa-
trem L. Aelii Stilonis Praeconini ob id cognominati. sed
anuli plane tertium ordinem mediumque plebei et patri- 15
bus inseruere, ac quod antea militares equi nomen de-
derant, hoc nunc pecuniae indices tribuunt. nec pridem
30 id factum. divo Augusto decurias ordinante maior pars
iudicum in ferreo anulo fuit iique non equites, sed iudices
vocabantur. equitum nomen subsistebat in turmis equo- 20
rum publicorum. iudicum quoque non nisi quattuor de-
curiae fuere primo, vixque singula milia in decuriis in-
venta sunt, nondum provinciis ad hoc munus admissis,
servatumque in hodiernum est, ne quis e novis civibus
31 in iis iudicaret. 2. decuriae quoque ipsae pluribus 25
discretas nominibus fuere, tribunorum aeris et selectorum

III 41. 42. — § 30 init.: cfr. Sueton. Aug. 32.

1 externa VRd. 2 policra terra mityrannum V. 4 pifce
& BD. | ipsi R. 6 etiannum B¹. etiā cū R. an etiam nunc?
7 exilenter acta VR. (tracta om. hv.a.G). | non B. | arra
om. B. 9 dicitur V¹R. cfr. § 22. 13 tunica B².
15 plebi V²Rdhv.a.S. blebi V¹. cfr. § 17. 18. 16 in-
servire V. | ac ll.dThv(S). del. Dal. | et qui V. 17 iudices
Rdhv.a.S. 19 ferro V. | hiique BV. 21 quoque om. dT.
an que? 22 pximo R. 22. 23 decuriis inuenta Bv. -uria
rdTf. 23 admissis om. R. 24 hodiernum diem hv.a.G.
25 hiif B². his VR. | iudicare V. | ipsi R. 26 selecto-
rum dh(?)v. fectorum B. setecorum R. -cor V.

et iudicum. praeter hos etiamnum nongenti vocabantur
ex omnibus electi ad custodiendas suffragiorum cistas in
comitiis. et divisus hic quoque ordo erat superba usur-
patione nominum, cum alius se nongentum, alius selectum,
5 alius tribunum appellaret.

(8) Tiberii demum principatu nono anno in unitatem 32
venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma con-
stituta est C. Asinio Pollione C. Antistio Vetere cos.
anno urbis conditae DCCLXXV, quod miremur, futtili paene
10 de causa, cum C. Sulpicius Galba, iuvenalem famam apud
principem popinarum poenis aucupatus, questus esset in
senatu, volgo institores eius culpaе defendi anulis. hac de
causa constitutum, ne cui ius esset nisi qui ingenuus ipse,
patre, avo paterno HS CCCC census fuisset et lege Iulia
15 theatriali in quattuordecim ordinibus sedisset. postea gre-
gatim insigne id adpeti coeptum. propter haec discrimina 33
C. princeps decuriam quintam adiecit, tantumque enatum
est fastus, ut, quae sub divo Augusto impleri non potue-
rant, decuriae non capiant eum ordinem, passimque ad
20 ornamenta ea etiam servitute liberati transilient, quod
antea numquam erat factum, quoniam ferreo anulo

§ 32 extr.: Sueton. Caes. 33. Horat. epist. I 1, 58. Plin.
epist. I 19. — § 33 init.: Sueton. Calig. 16.

2 electi BS. sel- rv(D). | a V. | custodienda VRv.a.G. |
scita v.a.G. 6 principatu BJ. -tus rv(D). cfr. CFW Müller
grat. p. 553. 8 G. pro C. ter deinceps B², item § 33 et passim.

9 DCCLXXX V. | vtili B². 10 galba Bv(S). galba dum
rG(D). 11 potinarum VR. | aucupatus BS. -tur G. occu-
patur r. aucuparetur occupatusque in his hv. | quaeftus B.

12 senatum VRd. 13 cui tus V¹. cuius B. cui V². |
effet Bdhs. id esset rG(D). eius esset v. | qui BS. cui rv. |
ingenuus ipse BS. -nuo ipsi hv. -nuo r. -nuus ipse ingenuo
D. cfr. Mommsen (röm. Staatsrecht III p. 452 not. 1). 14 patre

BS. -ri rv. | sestertia cccc VRdhv.a.S. | fuiff& Bv. -ssent
et h. -ssent e r. 15 sediff& BS. sedendi (red- V) rv.

16 propterque hv.a.S. 17 enatum BdTS. nat- rv. 18 fastus
hC. fastif B²v. fartif B¹. fortis r. 18. 19 potuerunt V.

21 quoniam ego, qm̄ in ll.v. cfr. II 177. VIII 8. X 40. XI 87.
XXV 48. XXVII 16. 63. XXVIII 23. XXXVII 86, 87. 14^p

et equites iudicesque intellegebantur. adeoque id promiscuum esse coepit, ut apud Claudium Caesarem in censura eius unus *ex* equitibus Flavius Proculus CCCC ex ea causa reos postularet. ita dum separatur ordo ab ingenuis, com-
 34 municatus est cum servitiis. iudicum autem appellatione 5
 separare eum ordinem primi omnium instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam senatus, mox debellata auctoritas nominis vario seditionum eventu circa publicanos substitit et aliquamdiu tertiae sortis viri publicani fuere. M. Cicero demum stabilivit equestre nomen 10
 in consulatu suo Catilinianis rebus, ex eo ordine profectum se celebrans eiusque vires peculiari popularitate quaerens. ab illo tempore plane hoc tertium corpus in re p. factum est, coepitque adici senatui populoque Romano et equester ordo. qua de causa et nunc post populum 15
 scribitur, quia novissime coeptus est adici.

35 (9) Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum est, in iis quoque, qui id ab equitatu trahebant. celeres sub Romulo regibusque sunt appellati, deinde flexuntes, postea trossuli, cum oppidum in Tuscis citra 20

§ 34: Varro ap. Nonium p. 454. Vellei. II 6, 2. Tac. ann. XII 60. — § 35: Paul. Diac. p. 55 s. v. *celeres*. Dion. Hal. II 13. — Gran. Licin. p. 4 Bonn. Varro ap. Serv. ad Aen. IX 603. — Paul. Diac. p. 367 s. v. *trossuli*. schol. Persii sat. I 81.

aliter XXXI 12. XXXIII 15. XXXVI 98. XXI 56. XVII 42. X 83 *al.* 1 et *om.* dhv.a.S. | id BJ. in VdT. *om.* B(?)v. 1. 2 promiscuum id hv.a.J. 3 ex d(?)v. *om.* U. | aequitibus V. e quirit- B. | flauis V. 5 appellationem B¹. 6 separari hv.a.S. | cum V. 7 contumelia VR. 9 subsistit V. | fortis uiri BS. uire V. uires Rdhv. 11 catilinianis B¹ *cod.* Poll. U. *cfr.* II 137 et Wölfflin (*Archiv* I 279. 186). -nanis dH(J). -nariis S(D). cati inanif B². ctilianis rT. ei senatum concilians hv (om. rebus). | eo se hv.a.S. 12 se BS. esse rv. | fuiref B¹. 15 & BS. *om.* rv(D). | aequester V². -quiter V¹. equiter Rd. 16 coeptum VRd. 17 quitum VT. *om.* hv.a.H. | quin etiam hv.a.H. | ipsum equitum v.a.H. 18 iif B¹v(S). his rC. | qui id BTS. quid V. qui Rdhv. | ad equitatum VRdhv.a.S. | trahebantur Rdhv.a.S. 20 flexuntes r. -umines hv. | trossuli R.

Volsinios p. VIII sine ullo peditum adiumento cepissent
eius vocabuli, idque duravit ultra C. Gracchum. Iunius 36
certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est,
scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem or-
5 dinem attinet, antea trossulos vocabant, nunc
equites vocant ideo, quia non intellegunt tros-
sulos nomen quid valeat, multosque pudet eo
nomine appellari. et causam, quae supra indicata est,
exponit invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.

10 (10) Sunt adhuc aliquae non omittendae in auro 37
differentiae. auxilia quippe et externos torquibus aureis
donavere, at cives non nisi argenteis, praeterque armillas
civibus dedere, quas non dabant externis.

(11) Idem, quo magis miremur, coronas ex auro 38
15 dedere et civibus. quis primus donatus sit ea, non in-
veni equidem; quis primus donaverit, a L. Pisone tra-
ditur: A. Postumius dictator apud lacum Regillum castris
Latinorum expugnatis eum, cuius maxime opera capta
essent. hanc coronam ex praeda is dedit *ii l.*, item
20 L. Lentulus consul Servio Cornelio Merendae Samnitum
oppido capto, sed hic quinque librarum; *trium* Piso Frugi

---

§ 38: L. Piso ann. II (Peter hist. Rom. fragm. p. 82). —
Val. Max. IV 3, 10.

---

1 volsinios Vd. | ix. m. B(?)hv.a.S. 2 vocabuli uis dura-
uit hv.a.G. 3 graccianus V. grati- B. 5 trosullos B.
tos- V¹. consulos V². 6 ideo BVdG(S). -oque B(?)hv(H). |
dist. S. 7 multosque BVdTv(S). -tos B(?)hC. | eo—9 tamen
Bhv(S). om. rH. 9 etiamnum B. an etiamtum? | trussullos
B. trosiolos V. 11 auxiliares hv.a.H. | & Bv. om. r.
12 praeter que B². 13 dabant BS. habent rv. | externi dh
v.a.S. 14 idem VD. | quod hv.a.S. 15 & BS. ex r.
om. hv. | primus Bv(S). -um rBrot. 16 equidem om. h
v.a.Brot. | primum dThv.a.Brot. | pisune V. -um B. 17 A.
erasum in B. | de dist. cfr. Bergk exerc. Pl. I 13 et Madvig
adv. crit. II 528. 18 ei hv.a.J. 19 eff& B. (deinde lac.
indicavit J, excidisse ratus donavit cum ponderis significatione. |
is BdTH. his V. om. Bhv(S). | dedit ii l. (i. e. librarum) ego.
dedit. l. B¹. dedit rv. cfr. Bergk l. l. 21 hic Bergk l. l.
huic ll.H. om. hv. | trium (H)U coll. Val. M.

filium ex privata pecunia donavit eamque coronam testamento ei praelegavit.

- 39   **3.** (12) Deorum honoris causa in sacris nihil aliud excogitatum est quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, immolarentur. sed in militia quoque in tantum 5 adolevit haec luxuria, ut M. Bruti e Philippicis campis epistulae reperiantur frementis fibulas tribunicias ex auro geri. ita, Hercules? idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestatum tacuisti. et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per anulos fecit! 10 habeant in lacertis iam quidem et viri, quod ex Dardanis venit — itaque et Dardanium vocabatur; viriolae Celtice 40 dicuntur, viriae Celtiberice —; habeant feminae in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris; discurrant catenae circa latera et in secreto margaritarum sacculi 15 e collo dominarum auro pendeant, ut in somno quoque unionum conscientia adsit: etiamne pedibus induetur atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum equestrem ordinem faciet? honestius viri paedagogiis id damus, bali- 41 neasque dives puerorum forma convertit. iam vero et 20 Harpocraten statuasque Aegyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt. fuit et alia Claudii princi-

§ 40 init.: cfr. Isid. XIX 31, 16. — cfr. Plin. infra § 151. — § 42: cfr. Liv. IV 60, 6. — Gaius I 122. Varro l. L. V 174.

2 ei **BH.** ex *r.* rei **hv.** | publicae legavit **hv.a.H.**
 3 honoris causa **BS(D).** -ris **VRJ.** -ri **dhv.** 6 brutti **B.** |
 e **BS.** et **VRT.** ex **fD.** in **d(?)hv.** | philippis **BVTf.** 7 fre-
 mentis **B(P)S.** cfr. **XXXIV 139.** -tes **rv.** 8 ita **ll dT(P)H.**
 at **hv.** an itane? | dist. ego. | enim **om. hv.a.H.** 9 gestatum
Bcod. Colb.man. Dal. S. -ari **rv(D).** | ceteris **B¹.** -ri **B².** 11 ut
 habeant **hv.a.S.** | in **om. VRd.** | uiris **V.** | ex **BS.** e **rv.**
 12 dardanium **dhH.** | celtice **BTS.** -cae **rv.** 13 celtiberice **S.**
 -cae **ll.v.** 14 spiris **BG.** piris **r.** peris **B.** per has **hv.**
 16 e **RdTfhv(J).** ae **V.** **om. BS.** | auro **Bhv(D).** -reo **rBrot.** |
 summo **Dal.** 17 conscientiae **V.** | induitur **BS.** -uitur **rv.**
 19 faci& **BS.** -cit **rv.** | paedagogiis **G.** cfr. § 152. -ogis
ll.v(D). 20 conuerit **Müller emend. V 12.** locus nondum
 sanatus. | & **BVS.** etiam **R(?)dhv.** 21 harpocraten et **VR.**
 m **dhv.a.S.** | nomen **V.** numerum **B.**

patu differentia insolens iis, quibus admissiones liberae
ius dedissent imaginem principis ex auro in anulo ge-
rendi, magna criminum occasione, quae omnia salutaris
exortus Vespasiani imperatoris abolevit aequaliter publi-
cando principem. de anulis aureis usuque eorum hacte-
nus sit dictum.

(13) Proximum scelus fuit eius, qui primus ex auro 42
denarium signavit, quod et ipsum latet auctore incerto.
populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum
10 regem devictum usus est. libralis — unde etiam nunc
libella dicitur et dupondius — adpendebatur assis; quare
aeris gravis poena dicta, et adhuc expensa in rationibus
dicuntur, item inpendia et dependere, quin et militum 43
stipendia, hoc est stipis pondera, dispensatores, libripendes,
15 qua consuetudine in iis emptionibus, quae Mancipi sunt,
etiam nunc libra interponitur. Servius rex primus signavit
aes. antea rudi usos Romae Timaheus tradit. signatum
est nota pecudum, unde et pecunia appellata. maximus
census CXX assium fuit illo rege, et ideo haec prima
20 classis. — Argentum signatum anno urbis CCCCLXXXV, 44

169. — § 43: Varro l. L. V 182. 183. Festus p. 246^a, 29. Isid. XVI 18, 8. — cfr. Plin. XVIII 12. Plutarch. Popl. 11. Cassiod. Var. VII 32. — Varro l. L. V 95. Festus p. 213. — Gellius VI 13, 1. — § 44: Liv. epit. XV. Varro r. r. I 10, 2. — Paul. Diac. p. 98 s. v. *grave aes*. Festus p. 347^a, 13.

1 hiiſ B². his VRC. | admissiones Mommsen (*röm. Staatsrecht II p. 782 not. 2*). -on//i//ſ B²S. -onem (-isi V) B¹VRCdhv. | liberae BS. -rti rv. 2 ius S cum Lipsio. eius ll.v. | dedisset coni. J. | principes R. 7 fuit eiuf BS. fuit r. fecit dhv. 10 libralis v. -les dhH. liberalis VR. libeli rari B.

11 dupondius V¹RdhH. dip- V²v. dupundiuf B¹. dip- B². disp- T. | appendebantur asses H. (libellarii . . asses coni. J).

12 paena BVD. | ad hunc B. 13 incendia atque incendia VR. intendia hv.a.B. | pendere T. pondera hv.a.C.

14 stipendiorum hv.a.H. | ponderandis (-di d. -de h. -dae v) pensatores Vdhv.a.H. 15 iif Bv(S). his rC. | Mancipi BS.

-pii d(?)C. -cupi rv. 16 etiamnum BS. | ex R. 17 temeos VT. Remens C cum Budaeo. 19 CX Vd. cx. m. R(?)hv.a.S. |

assum VRd. 20 signatum est dhv.a.S. an est signatum? | CCCCLXXXV Cellarius ap. Dal. CCCCLXXXV B. DLXXXV rv.a.H.

Q. Ogulnio C. Fabio cos., quinque annis ante primum Punicum bellum. et placuit denarium pro X libris aeris valere, quinarium pro V, sestertium pro dupondio ac semisse. librare autem pondus aeris inminutum est bello Punico primo, cum inpensis res p. non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur. ita quinque partes lucri factae, dissolutumque aes alienum. 45 nota aeris eius fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates. quadrans antea teruncius vocatus a tribus unciiis. postea 10 Hannibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti, placuitque denarium XVI assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. ita res p. dimidium lucrata est, in militari tamen stipendio semper denarius pro X assibus datus est. notae argenti fuere bigae 16 atque quadrigae; inde bigati quadrigatique dicti. mox lege Papiria semunciarum asses facti. Livius Drusus in tribunatu plebei octavam partem aeris argento miscuit. is, qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est; antea enim hic nummus ex Illyrico advectus mercis 20

§ 45: Ovid. Fast. I 229 sqq. Festus p. 274^a, 16 sqq. Paul. Diac. p. 172, 8. cfr. Vitruv. III 1, 8. — § 46: Liv. XXIII 15, 15. XXII 54, 2. (Festus p. 173^b, 30). — Volus. Maec. § 45. (cfr.

1 v^gulnio G. B². o. c. Vd. D. c. R. c. h. om. v. a. Brot.
2 denarius cod. Poll. v. a. H. | decem ll. v. 3 valere BS(D).
om. r. v. uncis inclusit (suppl. signari) J. | quinque ll. v. | dupondio B¹D. dipon- B²v. a. H. duopon- R. 4 librare B(P)H.
-are r. -ae hv. | est BS. om. r. v. 8 eius BS. om. r. v. | parte
— 9 altera om. B. 9 naui R. | quadrante R. | rates B. -tenf B.
-taes V. crates RT. erat aes d. aes hv. 10 teruncius h
(B)H. -cis VdT. terruncius B. terunis R. triuncis v.
11 urgente Bhv(S). -te marcum r. -te Marcum Minucium
Brot. | q. RdThv. quem B¹. que B²V. 11. 12 assis uncialis
VR. 12 sedecim ll. v. 13. 14 demedium lucratum VR.
15 decem ll. v. | datus est BS. -tus dhv. -ta r. | note T.
-ti VR. -ta v. a. H. 16 inde BS. et inde rv(D). 17 semunciarum BTS. -ri d. -res V². -ales hv. -uciari V¹. -utiari R. |
assis VRd. 18 plebi VR. -bis dhv. a. S. | argentum VRd.
19 if BS. om. r. v. | claudia dT. 20 enim om. V. | ab-

loco habebatur. est autem signatus Victoria, et inde
nomen. — Aureus nummus post annos LI percussus est 47
quam argenteus ita, ut scripulum valeret sestertios vice-
nos, quod efficit in libram ratione sestertii, qui tunc
5 erat, $\overline{V}DCC LX$. postea placuit ✕ XXXX signari ex auri
libris, paulatimque principes inminuere pondus, et novi-
sissime Nero ad XXXXV.

(14) Sed a nummo prima origo avaritiae faenore ex- 48
cogitato quaestuosaque segnitia, nec paulatim: exarsit rabie
10 quadam non iam avaritia, sed fames auri, utpote cum
Septumuleius, C. Gracchi familiaris, auro rependendum
caput eius abscisum ad Opimium tulerit plumboque in
os addito parricidio suo rem p. etiam circumscripserit;
nec iam Quiritium aliquis, sed universo nomine Romano
15 infami rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os
infudit. haec parit habendi cupido! pudet intuentem no- 49

Liv. XLV 43, 6). — § 48: Cic. de or. II 67, 269. Val. Max. IX
4, 3. Plutarch. C. Gracch. 17 p. 842. — Appian. Mithr. 21. (Val.
Max. IX 13, 1). — § 49: cfr. Martial. ep. II 43, 11. VI 94, 1.
XIV 97. Isid. XX 4, 8. — Appian. b. civ. p. 424.

1 uictoriae VR. 2 aureus VRdhv. aenarius B¹. den-
B². | annum hv.a.S. | LI BU. LXII rv. 3 sestertios Brot.(D).
-tio B. -tius Vcod. Poll. -tiis Edv. -nis h. 3. 4 uicenos
Brot.(D). -nus VR. -nis dhv. uiciens B¹. uincens B².
4 efficit Bhv(U). effecit rH(D). | libram ego. cfr. § 109. -ali
BU. -as rv. | sestertii (ferst- B¹. sexterti V) ll.v(S). lac. ante
indicavit J. -ium U. -iorum C(D). 5 erat $\overline{v}$ (corruptum in
BRAN^T) ego. cfr. Mommsen röm. Münzwesen p. 404 not. 123.
erant ll.v(J). erant do U. erant $\overline{v}$ D. erat hS. | DCC LX U(D
coll. Mommseno). D nongenti (nun- VR¹) VRd. cccc BJ. se-
stertios DCCCC (nongentos v) hC. | ✕ VTH. om. rv(J). | XXXX
BD. XL rH. XL milia hv. 6 & BJ. om. rv. 6. 7 nouis-
sime BV²S. in minissime V¹. inmurss- R minutissime H
e cod. Colb.(U). -mus hv. 7 uero RThv.a.H. | XXXXV BD.
XLV H. XL quinque milia rv. 8 origo VRdThv(D). -gine
BS. | auaricia R. 8. 9 excogitato B¹(Gesner)D. -tate B².
-tata rv. 9 quaestuosa v.a.H. | haec v.a.Brot. | dist. ego.
10 quaedam B¹. | famis V. | auari B. 11 septumullius
B. -timuleius Rd(B)v.a.J. | C. om. B. | rependum V. -nsum h
v.a.H. 12 abscisum BS. exc- rv. 14 aliquis BS. -uid r.
-uo hv. 16 infudit dhv. -undit B. fudit r. | paret Vd.

- mina ista, quae subinde nova Graeco sermone excogitantur inperso argenteis vasis auro et incluso, quibus deliciis pluris veneunt inaurata quam aurea, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. tanto plus fuit animi fugitivis nostris! 5
- 50 Messalla orator prodidit Antonium triumvirum aureis usum vasis in omnibus obscenis desideriis, pudendo crimine etiam Cleopatrae. summa apud exteros licentiae fuerat Philippum regem poculo aureo pulvinis subdito dormire solitum, Hagnonem Teium, Alexandri Magni praefectum, aureis clavis suffigere crepidas: Antonius solus contumelia naturae vilitatem auro fecit. o dignum pro-
scriptione, sed Spartaci!
- 51 (15) Equidem miror populum Romanum victis gentibus in tributo semper argentum imperasse, non aurum, 15 sicut Carthagini cum Hannibale victae octingenta milia, xvī pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. nec potest videri paenuria mundi id evenisse. iam Midas et Croesus infinitum possederant, iam Cyrus devicta Asia pondo xxiii invenerat praeter vasa aurumque factum et 20

§ 50 med.: Plutarch. Alex. 40 p. 688. — § 51: Liv. XXX 37, 5. XXXVIII 38, 13. Appian. Pun. VIII 54. — Athen. XII 9 p. 514^f. (cfr. Plin. infra § 137). Ctesias ap. Diodor. II 9, 8.

2 inperso BS. exp- V. expresso Rv. | & BS. aut rv(D).
3 plurif BS. om. rv. | ueniunt VRd. ueneunt tam hv.a.S. |
misciamus V. 6 messalla B¹. -ala rv. cfr. XXXIV 22.
8 summa BS. -am V. -ae Rdhv(U). cfr. § 89. | licentia B².
10 hagnonem BS. hacn- d agn- R(?)G. hac nomen V.
agonem B. | teium R(?)B. telum r. celum hv. 11 solus
BS. sopus dv.a.G. opus r. del. G. apud nos H cum Gron.
12 contumeliae B¹. in contumeliam hv.a.S. cfr. § 34. |
utilitatem BS. | auro ficit V¹. aurifici V². | o BVS. om. RdT
H(U). opus hv. 12. 13 proscriptionem B¹. 13 sed par-
taci V. sed praeter alia hv.a.B(C). 15 imperitasse Rv.a.S.
16 cum in annibale B. | octingenta (-ena BS) milia BJ.
om. rv. 17 xvī J cum Budaeo coll. Liv. et Appiano. aut
(AVT) VRdT (de mendo cfr. XXXV 38). om. BS. XII M. Brot.
cum Gron. argenti hv. 18 nam hv.a.Brot. | mida sed V.
-da sed et hv.a.C. 20 xxiii VS. ixxiii B¹. | xxiii B²dT.
xx milia v). | uasa aurea hv.a.S.

in eo solium, platanum, vitem. qua victoria argenti $\bar{d}$
talentorum reportavit et craterem Semiramidis, cuius pon-
dus XV talentorum colligebat. talentum Aegyptium pondo 52
LXXX patere M. Varro tradit. iam regnaverat in Col-
5 chis Saulaces Aeetae subolis, qui terram virginem nactus
plurimum auri argentique eruisse dicitur in Suanorum
gente, et alioqui velleribus aureis incluto regno. et illius
aureae camarae, argenteae trabes et columnae atque para-
staticae narrantur victae Sesostri, Aegypti regi tam super-
10 bo, ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e
subiectis iungere ad currum solitus atque ita triumphare!

(16) Et nos fecimus quae posterī fabulosa arbitrentur. 53
Caesar, qui postea dictator fuit, primus in aedilitate mu-
nere patris funebri omni apparatu harenae argenteo usus
15 est, ferasque etiam argenteis vasis incessivere tum pri-
mum noxii, quod iam etiam in municipiis aemulantur.
C. Antonius ludos scaena argentea fecit, item L. Murena;
Gaius princeps in circo pegna duxit, in quo fuere ar-
genti pondo $\overline{CXXIII}$. Claudius successor eius, cum de 54
20 Brittannia triumpharet, inter coronas aureas $\overline{VII}$ pondo

§ 52: cfr. Herodot. II 103. Val. Flacc. V 418 sqq. Diodor.
I 55, 4. 58, 2. — § 53 extr.: Cic. pro Mur. 19, 40. — § 54 extr.:
cfr. Plin. XXXVI 111.

1 solium *ego*. -ia ac P. cfr. *Athenaeus*. folia B. -ia ac *rdhv*.
-iatam J. | uitam B. -temque *hv*. 2 craterem B. 3 $\overline{mm}$ U. |
talentorum *ll.v(S)*. -ta C. | talentum autem *d(?)hv.a S*.
4 patere M. D. -rem V. -re *rv H*). capere G *cum Budaeo*.
(*an pendere, ut XXI 185, vel habere, ut § 54?*). 5 saulaces
BS. salances *rv*. | Aeetae subolis S (-les U *cum Vossio*). a&ae-
subolis B¹. &aesob- B². et esubopes (aetaes- V) *rv.a.S*.
6 suaanorum B. Sann- G. 7 inculto B². ingu- B¹. | & BS.
sed r. sed et *hv*. | ullius B¹. 8 camerae et *hv.a.S om.VR*. |
trabe B. -bae V. 9 uictae h. -to *rv*. (parantur) victori
Gutschmid opusc. III 454. | regi *ego*. rege *ll.v*. 11 sub-
iectis B¹. | adque B¹. idque B. | triumphare B*hv*. -auit r
12 arbitrentur *hv*. -rarent B. -rarentur *rS*. 13. 14 muneri
Vd. 15 hastis Brot. *cum vet. Dal*. 16 noxiis dT. mox
hv.a.(P)H. | iam etiam BS. etiam *rv*. (*an iam et?*).
17 munera (*om. L*) B. 18 gaus B*S*. et c. V. et cius B².
19 $\overline{CXXIII}$ Vd*hv.a.Brot*. $\overline{CXXIII}$ B. 20 $\overline{VII}$ VR*hv.a.B*

habere quam contulisset Hispania citerior, **VIII** quam Gallia comata, titulis indicavit. huius deinde successor Nero Pompei theatrum operuit auro in unum diem, quo Tiridati Armeniae regi ostenderet. et quota pars ea fuit aureae domus ambientis urbem!

5

- 55 (17) Auri in aerario populi R. fuere Sex. Iulio L. Aurelio cos., septem annis ante bellum Punicum tertium, pondo **XVII** **CCCCX**, argenti **XXII** **LXX**, et in numerato **LXI** **XXXV** **CCCC**, Sexto Iulio L. Marcio cos., hoc est belli socialis initio, auri . . . . **XVI** **XX** **DCCCXXXI**. 10
- 56 C. Caesar primo introitu urbis civili bello suo ex aerario protulit laterum aureorum **XV**, argenteorum **XXX**, et in numerato **CCC**. nec fuit aliis temporibus res p. locupletior. intulit et Aemilius Paulus Perseo rege victo e Macedonica praeda **MMM**, a quo tempore populus Ro- 15 manus tributum pendere desiit.
- 57 (18) Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro teguntur, post Carthaginem eversam primo in Capitolio inaurata sunt censura L. Mummi. inde transiere in camaras quoque et parietes, qui iam et ipsi tamquam 20

§ 56 extr.: cfr. Liv. XLV 40, 1. 2. Val. Max. IV 3, 8.

1 **VIII** B.S. **VIII** r.v. ix c. Brot. 2 galla V. -llo R.
 3 quod R(?)C. 4 ostenderat hv.a. Lugd. | quod apars V.
 8 **XVII** B.S. **XVI** r.H. om. hv. | **CCCCX** B.S. **DCCCX** r.H. **DCCCXVII** h.G (D om. Dal.). -vi v. 8. 9 nonaginta duo milia et extra numerum hv.a.H. 9 **LXII**. **LXXXV**. **CCCC** VRdTH, sed sine lineolis). **ccc** et **LXXXV** milia item hv. 10 lac. indicavit D cum Mommseno (röm. Münzwesen p. 401 n. 108). | **XVI** (xv R). **xx**. **DCCCXXIX** (-xxx VR) VRdTH. octingenta **XLVI** hv.
 11 C. om. VRh. 12 **xv** argenteorum BdTH. om. r.v. | **xxx** B.S. **xxxv** r(H add. m). **xxvi** milia hv. 13 numerato dTG cum Budaeo. -ero VRhv. nummo BUJ. (add. hs. VRdTH(D). pondo hv. om. BUJ). | **CCC** BJ. **ccc** S. **ccc** VRhv. **cccc** dT. **cccc** H. | fuit talis V¹R. 14 et om. hH. | aemuliris V. amulius R. | rege om. V. | uictae V. 15 macedonico Vhv.a.H. | praeda BU. -da hs rdTH(D). -da pondo hv. | **∞∞∞∞** J. **∞∞∞∞** B.S. II. III (= m III?) VdT. III R. **mm**. **ccc** H. trium milium hv. 15. 16 romanus om. R.
 18 primum VR. 19 transire B¹VR. 20 camaras dhv.a.S (ut semper).

vasa inaurantur, cum varie sua aetas de Catulo existima-
verit, quod tegulas aereas Capitoli inaurasset.

(19) Primos inventores auri, sicut metallorum fere 58
omnium, septimo volumine diximus. praecipuam gratiam^{7, 197}
5 huic materiae fuisse arbitror non colore, qui clarior in
argento est magisque diei similis, ideo militaribus signis
familiarior, quoniam longius fulget, manifesto errore eorum,
qui colorem siderum placuisse in auro arbitrantur, cum
in gemma aliisque rebus non sit praecipuus. nec pon- 59
10 dere aut facilitate materiae praelatum est ceteris metallis,
cum cedat per utrumque plumbo, sed quia rerum uni
nihil igne deperit, tuto etiam in incendiis rogisque. quin
immo quo saepius arsit, proficit ad bonitatem, aurique
experimentum ignis est, ut simili colore rubeat ignescatque
15 et ipsum; obrussam vocant. primum autem bonitatis argu- 60
mentum quam difficillime accendi. praeterea mirum, pru-
nae violentissimi ligni indomitum palea citissime ardescere
atque, ut purgetur, cum plumbo coqui. altera causa pretii
maior, quod minimum usus deterit, cum argento, aere,
20 plumbo lineae praeducantur manusque sordescant decidua
materia. nec aliud laxius dilatatur aut numerosius divi- 61
ditur, utpote cuius unciae in septingenas quinquagenas
pluresque bratteas quaternum utroque digitorum spar-

§ 60 init.: Strabo III 2, 8 p. 146. cfr. Plin. infra § 94. 98.

1 varie B²D. -ia rv. cfr. XIV 53. XXXVI 84. CFW
Müller p. 2. 3 primus hv.a.S (ad superiora relatum).
6 argenti VR. | dies VR. | et ideo hv.a.S. 7 quoniam is
B(?)hv.a.S. quo nimis VdT. (quoniam—fulget pro glossemate
habuit U 727). 9 gemma BS. -mmis rv(D). cfr. II 158.
12 tuto BdB(D). toto V. tota hv. om. BS. | rogisque
durante materia hv.a.H. 13 que V. quae R. 14 ignes
atque V. ignis atque hv.a.H (praem. quo C). 15 et BVdT.S.
id B(?)H. om. hv. | dist. U 728. | obryzum B. 16. 17 pme B¹.
pime B². 17 violentissimi BS. -mili dT. -me h. -mae rv. |
ligni ll.v(S). igni dTC. | citissimae B². cti- B¹. 20 lineae
B¹. | praeducantur BB(S). -dicantur VR. produc- dC. due-
hv. cfr. § 75. 98. 22 septigenas Vd. septvag- B²hv.a.G.
septag- B² in marg. | et (aut d) quinquagenas dThv.a.S.
23 bratteas v(S). -ttias BV. -ctas BdC (ut semper).

gantur. crassissimae ex iis Praenestinae vocantur, etiam-
 num retinente nomen Fortunae inaurato fidelissime ibi
 62 simulacro. proxima brattea quaestoria appellatur. Hispa-
 nia striges vocat auri parvolas massas. super omnia solum
 in massa aut ramento capitur. cum cetera in metallis 5
 reperta igni perficiantur, hoc statim aurum est consum-
 matamque materiam suam protinus habet, cum ita in-
 venit. haec enim inventio eius naturalis est; alia, quam
 68 ^{sq.} dicemus, coacta. super cetera non robigo ulla, non
 aerugo, non aliud ex ipso, quod consumat bonitatem 10
 minuaturve pondus. iam contra salis et aceti sucos, domi-
 tores rerum, constantia superat omnia, superque netur
 68 ac textitur lanae modo vel sine lana. tunica aurea trium-
 phasse Tarquinius Priscus Verrius docet; nos vidimus
 Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis proelii 15
 spectaculum, adsidentem et indutam paludamento aureo
 textili sine alia materia. Attalicis vero iam pridem in-
 textitur, invento regum Asiae.

64 (20) Marmor et iis, quae candefieri non possunt, ovi
 candido inlinitur, ligno glutini ratione composita; leuco- 20
 phorum vocant. quid sit hoc aut quemadmodum fiat, suo
 25, 26 loco docebimus. aes inaurari argento vivo aut certe

§ 63 med.: Dio Cass. LX 33, 3 p. 678. — § 64 med.: Vitruv.
 VII 8, 4. Isid. XVI 19, 2.

1 iif B¹v(S). his rC. 1. 2 an etiam nunc? 2 reti-
 nente BS. -tes rv. 3 quae historia B. 4 striges BS.
 -gile r. -giles dhv(J). | super ll.S. quod super hv. an inter
 (ut § 72)? 5 auramento Vdhv.a.G. atra- B². 6. 7 con-
 summatumque V. 7 suam BS. om. rv. | habeat V. 8 ali-
 quam V. 9 dicimus B. | rogo ulla B¹. rvgula B². rubigo
 ulla Rd(?)v.a.S. 10 confummat B. 12 constantiam B. |
 superat omnia superque ego. superque superat omnia B. super-
 que omnia rv. cfr. V 64. | netur Bhv. tuetur d. tuaetur r.
 an et netur? 13 ac textitur lanae Bhv. -itur sine d. -it
 urinae V. at ex urme R. 14 uerius BVh. 15 claudii
 V²v.a.S. -dio B². | principi sedente B. 16 adsidente V. |
 & BS. ei rdhv(J). | auro v.a.S. 19 his B²V. | candide
 fieri B². 20 an re composita vel composito (i. e. mixtura
 composita)? cfr. XXV 175. 20. 21 leucoporum B. leudio- V.
 21 quod R. 22 inauri R.

hydrargyro legitimum erat, de quis dicemus illorum na-¹⁰⁰
 turam reddentes. excogitata fraus est, namque aes cru-¹²⁵
 ciatur in primis accensumque restinguitur sale, aceto,
 alumine, postea exharenatur, an satis recoctum sit, splen-
 5 dore deprehendente, iterumque exhalatur igni, ut possit
 edomitum mixtis pumice, alumine, argento vivo inductas
 accipere bratteas. alumen et in purgando vim habet qua-
 lem esse diximus plumbo. ⁶⁰

4. (21) Aurum invenitur in nostro orbe, ut omitta-⁶⁶
 10 mus Indicum a formicis aut apud Scythas grypis erutum,
 tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniae,
 Pado Italiae, Hebro Thraciae, Pactolo Asiae, Gange Indiae,
 nec ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso attrituque
 perpolitum. alio modo puteorum scrobibus effoditur aut
 15 in ruina montium quaeritur; utraque ratio dicatur.

Aurum qui quaerunt, ante omnia segutilum tollunt; ⁶⁷
 ita vocatur indicium. alveus hic est harenae, quae la-
 vatur, atque ex eo, quod resedit, coniectura capitur. in-
 venit aliquando in summa tellure protinus rara felici-
 20 tate, ut nuper in Delmatia principatu Neronis singulis
 diebus etiam quinquagenas libras fundens. cum ita in-

§ 66: cfr. Plin. XI 111. VII 10. IV 115. Strabo III 2, 8
 p. 146. — § 67 extr.: cfr. Polyb. ap. Strab. IV 6, 12 p. 208.

1 dicentus R. ut dicemus hv.a.J. 1. 2 natura VR.
 2 dist. J. | eaf B¹. | aes—3 accensumque om. VR. 5 exhala-
 tur ll.v. exharenatur D. an excitatur? (cfr. XVII 46).
 6 argumenta VR. 7 & B. om. rv. 10 indictum V. | a Bd
 T.H. atque a rv. | grypif B¹ VTS. -phis rdH. -phibus hv.
 11 tribus J cum Bergkio exerc. Pl. I 14. apud (-ut V) nos
 tribus ll.v. 13 illum VR. | ut trituque VR. tri- hv.a.S.
 14 perpolito V. ppopulitum R. | scrobimus B¹. 15 quae-
 ritur BS. quare rv. | dicetur Vhv.a.S. 16 segutilum BS.
 -gullum V¹ Rdhv. sabulum V². | tollant V. -llit B. 17 uo-
 cantur V. | alveus hic est ll.H. del. U 729. -us ubi id est
 hv. | dist. D. | quae VD. qua B. que RdThv. 17. 18 la-
 uatur BD. -antur (leu- R) rv. 18 coiectura B¹. 19. 20
 ut inueniatur (-nitur V) Vhv.a.H. 20 delmatia B¹ S. dal-
 rv. 21 cum ita BS. cumina RT. cummina V. gummi a¹⁰⁰ B
 cum B. cum iam hv.

ventum est in summo caespite, talutium vocant, si et aurosa tellus subest. cetero montes Hispaniarum, aridi sterilesque et in quibus nihil aliud gignatur, huic bono fertiles esse coguntur.

- 68 Quod puteis foditur, canalicium vocant, alii canaliense, 5
marmoris glareae inhaerens, non illo modo, quo in oriente sappiro atque Thebaico aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum marmoris. vagantur hi venarum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine invento, 69
tellusque ligneis columnis suspenditur. quod effossum 10
est, tunditur, lavatur, uritur, molitur. farinam a pila scudem vocant; argentum, quod exit a fornace, sudorem. quae e camino iactatur spurcitia in omni metallo scoria appellatur. haec in auro tunditur iterumque coquitur. catini fiunt ex tasconio; hoc est terra alba similis argillae, 15
neque enim alia flatum ignemque et ardentem materiam tolerat.
- 70 Tertia ratio opera vicerit Gigantum. cuniculis per magna spatia actis cavantur montes lucernarum ad lumina; eadem mensura vigiliarum est, multisque mensibus 20

§ 68: cfr. Plin. XXXVII 119. XXXVI 63. — Strabo III 2, 9 p. 147. Diodor. V 36, 4.

1 talutium BS(D). -utatum r Brot.(J). alutatum H. -tionem hv. alutiatum Gron. coll. XXXIV 157. 2 aurosa BS. -ro ea Bd hv. -ro a V. | subae si V. subuesi B. an sub-sit? | ceterū B² hv. a. H. | hispaniarum (span- VR) ll. TS. -niae d(?) hv. 3 sterilisque VR. | in om. B. 6 gloriae VRh hv. a. B. | qui B. | an orientis? 7 sapphiro d(?) v. a. J. sci-pyro B. | theabatico VRd. 8 miscas V². micanf B² D. | amplexu D cum Salm. exerc. Pl. p. 757^a B. 9 et huc ll. v. huc & B² D cum U 730. sed cfr. XXXVI 2. 11 molitur VRd B(J). moll- Bh v. a. B(SD). | in farinam Bd(?) hv. a. S.

11. 12 a pila scudem (cudem D) Madvig adv. crit. II 529. apitascudem BS. apilascudunt V. -liscudent B. ac pilis cudunt d H. nam quod (quae h) ad pilas (in pilis hv) cudunt apilascudem h B. 12. 13 sudorem quae e (e om. B¹) BS. -remque e (-que equi v) Vv. a. B. -rēq. e B¹. -rem e B². -risque qui e d TH cum B². (fornacis) sudore: quae e B¹. 13 scori B¹. 15 oc B. haec hv. a. H. | simili TS. 19 caufantur B. r. § 75.

non cernitur dies. arrugias id genus vocant. siduntque
rimae subito et opprimunt operatos, ut iam minus teme-
rarium videatur e profundo maris petere margaritas atque
purpuras. tanto nocentiores fecimus terras! relinquuntur
5 itaque fornices crebri montibus sustinendis. occursant in 71
utroque genere silices; hos igne et aceto rumpunt, sae-
pius vero, quoniam id cuniculos vapore et fumo strangulat,
caedunt fractariis CL libras ferri habentibus egeruntque
umeris noctibus ac diebus per tenebras proximis traden-
10 tes; lucem novissimi cernunt. si longior videtur silex,
latus sequitur fossor ambitque. et tamen in silice facilius
existimatur opera; est namque terra ex quodam argillae 72
genere glarea mixta — gangadium vocant — prope in-
expugnabilis. cuneis eam ferreis adgrediuntur et isdem
15 malleis nihilque durius putant, nisi quod inter omnia
auri fames durissima est. peracto opere cervices fornicum
ab ultimo caedunt. dat signum ruina, eamque solus in-
tellegit in cacumine eius montis vigil. hic voce, nutu 73
evocari iubet operas pariterque ipse devolat. mons fractus
20 cadit ab sese longe fragore qui concipi humana mente

§ 71: cfr. Diodor. III 12, 4 sqq. 13, 1.

1 ac rugias Vd. | in gencis (gentis B) VR. | an sidunt
quoque? 2 subito B¹. | operantes V². -arios hv.a.H. |
utinam B. 3. 4 atque purpuras BS. om. rv. 4 relinquo-
tur B¹S. 5 sustinentibus B. | occurrant V. 6 hos igne
B²S (-ni dhv). hoc signe B¹. hoc signi r. | et om. VR. | ag&o
B¹. 7 id cuniculos BS. cfr. XVII 46. in cuniculis rv(D). |
vaporem BS. -or rv(D). | fumo BS. -mus rv(D). | strangulant
BD. 8 fractariis BTS. -turis Bdhv. fractaris V. | ferri
ll.S. fere H. ferri terram hv. | habentibus BS. agent- rv.
10 novissimis V². nobis- V¹B. | an videatur? 11 fossor
ambitque & BS. -ssa ambitque H. -ssam quiete (-iaete V) r.
-ssam ambit quiete (-tem d) dhv. 13 gloria Vd. -iae B.
glareae hv.a.S. | gangadium Vd. -dediam B. candidam hv.a.S.
17 cadunt BSJ. | ruina eamque BdTH. -namque r.
-nae eamque G. rima eamque hv. ruinae rima eamque D.
18 perunxerunt dhv.a.S. | voce nutu BS. (nutuue coni. H).
nocent utue (utae B) rd. voce ictuue Thv. voce in tutum
D. 19 evocari BH. vo- r. repente revo- hv. 20 ca-
dunt B¹.

non possit, aequae et flatu incredibili. spectant victores
 ruinam naturae. nec tamen adhuc aurum est nec sciare
 esse, cum foderent, tantaque ad pericula et inpendia satis
 74 causae fuit sperare quod cuperent. alius par labor ac
 vel maioris inpendii: flumina ad lavandam hanc ruinam 5
 iugis montium obiter duxere a centesimo plerumque la-
 pide; corrugos vocant, a contrivatione credo. mille et hic
 labores: praeceptum esse libramentum oportet, ut ruat verius
 quam fluat; itaque altissimis partibus ducitur. convalles
 et intervalla substructis canalibus iunguntur. alibi rupes 10
 inviae caeduntur sedemque trabibus cavatis praebere co-
 75 guntur. qui caedit, funibus pendet, ut procul intuenti
 species ne ferarum quidem, sed alitum fiat. pendentes
 maiore ex parte librant et lineas itineri praeducunt, qua-
 que insistentis vestigiis hominis locus non est, amnes 15
 trahuntur ab homine. vitium lavandi est, si fluens amnis
 lutum inportet; id genus terrae urium vocant. ergo per
 silices calculosve ducunt et urium evitant. ad capita de-
 iectus in superciliis montium piscinae cavantur ducenos
 pedes in quasque partes et in altitudinem denos. emis- 20

1 aequae VRdD. eq. BTS. om. hv. | et flatu VRdThv(D).
 effl- BS. | incredibilis VR. -le B¹. 2 sciare B¹v. -ivere B².
 -ire r. 3 foderent BS. -re dhv. foedere r. | & inpendia B
 (Gron.)H. et inte- R. et ince- VdT. euincenda hv. | sati
 if B¹. fatis V. 4 causae fuit BS. fuit causae (-sa r) rdt
 (v)H. 5 maioris Bhv. -or r. 6 duxere ll.v(S). duce- C.
 7 mille BS. ni mille (-llae V) r. nimirum hv. 8 labor
 est hv.a.S. | praeceptum esse BS. -cepisse Vdhv. praes R. | ruat
 uerius BS. fruaris (flualis V²) rv. furat is H. 9 quando
 (qua H). influat hv.a.S. | conuallif B²Vv.a.S. 11 cauatae
 R(?)G. 12 qui BS. is qui Rhv(D). isque V. | intuenti
 BTS. -tis d. -tibus rv(D). 13 ne (n̄ B²) ferarum BETH.
 nefarium (naf- V¹) Vd. -ria hv. | se alifū B¹. 14 maiores
 VR. | an parte et (vel pendent et .. parte qui librant)? |
 praeducunt BdTH. -dicunt r. -figunt hv. 14. 15 quaque
 BS. itaque rv. 15 hominum VR. | amnes BS. manes rv.
 manus cod. Colb. H. 16 trahunt H. | ab homine BS. ad ho-
 mines rv. omne H (ad seqq. referens). 16 lauandi—17 lutum
 BS. om. rv. 16 est D cum U 735. & BS. 17 inportet
 ll.S. -tent v. in sportis H. 18 ducunt BS. -tur rv.
 18. 19 deiectionis B¹D. 19 cavantur VR. cfr. § 70.

saria in iis quina pedum quadratorum ternum fere relin-
quuntur, ut repleto stagno excussis opturamentis erumpat
torrens tanta vi, ut saxa provolvat. alius etiamnum in 76
plano labor. fossae, per quas profluat, cavantur — ago-
5 gas vocant —; hae sternuntur gradatim ulice. frutex
est roris marini similis, asper aurumque retinens. latera
cluduntur tabulis, ac per praerupta suspenduntur canales.
ita profluens terra in mare labitur ruptusque mons dilui-
tur, ac longe terras in mare his de causis iam promovit
10 Hispania. in priore genere quae exhauriuntur inmenso 77
labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. aurum arru- 67
gia quaesitum non coquitur, sed statim suum est. in-
veniuntur ita massae, nec non in puteis, et denas exce-
dentes libras; palagas, alii palacurnas, iidem quod minutum
15 est balucem vocant. ulex siccatur, uritur, et cinis eius
lavatur substrato caespite herboso, ut sidat aurum. vicena 78
milia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque
Callaeciam et Lusitaniam praestare quidam prodiderunt,
ita ut plurimum Asturia gignat. neque in alia terrarum
20 parte tot saeculis perseverat haec fertilitas. Italiae parci

§ 77 med.: cfr. Strabo III 2, 8 p. 146. Justin. XLIV 1, 7.
Martial. ep. XII 57, 9. — § 78 extr.: Strabo V 1, 12 p. 218.

1 in iif B¹v(S). inis V. mis R. in his B²d h C. | quida R.
1. 2 relinquuntur B¹V d T S. -quuntur B². linquuntur R h v.
2 ut B d T S. et r v. | erumpit R h v. a. S. 3 ui om. V R.
4 per B d T H. om. r. in h v. 4. 5 agogas B d h B. agagas V².
-agans r. agangas v(Brot.). 5 hae J. haec U. eae h v. |
ulice B V¹R T H. -cem d. muricem V². om. h v. 5. 6 est
ulex h v. a. H. 7 canales B J. -le r S. -li h v. | dist. J.
8 perfluente (prof- v) de h v. a. S. | labitur—9 mare B S. om. r v.
11 nec V. 11. 12 arrugia B h v. auriga r. 12 suum
U. v. cfr. § 62. sudum coni. B. 13 et U. S. etiam h v.
14 palagal B S. -acas r v(Brot.). -acras Bas. | ali V R. hispani
alii h v. a. S. | psalacurnas V¹R. palacranas h v. a. Brot. | iidem
R h v(J). idem B V Ven. D. id autem d S. 15 ut lex R. |
ficcatur B d S. -tus h v. icatus r. | et—16 lauatur om. B.
18 Callaeciam J. calliae- B¹. callia- B². gallae- r v. cfr.
XXXIV 156. | praestane V. panne R. 20 pare V¹R. | per-
seuerat B S. om. r v. | hae B². | fertilitatef B. | parti R. par-
citurum est h v. a. H.

3, 138 **vetere interdicto patrum diximus; alioqui nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. extat lex censoria Victumularum aurifodinae in Vercellensi agro, qua cavebatur, ne plus quinque milia hominum in opere publicani haberent.**

5

79 (22) **Aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure, auri colore, sed fragile lapidum specularium modo. invitaveratque spes Gaium principem avidissimum auri; quam ob rem iussit excoqui magnum pondus et plane fecit aurum excellens, sed ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret propter avaritiam expertus, quamquam auripigmenti librae X III permutarentur. nec postea temptatum ab ullo est.**

80 (23) **Omni auro inest argentum vario pondere, aliubi decuma parte, aliubi octava. in uno tantum Callaeciae metallo, quod vocant Albucrarenses, tricensima sexta portio invenitur; ideo ceteris praestat. ubicumque quinta argenti portio est, electrum vocatur. scobes hae reperiuntur in canaliensi. fit et cura electrum argento addito. quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. vetusta**

§ 79: cfr. Vitruv. VII 7, 5. Diosc. V 120. — § 80 med.: Pl. iun. 107, 9. 10. (Isid. XVI 24, 2). Plin. IX 139. Pl. iun. 107, 15. — § 81: Homerus δ 73. (cfr. Plin. XXXVI 46). — Isid. XVI 24, 3. Pl. iun. 107, 11—14. Seren. 1057.

1 ut diximus *hv.a.H.* | alioquin *B²v.a.H.* 3 uictumularum *BS.* uictim- *Vd.* uittim- *R.* (uici) Ictimulorum *B coll.* Strabone. uictimiliarum *hv.* | aurifodina *BT.* | in *om.* *RdTH.* qua in *hv.* 3. 4 cauabatur *B²v.a.C.* 4 milia *BS.* millibus *H.* *u G. om. rv.* 6 etiannū *B¹.* -amnunc *RdT.* etiam *v.a.H.* 8 fragile *BS.* -li *rv.* | capidum specularū *R.* 9 inuitauerat quae *B.* 10 excogi *VR.* 11 sed et *Vd.* 14 illo *VR.* 15. 16 aliube (*bis*) *B¹.* -ibi (*bis*) *B²dh* *v.a.S.* 16 decuma parte *BS.* non *r.* nona *dH.* dena alibi nona *hv.* exciderunt fortasse in *B* aliubi nona. | octaua parte *hv.a.S.* | Callaeciae *J* (Gall- *S*). callec- *B.* galliae *rv.* 17 metallo *BdG.* -telle *R.* -tellae *V.* -talle (-tallae *C.* -tellae *v*) loco *hv.a.G.* 18 praestat *BS.* -aeest *rv.* 19 & electrum *infra et XXXVII* 31. 78. | scobes *BS.* scro- *rv.* | *V.* eae *Rdhv.* 21 u&ufta *BS.* *om. rv.*

et electro auctoritas Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Minervae templum habet Lindos insulae Rhodiorum, in quo Helena sacravit calicem ex electro; adicit historia, mammae suae
5 mensura. electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splendere. quod est nativum, et venena deprehendit. namque discurrent in calicibus arcus caelestibus similes cum igneo stridore et gemina ratione praedicunt.

(24) Aurea statua prima omnium nulla inanitate et 82
10 antequam ex aere aliqua modo fieret, quam vocant holosphyraton, in templo Anaetidis posita dicitur quo situ terrarum nomen hoc signavimus, numine gentibus illis 5, 83
sacratissimo. direpta ea est Antonii Parthicis rebus, sci- 83
tumque narratur veteranorum unius Bononiae hospitali divi
15 Augusti cena, cum interrogatus esset, sciretne eum, qui primus violasset id numen, oculis membrisque captum exspirasse; respondit enim cum maxime Augustum e crure eius cenare seque illum esse totumque sibi censum ex ea rapina. hominum primus et auream statuam et soli-

§ 82: cfr. Strabo XI 8, 4 p. 512. 14, 16 p. 532. — § 83: Paus. X 18, 7. Hermippus ap. Athen. XI 113 p. 505^d. (Cic. de or. III 32, 129. Val. Max. VIII 15 ext. 2).

1 ex B². 2 & electro BS. 3 insula Bhv.a.B. an in insula? cfr. XIX 12; de mendo XXXIV 156. 4 adiecit B². | storia V. 7 discurit R. | arcus B¹D. 7. 8 similis VR. 8 per (pro et) R. | ratio B¹. | praedicant R. 9 statura VR. | in nulla R. | uanitate BS. 10 modo BS. illo modo rv(D). | quod R. 10. 11 holospyraton R. 11 in-templor B¹. | anaetidis B¹Vdhv(J). ran- B². anet- R. Anait- C cum B e Strab. | quo BS. quod r(v add. in). quo sit H cum Gron. 12 nomen (om. hoc) R. | significavimus hv.a.S. sed cfr. XXVI 17. XIII 21. VI 114. III 46. | num ingentib. B¹. 13 ea BS. om. rv. 14 narrantur R. narratur dictum hv.a.S. | boniae B¹. 15 caenam B. | interrogatus BSJ. -garetur rv(D). | eff& scir&ne B²(ead.m.)S. eff& B¹. essetne (essene r) uerum rdhv(D). esset uerumne esset J. 16 id BS. hic r. hoc dhv. | nomen VR. | captumque V. 17 cum B¹VRd. cfr. XIX 67. 128. (IX 121). tum B²hv. | e BRS. de Vdhv. | cruore hv.a.C. Bergk exerc. Pl. II 7. 18 cenare B². 19 rapinam B¹.

dam LXX circiter olympiade Gorgias Leontinus Delphis in templo posuit sibi. tantus erat docendae artis oratoriae quaestus.

84 (25) Aurum pluribus modis pollet in remediis vol-
neratisque et infantibus adplicatur, ut minus noceant quae 5
inferantur veneficia. est et ipsi superlato vis malefica,
gallarum quoque et pecuariorum feturis. remedium ab-
luere inlatum et spargere eos, quibus mederi velis. tor-
retur et cum salis gemino pondere, triplici misyis ac
rursus cum II salis portionibus et una lapidis, quem 10
schiston vocant. ita virus trahit rebus una crematis in
85 fictili vase, ipsum purum et incorruptum. reliquus cinis
servatus in fictili olla ex aqua inlitus lichenas in facie
— lomento eo convenit ablui —, fistulas etiam sanat et
quae vocantur haemorrhoides. quodsi tritus pumex adicia- 15
tur, putria ulcera et taetri odoris emendat, ex melle vero
decoctum cum melanthio inlitum umbilico leniter solvit
alvum. auro verrucas curari M. Varro auctor est.

86 5. (26) Chrysocolla umor est in puteis, quos diximus,
67^{sq.} per venam auri defluens crassesciente limo rigoribus hi- 20
bernis usque in duritiam pumicis. laudatiorem eandem
in aerariis metallis et proximam in argentariis fieri con-

§ 85: (cfr. Diosc. V 124. Plin. XXXVI 156). — § 86: Th.
lap. 26. 51. 40. Vitruv. VII 9, 6. Isid. XIX 17, 10.

1 LXXX Bergk l. l. | corungias VR. | delihis V. -liis R.
4 pluribus ll.v(S). -imis d(?)C. | modis — 5 infantibus
om. R. 6 inferantur Bv. cfr. XXVIII 142. inter- r. | ipsis
VR. | superlito Gron. sed cfr. XXVIII 103. | malefici VR.
7 pocuariorum R. pecorum v.a.S. 8 inlitum Gron. |
mereri V. uereri R. 9 gemmo B¹. -mme B². grumo h
v.a.H. | misyis J. cfr. XXXIV 117. missuif B¹. missif B²V
BT. -sso d(?)hv. miseos (P)H. 10 duabus ll.v. 11 schi-
tohn R². sci- R¹. scithon V. | trahit BS. tradit dhv. -ditur r.
13 olla BS(D). om. rv(J). | qua B. | inlital B². 14
dist. J. | eo BS. cfr. § 89. eum rG(D). id hv. | et om. B.
15 haemorrhoidis VR. | quod ei R. | pumex B(P)H. spuma
ex r. spuma hv. cfr. Diosc. 17 melantio B. mella- V. |
et i¹... a.S. | leniter BVH(D). leui- Rdv(S).
19 21 in om. B. 22 aprariis V². -ris V¹Rd.

pertum est. invenitur et in plumbariis, vilior etiam auraria. in omnibus autem his metallis fit et cura multum infra naturalem illam inmissis in venam aquis leniter hieme tota usque in Iunium mensem, dein siccatis Iunio
 5 et Iulio, ut plane intellegatur nihil aliud chrysocola quam vena putris. nativa duritia maxime distat; uvam vocant. 87
 et tamen illa quoque herba, quam lutum appellant, tinguitur. natura est, quae lino lanaeve, ad sucum bibendum. tunditur in pila, dein tenui cribro cernitur, postea
 10 molitur ac deinde tenuius cribratur. quidquid non transmeat, repetitur in pila, dein molitur. pulvis semper in 88
 catinos digeritur et ex aceto maceratur, ut omnis duritia solvatur, ac rursus tunditur, dein lavatur, in conchis siccatur, tum tinguitur alumine schisto et herba supra
 15 dicta pingiturque, antequam pingat. refert quam bibula docilisque sit. nam nisi rapuit colorem, adduntur et scytanum atque turbistum; ita vocant medicamenta sorbere cogentia.

(27) Cum tinxere pictores, orobitin vocant eiusque 89
 20 duo genera faciunt: elutam, quae servatur in lomentum, et liquidam globulis sudore resolutis. haec utraque genera in Cypro fiunt. laudatissima autem est in Armenia,

---

§ 87: Vitruv. VII 14, 2. cfr. Diosc. V 104. — § 89: Diosc. V 104. Isid. XIX 17, 10.

---

2 hif BS. is V. iis Rdhv. | et om. VR. 3 uena V. | lenitur R. leuiter hv.a.S. 4 torusque R. 6 uuam ll.v(S). unam h. luteam C. 7 lutum ll.H. cfr. Vitruv. VII 14, 2. -team hv. 8 lino hv. ligno (e add. V²) ll. | laenaue B¹. | fucum Gron. cfr. § 121. XXXV 44. XXXI 123. 10 tenuius BdT.H. (sic add. hv). -nuis sic R. -nius sic V. 12 catinos (cant- R) VRdhv(D). -no BS. cfr. XXXIV 135. | degeritur V. om. R. | duritias VR. 13 dist. ego. | in om. BSJ. 14 sic- catur BS. -turque rv(D). | tum ego. tunc ll.v. de mendo cfr. XXIX 34 extr. 15 pinguiturque B¹R. | referi V¹R. -erri V². 16 docilique R. dulcisque B. | rapiūt B². 17 turbystum R(?)hv.a.S. 19 orobotin B¹. -biti M V¹. scribiti M V². 20 elutam B¹dhv(S). -ta B²T. aelucta V. om. R. lute- am B. | que B²VT. om. R. | in lomenta v.a.G. om. R. 21 liquida B².

secunda in Macedonia, largissima in Hispania; summa com-
mendationis, ut colorem in herba segetis laete virentis
90 quam simillime reddat. visumque iam est Neronis prin-
cipis spectaculis harenam circi chrysocolla sterni, cum
ipse concolori panno aurigaturus esset. indocta opificum 5
turba tribus eam generibus distinguit: asperam, quae
taxatur in libras ✕ VII, mediam quae ✕ V, attritam, quam
et herbaceam vocant, ✕ III. sublinunt autem harenosam,
91 priusquam inducant, atramento et paraetonio. haec sunt
tenacia eius, colore blanda. paraetonium, quoniam est 10
natura pinguisimum et propter levorem tenacissimum,
atramento aspergitur, ne paraetonii candor pallorem chryso-
collae adferat. luteam putant a luto herba dictam, quam
ipsam caeruleo subtritam pro chrysocolla inducunt, vilis-
simo genere atque fallacissimo. 15

92 (28) Usus chrysocollae et in medicina est ad pur-
ganda vulnera cum cera atque oleo. eadem per se arida
siccatur et contrahitur. datur et in angina orthopnoeae lin-
genda cum melle: concitat vomitiones, miscetur et colly-

§ 90: (cfr. Suet. Calig. 18). — § 91: cfr. Plin. XXXV 36. Vitruv. VII 14, 2. — § 92: Diosc. V 104. eupor. I 88.

1 secundum B. | summa V¹RdThv. -mmae BV²D (*ubi si pro ut dicendum erat*). -mma est J. cfr. § 50. XI 33. XXXIV 4. XXXVI 96. XXXVII 84. 2 ut Bhv(S). om. rH. | colorem BRTThv. -re Vd. | herbae (om. in) v.a.H. | laete RdhC. -tae B¹Vv. latae B². 3 quam om. B. 5 concolori (cvnc- B²) B.

6 aspe B. asperam siue harenosam D (*auctore U*) coll. v. 8. 7 taxatur V. mataxatur B. (*an iam taxatur?*). | libris VdT. | ✕ VII S. XVII B. DVII VT. denariis VII Rd(?). VII hv. | xv B. 8 quae XIII d(?)hv.a.S. | harenosam ll.v (*i. e. pessimam in omni genere: cfr. Diosc.*). *deberi h. l. et transponi post asperam (v. 6) voluit U 737.* (*an herbaceam vel etiam harenatum? cfr. XXXVI 176. 177. XXXI 49. Blümneri technol. III 183. IV 432. 511*). 9 paratemio V. -enio R. | hae B¹.

10 colore BJ. -ri S. et colori rG. in colore hv. | bi- amda V. bidiāda B. 11 leuorem S. laeu- hv. liu- B. libo- r. cfr. XXXV 36. 12. 13 chrysocolla VR. 13 lutea VR. | a lutea hv.a.H. | herba Thv. -am ll. 16 in om. B.

18 siccatur & Bhv. et sicca r. | orthopnoeae B¹. -eiue B². hr 18. 19 lingenda B(P)H. pin- r. miscen- hv.

riis ad cicatrices oculorum ac viridibus emplastris ad dolores mitigandos, cicatrices trahendas. hanc chrysocollam medici acesim appellant, quae non est orobitis. (29) chrysocollam et aurifices sibi vindicant adglutinando 93
 5 auro, et inde omnes appellatas similiter virentes dicunt. temperatur autem Cypria aerugine et pueri inpubis urina addito nitro teriturque Cyprio aere in Cypriis mortariis; santernam vocant nostri. ita feruminatur aurum, quod argentosum vocant. signum est, si addita santerna nitescit. e diverso aerosum contrahit se hebetaturque et
 10 difficulter feruminatur. ad id glutinum fit auro et septima argenti parte ad supra dicta additis unaque tritis.

(30) Contexique par est reliqua circa hoc, ut uni- 94
 versa naturae contingat admiratio. auro glutinum est tale,
 15 argilla ferro, cadmea aeris massis, alumen lamnis, resina plumbo et marmori, at plumbum nigrum albo iungitur ipsumque album sibi oleo, item stagnum aeramentis, stagno argentum. — Pineis optime lignis aes ferrumque funditur, sed et Aegyptio papyro, paleis aurum. — Calx aqua accen-
 20 ditur et Thracius lapis, idem oleo restinguitur, ignis autem aceto maxime et visco et ovo. — Terra minime flagrat, carboni vis maior exusto iterumque flagranti.

§ 93: Diosc. V 92. — cfr. Plin. XXXIV 116. — § 94: cfr. Plin. XXXIV 158. — Th. H. V 9, 3. — cfr. Plin. supra § 60. Diosc. V 146. Nicand. ther. 45 sqq. Aristot. mir. ausc. 115.

3 medici — 4 chrysocollam *om.* B. 3 acesin *h.v.a.D.* accesim V. -essim R^d. | arabitis B. 4 aglutinando V. glu- B². 5 omnes B^{h.v.} -nis *r.* -nem *coni. H.* | appellataf BS. -ta (*ape- V*) *r.* -tam Th^{v.} | utentes *h.v.a.S.* 6 autem BS. -em ea *rv(D).* 7 teriturque BS. -tur *rv.* 8 feraminatur B^{d.} elum- B². 9. 10 *an* nitecat (*vel -scet*)? 10 areno- sum B². 11 eluminatur B². (*aurum prava iteratione add. VBh.v.a.C.*) 12 parte *om.* V^{d.h.} | dictam B. | contritis B^{d.h.} *v.a.S.* 13 contextiq; B. -tisque d. -texi *h.v.a.S.* (*an con- texi quoque?*). | par B^{h.v.} pars *r.* | aliqua B. 14 contingit B. | auro BS. -rū VR. -ri d^{h.v.} | est tale VR^{d.h.v.} epalea B. 15 alumine B. 16 at *ego.* & BS. sed *rv.* 17 oleum VR^{d.} | stannum . . . stanno C. | aeramentia B. 18 optime B²*v.a.S.* -mi VR. | tunditur VR^{d.} 19 et *om.* B. | egypto B. aegyptia d(?)*h.v.a.S.* | palofif B¹. 22 carbonibus (*om. uis*)

- 95 6. (31) Ab his argenti metalla dicantur, quae sequens
insania est. non nisi in puteis reperitur nullaue spe sui
nascitur, nullis, ut in auro, lucentibus scintillis. terra est
alias rubra, alias cineracea. excoqui non potest, nisi cum
plumbo nigro aut cum vena plumbi — galenam vocant —, 5
quae iuxta argenti venas plerumque reperitur. et eodem
opere ignium discedit pars in plumbum, argentum autem
96 innatat superne, ut oleum aquis. reperitur in omnibus
paene provinciis, sed in Hispania pulcherrimum, id quoque
in sterili solo atque etiam montibus, et ubicumque una 10
inventa vena est, non procul invenitur alia. hoc quidem
et in omni fere materia, unde metalla Graeci videntur
dixisse. mirum, adhuc per Hispanias ab Hannibale in-
choatos durare puteos. sua nomina ab inventoribus habent,
97 ex quis Baebelo appellatur hodie, qui CCC pondo Hannibali 15
subministravit in dies, ad MD passus iam cavato monte,
per quod spatium Aquitani stantes noctibus diebusque
egerunt aquas lucernarum mensura amnemque faciunt.
98 argenti vena in summo reperta crudaria appellatur. finis
antiquis fodiendi solebat esse alumen inventum; ultra nihil 20
quaerebatur. nuper inventa aeris vena infra alumen nullam
finem spei fecit. odor ex argenti fodinis inimicus omnibus

Aelian. n. a. IX 20. — § 95: (cfr. Plin. XXXIV 173. Diosc. V. 100). — § 97: (cfr. Posidon. ap. Strab. III 2, 9 p. 147). — § 98 extr.: cfr. Plin. supra § 60. Isid. XVI 19, 1.

1 abis V. | quae Bhv. quae satis dT. que satisque r.
(an exciderunt aliqua?). 3 inaurif B¹. 4 alias BS. -ia
dhv. abilia r. | rubra alias BS. rufa alia rv. 5 gallinam
VR. cfr. XXXIV 173. 7 discedit BS. cfr. § 99. descen-
dit rv. 8 natat B. sed cfr. § 99. 103. XII 123. XXIV 41.
XXXI 90. 107 al. | olem V^a. olim VR. 11 uena om. VRd.

12 in om. BV^a. | materia Bdv. -iae r. | metalla V^aR^a.
-lli VR. 13 spanias V. 14 habent uentoribus VR. | ha-
bentes d(?)hv.a.S. 15 baebelo BS. bebulo rH. -bello v. |
appellantur VR. | hodieque qui hv.a.J. | trecenta mil. B.
16 ∞ B². mille quingentos RR^adhv.a.S. | passuus B¹D.

17 Accitani coni. H. Iacetani P. aquatini coni. S. de
machinae nomine cogitavit J. | instantes J. 18 amnemque
Bdhv. manemque r. (de mendo cfr. § 75). 21 nullam BS.
vera alba - alba dTH. alba nullum hv. 22 fossif B².

animalibus, sed maxime canibus. — Aurum argentumque quo mollius, eo pulchrius. lineas ex argento nigras praeduci plerique mirantur.

(32) Est et lapis in iis venis, cuius vomica liquoris 99
5 aeterni argentum vivum appellatur. venenum rerum omnium est perrumpitque vasa permanans tabe dira. omnia ei innatant praeter aurum; id unum ad se trahit. ideo et optime purgat, ceteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in vasis. ita vitiis eiectis ut et ipsum
10 ab auro discedat, in pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice defluens purum relinquit aurum. ergo et 100 cum aera inaurantur, sublitum bratteis pertinacissime retinet, verum pallore detegit simplices aut praetenues bratteas. quapropter id furtum quaerentes ovi liquore candido
15 usum eum adulteravere, mox et hydrargyro, de quo dicemus 123 suo loco. et alias argentum vivum non largum inventu est.

(33) In isdem argenti metallis invenitur, ut proprie 101 dicatur, spumae lapis candidae nitentisque, non tamen
20 tralucens; stimi appellant, alii stibi, alii alabastrum, ali-

§ 99: Diosc. V 110. cfr. Isid. XVI 19, 2. 3. — Vitruv. VII 8, 4. 5. — § 101: Diosc. V 99.

2. 3 praeduci BVdTS. prod- R(?)G. fieri hv. 3 plerique BRG. fie- VdT. produci hv. | miramur hv.a.G.
4 est om. B. | in om. VR. | iif B¹v. his rC. 6 est U.S. exedit (exest G) ac hv. | que BS. per r. om. hv. | permananta (-nata R¹) obedire VR. 8 & Bhv. om. r. | ceteris eius sordens VR. | cribro VR. 9 iactatus R. | ita vitiis hv(J). ita vitiis VR. ita ut iif (hiif B²) B. auitis dT. alutis (P) Brot. uestibus H. ita autem iis S. | eiectis S e coni. J. tectif B. iniectis RdH. inuectis V. abiectis hv. | dist. S. | ut et hv(S). & ut B. sed ut rH(D). ut Dal. 11 reliquid VR. -uit d v.a.C. 12 rara VR. | inaurantur R(?)hv.a.S. | bratis R. 13 pallorem B². | praetenebres VR. 14 oui Bhv. ob r. 16 uiuom B¹S. 16. 17 inuentu D cum U 738. -tum U.v. 18 hifdem B²V. | prope B. 19 dicatur ego. -tuf B¹. dictuf B². -cemus r. -camus hv. 20 trali lucentif B¹. transluc- B²v.a.J. | stimi RJ. simi B. ti- V. stimmi dhB. -mini v. | stibi BVS. -bia R. -ium C. stybiam dh. stib- v. | alii om. V.

qui larbasim. duo eius genera, mas ac femina. magis probant feminam, horridior est mas scabriorque et minus ponderosus minusque radians et harenosior, femina contra nitet, friabilis fissurisque, non globis, dehiscens.

- 102 (34) Vis eius adstringere ac refrigerare, principalis 5
autem circa oculos, namque ideo etiam plerique platy-
ophthalmon id appellavere, quoniam in calliblepharis mu-
lierum dilatet oculos, et fluctiones inhibet oculorum ex-
ulcerationesque farina eius ac turis cummi admixto. sistit
et sanguinem e cerebro profluentem, efficacissime et contra 10
recentia volnera et contra veteres canum morsus inspersa
farina et contra ambusta igni cum adipe ac spuma ar-
103 genti cerussaue et cera. uritur autem offis bubuli fimi
circumlutum in clibanis, dein restinguitur mulierum lacte
teriturque in mortariis admixta aqua pluvia; ac subinde 15
turbidum transfunditur in aereum vas emundatum nitro.
faex eius intellegitur plumbosissima, quae subsedit in
mortario abiciturque. dein vas, in quod turbida transfusa
sint, opertum linteo per noctem relinquitur et postero die
104 quidquid innatet effunditur spongeave tollitur. quod ibi 20
subsedit, flos intellegitur ac linteo interposito in sole
siccatur, non ut perarescat, iterumque in mortario teritur
et in pastillos dividitur. ante omnia autem urendi modus

§§ 102—104: Diosc. V 99.

1 larbasim B.S. -son B e Diosc. turbasin rv. 1. 2 magis
probant feminam om. B. 4 friabiles V. fragilis B². 6 ple-
rique om. B h v. a. G. 6. 7 platyophthalmon dv. platyoph-
BVh. platiobth- B. 7 calliblepharis BG. callibus. Leparis
VRd. collyriis C. callibus hv. 7. 8 mulierumque epiphoris
hv. a. G. 8 oculorv B². | effluctiones B². 10 et om. VR. |
e om. VR. | efficacissime BJ. -mum S. -caci r. -cacior hv.
11 inp B¹. inpsa B². an inspersa per se? 12 summa
V¹R. 15 inmixta B.S. an mixta? | pluviae B². -iali G.
16 emundatur dT. emmu- VR. et mu- v. a. S. 17 quae B.S.
quaeque rv. 18 abiciturque G. abigi- BVv. -tur Bd. | quod
BdS. quo rv. 19 sint S. sit B. sunt rv(D). an turbidū
transfusū sit? | in lenteo VR. 20 innatet B¹. -tat rv.
cfr. p. 141, 4 et Frobeen p. 39. | spongeave BS. -eaeque VD.
-giaue rv. 21 linteo Bd h S. -olo v. lenteo r. 23 te-
rendi B

necessarius est, ne plumbum fiat. quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe. alii tritum in aqua triplici linteo saccant faecemque abiciunt idque, quod defluxit, transfundunt, quidquid subsidat colligentes. emplastris
5 quoque et collyriis miscent.

(35) Scorium in argento Graeci vocant helcysma. vis
eius adstringere et refrigerare corpora, ac remedio est
addita emplastris ut molybdaena, de qua dicemus in 34, 173 sq.
plumbo, cicatricibus maxime glutinandis, et contra tenes-
10 mos dysenteriasque infusa clysteribus cum myrteo oleo.
addunt et in medicamenta, quae vocant liparas, ad ex-
crescentia ulcerum aut ex attritu facta aut in capite
manantia.

Fit in isdem metallis et quae vocatur spuma argenti. 106
15 genera eius tria: optima quam chrysitim vocant, sequens
quam argyritim, tertia quam molybditim. et plerumque
omnes hi colores in isdem tubulis inveniuntur. proba-
tissima est Attica, proxima Hispaniensis. chrysitis ex vena
ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis e plumbi ipsius
20 fusura — quae fit Puteolis — et inde habet nomen.
omnis autem fit excocta sua materia ex superiore catino 107
defluens in inferiorem et ex eo sublata vericulis ferreis

§ 105: Diosc. V 101. — § 106 extr.: Diosc. V 102.

1 est Bv. et r. 2 ali pe B¹. | ali B¹VD. 3 ficcant
B²V²dhv.a.G. | defluxit VRdG. cfr. § 86. 99. 107. XXXIV
135. -xerit hv. effluxit BS. 4 subsidat BdG(S). -dit Brot.
-dit ad V². -dit (-det v.a.C) id hv. subdit ad V¹B. | dist. ego.

5 quoque om. hv.a.G. (an que?). | et om. VRhv.a.G. |
collyriisque hv.a.G. 7 ac remedio est ego. acre dief B¹.
hac re B². om. rv. hac de re D. quare his Müller emend.
V 12. locus adhuc corruptus. conici possit etiam acribus (cfr.
XXX 174) vel uiridibus (φαλαίς Diosc. cfr. § 92) vel a Graecis
(sc. medicis). 8 addita ego. -tur ll.v. 9 dist. v.a.C(U 739).

10 murteo B¹. mirte B². 11 medicamentū R. 12 autem
(aut B²) attritu B. 14 hisdem V. 15 sequens BS. sed que
V¹B. sed quam V². secunda hv. 16 squā argaritim R.
-garytim V¹. squama agarytim V². 17 hisdem B. | tubulis
B²v. cub- h. tab- r. 19 an ex argenti (sc. fusura)? | e BS.
om. rv. | ipsius ll.v. an potius? 20 dist. v.a.S(U 740).
22 & ex BG. ex rv. | uericulis BS. uehi- r. ueruc- hv.

atque in ipsa flamma convoluta vericulo, ut sit modici ponderis. est autem, ut ex nomine intellegi potest, fer- vescentis et futurae materiae spuma. distat a scoria quo potest spuma a faece distare: alterum purgantis se ma-
 108 teriae, alterum purgatae vitium est. quidam duo genera 5 faciunt spumae, quae vocant scirerytida et peumenen, ter-
 34, 178 tium molybdaenam in plumbo dicendam. spuma, ut sit utilis, iterum coquitur confractis tubulis ad magnitudinem anulorum. ita accensa follibus ad separandos carbones cineremque abluitur aceto aut vino simulque restinguitur. 10
 quodsi sit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine fabae confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in lin-
 109 teolis tritico et hordeo novis, donec ea purgentur. postea VI diebus terunt in mortariis, ter die abluentes aqua fri-
 gida et, cum *dies* desinat, calida, addito sale fossili in 15 libram spumae obolo. novissimo die dein condunt in plumbeo vase. alii cum faba candida et tisana cocunt siccantque sole, alii in lana candida cum faba, donec lanam non denigret. tunc salem fossilem adiciunt subinde aqua mutata siccantque diebus XL calidissimis aestatis. 20
 nec non in ventre suillo in aqua coquunt exemptamque

§§ 108 — 110: Diosc. V 102.

1 uericulo B. ueni- h. ueruc- v. uerit oculis ferreis at- que r. | modice VR. 3 et foturae B². *del. HBrot. an e fufura?* 4 purgatis se V¹. -atissimae B. 6 scirerytida B.S. sciror- U 741. sclerer- D. sclerelythrida Vd. stelere lychryda B. sterelytrida h. (stelery- v) -tida C. lythrida Brot. | peumenen ll.S. -nem dhv. reum- D. pneum- U 741.
 7 aut fit BV¹. 8 ulif B. | tabulif B¹dh. 9 anulo- rum ll.v(G). auellanarum C(S) cum B e Diosc. (καρύων). nucularum coni. J. | adensa B¹. 10 aut in uino VR.
 12 coci V. 12. 13 lentiolif B¹. 13 nouis ll.v. *trans- ponendum videtur post linteolis (vel etiam nouo post fictili): cfr. Diosc.* 14 sex ll.v. 15 dies ego. cfr. Diosc. (εἰς ἐκτέραν). denigrare CFW Müller p. 28. om. ll.v. | desinant h v.a.J. | fusili VR. 16 die dein BJ. die in r. die hv. cfr. § 22. | combunt R. 17 plumbo V. | tisane V. ptisana Th v.a.J. 18 in sole dTv.a.S. | sole — 20 siccantque om. VR.
 18 donec om. d. 19 denigret Bd Brot. -rent hv. 21 in- uillo B². | cogunt V. | exemptamque Bhv. -taque r.

nitro fricant et ut supra terunt in mortariis cum sale.
sunt qui non coquant, sed cum sale terant et adiecta ¹⁰³
aqua abluant. usus eius ad collyria et cuti mulierum ¹¹⁰
cicatricum foeditates tollendas maculasque, abluendum
⁵ capillum. vis autem siccare, mollire, refrigerare, tempe-
rate purgare, explere ulcera, tumores lenire; talibusque
emplastris additur et liparis supra dictis. ignes etiam ¹⁰⁵
sacros tollit cum ruta myrtisque et aceto, item perniones
cum myrtis et cera.

¹⁰ 7. (36) In argentariis metallis invenitur minium quo- ¹¹¹
que, et nunc inter pigmenta magnae auctoritatis et quon-
dam apud Romanos non solum maximae, sed etiam sacrae.
enumerat auctores Verrius, quibus credere necesse sit
Iovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio inlini
¹⁵ solitam triumphantiumque corpora; sic Camillum trium- ¹¹²
phassee; hac religione etiamnum addi in unguenta cenae
triumphalis et a censoribus in primis Iovem miniandum
locari. cuius rei causam equidem miror, quamquam et
hodie id expeti constat Aethiopum populis totosque eo
²⁰ tingui procures, hunc ibi deorum simulacris colorem esse.
quapropter diligentius persequemur omnia de eo.

(37) Theophrastus LXXXX annis ante Praxibulum ¹¹³

§ 110 extr.: Diosc. eupor. I 168. cfr. Cels. V 19, 26. — § 111
extr.: Cic. ad fam. IX 16, 8. Verg. Buc. X 27. — § 112 extr.:
cfr. Plin. VI 190. Herodot. IV 192. VII 69. — § 113: Th. lap. 59.

1 intra B. 2 adiecta B¹. 3 cuti *ego et dist. coll. Diosc.*
(de dativo cfr. XXVIII 97. an cutem, ut XXVIII 139. XXXV
194?). litum B¹V. situm B²D. litu ad B(?)B. nitrum ad hv. |
muliebrum hVen. -brium v.a.D. 4 et (et ad d) abluendum
dhv.a.S. ad alendum J. 5 secare B. | frigerare VR.
5. 6 temperate B. -are Vdhv. tēptare B. | dist. ego. 6 linere
Vd. -nire B. | talibusque ll.v. albisque Fröhner anal. crit. p. 19.
cfr. XXXV 176. (XXXI 63). Müller emend. V 12. 7 addi-
tur et liparis BS. om. rv. 8 myrtoque hv.a.S. | et om. B. |
item BS. -mque rv. 9 cera v. cetera ll. add. domineum V.
et abdomine hv.a.G. 10 inuenitur om. V. 13 enumerant
Vd. 14 simulacris VR. 15 triumphantumque V²dhv.a.S.
-temque V¹R. | siccū illū B. 16 etiannum B¹. -amnunc
VRdhv.a.S. | caena V. cena d. 22 xc v.a.D. | annos VRh
v.a.G.

- Atheniensium magistratum — quod tempus exit in urbis nostrae **CCCLVIII** annum — tradit inventum minium a Callia Atheniense initio sperante aurum excoqui posse harenae rubenti in metallis argenti; hanc fuisse originem
 114 eius, reperiri autem iam tum in Hispania, sed durum et harenosum, item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent; id esse adulterum, optimum vero supra Ephesum Cilbianis agris harena cocci colorem habente, hanc teri, dein lavari farinam et quod subsidat iterum lavari; differentiam artis esse, quod alii minium
 115 (38) Auctoritatem colori fuisse non miror. iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste, qui naves ea commendat, alias circa pigmenta pictu-
 116 rasque rarus. milton vocant Graeci miniumque cinnabarim. unde natus error insci^{ia} nominum. sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum morientium pondere permixto utriusque animalis sanguine, ut
 8, 34 diximus, neque est alius colos, qui in pictura proprie²⁰ sanguinem reddat. illa cinnabaris antidotis medicamen-

§ 114: Th. lap. 58. — cfr. Solin. 23, 4. Isid. XIX 17, 7. Diosc. V 109. Vitruv. VII 8, 1. — § 115: Homerus B 144. 637. — §§ 115. 116: cfr. Plin. XXIX 25. Diosc. V (110). 109. Solin. 25, 14. Isid. XIX 17, 8.

1 magistratum BB. -strum rv. | quo VRd. 2 **CCCLVIII** Brot. cum B(?). **CCCLVIII** ll.v. **CCCCXXXVIII** S cum Casaubono (ad Praxibuli annum referens). 3 gallia BV. | separante B¹. | ex eo qui posse V. 4 harena rubente hv.a.S. 5 repperiri BD. | natium (pro iam tum) coni. H. | hispaniis hv.a.H. 6 quaedam VR. | inaccensa V. 7 ex aqua Vdh. | decuderent V. decid- dT. | id Bhv. in r. 8 harenam hv.a.S. 9 habene V. -ere Bhv.a.S. | ter ei B¹. 10 differentiam Bhv. -tia r. 11 dilutif B¹. -tū B². 16 rarus BB. ramus r. (quaeramus v). | militono B¹. -ltono B². militon hv.a.B. | que BS. qui r. quidam hv. 16. 17 cinnabarim Bv(S). -rin Vd. -ri B(?)hG. 17 inscitia ego coll. XXIX 25. indicio BS. -co v(J). | nominum BS. -ine rJ. cinnabaris nomine hv. (conici potuerit Indico nomine enim sic etiam appellant). 20 altuf B¹. alter B². 21 antidatif B¹.

tisque utilissima est. at, Hercules, medici, quia cinna-
barim vocant, utuntur hoc minio, quod venenum esse
paulo mox docebimus.

124

(39) Cinnabari veteres quae etiam nunc vocant mono- 117
5 chromata pingebant. pinxerunt et Ephesio minio, quod
derelictum est, quia curatio magni operis erat. praeterea
utrumque nimis acre existimabatur. ideo transiere ad rubri-
cam et sinopidem, de quibus suis locis dicam. cinna- 35, 31 sqq.
baris adulteratur sanguine caprina aut sorvis tritis. pre-
10 tium sinceræ nummi L.

(40) Iuba minium nasci et in Carmania tradit, 118
Timagenes et in Aethiopia, sed neutro ex loco inveni-
tur ad nos nec fere aliunde quam ex Hispania, celeberrimo
Sisaponensi regione in Baetica miniario metallo vectigalibus
15 populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. non licet
ibi perficere id, excoctique Romam adfertur vena signata,
ad bina milia fere pondo annua, Romae autem lavatur, in
vendendo pretio statuta lege, ne modum excederet HS LXX
in libras. sed adulteratur multis modis, unde praeda
20 societati. namque est alterum genus omnibus fere ar- 119

§118: cfr. Plin. III 30. — Vitruv. VII 9, 4. — §119: Diosc. V 109.

1 ad B¹D. | herculef BS. -lae V. -le rv. 1. 2 cinna-
barin dhv.a.S. -rū VR. 3 paullo B¹. 4 cinnabar VRd. |
quae Bhv. om. r. 5 et om. VRd. | epheso Rd. 6 relictum
VRT. 7 existimabatur BS. -matur rv. | transiere B(-ff-B)C.
-ire rv. 7. 8 rubricam Bv. lub- r. (cfr. § 123). 9 ad-
ulterabatur B. | sorvis B¹J (ut cod. M semper). sorbis rv.
10 sincere V. -ri B. | nom. (non B¹) mil. B. 12 imagines
V. hermogenes hv.a.H. | et om. VdT. | neutro in luco VRd.
13 hispania B. | celeberrimo BS. -mus r. -mū dhv.
14 sisaponensi S. ex sisa- hv. sisapompon- B. isapone-
seo B. irap- V. | e vectigalibus D cum U 742. 15 pyrrho
romano B. | regi B. 16 excoctique V. -oqui quae B. -ique
Bdhv. an excoctaque (corruptum in -ociaque)? cfr. § 121. 95.
XXXIV 142. | dist. ego. | adfertur BS. def- dBrot. ref- T.
perf- v. deferuntur VD. deruntur B. 17 ab V. | bina BS.
dena rv. | modo B. | lauantur D. 18 statuto VdTJD.
(cfr. XVIII 178). | dist. v.a.J. | HS om. Bhv.a.H. 19 ad-
alteratū VR. | unde Bdv. n̄ de r. 20 omnibus BS. in
omn- rv(D).

gentariis itemque plumbariis metallis, quod fit exusto lapide venis permixto, non ex illo, cuius vomicam argentum vivum appellavimus — is enim et ipse in argentum excoquitur —, sed ex aliis simul repertis. steriles etiam plumbi micae. deprehenduntur solo colore nec nisi in fornacibus rubescentes exustique tunduntur in farinam. hoc est secundarium minium perquam paucis notum, multum infra naturales illas harenas. hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum, et vitius Syrico. quonam modo Syricum fiat suo loco docebimus; sublini autem Syrico minium compendi ratio demonstrat. et alio modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium penicillos. sidit autem in aqua constatque furantibus. sincero cocci nitor esse debet, secundarii autem splendor in parietibus sentit *plumbaginem*. quamquam hoc robigo quaedam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis sua vena harenae sine argento. excoquitur auri modo; probatur auro candente, fucatum enim nigrescit, sincerum retinet colorem. invenio et calce adulterari, ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi. inlito solis atque lunae contactus inimicus. remedium, ut pariete siccato cera Punica cum oleo lique-

§ 121 extr.: Vitruv. VII 9, 5. — § 122: Vitruv. VII 9, 2. 3.

1 item VR. 3 unum BS. unum VR. | his V. 5 micae deprehenduntur B²D. de micae preh- B¹. depreh- (præh- V) rv. | dist. ego. cfr. Diosc. | solo ll.v(S). suo G. 7 hoc BS. et hoc hv. om. r. 9 minio B. | et vitius ego. & vitius B. item rv. et ubiuis J. | syrico BV. scyr- anon. ap. B. 10 syricum B (item infra). scyr- v.a.H. | docebimus VR. -cemus hv.a.S. | sublino B. 11 comprehendit B². | demonstrat B¹. 14 debet et VR. 15 sentit d(?)hv. -ire ll.S. de vocabulo cfr. XXXIV 124. 93. | plumbaginem ego. cfr. XXXVII 68 et XXXIV 168. imaginem ll.v(J). ulig- C. 17 sua vero VR. sua d. suae venae hv.a.S. | harenae BS. -na rv. | sine Bhv. est in r(d in ras.). | dist. ego cum Madvigio adv. crit. II 529. 18 fuga enim VRd. fucatum hv.a.S. | nigrescit Bhv. crescit in r. 19 calcem B². | ae (pro ac) B. 21 inlito B¹. illico d(?)hv.a.S. | dist. S. | contactu B². -tractus B. | inimicum B². 22 parieti hv.a.S.

facta candens saetis inducatur iterumque admotis gallae carbonibus inuratur ad sudorem usque, postea candelis subigatur ac deinde linteis puris, sicut et marmora nitescunt. qui minium in officinis poliunt, faciem laxis
 5 vesicis inligant, ne in respirando pernicipalem pulverem trahant et tamen super illas spectent. minium in voluminum quoque scriptura usurpatur clarioresque litteras vel in muro vel in marmore, etiam in sepulchris, facit.

8. (41) Ex secundario invenit vita et hydrargyrum 123
 10 in vicem argenti vivi, paulo ante dilatatum. fit autem duo-⁶⁴₁₀₀
 bus modis: aereis mortariis pistillisque trito minio ex aceto aut patinis fictilibus inpositum ferrea concha, calice coopertum, argilla superinlita, dein sub patinis accenso follibus continuis igni atque ita calici sudore deterso, qui
 15 fit argenti colore et aquae liquore. idem guttis dividi facilis et lubrico umore confluere. quod cum venenum 124 esse conveniat, omnia, quae de minio in medicinae usu traduntur, temeraria arbitror, praeterquam fortassis inlito capiti ventrive sanguinem sisti, dum ne qua penetret in vis-
 20 cera ac vulnus attingat. aliter utendum non equidem censeam.

— Diosc. V 109. — § 123: Th. lap. 60. Diosc. V 110.

1 gallae R^dh^v. cfr. XVI 28. gal. ea B. galea V(?) D cum U 744. 2 inurantur B. aduratur R(?) h^v. a. S. 4 minium B. 5 pernicipalem B². permit- B¹. permitt- V. (de mendo cfr. XV 74. VIII 135). 6 super ego. ut per ll. v. cfr. Diosc., de mendo XXIX 83. | illas VR^dv. lenias B¹. -ia B² D. an uelicas? | specteret V¹. -tet V² R. 6. 7 uoluminibus d(?) G. 7 scripturae V. -re R. | clarioresque B. 8 muro D cum Mommseno C. I. L. I 16. auro ll. v. aere Hübner. | fecit BS. 9 inuenti. ita B. | hydro argyrum VR^d (ut plerumque). 12 patenis V². patilif B². poatilof B¹. | an inpositum in? | concha V. concea R. 13 coopertum V. op- d. | superinlata VR. -illata d Ven. | patenis V². pastinis V¹ R. | accenso J cum vet. Dal. -sum ll. v. 14 calici B^d S. -cis rv. 15 argento R^h. | idem B¹. id est B². 16 rubrico VR^d. (cfr. § 117). | compluere BS. 18 fortasse quod h v. a. H. | inlito h v. a. H(S). 19 capite d TH. | uentrisue V² d. -suae V¹ R. -treue Th H. | sisti VR^d D. -tit Bh v(S). -tendum TH. | dum om. T. | qua. BS. quod V. quid R^d Th v. | penetret BT G. peteret VR. praetereat d in ras. h v.

- 125 (42) Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope, cum et in aerea simili modo duci debeat. sed eadem fraus, quae in omni parte vitae ingeniosissima est, vilio-
100 rem excogitavit materiam, ut docuimus.
- 126 (43) Auri argentique mentionem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inveniri nisi in flumine Tmolo, ut auctor est Theophrastus, nunc vero passim. alii Heraclium, alii Lydium vocant. sunt autem modici, quaternas uncias longitudinis binasque latitudinis non excedentes. quod a sole fuit in iis, melius
10 quam quod a terra. his coticulis periti cum e vena ut lima rapuerunt experimentum, protinus dicunt, quantum auri sit in ea, quantum argenti vel aeris, scripulari differentia, mirabili ratione non fallente.
- 127 (44) Argenti duae differentiae. vatillis ferreis can-
15 dentibus ramento inposito, quod candidum permaneat, probatur. proxima bonitas rufo, nulla nigro. sed experimento quoque fraus intervenit. servatis in urina virorum vatillis inficitur ita ramentum obiter, dum uritur candoremque mentitur. est aliquod experimentum politi
20 et in halitu hominis, si sudet protinus nubemque discutiat.
- 128 9. (45) lamnas duci in speciem vitri non nisi ex optimo

§ 126: Th. lap. 47. 46.

1 hydrarguro B¹. -giro B². | argum̄tum R. | inauratum B.
2 in Bhv. om. r. | aerea BS. aera hv. aeris VdT. ueris R. | duci ll.v. cfr. § 128. an etiam aeri .... obduci? cfr. XXVIII 146. 5 mentio B¹. 6 solus VR. 7 tmolo B e Theophr. timocho VRd. hym- hv. in/ocho B. 8 ali B¹. quem alii hv.a.S. | heraclius VR. 10 iis v. his ll.C.
11 peritum (om. cum) V. | ut dG. aut B. tui r. om. hv.
12 rapuerint hv.a.S. 13 uel — 15 argenti om. B.
18 scripulari dTH. scribu- VR. scrupulati h. -ari v. 15 bat-
tillis h. bat- v.a.S (item infra et XXXIV 112). 15. 16
condentibus Vd. 20 metitur VR. | aliquod ll.v(S). aliud
d(?)C. | politi Bhv. -ici B. pollici VdT. 22 duci et h
v.a.S. | in ego. om. ll.v. cfr. XXVII 91. XXVIII 123.
XIV 55. II 5 et XXXVII 149. II 91.al. | speciem BJ.
-cula rv(D). | uitri ego. fieri ll.v. (possit etiam conici lamnas
diei in speciem fieri: cfr. § 58. II 100). | dist. ego. | optuma
B¹. -tima B².

posse creditum. fuerat id integrum, sed id quoque iam fraude corrumpitur.

Est natura mira imagines reddendi, quod repercusso aëre atque in oculos regesto fieri convenit. eadem vi sic
5 in speculi usu polita crassitudine paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. tantum interest, repercussum illum excipiat an respuat. quin etiam 129 pocula ita figurantur expulsis intus crebris ceu speculis, ut vel uno intuentem totidem populus imaginum fiat. ex-
10 cogitantur et monstifica, ut in templo Zmyrnae dicata. id evenit figura materiae. plurimum refert concava sint et poculi modo an parmae Threcidicae, media depressa an elata, transversa an obliqua, supina an infesta, qualitate excipientis figurae torquente venientes umbras; neque 130
15 enim est aliud illa imago quam digesta claritate materiae accipientis umbra. atque ut omnia de speculis peragantur in hoc loco, optima aput maiores fuerant Brundisina, stagno et aere mixtis. praelata sunt argentea; primus fecit Pasiteles Magni Pompei aetate. nuper credi coeptum
20 certio rem imaginem reddi auro opposito aversis.

(46) Tinguunt Aegyptus argentum, ut in vasis Anubim 131

§ 129: cfr. Senec. nat. qu. I 5, 5. 14. — § 130 med.: cfr. Plin. XXXIV 160.

1 creditum VRd hv (iunctum cum fuerat, ut XXXVII 25). cfr. § 130. VIII 78. 52. -dimul BS (parum conveniens cum fuerat). an potius creditum est. erat? | integrum sed id BS (et dist.). om. rv. 3 est ego. sed ll.v. | mira est R(?) hv.a.S.

4 eodem B¹. | ui sic ego. uifi B. nisi r. uis S. ui hv. 5 speculis hv.a.S. | post usu punctum posuit S. 6 in om. VRd. 8 expulsi ll.G(S). exsculptis dTv(H). -ultis h. 9 ut om. B. | populus totidem VRd hv.a.S. | fiant B¹. 10 dicata Bhv. dicta r. 11 id uenit R. adue- V. | plurimum BS. -umque rv(D). 12 plana e B². om. v.a.G. | thraecidicae (trae- V) BVS. om. v.a.G. 13 oblita Vd. | an om. B. | infesta BRS. festa Vdh Ven. recta v. inferna D. 15 claritate ll.v(S). -tas C. | materiae Bhv. -ia et r. 16 umbra S e coni. J. -ram ll.v. 17 fiebant dThv.a.G. | brindisina VRd.

18 stanno hC. | dist. v.a.D. cfr. XXXIV 160. 19 passi- teles R. praxi- hv.a.S. cfr. § 156. 21 tingunt R. | anubem Vdhv.a.S. -be R.

suum spectet, pingitque, non caelat, argentum. unde transiit materia et ad triumphales statuas; mirumque, crescit pretium fulgoris excaecati. id autem fit hoc modo: miscentur argento tertiae aeris Cyprii tenuissimi, quod coronarium vocant, et sulphuris vivi quantum argenti; conflantur ita in fictili circumlito argilla; modus coquendi, donec se ipsa opercula aperiant. nigrescit et ovi indurati luteo, ut tamen aceto et creta deteratur.

132 Miscuit denario triumvir Antonius ferrum, miscent aera falsae monetae, alii et ponderi subtrahunt, cum sit iustum LXXXIII e libris signari. igitur ars facta denarios probare, tam iucunda plebei lege, ut Mario Grati-diano viciatim totas statuas dicaverit. mirumque, in hac artium sola vitia discuntur et falsi denarii spectatur exemplar pluribusque veris denariis adulterinus emitur. 15

133 10. (47) Non erat apud antiquos numerus ultra centum milia; itaque et hodie multiplicantur haec, ut decies centena aut saepius dicantur. faenus hoc fecit nummusque percussus, et sic quoque aes alienum etiam nunc

§ 132: cfr. Plin. supra § 46. — Cic. off. III 20, 80.

1 suum spectet Bhv. susp- r. | celat BV. 2 transiit U 746. cfr. § 57. 117. 151. XXXI 95. XXXIV 15 et de scriptura XXXIV 15. 65. 103. XXXV 21. 23. 47. 100. 131 al. transit BVdhv. -nsmisit R. 4 tertiae BRdTH. -tia V. -tia pars hv. cfr. XXXIV 20. | cyprii BD. 5 & Bhv. om. r. | plurif B¹. -ref B². 5. 6 conflatur Bv.a.G. -tus R. 6 ita om. hv.a.G. ita ut V. 7 ni crescit V. incr- v.a.G. | & ll.G(D). om. hv(S). | induranti B. 9 triumviratione onus VRd. | ferro B. | miscent BVT S. -tur Rd(?)H. -cuit hv. 10 aeri hv.a.H. | falsa moneta VR. | alii & ego. -ia R. -iae BVJ. -ii d. -ii e hv. | ponderi U(D). -re BRhv(J). -rae V. -ra d. cfr. XIII 99. 11 aris Vd. 12 tamen VR. | plebei lege BS. lege plebi RdC. lege (e lege hv) plebe Vhv. 12. 13 grati uiciatim (-totim B²) R. 13 total Bhv(S). -ta rH(D). 14 uina B. | falsum hv.a.G. | spectantur B. 15 plurisque D. | denariis BD. 17 & BG. est rC. id (hic v) et hv. | multiplicantum R. -atum V. -atur (om. haec) hv.a.C. | ut decies Vdhv. und- R. uide (-deo B²) esse B. 18 centena milia R(?)hv.a.S. 19 etiam nunc ego. -mnum Bhv. et tan-
tum r.

appellatur. postea Divites cognominati, dummodo notum sit eum, qui primus hoc cognomen acceperit, decoxisse creditoribus suis. ex eadem gente M. Crassus negabat¹³⁴ locupletem esse nisi qui redditu annuo legionem tueri posset. in agris HS |MM| possedit Quiritium post Sullam divitissimus, nec fuit satis nisi totum Parthorum usurpasset aurum; atque ut memoriam quidem opum occupaverit — iuvat enim insectari inexplabilem istam habendi cupidinem —: multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tres Claudii principatu paulo ante Callistum, Pallantem, Narcissum. atque ut hi omit-¹³⁵ tantur, tamquam adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo C. Marcio Censorino cos. a. d. VI Kal. Febr. C. Caecilius C. I. Isidorus testamento suo edixit, quamvis multa bello¹⁵ civili perdidisset, tamen relinquere servorum III CXVI, iuga boum III DC, reliqui pecoris CCLVII, in numerato HS |DC|, funerari se iussit HS |X|. congerant excedentes¹³⁶ numerum opes, quota tamen portio erunt Ptoemaei, quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudaeam octona

§ 134: Cic. parad. 6, 1. Plutarch. Crass. 2. — cfr. Suet. Claud. 28. Tac. ann. XI 29. Plin. XXXVI 60.

1 appellantur (ape- V) VR. 2 prius B. 3 M. om. V.
4 ni BSJ. 5 aegrif B¹. | MM BH. MM G. xx (milia hv)
v.a.S. | sillam B²VR. 6 diutissimus B. duit- B¹. dit- dh
v.a.S. 6. 7 usurpasset BS. erusisset B. esurisset Vdhv.
7 ut Bhv(S). ui V. in BdTH. | memoriam ll.v(H). nomen
B. | opum BS. optumo V. -timo Bv.a.B. -mi (vel opimi) B.
-mum H. 7. 8 occupavit H. 8 infextari B¹. 10 opu-
lentiores om. VR. | principat' B. 10. 11 paulo ante V²J.
cfr. XIX 11. XX 160. XXXV 26. II 150. (XXXIV 48).
paulante B¹V¹Rd. -tē B². pallantem hv. del. D. 11 calistum
VRd. | pallantem dJD. paulantem B. -te V¹R. paulo ante
V². del. S. et hv. | ut om. VR. | hi BdHC. hii rVen. ii v.
12 G. B²V. & R. 13 G. B². | mario B. | kl. BV. | G. B². |
caelilibus B¹. 14 C. I. (i. e. libertus) U. CL. BV. claudius
B(?)hv. 15 n̄ linquere B. | an se servorum? sed cfr. § 147. |
cccc (pro III) B. 16 bouum V. 17 pondo hv.a.G. | |DC| J.
DC VG. DC rdS. sexcenta milia hv. | |X| D. XXI B. |XI| J.
XI rG. XI milibus hv. | congregante V. -gate (-tae v) et h
v.a.G. | excedentif BVS. 18 ptolomai B. -aei D.

milia equitum sua pecunia toleravisse, mille convivas totidem aureis potoriis, mutantem ea vasa cum ferculis, saginasse! quota vero ille ipse — neque enim de regibus
 137 loquor — portio fuerit Pythis Bithyni, qui platanum auream vitemque nobiles illas Dario regi donavit, Xerxis copias, hoc est [VII] LXXXVIII hominum, excepit epulo, stipendium quinque mensum frumentumque pollicitus, ut e quinque liberis in dilectu senectuti suae unus saltem concederetur! hunc quoque ipsum aliquis comparet Croeso regi! quae, malum, amentia est id in vita cupere, quod aut et servis contigerit aut ne in regibus quidem invenerit finem!

138 (48) Populus R. stipem spargere coepit Sp. Postumio Q. Marcio cos.; tanta abundantia pecuniae erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. nam quod 15 Agrippae Menenio sextantes aeris in funus contulit, honoris id necessitatisque propter paupertatem Agrippae, non largitionis esse duxerim.

139 11. (49) Vasa ex argento mire inconstantia humani ingenii variat nullum genus officinae diu probando. nunc 20 Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana — etenim taber-

§ 137: cfr. Plin. supra § 51. Herodot. VII 27. 38. Plutarch. de mul. virt. 27. Polyaen. strat. 8, 42. Diodor. XIX 47. Seneca de ira III 16, 4. — § 138: Liv. XXXIX 22, 8 (XXXVIII 60, 9. XXV 12, 14). II 33, 11. Val. Max. IV 4, 2. — § 139: cfr. Mar-

2 putoris V. | ea BS. om. rv.. | fericulis VR. 3 ille BhG. illi r. illae (ipsae) v. 4 pythif Bhv(U). -ths V. -thio d. -thii B(?)B. | qui VRdhv(D). om. BS. 5 illaf BTS. illa r. [nobilem] illam hv. 6 h̄s (pro hoc est) B. | [VII] J. VII rS. [LII] B. septies hv. (centena add. G). | LXXXVIII S. LXXXVIII VRd. sine lineola Bh(v add. milia). | hominem B. 7 quenque B². -uem B¹. | mensium Rdhv.a.S. 8 dilectu B¹dD. -tus VR. directu B². delectu hv. | senectutis B. 9 croesso V². graeco B. 11 autem B. | & BS. ae V. e RdT. etiam hv. | ne om. VRd. 13 sp. dhv. p. B. si V¹B. sub V². 14 Q. om. B. | maricio B¹. | abundantia om. hv.a.G. | pecunia Rhv.a.G. 15 comferre B. | quo a B¹. quo B². aqua h. | his V. 18 duxerim BS. dix- rv. cfr. nov. lue. p. 100. 19 mire Bd - -rae r. -ra hv. | inconstantiae VR. 21 firmiana dTh | cratiana V. crot- Rh. | ut enim V.

nas mensis adoptamus —, nunc anaglypta asperitatemque exciso circa liniarum picturas quaerimus, iam vero et 140 mensas repositoriis inponimus ad sustinenda opsonia, interradimus alia, ut quam plurimum lima perdiderit. vasa 5 cocinaria ex argento fieri Calvus orator quiritat; at nos carrucas argento caelare invenimus, nostraque aetate Pop-paea coniunx Neronis principis soleas delicatioribus iu-mentis suis ex auro quoque induere iussit.

(50) Triginta duo libras argenti Africanus sequens 141 heredi reliquit idemque, cum de Poenis triumpharet, III CCCLXX pondo transtulit. hoc argenti tota Carthago ha-buit illa terrarum aemula, quot mensarum postea apparatu victa! Numantia quidem deleta idem Africanus in triumpho militibus ✕ VII dedit. o viros illo imperatore dignos, qui- 15 bus hoc satis fuit! frater eius Allobrogicus primus omnium pondo mille habuit, at Drusus Livius in tribunatu plebei X. nam propter quinque pondo notatum a censoribus trium- 142.

tial. ep. IV 39. Isid. XX 4, 8. — § 140: cfr. Plin. infra § 146. — Dio Cass. LXII 28, 1. (Suet. Nero 29). — § 141: Plutarch. apophth. p. 199. — § 142: cfr. Plin. XVIII 39. Liv. epit. XIV. Val.

1 adoptauimus *v.a.S.* | anaglypta B d G. -glicta V¹. -gibta B. -glifa V². -glypha h v. | in asperitatemque *v.a.S.* 2 exciso *ll.S* (sc. argento). -isa d(?) h v. 3 et ad h v. *a.S.* 4 alia ut B S. -iud r. altera (lat- C) et interest h v. 5 caluof B² S. gal- B¹. clauus B. | queritat B². -itur *v.a.H.* quaeritat V². | ad B D. ac T. 6 carruchaf B S U. 6. 7 poppea B. pompeia V h v. *a.B.* 7 sole ac delicatioribus B¹. 8 iussit B S. om. r H (an recte?). solebat h v. 9 libras xxxii V B d h v. *a.S.*

10 relinquit B. | III *ll.S.* quattuor milia h v (H). quater millies G. 11 ccclxx B S. -lxxx r H. cccclxx h v. 12 terrarum *ll.v.* imperii terrarum U. sed cfr. XV 76. (V 76). saltem terrarū imperii, ut IV 33. 39. X 49. | quot B H. quod r v (D). quodquod d. | nunc in mensarum h v. *a.H.* | est (pro postea) d in ras. h v. *a.H.* 13 quidam V. et h v. *a.H.* | delata B. dil- V.

14 militibus om. B S. | ✕ VII B. xvii milia pondo h v. *a.H.* | dedit om. B. an recte? ut scribatur in triumpho XVII (sc. transtulit). cfr. etiam § 148. 15 an fuerit? | Fabius P. | allobroicus V B d. 16 attrufuf B². atr- B¹. | plebei B S. -bis r v. | x V B d T H. ✕ B. xi milia h v. an x? 17 quinque *ll.v.* x (pro v) Freinshemius (U) ex Livio, Val. Max., Gellio. cfr. XVIII 39.

phalem senem fabulosum iam videtur, item Catum Aelium, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent, missa ab iis vasa argentea non accepisse neque aliud habuisse argenti ad supremum vitae diem quam duo pocula, quae L. Paulus socer ei ob virtutem devicto Per- 5
143 seo rege donavisset. invenimus legatos Carthaginiensium dixisse nullos hominum inter sese benignius vivere quam Romanos. eodem enim argento apud omnes cenitavisse ipsos. at, Hercules, Pompeium Paulinum, Arelatensis equitis Romani filium paternaque gente pellitum, XII 10
pondo argenti habuisse apud exercitum ferocissimis gen-
144 tibus oppositum scimus; (51) lectos vero iam pridem mulierum totos operiri argento, quaedam et triclinia. quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio eques Romanus, non ut operiret aut Deliaca specie fa- 15
ceret, sed Punicana; eadem et aureos fecit, nec multo post argentei Deliacos imitati sunt. quae omnia expiavit bellum civile Sullanum.

145 (52) Paulo enim ante haec factae sunt lances e centenis libris argenti, quas tunc super CL numero fuisse 20
Romae constat multosque ob eas proscriptos dolo concupiscentium. erubescant annales, qui bellum civile illud talibus vitiis inputavere; nostra aetas fortior fuit. Claudii

Max. II 9, 4. Gell. IV 8, 7. XVII 21, 39. — Val. Max. IV 3, 7. Plutarch. Aem. Paul. 28. (Val. Max. IV 4, 9). — § 144: cfr. Plin. IX 39. XXXIV 9. (cfr. Cic. pro Mur. 36, 75. Val. Max. VII 5, 1). — § 145: (cfr. Tertull. de pallio p. 119).

3 his dhC. 5 paulluf B¹. | ei Ohv. & B. i r. eius d.
5. 6 resseo VR. 7 lese BVv(S). se RdhG. 8 eodem
enim Bahv. eo r. | omnif BVS. | genitavisse B. 9 ad BD. |
arelatefis B¹. -te if B². 10 pellitum ll.H. pulsum hv. | xii
BS. xii r. quod xii hv. 11 habuisset hv.a.S. 13 quae-
dam ll.v. quidem d. an pridem? 14 caruilios V. -llos B. |
polio OD. 15 opere aut hv.a.B. operire B. | delicata Rh
v.a.B. 16 punica hv.a.H. 19 factae BU. -ta rv. | lances
BU. -esque rv. | et VR. 20 cl BS. clemens V. dem- B.
quingentas d in ras. hv. 21 ob eas B²dhv. adbeaf B¹.
habea B. ab ea V. . . . ea O. | scriptos V. 22 erube-
t R.

principatu servus eius Drusilianus nomine Rotundus, dispensator Hispaniae citerioris, quingenariam lancem habuit, cui fabricandae officina prius exaedificata fuerat, et comites eius octo ad CCL libras, quaeso, ut quam multi eas con-
 5 servi eius inferrent, aut quibus cenantibus? Cornelius 146
 Nepos tradit ante Sullae victoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea, repositoriis argentum addi sua memoria coeptum. Fenestella, qui obiit novissimo Tiberii Caesaris principatu, ait et testudinea tum in usum
 10 venisse, ante se autem paulo lignea, rotunda, solida nec multo maiora quam mensas fuisse, se quidem puero quadrata et compacta aut acere operta aut citro coepisse, mox additum argentum in angulos lineasque per commissuras, tympana vero se iuvene appellata, tum a stateris et lances,
 15 quas antiqui magides vocaverant.

(53) Nec copia argenti tantum furit vita, sed valdius 147
 paene manipretiis, idque iam pridem, ut ignoscamus nobis. delphinos quinque milibus sestertium in libras emptos C. Gracchus habuit, L. vero Crassus orator duos scyphos

§ 146: cfr. Plin. IX 39. XVI 233. 66. 231. XIII 91. — Varro l. L. V 120. — § 147: Plutarch. Tib. Gracch. 2 p. 825.

1 servus B¹S. | ei V. | drusillanus d(?)hv.a.U(D). 2 quingenariam BRhC. -neriam V. quinquagenariam dv. .... gente-
 nariam O. quingente- D. 3 cui — fuerat om. B. | cui dhv. cfr. XXXV 163. cum VR. quam D. | fabricandae dhv. -do (ortum ex -de) VRD. 4 octo ad CCL BS. octo DCCCL rH. octo quinquaginta G. octingentas quinquaginta octauo (octo v) hv. | librarum d(?)hv.a.S. | multi^s B². 4. 5 conserui eius VR G. -ruiens B¹. -ruis B². -rui hv. 6 syllae Bv.a.Brot. 6. 7 tricliniarum ae V. -aria dT. 9 ait & BS. sed et hv. sed r.
 10 paullo B. 11 mensa B. | fuiffem (-ffe B²) equidem B. 12 aut citro Bv. a citro (cytro Bd) rOd. | coepisses O. cepisse d. ciepsisse B. cyepsisse V. 14 appellata tum a BS. -llatum a OB. -llata dhv. apellatum V. | stateres d. -ras v.a.S.
 16 furit BBrot. -ruit (P)H. fuerit rG. -rat hv. | uitae hv.a.H. | ualidius BU. -lidius rv. cfr. XXXIV 178. 17 poe-
 nae v.a.G. | manupr&iif B. -tium G. metii (-tu v) precium hv. cfr. XXXIV 37. 18 quinos O. | milibus uncis inclusit J. | sestertium H(U). -iis (-is B) ll.v(SJ). sester... O. 19 duo V. | scyhos V. scyos B.

Mentoris artificis manu caelatos HS $\bar{c}$, confessus tamen est numquam iis uti propter verecundiam ausum. scimus eundem HS $\bar{vi}$ in singulas libras vasa empta habuisse. 148 Asia primum devicta luxuriam misit in Italiam, siquidem L. Scipio in triumpho transtulit argenti caelati pondo mille et cccc et vasorum aureorum pondo MD [anno conditae urbis DLXV]. at eadem Asia donata multo etiam gravius adflixit mores, inutiliorque victoria illa hereditas Attalo 149 rege mortuo fuit. tum enim haec emendi Romae in auctionibus regiis verecundia exempta est urbis anno 10 DCXXII, mediis LVII annis erudita civitate amare etiam, non solum admirari, opulentiam externam, immenso et Achaicae victoriae momento ad inpellendos mores, quae et ipsa in hoc intervallo anno urbis DCVIII parta signa 150 et tabulas pictas invexit. ne quid deesset, pariter quo- 15 que luxuria nata est et Carthago sublata, ita congruentibus fatis, ut et liberet amplecti vitia et liceret. petiere et dignationem hinc aliqui veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas et manipularis imperator. 20

§ 148: Liv. XXXIX 6, 7. XXXVII 59, 5. — § 150: cfr. Florus I 31, 5. — Val. Max. III 6, 6.

1 $\bar{c}$ U(D). c ll.v(J). om. d. | comfessuf B¹. confessum U(JD) coll. II 68. 2 iif BS. his r. se his (iis v) hC. | scimus (olim scriptum scīuf) ego. sicut ll.v(S). constat Bas. scitum coni. J. 3 $\bar{vi}$ BS. vi m O. sex V. sex millibus B d(?)C. sex milia hv. | uasa empta Bhv. una emptalia r. 4 dedota B. 5 post (pro pondo) V. 5. 6 mille & ego. millia B¹. milia B². m rv. 6 cccc BS. ccccl rv(D). | pondo cc (c v) milia hv.a.H. | ∞ $\bar{d}$. B. | anno—7 DLXV om. B SUJ. 7 at B²S. at n B¹. om. rv(D). an at non (= nonne)? | donata ll.H. doma- G. domi- hv. 8 adfixit B¹. | talo B¹. 10 regiis Bhv(U). -gif BVdS(D). 11 DCXXXII B. DCXXVI hv.a.H. urbis anno DCXXII uncis incluserunt UJ. | LVII VRd ThH. liiii B. LVI v. 12 admirati VR. 13 acaciae V. -atae B. | monumenta B. 14 in om. hv.a.S. 15 dist. ego. cfr. XII 9. XXXV 106. XXXVI 111. 48. 83. XVII 216. | deesse V. 15. 16 quoque ego. que ll.v. (an cum? cfr. II 178. 229. XXX 39. 135). 17 ut & BdTS. ut ex V. ut Bv. et h. | petiere BH cum Lipsio. -tere r. peccare hv. 18 ex a.G. | dignationem BH. -ne rv. | alicui G.

12. (54) Argenti usum in statuas primum divi Augusti 151
temporum adulatione transisse falso existimatur. iam enim
triumpho Magni Pompei reperimus translata Pharnacis,
qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam, item.
5 Mithridatis Eupatoris et currus aureos argenteosque. ar- 152
gentum succedit aliquando et auro luxu feminarum plebis
compedes sibi facientium, quas induere aureas mos tritior
vetet. vidimus et ipsi Arellium Fuscum motum equestri
ordine ob insignem calumniam, cum celebritatem adsecta-
10 rentur adulescentium scholae, argenteos anulos habentem.
et quid haec attinet colligere, cum capuli militum ebore
etiam fastidito caelentur argento, vaginae catellis, baltea
lamnis crepitent, iam vero paedagogia in transitu virili-
tatis custodiantur argento, feminae laventur et nisi argen-
15 tea solia fastidiant, eademque materia et cibis et probris
serviat? videret haec Fabricius et stratas argento mu- 153
lierum balineas ita, ut vestigio locus non sit, cum viris
lavantium! Fabricius, qui bellicos imperatores plus quam
pateram et salinum habere ex argento vetabat, videret
20 hinc dona fortium fieri aut in haec frangi! heu mores,
Fabrici nos pudet!

§ 151: mon. Ancy. 4, 51. Suet. Aug. 52. — Appiani Mithr.
116. — cfr. Plin. supra § 40. — § 152 extr.: cfr. Senec. ep. XIII
1, 6. Stat. silv. I 5, 48. — § 153: Quintil. inst. or. V 9, 14. Val.

1 usus (*om.* in) B. . 2 temporum BS. in temp- r d T O. in
hv. | adulatione (-nem v. a. H) temporum hv. a. S. | trafisse B¹.
transtulisse B². 5 eupatris B. -ri V. | curruuf B¹ D. 6 aureo
B. | luxu B. -xus hv. luctuf B. -cius r. | eminarum Bd. aem- V.
7 compedes Bhv. concedens r. | sibi BS. sibi ex eo rv(D). |
facientum B. | mons V. | tritior B¹ VR d Dal. tristior B² hv(U).
8 uetat hv. a. S. | et in ipsi VR. | arellium BG. aureli- r B¹.
ualeri- B². laleri- h. ial- v. | montum B¹. 9 ordinem B¹. |
calumniam *om.* VRB. | celebritatem B(Verc.)S. -ate rv.
9. 10 assectationem (B. expectarentur v) v. a. G. 10 argen-
teof BS. ex argento rv. 11 ebore Bhv. bere B. hore O.
bor V¹. del. V². 12 fastidio Od Lugd. Dal. | scaelentur B¹. |
catellis BS. catill- r Ov(H). ba- B. 13 paedagogi B². -ogis
(*praem.* a) hv. a. G. cfr. § 40. | ad transitum hv. a. S. 15 pro-
pris B¹. 18 bellicos OVRd. -cosof Bhv. | imperat VR.
19 uideref B. 20 furtium B¹. | heu Bhv. hos V². haec r.

154 (55) Mirum auro caelando neminem inclaruisse, ar-
 gento multos. maxime tamen laudatus est Mentor, de
 7,127 quo supra diximus. quattuor paria ab eo omnino facta
 sunt, ac iam nullum extare dicitur Ephesiae Dianae templi
 155 aut Capitolini incendiis. Varro se et aereum signum eius
 habuisse scribit. proximi ab eo in admiratione Acragas
 et Boëthus et Mys fuere. exstant omnium opera hodie
 in insula Rhodiorum, Boëthi apud Lindiam Minervam,
 Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo Cen-
 tauros Bacchasque caelati scyphi, Myos in eadem aede 10
 Silenos et Cupidines. Acragantis et venatio in scyphis
 156 magnam famam habuit. post hos celebratus est Calamis,
 et Antipatro qui Satyrum in phiala gravatum somno con-
 locavisse verius quam caelasse dictus est ..., Stratonicus
 mox Cyzicenus, Tauriscus. item Ariston et Eunicus Mity- 15
 lenaei laudantur et Hecataeus et circa Pompei Magni aeta-

Max. IV 4, 3. — § 154: Cic. Verr. IV 18, 38. — § 155: cfr. XXXIV 84. Paus. V 17, 4. I 28, 2. Athen. XI 19 p. 782^b. Martial. ep. VIII 51, 1. Cic. Verr. IV 14, 32. — § 156: cfr. Plin. XXXIV 47. 71. XXXVI 36. — anthol. Gr. I 106, 16 (Planud. IV 248). —

1 auro BS. -rū r. in auro hv. 2 mentor Bhv. me-
 rito r. 3 uasorum (pro omnino) Thiersch. 4 an at iam? |
 aepesi O. | templum Bhv.a.H. 5 aut ll.H. iacet hv. | capi-
 tolium hv.a.H. | incendiis B². | se et S e coni. J. f& B. ex O.
 et rv. | sinum Havet (revue de philol. VIII 2 (1885) p. 146).
 6 scribit BS. -ipsit rv. | in BG. om. rv. | agragal (adgr- B¹)
 B²VR. 7 boetus Rv.a.C (item infra). | mis B. 9 acra-
 gantis dhv. agr- ll. 9. 10 Bacchae Centaurique v.a.S.
 10 chelati B. | scyphis B. in scy- hv.a.S. | mios VR. | aede et
 Thv.a.S. 11 filenof BS. -nus rv. | cupidine d. -do hv.a.G. |
 agragantif B. acragantis V. om. hv.a.G. | uenatus dTH.
 12 magna fama dTv.a.G(H). | habuit BG(S). est d. om. rv(H). |
 hoc B. 12. 13 calamif & BG. om. rv. et om. SJ. 13 anti-
 patro qui ego. -ter quoq, BS(D). -ter quoque qui U. -ter
 quinque r. -ter quique d² in ras. hv. | pialū B. 14 lac. ego
 indicavi; excidit Diodorus: cfr. XXXIV 85. Oehmichen stud.
 Plin. p. 161. 15 tauriscus haG. -icius d. -icus VRv. laurif
 cuif B. | afriston B. auriston V¹. | eunicus aG. elin- B. un- rd.
 onychus hv. 15. 16 mytileni d (-ne v.a.G). mityl- B. -til-
 — 16 laudantur dhG(J). -datur BVRav(U). | ecataeuf B.
 ad eius B.

tem Pasiteles, Posidonius Epbesius [hedys], Thracides, qui
 proelia armatosque caelavit, Zopyrus, qui Areopagitas et
 iudicium Orestis in duobus scyphis HS |XII| aestimatis.
 fuit et Pytheas, cuius II unciae ✕ X venierunt: Ulixes
 5 et Diomedes erant in phialae emblemate Palladium sub-
 ripientes. fecit idem et cocos magiriscia appellatos par- 157
 volis potoriis et e quibus ne exemplaria quidem liceret
 exprimere; tam opportuna iniuriae subtilitas erat. habuit
 et Teucer crustarius famam, subitoque ars haec ita exo-
 10 levit, ut sola iam vetustate censeatur usuque attritis cae-
 laturis sic, ne figura discerni possit, auctoritas constet.
 — (Argentum medicatis aquis inficitur atque adflatu salso, 158
 sicut in mediterraneis Hispaniae.) —

(56) In argenti et auri metallis nascuntur etiamnum
 15 pigmenta, sil et caeruleum. sil proprie limus est. opti-
 mum ex eo quod Atticum vocatur, pretium in pondo
 libras ✕ II; proximum marmorosum dimidio Attici pretio.

cfr. Plin. XXXIV 84. 85. 90. Athen. XI 19 p. 782^b. Plin. XXXVI
 33. XXXV 136. XXXVI 39. Cic. de div. I 36, 79. Plin. XXXIV 91.
 — § 158: Th. lap. 51. 40. Diosc. V 108. Cels. V 14.

1 praxiteles hv.a.S. cfr. § 130. | Thracides *Furtwängler in
 Fleckeiseni annal.* 113, 508. cfr. *Oehmichen stud. Plin.* p. 160.
 hedystrachides BD. -atides S. haedistadices a. iedisthra-
 cides (-tra- B) VR. laedus stratites (-iates C) hv. 2 areo-
 phagitas B¹. argo- B². aregopag- V. ariop- a. 3 HS ll. G.
 pondo hv. | |XII| BJ. XII GS. XII rv. 4 fecit (*ad supe-
 riora relatum*) U. | dein hv.a.S. | phytheas B. pyteas Rd. |
 duae ll.v(Brot.). binae C. | uinciae B. | ✕. x BS. xx Vhv.
 x dTH. | uenerunt B². 5 diumedes B¹. | pelladium B¹.
 6 et idem et VR. 7 et e ego. sed e VRdhv. e BS.
 9 crustarius Bhv. om. rdTO. 10 usque BS. usque Vd.
 nusq; B. usque adeo hv. | attrites B¹. -ites f B². 11 sic ne
 ego. cfr. XVII 154. XXX 108. 109. si ne B. si nec U. ne
 rv(J). | constat VR. 12 adq, B¹. atque (-uae V) etiam
 (aet- V) VRdhv.a.S. | adflato VR. 13 in om. VR. | medi-
 terranis (medt- B¹) B. 14 etiamnunc Vdv.a.G. 15 fil
 BB. fit r. sic dVen. fit hv. | fil BC cum B. fit r. fit d.
 quod hv. 16 anticum VR. | post (*pro pondo*) V. del. C.
 17 ✕ II (Gron.)H. XII ll. XXII h. (x. XII B). XXXII v. | mor-
 morosum B¹. marmoro sub VRd. -rosum sub hv.a.H.

159 tertium genus est pressum, quod alii Scyricum vocant, ex insula Scyro, iam et ex Achaia, quo utuntur ad picturae umbras, pretium in libras HS bini; dupondiis vero detractis quod lucidum vocant, e Gallia veniens. hoc autem et Attico ad lumina utuntur, ad abacos non nisi marmoro-⁵ roso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. effoditur et ad XX ab urbe lapidem in montibus; postea uritur pressum appellantibus qui adulterant. sed esse falsum exustumque, amaritudine apparet et quoniam re-
160 solutum in pulverem est. sile pingere instituere primi¹⁰ Polygnotus et Micon, Attico dumtaxat. secuta aetas hoc ad lumina usa est, ad umbras autem Scyrico et Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc omittunt.
161 13. (57) Caeruleum harena est. huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptium maxime probatur; Scythicum¹⁵ mox diluitur facile et, cum teritur, in quattuor colores mutatur, candidiorem nigrioremve et crassiorem tenuioremve; praefertur huic etiamnum Cyprium. accessit his Puteolanum et Hispaniense, harena ibi confici coepta. tinguitur autem omne et in sua coquitur herba bibitque²⁰ sucum. reliqua confectura eadem quae chrysocollae.

§ 159: Vitruv. VII 7, 1 (Veget. mulom. V 26, 3. VI 28, 31). VII 8, 10. — § 160: cfr. Plin. XXXV 42. — § 161: Diosc. V 106. Vitruv. VII 11, 1. Th. lap. 55.

1 ali V. | scyricum hv(S). sty- (fti- B¹) ll. sy- H.
2 scyro hv(S). sty- B. ty- r. sy- H. | & BS. quod r. quidem d. quidem et hv (an recte?). | acaia B¹. | ac B¹. 3 libra Vd. | dupondif B¹D. dip- B²v.a.H. dupundius V. 4 tractif B. 5 ad lumina utuntur ad Bhv. adluminatui r. 6 restitit B. 9 et om. hv.a.S. 10 pulvere VdaO. 11 polygnota sed VR. | attica B². 12 umbram B¹. | scyrico v(S). sty- ll. sy- hH. | lydo B. 13 ludium B. | omittunt RaBrot. cfr. XXXI 107. XXXVI 69. omittunt d. ommutuit BVD. obmut- hv(S). 15 aegypt' B. | maxime BS. quod ma- r v(D). | probatum BSJ. | scithicum B. 16 mox ego. cfr. § 156. hoc ll.v. an potius umore, ut XXXV 187 (vel natium hoc e Theophr.)? | facile—teritur om. B. | & cum BS. cum r. cumque hv. 17. 18 & (om. hv) crassiorem tenuioremue (-que B) Bhav(S). om. rH. 18 etiamnum hv. -unc ll.J. 19 con-^acio B. 20 omni V. omia B. | et in sua ll.v. an cum ifati

Ex caeruleo fit quod vocatur lomentum, perficitur id 162
lavando terendoque. hoc est caeruleo candidius. pretia
eius ✕ X in libras, caerulei ✕ VIII. usus in creta; calcis
inpatiens. nuper accessit et Vestorianum, ab auctore
5 appellatum. fit ex Aegyptii levissima parte; pretium eius
in libras ✕ I. idem et Puteolani usus, praeterque ad
fenestras; cylon vocant. — Non pridem adportari et In- 163
dicum coeptum est, cuius pretium ✕ VII. ratio in pictura
ad incisuras, hoc est umbras dividendas ab lumine. —
10 Est et vilissimum genus lomenti, quod tritum vocant,
quinis assibus aestimatum.

Caerulei sinceri experimentum in carbone ut flagret;
fraus viola arida decocta in aqua sucoque per linteam
expresso in cretam Eretriam. vis in medicina ut purget
15 ulcera; itaque et emplastris adiciunt, item causticis.
teritur autem difficillime. — Sil in medendo leniter 164
mordet adstringitque et explet ulcera. uritur in fictili-
bus, ut prosit.

§ 162 med.: cfr. Plin. XXXV 49. — Vitruv. VII 11, 1. Isid.
XIX 17, 14. — § 163: cfr. Plin. XXXV 46. (Diosc. V 107). —
Vitruv. VII 14, 1. Diosc. V 106. — § 164 init.: Diosc. V 108.

(sua orto e lau = sati)? de mendo cfr. XXVI 39, de re XX 59.
(XXII 2). Diosc. II 215. 2 terendoque B(a?)S. -oue rv. |
candidus B¹. 3 ✕ x H. xx ll. x dT. xxiii hv. | libra VRa
v.a.C. | ✕ VIII H. xviii ll.hv. viii dT. 4 nestorianum h
v.a.H. | actore V. ha- B. 5 & (pro fit) B. | aegypti BVD.
6 in libras om.VRdT.S. | ✕ I H. xi ll. x. xi Brot. xl hv. |
ideo B. id est B. | praeter q. B². 7 cylon BS. cyllon dT.
cyllonon V. cynolon B. cyanon Brot. e coni. Durandi. coclon h.
coelon v. 8 ✕ VII S. xvii ll. xviii dT. x. viii H. xvii in
libras hv. 9 avt (pro ad) B². | incifura B. | diuidenda (-eda
V¹) sublimine VR. 10 uilissimum BG. util- r dT O. subtil-
hv. | quod BhS. quondam r. .... dam O. quidam B. quod
dant v. | adtritum B²D. trit.. O. | uocant B(ad?)B. om. rhv
(in horum archetypo videtur scriptum fuisse quoduocant tritum;
inde quondam tritum). 13 arida B¹. | lintium B¹. lenteum
B (fere semper). 16 interitur B. | autem om. hv.a.H. | diffi-
cillime fil (ffil B¹) BC. -llime sile hv. -llime dT. -lem est r. |
dist. ego coll. Diosc. | leuiter hv.a.S. 17 acstringitq, B¹.
asft- B². | & Bhv. om. r.

Pretia rerum, quae usquam posuimus, non ignoramus alia aliis locis esse et omnibus paene mutari annis, prout navigatione constiterint aut ut quisque mercatus sit aut aliquis praevalens manceps annonam flagellet, non obliti Demetrium a tota Seplasia Neronis principatu accusatum 5 apud consules; poni tamen necessarium fuit quae plerumque erant Romae, ut exprimeretur auctoritas rerum.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIV

1 1. (1) Proxime dicantur aeris metalla, cui et in usu proximum est pretium, immo vero ante argentum ac paene etiam ante aurum Corinthio, stipis quoque auctoritas, ut 10 ^{33, 43} ₁₈₈ diximus. hinc aera militum, tribuni aerarii et aerarium, obaerati, aere diruti. docuimus quamdiu populus Roma- ^{33, 42} nus aere tantum signato usus esset: et alia *re* vetustas aequalem urbi auctoritatem eius declarat, a rege Numa collegio tertio aerarium fabrum instituto. 15

§ 1: cfr. Isid. XV 5, 3. Paul. Diac. s. v. *dirutum aere* (p. 69).

2 in aliis *hv.a.S.* | mutari annis *B.S.* annis mut- *rv(D)*.
3 nauigationes *hv.a.S.* | constituerint *VRd.* | ut *om. R.* |
mergatuf *B¹*. mercatus—4 aliquis *om. R.* 4 mancipiif *B²*.
5 a *B.G.* *om. rv.* | seplasia *B.G.* s& lasia *r.* sell- a. hellade *B.*
-dia *v.* 7 erat *B.* 8 proxime *Ba G(S)*. -mo *R e corr.* -ma
VdThv(H). 10 stipis *Bhv.* stirpis *r.* 11 aerea *B¹*. | aerari
B¹D. 12 oberrati *Va.* | et aere *R(?)H.* ab aere *hv.* | dicti
hv.a.H. 13 sit. sed et *H.* | alia *re ego.* alia *ll.v.* alta
coni. J. an potius alio, ut *XIV 145, vel alias?* 14 declar&
Rd. -raret *VTh(v.a.H praem. cum).* 14. 15 regnum a *R.*
- aerarium *B.S.* -iorum *rv(D)*. | institutos *B.*

(2) Vena quo dictum est modo foditur ignique per- 2
 ficitur. fit et e lapide aeroso, quem vocant cadmean, 32, 95 sqq.
 celebri trans maria et quondam in Campania, nunc et in
 Bergomatium agro extrema parte Italiae; ferunt nuper
 5 etiam in Germania provincia repertum. 2. fit et ex alio
 lapide, quem chalcitim appellant in Cypro, ubi prima
 aeris inventio, mox vilitas praecipua reperto in aliis terris
 praestantiore maximeque aurichalco, quod praecipuam boni-
 tatem admirationemque diu optinuit nec reperitur longo
 10 iam tempore effeta tellure. proximum bonitate fuit Sal- 3
 lustianum in Ceutronum Alpino tractu, non longi et ipsum
 aevi, successitque ei Livianum in Gallia. utrumque a me-
 tallorum dominis appellatum, illud ab amico divi Augusti,
 hoc a coniuge. velocis defectus Livianum quoque; certe 4
 15 admodum exiguum invenitur. summa gloriae nunc in
 Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur. hoc a
 Liviano cadmean maxime sorbet et aurichalci bonitatem
 imitatur in sestertiis dupondiarisque, Cyprio suo assibus
 contentis. et hactenus nobilitas in aere naturalis se habet.
 20 (3) Reliqua genera cura constant, quae suis locis 5

§ 2: cfr. Plin. infra § 100. 117. Isid. XVI 20, 2. 3. Aristot.
 h. a. V 19 § 106 p. 552^b. Antig. hist. mir. 84 (90).

1 effoditur hv.a.S. | dignique B. 2 cadmean B¹J. -mian
 B². -meam rS. -miam hv. cfr. § 4. 100. 3 celebri trans BS.
 -ritas rv. | maria BTS. -iam Va. in aria B. in asia dv. | nunc
 & BS. nunc rv(J). 4 bergomatium Bv. perg- r. | italianam
 efferunt B. 5 & Bahv. om. r. 6 quēquē VR. | chalciten
 hv.a.S. -ceitem d. -cheitem V. -chettem B. 7 fuit aeris
 v.a.S. ueteris h. 8 praestantiorem a. -oref B. | aurichal-
 cho V. 10 effecta V¹Ra. 10. 11 salustianum B²Vv.a.C.
 11 ceutronum B (ceu in ras.) B(J). cfr. XI 240. III 135.
 ceuir- V¹. ēē uir- V²B. ebur- d² (eb in ras.). cubur- h. Centr-
 v(Dal.)D. | longe B. 12 ei BG. et rv. 14 dist. Ven.
 cfr. Madvig adv. crit. II 529. | defectus B¹D. 15 summae
 B. | gloria hv.a.S. cfr. XXXIII 89. 16 mari anxum V.
 16. 17 aluiano VR. 17 cadmian B². -meā B. -miam h
 v.a.S. | bonitate V. 18 dupondiarisque B¹V¹D. dipon-
 B²V². 19 haec tenus B. | an naturali? cfr. XXXIII 86.
 119. X 198; aliter XXXI 74. XXXIII 62. | sed B.
 20 genere B. | cura BS. cum r. om. h. artificio v.

reddentur, summa claritate ante omnia indicata. quon-
dam aes confusum auro argentoque miscebatur, et tamen
ars pretiosior er~~at~~; nunc incertum est, peior haec sit an
materia, mirumque, cum ad infinitum operum pretia cre-
verint, auctoritas artis extincta est. quaestus enim causa, ⁵
ut omnia, exerceri coepta est quae gloriae solebat —
ideo etiam deorum adscripta operi, cum procures gentium
claritatem et hac via quaererent —, adeoque exolevit
fundendi aeris pretiosi ratio, ut iam diu ne fortuna qui-
dem in ea re ius artis habeat. ¹⁰

- 6 Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime lau-
datur. hoc casus miscuit Corintho, cum caperetur, in-
censa, mireque circa id multorum adfectatio furit, quippe
cum tradatur non alia de causa Verrem, quem M. Cicero
damnaverat, proscriptum cum eo ab Antonio, quoniam ¹⁵
Corinthiis cessurum se ei negavisset. ac mihi maior pars
eorum simulare eam scientiam videtur ad segregandos
sese a ceteris magis quam intellegere aliquid ibi supti-
7 lius; et hoc paucis docebo. Corinthus capta est olym-
piadis CLVIII anno tertio, nostrae urbis DCVIII, cum ante ²⁰
haec saecula fictores nobiles esse desissent, quorum isti
omnia signa hodie Corinthia appellant. quapropter ad

---

§ 6: Florus I 32, 7 (II 16). Isid. XVI 20, 4. Seneca de brev.
vitae 12. — cfr. Quintil. XII 10, 3.

---

3. 4 an matea V. amamea R. 4. 5 creuerint BG (haec
praem. v). -rit a. hac (ac R) fuerit (-int d) rd. 5 quaestuuf
B¹D. que ius R. que ius V. 6 aut VR. 6—8 dist. D.
7 ideo autem etiam BSJ. | procerus VR. 8 ac V. | ex-
olebit R. -bat V. 10 ea re BaS. aere rv. 13 et adfecta-
tio V. | furit S e coni. J coll. XXXIII 147. fuerit ll. fuer.. O.
fuit hv. 14 quem M. BS. quem ahv. om. rO. 15 pro-
scriptu B. | cum eo BaG(S). eum eum R. eum /// V. eum dO.
esse hv(Brot.). | quoniam J. qnm B. quam r. quam quod hv.
quam quoniam coni. S. 16 ac BaS. at rv. | ars VR.
17 segreganda VR. -dum d² in ras. h. 18 si se VR. se dh
v.a.S. 19 tacebo V. staccho R. 20 clvili B. clvi Vd
v.a.H. | nostra B. 21 hec B. om. rG. in hv. | saeculo v.a.
Dal. | defissent B². dediss- VR. | ista Bh(?)H. 22 cum
propter VR.

- coarguendos eos ponemus artificum aetates; nam urbis nostrae annos ex supra dicta comparatione olympiadum colligere facile erit. sunt ergo vasa tantum Corinthia, quae isti elegantiores modo ad esculenta transferunt, modo
 5 in lucernas aut trulleos nullo munditiarum dispectu. eius 8 tria genera: candidum argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura praevaluit; alterum, in quo auri fulva natura; tertium, in quo aequalis omnium temperies fuit. praeter haec est cuius ratio non potest reddi, quam-
 10 quam hominis manu est; at fortuna temperatur in simulacris signisque illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, procul a Corinthio, longe tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quae diu optinere principatum.
- 15 (4) Antiquissima aeris gloria Deliaci fuit, mercatus 9 in Delo celebrante toto orbe, et ideo cura officinis. tricliniorum pedibus fulcrisque ibi prima aeris nobilitas, pervenit deinde et ad deum simulacra effigiemque hominum et aliorum animalium.
- 20 (5) Proxima laus Aeginetico fuit, insula et ipsa eo, 10

---

§ 8 init.: Isid. XVI 20, 4. — § 10 extr.: cfr. Plin. infra § 49.

---

1. artificium VR. | aetatis V. 2 ei (*pro ex*) V. 4 elegantiore B²dT. | modo ad (S. in G) esculenta (fesc- B) BaG. modo desculpentia (-to h) r. nunc aes sculpendo v. 5 tul-
 leos R. trullas Tv.a.G. | dispectu S. diffp- BD. desp- rv(Brot.). resp- B. | eius om. R. an aeris (*scriptum olim eris?*). 8 du-
 centos (-tes R) peries VR. 10 manu est ego. cfr. XXXV 66. 91. 94. XXXVI 26(bis). 28. 32. -nuf & Ba. -nu sed dTS. -nus sed r. -nu facta v. | at dT. ad U.S. a CFWMüller p. 28. dederit v. | fortunā B²SJD. cfr. § 5. XXXV 103. 104. | tem-
 peratur BaS. -atum CFWMüller. -amentum rOv. om. h. | in om. hv.a.S. cfr. XXXIII 24. 10. 11 simulacris BS. -cro
 raOv. 11 dist. ego. 12 hepatizon a(?)v. -icon (c in ras.) B². hipatizon R. hyp- V. 13 longa V. | aegeneticum B². ag- B¹. 13. 14 deligacum R. -atum V. 15 mercatuus
 B¹D. 16 co celebrante V. concel- Rdhv.a.S(J). | dist. S cum U. 17 pulchrisque V. | aeris om. R. 18 & ad BaS. ad rv. 20 aegeinetico B. | dist. S. | et om. Bv.a.G(S). | eo
 ego. est U.v(J). om. dG. aere S.

nec quod ibi gigneretur, sed officinarum temperatura, nobilitata. bos aereus inde captus in foro boario est Romae. hoc erit exemplar Aeginetici aeris, Deliaci autem Iuppiter in Capitolio in Iovis Tonantis aede. illo aere Myron usus est, hoc Polycletus, aequales atque condiscipuli; sic aemulatio et in materia fuit.

- 11 3. (6) Privatum Aegina candelabrorum superficiem dumtaxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. in iis ergo iuncta commendatio officinarum est. nec pudet tribunorum militarium salariis emere, cum ipsum nomen a candelarum lumine inpositum appareat. accessio candelabris talis fuit Theonis iussu praeconis Clesippus fullo gibber et praeterea et alio foedus aspectu, emente id Gegania
- 12 HS L. eadem ostentante in convivio empta ludibrii causa nudatus atque inpudentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum, praedives numinum vice illud candelabrum coluit et hanc Corinthiis fabulam adiecit, vindicatis tamen moribus nobili sepulchro, per quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria duraret. sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id praecipue in his celebratur, quoniam Mummi victoria Corinthum quidem

§ 11: Varro rer. div. VIII ap. Macrobian. III 4, 2.

1 quod ibi S. uod ibi B. est r. aes d h G. del. v. | gigneretur S. signetur B. gignens V d h a v. gimens R. 3 aeginetici B V. 4 capitolio in V R d h v (D). -lia in a. -lini// B S. -lio J coll. § 79. XXXVI 50 cum § 165. [XXXV 19]. XXXVI 58. XXXVII [75] 161. sed cfr. etiam C F W Müller grat. p. 546 sqq. | hede V. aere B. | aeri R. aery V. 5 myroco d. -ro ex R. miro ex V. miro a. | policytus R. polyclytis V. 6 sic ego. sit B¹. set r D. sed d T S. om. h v. | et om. B S J. 8 iif B¹ v. hiif B². his r C. 10 a R d a h O v (J). e V. om. B S. 11 nomine B h. | accessio B a G. .... esio O. -ensio r v. 12 theonif B a O G. heo- V. haeo- R. dionis h. ut auctor est Dion v. | iussum V O. iussu praeconis om. B. | fulgo V R d. 12. 13 gibber & B h S. -ere r G. -er H. -ere et v. 13 & albo B¹. alios h. alio v. a. G. 14 L B S. L vel quinquaginta r v. | in B v (S). om. r G. | empta R h D. -tam B¹. emtam V. empta// in d. -tum B² v. | causam B¹. 15 inpudentia (ut p- V R) H. v (S). -a- G. | thorum B². totum V R v. a. B. 16 prae diuif B². | a B. 18 morbus B¹. -bif B². 21 nummi V R.

diruit, sed e compluribus Achaiae oppidis simul aera dispersit.

(7) Prisci limina etiam ac valvas in templis ex aere 13
factitavere. invenio et a Cn. Octavio, qui de Perseo rege
5 navalem triumphum egit, factam porticum duplicem ad
circum Flaminium, quae Corinthia sit appellata a capitulis
aereis columnarum, Vestae quoque aedem ipsam Syra-
cusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pan-
theo capita columnarum a M. Agrippa posita. quin etiam
10 privata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter
crimina obiecit Spurius Carvilius quaestor, ostia quod
aerata haberet in domo. (8) nam triclinia aerata abacos- 14
que et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum in-
vexisse triumpho suo, quem duxit anno urbis DLXVII,
15 L. Piso auctor est, Antias quidem heredes L. Crassi
oratoris multa etiam triclinia aerata vendidisse. ex aere
factitavere et cortinas tripodum, nomine *et* Delphicas,
quoniam donis maxime Apollini Delphico dicabantur. pla-
cuere et lychnuchi pensiles in delubris aut arborum mala
20 ferentium modo lucentes, quale est in templo Apollinis

§ 13: Isid. XVI 20, 11. Liv. XLV 42, 2. Festus p. 178, 4—8.
Ovid. Fasti VI 277. — Plutarch. Camill. 12 init. — § 14: L. Piso
et Valer. Antias (Peter hist. Rom. fragm. p. 85. 175). Liv. XXXIX
6, 7. Diodor. XVI 26, 5.

1 e BS. *om. rv.* | cum pluribus Vd. 3 priscy B. 4 a
cn. Rdv. ac. cn. B¹. a. gn. B². a. con. V. 6 flamineum B. |
corintha B. 7 ueste B. 7. 8 suracusana/// B¹. fir- B² (*item*
infra). syracusanam VR. 8 placuisse Bhv. -sset raO.
11 obicit VRh. | caruilluf B¹. 11. 12 ostia quod aerata BU.
quod (quo Va) aerata (erat V¹) ostia (ho- a) rav. 12 haber&
B² e corr. VRav. //e//& B¹. 13 manilium VRav.a.G. 13. 14
inuexisset V¹. -enisse R(?)Dal. 14 DLXVI B. 15 quidem
L. Crassum hv.a.S. | heredes BS. -dem dhv. -de a. h. VO.
b. R. 17 tropeodum O¹. -podum O². triumphodum V¹. | &
ego. a V¹. ac B cod. Poll. U. *om. rv(D)*. 18 quod BUJ. |
donis VRdhav(D). erat B. aeratae U. eae J. ludis cod. Poll.
locus nondum sanatus. | apollini U cum J. -nis ll.v. | del-
phico BU. -ci rv. | dicebantur VRaVen. 19 lychnuci R.
luch- Vd. 20 quale B²VRaG(SD). -lef B¹. -lis dhv(UJ).
qual. O.

Palatini quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione
captum in Cyme dicaverat eidem deo.

- 15 4. (9) Transiit deinde ars vulgo ubique ad effigies
deorum. Romae simulacrum ex aere factum Cereri pri-
mum reperiō ex peculio Sp. Cassi, quem regnum ad- 5
fectantem pater ipsius interemerit. transiit et a diis ad
hominum statuas atque imagines multis modis. bitumine
antiqui tinguebant eas, quo magis mirum est placuisse
auro integere. hoc nescio an Romanum fuerit inventum;
16 certe etiam nomen non habet vetustum. effigies hominum 10
non solebant exprimi nisi aliqua inlustri causa perpetui-
tatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria
maximeque Olympiae, ubi omnium, qui vicissent, statuas
dicari mos erat, eorum vero, qui ter ibi superavissent,
ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas 15
17 vocant. Athenienses nescio an primis omnium Harmodio
et Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. hoc
actum est eodem anno, quo et Romae reges pulsi. ex-
cepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima
ambitione, et in omnium municipiorum foris statuæ orna- 20
mentum esse coepere propagarique memoria hominum et
honores legendi aevo basibus inscribi, ne in sepulcris
tantum legerentur. mox forum et in domibus privatis

§ 15: Liv. II 41, 10. Val. Max. V 8, 2. — cfr. Plin. XXXV
182. — § 16: cfr. Paus. VI 18, 7. — Plin. infra § 70. (86).

1 quem *v.a.G.* 2 idem deo *V¹R²*. idem de eo *V²R¹*.
3 transit *Vv.a.G.* cfr. XXXIII 131. 4 cereri *B(a?)v.*
caereri *O.* ceteri *r.* 6 interemerit *BS.* -rat *rv.* | transit
BVD. | ad *om. VR.* 7 imaginem *VR.* | bitumines *B.*
8 antiqua *V.* | pingebant *v.a.H.* 9 integre *Vd.* 10 nomen
non *BU.* cfr. § 65. XXX 49. romae non *rv(D).* romae
nomen *S.* | vetustum *BS.* -statem *rv(D).* 11 industri *V.*
-iae *d.* 12 uictoriam *V.* 15 yconicas *B²*. 16 primi.
solum *B.* -mi omnium *dhv.a.S.* 17 tyrannidis *B²*.
18 autum *V.* auctum *R.* 20 & in *BadTS.* et iam *Rv.*
aetiam *V.* et *O.* 21 propagarique (-que *B²*) *BU.* prorog-
rv(JD). cfr. XV 49. XXXV 4. VII 188. 22 uasibus *V²*
Bd. uassi- *V¹*.

factum atque in atriis: honos clientium instituit sic colere patronos.

5. (10) Togatae effigies antiquitus ita dicabantur. 18
placueret et nudae tenentes hastam ab epheborum e gym-
5 nasiis exemplaribus; quas Achilleas vocant. Graeca res
nihil velare, at contra Romana ac militaris thoraces addere.
Caesar quidem dictator loricate sibi dicari in foro suo
passus est. nam Lupercorum habitu tam noviciae sunt
quam quae nuper prodire paenulis indutae. Mancinus
10 eo habitu sibi statuit, quo deditus fuerat. notatum ab 19
auctoribus et L. Accium poetam in Camenarum aede ma-
xima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum
fuisset. equestres utique statuae Romanam celebrationem
habent, orto sine dubio a Graecis exemplo. sed illi cele-
15 tas tantum dicabant in sacris victores, postea vero et qui
bigis vel quadrigis vicissent; unde et nostri currus nati
in iis, qui triumphavissent. serum hoc, et in iis non nisi
a divo Augusto seiuges, sicut elephantanti.

(11) Non vetus et bigarum celebratio in iis, qui prae- 20
tura functi curru vecti essent per circum; antiquior co-
lumnarum, sicuti C. Maenio, qui devicerat priscos Latinos,

§ 19 extr.: cfr. Liv. XXXVIII 35, 4. — § 20: Liv. VIII 13, 9.
Florus I 5, 10 (I11). Nonius s. v. *Maeniana* (p. 65 M). Liv. ep. XVII.

1 atris V¹a O D. antrif B. | dist. sustulerunt JD. | honet B¹.
-nor d O. | colentium V d h. 1. 2 colere B² a d h v. -lore r.
-lonos O. 3 ista V² R. sta V¹. statuae d h v. a. G. 4 ephde-
borum B¹. | e B a d G. a r. om. h v. 4. 5 gymniciis v. a. G.
5 res est h v. a. S. 6 ad V O. | thoracas V R d h v. a. S.
tor- O. 8 lupercor. | habitum B. | novite R. 9 prodire
B d v. -idere r Ven. 10 eodem R(?) v. a. S. | quod V R.
11 est h v. a. S. | actium h v. a. H. Attium S U J. 13 utique
B a G (S). utriq. O. utique (itaq; R) uero V R. uero d Th v (H).
14 aegrecif B¹. -recif B². 14. 15 celestas V¹ a B. cael- B.
celitas R. -latas V² h v. 16 uel B a O h v. uel qui r d T. | unde
om. B S. | nostris G. | nati del. G. 17 iif B¹ v (S). h iif B².
his r C (U). 18 sicut et v. a. S. aut Sellers. 19 iif B¹
v (S). h iif B². is V. his r C. 21 sicut R d O h v. a. S. | menio
O v. a. H.

quibus ex foedere tertias praedae populus Romanus praestabat, eodemque in consulatu in suggestu rostra devictis Antiatibus fixerat anno urbis CCCCXVI, item C. Duillio, qui primus navalem triumphum egit de Poenis, quae est
 21 etiam nunc in foro, item L. Minucio praefecto annonae 5
 extra portam Trigeminam unciaria stipe conlata — nescio
 an primo honore tali a populo, antea enim a senatu erat —,
 praeclara res, ni frivolis coepisset initiis. namque et Atti
 Navi statua fuit ante curiam — basis eius conflagravit
 curia incensa P. Clodii funere —; fuit et Hermodori 10
 Ephesii in comitio, legum, quas decemviri scribebant,
 22 interpretis, publice dicata. alia causa, alia auctoritas M.
 Horati Coclitis statuae — quae durat hodieque —, cum
 hostes a ponte sublicio solus arcuisset. equidem et Si-
 byllae iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: una 15
 quam Sextus Pacuius Taurus aed. pl. restituit; duae quas
 M. Messalla. primas putarem has et Atti Navi, positas
 aetate Tarquinii Prisci, ni regum antecedentium essent in
 23 Capitolio, 6. ex iis Romuli et Tatii sine tunica, sicut et

§ 21: cfr. Plin. XVIII 15. Liv. IV 16, 2. I 36, 5. Dion. Hal. III 71. — cfr. Cic. Tusc. V 36, 105. Dig. I 2 de or. iur. § 4. —
 § 22: Liv. II 10, 12. (Gell. IV 5, 1). — § 23: Liv. VIII 13, 9.

1 praetiae V. -eciae R. | populus (p. d) r. (romanus d) Bd v(S). ro. po. G. PR. romano (-na R) r. 2 eosdemquae V.
 3 actiatibus B². | ccccxvi B. cc. cxv O. | duillio Bd h C(H) D. duilio RTv(J). -li. O. D. uilio V. Duellio G(SU). 4 pae-
 nis B. 5 L. BS. P. rv. 6 trigeminae VR. 7 ante V. | a om. VRh. | senatum V. 8 praeclara om. R. | nisi Bhv. | in illis B. | aetati VR. ..athi O. et Actii v.a.H. 9 nauis R(?)h v.a.S. item infra. | sed (supra scr.) basis eius B². cuius basis v.a.S. 10 hermapodori O. -phodori a. 11 ephesii Bv. -si a. etsi rO. 12 interpretes VR. | pulice B. | M. H(D). ma VRd. om. BS. maior h. -or in v. 13 horati BS. -tii Lugd. oratice V¹. -tio d. -tii v. cratice r. | coclitis Bv. -lis rOh. | statuae BH. -ua rOh. 14 sulpicio B². 14. 15 sibi illae B¹. cfr. § 29. -bullae V. 16 se B. | pacuvius Bd h v.a.U. cfr. XXXV 19. | tarasus B. | instituit Vdv.a.G(H). 17 messalla Bv(D). -ala rC. cfr. XXXIII 50. | attii B. cfr. § 21. 18 pripci V. | ni U. ne B. pi V¹. om. r. nisi hv. 19 iis v. is B¹. his rC. | & tatii BaS. aetati r. est hv.

Camilli in rostris. et ante aedem Castorum fuit Q. Marci Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat captaque Anagnia populum stipendio liberaverat. inter antiquissimas sunt et Tulli Cloeli, L. Rosci, Sp. Nauti, C. Fulcini in rostris, a Fidenatibus in legatione interfectorum. hoc a re p. tribui solebat iniuria caesis, sicut aliis et 24 P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab Teuta Illyriorum regina interfecti erant. non omittendum videtur, quod annales adnotavere, tripedaneas iis statuas in foro statutas; haec 10 videlicet mensura honorata tunc erat. non praeteribo et Cn. Octavium ob unum SC. verbum. hic regem Antiochum daturum se responsum dicentem virga, quam tenebat forte, circumscripsit priusque, quam egrederetur circulo illo, responsum dare coegit. in qua legatione interfecto senatus 15 statuam poni iussit quam oculatissimo loco, eaque est in rostris. invenitur statua decreta et Taraciae Gaiae 25 sive Fufetiae virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet, quod adiectum non minus honoris habet quam feminae esse decretam. meritum eius ipsis ponam annalium

IX 43, 22. Cic. Phil. VI 5, 13. — Liv. IV 17, 2. Cic. Phil. IX 2, 4. 5. Diodor. XII 80, 6. — § 24: cfr. Liv. ep. XX. Florus I 21 (II 5). Polyb. II 8, 12. — cfr. Liv. XLV 12, 5. Val. Max. VI 4, 3. Cic. Phil. VIII 8, 23. — § 25: Cic. Phil. IX 2, 4. — cfr. Gell. VII (VI) 7, 1. (Plutarch. Popl. 8 extr.).

1 castrorum Vd. | Q. R(?)aG. e B. om. Vdhv(S). | marci R(?)G. M. v. 2 equestri Rd. aeq- V. 3. 4 antiquissima VR. 4 tullii BhVerc. | cloeli VdS. -lii RH. caelti B². -lii B¹v. | L. v(S). lucii R(?)Dal. b Vdh. om. B. | roscii BRv.a.S. | Sp. v. f. p. B¹. p. B². spuri VdhS. -rii RDal. | nauti VRs. -tii BdG. Antii C e Livio. matici v. 4. 5 fulcinii RdG. 6 romano populo v.a.H. | aliif BS. alut V¹. aliut R. -iud V². -ias h. om. d(?)v. et aliis coni. S. 7 T. R. et titohv.a.S. | coruntiano (corint- V) VRd. -ncano G. | teuta BS. teusa rv(Brot.). teuca B. | llyriorum B. 9 iif Bv(S). is V. his dhC. om. R. 10 & BS. om. rv. | c. n. B¹. gn. B². C. v.a.H. 11 sc. BVS cum Gron. scilicet RdT(?)H. om. v. 13 prius V. et prius Rdhv.a.S. 15 eaque est BVS. aea quae R. qui est h. del. v. 17 fufetiae VRU. furet- BS. fuffet- dhv. | uestale V. 18 habent BS. 18. 19 femina esset (ē& R) VR. 19 decreta V. | in ipsis VR(?)G.

- verbis: quod campum Tiberinum gratificata esset
 26 ea populo. — (12) Invenio et Pythagorae et Alcibiadi in
 cornibus comitii positas, cum bello Samniti Apollo Pythius
 iussisset fortissimo Graiae gentis et alteri sapientissimo
 simulacra celebri loco dicari. eae stetero, donec Sulla 5
 dictator ibi curiam faceret. mirumque est, illos patres
 Socrati cunctis ab eodem deo sapientia praelato Pytha-
 goran praetulisse aut tot aliis virtute Alcibiaden et quem-
 quam utroque Themistocli.
- 27 Columnarum ratio erat attolli super ceteros mortales, 10
 quod et arcus significant novicio invento. primus tamen
 honos coepit a Graecis, nullique arbitror plures statuas
 dicatas quam Phalereo Demetrio Athenis, siquidem CCCLX
 statuere, nondum anno hunc numerum dierum excedente,
 quas mox laceravere. statuerunt et Romae in omnibus 15
 33, 132 vicis tribus Mario Gratidiano, ut diximus, easdemque
 subvertere Sullae introitu.
- 28 (13) Pedestres sine dubio Romae fuere in auctoritate
 longo tempore; et equestrium tamen origo perquam vetus
 est, cum feminis etiam honore communicato Cloeliae sta- 20
 tua equestri, ceu parum esset toga eam cingi, cum Lu-
 cretiae ac Bruto, qui expulerant reges, propter quos Cloelia
 29 inter obsides fuerat, non decernerentur. hanc primam

§ 27: Strabo IX 1, 20 p. 398. Diog. Laert. V 75. — § 28:
 Liv. II 13, 11. Seneca dial. VI 16, 2. Dion. Hal. V 35. — § 29
 extr.: Plutarch. Popl. 19 p. 107.

2 e (*pro* ea) B. 3 summiti Vd. -itti B. 4 iussit sed
 VRd. | graiae—sapientissimo om. Rh. 5 eae (S. ae e B¹.
 hae e B². ea H) it&ere donec BH. ea est & credo nec r.
 donec v. 7 sacрати B¹. -ti^s B². | de eo V. 7. 8 pytha-
 gora V. -ram Rdhv.a.S. 8 alcibiadem Vdv.a.S. | & BRhS.
 aut V(?)v. nec d. 9 an utraque? 10 attolli Bdv. tolli
 rD. cfr. XIX 139. | supra Vdhv.a.S. 11 arcuuf B¹D.
 13 phalera eo B¹. | cccxl BT. 15 & romae BaS. romae
 enim r. -mae etiam hv. 16 gratiabano Vd. -bona B. gra-
 tiano a. 17 fulae B¹. fillae B². 19 et om. R(?)v.a.S.
 20 cloeliae B¹Tav. clel- B² (item infra). coel- r. 21 ceo V.
 cae o B. | toga B¹. 21. 22 ingretiae VR¹. incre- B².
 23 fuerant V. | decernentur V. | prima VR.

cum Coclitis publice dicatam crediderim — Atto enim ac Sibyllae Tarquinium, ac reges sibi ipsos posuisse verisimile est —, nisi Cloeliae quoque Piso traderet ab iis positam, qui una opsidem fuissent, redditus a Porsina in honorem eius. e diverso Annius Fetialis equestrem, quae fuerit contra Iovis Statoris aedem in vestibulo Superbi domus, Valeriae fuisse, Publicolae consulis filiae, eamque solam refugisse Tiberimque transnavisse ceteris opsidibus, qui Porsinae mittebantur, interemptis Tarquinii insidiis.

(14) L. Piso prodidit M. Aemilio C. Popilio iterum 30 cos. a censoribus P. Cornelio Scipione M. Popilio statuas circa forum eorum, qui magistratum gesserant, sublatis omnes praeter eas, quae populi aut senatus sententia 15 statutae essent, eam vero, quam apud aedem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum adfectaverat, etiam conflata a censoribus. nimirum in ea quoque re ambitionem providebant illi viri. exstant Catonis in censura 31 vociferationes mulieribus statuas Romanis in provinciis 20 poni; nec tamen potuit inhibere, quo minus Romae quoque ponerentur, sicuti Corneliae Gracchorum matri, quae fuit Africani prioris filia. sedens huic posita soleisque

§ 30: L. Piso ann. VII (Peter hist. Rom. fragm. p. 85). —
§ 31: cfr. Plutarch. C. Gracch. 4 p. 836.

1 dicata VR. om. a. | crederem Gron. | ante (pro Atto) h v.a.H. 2 sibulle V. sibi illae B. | ac BS. & rv. an at?
3 iif Bv(S). his rC. 4 posita VR. | quae Gron. | fuerant hv.a.S. | porfina B¹(a?)S. -sena h. -senna rv. cfr. § 139. XXXVI 91. | in om. VRhv.a.B. 5 eius om. VRd. 7 publice VRd. -ciae v.a.B. 8 refugisse BdG. -sset a. fuisse r. fugi- hv. 9 qui BRdv(S). quae V(?)hG. | porfinae B¹S. -sennae (pros- V) rv. 11 C. Bdahv(G). CC. r. & C. B. | iterum BS. II Va. II Rdhv. 12 ac V. | stual B. 13 gesserunt VR(?)G. 14 omnes v. -nis ll.S. | sententiā R. 15 statuae VR. | quam BhVerc. quae Vdav. que R. 17 a om. VR. | rem VR. om. a. 17. 18 ambitioni v.a.S. cfr. § 40. 19 statuas romanis BS. romanis statuas rdaD. (statuas ponunt post provinciis hv). 22 propriis B.

sine ammento insignis in Metelli publica porticu, quae
 32 statua nunc est in Octaviae operibus. — (15) Publice
 autem ab exteris posita est Romae C. Aelio tr. pl. lege
 perlata in Sthennium Stallium Lucanum, qui Thurinos
 bis infestaverat. ob id Aelium Thurini statua et corona 5
 aurea donarunt. iidem postea Fabricium donavere statua
 liberati obsidione, passimque gentes in clientelas ita re-
 ceptae, et adeo discrimen omne sublatum, ut Hannibalis
 etiam statuae tribus locis visantur in ea urbe, cuius intra
 muros solus hostium emisit hastam. 10

33 7. (16) Fuisse autem statuariam artem familiarem
 Italiae quoque et vetustam, indicant Hercules ab Euandro
 sacratus, ut produnt, in foro boario, qui triumphalis vo-
 catur atque per triumphos vestitur habitu triumphali, prae-
 terea Ianus geminus a Numa rege dicatus, qui pacis belli 15
 que argumento colitur digitis ita figuratis, ut CCCLXV
 dierum nota [aut per significationem anni temporis] et
 34 aevi esse deum indicent. signa quoque Tuscanica per
 terras dispersa quin in Etruria factitata sint, non est
 dubium. deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metro- 20
 dorus Scepsius, cui cognomen a Romani nominis odio
 inditum est, propter MM statuarum Volsinios expugnatos

§ 33 med.: Macrob. I 9, 10. Lydus de mens. 4, 1.

1 ammento B.S. ame- r v. | porticū B². 2 stua B. |
 non V. 4 sthennium B(a?)S. stenium r H. stenn- v(G).
 septimium B. | stallum R. statilium v.a.S. | turinof (u in ras.
 ampla) B². 5 furini B. 6 idem B Ven.(D). 7 opfidione
 B². | gentes ll.H. clientes G. statuae v. | clientela sua (litae B².
 sunt v) B²dhv.a.G. 7. 8 repertae B. recepti G. 9 ea om.
 R(?)G. 11 statuarum BU. 12 uetusta VRd. | indicat h.
 14. 15 praeter aianus genus V. 15 delatuf B. 16 coclv
 HBrot. cum v.a.G. 17 uncos ego posui. cfr. Bergk I 27. |
 aut B.S. om. rv(D). 18 aevi esse B(a?)S. acuisse O. aevi
 se rv. | indicent B.S. -icet r. -itet O. -icaret v. 19 terrasq.
 O. | dispersa sa V¹. -rsa cesa V²R. | quin D. quae (que V²)
 ll.Ov. om. a. quae quin UJ. | factita// B¹. facta B². | sint BU.
 om. r Ov. 20 ni BOv. enim R. aenim V. ut a. 21 sui
 VR. | a om. VRv.a.G. | romanif B. 22 cxxx R. c et x
 hv.a.G. duo millia G. | expugnatas a. -ulsatos V²d. -to V¹R.
 atos hv.a.G.

obiceret. mirumque mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus Italiae sit, lignea potius aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata usque ad devictam Asiam, unde luxuria.

- 5 Similitudines exprimendi quae prima fuerit origo, in 85
 ea, quam plasticen Graeci vocant, dici convenientius 85, 151 sqq.
 erit; etenim prior quam statuaria fuit. sed haec ad in-
 finitum effloruit, multorum voluminum opere, si quis plura
 persequi velit; omnia enim quis possit? (17) M. Scauri 36
 10 aedilitate signorum MMM in scaena tantum fuere tempo-
 rario theatro. Mummius Achaia devicta replevit urbem,
 non relicturus filiae dotem; cur enim non cum excusa-
 tione ponatur? multa et Luculli invexere. Rhodi etiam-
 num III signorum esse Mucianus ter cos. prodidit, nec
 15 pauciora Athenis, Olympiae, Delphis superesse creduntur.
 quis ista mortalium persequi possit aut quis usus no- 37
 scendi intellegatur? insignia maxime et aliqua de causa
 notata voluptarium sit attigisse artificesque celebratos no-
 minavisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine,
 20 cum Lysippus MD opera fecisse prodatur, tantae omnia
 artis, ut claritatem possent dare vel singula: numerum
 apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset heres;
 solitum enim ex manipretio cuiusque signi denarios se-
 ponere aureos singulos.

§ 36: cfr. Plin. XXXVI 115. Liv. ep. LII. Frontin. strat. IV 3, 15.

2 italiae BS. -lia V. in italia R(?)hv. 6 plasticen dhv.
 -cem VRa. -ce B. 7 peior V. 8 operi B¹SJ. | pluras V.
 -res dhv.a.G. 9 canri B. 10 III in senatu VRd. | tantum
 om. h. an fuere, tantum? 10. 11 temporario tantum hBergk
 I 27. 11. 12 urbem ipse (om. h) excessit non hv.a.S.
 13 ponatur Bav. conatur V. -aretur dh. concitus R. | r hodie
 B¹. rhodii B². 13. 14 etiamnunc VRdT. 14 III ego. tria
 milia hv. LXXIII BdTD. LXXIII rVen. (an plus III vel ∞ xiii?)
 17 insignia B. 18 sic VRh. | attingisse V. -igisset a.
 18. 19 nonminavisse VO². 19 inexplicabile R. -plebili a.
 20 ad dcx hv.a.H. | prodatur BaG(S). datur VdT. dicatur
 R(?)H. tradatur hv. 22 thensauro BVD. | here V. ere d.
 heros a. 23 solutum VRdh. | manipretio RdT. inani (im-
 mani r) pr- B²v.a.G. cfr. § 45. XXXIII 147. XXXV 148.

38 Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox
et audacia. in argumentum successus unum exemplum
adferam, nec deorum hominumve similitudinis expressae.
aetas nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime
conflagraret a Vitellianis incensum, in cella Iunonis canem 5
ex aere volnus suum lambentem, cuius eximium mira-
culum et indiscreta veri similitudo non eo solum intel-
legitur, quod ibi dicata fuerat, verum et satisdatione; nam
quoniam summa nulla par videbatur, capite tutelarios ca-
39 vere pro ea institutum publice fuit. (18) audaciae in- 10
numera sunt exempla. moles quippe excogitatas videmus
statuarum, quas colossaeas vocant, turribus pares. talis
est in Capitolio Apollo, tralatus a M. Lucullo ex Apollonia
40 Ponti urbe, XXX cubitorum, D talentis factus; talis in
campo Martio Iuppiter, a Claudio Caesare dicatus, qui 15
devoratur Pompeiani theatri vicinitate; talis et Tarenti
factus a Lysippo, XL cubitorum. mirum in eo quod manu,
ut ferunt, mobilis ea ratio libramenti est, ut nullis con-
vellatur procellis. id quidem providisse et artifex dicitur
modico intervallo, unde maxime flatum opus erat frangi, 20

§ 39: Strabo VII 6, 1 p. 319. — § 40: Strabo VI 3, 1 p. 278.
Lucil. ap. Non. s. v. *cubitus* (p. 201 M). — Plutarch. Fab. Max. 22 extr.

1 euectas V¹R. -tio a. | successum B¹a. -ccensu R. | uox
B¹. 2 & BaG. et in (inde R) r. etiam v. | successuuf B¹D.
-ccensus R. 3 hominumve BaG(S). -num uel r. -nisue dTH.
nec hominum v. 5 conflagrauit V(?)G. 7 discreta VRd. |
uiri V. 8 ubi Vda. | dicatus hv.a.G. | et noua v.a.S.
8. 9 nam quoniam BS. nouam a. nam rv. 10 eo hv.a.G. |
instituti hv.a.S. | publicae B. -ci hv.a.S. 11 excogitas V¹.
exagitatas a. 12 statuas O. | colossaeaf BaJ. -sseas (-seas V)
rdTOH. -ssos hv. cfr. § 78. 54. XXXV 51. XXXVI 26.
XXXVII 75. 13 M. om. Vh. 14 ponte V. -tio a. | D ll.T
aD. quingentis de h. -tis H. ta O¹. a O². cl v. L Overbeck
misc. arch. p. 6. | factis VR. 15 a Bhv(U). aulo rdTaO.
a diuo H cum Gron. | cl. B. 15. 16 qui ideo uocatur pom-
peianus a v.a.S. 17 inequod B¹. in equo B². 18 nobi-
lis a. mobiles V. moles v.a.B. | ratione B²hv.a.B(U). | ut
man. Dal. v(U). om. ll.G(J). cfr. § 47. 19 an et pro-
idisse?

opposita columna. itaque magnitudinem propter difficul-
tatemque moliendi non attigit eum Fabius Verrucosus,
cum Herculem, qui est in Capitolio, inde transferret. ante 41
omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi,
5 quem fecerat Chares Lindius, Lysippi supra dicti disci- 39
pulus. LXX cubitorum altitudinis fuit hoc simulacrum,
post LXVI annum terrae motu prostratum, sed iacens
quoque miraculo est. pauci pollicem eius amplectuntur,
maiores sunt digiti quam pleraeque statuae. vasti specus
10 hiant defractis membris; spectantur intus magnae molis
saxa, quorum pondere stabiliverat eum constituens. duo-
decim annis tradunt effectum CCC talentis, quae conti-
gerant ex apparatu regis Demetrii relicto morae taedio
obsessa Rhodo. sunt alii centum numero in eadem urbe 42
15 colossi minores hoc, sed ubicumque singuli fuissent, no-
bilitaturi locum, praeterque hos deorum quinque, quos
fecit Bryaxis.

Factitavit colossos et Italia. videmus certe Tuscani- 43
cum Apollinem in bibliotheca templi Augusti quinquaginta
20 pedum a pollice, dubium aere mirabiliorem an pulchri-
tudine. fecit et Sp. Carvilius Iovem, qui est in Capitolio,
victis Samnitibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus
eorum ocreisque et galeis. amplitudo tanta est, ut con-

---

§ 41: Polyb. V 88. 89. Strabo XIV 2, 5 p. 652. Hygin. fab.
223. — Plutarch. Demetr. 20. Suidas s. v. κολοσσαεύς. — § 42:
Isid. XIV 6, 22. — § 43: cfr. Liv. X 38, 3.

---

2 mouendi B² Brot. mollie- VRd. 4 omnis BS. | rho-
dii B. 5 caref B. | dicti om. R. 6 fuit. Ruit a. | dist. U.
7 LXVI B¹ (ut videtur) U cum Scaligero. ///LVI (L in ras.) B².
LVI rv(J). | motum VR. 9 plerique VR. | specuis B. -uus D.
spectus V. pectus a. 11 stabilius erat B. -liter et a. | eum
B¹U. cum B². om. rda OG. illud hv. | constituyente B².
12 mccc U. 12. 18 contigerant BRaS. -tegerant VdT O.
-tulerat h. -rant v. 18 ea (pro ex) VR. | demetri B¹.
14 obsessa (opf- BJ) BU. -sso a. -ssae S cum Gron. obesse a r.
del. v (item rhodo). 17 bryaxis B coll. § 73. -anxis B. bry-
saxis (bris- R) r. braxis v. 18 colossos R (semper fere).
20. 21 pulchritudinem V. 22 est (pro e) VRa.

spiciatur a Latiari Iove. e reliquiis limae suam statuam
 44 fecit, quae est ante pedes simulacri eius. habent in
 eodem Capitolio admirationem et capita duo, quae P. Len-
 41 tulus cos. dicavit, alterum a Charete supra dicto factum,
 alterum fecit ...dicus comparatione in tantum victus, ut 5
 45 artificum minime probabilis videatur. verum omnem am-
 plitudinem statuarum eius generis vicit aetate nostra Zeno-
 dorus Mercurio facto in civitate Galliae Arvernus per annos
 decem, HS |CCCC| manipretii, postquam satis artem ibi ad-
 probaverat, Romam accitus a Nerone, ubi destinatum illius 10
 principis simulacro colossum fecit CXXS pedum in longi-
 tudinem, qui dicatus Soli venerationi est damnatis scele-
 46 ribus illius principis. mirabamur in officina non modo
 ex argilla similitudinem insignem, verum et de parvis
 admodum surculis quod primum operis instaurati fuit. 15
 ea statua indicavit interisse fundendi aeris scientiam, cum
 et Nero largiri aurum argentumque paratus esset et Zeno-
 dorus scientia fingendi caelandique nulli veterum post-
 47 poneretur. statuam Arvernorum cum faceret provinciae
 Dubio Avito praesidente, duo pocula Calamidis manu cae- 20

§ 45: cfr. Caes. b. G. VI 17. — Suet. Nero 31. Vesp. 18.
 Martial. spect. 2, 1. ep. I 70, 7. Ael. Spart. Hadr. 19, 13.

1 latuari B¹ Brot. -ali B². -ario av. latere r. | ioui V. |
 e BS. om. rv. | reliquis B¹ VdG. 5 ...dicus U. //dicus B.
 dicus a. decus r. decius dhv(J). Prodicus coni. S, Pythodi-
 cus U coll. § 85. 6 artificum BTS. -cium rv. | probabilis
 artificis v.a.S. 8 aluvernif B². auer- VR. 9 HS BdB.
 zs B². LC B¹. L//// V. pondo h. om. v. | |CCCC| J. cccc U.da
 v(Brot.). CCCC G. | manipretii B. -nipretio din ras. G. in magni
 (-no v. immani B) pretio hv. cfr. § 37. 10 accitus B(?)
 Brot. | est a Bhv.a.S. 11 simulacro BS. -crum rv. | CXXS U.
 qui nonaginta (= CVXC) B. cui x r. cui. d. a. x d. cx hv.
 CXX J. CVIS D. | pedum in ego. -dum ll.v. 11. 12 longi-
 tudinem BV. -ne rv. cfr. XXVII 123. 12 soli BS. -lis rv.
 12. 13 celerius ipsius R. 14 de U.dahB(S). ex v. an
 e? 15 instaurati BdV(S). -tioni h. staurati r. in statua a.
 instar B. 16 indicavit B(?)v. iud- rda. | interisse Bav.
 inter se r. | fundent R. 17 argentique V. 18 cae laudif-
 que B¹. 19 aruennorum R. | cum om. V. 20 uibio hv.a.S.
 Tac. ann. XIII 54. Duuius JKlein mus. Rhen. 33 p. 128.

lata, quae Cassio Salano avunculo eius, praeceptoris suo, Germanicus Caesar adamata donaverat, aemulatus est, ut vix ulla differentia esset artis. quanto maior Zenodoro praestantia fuit, tanto magis deprehenditur aeris ob-
5 literatio.

8. Signis, quae vocant Corinthia, plerique in tantum 48 capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei, aenigmata se intellegere,
10 respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. circumtulit et Nero princeps Amazonem, de qua dicemus, et 82 paulo ante C. Cestius consularis signum, quod secum etiam in proelio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitae statuae, ex quibus
15 duae ante Martis Ultoris aedem dicatae sunt, totidem ante regiam.

(19) Minoribus simulacris signisque innumera prope 49 artificum multitudo nobilitata est, ante omnes tamen Phidias Atheniensis Iove Olympio facto ex ebore quidem et
20 auro, sed et ex aere signa fecit. floruit autem olympiade LXXXIII, circiter CCC urbis nostrae annum, quo eodem tempore aemuli eius fuere Alcamenes, Critias, Nesiotes, Hegias, et deinde olympiade LXXXVII Hagelades, Callon, Gorgias Lacon; rursus LXXXX Polyclitus, Phradmon, Myron,

§ 48: Quintil. inst. or. VI 3, 98.

cfr. Herm. 12 p. 128. 1 salano VRdU. *cfr. Ovid. ep. ex Ponto II 5.* cal- B. fol- a. filani h. -no H. syllano v. | auunculo B¹S. 2 ut Rd(?)hv. om. ra. (an uix ut?). 3 maior — 4 tanto om. B. 9 altercationem B. 10 habere VR. 12 consularis Laris Fröhner mus. Rhen. 47 p. 292. | signum uncis inclusit U. an sphingem (vel lacuna)? | quam BU. 14 solita V. 15 aedem Bhv. -dis r. 18 a nobilitate VR. 19 iouem Va. | olympio BS. *cfr. § 54. XXXVI 18.* -piaie Rdahv(D). -phiae V. 20 et ex aC. ex BVdhv. om. B. 21 annum VRU(D). *cfr. XIV 73. 97. XVI 144.* anno.m. B. anno dahv(J). | quo Bhv. quod rda. 22 nesiotes BS. nestotes r. -ocles v. 23 hagellades VR. haleales a. Age- lades v.a.U. *cfr. § 55. 57.* | gallon VR. 24 rursus—phradmon BS. om. r. polycletus h. -tus phradmon (-agmon B) v. | myro V. miro B (fere semper).

- 50 Pythagoras, Scopas, Perellus. ex iis Polyclitus discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, [Dinonem], Athenodorum, Demean Clitorium, Myron Lycium. LXXXXV olympiade florere Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patroclus; CII Polycles, Cephisodotus, Leuchares, Hypatodorus; CIII Praxiteles, Euphranor; CVII Action, Therimachus. CXIII Lysippus fuit, cum et Alexander Magnus, item Lysistratus frater eius, Sthennis, Euphron, Eucles, Sostratus, Ion, Silanion — in hoc mirabile quod nullo doctore nobilis fuit; ipse discipulum habuit Zeuxiaden —; CXXI Eutychides, Euthycrates, Laippus, Cephisodotus, Timarchus, Pyromachus. cessavit deinde ars ac rursus olympiade CLVI revixit, cum fuere longe quidem infra praedictos, probati tamen, Antaeus, Callistratus, Polycles Athenaeus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. 15
- 53 Ita distinctis celeberrimorum aetatibus insignes raptim

§ 53 extr.: Lucian. imag. 4. 6.

1 phitagoras VR (*fere semper*). | perellus BS. -relius rv. elius a. Perileus Thiersch. | iif B¹v. hiif B². his rC. 2 dist. post Argium sustulit S. | alexin R. hal- Vd. 3 dinonem om. B. del. U. | demeam dTv (Brot.). dam- B. | clitorium B. | miron VR. miron B¹. -onna B². myronem v.a.H. 4 naucides VR²v.a.B. -iades R¹. | dinomenes BaH. -medes rv. | canachus dhB. cha- BV. -cus Rv. 5 patroclus BVdhv(S). -cles R(?)B. | centesima secunda U.v. | leuchares BU. leuih- VR². le///uiades R¹. leochares B (cfr. § 79). lemares h. leuia- v. 5. 6 hypatodorus Bdhv(G). -ris R. -dons V. Epatodorus B. 6 centesima septima U.v. | action BS. etion r. echion d(?)v. 7 cxiii B(S)U. cxiii V. centesima quartadecima Bdhv. 8 lysis (lisis R) atrusi VRd. | et frater hv.a.S. | sthennis B(S) e Paus. cfr. § 90. -nnius v. thenis U. sthe- C(U). | euphron eucles S e coni. J. -on fucles B. -onicles r. -onides dhv. -on sofocles Loewy. 9 silanion om. VR. 10 fit Rd. 11 laippus V. lahippus v.a.S. dah- H. cfr. § 66. 87. | cephisodotus (-isso- H) S. cfr. § 50. cephisicrotus (chepissi- R². chephissi- VR¹) U. -siodotus B. -sodorus G (cfr. § 74. 87). -siorotus v. 12 timarcus B. tym- R. | pyromachus VRd. Phyromachus Keil. cfr. § 80. 84. XXXV 146. | rufus B. 13 clv Vv.a.S. | fuere VR. 14 antheus v.a.H. | pollycles Vd. pollic- R. | dist. sustulit Brunn. 15 atheneus V. | pithocles B. | pythias hv(D). pytas d. pitas VR. om. BUJ. | timocles hG(D). -oles VRd. tomylos B. -les v. om. BUJ.

transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. venere autem et in certamen laudatissimi, quamquam diversis aetatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas, quae cum in templo Dianae Ephesiae dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui praesentes erant, iudicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundam a sua quisque iudicassent. haec est Polycliti, proxima ab ea Phidiae, tertia Cresilae, quarta Cydonis, quinta Phradmonis.

10 Phidias praeter Iovem Olympium, quem nemo aemu- 54
latur, fecit ex ebore aequae Minervam Athenis, quae est in Parthenone stans, ex aere vero praeter Amazonem supra dictam Minervam tam eximiae pulchritudinis, ut formae cognomen acceperit. fecit et cliduchum et aliam Minervam,
15 quam Romae Paulus Aemilius ad aedem Fortunae Huiusce Diei dicavit, item duo signa, quae Catulus in eadem aede, palliata et alterum colossicon nudum, primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito iudicatur.

Polyclitus Sicyonius, Hageladae discipulus, diadumenum 55
20 fecit molliter iuvenem, centum talentis nobilitatum, idem et doryphorum viriliter puerum. fecit et quem canona

§ 54: cfr. Plin. supra § 49. VII 127. XXXVI 18. — Pausan. V 10, 2. I 24, 5. 28, 2. Strabo IX 1, 16 p. 396. — cfr. Pausan. VII 22, 9. — § 55: Lucian. philopseud. 18. Cic. Brut. 86, 296.

3 fecerat B. 4 deianae B. 6 tum OJahn. | eam Bdv. ea r. | qua B. 8 cresilae S cum Rossio. cfr. § 74. cressilae h. -llae v. -le VRd. clefilae B. ctesi- G. -lai H. | cydoniis V. cidonus B. 9 phradmonis Tv(H). phraem- B. pradm- r. phragm- B. cfr. § 49. 11 et ex v.a.S. | aebore B. | aequae ll.v. an auroque? 12 partenonia (-ias V) VR v.a.B. | stanf BRv(S). trans V. astans B. | amazonem B. 14 accepit V. | cliduchum hB. -cum ll. clyducum d. -dicum v. 15. 16 huiusce diei (die dT) BdTS. cfr. § 60. -usce modi ei r. -usque diei H. om. hv. 16 dedicavit hv.a.S. | aede fuit h. aede posuit v.a.S. 17 post nudum excidisse fere primus scientia aeris fundendi inclaruisset coni. Brieger coll. § 56. 46. 18 fore uticen// B. | apparuisse VR. | iudicatus B. 19 sicionib; B. | hegeladae B. agelade V. -dae TH. -dis hv. cfr. § 49. 20 iuuenem VRd. 21 dorophorum Vd. dorof- B. cfr. § 86. | et del. U (puncto ante fecit sublato).

- artifices vocant liniamenta artis ex eo petentes veluti a lege quadam, solusque hominum artem ipsam fecisse artis opere iudicatur. fecit et destringentem se et nudum telo incessentem duosque pueros item nudos, talis ludentes, qui vocantur astragalizontes et sunt in Titi imperatoris 5 atrio — hoc opere nullum absolutius plerique iudicant —; 56 item Mercurium, qui fuit Lysimacheae, Herculem, qui Romae, hagera arma sumentem, Artemona, qui periphoretos appellatus est. hic consummasse hanc scientiam iudicatur et toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. 10 proprium eius est, uno crure ut insisterent signa, excogitasse, quadrata tamen esse ea ait Varro et paene ad exemplum.
- 57 Myronem Eleutheris natum, Hageladae et ipsum discipulum, bucula maxime nobilitavit celebratis versibus lau- 15 data, quando alieno plerique ingenio magis quam suo commendantur. fecit et canem et discobolon et Perseum et pristis et Satyrum admirantem tibias et Minervam,

Lucian. de saltat. 75. — § 56: Plutarch. Pericl. 27 p. 167. — § 57: Cic. Verr. IV 60, 135. anthol. Pal. IX 717. 718 al. — Lucian.

1 lineamenta Vd v. a. U. -tis B. | uel. vii V. uel vi B. uelut dv. a. S. om. h. 2 ipse d(?) hv. a. S. 3 distringentem B. | se ll. v. (S). om. G. | telo Benndorf. cfr. Wölfflin (Archiv IX 109 sqq.). talo ll. v. de mendo cfr. XXIX 87. 5 astragaligantes B. | in Bhv. om. r. | cliti B². | imperatores V¹. imp. /// B¹. in p B². 6 hoc S(J). duo. hoc B. om. r. quo hv(U). 7 lysimacheae S. -chaeae B. -chiaae dhv. -chae r. 8 hagera BS. age- r. hace- T. a terra d in ras. h. alexetera H. Anteu a terra (om. arma) v. dist. v. a. S. | sustinentem hv. a. H. 8. 9 periphar&of B. pheriphor- Vd. 10 iudicatus B². | est toreuticen B¹. est or- B². | apparuisse B. 11 uno crure ut BS. ut (et V) uno crure rv. | infister& B. 12 quadrata (-tā B) tamen (ea add. G) esse BG. om. rv. | ea B¹ S. eā B². om. rv. | ait ll. S. ut ait hv. tradit G. 13 exemplum BS. unum ex- rv(D). cfr. § 65. 14 ageladae (-de V) VRdTH. -dis hv. cfr. § 49. 55. 17 canem ll. v. Ladam Benndorf. cfr. anthol. Gr. IV 185. Catull. 55, 25. | ---feum BS. -sea rv. 18 pristis h. cristas v. a. B. (cfr. VI 26). pyctas Löschke obs. archaeol. nr. 4. (Murray review 1887 I 3).

Delphicos pentathlos, pancratiastas, Herculem, qui est apud circum maximum in aede Pompei Magni. fecisse et cicadae monumentum ac locustae carminibus suis Erinna significat. fecit et Apollinem, quem ab triumviro Antonio sub- 58
5 latum restituit Ephesiis divus Augustus admonitus in quiete. primus hic multiplicasse veritatem videtur, numerosior in arte quam Polyclitus et in symmetria diligentior, et ipse tamen corporum tenus curiosus animi sensus non expressisse, capillum quoque et pubem non emendatius
10 fecisse, quam rudis antiquitas instituisset.

Vicit eum Pythagoras Reginus ex Italia pancratiaste 59 Delphis posito; eodem vicit et Leontiscum. fecit et stadiodromon Astylon, qui Olympiae ostenditur, et Libyn, puerum tenentem tabellam eodem loco et mala ferentem nudum,
15 Syracusis autem claudicantem, cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur, item Apollinem serpentemque eius sagittis configi, citharoedum, qui Dicaeus appellatus est, quod, cum Thebae ab Alexandro caperentur, aurum a fugiente conditum sinu eius celatum esset. hic
20 primus nervos et venas expressit capillumque diligentius. — Fuit et alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius 60

philopseud. 18. Quintil. II 13, 10. — anthol. Pal. VII 190. — § 58 extr.: cfr. Suidas s. v. Κύστρατος. — § 59: Pausan. VI 4, 3. 4. 2, 10. 13, 1. 18, 1. 13, 7. — cfr. anthol. Gr. IV 180. 294 (Plan. IV 112). — Athenaeus I 34 p. 19^c. — § 60: cfr. Diog. Laert. VIII 46.

1 penthlof B. | prancatiastas V. pancatihastas R. 3 car-
nibus Vdh. | erinna G. -imna B. -ina rv. 4 ab BS. a rv.
5 quietem V. 7 artem B. | et (ante in) deleri voluit S
(Gardner class. review 1894 II 69). | in om. v.a.H. 11 regi-
nuf BhD. rhe- rv. cfr. XII 7 (M). | et V. 12 eundem
v.a.S. eodem uicit del. U. | leontiscum ll.S (ut sit suam Leon-
tisci statuam). -tius cum hv. -tius qui B. -tinus qui H. an
Leontiscum suum? cfr. § 69. 71. XXXV 92. 12. 13 stadia
dromon BV. 13 astulon B. | libyn B(C) e Paus. lybin Bd
Ven. lipin V. lympin R. iolpum h. -pis v. | dist. U. 14 ta-
bellam BG. -llas rv. 17 configi S e coni. J. -git B. -fici rv.
de structura cfr. XXXV 144. | citharoedē R. | deceus V. dir-
caeus v.a.B. 18 quod BG. quoniam rv. cfr. § 14.
20 primum VRd. 21 famiuf Bv. sañius Rh. samnius V. |
initiū R.

signa ad aedem Fortunae Huiusce Diei septem nuda et senis unum laudata sunt. hic supra dicto facie quoque indiscreta similis fuisse traditur, Regini autem discipulus et filius sororis fuisse Sostratus.

- 61 Lysippum Sicyonium Duris negat ullius fuisse disci- 5
pulum, sed primo aerarium fabrum audendi rationem
cepisse pictoris Eupompi responso. eum enim interroga-
tum, quem sequeretur antecedentium, dixisse monstrata
hominum multitudine, naturam ipsam imitandam esse, non
62 artificem. plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus, 10
87 fecundissimae artis, inter quae destringentem se, quem
M. Agrippa ante Thermas suas dicavit, mire gratum Ti-
berio principi. non quivit temperare sibi in eo, quam-
quam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque
in cubiculum alio signo substituto, cum quidem tanta 15
pop. R. contumacia fuit, ut theatri clamoribus reponi
apoxyomenon flagitaverit princepsque, quamquam adama-
63 tum, reposuerit. nobilitatur Lysippus et temulenta tibi-
cina et canibus ac venatione, in primis vero quadriga
cum Sole Rhodiorum. fecit et Alexandrum Magnum multis 20
operibus, a pueritia eius orsus, quam statuam inaurari
iussit Nero princeps delectatus admodum illa; dein, cum
pretio perisset gratia artis, detractum est aurum, pretio-

1 deae *h v. a. H.* cfr. § 54. 2 seni *B¹*. 2. 3 facile quo-
que & discreta *B.* 4. 5 sostratius (-tii *v*) lysippus *V R v. a. G.*

5 duris *B v.* dux *r.* | ullius *B S.* tull- *r(v add. affirmat post*
discipulum). 6 fabrum *om. B¹ S U coll. XVI 23. cfr. § 1.*
Vitruv. II 7, 4. | audenti *R.* 7 cepisse *B H.* coep- *r v.*
picturis *V R d.* | eupompi *V.* itupompi *R.* | responsio *V R d.*
eo *B.* 8 monstrata *B S.* demo- *r v.* 9 multitudinem *V.*

11 fecundissime *B Ven.* | interque *R h Brot.* | distringentem
V d h v. a. Brot. distin- *R.* 12 anthe *B.* 14 transtulitque
B v. -lit qui *r.* 15 alio ibi (sibi *h*) *d h v. a. S.* 16 ut *B V² d S.*
ui *r.* ut (*om. h*) magnis *h v.* 17 apoxyomenon *V.* adapoxyom-
B. | flagitauerat *R.* flaget- *V.* 18 lysippus *B.* | temulenta *B h v.*
-tia *r.* 19. 20 quadriga cum *B¹ d h v.* -gatum *B².* -garum *r.*

20 solē *B².* | fecit—21 orsus *post remanentibus (p. 185, 2)*
transponi voluit Bergk I 4 sqq. 21 horum *V.* 22 principis
r R. 22. 23 cum pretio *R h v.* -tuo *B².* cum praeti (-tii *V²*) *V.*
npretiū *B¹.* pretio *d.* 23 operiff& *B¹ d.* -ris et *V h.*

siorque talis existimabatur etiam cicatricibus operis atque
 concisuris, in quibus aurum haeserat, remanentibus. idem 64
 fecit Hephaestionem, Alexandri Magni amicum, quem qui-
 dam Polyclito adscribunt, cum is centum prope annis ante
 5 fuerit; item Alexandri venationem, quae Delphis sacrata
 est, Athenis Satyrum, turmam Alexandri, in qua amicorum
 eius imagines summa omnium similitudine expressit; hanc
 Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. fecit et
 quadrigas multorum generum. statuariae arti plurimum 65
 10 traditur contulisse capillum exprimendo, capita minora
 faciendo quam antiqui, corpora graciliora siccioraque, per
 quae proceritas signorum maior videretur. non habet
 Latinum nomen symmetria, quam diligentissime custodiit
 nova intactaque ratione quadratas veterum staturas per-
 15 mutando, vulgoque dicebat ab illis factos quales essent
 homines, a se quales viderentur esse. propriae huius
 videntur esse argutiae operum custoditae in minimis quo-
 que rebus.

Filios et discipulos reliquit laudatos artifices Laippum, 66
 20 Boëdan, sed ante omnes Euthycraten. quamquam is con-
 stantiam potius imitatus patris quam elegantiam austero
 maluit genere quam iucundo placere. itaque optume ex-
 pressit Herculem Delphis et Alexandrum Thespiis vena-
 torem et proelium equestre, simulacrum ipsum Trophoni

§ 64: Plutarch. Alex. 40. 16. Vellei. I 11, 3. 4. Iustin. XI
 6, 13. — § 65 extr.: cfr. Quintil. XII 10, 9. — § 66: cfr. Plin.
 infra § 87. 73. — cfr. Pausan. IX 39, 4.

1 existimabatur BS. -matur Vdhv. -tus B. 2 haeserat
 VRdhv(D). fuerat BS. 3 ephaestionem BVen. | quem Bhv.
 om. r. 5 idem dhv.a.S. cfr. § 69. 7 has d(?)v.a.S.
 9 quadrigis B. | statuari ac (hac V²) asti V. 12 proicerit
 af B¹. 13 custodiit ego. -dit. ll.S(D). -diuit dhv(U). cfr.
 nota ad XXXIII 131. 14 noua Bd v. non r. de mendo
 cfr. XIII 125. 19 laippum BdS. -psum r. Lahippum
 v(Brot.). Dah- H. cfr. § 52. 87. 20 boedan BVS. baeda
 ait B. bedan d. -dam hv. cfr. § 73. | eutscratem B.
 23 thespis S e coni. J. -pis BD. -pim r. -pin hv. 24 et
 BS. thespiadas VR. et thesp- dG. -dum hv. | simulacrum
 om. G. | ipsum BS. om. rv. | troponi VRd.

- ad oraculum, quadrigas complures, equum cum fiscinis,
 67 canes venantium. — Huius porro discipulus fuit Tisi-
 crates, et ipse Sicyonius, sed Lysippi sectae propior, ut
 vix discernantur complura signa, ceu senex Thebanus et
 Demetrius rex, Peucestes, Alexandri Magni servator, dignus 5
 tanta gloria.
- 68 Artifices, qui compositis voluminibus condidere haec,
 miris laudibus celebrant Telephanen Phocaeum, ignotum
 alias, quoniam . . . Thessaliae habitaverit et ibi opera
 eius latuerint; alioqui suffragiis ipsorum aequatur Poly- 10
 clito, Myroni, Pythagorae. laudant eius Larisam et Spin-
 tharum pentathlum et Apollinem. alii non hanc ignobili-
 tatis fuisse causam, sed quod se regum Xerxis atque
 Darei officinis dediderit, existimant.
- 69 Praxiteles quoque, *qui* marmore felicior, ideo et clarior 15
 fuit, fecit tamen et ex aere pulcherrima opera: Proserpinae
 raptum, item catagusam et Liberum patrem, Ebrietatem

§ 67: cfr. Plin. infra § 89. — Diod. XVII 99 p. 237. Plutarch.
 Alex. 63. Arrian. VI 10, 1. Curt. IX 5, 21. — § 69: cfr. Plin.
 XXXVI 39. Cic. Verr. IV 2, 4.

1 quadrigas (-rag- B¹) BS. -gas medei r. -gas medeae
 dhv. (in aede eius coni. J). | fiscinis Bv. fusc- rUJ. 2 canes
 Bv. -em r. 3 lysippis aetate B. | propior Vd. 4 & Bd²
 in ras. S. ea r. om. hv. 5 speucestes VRd. | magni om. V
 dh. | servatur V¹. -tus B. | dignus VRdG (et dist.). -nos B.
 -ni hv. 8 celebrant et v.a.S. | telephanen S. (-nem G).
 thel- B. telaph- hv. elaph- r. | phocaeum BS. -ceum rv.
 9 lac. indicavi cum CFW Müllerero p. 21 oppidi parvi nomen ex-
 cidisse suspicante. in VRdThv.a.S(D). | thessaliae BS. -lia
 rdThv(D). | & ibi BS. ibi VdT. ubi B(?)H. (ubi ante habi-
 tauerit hv). 10 alioquin B²Vdv.a.H. aliquin B. an atqui?
 cfr. II 163. XVII 20. 10. 11 polyclito S. -tus B. -tū r.
 -leto dhv. 11 pythagoraei B². | larissam dhv.a.S. lasi-
 B. 11. 12 spintharum BH cum B². -narum rv.a.B(G).
 -irarchum B¹. 12 pentanthlum B. penthalū B. | apollonē B.
 13 quod BS. quo V. om. B. quoniam dhv. cfr. § 14. |
 e B. 14 officini VRh. | dederit B. 15 qui ego. om. ll.v.
 an quamquam pro quoque (scriptum olim q̄q.), ut § 84?
 16 fuerit VR. | & BS. om. rv. 17 item B²dhv. idem r.
 § 64. 75. 76. 82. 89. | catagusam B. (-glysam v). -usa
 -ussam h. castagusam B. | patrem BS. -em et rv(D).

nobilemque una Satyrum, quem Graeci periboëton cogno-
 minant, et signa, quae ante Felicitatis aedem fuere, Vene-
 remque, quae ipsa aedis incendio cremata est Claudii
 principatu, marmoreae illi suae per terras inclutae parem,
 5 item stephanusam, pseliumenen, Oporan, Harmodium et 70
 Aristogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Persarum rege
 captos victa Perside Atheniensibus remisit Magnus Alex-
 ander. fecit et puberem Apollinem subrepenti lacertae
 comminus sagitta insidiantem, quem sauroctonon vocant.
 10 spectantur et duo signa eius diversos adfectus exprimen-
 tia, flentis matronae et meretricis gaudentis. hanc putant
 Phrynen fuisse deprehenduntque in ea amorem artificis
 et mercedem in vultu meretricis. habet simulacrum et 71
 benignitas eius; Calamidis enim quadrigae aurigam suum
 15 inposuit, ne melior in equorum effigie defecisse in ho-
 mine crederetur. ipse Calamis et alias quadrigas bigasque
 fecit equis semper sine aemulo expressis; sed, ne videatur
 in hominum effigie inferior, Alcumena nullius est nobilior.

Alcámenes, Phidiae discipulus, et marmorea fecit, sed 72
 20 aereum pentathlum, qui vocatur encrinomenos; at Poly-

---

§ 70: Tatian. c. Graec. 56 p. 122. — Martial. ep. XIV 172.
 — § 71 extr.: Pausan. VI 12, 1. Propert. III 9, 10. Ovid. ep. ex
 Ponto IV 1, 33. — § 72: cfr. Plin. XXXVI 16. — Pausan. I 23, 2.

---

1. 2 cogmina^N B. 2 es (*pro et*) VR. | signaq; R.
 3 ipipsa V¹. in ipsa d. cum ipsa v.a.S. et ipsa U cum
OJahnio. | aedif BS. -de rv. 5 stephanusam BS. -phusam
 Vdhv. sthefu- R. | pseliumenen U cum *OJahnio*. psellu- V.
 spellu- R. spelliu- d. fellu- B. spilu- B. spelu- v. | oporan
 Rd. operan V. ephoram B. oporum h. oenophorum v. cane-
 phoram U coll. XXXVI 25. Cic. Verr. IV 2, 5. | harmogiū R.
 7 perside & VR. 8 petit VR. 9 sauroctonon Bv.
 -tanon R. scauro octonon Vdh. 10 adfectuuf BD. 13 in
 vultu *deleri voluit OJahn*. 15 effigie quā efecisse B².
 17 equis semper VRdhv. sem̄ pari equif B. se impari, equis
Traube. | expressiff& . ne B. 18 alcumena *man. Dal. UJ*.
 alchim- Vd. alchym- R. alcm- h(?) B(D). alcamen& B¹. -me
 & B². Alcman poeta *Sellers*. achamene v. *aliter XXVIII 59*.
 XXXV 62. 19 alcamenef BB. alchim- Vd. alchym- R.
 acham- v. | sed B. et rv. 20 petathlum Vd. -alum v.a.B. |
 at B²Rdv. ad rD.

cliti discipulus Aristides quadrigas bigasque. Amphicrates
 Leaena laudatur. scortum haec, lyrae cantu familiaris
 Harmodio et Aristogitoni. consilia eorum de tyrannicidio
 usque in mortem excruciat a tyrannis non prodidit;
 quam ob rem Athenienses, et honorem habere ei volentes 5
 nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere
 atque, ut intellexeretur causa honoris, in opere linguam
 73 addi ab artifice vetuerunt. — Bryaxis Aesculapium et
 Seleucum fecit, Boëdas adorantem, Baton Apollinem et
 74 Iunonem, qui sunt Romae in Concordiae templo, Cresilas 10
 vulneratum deficientem, in quo possit intellegi quantum
 restet animae, et Olympium Periclen dignum cognomine,
 mirumque in hac arte est quod nobiles viros nobiliores
 fecit. Cephisodorus Minervam mirabilem in portu Athe-
 niensium et aram ad templum Iovis Servatoris in eodem 15
 75 portu, cui pauca comparantur, Canachus Apollinem nudum,
 qui Philesius cognominatur, in Didymaeo Aeginetica aeris
 temperatura, cervumque una ita vestigiis suspendit, ut
 linum subter pedes trahatur alterno morsu calce digitis-
 que retinentibus solum, ita vertebrato dente utrisque in 20
 partibus, ut a repulso per vices resiliat. idem et celeti-
 zontas pueros, Chaereas Alexandrum Magnum et Philippum

Plutarch. de garr. 8. Polyaen. strat. VIII 45. — § 73: Pausan. I 40, 6. — § 74: Pausan. I 23, 3. 25, 1. (Val. Max. V 10 ext. 1). — cfr. Pausan. I 1, 3. — § 75: cfr. Pausan. VIII 46, 3. (IX 10, 2). II 10, 4. Macrobian. I 17, 49.

1 bigasq; B d H. -gas qu V B. -gas et h. -gasque et v. |
 amphicrates (-tis B²) U. S. iphicr- h. -tis v. a. S. Tisicratis H.
 de structura cfr. § 80. 81. 88. XXXV 138. 2 laudatus B. |
 cantum V R. | familiaris B h v (S). -are r G. 3 dist. ego.
 4 ad (pro in) h v. a. S. 7 lingua V R. 8 briaxis B.
 9 bedas d v. a. S. cfr. § 66. | botō B. batton v. a. S. cfr. § 91.
 10 ctesilas V. -laus H B r o t. cfr. § 53. 12 anima B. |
 periclen B S. -lem d h v. -le r. 14 cephisodoruf B G (D).
 -dotus S. -sidorus (-ssi- V R) V R d v. -ssodorus Lugd. -dotus H.
 cfr. § 50. 87. 15 in aedem V. 16 qui B¹. 18 ita om.
 B S. 18. 19 ut inlitum B. 19 trahantur B. locus nondum
 sanatus. 20 utrisque B h C. -iusque r v. 21 item B.
 22 pueros fecit d (?) h v. a. S.

patrem eius fecit, Ctesilaus doryphoron et Amazonem vol-
neratam, Demetrius Lysimachen, quae sacerdos Minervae 76
fuit LXIII annis, idem et Minervam, quae myctica ap-
pellatur — dracones in Gorgone eius ad ictus citharae
5 tinnitu resonant —; idem equitem Simonem, qui primus
de equitatu scripsit. Daedalus, et ipse inter fectores lau-
datus, pueros duos destringentes se fecit, Dinomenes
Protesilaum et Pythodemum luctatorem. — Euphranoris 77
Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia simul
10 intellegantur, iudex dearum, amator Helenae et tamen
Achillis interfector. huius est Minerva, Romae quae
dicitur Catuliana, infra Capitolium a Q. Lutatio dicata, et
simulacrum Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam
ac papavera tenens, item Latona puerpera Apollinem et
15 Dianam infantes sustinens in aede Concordiae. fecit et 78
quadrigas bigasque et cliticon eximia forma et Virtutem
et Graeciam, utrasque colossaeas, mulierem admirantem
et adorantem, item Alexandrum et Philippum in quadrigis;
Eutychides Eurotam, in quo artem ipso amne liquidior

§ 76: Pausan. I 27, 4. — cfr. Xenoph. de re equ. 1. — cfr. Plin. XXXVI 35. — § 78 med.: anthol. Plan. IX 709. — Quintil. XII 10, 7. (cfr. Plin. V 141).

1 ctesilaus *v(S)*. c.tef- B¹. G.tef- B². des- *rH*. cres- *U*.
cfr. § 74. 53. | doryphoron *VR dv.a.B*. 3 annis *om. VR*. |
et *om. B*. | neruam *B*. | myctica (*a verbo μυζειν*) *J*. myetica *B*.
musica *rv(D)*. mystica *Fröhner mus. Rhen. 47 p. 293*. my-
cetica *Traube*. 4 dracones *BS*. quoniam drac- *rv(D)*. |
dist. S. | ad ictus (-uuf B¹D) *Bv*. additus (-tos V²) *rdh*.
5 tinniturae sonant *B*. | item *U*, ut § 64. | simonem *H cum*
Turnebo e Xenoph. sem- *BJ*. serm- *r*. sarmenem *v*. 6 inter-
fectores V¹B. -tor est V². *cfr. XXXV 128*. 12 Catulina *S*
cum Manutio. -leana *v.a.G*. | a. q. *Bhv*. aque *V*. atque *Rd*. |
luctatio *B*. 13 euentuuf B¹D. 14 papauera *BS*. -uer *rv*.
15 infantis *VR S*. 16 cliticon *Bv.a.B(J)*. -cum *r*. cli-
duchon *B*. 17 & graeciam (grac- B²) *BG*. aegregiam *r*.
egr- *dTv*. | colossaeas *BJ*. -sseas *B*. -streas *Vdv*. -strias *B*.
19 eutychides *dB*. & eut- *B*. euthichides *V*. -thyclides
Bv. *cfr. supra § 51. XXXVI 34. (XXXV 141)*. | eurothan
VR. -tan *S*. | artem *lv*. an aereum? | ipso amne *BG*. -sam
ne *Vd*. -sam+ne *B*. -sam amne *B*. -sam *v*.

plurimi dixere. — Hegiae Minerva Pyrrhusque rex laudatur et celetizontes pueri et Castor ac Pollux ante aedem Iovis Tonantis, Hagesiae in Pario colonia Hercules, Isidoti 79 buthytes. — Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum praeceptore puerum sufflantem languidos ignes et 5 Argonautas; Leochares aquilam sentientem, quid rapiat in Ganymede et cui ferat, parcentemque unguibus etiam per vestem puero, Autolycum pancratiū victorem, propter quem Xenophon symposium scripsit, Iovemque illum Tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilem, item Apollinem diadematum, Lyciscum mangonem, puerum subdolae ac fucatae 80 vernilitatis, Lycius et ipse puerum suffitorem. — Menaechmi vitulus genu premitur replicata cervice. ipse Menaechmus scripsit de sua arte. — Naucydes Mercurio et discobolo et immolante arietem censetur, Naucerus luctatore anhelante, Niceratus Aesculapio et Hygia, qui sunt in Concor-

§ 79: anthol. Palat. XII 221. Martial. ep. I 7. — (cfr. Athenaeus V 56 p. 216^d). Pausan. I 18, 3. IX 32, 8. I 8, 4. — § 80: cfr. Athenaeus II 68 p. 65^b. Pausan. I 24, 2. — Loewy Inschr. Griech. Bildh. 147. 496. 53. Pausan. I 23, 4.

1 mineruae V. -ue R. | phyrrusq. B. | rex *deleri voluit Heyne*. 1. 2 laudatus R. 2 ac *ll.v(S)*. et d(?)h *Hack*. 3 hagesiae VdU. -gisiae R. ageſiae Bhv. *del. C. hegesiae H cum B.* | *dist. v.a.B(S)*. | pario Vdhv. -ie R. paro B. | isidori dhv.a.S. 4 buthytes B(P)S. -yres r. -yreus v. Eleuthereus H. 5 praeceptore v. -rem ll. | ignis R. 6 leochares BhH. -chras r. -cras v. 7 ganymede hv. ganum- B¹. ganim- B². -den (-nym- R) rd. | ferat Bhv. fuerat r. 8 puero BS. -rum rv (*ad seqq. relatum*). | pancrati S. -ti BD. -tis h. -tio rv. (Autolycum — 9 scripsit in v. 6 post Argonautas transposuit U). 9 xenopho BU. xenophon R. | symposium R. -posion d(?)hG. 10 laudabile VR. 11 lyciscum BS. -cus G. lyciscus rdv. | mangonem BS. lang- rdv. lag- hB. *cfr. Martial. IX 50, 5. an Lyciscum, Langonem puerum?* | subdole B. | fugatae R. 12 lycius ll.v(S). -cus G. 13 uultus Dal. (*errore*). 14 discobulo VR. 15 immolantē arietem R. | censentur B. | Naucerus coni. H. | luctatore BU. -rem rv. 15. 16 anhelante U. hanell- B¹. anell- B². anhelantem r. -tem fecit v. *lac. indicavit J.* 16 aesculapio et hygia coni. J. -pium et (*om. VR*) hvoriam ll.v (*fecit add. D*). | que VR.

diae templo Romae. — Pyromachi quadriga ab Alcibiade regitur. Polycles Hermaphroditum nobilem fecit, Pyrrhus Hygiam et Minervam, Phanis, Lysippi discipulus, epithyusan. — Styppax Cyprius uno celebratur signo, splachnopte; 81
 5 Periclis Olympii vernula hic fuit exta torrens ignemque oris pleni spiritu accendens. Silanion Apollodorum fudit, fictorem et ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis et iniquum sui iudicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiari cupiditate artis non quit, ideoque insanum
 10 cognominatum — hoc in eo expressit, nec hominem ex 82 aere fecit, sed iracundiam — et Achillem nobilem, item epistaten exercentem athletas; Strongylion Amazonem, quam ab excellentia crurum eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. idem fecit puerum,
 15 quem amando Brutus Philippiensis cognomine suo illustravit. — Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse 83 se ex aere fudit. praeter similitudinis mirabilem famam magna suptilitate celebratur: dextra limam tenet, laeva

§ 81: cfr. Plin. XXII 44. Plutarch. Pericl. 13. — cfr. Plin. supra § 51, infra § 86. — § 82: cfr. Plin. supra § 48. Martial. ep. IX 50, 5. XIV 171. II 77, 4. — § 83 extr.: cfr. Plin. VII 85.

1 phyromachi v.a.G (Keil). cfr. § 51. Pyromachi—regitur pro *parenthesi* habuit U. 3 phanif B.S. phenis r. phoenix v.

3. 4 epithyusan S cum Keilio. ephityufam B. epydhisam (-sum B) r. epithersen B. -idyrsam v. 4 styppax B.S. sty-pax rv. stipax dhG. | celebratus B. | splachnopte hG. -no//te B. splachnorte rv. -nopte B. 5 exta B¹. -tra B². | ignem-que B.S. -nem rv. 8 iniquum vet. Dal. -uom B.S. inimicum rv. 9 satiari BdTH. -re Bhv. saciare V. | cupiditatem v.a.H. | non quit BdTH. nū (non V²) quid r. nequit v. | ideoque B.S. -eo r. et ideo dhv. | insanum Bhv. -atum r.

10. 11 dist. ego. 11 et VRdhv(S). fedt B¹. fet B². fed B³. an fecit et (vel idem et) *sublata parenthesi*? | achilen VR. 12 strongilion B. -golion V. 13 ab om. BdS.

14 idem B.S. item rv. cfr. § 69. 15 philippiensis BJ. -ppensis dhv(D). -pperses B. -penses V. 16 fecit, Sami S cum OMüllero. | famii B. 17 similitudinif B.S. -nem rv. | mirabilem BdG. nobi- v. om. r. | famam B.S. -ma rv.

18 magnam B¹. (magnae subtilitatis v.a.S). | celebratur Müller emend. V 13. -tuf ll.v. de mendo cfr. § 54. 56. 67. 72. 75. 78. 81. 88. 89. 94. | tenet — p. 192, 1 quadrigulam Bv. om. r.

tribus digitis quadrigulam tenuit, tralatam Praeneste par-
vitas ut miraculum: pictam eam currumque et aurigam
integeret alis simul facta musca. — Xenocrates, Tisi-
cratis discipulus, ut alii, Euthycratis, vicit utrosque copia
signorum. et de sua arte composuit volumina.

5

84 Plures artifices fecere Attali et Eumenis adversus
Gallos proelia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Anti-
gonus, qui volumina condidit de sua arte. Boëthi, quam-
quam argento melioris, infans eximium anserem strangulat.
atque ex omnibus, quae rettuli, clarissima quaeque in 10
urbe iam sunt dicata a Vespasiano principe in templo
Pacis aliisque eius operibus, violentia Neronis in urbem
convecta et in sellariis domus aureae disposita.

85 Praeterea sunt aequalitate celebrati artifices, sed nullis
operum suorum praecipui: Ariston, qui et argentum cae- 15
lare solitus est, Callides, Ctesias, Cantharus Sicyonius,
Diodorus, Critiae discipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus

XXXVI 43. — § 84: cfr. Polyb. XXXII 27 (25), 4. — cfr. Plin.
XXXIII 155. — § 85: cfr. Plin. infra § 87. — (Tatian. c. Graec.
55 p. 120. Lucian. dial. meretr. 8, 3). — Pausan. VI 8, 6. 17, 7.
— cfr. Plin. XXXIII 156. XXXV 58. supra § 84.

1. 2 paruitatis BU. tantae par- rv(J). 2 ut del. U. |
miraculū ego et dist. -lo BU. om. rv(D). | pictam BJ. -tam
ut U. totam rv(D). 3 onocrates B. 3. 4 tisycratis B.
4 aut ut d(?)v.a.S. | euthycratis h(?)G. eucty- B. euty-
rv. | utroque B. an utrūque? 6 attali om. B. | eumenef B.
7 Epigonus A Michaelis. cfr. § 88. | phyromachus v.a.
Lugd. | stratonichuf B. 8 boethi BhC. -eti Bv. -eoti V.
9 melioris BG. -ores r. -or v. | eximiū ego. -mie Bdh
v(D). -miae V. sex anno (annis B²) B (ortum ex eximio: cfr.
§ 106. XXXII 37. XXIX 56. XIX 121). ulnis U cum Hauptio.
ex animo J. sexennis OJahn. annosum (τέροντα) Bücheler
ad Herodae mim. IV 31 (idem olim ui annisus). ui annosum
R Meister Herodae mim. p. 99 n. 1. ui Kalb. amplexando
Traube. 10. 11 in urbe Bv(S). om. rH(D). 12 uiolentia
Bv. -tis d. -ti r. | urbem Bv. -be r. 13 sellaris B. | domuuf
B¹D. 15. 16 celari VR. 16 callides ll.S(D). -icles U.
-iades H. -ias G. callases hv. | ctesias BRdH. ete- Vh. cle- B.
de- v. 17 diodoruf BS. dionysiodorus (dyonis- V) rv(J-
-sodorus hG. dionysius, diodorus D. (dyonis ortum ex gemi).
nato icyonius). | critae B. | diliades B. | eunichus B.

et Hecataeus, argenti caelatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodicus, Polygnotus, idem pictor e nobilissimis, item e caelatoribus Stratonicus, Scymnus Critiae discipulus.

Nunc percensebo eos, qui eiusdem generis opera fe- 86
 5 cerunt, ut Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Aleuas
 philosophos, Apellas et adornantes se feminas, Antignotus
 et perixyomenum tyrannicidasque supra dictos, Antimachus, 72
 Athenodorus feminas nobiles, Aristodemus et luctatores
 bigasque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem.
 10 habet gratiam suam huius quoque doryphorus. — Ceph- 87
 sodoti duo fuere: prioris est Mercurius Liberum patrem
 in infantia nutriens; fecit et contionantem manu elata
 — persona in incerto est —; sequens philosophos fecit.
 Colotes, qui cum Phidia Iovem Olympium fecerat, philo-
 15 sophos, item Cleon et Cenchramis et Callicles et Cepis,
 Chalcosthenes et comoedos et athletas, Daippus perixyo-

§ 86: cfr. Plin. supra § 81. XXXV 107. 80. (Pausan. VI 1, 6). C. I. Gr. I add. p. 911 nr. 370 B. Plin. XXXVI 38. Tatian. c. Graec. 55 p. 119. — § 87: cfr. Pausan. IX 16, 2. Plin. XXXVI 24. XXXV 54. 155. Pausan. V 17, 3. 4. VI 7, 1. 9. 12, 6. 16, 5. Diog. Laert. IX 49. C. I. Gr. nr. 725.

1 haecataeuf B. | lesbocles *cod. Par. det. v.* -otef B. -oles r. |
 produruf B. 2 iidem (idem V) pictores nobilissimi VRd h
v. a. S. cfr. § 91. 3 e BS. et r. ex dv. | critiae Bv. scrit-
 Rdh. scryt- V. 5 aleuas v. -euuas ll. 6 philosophos hv.
 -phuf Bd. -pus r. | apellas hv(G). appellas VRd. -at B. an-
 helas C cum B. | sed V. | adornantef BD. adora- rv. | se VD.
 om. rv. | antignonus h. -gonus v. a. S. 7 & Bd G. et lucta-
 tores rv(D). cfr. v. 8. | peroximenum VR. periox- d. -xyomenon
 v. a. B. | antimachus — 8 nobilef Bv. om. r. 8 aristodam VR.
 -damus d. | & eluctatores B. 9 bitasque B. | annuf B. anus
 D. 10 dorophorus Vd. cfr. § 55. 10. 11 chepisodoti V.
 cephissodoti hH. -dori v. cfr. § 50. 52. 74. 11 priorif est
 BG. -res et (ut R¹) r. e priore est v. 12 in om. VRd.
 13 in VRhv. uel B. 14 colotef BH cum B². -tas C. -lytes r.
 celetas B¹. coclites v. 15 cenchramis ll. v. -mus Overbeck. |
 callicles hB. cali- B. galli- V¹Rv. -ces V². | cepif BS. -phis
 rv. 16 calcostenef B. caecosthenes Overbeck. | daippus S.
 -psius B. dippuf B. diaippus d. -ipus Vh. dahippus v. 16
 et p. 194, 1 perixyomenon B. pexom- B¹. pexiom- B². perlayom-
 Vdh. perlasom- B. pella iom- v. paralyom- Brot.

menon, Daiphron et Damocritus et Daemon philosophos.
 88 — Epigonus omnia fere praedicta imitatus praecessit in
 tubicine et matri interfectae infante miserabiliter blan-
 diente. Eubuli mulier admirans laudatur, Ebulidis digi-
 tis computans. — Micon athleticis spectatur, Menogenes 5
 quadrigis. — Nec minus Niceratus omnia, quae ceteri,
 adgressus repraesentavit Alcibiaden lampadumque accensu
 89 matrem eius Demaraten sacrificantem. — Tisicratis bigae
 Piston mulierem inposuit, idem fecit Martem et Mercu-
 rium, qui sunt in Concordiae templo Romae. Perillum 10
 nemo laudet saeviolem Phalaride tyranno, cui taurum
 fecit mugitus *inclusi* hominis pollicitus igni subdito et
 primus expertus cruciatum eum iustiore saevitia. huc a
 simulacris deorum hominumque devocaverat humanissimam
 artem. ideo tot conditores eius laboraverant, ut ex ea 15
 tormenta fierent! itaque una de causa servantur opera
 90 eius, ut quisquis illa videat, oderit manus. — Sthennis

§ 88 med.: cfr. Plin. supra § 78. Pausan. I 2, 5. C. I. Gr.
 I add. p. 916 nr. 666. Pausan. VI 6, 1. Tatian. c. Graec. 53
 p. 115. — § 89 med.: Diodor. XIII 90. Cic. Verr. IV 33, 73. de
 re p. III 30, 42. — § 90: cfr. Pausan. VI 16, 8. 17, 5. V 27, 1.

1 daiphron B d. diap- V. | daimocritus V². demo- B² d v. a. U. |
 demon d. demo VRh. 2 epigonus BG. -gnous (et pi- V) VRd.
 -gnoen h. -genon v. | omnia Bv. emina R. -nia Vd. 3 tubi-
 cinae B. | infante B¹ G. -tem rv. 3. 4 blandiente R. -ientem
 v. a. G. 4 eubuli — laudatur BS. om. rv. | ebulidis BS.
 eubol- r G. -des v. 5 spectatus Bv. a. H. 6 nigeratus VR.
 7 lampadeque v. a. S. | accensu BS. (cfr. XXXVII 103).
 -sū r. -sa v. 8 tisicratif (-gratis R) ll. H. -tes v. a. B. pisi-
 crates B. | bigae Bv. -gam V² d. bicam r. 9 piston ll. H.
 -to v. a. B. pitho anon. ap. B. | item R. idemque v. a. S.
 11 laudet BS. -dat hv. -dati r. | cui B¹ VRd Thv (HD). qui
 B² G (S). 12 inclusi ego. cfr. Cic. de rep. III 30, 42. om. ll. v. |
 igni BhS. -ne v. signis r. | & Bhv. est d. ex r. exprimere D.
 13 scrutum B¹. | saevitia BS. -tia in dv. saeviam V¹ R.
 -ia V². | huc B² S. hoc rv. cfr. X 131. XI 135. 138. XIV 140.
 XXVIII 19. | ad B¹. 14 deorum BS. decium r. deum hv. |
 hominum quae B¹. | devocaverant Vd. | humanissimum R.
 15 ideone v. a. S. | tot Bdv. tui V. tu B². tuo B¹. 16 ser-
 uatus R. 17 illa om. R. | manus B¹ D. | sthennis BS. -enis B.
 -enius v. stennis Vd. -ntis R. -nius h. cfr. § 51.

Cererem, Iovem, Minervam fecit, qui sunt Romae in Concordiae templo, idem flentes matronas et adorantes sacrificantesque. Simon canem et sagittarium fecit, Stratonius caelator ille philosophos, copas uterque; athletas
 5 autem et armatos et venatores sacrificantesque Baton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Iophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polyidus, Pythocritus, Protogenes, idem pictor e clarissimis, ut dice-
 10 nobiliter, natione Ephesius, Periclymenus, Philon, Symenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchides, Timon, Tisias, Thrason.

Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est
 Callimachus, semper calumniator sui nec finem habentis
 15 diligentiae, ob id catatexitechnus appellatus, memorabili exemplo adhibendi et curae modum. huius sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. hunc quidem et pictorem fuisse tradunt. non aere captus nec arte, unam tantum Zenonis

---

§ 91: Pausan. VIII 14, 10. I 3, 5. IX 27, 4. Vitruv. III praef. 2. Pausan. VI 19, 6. — cfr. Plin. XXXIII 156. — Tatian. c. Graec. 55 p. 118. 121. — Plin. XXXVI 32. 34. XXXV 107. — cfr. Strabo XIV 1, 23 p. 641. — § 92: Vitruv. IV 1, 10. Pausan. I 26, 7. — extr.: cfr. Plin. VII 113.

---

3. 4 Stratonius B. cfr. § 84. 85. 4 copas J cum Gerhardo mus. Rhen. 9 p. 146. scopas ll. v. om. d. | uterque ll. G(S). utraque H cum B². -rosque B¹. -rasque v. 5 batton dv. a. S. botan B. cfr. § 73. 6 claudices B. | iophon U. lop- VBdTv. olop- B. lep- h. leop- S cum Keilio. | lison B. 7 polyidus BS. polsid- r. polydorus B. -dus v. 8 pictor e BS. -ture B. -rae Vdh. -ra v. cfr. § 85. | clarissimis BS. -mus G. -mi dv. -me r. -mae h. 9 patroclus coni. S coll. § 50. | pollis ll. S. polis hB. phyllis v cfr. Vitruv. VII praef. 14. 10 periclymenus Bv. -clenus rdh. 10. 11 symenus VS. sum- B. sim- Bdhv. 11 limarchides B. 11. 12 thysias Vv. a. G. 14 sup B. | habens v. a. S. 15 diligentia VB. | catatexitechnus S. calatex- B. catotex- r. cacizotech- v e Paus. (textitechnos B). | memorabili BhH. -lis rv. 16 adhibendi & BS. -dis r. -di dC. -dae v. 18 diligentiam Vh. | quidem BVh v(S). -dam Bd(?)C. 19 captos Vdh. | zezonis B.

statuam Cypria expeditione non vendidit Cato, sed quia philosophi erat, ut obiter hoc quoque noscatur tam insigne exemplum.

- 93 In mentione statuarum est et una non praetereunda, quamquam auctoris incerti, iuxta rostra, Herculis tunicati, sola eo habitu Romae, torva facie sentiensque suprema tunicae. in hac tres sunt tituli: L. Luculli imperatoris de manubiis, alter: pupillum Luculli filium ex S. C. dedicasse, tertius: T. Septimium Sabinum aed. cur. ex privato in publicum restituuisse. tot certaminum tantaeque dignationis simulacrum id fuit.
- 94 (20) Nunc praevertemur ad differentias aeris et mixturas. in Cyprio [coronarium et regulare est utrumque ductile] coronarium tenuatur in lamnas, taurorumque felle tinctum speciem auri in coronis histrionum praebet, idemque in uncias additis auri scripulis senis praetenui pyropi brattea ignescit. regulare et in aliis fit metallis, itemque caldarium. differentia quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obsequitur ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium est. sed et in ceteris metallis cura distat a caldario; omne enim diligentius purgatis igni vitiis excocctisque regulare est. — In reli-

§ 94: Isid. XVI 20, 5—8. — § 95: Isid. XVI 20, 9.

- 1 expeditionē B. 2 erant B. | hoquoque V. hocque B.
 2. 3. insigne P. inane U.v. cfr. XXXV 145 et VII 113.
 immane Gron. 5 auctoris Bdv. -res r. 6 sola eo BS.
 -leo dT. suleo r. Eleo v. Oetaeo Brot. cum Turnebo. | sentiensque BS. -ientique r. -teque v. 7 tunicae BS. -ca r
 (praem. in v). | luculli v. -cilli B. -cullū r. 8 manubis V¹.
 -nibus dh. -nib. illif B. 9 f. c. Bhv. se r. | septimū B.
 10 publicē B. 12 preuertemur B. reuer- V²dv.a.S. cfr. XXVIII 123. | differentias V²dav. -tia V¹. -tiae B. -tiam Bh. | aerif Bdv. eris a. sacris V¹Rh. -ras V². 13 coronarium — 14 ductile av(S). om. U.dThH. nec Isid. habet.
 14 tunuatur B¹. | lamna VR. -minas av.a.S. 15 cinctum B.
 16 scripulum B. scrupulis d(?)v.a.S. | pyropi — 22 regulare est om. a. 17 brattea Bv(S). -atia VR. -actea Verc. | idemque Vv.a.C. 18 funditua B. -tus B. 19 fragili B.
 20 cipirum B.

quis generibus palma Campano perhibetur, utensilibus
 vasis probatissimo. pluribus fit hoc modis. namque Ca-
 puae liquatur non carbonis ignibus, sed ligni, purgaturque
 roboreo cribro perfusum aqua frigida ac saepius simili
 5 modo coquitur, novissime additis plumbi argentarii Hispani-
 niensis denis libris in centenas aeris. ita lentescit co-
 loremque iucundum trahit, qualem in aliis generibus aeris
 adfectant oleo ac sale. fit Campano simile in multis parti- 96
 bus Italiae provinciisque, sed octonas plumbi libras addunt
 10 et carbone recocunt propter inopiam ligni. quantum ea
 res differentiae adferat, in Gallia maxime sentitur, ubi
 inter lapides candefactos funditur; exurente enim coctura
 nigrum atque fragile conficitur. praeterea semel recoquunt,
 quod saepius fecisse bonitati plurimum confert. 9. id
 15 quoque notasse non ab re est, aes omne frigore magno
 melius fundi. — Sequens temperatura statuaria est eadem- 97
 que tabularis hoc modo: massa proflatur in primis, mox
 in proflatum additur tertia portio aeris collectanei, hoc
 est ex usu coempti. peculiare in eo condimentum attritu
 20 domiti et consuetudine nitoris veluti mansuefacti. miscentur
 et plumbi argentarii pondo duodena ac selibrae centenis
 proflati. — Appellatur etiamnum et formalis temperatura 98
 aeris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio addi-
 tur et argentarii vicesima, maximeque ita colorem bibit,

§ 96 extr.: Isid. XVI 20, 10. — § 98 extr.: Isid. XVI 20, 2.

1 perhibetur — 8 campano BS. om. rv. 1 dist. U 748.
 4 perfusum — frigida S cum J coll. § 142. VI 54. X 157.
 XV 16. XVIII 72. profusum aquam frigidam B. 8 sale
 coni. J coll. XXXIII 65. sole BS. de mendo cfr. XXXI 74
 extr. | similem multis in B. 9 prouintiisque (-nciis a) sed
 Va. -ciae prouinciisq. sed B. -ciisque sed prouinciae U 749.
 cfr. Isid., de mendo § 131. 10 carbone BS. bene rv. | re-
 coquunt dv.a./S. se co- a. cogunt VR. 11 ubi Bahv. ibi r.
 12 candefactos Bv. -to r. | exurente — 15 est om. a.
 13 recogunt V¹Bh. 14. 15 id quod Vhv.a.G. 15 aesme-
 frigore B¹. 16 temperatur VR. 19 ex fuco empti B. |
 attritu Bhv. atritum a. arietu r. 21 plumbi Bdv. plurimi r.
 -mi et a. | sex librae B²d. librae a. 22 proflati — p. 198, 1
 uocant om. a. 22 etiamnunc VTv.a.G.

quem Graecanicum vocant. — Novissima est quae vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas aeris additis. — Cyprio si addatur plumbum, colos purpurae fit in statuarum praetextis.

- 99 (21) Aera extersa robiginem celerius trahunt quam neglecta, nisi oleo perunguntur. servari ea optime in liquida pice tradunt. usus aeris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem tralatus est tabulis aereis, in quibus publicae constitutiones inciduntur. 5
- 100 10. (22) Metalla aeris multis modis instruunt medicinam, utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur, maxime tamen prosunt cadmea. fit sine dubio haec et in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda aerariae. plura autem genera sunt. 10
- 101 fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiae et camaris lateribusque fornacium pro quantitate 20 levitatis adplicata. tenuissima est in ipso fornacium ore

§ 99: Isid. XVI 20, 9. 1. — § 100: Isid. XVI 20, 12. Diosc. V 84. — § 101 extr.—103: Diosc. V 84. (cfr. Plin. XXXVII 151 init.).

3 centenal Bv. -na a. gentes r. 4 purpure B¹a. -re' B². (colore purpureo Isid.). | statuariū Bh. 6 ex terra V. extera ah. | tradunt VR. 7 nec lecta B. | hi si B. | in om. B. cfr. nota ad XIX 115 (vol. III p. 495). 8. 9 monentorū B.

9 tam V. 10 incidunt B. 11. 12 medicina VR. -camen a. 12 ubi V. 13 prodest B(?)hv.a.S. | catmea B¹. cadmia B²hv.a.S (ut semper). cfr. § 2. 16 fit VR. | aes d Isid.v(J). es a. res ll.S. cfr. § 2. 110. 117. | cadmea S. -mia ll.v(D).

17 utilis BS coll. § 104. om. a. sed cfr. Diosc. 18 alia quae B[VaJ. -iamque Bd hv. et Isid. aliaque aliam Müller emend. V 14. | originis suae nomen ego. nominis sui originem ll. Isid.v (mutatis inter se nominibus: cfr. XXXI 102. XXXV 104. [XXXVI 56]. XXXVII 71. 84. 149. XX 251. XXII 17. [XXI 45]. XXIV 15. 18. XVII 227. XII 9). 20 cammarif B¹. -mmerif B². camaribus a. -meris hv.a.S (ut semper). | lateribusque BaS. -usue rv. | fornatiū B (item infra). -acum hv.a.S. cfr. § 102. 128. 144. 167. 21 more VR.

quam flammae eructarunt, appellata capnitis, exusta et nimia levitate similis favillae. interior optuma, camaris dependens et ab eo argumento botryitis nominata, ponderosior haec priore, levior secuturis — duo eius colores, 102
 5 deterior cinereus, pumicis melior —, friabilis oculorumque medicamentis utilissima. tertia est in lateribus fornacium, quae propter gravitatem ad camaras pervenire non potuit. haec dicitur placitis, et ipsa ab argumento, planitiae crusta verius quam pumex, intus varia, ad psoras utilior et
 10 cicatrices trahendas. fiunt ex ea duo alia genera: onychitis 103
 chitis extra paene caerulea, intus onychis maculis similis, ostracitis tota nigra et e ceteris sordidissima, vulneribus maxime utilis. omnis autem cadmea, in Cypri fornacibus optima, iterum a medicis coquitur carbone puro atque,
 15 ubi in cinerem rediit, extinguatur vino Ammineo quae ad emplastra praeparatur, quae vero ad psoras, aceto. quidam 104
 in ollis fictilibus tusam urunt et lavant in mortariis, postea

1 quam B. quae da. que r. qua hv. | flamma dT. | eructarunt ego. -antur VRhH(D). -atur dT. fluctuantur BJ. elucta- v. de terminationibus mutatis cfr. XXXVI 161 extr. 181. XXXVII 85. 3 ab eo B¹VRdhav(J). ea (a in ras.) ab B²S(D). | botryitis B e Diosc. cfr. Celsus VI 6, 6. -tyitis B. -trionis r. -tirsis a. -trysentos v. 4 securis B. prosecutis a. porro secuturis v.a.H. 4. 5 dist. U 750. 5 pumicis VR. -ceus d(?)hv.a.J. 6 furnacum B. for- Rd(?)hv.a.S. 7 raguitatem B¹. 8 ipsa ab Bav(S). in ipsa rBrot. | argumentum hBrot. | planitiae (-tiae V) ll.dThBrot. -tiae Salm. om. av(J). cfr. IX 109. 9 yumex V. iū ex B. | varias aVen. -ras VRd. | psoras dav. foras B. ysuras r. 10 trahenda VR. -dam a. | fiunt BS. fluunt rv. cfr. XXXII 121. | et ex a. 11 extra — onychis om. a. | honichis V. onicis B. 12 e om.VRhv.a.H. | ceterarum hv.a.H. 13 cadmia B²dhv.a.S. | dist. ego. | cypri B(?)hv. cfr. § 107. XI 119. -rio BVd. -ria a. 15 rediit Rdv. -dit rD. cfr. XXXIII 131. | amineo B(?)v.a.D. forma Ammineum constat etiam XIV 46 quater (M). 47 (M). 95. XXIV 15; Amineum XII 130. XIV 21. 41 (M). XXVI 49 (Vr). XXX 71 (cfr. Cato 6, 4. 7, 1. 2 et Varro r. r. I 58); Amineum (sed fide incerta) XIV 22. 25. XX 153 (FdE). XXI 72 (VRd). XXII 119. XXVIII 177. 15. 16 qua eadem plasta B¹. qua emplastra B². 16 praeparantur B²a. | psoras dahv. foras B. ysora V. isora B. cfr. § 102. 17 tusam (tunsa a) urunt Bd²in ras.av. ius aurunt V¹R. ius hauriunt V²h. | & ll.S. ac d(?)v. om. D.

siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam gravissimum
 spississimumque urit pruna et exustum Chio vino restinguit
 tunditque, mox linteo cribrat atque in mortario terit, mox
 aqua pluvia macerat iterumque terit quod subsedit, donec
 cerussae simile fiat, nulla dentium offensa. eadem Iollae 5
 105 ratio, sed quam purissimum eligit lapidem. (23) cadmeae
 effectus siccare, persanare, sistere fluctiones, pterygia et
 sordes oculorum purgare, scabritiam extenuare et quid-
 166 quid in plumbi effectum dicemus.

Et aes ipsum uritur ad omnia eadem, praeterque albu- 10
 gines oculorum et cicatrices, ulcera quoque oculorum cum
 lacte sanat; itaque Aegyptii collyrii id modo terunt in
 106 coticulis. facit et vomitiones e melle sumptum. uritur
 autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pon-
 dere, vasorum circumlito spiramento, in caminis, donec 15
 vasa ipsa percoquantur. quidam et salem addunt, aliqui
 alumen pro sulphure, alii nihil, sed aceto tantum aspergunt.
 ustum teritur in mortario Thebaico, aqua pluvia lavatur
 iterumque adiecta largiore teritur et, dum considat, relin-

§ 105: Diosc. V 84. 87. eupor. I 33. 46. Celsus V 7. VI 6, 4—6.
 20—22. 24. Scribon. 23. 24. 26—28 al. — § 106: Diosc. V 87.

1 nymphodorus B. 2 speississimumq. B¹. spissim- VR.
 fissim- B². spirsum umquam a. | pruna et R(?)v(J). -na est
 B¹ (dū praem. B²). -ne et a. -na VdThS. 4 pluviae B².
 cfr. § 106. | iterumque terit Ba v. nigrumque sedit r.
 5 caesurae B. | simile BdTS. -lis rv. | nulla—17 aspergunt
 om. a. | iolle B¹B. iolliae Rv. lo- Vd. olle B². 6 ratio
 BS. actio rv. | elegit VRd. | cadmiae ll.v.a.S(D). 7 per-
 sanare B(R?)G. san- VdThv. ulcera persanare vet. Dal. cfr.
 Diosc. et XX 244. XXVIII 227. XXX 52. 114. 117. | ptery-
 gia dv. ter- B. teria r. 8 scabritiam BS. -iem v. segni-
 tiam Vd. -iem R. 8. 9 quicquid B². quitquit B¹.
 10 et om. BS. | praeterquae B¹. -quam v.a.G. 12 itaque
 BS. itemque Vh. atque d. idque R(?)v. | aegyptia B. | col-
 lyrii B²hv. -yri (-iri R) rS. -yrio d. | id om. dv.a.S.
 15 uasorum ego. cfr. Diosc. uaso VRa. uase BdThv(S).
 del. C(J). (an dense?). 17 tantum Bdv. -tum teritur r.
 18 in ego. om. ll.v. cfr. § 104 bis. 111. 168. XXXIII
 93. 103. 104. XXXV 43. XXXVI 177; aliter XXXIII 123. |
 pluviae B². cfr. § 104.

quitur, hoc saepius, donec ad speciem minii redeat. tunc siccatum in sole in aerea pyxide servatur.

11. (24) Et scoria aeris simili modo lavatur, minore 107 effectum quam ipsum aes. sed et aeris flos medicinae utilis 5 est. fit aere fuso et in alias fornaces tralato; ibi flatu crebriore excutiuntur veluti milii squamae, quas vocant florem; cadunt autem, cum panes aeris aqua refrigerantur, rubentque similiter squamae aeris, quam vocant lepida, et sic adulteratur flos, ut squama veneat pro eo. est autem 10 squama aeris decussa vi clavis, in quos panes aerei feruntur, in Cypri maxime officinis. omnis differentia haec est, quod squama excutitur ictu isdem panibus, flos cadit sponte. squamae est alterum genus subtilius, ex 108 summa scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma.

15 (25) Atque haec omnia medici — quod pace eorum dixisse liceat — ignorant. parent nominibus: in tantum a conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. nunc quotiens incidere in libellos, com-

§ 107: Diosc. V 87. 88. eupor. I 41. (Isid. XVI 20, 13). 89. — § 108 init.: cfr. Celsus VI 6, 5.

1 minii a.v. -nimi h. -nime VRd. anni B. | redeant B. | tum d. 3 minore B(?) G. -or rv(D). cfr. XXV 93.
4 utilis d.v. -le r. 5 acere B¹. aceto re B². | furnaces B. | flato B. 6 veluti BaJ. -ut Bdv. -ud Vh. | milii v. -li aS. milli B¹. melli B². similli V. -ili B. 7 florem — 8 uocant om. a.v.a.B. 8 squamae (-ma h) aeris BhS. quam ex aeris r. ex eis fit B. 9 quama B. spuma H. | ueneat v. -neant B. -niat r. | pro — 10 aeris (haec B) Bav(S). om. rH. 10 decursa B. de mendo cfr. XXXII 13. | pane B. | aeret VR.
10. 11 feri minantur B². 11 cypriis v.a.H. | dist. ego. | omnis ego. -ia ll.v. an summa? cfr. § 144. XXXI 90. 12 hoc BJ. (saltem in hoc). | ictu BaJ. -tus VR. -tibus dhv. | isdem (iisd- v) aD. idem ll. 14 languine B¹. 15 paucis B².
16 parent U 751. par& BS. pars maior et rv(J). pars maior paret D. (saltem paret maior pars: cfr. § 6. X 201. XVII 185. XVIII 120. 237. 58. XXV 7. XXX 99). | nomina v.a.G(H).
17 medicaminibus d(?) G. add. iis (ortum ex ul) B¹D. his r; praem. iis (his C) v.a.G(S). | apfunt B. 18 solebant BV¹. | incide in B¹. -derit B². | libellos commentariaque U 751. cfr. p. 202, 2.

ponere ex iis volentes aliqua, hoc est inpendio miserorum experiri commentaria, credunt Seplasiae omnia fraudibus corrumpenti. iam quidem facta emplastra et collyria mercantur, tabesque mercium aut fraus Seplasiae sic excitetur!

5

109 Et squama autem et flos uruntur in patinis fictilibus
106 aut aereis, dein lavantur ut supra ad eosdem usus; squama
et amplius narium carnosae vitia, item sedis, et gravitates
aurium per fistulam in eas flatu impulsae et uvas oris farina
admota tollit et tonsillas cum melle. fit ex candido aere 10
squama longe Cypria inefficacior. nec non urina pueri
prius macerant clavos panesque quidam excussuri squa-
mam, teruntque et aqua pluvia lavant. dant et hydro-
piscis eam drachmis II in mulsi hemina et inlinunt cum
polline.

15

§ 109: Diosc. V 88. 89. eupor. I 64. 86. 85. 190. Scribon.
50. 51. 133.

1 iis v. if B¹. his rC. | miserorum Bav. -eratum r.
2 experiri av. -ediri (-ini R) ll.(U)D. de re cfr. XXIX 18,
de mendo ib. § 15. | dist. v.a.D. | commentariaque B. transp.
U 751. cfr. p. 201, 18. an -taria praeceptaque? | seplasiae a.
simplasiae (sem- v) VdTv.a.B. -sia R. 3 corrumpenti iam
BTH. -pentiam V¹R. -tia V²d. -ti v. -punt iam a. | quidem
om. R. pridem v.a.H(D). | implastre R. 4 mergantur B.
-rcant R. | dabsque V¹R. dape- V². | seplasiae a. simplasiae
VRv.a.B. 4. 5 sic excitetur ego. sic cexatetur B¹. sicce
taxetur J. sicce fane dur[&]. B². sic (om. a) exteritur rdhv.
sic adteritur D. sic uexat et ur[it] U 751. sic habetur Müller
emend. V 14. 6 et om. a[B²U]. 7 eosdemque h. | usuuf
B¹D. us VR. | squama ego. que VR. om. rv. de mendo cfr.
v. 12. 13 et § 107. XXXVI 162. 8 narium ll.v(S). ad na-
C. | idem R. | sedat B²D. sed cfr. Diosc. 9 in af B¹. in
aef B². | impulsae hv. -su VR. -so d. -sum BaD. | ulcera
oris v.a.H. 10 et ex R(?)v.a.S. | candida B¹. 10. 11
eref quam alonge B¹. erea longe quam B². 12 excussuri
B²J. -ffurif B¹. -ssum d. -ssu Oh. -ssus a. -ssas V. -ssam
R(?)v. 12. 13 squamam BRv. -ma V²dh. quama V¹.
quam O. qua a. 13 teruntque BVdS. atterunt quae O.
aterunt R. terunt hv. macerant quam a. | aquam B¹. |
pluvia B¹v. -iae B² (cfr. § 104). -iali r. 13. 14 hydro-
piscif B¹. 14 eam om. Vdhv.a.G. | drachmis om. VRdh. |
duabus ll.v.

(26) Aeruginis quoque magnus usus est. pluribus fit 110
 ea modis. namque et lapidi, ex quo coquitur aes, dera-
 ditur, et aere candido perforato atque in cadis suspenso
 super acetum acre opturatumque operculo. multo pro-
 5 batior est, si hoc idem squamis fiat. quidam vasa ipsa
 candidi aeris fictilibus condunt in acetum raduntque de-
 cumo die. alii vinaceis contegunt totidemque post dies 111
 radunt, alii delimatam aeris scobem aceto spargunt ver-
 santque spathis saepius die, donec absumatur. eandem
 10 scobem alii terere in mortariis aereis ex aceto malunt.
 ocissime vero contingit coronariorum recisamentis in acetum
 id additis. adulterant marmore trito maxime Rhodiam 112
 aeruginem, alii pumice aut cummi. praecipue autem fallit
 atramento sutorio adulterata; cetera enim dente deprehen-
 15 duntur stridentia in frendendo. experimentum in vatillo
 ferreo, nam quae sincera est, suum colorem retinet, quae
 mixta atramento, rubescit. deprehenditur et papyro galla
 prius macerato, nigrescit enim statim aerugine inlita. de-
 prehenditur et visu maligne virens. sed sive sinceram 113
 20 sive adulteram aptissimum est elui siccataque in patina

§ 110: Vitruv. VII 12, 1. Th. de lap. 57. Isid. XVI 20, 14. —
 §§ 110—112: Diosc. V 91. (92). — § 113: Diosc. V 92 extr. — ib. med.

1 est B^aS. sed *rv.* 2 quo *om.* V^av.a.C. 4 aceto B. |
 acre B^RdT^aS. aere V^O. -reo *hv.* | obturatis C. 4. 5 pro-
 batior est (ē/// B²) si B²S. -or est B¹. -ore si dT^a. -ores V^R.
 -ore quam si *hv.* 6 aceto *hv.*a.S. 6. 7 decimo B²V^R
 v.a.S. 7 totidem (a?)v.a.G. 8 scobem B. 9 spathiis B.
 -tis V¹d v.a.C. -ties V². spaciis a.h. | absumat B². 9. 10
 eadem scobe (-bae V) V^R. 11 ocissime — p. 204, 7 desinat
om. a. 11 coronariorum B¹RTH. cona- Vd. cū era- B².
 coronarium (-rum Dal.) aeruginem v. 13 punice V. | gummi
 B²Rv.a.S. 14 futolario B¹. sub tal- B². 15 stridentia B. |
 in uatillo VdS. in bat- Rhv. (cfr. XXXIII 127). ut in illo
 B. ut uratur in uatillo Müller emend. V 15. sed cfr. § 163.
 XXXVI 147. 16 an feruenti? | est *hv.* sunt (ortum ex st)
 ll.dOS(D). del. J. | retinet (det- O) hOv(J). -nent ll.dS(D).
 17 mixtam O. | rubescunt d. | deprehenduntur B (item
 v. 18. 19). 19. 20 sinceram siue *om.* B. 20 adulteram
 ll.v(S). -atam d(?)hG. cfr. XXXIII 114. | elui BS. eius V^R
 dThv. del. G. | siccataque dThv.a.S.

nova uri ac versari, donec favilla fiat; postea teritur ac reconditur. aliqui in crudis fictilibus urunt, donec figlinum percoquatur. nonnulli et tus masculum admiscent. 106 lavatur autem aerugo sicut cadmea. vis eius collyriis oculorum aptissima et delacrimationibus mordendo proficiens, sed ablui necessarium penicillis calidis, donec 114 rodere desinat. — (27) Hieracium vocatur collyrium, quod ea maxime constat. temperatur autem id hammoniacy unciiis III, aeruginis Cypriae II, atramenti sutorii, quod chalcantum vocant, totidem, misyos una, croci VI. haec 10 omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedii contra initia glaucomatum et suffusionum, contra caligines aut scabritias et albugines et genarum vitia. 115 cruda autem aerugo vulnerariis emplastris miscetur. oris etiam gingivarumque exulcerationes mirifice emendat et 15 labrorum ulcera cum oleo. quod si et cera addatur, purgat et ad cicatricem perducit. aerugo et callum fistularum erodit vitiorumque circa sedem sive per se sive cum hammoniaco inlita vel collyrii modo in fistulas adacta. eadem cum resinae terebinthinae tertia parte sub- 20 acta lepras tollit.

§ 114 init.: cfr. Celsus VI 6, 28. — §§ 114. 115: Diosc. V 92. cfr. eupor. I 183. 185. 207. Celsus V 7. 9. 18, 2. 19, 8. Scribon. 35. 205. 207 al.

1 ac B^S. ae V. & R^dh^v. 1. 2 aere conditur V. & rec- R^dv.^a.S. 2. 3 figulinum V^dO^D. 4 cadmia ll.v.^a.S (D). | collyriis om. R. 6 si (pro s;) R. 7 designat R. 8 ea ego. (cfr. XXXI 91). ita ll.v. illa vet. Dal. (quo uita Müller emend. V 16). | id om. a. idem VR^dh^v.a.G. | hammoniacy a. muniacy VR. 9 quattuor ll.v. | duabus ll.v. | sutori B¹. -ici VR^dh. 9. 10 chalcantum B^Ven. calcanthum V. 10 misyos T^S. -ons R. -os uero C. mysios B. -sions V. -sion a. -si uero v. | sex ll.C. 11 collinuntur B. sed cfr. XVII 207. 12 amitia R. uitia h. | claucomatum VR. 13 & ll.S. ac d(?)v(J). | generum B¹. -ne um B². 14 uulnerariis B²R^dv.^a.S. -ra iis (his V²) Vh. ....ri O. | emplastri O. 16 labrorum BJ. cfr. nota ad XXIV 14. -biorum rv. lauio .... O. | quo B^S. sed cfr. III 67; de mendo § 13. 49. 117. 127. 131. XXXV 81. 95 al. | cera B². 20 resina et VO. -nae et R^d. | therebinthinae B. terebentinae VO.

12. (28) Est et alterum genus aeruginis, quam vo- 116
cant scoleca, in Cyprio aere trito alumine et sale aut
nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. non
fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum. teritur
5 autem, donec viride fiat contrahatque se vermiculorum
specie, unde et nomen. quod vitiatum ut emendetur, II
partes quam fuere aceti miscentur urinae pueri inpubis.
idem autem in medicamentis et santerna efficit, qua
diximus aurum feruminari. usus utriusque qui aeru- 33, 93
10 ginis. scolex fit et per se derasus aerario lapidi, de quo
nunc dicemus.

(29) Chalcitim vocant, ex quo et ipso aes coquitur. 117
distat a cadmea, quod illa super terram ex subdialibus
petris caeditur, haec ex obrutis, item quod chalcitis friat
15 se statim, mollis natura, ut videatur lanugo concreta. est
et alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, aeris
et misyos et soreos, de quibus singulis dicemus suis locis. 120
habet autem aeris venas oblongas. probatur mellei coloris, 121
gracili venarum discursu, friabilis nec lapidosa. putant et

§ 116: Diosc. V 92 init. — § 117: cfr. Plin. supra § 2. —
§§ 117. 118: Diosc. V 115. (cfr. Celsus V 7).

1 est om. B. 2 scoleca BaH. -ciam v. coleca O. -eaca
VR. | an in Cyprio mortario Cyprio aere? cfr. Diosc. et XXXIII
93. | trito BS. hic tr- VdaOh. hoc tr- v. intr- R (an recte?
cfr. Diosc. et XXX 77. 81. XXIV 7). 3 acerrime V.
4 aestiuofissimis BD. cfr. II 126. XVI 137. XVII 187.
XVIII 268. 295. 329. XXIII 104; de mendo XVII 139.
XVIII 33. 83. 5 putride V. 6 vitiatum ego. vitium ll.v.
locus nondum sanatus; cfr. Diosc. et U 753. Müller emend.
V 16. | duae ll.v. 7 quam ll.v(J). quae hC. cfr. XXXV
16. | fieri VR. | post miscentur lac. indicavit J cum Dal. |
urinae Müller emend. V 16. -na ll.v. 7. 8 pubis idem autem
in om. B. 8 santernam a. -ter B. 9 ususque d(?)v.a.S.
10 scolex BS. -le a. -lea r. -lecia v. | derasa (rasa v.a.G)
ab hv.a.S. | erano B. | lapi B. -ide dhv.a.S. 12 chalcitim
Bav(S). -tin dhH. calcitim V. -tio B. | uocant BS. -nt la-
pidem rv. | et (del. H) ipsum dhv.a.S. 13 subdialibus Bv.
subsid- r. 14 idem Vdh. | quo h. | fricat a. frangat B²
15 se Bdv. si r. sed a. 17 myfios BVv.a.C. | sorecis J
-rios (-ryos C) v.a.S. 19 friauilis V. fricabi- Ba. fragi- J

recentem utiliorem esse, quoniam inveterata sori fiat. vis
 eius ad excrescentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingi-
 vas, uvam, tonsillas farina compescere, volvae vitiis in
 vellere inponi. cum suco vero porri verendorum additur
 119 emplastris. maceratur autem in fictili ex aceto, circum- 5
 lito fimo diebus XL, et colorem croci trahit. tum ad-
 mixto cadmeae pari pondere medicamentum efficit psori-
 con dictum. quod si II partes chalcitidis tertia cadmeae
 temperentur, acrius hoc idem fiat; etiamnum vehementius,
 si aceto quam vino temperetur; testa vero efficacior fit 10
 ad eadem omnia.

120 (30) Sori Aegyptium maxime laudatur, multum superato
 Cyprio Hispaniensiue et Africo, quamquam oculorum cura-
 tioni quidam utilius putent Cyprium; sed in quacumque
 natione optimum cui maximum virus olfactu, tritumque 15
 pinguius nigrescens et spongiosum. stomacho res con-
 traria in tantum, ut quibusdam olfactum modo vomitiones
 moveat. et Aegyptium quidem tale, alterius nationis con-
 tritum splendet ut misy et est lapidosius. prodest
 autem et dentium dolori, si contineatur atque colluat, et 20

§ 119: Diosc. V 115 [116]. cfr. Celsus VI 6, 31. Scribon. 32.
 Marc. 8, 69. 125. Celsus V 9. — § 120: Diosc. V 118. (116). cfr.
 eupor. I 71. 73. 77.

1 fori ll. Ov(D). -ry C. | fiat Bdhv. -ant rO. 1. 2 an usus
 eius? 3 farinam V. 4 imponitur v.a.S. inponi—uero om.
 VBh. | porro VBh. 5 an ex aceto in fictili? | fictilibus V².
 6 tunc VRhv.a.S. cfr. § 106. 7 cadmiae ll.v.a.S(D).
 7. 8 soricon VRhv.a.B. 8 quod si II om.a. | duae Bv.
 -as r. | tertiae Bh. 9 fiet Rdhv.a.S. | etiamnum BdTv.
 -nunc r. 10 si aceto BdTaG. factu r. -tum h. -tum si
 aceto v. | an si uino? | temperetur (-tus B) ll.S. -rentur dT
 hv. | tota V². postea B. 12 psori a. sory B(?)C. cfr. v. 1.
 13 cyprium Vh. principum R. | que om.v.a.S. 14 puterit
 R. -tant v.a.S. 15 uirus in G. | olfactum B¹h. | tritumque
 —17 olfactum om. VBh. 15 trituque av.a.S. 17 olfactū
 BS. -tu dav. 18 talem B¹. -le est man. Dal. an recte?
 nationis Bhv. -ne r. 19 ut BH. at h. et rv. | misi R.
 e teste R. este V. est v.a.H. 20 si Bav. om.r. | colluatur
 v.a.G.

ulceribus oris gravibus quaeque serpant. uritur carbonibus ut chalcitis.

(31) Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in 121
scrobibus, flore eius luteo miscente se ligni pineae fa-
5 villae. re vera autem e supra dicto fit lapide, concretum
natura discretumque vi, optimum in Cypriorum officinis,
cuius notae sunt friati aureae scintillae et, cum teratur,
harenosa natura sine terra, chalcitidi similis. hoc ad-
miscent qui aurum purgant. utilitas eius infusi cum rosa-
10 ceo auribus purulentis et in lana inpositi capitis ulceribus.
extenuat et scabritias oculorum inveteratas, praecipue utile
tonsillis contraque anginas et suppurata. ratio ut XVI 122
drachmae in hemina aceti coquantur addito melle, donec
lentescat. sic ad supra dicta utile est. quotiens opus sit
15 molliri vim eius, mel adspargitur. erodit et callum fistu-
larum ex aceto fomentum et collyriis additur, sistit et
sanguinem ulceraque quae serpant quaeve putrescant, ab-
sumit et excrescentes carnes. peculiariter virilitatis vitiis
utile et feminarum profluvium sistit.

20 (32) Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et 123
atramento sutorio; appellant enim chalcanthon. nec ullius

§ 121: Diosc. V 116. Pl. iun. 14, 1. — § 122: Marc. 8, 199.
Diosc. eupor. I 189. 196. — § 123: Diosc. V 114. Isid. XVI 2, 9.

1 oris B^av. om. r S. | serpant ego. -punt ll. v. (cfr. § 122). |
uritur om. B^h. ur V. 1. 2 carnibus VR. de mendo cfr. XXXI
111. 2 ut B^av. at V^h. ac r. | calchitis VR^h. 4 sorori-
bus V¹. sori- V²B. | miscentesque (om. se) B. 5 e B^dh v.
et r. 6 ui BS. ut r. et v. | optimum in cypriorum om. B. |
an cypri (cfr. § 103. 107), ut causa omittendi appareat? | offi-
cialif B. 7 friati a v. -atri B. -at V. fiati R. | auritae B.
laureae V(a?). 8 sine (fin B¹J) ll. siue hv(D). cfr. § 171.
118. | terrae a. terrea Lugd.(D). torreatur J non apte coll.
Diosc. et § 119. | chalcidi B. -citidis R. | simis R. 10 & in
lana B^aG. et lana VdThv. om. B. cfr. notae ad XXVIII 73
et 248. 12 anginas VR^h. | suppurata B. 13 emina a.
heminam (hae- V) VR^d. 15 mollirium eius VR. | erodit
—21 enim om. a. 16 fuentium B¹. flue- B². (cfr. § 103 et
XXXII 121). | collyrif B¹. | additum B. -tus h. 17. 18
apsumit B. 18 excrescentif BS. | uitii B. 19 profluui B¹.
21 chalcanthon (cal- V) VR. -thum dv.a.S.

aeque mira natura est. fit in Hispaniae puteis stagnisve
 id genus aquae habentibus. decoquitur ea admixta dulci
 pari mensura et in piscinas ligneas funditur. immobilibus
 super has transtris dependent restes lapillis extentae, qui-
 bus adhaerescens limus vitreis acinis imaginem quandam 5
 uvae reddit. exemptum ita siccatur diebus XXX. color
 est caeruleus perquam spectabili nitore, vitrumque esse
 124 creditur; diluendo fit atramentum tinguendis coriis. fit
 et pluribus modis: genere terrae eo in scrobes cavato,
 quorum e lateribus destillantes hiberno gelu stirias sta- 10
 lagmian vocant, neque est purius aliud. sed ex eo, candi-
 125 dum colorem sentiente viola, lonchoton appellant. fit et
 in saxorum catinis pluvia aqua conrivato limo gelante;
 fit et salis modo flagrantissimo sole admissas dulces aquas
 cogente. ideo quidam duplici differentia fossile aut facti- 15
 cium appellant, hoc pallidius et quantum colore, tantum
 126 bonitate deterius. probant maxime Cyprium in medicinae
 usu. sumitur ad pellenda ventris animalia drachmae pon-
 dere cum melle. purgat et caput dilutum ac naribus in-
 stillatum, item stomachum cum melle aut aqua mulsa 20
 sumptum. medetur et oculorum scabritiae dolorique et
 caligini et oris ulceribus. sistit et sanguinem narium,
 item haemorroidum. extrahit ossa fracta cum semine

§§ 124. 125: Isid. XVI 2, 9. 10. Diosc. V 114. cfr. Plin.
 XXXI 81. — § 126: Diosc. V 114. Marc. 8, 20. 25. Diosc.

1 aq, mira B. equa a. | stagneisue VR. 2 habentis R.
 3 merura B¹. | immobilibus v. -lis U.D. 4 has trans-
 tiris V. haf trāstif B¹. abstractif B². om. a. | dependens Vd.
 7 expectabili VR. | nitrumque VR. (utr- Dal. errore).
 -rum a. 9 e (pro et) B. | scrobef BaG. -be (-ue V¹) rv.
 10 destillantef BH. dist- rv. | furiaf B². 11 & spuriaf
 B. | aliuf B¹. | sed Bv. si (pro s;) r. 12 sentiente BS. -ntem
 rv. | uiolam v.a.S. | lonchoton BhH e Diosc. -coton VRdT.
 longothon a. leucoion B. -canthon v. 13 conriuato S.
 corr- Bdv(D). contr- r. 15 differentie B. 18 usū VRh. |
 pellenda BS. cfr. XXVI 54. dep- rv(D). 18. 19 drachme
 pendere B. 21 scabritie B²EdT. -tiei hv.a.S. | dolirimque
 B¹. -rique B². doloriue dTH. -ri R. | nec (pro et) V. ne// R.
 23 haemorroidum B. heromoi- V. 23 et p. 209, 1 semine

hyoscyami, suspendit epiphoras penicillo fronti inpositum, efficax et in emplastris ad purganda volnera et excrescentia ulcerum. tollit et uvas, vel si decocto tangantur, cum 127 lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores
5 tollendos. quod ex eo candicat, in uno usu praefertur violaceis, ut gravitati aurium per fistulas inspiretur. volnera per se inlitum sanat, sed tinguunt cicatrices. nuper inventum ursorum in harena et leonum ora spargere illo, tantaque est vis in adstringendo, ut non queant
10 mordere.

13. (33) Etiamnum in aerariis reperiuntur quae vo-128 cant pompholygem et spodon. differentia, quod pompholyx lotura separatur, spodos inlota est. aliqui quod sit candidum levissimumque pompholygem dixere et esse aeris
15 ac cadmeae favillam, spodon nigriorem esse ponderosioraque, derasam parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando et carbonibus. haec aceto accepto odorem aeris 129 praestat et, si tangatur lingua, saporem horridum. con-

---

eupor. I 79. 166. 189. — § 127 extr.: Isid. XVI 2, 10. — §§ 128. 129: Diosc. V 85. — Scribon. 26. 49. 220.

---

hyphoras hyoscyami B. 2 uulnera B²av. ulcera rH. 3 et uas VR. | cum—10 mordere om. a. 5 quod BdThD. quo r. quodque v. | in uno BdTS. uno r. in eo v. | usu om. R. 6 ut BS. et rv. si dTH. | gravitate VR. | per fistulas inspiretur om. B. | inspiratur v.a.H. 6. 7 uulnera etiam dh v.a.S. an etiam uulnera, ut in B omittendi causa appareat? 7 tinguunt BTv(S). -git rH. stringit C. | nuperque dh v.a.S. 8 suorum B. (uersorum Dal. errore). | spargere Bd TaS. aspar- B. asper- Vhv. inspa- G. 9 illo tantaque dhv. -toque VRa. illaq. tanta B. | in Bv. om. r. | adstringendi h. 11 etiamnunc VRfv.a.G. 12 pompolicem a. -pygem VR. | spodion hv (item infra). spondon Ba. 12. 13 pompholux Vd. -polyx B. -polix a. 13 latura se a. | separatur BaS. par- v. asper- h. splur- (-tus V²R) r. | id quod Bd(?)v.a.S. | fit V¹R. 14 pomphylocem V. -hilocem B. | esse om. R. 15 ac Je con. S. ad Ba. a r. & dhv. | spondon VRda. 15. 16 esse ponderosior om. VRh. 16 de rasa B. | scintillis ll.v. an lapillis (vel cinere, pilis)? cfr. Diosc. 17 accepto om. VdTh. cfr. XXIX 38. 56. XXXV 194. 18 tangantur B.

venit oculorum medicamentis, quibuscumque vitiis occurrens, et ad omnia quae spodos. hoc solum distat, quod huius elutior vis est. additur et in emplastra, quibus lenis refrigeratio quaeritur et siccatio. utilior ad omnia quae vino lota est.

5

- 130 (34) Spodos Cypria optima. fit autem liquescentibus cadmea et aerario lapide. levissimum hoc est flaturae totius evolatque e fornacibus et tectis adhaerescit, a fuligine distans candore. quod minus candidum ex ea, immaturae fornacis argumentum est; hoc quidam pompholygem vocant. quod vero rubicundius ex iis invenitur, acriorem vim habet et exulcerat adeo, ut, cum lavatur, 10 si attigit oculos, excaecet. est et mellei coloris spodos, in qua plurimum aeris intellegitur. sed quodcumque genus lavando fit utilius; purgatur ante pinna, dein crassiore 15 lotura digitis scabritiae excernuntur. eximia vis est eius, quae vino lavatur. est aliqua et in genere vini differentia. leni enim lota collyriis oculorum minus utilis putatur, eademque efficacior ulceribus, quae manent, vel oris, quae madeant, et omnibus medicamentis, quae parentur 20 132 contra gangraenas. fit et in argenti fornacibus spodos,

§ 131: cfr. Diosc. V 85. eupor. I 32. 33. 48. Celsus V 7.

1. 2 occurrent Bdv. -ent a. -erit Th. -erent r. 2 spondos VR. spodium a. -ios C. -ion v. 3 in om. B¹. 4 siccario B¹. 5 luta V¹R. 6 spondos VR (semper). spodium a. -ios v.a.G. | liquescentibus B. 7. 8 efflatur et ocus RdT v.a.S. 8 e Bdhv. et r. 9 eo d(?) H. 9. 10 immature e fornacis B¹. 10 quidem Va. 11 his V. hiis B². 12 & BS. om. rv. 13 si attigit om. R. | attingat hv.a.S. | spondos VR. spodium a. -ios v.a.G. 14 aqua B¹Ven. | quocumque Ra. 15 pinna B¹Vav(S). penna rH. | crassiore BRv. -ior Vdh. crossiora a. an crebriore? 16 dist. ego. cfr. Diosc. | scabritiem v.a.S. scabritis scabritiae B. de mendo cfr. § 96. | excernit C. exterunt v.a.S. | eximia ego e Diosc. cfr. § 129. & media BS. media rv(D). 17 que B. | aliqua & BaG. et (ut V) aliqua rv. 18 leui enim h. liniem V. | minus utilis U.S. minus apta H. nimium uigiliis fatigatum apta hv. 19 man& B¹. -nant adh.v.a.S. 20 quē R. | madent hv.a.S. aderant R. maneant a. | parent ut R. -nt ui V. rantur d(?)v.a.S. 21 cancrasnas B².

quam vocant Lauriotim. utilissima autem oculis adfirmatur quae fiat in aurariis, nec in alia parte magis est vitae ingenia mirari. quippe ne quaerenda essent metalla, vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

5 (35) Antispodon vocant cinerem fici arboris vel capri- 133
fici vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus
vel oleastri vel oleae vel cotonei mali vel lentisci, item
ex moris inmaturis, id est candidis, in sole arefactis vel
e buxi coma aut pseudocypiri aut rubi aut terebinthi vel
10 oenanthos. taurini quoque glutinis aut linteorum cinerem
similiter pollere inventum est. uruntur omnia ea crudo
fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur.

(36) In aerariis officinis et smegma fit iam liquato 134
aere ac percocto additis etiamnum carbonibus paulatimque
15 accensis, ac repente vehementiore flatu expuitur aeris
palea quaedam. solum, quo excipitur, stratum esse
debet marilla.

(37) Ab ea discernitur quam in isdem officinis di- 135
phrygem vocant Graeci ab eo, quod bis torreatur. cuius
20 origo triplex. fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato
in caminis, donec excoquatur in rubricam. fit et in Cypro
ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim
circumdatis sarmentis. tertio fit modo in fornacibus aeris

§ 133: Diosc. V 86. — §§ 135. 136: Diosc. V 119.

1 lauriotin *dhv.a.S.* -othim *a.* -on *B.* taulariotim *B.*
4 utilissimis *BVdh.* 5 antispodion *hv.a.G.* | arboris *Bav.*
om. r. 7 oleastri *B.* -ris *a.* oleas *VR.* | uel oleae *BaS.*
om. rv. | cotonei *dTH.* -naei *B.* -ni *Ba.* ceotoni *V.* citonii *h.*
cydo- *G.* cyto- *v.* 9 pseudocypiri (*a?*) *S.* -cupiri *B¹.* -cii
piri *B².* -cypri *dT.* -peri *hv.* -cipri *r.* 10 oenanthos *Vv.a.C.*
11 ea *Badv. a r.* 12 figlina *B²D.* *cfr. § 113.* | per-
coquatur *VR.* -uetur *a.* 13 smegma *B².* psegma *B e Diosc.*
V 88. 14 etiamnunc *R.* 15 flatuque *G.* | expuritur *VR.*
16 steatum *B¹.* statum *R.* -tim *B².* 17 marilla *J².* -rila
S cum J¹(D). -ili *B.* maxili *r.* -illa *v.a.B.* Facile *B (ad seqq.*
referens). 18 quam *hG.* qua *B.* aqua *rv.* *cfr. § 131.* |
hisdem *V.* 18. 19 difrygem *B.* -phryga *v.a.G.* 21 rubrica
VRa. | in *om. R.* | cypro *Bahv.* -rio *r.* 22 ulto *B¹.* alto
B². | pecus *B¹.* spectus *VR.* | prio *V.* 23 aere *R.*

faece subsidente. differentia est, quod aes ipsum in catinos defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, 136 diphryges remanent. quidam tradunt in fornacibus globos lapidis, qui coquatur, feruminari, circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui nisi tralatum in alias 5 fornaces, et esse nodum quendam materiae; id, quod ex cocto supersit, diphryga vocari. ratio eius in medicina similis praedictis: siccare et excrescentia consumere ac repurgare. probatur lingua, ut eam siccet tactu statim saporemque aeris reddat. 10

137 (38) Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia inlustis in fastis trientem aereum pascit auro, argento, consumentem utrumque. origo atque natura eius incomperta mihi est. verba ipsa de ea re Messallae senis ponam: Serviliorum familia habet 15 trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt. quem ferunt alias crevisse, alias decrevisse videri et ex eo aut honorem aut diminutionem familiae significare. 20

138 14. (39) Proxime indicari debent metalla ferri.

§ 136 extr.: Diosc. eupor. I 189. 183. 79. 125 al. Celsus V 7. 8.
— § 137: Messalla de famil. Rom. (Peter hist. Rom. fragm. p. 266).

1 differentiae dTH. | est quod ll.S. siquidem dT. est (si H) quidem quod v. 2 catinos BS. -tino (-tmo V) rv. cfr. XXXIII 88. | scoria B. 3 remanent ll.da. -et hv. | quidamq, radunt B. 4 coquantur Bdhv.a.S. | feruminari S. ferrum mi- B²V. ferrumi- rv(D). | est (pro aes) VR. 5 tralatum J. -to B¹. translatum dhv. -to r. 6 nudum VRdh. (an nucleum, ut § 144?). | quendam Bav. qued- Bh. quaed- V. 7 cocto om. B. | diphryga BVdhv(J²). -ges R(?) G. -gem S cum J¹ coll. § 135. | uocari BRaG. -ant Vdv. 8 consummare B. | ac BaS. et hv. om. r. 9 repurgare BS. -ugnare a. ppurgare rv. | aut BR. | tactus VRa. 11 etiamnunc B. 13 consument eum V¹. -te V²da. 15 messallae (mesa- B¹) v. -alae B²hC. -alis r. mesale a. cfr. § 22. 17 quodannif B¹V¹D. 19 diminutione V. diminutionem B²ahv.a.Brot. 19. 20 significare coni. S. -r& B. -ri rv. 21 metalli B. | dist. CFWMüller p. 17.

optumo pessimoque vitae instrumento *est*, siquidem hoc tellurem scindimus, arbores serimus, arbusta tondemus, vites squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere, hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnesque ad alios
 5 usus ferro utimur, sed eodem ad bella, caedes, latrocinia, non comminus solum, sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pinnato, quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror, siquidem, ut ocius mors perveniret ad hominem, alitem illam feci-
 10 mus pinnaeque ferro dedimus. quam ob rem culpa eius 139 non naturae fiat accepta. aliquot experimentis probatum est posse innocens esse ferrum. in foedere, quod expulsi regibus populo Romano dedit Porsina, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agri cultu
 15 uteretur. et tum stilo *osseo* scribere institutum vetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pompei in tertio consulatu extat edictum in tumultu necis Clodianae prohibentis ullum telum esse in urbe. (40) et ars *anti-* 140
 qua ipsa non defuit honorem mitiorem habere ferro quo-
 20 que. Aristonidas artifex, cum exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residentem paenitentia,

§ 139 extr.: Isid. VI 9, 2. — § 140: cfr. Plin. XXXV 146.

1 est *ego*. *om. ll. v.* cfr. § 135. (*an est, hoc quidem? cfr. Ludewig stud. philol. Prag. III p. 45 nr. 3*). 2 arboref ferimus B^S. serimus d a v. *om. r.* | tondemus B^S. pone- V d a. pomeria nemus h. ponemus (-nimus v) pomaria R(?) v. 4 omnisque B^S. | alias B¹. 5 caedis R. 7 excuso VR. | pennato B² v. a. S. pinnae a. 10 pennaesque B² v. a. S. | dedimus V¹. didic- R. *de mendo cfr. XVI 1.* | culta VR. 11 aliquod B¹ D. 13 porsina B¹ S. -sena dh G. -senna (pers-V) rav(H). cfr. § 29. 14 in *om.* B¹. | cultura d(?) v. a. S. 15 tum ll. S. cum d Th v (Brot.). *del. C.* | osseo inserui ex Isid. cfr. U (Quellenregister p. 11). *om. ll. v.* | institutū B D. intutum (-utu R h) r d a h S. -utum ut v(H). -utum est ut C. 17 cof. B¹. conf. B². (cfr. XIX 24). | edicto B. | glodiana R. 18. 19 et ars antiqua *ego*. & tamen uiquea (-que B²) B. & tamen uita rv. (*saltem etiam uita*). 19 definit h. 20 artifices VR. | athamantis B h v. athamnis d. ada- r. 21 et residentis d² in ras. h v. a. G. | poenitentiamque (G. -iam v) v. a. H.

aes ferrumque miscuit, ut robigine eius per nitorem aeris
 relucente exprimeretur verecundiae rubor. hoc signum
 141 exstat hodie Rhodi. est in eadem urbe et ferreus Her-
 cules, quem fecit Alcon laborum dei patientia inductus.
 videmus et Romae scyphos e ferro dicatos in templo 5
 Martis Ultoris. obstitit eadem naturae benignitas exigentis
 ab ferro ipso poenas robigine eademque providentia nihil
 in rebus mortalius facientis quam quod esset infestissi-
 mum mortalitati.

142 (41) Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, 10
 quippe etiam insula Italiae Ilva gignente, minimaque diffi-
 cultate adgnoscentur colore ipso terrae manifesto. ratio
 eadem excoquendis venis; in Cappadocia tantum quaestio
 est, aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa Ce-
 raso fluvio terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. 15
 143 differentia ferri numerosa. prima in genere terrae cae-
 live: aliae molle tantum plumboque vicinum subministrant,
 aliae fragile et aerosum rotarumque usibus et clavis maxime
 fugiendum, cui prior ratio convenit; aliud brevitate sola
 placet clavisque caligariis, aliud robiginem celerius sentit. 20

§ 141: (cfr. Athenaeus XI 35 p. 469^a. Ovid. met. XIII 683).
 — cfr. Isid. XVI 21, 4. — § 142: Isid. XVI 21, 2. Serv. ad
 Verg. Aen. X 174. — (cfr. Aristot. mir. ausc. 48). — § 143:
 Isid. XVI 21, 3. — Verg. Aen. VIII 420. Varro ap. Serv. ad

1 res VR. | robigine S. rub- dhv. robiginem B¹V¹. rvb- r.
 2 relucente dh(?)v. -tem ll. | exprimeretur VR. 3 exta
 R. | hodie rhodi BS. -ierno die rv (add. Thebis H). Thebis
 hodie C cum B. 6 natura B. | exientif B¹. 7 ab BaS.
 a rv. | poene R. 8 mortalius BC(S). -ibus rv(Dal.). | fa-
 cientis hman.Dal.S. -tem V. -te rv. | quam om. h. | esset Bd
 ThS. esse Va. om. R(?)v. 10 mella B¹. | propemodo VR.
 11 ilua B¹v. silua a. illa r. 12 adgnoscentur B¹D.
 agn- rS. cogn- v. | manifesto Bv. -ta rS. | sed ratio v.a.S.
 13 excoquendis Bda v(D). cfr. § 166 extr. 146. -di rhJ
 coll. XI 231. 14 aquae Bv. -ua r. | terrae Bv. -rra r. |
 fiat om. R. 14. 15 Ceraso U 755. certo ll.v.a.D. 15 et
 VR. 16 innumerosa VRh. | genera VR. 16. 17 caeli-
 B. 17 uicinius hv.a.S. 20 galligaris VRd. | rubi-
 1 V²Rdhv.a.S. ab origine B. de mendo cfr. § 149. |
 t B¹. se sentit B². (a robigine . . senescit coni. J).

stricturae vocantur hae omnes, quod non in aliis metallis,
a stringenda acie vocabulo inposito. et fornacium magna 144
differentia est, nucleusque quidam ferri excoquitur in iis
ad indurandam aciem, alioque modo ad densandas incudes
5 malleorumve rostra. summa autem differentia in aqua,
cui subinde candens inmergitur. haec alibi atque alibi
utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilim in Hi-
spania et Turiassonem, Comum in Italia, cum ferraria
metalla in iis locis non sint. ex omnibus autem generi- 145
10 bus palma Serico ferro est; Seres hoc cum vestibis suis
pellibusque mittunt; secunda Parthico. neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur
mollior complexus. in nostro orbe aliubi vena bonitatem
hanc praestat, ut in Noricis, aliubi factura, ut Sulmone,
15 aqua ubi diximus, quippe cum exacuendo oleariae cotes 144
aquariaeque differant et oleo delicatior fiat acies. mirum- 146
que, cum excoquatur vena, aquae modo liquari ferrum,
postea in spongeas frangi. tenuiora ferramenta oleo re-
stingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. a ferro
20 sanguis humanus se ulciscitur, contactum namque eo ce-
lerius robiginem trahit.

Aen. X 174. Nonius p. 21, 10 M. cfr. Lucil. fragm. III 29 (Müller).
— § 144: Isid. XVI 21, 3. — §§ 145. 146: Isid. XVI 21, 2. 4.

1 haec B¹VR. eae v.a.H. 2 a B²ah Isid.v. ad r. |
maxima R(?)hv.a.S. 3 quidam BTS. -dem rv(H). equi-
dem G. | iif ll.S. his dhH. om. hoc loco v. 4 alioque Ba
G(S). -iquem VR. -que T. -quae v(H). 5 malliorumue B.
6 alibe B¹. aqua alibi v.a.G. | aquae V. aqua d. om.
Ven. | alibe B¹. om. Ven. 7 bilbilim BS. -in v. birbiliun r.
8 tyri iasonem a. turiasso VRdh. 9 iif Bv(S). his
rC. | sunt R. fiant h. 9. 10 generalibus R. 10 prima B.
sed cfr. § 95 et Isid. | fenco B¹. 12 ex mera BB ex Isid.
ex mira r. ex nimia a. eximia v. | acie Bdav. atia (acie V²)
aeta (& a R) r. an acie ita? 13 in Bav. om. r. | aliube B¹.
-ibi B². (item deinceps). 14 dist. S cum J. 15 uti v.a.S. |
cum in Bdhv.a.S. | quippe—16 acies fortasse pertinent post du-
rentur (v. 19). cfr. etiam Isid. 15 oleare VRd. -res hv.a.S. |
cotef Bhv. coctaes r. om. a. 17 uene R. 18 spongiaf B²Vd
v.a.S. 20 contactum dah Isid.v. -tectum B. -tractum VR².
-trac R¹. 20. 21 celerius B Isid.S. -ius subinde rdahv(D).

147 (42) De magnete lapide suo loco dicemus concordia-
 36, 126 sqq. que, quam cum ferro habet. sola haec materia virus
 ab eo lapide accipit retinetque longo tempore, aliud ad-
 prehensens ferrum, ut anulorum catena spectetur inter-
 dum. quod volgus imperitum appellat ferrum vivum, 5
 148 vulneraque talia asperiora fiunt. hic lapis et in Canta-
 bria nascitur, non ut ille magnes verus caute continua,
 sed sparsa bulbatione — ita appellant —, nescio an vitro
 fundendo perinde utilis, nondum enim expertus est quis-
 quam; ferrum utique inficit eadem vi. — Magnete lapide 10
 architectus Timochares Alexandriae Arsinoes templum con-
 camarare incohaverat, ut in eo simulacrum e ferro pen-
 dere in aëre videretur. intercessit ipsius mors et Ptole-
 149 maei regis, qui id sorori suae iusserat fieri. — (43) Me-
 tallorum omnium vena ferri largissima est Cantabriae. 15
 maritima parte, qua oceanus adluit, mons praealtus —
 incredibile dictu — totus ex ea materia est, ut in am-
 4, 112(?) bitu oceani diximus.

15. Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, cor-
 rumpitur. rubens non est habile tundendo neque ante- 20

§ 147: Isid. XVI 21, 4. 4, 1. Lucret. VI 911. — § 148 med.:
 Isid. XVI 21, 4. — § 149 med.: Isid. XVI 21, 4.

2 virus *ll. Tav(S)*. cfr. § 120. 160. 177. -res d(?)hB. uim
Isid. cfr. v. 10. XXXVI 128. 3 aliud *Bav.* aut *r.*
 4 acolorum *VR.* 6 tali *dv.a.S.* | hic *om. VRdh.* 6. 7 can-
 tabri *B.* 7 ut *BS. om. rv.* 8 bulbatione *B.* bull- *rH cum B.*
 bubb- *v.* | appellantur scio *VRa.* | uitro *B.* cfr. XXXVI 192.
 ultro (-ra a) *ll. dahv.* 9. 10 quicquam *VRh.* 10 ferri
v.a.H. | aciem *v.a.H.* | ui *BTH cum Gron.* ut *rv.* | magnetē
B². | lapidē *B².* -def *B¹.* 11 artitectus *B.* | timochares *BS.*
 -ohares (tym- dT) *rdT.* -ocrates *ah.* Dinochares *H.* -ocrates *G.*
 chirocr- *v.* (cfr. V 62. VII 125). | alexandreae *V.* -dri *d.*
 12 incohauerat *ego.* incola- *B.* inchoa- *rv.* cfr. XIV 61.
 XXXVI 75. 122. | eo *BRIsid.v.* ea *r.* 13 in aere *hIsid.v.*
 aere *VRdaS.* *om. B.* cfr. X 111. XXXI 31. 30. XIV 12.
 XXXVI 118. 13. 14 tolemaei *B¹.* -mei *B².* tholomei *B.*
 tphol- *V.* 14 regis *om. hv.a.S.* | sororis uitie iussit *R.*
 15 *dist. ego.* | canthabriae *B.* 16 maritimae *SJ(errore).* |
 quam *dhv.a.S.* | alluit *R.* | praerupte altus *hv.a.S.* 17 ma-
 terie *dhv.a.S.* 20 stabile *V.*

quam albescere incipiat. aceto aut alumine inlitum fit
aeri simile. a robigine vindicatur cerussa et gypso et 150
liquida pice. haec est ferro a Graecis antipathia dicta.
ferunt quidem et religione quadam id fieri et exstare
5 ferream catenam apud Euphraten amnem in urbe, quae
Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi iunxerit
pontem, cuius anulos, qui refecti sint, robigine infestari,
carentibus ea prioribus.

(44) Medicina e ferro est et alia quam secandi. 151
10 namque et circumscribi circulo terve circumlato mucrone
et adultis et infantibus prodest contra noxia medicamenta,
et praefixisse in limine evulsos sepulchris clavos adversus
nocturnas lymphationes, pungique leviter mucrone, quo
percussus homo sit, contra dolores laterum pectorumque
15 subitos, qui punctiōnem adferant. quaedam ustione sa-
nantur, privatim vero canis rabidi morsus, quippe etiam
praevalente morbo expauescentesque potum usta plaga ilico
liberantur. caesit etiam ferro candente potus in multis
vitiis, privatim vero dysentericis.

20 (45) Est et robigo ipsa in remediis, et sic proditur 152

---

§ 150 init.: Isid. XVI 21, 7. — cfr. Plin. V 86. — § 151 med.:
Pl. iun. 36, 8—10. 86, 1. 54, 4. Diosc. V 93 extr. Celsus IV 96 (9).
Scribon. 146. — § 152: cfr. Plin. XXV 42.

---

1 incipit B^S. | accepta VR. *de mendo* cfr. § 129. 168. |
ut VRd. et hv.a.G. | palumine B. 2 aeri hv. -ris ll.S.
cfr. nov. luc. p. 26. | a rubigine V²av.a.S. ab origine B. |
ceruiffa B¹. 3 ferri d. temperatura hv.a.S. rerum U 756.
4 quidam hv.a.D. 5 apoteo pratenam nam VR. | urbem
B¹. 6 zeugma Bv. zeuma r. | *an* appelletur? | quia V²Th. |
iunxerit BdTa.S. -rat rH. uinxerit v. -rat C. 7 an (*pro*
qui) B. | sunt B¹hv.a.S. 9 medicinae B. | efferro B¹.
9. 10 secundina que B². 10 et om. hv.a.S. | circulo Bv(S).
-los rH. 12 praefixisse BG. -xe r. -xae a. -xit d. -xo h.
-xos v. | in Bav. om. r. | aeulsos V¹. -sis V². 13 mucro-
nem B¹. | que VR. 14 pectorumue VTh. -uel R. 15 sub-
ditos Vd. -tus R. | adferantque. Bam V¹. -que. Nam V².
16 rapidi V. | morsuuf B¹D. 17 morfo B. | expauescentesque
hv.a.S. | tusta V. 18 caesit Rdhv.a.S. 20 proditum B
de mendo cfr. § 122. 175.

Telephum sanasse Achilles, sive id aerea sive ferrea cus-
 fecit; ita certe pingitur ex ea decutiens gladio. sed robigo
 153 ferri deraditur umido ferro clavis veteribus. potentia eius
 ligare, siccare, sistere. emendat alopecias inlita. utuntur
 et ad scabritias genarum pusulasque totius corporis cum 5
 cera et myrteo oleo, ad ignes vero sacros ex aceto, item
 ad scabiem, paronychia digitorum et pterygia in linteolis.
 sistit et feminarum profluvia inposita velleribus, plagis
 quoque recentibus vino diluta et cum murra subacta, con-
 dylomatis ex aceto. podagras quoque inlita lenit. 10
 154 (46) Squama quoque ferri in usu est ex acie aut
 mucronibus, maxime simili, sed acriore vi quam robigo,
 quam ob rem et contra epiphoras oculorum adsumitur.
 sanguinem sistit, cum vulnera ferro maxime fiant. sistit
 et feminarum profluvia. inponitur et contra lienium vitia, 15
 et haemorrhoidas compescit ulcerumque serpentia. et genis
 155 prodest farinae modo adpersa paullisper. praecipua tamen
 commendatio eius in hygreplastro ad purganda vulnera
 fistulasque et omnem callum erodendum et rasis ossibus
 carnes recreandas. componitur hoc modo: propolis oboli 20

---

§ 153: Diosc. V 93. eupor. I 95. 46. 48. 168. 190. II 83.
 I 162. 219. 235. — § 154 init.: cfr. Diosc. V 90. eupor. I 209.
 II 61. I 212.

---

1 elephum VR. | sanas sed (red R) ac miles VR. | id era a.
 ad aere VR. 3 ferri B²av. -rro r. | clausue B². 4 strin-
 gere h. restri- v.a.S. | alopetias V. -phiaf B. 5 scabritia
 B. | pustulasque B²v.a.H. 6 murteo R. | ignis R. 8 uel-
 leribus ll.v. an in uellere, utilis? cfr. XXVI 144 et nota ad
 XXVIII 248. 9 subacto VR. 10 aceto prodest hv.a.S. |
 inlita BS. -tas V¹Ra. illitas V²dh. -ta v. 12 similis et
 Vd. 14 sanguinem BaS. -emque rv. 15 contra om. R. |
 lienium BS. liconium a. lienum V²dhv. ali- r. 16 & BaS.
 om. rv. | emoroidaf B. 19 omnē Bav(S). -ne rBrot.
 20 propolis ego coll. XXII 107. Scribon. 209. pari VRdT²aD
 (coll. XXXVI 158). pal. B. om. hv. picis H. panis J coll.
 XXII 138. aluminis coni. S (coll. § 149 de mendo). conici
 possit etiam galbani: cfr. XXIV 21 (XI 16). Scribon. 210 (vel
 panacis: cfr. Diosc. eupor. I 188). 20 et p. 219, 1 obolis sex
¹is ex Vhv.a.H. -lis et dT.

VI, Cimoliae cretae drachmae VI, aeris tusi drachmae II, squamae ferri totidem, cerae X, olei sextarius. his adicitur, cum sunt repurganda volnera aut replenda, ceratum.

16. (47) Sequitur natura plumbi, cuius duo genera, 156
5 nigrum atque candidum. pretiosissimum in hoc candidum, Graecis appellatum cassiterum fabuloseque narratum in insulas Atlantici maris peti vitilibusque navigiis et circumsutis corio advehi. nunc certum est in Lusitania gigni et in Gallaecia summa tellure, harenosa et coloris nigri.
10 pondere tantum ea deprehenditur; interveniunt et minuti 157 calculi, maxime torrentibus siccatis. lavant eas harenas metallici et, quod subsedit, cocunt in fornacibus. invenitur et in aurariis metallis, quae alutias vocant, aqua inmissa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus
15 eadem gravitas quae auro, et ideo in calathis, quibus aurum colligitur, cum eo remanent; postea caminis separantur conflataque in plumbum album resolvuntur. non 158

§ 156: cfr. Isid. XVI 22, 1. Plin. IV 104. VII 206. Diodor. V 38, 4. 22, 5. Strabo III 2, 9 p. 147. — §§ 157. 158: Isid. XVI 22, 1. 2. — § 158: cfr. Plin. XXXIII 94. — Homerus A 25. Ψ 561.

1 cimolia creta duobus, drachmis *v.a.H.* | duae (*pro sex*) *H.* | ex aere *v.a.H.* sex aeris — drachmae *om. B.* | tusi *VRd H(D).* tunki *S.* tritus *a.* totidem *v.* | duae *ll.H.* ex (*del. drachmae*) *v.* 2 squama *v.a.H.* | ferri *Bav(S).* -rreae *Rd TH.* -rreae et *V.* | cera *a.* | x *ego.* xl *B¹.* xi *B².* ex *rv.* sex *dTH.* | oleo *hv.a.G.* | sextario *v.a.H.* (*fortasse obolis x . . drachmis x . . drachmis II . . . sextariis [sc. singulis]*).
5 in hoc *ego.* hoc *ll.S.* *om. hv.* | candidum *om. hS.* 6 a graecis *dhv.a.S.* | appellatus *B.* | cassityrum *VRd.* | in *om. B Ven.* cfr. XXXII 63. XXXI 17. 7 utilibusque *BVen.* uit. Huiusque *a.* | navis *B.* | & *BS.* *om. rv.* 8 lusitaniae *a.* ly-
sinia *Vd.* lis- *R.* 9 galacia *B².* galleciae *V.* -ia *B(edd.a. Lugd.).* -lliciae (-cie *a.*) *dah Isid.(v).* -lleta *R.* Callaecia *J coll. XXXIII 78 (item infra).* | coloref *B.* 13 alutias *BS.* -tia *rav(Brot.).* -ta *dTH.* elutia *C cum B.* cfr. XXXIII 67.
14 eluente *V¹.* lu- *V².* eluenti *B.* -uunt *hv.a.B.* | paululum *d.* cfr. nota ad XXVIII 133. 15 calathis *hB.* -tis *dVen.* colatis *VRv.* cutalis *B.* cloacis *aD.* *om. Isid.* scutulis *U 757.* locus nondum sanatus. 16 posita *VRh.* | caminis *v.* -milli^r *B¹J.* -mellis *da.* cum illis *B².* gamellis *r.*

fit in Gallaecia nigrum, cum vicina Cantabria nigro tantum
 abundet, nec ex albo argentum, cum fiat ex nigro. iungi
 inter se plumbum nigrum sine albo non potest nec hoc
 ei sine oleo ac ne album quidem secum sine nigro. album
 habuit auctoritatem et Iliacis temporibus teste Homero, 5
 159 cassiterum ab illo dictum. plumbi nigri origo duplex
 est; aut enim sua provenit vena nec quicquam aliud ex
 sese parit aut cum argento nascitur mixtisque venis con-
 flatur. huius qui primus fuit in fornacibus liquor stagnum
 appellatur; qui secundus, argentum; quod remansit in 10
 fornacibus, galena, quae fit tertia portio additae venae;
 haec rursus conflata dat nigrum plumbum deductis parti-
 bus nonis II.
 160 17. (48) Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit
 gratiorem ac compescit virus aeruginis, mirumque, pondus 15
 33, 180 non auget. specula etiam ex eo laudatissima, ut diximus,
 Brundisi temperabantur, donec argenteis uti coepere et
 ancillae. nunc adulteratur stagnum addita aeris candidi
 tertia portione in plumbum album. fit et alio modo mixtis
 albi plumbi nigrique libris; hoc nunc aliqui argentarium 20
 appellant. iidem et tertiarium vocant, in quo duae sunt
 nigri portiones et tertia albi. pretium eius in libras × XX.
 161 hoc fistulae solidantur. improbiores ad tertiarium additis
 partibus aequis albi argentarium vocant et eo quae volunt

§ 159: Isid. XVI 22, 2. — § 160 init.: Isid. XVI 23, 2.

1 callaecia B¹J. gallicia d a v. a. B. gall///ia V. gallea R.
 cfr. § 156. | uinia Vd. 4 eifin B¹. fine (f et ne in ras.)
 B²SJ. 5 habuit et VRa. 8 se separit (-rat B²) B.
 9 eius hv. a. S. | fluit V²hv. cfr. § 168. | stannum d(?) C. item
 infra semper. cfr. XXIX 35. 10 quod BV²a Isid. G. quid r.
 qui dThv. 11 fit BS. est rv. | addita v. a. H (cfr. Isid.).
 12 haec ll. v. an ac (vel haec .. dant)? cfr. Isid. et
 Blümneri technol. IV 150 n. 2. 12. 13 partis B. 13 nonis
 BS. non r Brot. del. v. | duabus ll. v. 14 aereis ll. Verc. (S).
 -rif B²Ven. aeneis C. 15 ac BS. ad VR. aut a. et dhv.
 16 secula VR. | etiam BS. quoque rv. 17 bryndisi
 VRd. 20 plumbib; R. 21 iidem Rdh Lugd. id- rv(D). |
^d VR. | st R. an sint? 22 libras Bav. -ris r. | × xx BS.
 v. x. x dH. 23 tertiarum B¹V. 24 aequi VR.

incoquunt. pretium huius faciunt in p. ✕ LXX. albo per se sincero pretium sunt ✕ LXXX, nigro ✕ VII.

Albi natura plus aridi habet, contraque nigri tota umida est. ideo album nulli rei sine mixtura utile est. 5 neque argentum ex eo plumbatur, quoniam prius liquescat argentum, confirmantque, si minus albo nigri, quam satis 162 sit, misceatur, erodi ab eo argentum. album incoquitur aereis operibus Galliarum invento ita, ut vix discerni possit ab argento, eaque incoctilia appellant. deinde et argentum 10 incoquere simili modo coepere equorum maxime ornamentis iumentorumque ac iugorum in Alesia oppido; reliqua gloria Biturigum fuit. coepere deinde et esseda sua colisataque 163 ac petorita exornare simili modo, quae iam luxuria ad aurea quoque, non modo argentea, staticula pervenit, quae- 15 que in scyphis cerni prodigum erat, haec in vehiculis adteri cultus vocatur. plumbi albi experimentum in charta est, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupisse. India neque aes neque plumbum habet gemmisque ac margaritis suis haec permutat.

§ 163 extr.: Isid. XVI 22, 3.

1 incoquunt BJ. -cocum V. -cocunt S. | praetiū B. -tio V. pretia Rdhv.a.S. | huius—3 nigri to B² (ead. m.) in trium vss. spatio raso (contraq. et nigrito ad marg.). 1 p. B²D. pondo rv. | XLXX /// B²J. cx (cxx. V) LXX VR. XLX. x S. CLX. x dTH. CXXX hv. om.a. | albo om.B². 2 pretia RdThv.a.S. praetio V. | XLXXX B²S. xcix V. cx dT. c. x. a. xxx Rv. x. x H. | x. vii fS. xvii ll.v. xvi C. vii H. 5 ex eo—6 argentum om. B. 5 quia d² in ras. quam T. | liquescat dTa. -uiscat V. -uescit R(?)hv. 6 confirmantque (quod dThH)—7 argentum ll.v(H). om. Bas. (errore, ut videtur). 7 prodi B. 10 & quorum B¹. 11 ac iugorum BS. adiu- r. iugis hv. | in hv. om. ll.S. cfr. CFW Müller p. 24 n. 2. 11. 12 gloria biturigum (-ivgum B²) B(d?)v. -iabitur iugum r. 12. 13 sua colifataque ac BS. suaculis atque acre (hoc a) ra. et uehacula et d² in ras. hB. baculis et v. 13 pecorita R. | quae iam BS. quae (que R) inani r. om. hv. | luxuriam B¹. -xoria V. om. hv.a.S. 14 argenta VR. | staticula BaB. taticola F. /// tacula V. tic- R. uehacula d² in ras. hv. | inanis luxuria pervenit hv.a.S. 15 scyphis dv. cy- B. scypis V. scipis R. esphis a. | prodigum B¹Vda v(S). -gium rG. | heac V. hac B². ///c B¹. 16 ad terri Vd. art- R. | cartha V. -ta B.

164 (49) Nigro plumbo ad fistulas lamnasque utimur,
laboriosius in Hispania eruto totasque per Gallias, sed in
Brittannia summo terrae corio adeo large, ut lex ultro
dicatur, ne plus certo modo fiat. nigri generibus haec 5
sunt nomina: Iovetanum, Caprariense, Oleastrense, nec
differentia ulla scoria modo excocta diligenter. mirum in
165 his solis metallis, quod derelicta fertilius revivescunt. hoc
videtur facere laxatis spiramentis ad satietatem infusus
aër, aequae ut feminas quasdam fecundiores facere abortus.
nuper id conpertum in Baetica Samariensi metallo, quod 10
locari solitum * CC annuis, postquam oblitteratum erat,
* CCLV locatum est. simili modo Antonianum in eadem
provincia pari locatione pervenit ad HS CCCC vectigalis.
mirum et addita aqua non liquescere vasa e plumbo,
eadem, si in aquam addantur calculus vel aereus qua- 15
drans, peruri.

166 18. (50) In medicina per se plumbi usus cicatrices
reprimere adalligatisque lumborum et renium parti lamnis

§ 164 init.: Isid. XVI 22, 3. — § 166: Cels. V 26, 36. Theod.
Prisc. eupor. II 33 p. 131, 17 (Rose). — Suet. Nero 20.

1 nigrum VR. 3 curio B. 3. 4 lex custodiatur D.
lex cauere dicatur U 758. lege interdicatur Brunn. lex inter-
dicat ut M Hertz. an nec interdicatur? (cfr. XXXIII 78. 49).

5 iouetanum Bv(S). -antum r. Ouetanum H. | oleasterense
B. 6 illa V. | excocita B¹. 8 ac B¹. | infus V. 9 aequae v.
eque h. atque (-uae V) ll. 10 samariensi BJ. samiarenci V.
saremianensi a. santarenci Bd(?)v. an Salutariensi? cfr. III 15.

11 uocari B. | x libras (-ris v) hv.a. H. | CC J. cc. m. VR²H.
ccc B¹. cc Bdahv. | annuis BaH. -us r. annos dThv. 12 *
CCLV ego. CCLV H cum Gron. xxxlv B. * xlv B. xxlv V.
x. xlv J. * |xiv| D. xl. v a. lv v. | locatum est om. VRh.

13 a pari aD. cfr. U 759. | HS — 14 et ad [dita] Bav.
om. r. 13 cccc BaS. cccc v. mm D. 14 uasa e V¹Rdv(J).
uas e rS. 15 si in (sin V) ll. Brot. in hv. | aquam CFW
Müller p. 8 n. 2. aqua ll.v. (an si cum aqua?). | addantur B.
-atur rS. om. hv. | uel S. ue Bda. ua r. om. hv. | cereus
Bd. caaer- V. aereusue v.a.S. 15. 16 quadras BV. si
(quadrans si v. -drans Brot.) addatur hv.a.S. 16 uas
puri h. uas peruri v.a. Brot. 18 plumborum B. | parti
hv. -te ll.

frigidiorē natura inhibere inpetus veneris visaque in quiete
 veneria sponte naturae erumpentia usque in genus morbi.
 his lamnis Calvus orator cohibuisse se traditur viresque
 corporis studiorum labori custodisse. Nero, quoniam ita
 5 placuit diis, princeps, lamna pectori inposita sub ea
 cantica exclamans alendis vocibus demonstravit rationem.
 coquitur ad medicinae usus patinis fictilibus substrato 167
 sulphure minuto, lamnis inpositis tenuibus opertisque sul-
 pure et ferro mixtis. cum coquatur, munienda in eo
 10 opere foramina spiritus convenit; alioqui plumbi fornaci-
 um halitus noxius sentitur. et pestilens est, canibus
 ocissime, omnium vero metallorum muscis et culicibus,
 quam ob rem non sunt ea taedia in metallis. quidam in 168
 coquendo scobem plumbi lima quaesitam sulphuri miscent,
 15 alii cerussam potius quam sulphur. fit et lotura plumbi
 usus in medicina. cum se ipso teritur in mortariis plum-
 beis addita aqua caelesti, donec crassescat; postea super-
 natans aqua tollitur spongeis; quod crassissimum fuit, sic-
 catum dividitur in pastillos. quidam limatum plumbum
 20 sic terunt, quidam et plumbaginem admiscent, alii vero
 acetum, alii vinum, alii adipem, alii rosam. quidam in 169
 lapideo mortario et maxime Thebaico plumbeum pistillum
 terere malunt, candidiusque ita fit medicamentum. id

§ 167: cfr. Diosc. V 96. — § 168: Diosc. V 95. — § 169:
 Diosc. V 95. 96. 95. eupor. I 182. 189. 212.

1 inhibere B d C. -ri r v. 2 dist. S. (sublato puncto aut
 se delendum aut tradit scribendum erat). 3 se om. d(?) v. a. S.
 4 labori B a G. -re r v. 5 dis V J. 8 sulphure B¹ J.
 -phure B² h v (S). -ri a. -furi V R. -phuris d T H. 8. 9 sul-
 fore R. 9 & ferro B d a v. est et foro r. (an ueru ferreo
 mixtis, cum coquantur? cfr. Diosc. et § 176. XXXIII 107.
 U 760). | coquatur B S. -uitur r v. 10 formamina V. formica
 B¹. -cia B². 10. 11 fornacium del. voluit U 760. 11 dist.
 ego. | est ego. et ll. v. 15 fit ei V. ficti R. | plumbi V d T
 a h v (S). pumbi B. plurimi R(?) B. 16 & (pro in) B.
 21 acceptum B¹. (cfr. § 149). 22 moriario V R. | plum-
 beo R d h v. a. S. -bum U 762. lapideo Diosc. | pistillo d h
 v. a. S (U).

33, 108
34, 104 autem quod ustum est plumbum lavatur ut stibis et
cadmea. potest adstringere, sistere, contrahere cica-
trices; usu est eodem et in oculorum medicamentis,
maxime contra procidentiam eorum et inanitates ulcerum
excrecentiae rimasque sedis aut haemorrhoidas et con- 5
170 dylomata. ad haec maxime lotura plumbi facit, cinis
autem usti ad serpentia ulcera aut sordida, eademque
quae chartis ratio profectus. uritur autem in patinis per
lamnas minutas cum sulphure, versatum rudibus ferreis
aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem; dein 10
refrigeratum teritur in farinam. alii elimatam scobem in
fictili crudo cocunt in caminis, donec percoquatur figli-
num. aliqui cerussam admiscent pari mensura aut hor-
168 deum teruntque ut in crudo dictum est, et praeferunt
sic plumbum spodio Cyprio. 15

171 (51) Scoria quoque plumbi in usu est. optima quae
maxime ad luteum colorem accedit, sine plumbi reliquiis
aut sulphuris specie et terra carens. lavatur haec in mor-
tariis minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat,
et transfunditur in vas purum, idque saepius, usque dum 20
subsadat quod utilissimum est. effectus habet eosdem quos

§ 170: Diosc. V 96. (103). — § 171: Diosc. V 97. Celsus
V 15. Scribon. 48.

1 labatur V. | ut B(S). ui B. et rv(H). | stibis BS. -bi B.
-biis av. istius r. teritur H. | et ll.v(S). uis h. ut H.
2 cadmiae (cathm- h) dhv.a.B. 3 usu est ego. usus et ll.
usus ex (enim ex v) S. 4 procidentiam Bav. -tia r. cfr.
XXIII 56. | inanitates BS. -tate VT. -tatem Rdav. 5 he-
moroidas B. hae- D. 8 chartis ll.v. spodi Diosc. an chal-
citudis? cfr. § 118. 119. | profectus B²dv. -tuus B¹D. pro-
uctus r. | in om. B. 11 alie Ra. -iae V. | elimatam Bv(S).
lima- TH. linea- h. lianitam a. lanit- r. 12 fictile VR. |
crudo BB e Diosc. cado dahv. -du V. tadu B. | cocunt B.
13 miscent VRdhv.a.S. 15 si B¹. sic tritum hv.a.S. |
spondio Bh. -ion Vd. 16 scor//ea B¹. | quae BS. quae
Bhv. quaeque Vd. om. a. 17 accendit B. | reliquis B¹V
v.a.C. 18 an ac utri specie? cfr. Diosc. aut sulphuris
n (transpositum post colorem) U 763. | specie terrae B.
ffectuus B¹D.

plumbum, sed acriores. mirarique succurrit experientiam vitae, ne faece quidem rerum excrementorumque foeditate intemptata tot modis.

(52) Fit et spodium ex plumbo eodem modo quo ex 172
5 Cyprio aere; lavatur in linteis raris aqua caelesti separa- 130
turque terrenum transfusione; cribratum teritur. quidam
pulverem eum pinnis digerere malunt ac terere in vino
odorato.

(53) Est et molybdaena, quam alio loco galenam ap- 173
10 pellavimus, vena argenti plumbique communis. melior^{88, 95}
haec, quanto magis aurei coloris quantoque minus plum-^{84, 195}
bosa, friabilis et modice gravis. cocta cum oleo iocineris
colorem trahit. adhaerescit et auri argentique fornacibus;
hanc metallicam vocant. laudatissima quae in Zephyrio
15 fiat; probantur minime terrenae minimeque lapidosae.
coquuntur lavanturque scoriae modo. usus in lipara ad 174
lenienda ac refrigeranda ulcera et emplastris, quae non
inligantur, sed inlita ad cicatricem perducunt in teneris
corporibus mollissimisque partibus. compositio eius e
20 libris III et cerae libra, olei III heminis, quod in senili
corpore cum fracibus additur. temperatur cum spuma

§ 173: Diosc. V 100. — § 174: Diosc. V 100. cfr. Celsus V 19, 26. Diosc. eupor. I 182. II 52.

1 plumbum — 4 modo quo B^av. om. r. 1 cariores a. |
mirarique B¹aJ. -raque B²S. -rari v. cfr. XVII 1. XVIII 291.
XXXVI 200. XXXV 49. | experientiam av(J). -tia BS.

2 rerum BB. ne (neu v) rerum av. 4 & Bv. om. a. | ex B²v.
& B¹. est a. | modo BC. om. av. 5 laudatur Ba. 5. 6
separanturq. B. (an recte et deinde terrena, ut XXX 116. IX
140? contra XXX 32. XXXVII 194). 6 crebratum B¹.

7 eum BVaS. eam R. cum dhv. del. G. | detergere
v.a.S. 10 uena Bhv. -nam r. 14 in hman. Dal.v. om.
ll.S. cfr. CFWMüller p. 24 n. 2. 15 lapidiose V. -sae Ven.

16 cocuuntur B¹. -cuntur S. uocantur V. | in lipara (lipp-
d Ven. lypp- a) ll.dav(J). illi par B². in liparas C. cfr.
XXXIII 105. XXIII 162, sed singul. num. etiam ap. Scribon.
222. 223. 18 alligantur Vd(?)v.a.S. | temporis R. 19 mol-
lissimaq. B¹. | composito B¹. | e BS. est rv. 20 tribus
ll.v (bis). 21 fracibus R. | cum BS. et cum rv(D).

argenti et scoria plumbi ad dysenteriam et tenesimum fovenda calida.

- 175 (54) Psimithium quoque, hoc est cerussam, plumbariae dant officinae, laudatissimam in Rhodo. fit autem ramentis plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi inpositis atque ita destillantibus. quod ex eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur et cribratur iterumque aceto admixto in pastillos dividitur et in sole siccatur aestate. fit et alio modo, addito in urceos aceti plumbo opturatos per dies X derasoque ceu situ ac rursus reiecto, 10
176 donec deficiat materia. quod derasum est, teritur et cribratur et coquitur in patinis misceturque rudiculis, donec rufescat et simile sandaracae fiat. dein lavatur dulci aqua, donec nubeculae omnes eluantur. siccatur postea similiter et in pastillos dividitur. vis eius eadem quae supra dictis, 15
lenissima tantum ex omnibus, praeterque ad candorem feminarum. est autem letalis potu sicut spuma argenti. postea cerussa ipsa, si coquatur, rufescit.
177 (55) Sandaracae quoque propemodum dicta natura est. invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis, melior quo magis rufa quoque magis virus *sulphuris*

§ 175: Diosc. V 103. (cfr. Isid. XIX 17, 23). Vitruv. VII 12, 1. cfr. Plin. XXXV 37 extr. — § 176: Diosc. V 103. — cfr. Martial. ep. II 41, 12. VII 25, 2. — § 177: cfr. Plin. XXXV 39. — Diosc. V 121. Isid. XIX 17, 11. Pl. iun. 15, 10. Marc. 6, 29. Pl. iun. 37, 15—17. Marc. 16, 51.

2 fouemda V. -em uia B. -endo a v. a. S. 3 psinthium VR. psimmythium h(?) v. a. S. apsyntium a. 4 danda officinae B. | ladatissimam B¹. laudatissima a. -mum h v. a. S (JD). | ripdo B. 5 tenuissimi VR. 7 mollitum B. (cfr. § 152). | cribatur VR. 8 mixto h v. a. S. | ei VR. 10 decem ll. v. | au (pro ceu) B. | acrafuf B¹. | itiecto B. deie- v. a. H. 11. 12 cribatur V. scri- a. 13 rubescat d T H. | simili B¹. 14 nubeculae B d. | eluantur B d v. eluent- a. eleuat- B. aluat- V. 15 dictis ll. v. de structura cfr. XXVII 93. 16 leuissima h v. a. S. | tamen h. 17 feminarum om. B. | potu B a S. -tus r v. | sputa V¹ B. spumae h(?) Lugd. 19 dic tantura B¹. 21 rufa quoque magis om. B. | sulphuris ego e Diosc. et Isid. -m. ll. v.

redolens ac pura friabilisque. valet purgare, sistere, ex-
 calfacere, erodere, summa eius dote septica. explet alo-
 pecias ex aceto inlita; additur oculorum medicamentis;
 fauces purgat cum melle sumpta vocemque limpidam et
 5 canoram facit; suspiriosis et tussientibus iucunde medetur
 cum resina terebinthina in cibo sumpta, suffita quoque
 cum cedro ipso nidore isdem medetur.

(56) Et arrhenicum ex eadem est materia. quod opti- 178
 mum, coloris etiam in auro excellentis; quod vero palli-
 10 dius aut sandaracae simile est, deterius iudicatur. est et
 tertium genus, quo miscetur aureus color sandaracae.
 utraque haec squamosa, illud vero siccum purumque,
 gracili venarum discursu fissile. vis eadem quae supra,
 sed acrior. itaque et causticis additur et psilotris. tollit
 15 et pterygia digitorum carnesque narium et condylomata
 et quidquid excrescit. torretur, ut valdius prosit, in
 nova testa, donec mutet colorem.

§ 178: Diosc. V 120. Isid. XIX 17, 12. (cfr. Plin. XXXIII 79.
 VI 98). Diosc. V 121. Marc. 34, 57.

1 plura VRh. | fragilisque B². 2 erodere BS. pro- r.
 pro- dv. | dos hv.a.S. | stiptica B²hVen. 4 uocemque — 6
 sumpta Bav(S). om. r. uocemque — 5 facit om. H. 5 ca-
 nozem B¹. | iocunde B². iucum de B¹. 6 cibo av. quo B. |
 sufficita V. 7 isdem BaD. eisd- V. iisd- BdT(?)H. itid- G.
 eius C. eis hv. | uidetur B. 8 arrhenicum BJ. arren- daBrot.
 arsen- v. arroi- Vh. arroi- B. 9 excellentius av.a.Brot.
 12 utraque B. | illum VR. 14 psilotris (fil- B) BVen.(S).
 -thris dhVerc. -tri a. -lutris r. 15 ei (pro et) V. i B. |
 carnes B. 16 et om. B. | an excrescat? | valdius (ald- B¹)
 BJ. ualid- rv. cfr. XXXIII 147; contra XXXVII 106. XXXI
 108. XXX 14. XXVIII 20. XVII 108. 258. XVI 186. XI 54.

16. 17 innouat testam B¹.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXV

- 1 (1) Metallorum, quibus opes constant, adgnascentium-
que iis natura indicata propemodum est, ita conexis rebus,
ut immensa medicinae silva officinarumque tenebrae et mo-
rosa caelandi fingendique ac tinguendi subtilitas simul di-
cerentur. restant terrae ipsius genera lapidumque vel 5
numerosiore serie, plurimis singula a Graecis praecipue
voluminibus tractata. nos in iis brevitatem sequemur
utilem instituto, modo nihil necessarium aut naturale
2 omittentes, 1. primumque dicemus quae restant de
pictura, arte quondam nobili — tunc cum expeteretur 10
regibus populisque — et alios nobilitante, quos esset
dignata posteris tradere, nunc vero in totum marmoribus
pulsa, iam quidem et auro, nec tantum ut parietes toti
operiantur, verum et interrasso marmore vermiculatisque
3 ad effigies rerum et animalium crustis. non placent iam 15

---

§§ 2. 3: cfr. Plin. XXXVI 47. 50. Seneca exc. contr. II

---

1 adgnascentium (-tum B) BS. agna- V¹H. adna- v. ac
na- V²Rh. na- dTBrot. 2 que BTH(S). quae r. que in
dBrot. quoque v. | iis S. if BD. eis rv. | indi (spat. vac.)
modum B. 3 officinarumque V. 4 ac tinguendi BBrot.
-gendi Rv. attingenti V. 6 numerosiore G. -iores ll.v. |
serie G. -iae B. erie R. aerie d. -riae V¹. -reae V². erariae
(aer- v) hv. | an a delendum? 8 instituto BS. -uti eo r.
-uti v. -uto hoc dBrot. | nic il B. 9 deo B¹. 10 arti B. |
quando V. | denobili R. (an et nobili?). 11 regibus BS.
a reg- rv(D). cfr. XXXIII 112. XXXVII 60. XXV 92.
VIII 34. XVI 18. XIX 64. VI 173. | alios ll.v(S). illos C.
12 totum a BS. cfr. § 184. an totum est? 13 pulsa
iam BG. -sa tum v. postulatum r. | auro Bd v. -rum r. |
pabeites V¹. pabert R. 14 uermiculatisque Bd v(H). -tis G.
tosque h. -colastiq. (quod V) r.

abaci nec spatia montes in cubiculo dilatantia: coepimus
et lapide pingere. hoc Claudii principatu inventum, Nero-
nis vero maculas, quae non essent in crustis, inserendo
unitatem variare, ut ovatus esset Numidicus, ut purpura
5 distingueretur Synnadicus, qualiter illos nasci optassent
deliciae. montium haec subsidia deficientium, nec cessat
luxuria id agere, ut quam plurimum incendiis perdat.

2. (2) Imaginum quidem pictura, qua maxime similes 4
in aevum propagabantur figurae, in totum exolevit. aerei
10 ponuntur clipei argentea facie, surdo figurarum discri-
mine; statuarum capita permutantur, volgatis iam pridem
salibus etiam carminum. adeo materiam conspici malunt
omnes quam se nosci. et inter haec pinacothecas veteri-
bus tabulis consuunt alienasque effigies colunt, ipsi ho-
15 norem non nisi in pretio ducentes, ut frangat heres
furisque detrahat laqueo. itaque nullius effigie vivente 5
imagines pecuniae, non suas, relincunt. iidem palaestras
athletarum imaginibus et ceromata sua exornant, Epicuri
vultus per cubicula gestant ac circumferunt secum. natali

1, 12. epist. 86, 6. 114, 9. 115, 9. Vitruv. VII 3, 10. — Strabo
XII 8, 14 p. 577. — § 5: Cic. de fin. V 1, 3. II 31, 101. Diog.
Laert. X 18.

1 abaci nec BRdhv. -cina VD. | spatia V. spatio B. |
montes ego. -tis ll.v. (cfr. infra et XXXVI 1). | dilatantia
(-tatata B) ll.v(S). -latant.iam D. -latata coni.J¹. delitentia B.

2 lapidem dhv.a.J. cfr. XXII 4. 3 maculis B. | essent
Bv. esse r. 4 unitatem Bhv. -ate r. | esse VR. 5 di-
stingueamur B¹. -uamur B². | symnadicus B. 6 haec Bdv.
ac r. | deficientium V. | nec Bdv. age r. 8 imaginum BdTv.
-nem r. | quam dhv.a.S. | similis VR. 9 in deum B. | quod
in totum v.a.S. | aurei Durandus. sed cfr. § 14. 10 dist.
ego. | argentea facie ego. -teae facies ll.v. cfr. Blümneri techn.
IV 244 sqq. 318. | figurabundus crimine B. 11 dist. G. | uvl-
gatus B²v.a.S. vulg- VR. 13 se om. B. | in apothecae B².

14 conferciunt vet. Dal. 14. 15 honore VR. 15 frangat
VR. 16 forasque h. -risque D. furis v.a.Brot. -risue coni.
Brot. | laqueo ego cum D (sed pro dat. accipiendum). -eū BVS.
-eus B(?)dhv. -eis U. 17 relinquit B. -qunt B². | iidem dC.
id- ll.v(D). | an palaestrae? 18 epicuri v. -curi ui B¹. -curios
B²S. -culi r.

eius* sacrificant, feriasque omni mense *vicesima luna* custodiunt, quas icadas vocant, ii maxime, qui se ne viventes quidem nosci volunt. ita est profecto: artes desidia perdidit, et quoniam animorum imagines non sunt, 6 negleguntur etiam corporum. aliter apud maiores in atriis 5 haec erant, quae spectarentur; non signa externorum artificum nec aera aut marmora: expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quae comitarentur gentilicia funera, semperque defuncto aliquo totus aderat familiae eius qui umquam fuerat populus. stem- 10 7 mata vero lineis discurrebant ad imagines pictas. tabulina codicibus implebantur et monumentis rerum in magistratu gestarum. aliae foris et circa limina animorum ingentium imagines erant adfixis hostium spoliis, quae nec emptori refigere liceret, triumphabantque etiam dominis mutatis 15 aeternae domus. erat haec stimulatio ingens, exprobrantibus tectis cotidie inbellem dominum intrare in alienum triumphum. 8 exstat Messalae oratoris indignatio, quae prohibuit inseri genti suae Laevinorum alienam imaginem.

§ 6 extr.: cfr. Seneca de benef. III 28, 2. — § 7: cfr. Suet. Nero 38. — § 8: M. Valerius Messala: cfr. Peter hist. Rom. fragm. p. 265. — cfr. Plin. VII 54. Plutarch. Caes. 52. Suet.

1 uicesima luna *huc transposui*. post eius habent *ll. v*, post feriasque *U*, post custodiunt (*v. 2*) *J.* cfr. *Cic. et CFW Müller grat. p. 553.* 2 *igadas B²*. | *ii dhv (Brot.)*. *hii V*. *hi R(?) C(S)*. *in B spat. vac.* | *si ne R*. 3 *nocu V*. | & (*pro est*) *B*. | *artis VRhS*. 4 *sint R*. 5 *negleguntur (neglig- v) J.* *nec leg- B*. *leguntur r*. 8 *amaris R*. 10. 11 *stemma Bhv*. *ite- r*. 11 *lintheis Fröhner anal. crit. p. 17 coll. § 51.* | *tabulina ll. v(S)*. *-blina h(?) B*. 13 *amicorum d² in ras.* *domitarum H cum Gron.* | *ingentium Bv(S)*. *gent- rH*. 14 *orant V*. 15 *refringere v. a. H*. | *licent R*. *-ere V*. | *triumphabantque ll. G*. *quae v*. 16 *aeternae ego*. & *me (etiā B²) ll.* *ipsae G(D)*. *ornamenta erant (post domus) man. Dal. v.* *emptae U cum J.* *tamen coni. S*. | *erat BS*. *et erat (he- V) rG*. *eratque v*. | *stimulatio G (summa et add. v)*. *stimmatio B¹*. *estima- (del. haec) B²*. *stima (summa d) ratio rd*. | *probrantibus R*. *exprobrant reb, B*. 17 *imbellem dhv. a. S*. *in bellum VR*. *-ae ll. v(S)*. *qua dh(?) G*. 19 *laevinorum B*. *blae- V²*. *dv. belui- R*. *blaenio- V¹*. *plebino- B²*.

similis causa Messalae seni expressit volumina illa quae de familiis condidit, cum Scipionis Pomponiani transisset atrium vidissetque adoptione testamentaria Salvittones — hoc enim fuerat cognomen — Africanorum dedecori in-
 5 repentes Scipionum nomini. sed — pace Messalarum dixisse liceat — etiam mentiri clarorum imagines erat aliquis virtutum amor multoque honestius quam mereri, ne quis suas expeteret.

Non est praetereundum et novicium inventum, siqui- 9
 10 dem non ex auro argentove, at certe ex aere in biblio- thecis dicantur illis, quorum immortales animae in locis iisdem locuntur, quin immo etiam quae non sunt finguntur, pariuntque desideria non traditos vultus, sicut in Homero evenit. quo maius, ut equidem arbitror, nullum est feli- 10
 15 citatis specimen quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asini Pollionis hoc Romae inventum, qui primus bibliothecam dicando ingenia hominum rem publi- cam fecit. an priores coeperint Alexandriae et Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non
 20 facile dixerim. imaginum amorem flagrasse quondam testes 11
 sunt Atticus ille Ciceronis edito de iis volumine, M. Varro benignissimo invento insertis voluminum suorum fecundi-

Caes. 59. — § 9: Suet. Tib. 70. — § 10: cfr. Plin. VII 115. Isid. VI 5, 2. — § 11: Corn. Nep. Attic. 18, 5. 6.

3 saluittones *U cum Oudendorpio*. -nis *Vv(S)*. faeuittonif B. saluitiones d. -nis B. salutiones H. -nis C. 4 dedecore dThv.a.S. 4. 5 inrepentes B(?)TH cum Gron. -te rdh. -tem (praem. notam v) J. 5 nomine B¹. (de dativo cfr. XIX 128. XXIX 74). | pacem V.. 8 exteret B. 10 non ll.dThcod. Poll.S. nunc J(U). icones D. non solum v. | argentumue B¹. | at ego. aut ll.v. 11 ducantur VR. | illi v.a.S. 12 qui immo VR. 13 traditi v.a.Brot. | sicuti VR. 14 deuenit B. id eu- J coll. IX 159. | quo ll.v. an utique? 15 quales BV. 16 fuerint B. | polionif BS. 17 re d¹. rei B²d². 17. 18 publicam v. -cae V. -ce Rdh. . p. B. 18 coeperunt B. 19 reges Bv. om. r. 20 amorem BG(S). -re rv(H). | quosdam Brot. 21 et atticus Bhv.a.S. | et M. dhv.a.U. 22 benignissimo Bdv. -me r. | uoluminum Bv. -nibus r. 22 et p. 232, 1 fecunditati etiam ego. -atium B¹VR. -ati B²S. -ati hominum D. -antium (-ati v) non nominibus tantum dv.

tati *etiam* septingentorum inlustrum aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras aut vetustatem aevi contra homines valere, inventor muneris etiam dis invidiosi, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut praesentes esse ubique 5
cei di possent. et hoc quidem alienis ille praestitit.

- 12 3. (3) Verum clupeos in sacro vel publico dicare privatim primus instituit, ut reperio, Appius Claudius [qui consul cum P. Servilio fuit anno urbis CCLVIII]. posuit enim in Bellonae aede maiores suos, placuitque 10
in excelso spectari in titulos honorum legi, decora res, utique si liberum turba parvulis imaginibus ceu nidum aliquem subolis pariter ostendat, quales clupeos nemo non
13 gaudens favensque aspicit. (4) post eum M. Aemilius collega in consulatu Quinti Lutatii non in basilica modo 15
Aemilia, verum et domi suae posuit, id quoque Martio exemplo. scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, unde et nomen habuere clupeorum, non, ut perversa grammaticorum suptilitas voluit, a cluendo. origo plena virtutis, faciem reddi in scuto 20
14 cuiusque, qui fuerit usus illo. Poeni ex auro factitavere et clupeos et imagines secumque vexere. in castris certe

---

§ 12: cfr. Liv. X 19, 17. — § 13: cfr. Charis. p. 77, 20 K. Velius Longus p. 68, 11 K. Caper p. 97, 14 K. (Beck Plin. libr. dub. serm. rell. p. 62). — § 14: Liv. XXV 39, 13. 17.

---

1 septingentorum B. | sed et aliquo hv.a.S. 3 inuentor ll.H. -tione B. -ni v. | muneris BTv. munquis R. numqu-V¹. numqu-V². 3. 4 invidiosi ll.H. -sus B. -sis v. 5 omnis BSJ. 6 ceu di U cum MHertzio. cludi ll. credi d²in ras.h (praem. et Brot.). et claudi (cludi S) v(S). | lineis coni. OJahn.

7 verum BS. suorum rD. suorum uero dhv. | clupeos B¹D. clyp-Vv. clip-r(Verc.)S. (item semper deinceps). 9 uncas posuit U cum Gesnero. 12 liberorum d²in ras.hv.a.S. | turba ll.G(S). -bae v. om. dTH. | parvulis om. B. 13 ostendat BhG. -ant rv. 15 quintii B². | litati V. 17 troianum B¹.

18 habere R. * 20 plena BhG. -am rv. 21 eiusque B²Ven. eius D. | ex Bd.v. et ex rD. 22 vexere. in castris 20. in castris vexere (BS. uenere r. tulere hv) ll.hv. cfr.

captis talem Hasdrubalis invenit Marcius, Scipionum in Hispania ultor, isque clupeus supra fores Capitolinae aedis usque ad incendium primum fuit. maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re adnotatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio cos. anno urbis DLXXV M. Aufidius tutelae Capitolio redemptor docuerit patres argenteos esse clupeos, qui pro aereis per aliquot iam lustra adsignabantur.

(5) De picturae initiis incerta nec instituti operis quaestio est. Aegyptii sex milibus annorum apud ipsos inventam, priusquam in Graeciam transiret, adfirmant, vana praedicatione, ut palam est; Graeci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam, omnes umbra hominis lineis circumducta, itaque primam talem, secundam singulis coloribus et monochromaton dictam, postquam operosior inventa erat, duratque talis etiam nunc. inventam liniarem a Philocle Aegyptio vel Cleanthe Corinthio primi exercuere Aridices Corinthius et Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum hi colore, iam tamen spargentes linias intus. ideo et quos pinxere adscribere in-

§ 15: Isid. XIX 16, 2. Quintil. inst. or. X 2, 7. Philostr. vita Apoll. Tyan. II 22. — Strabo VIII 3, 12 p. 343. — § 16: cfr. Aelian. var. hist. X 10.

1 cap//tif B. -ptis eis hv.a.S. 2 spania V. scapanca B. | ulciorisque VR. 3 maiorem VRh. 3. 4 nostrorum dv. -trum BVhD. nřam B. 4 ea re Bdhv. aere V. ere B. | manlio B²v. -nilio r. | Q. dv. que B. om. r. 5 consulib. B. 5. 6 capitolio BS. -li V. -lii Bdhv (an recte?). 7 aereif BdB. -ris rv. aureis D. | aliquod B¹VD. 8 incerta om. B. 10 transiret B²dhv. -rent B¹. -sieret V. -ssieret B. 13 lineif Bv. -nteis r. | circumducta Bhv. -dicta r. 14 e (om. et) monochromato B (prob. U 764). | dicta V. 15 operosior B. | etiamnum B. etiamnum v.a.G. 16 liniarem (linea- hv) S. -aurem VRd. -auro em B. | dicunt a dv.a.S. | filocle B. pil- B. | aegypti B. | cleanthe d(?)Bas. -te ll.v. 16. 17 corinthio Bv. orientio r. 17 exercuere B²v. exerque r. | Aridices S cum Keilio. arad- B. ard- rv. | et dhv(J). om. ll.U. | telephanes dhv. teliph- B. telepa- r. 18 etiamnum dhv. -unc VR. ei annum B. an etiamtum? 19 pinxere ego. cfr. XXXVII 119. pingere ll. -rent v.

stitutum. primus inleuit eas colore testae, ut ferunt, tritae
 Ecphantus Corinthius. hunc eodem nomine alium fuisse
 quam tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Dama-
 ratum, Tarquinii Prisci regis Romani patrem, fugientem
 152 a Corintho tyranni iniurias Cypseli, mox docebimus. 5
 17 (6) Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia.
 exstant certe hodieque antiquiores urbe picturae Ardeae
 in aedibus sacris, quibus equidem nullas aequae miror,
 tam longo aevo durantes in orbitate tecti veluti recentes.
 similiter Lanivi, ubi Atalante et Helena comminus pictae 10
 sunt nudaе ab eodem artifice, utraque excellentissima
 forma, sed altera ut virgo, ne ruinis quidem templi con-
 18 cussae. Gaius princeps tollere eas conatus est libidine
 accensus, si tectorii natura permisisset. durant et Caere
 antiquiores et ipsae, fatebiturque quisquis eas diligenter 15

§ 16 extr.: [cfr. Loewy *Inscr. Gr. Bildh.* 5]. — Corn. Nep.
 fragm. 35 Halm. (Cic. de rep. II 19, 34). — § 17: cfr. Plin. infra
 § 115. Serv. ad Verg. Aen. I 44. — § 18 extr.: cfr. Plin. XXXIII 115.

1 inleuit *U(D) cum M Hauptio*. inuenit *ll.v.* cfr. § 97.
 XXII 2. X 71. VI 190. | eos *V²v.a.G.* | colore *BS(D)*. -res
rv. -rare *G.* -rare colore *J.* | testae *BVS.* -ta *G.* -te *Rdhv.* |
 feruntur *VR.* | tritae *S.* -ta *G.* tritę *B¹.* -te *B².* ita *Vh.* it *R.*
 aratus *d² in ras.* -to *v.* 2 ecphantus *S cum O Jahmio*. eph- *B.*
 eleph- *r.* cleph- *d.* cleoph- *v.* | hunc *ll.S.* hunc aut (autem *v*)
G. | eundem nomine alio *Schultz in Jahmii annal. XI p. 77.*
an recte? de dictione cfr. § 133. XVI 39. | nomen *R.*
 3 quam *ll.* quem *dhv.* quam quem *S cum J.* cfr. XXXIV 116
et nov. luc. p. 53 (XIV 86. XII 112). | italiam *BG.* -ia *rv.*
 3. 4 demaratum *dhv.a.S.* 6 enim *om. R.* 7 antiqui-
 oris *R.* 8 in aequibus (equ- *R*) *VR.* | eo quidem *B.* ego
 qu- *D.* sed cfr. XXXIII 12 et *Ludewig stud. philol. Prag. III*
p. 36. (an nullas equidem?) | aequae *Bhv.* equi *r.* | miror *Bh*
v(S). minor *r.* demiror *G.* 9 durantes *dhv.* -tis *ll.D.* -tibus
coni. S. an durant et? | ueluti *om. B.* | recentes *dhv.* -tis *ll.D.*
 -tibus *coni. S.* 10 laniui *B¹U.* -nuui *rv.* 12 post ut ex-
 cidisse adultera altera ut putavit *J coll. § 136.* | ruinis *Bv.*
 minis *r.* | templi *Bv.* -pti *r.* 13 gaius *BS.* gatus *V.* caius
RdT.H. potius (pont- *v*) legatus (Caii *add. v*) *hv.* | principis
v.a.H. | libidine *B.* 14 tectorii *B.* -turi *VR.* lectori *B.*
 tecti *d² in ras. hv.* | durant *BG.* -ra *r.* -rauere *hv.* 15 ipsae
dv. -se *ll.* | fatebitur quae *B.*

aestimaverit nullam artium celerius consummatam, cum Iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

4. (7) Apud Romanos quoque honos mature huic arti 19
contigit, siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt
5 Fabii clarissimae gentis, princepsque eius cognominis ipse
aedem Salutis pinxit anno urbis conditae CCCCL, quae
pictura duravit ad nostram memoriam aede ea Claudii
principatu exusta. proxime celebrata est in foro boario
aede Herculis Pacui poetae pictura. Enni sorore genitus
10 hic fuit clarioremque artem eam Romae fecit gloria scae-
nae. postea non est spectata honestis manibus, nisi forte 20
quis Turpilius equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis
velit referre, pulchris eius operibus hodieque Veronae ex-
stantibus. laeva is manu pinxit, quod de nullo ante me-
15 moratur. parvis gloriabatur tabellis extinctus nuper in
longa senecta Titedius Labeo praetorius, etiam proconsu-
latu provinciae Narbonensis functus, sed ea re inrisa etiam
contumeliae erat. fuit et principum virorum non omitten- 21
dum de pictura celebre consilium, cum Q. Pedius, nepos

§ 19: Val. Max. VIII 14, 6. — Hieron. ad Euseb. chron. Ol. 156, 3 p. 129 Schoene. — § 21: cfr. Suet. Caes. 83.

1 nullum B. | consummatam dhC. -umatam Bv. -umma-
tum r. 2 in iliacis B. | appareat Bhv. -ret r. 3 honor
V. | maturae B. nat- v.a.B. | arte V²B. 4 & ea B¹.
5 fabi B¹. -bie d. -bia VR. | gentis Bdv. -tes r. 6 aedens
V. edens B. 7 aede ea S cum J. -dem (-de^s B²) ea B. aede
a B. medea V¹d. edem a V². aede v. 8. 9 boario aede Bv.
aeri VR. 9 pacui B¹J. cfr. XXXIV 22. -uuii B²hv. -ubii
V². -ubi r. 10 clarioremq. Bdhv. -em qui r. 10. 11
scaenae S. -na B. scenae dhv. -na r. 12 turpilius Bhv.
-illum r. 13 uelit BG. uellet dTh. hellet B. belleae (-lle v)
Vv. | referret V²B. -erat v.a.G. 14 quod e nulo B. 14. 15
moratur VR. 15 paruisse B. an paruis ipse? 16 secta B. |
titedius BJ². sit edius (aed-V) r. Titedius S cum J¹ coll. Tac.
ann. II 85. Antistius H. Aterius v. | labeo Bv. babeo BV.
17 fructus B. | re BS. res rv. | inrisa ego. inlisa B. in
risu rv. irrisu (inr-S) dS. | etiam ll.J. et iam v(S). et Dal.
18 contumeliae (-tim-B¹) BS. -lia rv. | fugit ad B. | prin-
cipium BhVen. | uirorum Bv. uiuo- r. 19 dist. ego. | cum-
que B. Qu. hv.a.S. 19 et p. 236, 1 nepostq. B. nepusque V.

Q. Pedii consularis triumphalisque et a Caesare dictatore
coheredis Augusto dati, natura mutus esset. in eo Mes-
sala orator, ex cuius familia pueri avia fuerat, picturam
docendum censuit, idque etiam divus Augustus compro-
22 bavit; puer magni profectus in ea arte obiit. dignatio 5
autem praecipua Romae increvit, ut existimo, a M'. Valerio
Maximo Messala, qui princeps tabulam [picturam] proelii,
quo Carthaginenses et Hieronem in Sicilia vicerat, pro-
posuit in latere curiae Hostiliae anno ab urbe condita
CCCCXC. fecit hoc idem et L. Scipio tabulamque victoriae 10
suae Asiaticae in Capitolio posuit, idque aegre tulisse fra-
trem Africanum tradunt, haut inmerito, quando filius eius
23 illo proelio captus fuerat. non dissimilem offensionem et
Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Cartha-
ginem inruperat, situm eius oppugnationesque depictas 15
proponendo in foro et ipse adsistens populo spectanti
singula enarrando, qua comitate proximis comitiis con-
sulatum adeptus est. habuit et scaena ludis Claudii Pul-

§ 22 extr.: Liv. XXXVII 34, 5. Val. Max. II 10, 2. — § 23
extr.: Val. Max. II 4, 6.

1 pedii Bhv. perii Vd. perrii R. | consularis Bhv. -latus
(-sol- B¹) r. | & a a B. a v.a.S. | dictatoref B. 2 cum na-
tura hv.a.S. | mutus d²in ras.hv. multis ll. | dist. ego. | in eo
ll. J². ideo U cum J¹. eum v. 2. 3 messalla V Verc.
3 fuerit R. erat hv.a.S. 4 an docendum eum? 4. 5 com-
probauerit B. 5 obid B¹. obit B². 6 a M'. S. a m B.
a m. dv. om. r. 7 qui BG(S). om. r. cum v(Brot.). | tabula
B². | uncos ego posui. cfr. infra v. 10 et § 25. picturā B. -rae
v. pictam rS. 8 heronem R. | siciliam VR. | uexerat V. de-
uicerat v.a.S. 10 cccclx R. ccccxl d. | quidem hv.a.H. |
et om. Dal. (errore). | L. Bd hv. ly V. om. R. 11 aegre (egre
d²) tulisse Bd²in ras.hv. haec retulisset (hec r&t- R) r.
11. 12 frs R. 12 aut B¹V. 13 in illo v.a.S. | dissimilem
Bdv. disseminem r. 14 aemilianif B. -liam V. | subit B. |
hostili'. m. S B. -lius M. F. coni. J¹. | mancinus Bh. -cius r.
15 situm Bv. sicut d²in ras. si tunc r. | oppugnationes-
que BdH. exp- rG. -emque v. 16 adsistens v. abstinens
ll. | spectanti B²dv. -tif B¹. -te r. 17 narrando B². | proxi-
mif Bd v. -me r. | comitif B¹. 18 adeptus VR. | et om. B. |
adii B.

chri magnam admirationem picturae, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti imagine advolarent.

(8) Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice 24
fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achaici
5 victoria dedit. namque cum in praeda vendenda rex Atta-
lus ✕ |V̄I| emisset tabulam Aristidis, Liberum patrem, pre-
tium miratus suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod
ipse nesciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente,
et in Cereris delubro posuit. quam primam arbitror pictu-
10 ram externam Romae publicatam, deinde video et in foro
positas volgo. hinc enim ille Crassi oratoris lepos agentis 25
sub Veteribus; cum testis compellatus instaret: dic ergo,
Crasse, qualem me noris? talem, inquit, ostendens
in tabula inficetissime Gallum exerentem linguam. in foro
15 fuit et illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum
legatus respondit interrogatus, quantine eum aestimaret,
donari sibi nolle talem vivum verumque. (9) sed prae- 26
cipuam auctoritatem publice tabulis fecit Caesar dictator
Aiace et Media ante Veneris Genetricis aedem dicatis, post

---

§ 24: cfr. Strabo VIII 6, 23 p. 381. Plin. infra § 100. VII 126. — § 25: cfr. Cic. de or. II 66, 266. Quintil. inst. or. VI 3, 38. — § 26 init.: cfr. Plin. infra § 136. VII 126.

---

1 pictore V. 2 curui Vd. | imagine dhv(U). -ini J¹.
-inem ll.S(D). cfr. § 66. | aduolarent dhv. -rant ll. an ad-
uolassent? cfr. § 66. 4 cognomina Vd. | achalci B. caici
Vd. 5 cum om. B. 5. 6 rex attalus BdG(S). rext aliu r.
rex attalus distraxisset et hBrot. res distraxisset et rex att-
lus v. 6 ✕ |v̄i| D. x. v̄i H cum Gron. xvi BVd² in ras. xiii B.
— vi. m. sestertium v. | aristidis Bdhv. -des r. 6. 7 pretium
Bhv. -io r. 9 primam dG. -mum ll.v. 11 lepos Bdhv.
-pus r. | agentis Bv. eg- r. 12 cum testis (textis h) BhB.
contextis rv. 13 me noris BS. mensores (mens- V) r. me
reris v. | inquit B¹. | ostendens B. 14 tabula U. -lam B.
-la (-lam V) pictum Vdv. tapulā pictum B. cfr. § 22. |
inficetissime Vd. | exerentem Bv. exerce- r. 15 pastores
senes VR. | uaculo V. | teutonorum (tau- B) BTv. teho- RFd.
in V evanidum. 16 quanti hv.a.S. 17 non l&alem B. |
uium BS. 18 publicae B. | dictator om. B. 19 media
BU. -dea rv. | genetricis Bdhv. -trix r.

eum M. Agrippa, vir rusticitati propior quam deliciis. ex-
 stat certe eius oratio magna et maximo civium digna
 de tabulis omnibus signisque publicandis, quod fieri satius
 fuisset quam in villarum exilia pelli. verum eadem illa
 torvitas tabulas duas Aiakis et Veneris mercata est a Cyzi- 5
 cenis HS [XII]. in thermarum quoque calidissima parte
 marmoribus incluserat parvas tabellas, paulo ante, cum
 27 reficerentur, sublatas. (10) super omnes divus Augustus
 in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, quae
 Belli faciem pictam habent et Triumphum, item Castores 10
 91 ac Victoriam. posuit et quas dicemus sub artificum men-
 tione in templo Caesaris patris. idem in curia quoque,
 quam in comitio consecrabat, duas tabulas inpressit parieti.
 Nemean sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, ad-
 stante cum baculo sene, cuius supra caput tabella bigae 15
 dependet, Nicias scripsit se inussisse; tali enim usus est
 28 verbo. alterius tabulae admiratio est puberem filium seni
 patri similem esse aetatis salva differentia, supervolante
 aquila draconem complexa; Philochares hoc suum opus
 esse testatus est, immensa, vel unam si tantum hanc 20
 tabulam aliquis aestimet, potentia artis, cum propter

§ 27: Serv. ad Verg. Aen. I 291. — cfr. Plin. infra § 131.

1 propior hv. proprior VRd Ven. prior B. 3 fierit V¹R.
 -ret V². | latius Bd hv. -tis r. 4 aedem V. 5. 6 cyziceni
 B. 6 HS G(S). h//// B¹. hif B². om. rv(H). | [XII] J. XII. B.
 XII S. XII M. G. XIII r. X. III H. XIII M. pondo v. 8 refice-
 rentur BG. refig- d. refriger- r. restring- v. | omnis BS.
 9 tabulis VR. 10 habent Bhv. -bet r. | idem R(?)v.a.U. |
 castoris B². 11 ac B¹v. ac .p. B². ad r. | dist. U auctore
 Bergkio II p. 8. 12 curia Bd hv. -iam r. 13 quomitio V.
 13—16 dist. Traube. 14. 15 adstante v. -tem ll.
 15 sene Vhv. sine BR. | tabella BS. -bula rv. | bige V. bigere
 B¹. palmigere B². 16 an ascripsit? cfr. § 16. | se intus isset
 ali enim V. se inusis sed alienū R. 18 patri Bd hv. -ris
 r. | aetatis om. R. | supervolantē B. -ti R. 19 aquilam B. |
 draconem (-cc- B) Bd hv. -one r. | complexa Bd hv. -xam B.
 conuexa V. | philochares hv. -rif B. -caeres r. 20 immensa
 -m ll.v(U). cfr. § 158. | si quis v.a.S. 21 aliquis
 s h. del. v. | potentia BB. -iam rv(U).

Philocharen ignobilissimos alioqui Glaucionem filiumque eius Aristippum senatus populi Romani tot saeculis spectet! posuit et Tiberius Caesar, minime comis imperator, in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus. hactenus 181
5 dictum sit de dignitate artis morientis.

5. (11) Quibus coloribus singulis primi pinxissent 29 diximus, cum de iis pigmentis traderemus in metallis, ss, 117 quae monochromata a genere picturae vocantur. qui deinde et quae invenerint et quibus temporibus, dicemus in 58 sq.
10 mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum prior causa operis instituti est. tandem se ars ipsa distinxit et invenit lumen atque umbras, differentia colorum alterna vice sese excitante. postea deinde adiectus est splendor, alius hic quam lumen. quod inter haec et
15 umbras esset, appellarunt tonon, commissuras vero colorem et transitus harmogen.

6. (12) Sunt autem colores austeri aut floridi. utrum- 30 que natura aut mixtura evenit. floridi sunt — quos dominus pingenti praestat — minium, Armenium, cinnabaris, 20 chrysocolla, Indicum, purpurissum; ceteri austeri. ex omnibus alii nascuntur, alii fiunt. nascuntur Sinopis,

§ 29 extr.: Isid. XIX 16, 2. — § 30: Vitruv. VII 7, 1. 5, 8. Th. lap. 55. — Isid. XIX 17, 2.

1 philodiaren B. | ignobilissimvs B². | alioqui hH (-uin v).
-iqui BR². -iq. R¹. -iquis V. 2 et populus h. populusque
v.a.S. | romani BdTS. -nus rhv. | an tot post? 3 & Bdhv.
ei r. 5 sic V. | dignate VR. 7 iis ego. if B. his rS.
om. d(?)v. | dist. ego. 8 quae S. qui (ortum ex que) ll.v(U).
del. Littré. | monochromata a ego. cfr. § 56. -atea h(?)v. -ta
ea Littré (item D). mox neogrammatae a B. -atea rS. mox
— qui uncis includi voluit U 764. (an monogrammata a?). |
genere ego. -ra ll.v. | uocantur BS (quae praem. J). -auerunt
r. -rint hv. 13 uicel B¹. uie R. uiae V¹. uia V². | sese
B²hv. se V². esse r. | excitant & B. | postea om. hv.a.S.
14 quod (quem v) quia hv.a.S. | hoc v.a.S. 15 umbras BS.
-ra V. -ram Bdhv. | eff& Bhv. -ent r. 16 harmogen VRv.
a.H. 18 aque (pro que) R. | uenit B². 18. 19 dominos V².
19 pingenti Bas. fi- (-ent V) ll.v. | praestant R. | minium
B¹. | armenium om. B¹. cfr. § 47. 20 purpurissi B. -issimum
v.a.B. 21 sinopus VR.

rubrica, Paraetonium, Melinum, Eretria, auripigmentum;
^{33, 111.}
^{158 al.} ceteri finguntur, primumque quos in metallis diximus,
 praeterea e vilioribus ochra, cerussa usta, sandaraca,
 sandyx, Syricum, atramentum.

31 (13) Sinopis inventa primum in Ponto est; inde nomen 5
 a Sinope urbe. nascitur et in Aegypto, Baliaribus, Africa,
 sed optima in Lemno et in Cappadocia, effossa e speluncis.
 pars, quae saxis adhaesit, excellit. glaebis suis colos, extra
 maculosus. hac usi sunt veteres ad splendorem. species
 Sinopidis tres: rubra et minus rubens atque inter has 10
 media. pretium optimae ✕ II, usus ad penicillum aut si
 32 lignum colorare libeat; eius, quae ex Africa venit, octoni
 asses — cicerculum appellant —; magis ceteris rubet,
 utilior abacis. idem pretium et eius, quae pressior vo-
 catur, et est maxime fusca. usus ad bases abacorum, in 15
 medicina vero blandus . . . . emplastrisque et malagmatis,
 sive sicca compositione sive liquida facilis, contra ulcera
 in umore sita, velut oris, sedis. alvum sistit infusa, femi-
 narum profluvia pota denarii pondere. eadem adusta siccatur
 scabritias oculorum, e vino maxime. 20

§ 31: Isid. XIX 17, 3. Th. lap. 52. 53. Diosc. V 111. Vitruv.
 VII 7, 2. — § 32: Diosc. V 111. eupor. II 48.

1 rubricata (rob- V) raetontum (ret- R) VR. | eretria hv.
 fer- VRd. fretia B Isid. (cfr. § 37. 38. 192. XXXIII 163).

2 figuntur B. 3 uiltoribus B¹. cul- B². | ochra Bhv.
 -re r. -rea d. 4 siricum BV. 5 inde B Isid. v(S). in r.
 om. dh Brot. 6 balliaribus V. balla- B. balea- dhv. a. S.

7 lemno dhv. temno (-nio B¹) ll. | e G(J). & BS. et in
 rv. | spelucif B. 8 parf BS. trans r. om. hv. | que Rd. |
 athaefit B¹. adhefit B². adesit V. | excellit dhv. -ll & B. -lli r.
 (an excellit et glaebis ibi suis?). 9 ac R. hacque v. a. S.

10 rubras VR. 11 optimae in libras v. a. S. (an in pondo,
 ut § 36?). | xiii denarii v. a. H. 12 eius quae Bv. et usque
 r. | octoni Bdv. octi V. oti B. 13 circum B. 14 et om.
 dhv. a. S. | praesior V¹. praecisior V². 15 et om. R. (an set
 vel haec?). | usus eius Rdv. a. S. | basif B¹ RS. 16 lac. ego
 indicavi. excidisse videtur pastillis; cfr. Diosc. | inplastrisque
 VR. 17. 18 ulcerai numore B¹. -ra tum- B². 18 si ita B. |
 uolut B. ueluti VC. | sed his B². 19 pota v. tota ll. | pon-
 dera B¹. 20 e VR G(J). & BS. om. dv.

(14) Rubricae genus in ea voluere intellegi quidam 33
 secundae auctoritatis, palmam enim Lemniae dabant. minio
 proxima haec est, multum antiquis celebrata cum insula,
 in qua nascitur. nec nisi signata venumdabatur, unde et
 5 sphragidem appellavere. hac minium sublinunt adulterant- 34
 que. in medicina praeclara res habetur. epiphoras enim
 oculorum mitigat ac dolores circumlita et aegilopia manare
 prohibet, sanguinem reicientibus ex aceto datur bibenda.
 bibitur et contra lienum reniumque vitia et purgationes
 10 feminarum, item et contra venena et serpentium ictus
 terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis fami-
 liaris. — (15) E reliquis rubricae generibus fabris utilis- 35
 sima Aegyptia et Africana, quoniam maxime sorbentur
 tectoriis. *rubrica* autem nascitur et in ferrariis metallis.
 15 (16) ea et fit ochra exusta * in ollis novis luto circum-
 litis. quo magis arsit in caminis, hoc melior. omnis
 autem rubrica siccatur ideoque ex emplastris conveniet igni
 etiam sacro.

(17) Sinopidis Ponticae selibrae silis lucidi libris X 36
 20 et Melini Graecensis II mixtis tritisque una per dies duo-

---

§§ 33. 34: Diosc. V 113. — § 35: Diosc. V 112. Th. lap. 52.
 — Isid. XIX 17, 18. Th. lap. 53. 54. Diosc. V 111. — § 36 med.:
 Vitruv. VII 7, 3. — cfr. Plin. XXXIII 91.

---

1 rubricae v. -ca ll. | quidem B. 2 secunda B. | lam-
 niae B. | dabunt B. 3 celebratam B¹. 4 nisi om. B.
 5 phragidem B. | subruunt B. 6 epiforas B. 7 ac S.
 hac B. et V²dhv. e r. | aegilopia S (-pas C. -pias v). egil- ll. |
 manare Bdhv. -nere r. 8 bibendo B. 11 marinorumque
 Bv. que r. 12 e BS. ex rv(D). | relinquit B¹. | fabris om. B.
 13. 14 dist. (P)H. 14 tectoriis ego. cfr. § 36 et 45. 150,
 de mendo § 18. XXXVI 177. picturis ll.v. | rubrica huc trans-
 posui. in textu olim omisum et margini adscriptum irrepsit
 (duobus versibus infra) post exusta (v. 15). | autem nascitur ll.S.
 nascitur autem dTH. autem apta nascitur hv. 15 ea et
 fit ochra ego. ex ea fit ochra ll.v. ochra; ex ea fit dTBrot.
 cum P. cfr. Theophr. et Diosc. | exusta rubrica ll.v. 17 ex
 VR. et dhv. om. BS. | conveniet (vel -iat) ego. cfr. XXV 145.
 -nit & ll.S. -nil v. 19 selibrae (vi. li- B²) B. -bra rv. -bra
 et U 765. | salif B². cfr. § 38. | lucidis VR. 20 graeciensis h
 v.a.J. | duabus ll.v. 20 et p. 242, 1 duodenos ego. -nif B. xii rv.

denos leucophorum fit. hoc est glutinum auri, cum inducitur ligno.

(18) Paraetonium loci nomen habet ex Aegypto. spumam maris esse dicunt solidatam cum limo, et ideo conchae minutae inveniuntur in eo. fit et in Creta insula 5 atque Cyrenis. adulteratur Romae creta Cimolia decocta conspissataque. pretium optimo in pondo VI × L. e candidis coloribus pinguiissimum et tectori tenacissimum propter levorem.

37 (19) Melinum candidum et ipsum est, optimum in 10 Melo insula. in Samo quod nascitur, eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem; accubantes effodiunt ibi inter saxa venam scrutantes. in medicina eundem usum habet quem Eretria creta; praeterea linguam tactu siccatur, pilos detrahit smectica vi. pretium in libras 15 sestertii singuli.

Tertius e candidis colos est cerussa, cuius rationem 34, 175 in plumbi metallis diximus. fuit et terra per se in Theodoti fundo inventa Zmyrnae, qua veteres ad navium picturas utebantur. nunc omnis ex plumbo et aceto fit, 20 38 ut diximus. (20) usta casu reperta est in incendio

§ 37: Isid. XIX 17, 21. Vitruv. VII 7, 3. Th. lap. 62. 63. Diosc. V 179 (171). Vitruv. VII 7, 4. — § 38: Vitruv. VII 11, 1. (cfr. Diosc. V 103). Th. lap. 53. Vitruv. VII 11, 2. — Diosc.

1 leucophorum hB. leucoporum B¹. -phorum B²V. eucha-
B. euco- v.a.B. 3 paraetonium S. -ion hv. -aeconioni B.
paretonium Bd. -iom V. 5 inuenitur VR. | fiat in Cre ac B.
6 cimolea B². 7 conspissataque Bv. -ssa aque (aquae V)
VR. | VI × L S. VI · XL · B. VI · XI VT. VI R. x. i H cum Gron.
sex x G. sex librarum v. 8 pinguiissimum Bdv. -mis r. cfr.
XXXIII 91. | tectorii ego. -ri ll.S. -riis v. 9 liuorem B²h
v.a.B. 11 quod ego. quoque ll.v. cfr. Theophr. | sed eo
v.a.S. 13 uenas dhv.a.S. 14 eretria hv. fre- VRd. fre-
tia B. cfr. § 30. 15 tactus VR. | smectica ui U 766 coll.
Diosc. et XXX 29. m&cica ut B. meccica ut Vd. metica ut B.
medica ui coni. S. et (om. S) mitigat v.a.D. 17 e Bv. et r. |
candidis Bv. -idus r. cfr. § 48. | ceruffa (caer- B) BS. cerussae
(caer- V) r. 18 plumbif B¹. 19 theodoti Bv. -te r. | in
cum spat. vac (pro inuenta) B. 21 usta Bv. & a B¹. ut a r. |
in del. B.

Piraei cerussa in urceis cremata. hac primum usus est Nicias supra dictus. optima nunc Asiatica habetur, quae 27 et purpurea appellatur. pretium eius in libras × VI. fit et Romae cremato sile marmoroso et restincto aceto. sine 5 usta non fiunt umbrae.

(21) Eretria terrae suae habet nomen. hac Nicomachus et Parrhasius usi. refrigerat, emollit, explet vulnera; si coquatur, ad siccanda praecipitur, utilis et capitis doloribus et ad deprehendenda pura; subesse enim ea 10 intellegunt, si ex aqua inlita continuo arescat.

(22) Sandaracam et ochram Iuba tradidit in insula 39 Rubri maris Topazo nasci, sed inde non pervehuntur ad nos. sandaraca quomodo fieret diximus. fit et adulte- 34, 177 rina ex cerussa in fornace cocta. color esse debet flam- 15 meus. pretium in libras asses quini. (23) haec si tor- 40 reatur aequa parte rubrica admixta, sandycem facit, quamquam animadverto Vergilium existimasse herbam id esse illo versu:

Sponte sua sandyx pascentis vestiat agnos.

V 170. Hippocr. de morb. III 27 p. 116. (cfr. Plin. infra § 192). — § 39: Isid. XIX 17, 11. 13. Vitruv. VII 12, 2. — § 40: Isid. XIX 17, 12. (cfr. Diosc. V 103). Vergil. Buc. IV 45. — Isid. XIX 17, 6.

1 piraei G. pira & U. pyrae v. | urceif B²D cum U 767. cfr. XXXIV 175. urcil B¹. orcis rB. hortis v. | primum BS. -us rv. 3 x. vi H. xvi VR. aut B (cfr. XXXIII 51). aeris v. 4 fille B¹. fale B². cfr. § 36. | nec tincto V. 5 sunt B. 6 eraetria V. fretria B. cfr. § 30. 37. 7 parrhasius v(H). parna- B. parinta- r. parintha- d. parra- S. para- C. | emollit- que Bv.a.S. aemollit quae (que V²) V. 8 praecipitur, utilis ego. cfr. XXVII 140. XXXII 54. XXXI 122. XXVIII 205. XXV 29. -coquitur utilis B. -cipue utilis v. utilis praecipua rH. 9 deprehendenda Bv. -dam BdH. depraehendam V.

10 inlita continuo ego. inlita (illita V²v.a.S) non VRdv. inlinunt non B. inlita linteum U 768 ex Hippocr. (saltem linteum). | arescat Bdv. aer- V. er- B. 11 ocham Vd. | tradidit BS. tradit rv. 12 topaizo B. -azono v.a.B. | sed Bhv(S). et VT. om. BdH. | nunc dTH. 13. 14 et adulterina G. adulterina et U.v(J). an lacuna ante et? 14 colos dhv.a.S. 15 affel Bv. ses r. 16 sandygem B. -dicem V. 17 uirgilium B²v.a.S. 18. 19 illo ponte uersus B. 19 pascentes hv.a.S. | uestiet hVerg.v.a.J.

pretium in libras dimidium eius quod sandaracae. nec sunt alii colores maioris ponderis.

(24) Inter facticios est et Syricum, quo minium sub-
33, 120 lini diximus. fit autem Sinopide et sandyce mixtis.

41 (25) Atramentum quoque inter facticios erit, quam- 5
quam est et terrae, geminae originis. aut enim salsuginis
modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc pro-
batur. inventi sunt pictores, qui carbones infestatis se-
pulchris effoderent. inportuna haec omnia ac novicia. fit
enim e fuligine pluribus modis, resina vel pice exustis, 10
propter quod etiam officinas aedificavere fumum eum non
emittentes. laudatissimum eodem modo fit e taedis. ad-
ulteratur fornacium balinearumque fuligine quo ad volu-
42 mina scribenda utuntur. sunt qui et vini faecem siccata
excoquant adfirmentque, si ex bono vino faex ea fuerit, 15
Indici speciem id atramentum praebere. Polygnotus et
Micon, celeberrimi pictores, Athenis e vinaceis fecere,
tryginon appellantes. Apelles commentus est ex ebore
43 combusto facere, quod elephantinum vocatur. adportatur

§ 41: Diosc. V 117. — Vitruv. VII 10, 2. 3. Diosc. V 182.
Isid. XIX 17, 17. — § 42: Vitruv. VII 10, 4. Isid. XIX 17, 18.

2 alii hv. alii duo (i. e. π ortum ex ii) ll.S. cfr. Müller
emend. V 17. 3 siricum V. siryc- B². siruc- B¹. 4 et in
VR. | sandice V. -duce B. 5 in VR. 6 terrae BVhS.
-rre B. -rra dv. terrena U 769 (saltem terrenum). e terra
Madvig adv. crit. III 212. | geminis V. | autem V. 7 modo
Bv. domo d. -mo et r. 8 infestatif ego. -ectant ll. -ectos
dhv. iniectos coni. S. adfectarent D. an potius infestantes
sepulchra? de mendo cfr. XXXVI 86. (e [om. h] sepulchris
carbones infectos hv.a.J). 9 effoderent Thv. -re BJD.
infoderet r. -rent d. | inportuna BTv. in for- r. 10 e BV
dT Brot. et Bhv. | fulgine B¹SJ. flig- B. folig- V¹. 12
emittentes Bv. omi- r. | laudatissimum dhv. -mam B¹VR.
-ma B²S. | e taedis v. e tedis VRd. & aedes B¹. & eadē B².
13 fornacum dhG. | palearumq. B². | fulgine B¹(Bd?)SJ. |
quo dhv. qua ll.D. 15 affirmantque Bhv.a.S. adfirment
quae F. de V non constat. | faex ea ego. facta BS. faex Bdv.
fex VVen. 16 polignoius V. 18 etryginon Vd. strigmon
B. | appellantef BS. -ant rv. | appellef BVv.a.C. 19
ur BS. -auit rH. -ant v.

et Indicum ex India inexploratae adhuc inventionis mihi.
fit etiam aput infectores ex flore nigro, qui adhaerescit
aereis cortinis. fit et ligno e taedis combusto tritisque
in mortario carbonibus. mira in hoc saepiarum natura,
5 sed ex iis non fit. omne autem atramentum sole per-
ficitur, librarium cumme, tectorium glutino admixto. quod
aceto liquefactum est, aegre eluitur.

(26) E reliquis coloribus, quos a dominis dari diximus 44
propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum. 30
10 creta argentaria cum purpuris pariter tingitur bibitque
eum colorem celerius lanis. praecipuum est primum, fer-
vente aheni rudibus medicamentis inebriatum, proximum
egesto eo addita creta in ius idem et, quotiens id factum
est, elevatur bonitas pro numero dilutiore sanie. quare 45
15 Puteolanum potius laudetur quam Tyrium aut Gaetulicum
vel Laconicum, unde pretiosissimae purpurae; causa est
quod hysgino maxime inficitur rubiaque, quae cogitur
sorbere. vilissimum a Canusio. pretium a singulis de-
nariis in libras ad XXX. pingentes sandyce sublita, mox
20 ex ovo inducentes purpurissum, fulgorem minii faciunt.

§ 43: Isid. XIX 17, 16. Vitruv. VII 10, 3. Isid. XIX 17, 20.

— § 44: Isid. XIX 17, 15. — § 45: Isid. XIX 17, 15. Vitruv.
VII 14, 1.

1 ex indie B. om. dTBrot. 3 cvrtinif B² (item § 46).
& Bv. et in r. | ligno e taedis (ted- B) ll.S. e taedis ligno v.
combusti B. 5 iif B¹v. his rC. | omnia V. 6 cumme S.
gummi G. comme VRd. me B¹. et B²hv. 7 est Bv. om. r. |
aegrae elutur (elot- B²) B. 8 reliquis BV²dThv(H). ril- V¹.
reliquis B. liquidis G. | quas B. | a domnis B¹. ad omnib; B.
9 pretii B²v. -ti B¹S. om. r. | omnes v. -nis ll.S. 10 e
reca B. e creta v.a.S. | purpurisso B. 11 cum B. | anif B¹.
aliif B². 11. 12 feruentem B¹. -ti VRdhv.a.G. 13 ad-
dito B. 14 eleuatur BIsid.S. leua- (leba- V¹) rv. 15 putio-
lanum B¹. 16 pretiosissimum B. 17 hysgino B. hyg- B.
yyg- V¹R. yog- V². id genus d²in ras.hv. iscino Isid. | rubia-
que quae J. rubia (-bea B²) quae BV. -iaque RTh. -iamque
d(?)v. rubramque B. cfr. Isid. 18 a (ante singulis) BVdS.
hac h. huic a R(?)v. 19. 20 mox ex ego. mox ll.v. cfr.
infra. an tum ex? 20 fulgore Vd.

si purpuræ facere malunt, caeruleum sublinunt, mox purpurissum ex ovo inducunt.

46 (27) Ab hoc maxima auctoritas Indico. ex India venit harundinum spumae adhaeresciente limo. cum cernatur, nigrum, at in diluendo mixturam purpuræ caeruleique 5 mirabilem reddit. alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis, et est purpuræ spuma. qui adulterant, vero Indico tingunt stercore columbina aut cretam Selinusiam vel anulariam vitro inficiunt. probatur carbone; reddit enim quod sincerum est flammam excel- 10 lentis purpuræ et, dum fumat, odorem maris. ob id quidam e scopulis id colligi putant. pretium Indico * XX in libras. in medicina Indicum rigores et impetus sedat siccaturque ulcera.

47 (28) Armenia mittit quod eius nomine appellatur. 15 lapis est, hic quoque chrysocollae modo infectus, optimumque est quod maxime vicinum et communicato colore cum caeruleo. solebant librae eius trecentis nummis taxari. inventa per Hispanias harena est similem curam recipiens; itaque ad denarios senos vilitas rediit. distat a caeruleo 20 candore modico, qui teneriorem hunc efficit colorem. usus in medicina ad pilos tantum alendos habet maximeque in palpebris.

§ 46: Diosc. V 107. Isid. XIX 17, 16. (cfr. Plin. XXXIII 163). — Vitruv. VII 14, 2. Diosc. V 107. — § 47: Diosc. V 105.

1 purpuræ ego. -ra ll. -ram dhv. | an malint? | cerulem sublinuit V. 1. 2 purpurius sum V¹B. -rae usum V². 2 & B¹. 4 spumam B. | cum teritur v.a.S. 5 ad B¹. ab V. | caeruleique Bhv. -lique rS. 6 redd& VB. redit B¹. 7 innatam cattinis B. 8 indico Bfv(G). -cum V²hB. -cunt V¹B. | tingunt ll.v(H). del. B. | stercoret V¹. -re V²h. | columbino V²h. 9 silenusiam BVdv.a.B. | uel alunariam V. om. B. | vitro BB(H). ultro rv(G). 10 reddi VB. | flamma VR. 11 fumat V. 11. 12 quodam V. 12 e Bdv. om. r. | * xx Bv(S). xxx V. xx BdT. x. x H. 14 siccatur. BG. -at oris rv. 16 & B. 16. 17 optimumque Bv(S). -usque (opi- V) rH. 17 qui H. | vicinum ll.S. -nus dhH. uiret G. uiride v. | & B. est rv(H). del. G. 18 trecentis V. tric- rv. 20 redit B. 21 usum hv.a.S.

(29) Sunt etiamnum novicii duo colores e vilissimis: 48
viride est quod Appianum vocatur et chrysocollam menti-
tur, ceu parum multa dicta sint mendacia eius; fit e creta
viridi, aestimatum sestertiis in libras. (30) anulare quod
5 vocant, candidum est, quo muliebres picturae inluminantur;
fit et ipsum e creta admixtis vitreis gemmis e volgi anulis,
inde et anulare dictum.

7. (31) Ex omnibus coloribus cretulam amant udoque 49
inlini recusant purpurissum, Indicum, caeruleum, Melinum,
10 auripigmentum, Appianum, cerussa. cerae tinguntur isdem
his coloribus ad eas picturas, quae inuruntur, alieno pari-
etibus genere, sed classibus familiari, iam vero et one-
rariis navibus, quoniam et pericula expingimus, ne quis
miretur et rogos pingi, iuvatque pugnatuos ad mortem
15 aut certe caedem speciose vehi.

Qua contemplatione tot colorum tanta varietate subit
antiquitatem mirari. (32) quattuor coloribus solis immor- 50
talia illa opera fecere — ex albis Melino, e silaciis Attico,
ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento — Apelles,
20 Aetion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum

§ 48 extr.: Isid. XIX 17, 22. — § 49: cfr. Plin. XXXIII
162. — § 50: Cic. Brut. 18, 70. Plutarch. def. orac. 47 p. 436 B.
— cfr. Plin. XXXIII 116.

1 etiamnunc B^h. | coloris V^R. | e vilissimis B^v(S). et (e V)
vilissimi r^H. cfr. § 37. XXXIV 85. 91. 2 viride est ego.
-des ll. -de d(?)v. | chrysocolla B¹. -sa colla B². chrysocollam
latum (h. lotum v. luteam B) v.a.H. 3 parum n̄ multa B². |
dicta ll.S. del. v. an ficta? | e ego. & ll.S. ex v(D). et ex G.
4 sestertii B. -rt. n̄ U 770. 6 e (ante creta) ego. et V^Rd.
om. B^S. ex h^v. 8 aman V^d. -are v.a.H. 9 in leni V^R.
illini d^v.a.S. | purpureum B. 10 uripigmentum B. | ad pla-
num (plen- V) B^V. | caerulla B(ut semper fere)v.a.C. | caere V.
11 his B^G(S). s V. om. B^dh^v(H). | inheruntur (vel inbe-)
B¹. inge- B². 12 generi V. 12. 13 honorariis V. 13 ex
V^R. | pericula D. cfr. X 28. an uehicula? cfr. infra et XXXIV
163. | expingimus V^R. 14 miremur V. | iuvatque B¹.
15 speciosae B. -si B. 16 quā B. (an quoniam?). 18 alta-
bis B. | mellino B. | silaci B. | attico d^hv. sa- V^R. om. B.
19 ex (ante rubris) om. B. et V. | apelles B^V Ven. 20 aetion J.
cfr. § 78. etion ll.d. echion h^v. | melanthius B^dh^B. -nchius v.

- tabulae eorum singulae oppidorum venirent opibus. nunc
et purpuris in parietes migrantibus et India conferente
fluminum suorum limum, draconum elephantorumque sa-
niam nulla nobilis pictura est. omnia ergo meliora tunc
4 fuere, cum minor copia. ita est, quoniam, ut supra dixi- 5
mus, rerum, non animi pretiis excubatur.
- 51 (33) Et nostrae aetatis insaniam in pictura non omit-
tam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi CXX
pedum linteo, incognitum ad hoc tempus. ea pictura,
cum peracta esset in Maianis hortis, accensa fulmine cum 10
52 optima hortorum parte conflagravit. libertus eius, cum
daret Anti munus gladiatorium, publicas porticus occu-
pavit pictura, ut constat, gladiatorum ministrorumque
omnium veris imaginibus redditis. hic multis iam sae-
culis summus animus in pictura, pingi autem gladiatoria 15
munera atque in publico exponi coepta a C. Terentio Lu-
cano. is avo suo, a quo adoptatus fuerat, triginta paria
in foro per triduum dedit tabulamque pictam in nemore
Dianae posuit.
- 53 8. (34) Nunc celebres in ea arte quam maxima 20
brevitate percurram, neque enim instituti operis est talis

---

melantius V. uoca- R. 1 coram V. | uenerent d. -nissent B.
2 conferte VR. 3 et draconum Tv.a.D. | elephantorum
quae VR. et elephantorum v.a.S. 3. 4 sanie R. -iae V.
5 quoniā Bdhv. quorum V. cor- R. 7 insania R. | in
om. R. ex v.a. Brot. | picturam B¹R. 7. 8 omittam Bv. mi- V.
nimitam R. 8 nemo R. | colosseum dv. -oseum BV. om. R.
an coloffum? | se del. B². 9 in linteo v.a.U. | pa (pro ea) B¹.
eq. B². 10 esse V. | malanif B. lamianis v.a.H. 11 pare
V¹. pure R. | conflagrata V². -fraglata V¹. 12 anti BS. -tū v.
tanti d. ati V¹R. del. V²h. | gladiatorum BS. sed cfr. infra et
XXXVII 45. VIII 4 (bis). XIX 23. XV 78. VII 81.
12. 13 occupavit BdTv(S). ecuravit (aec- V¹) r. inuestiuit hB.
14 uerif Bv. uiris r. 15 animus ll.v. an ambitus, ut
XXV 22? 16 a C. dhv. ac B¹. agi VR. a B². 17 auo
suo Bdhv. aquo suo V. aquoso R. | a om. B. | adoptatur B¹. |
paria om. B¹. 18 nemore Bhv. merore r. 20 quam — 21
breuitate om. B. 21 percurrant RF. -rra /// V. | insti-
tutio B¹. -ui V. | talif BdV(S). iatis r. ampla hBrot. an
is?

executio; itaque quosdam vel in transcurso et in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus quae et ipsa conveniet attingi, sive exstant sive interciderere.

5 Non constat sibi in hac parte Graecorum diligentia 54
multas post olympiadas celebrando pictores quam statua-
rios ac toreutas, primumque olympiade LXXXX, cum et
Phidian ipsum initio pictorem fuisse tradatur clipeumque
Athenis ab eo pictum, praeterea in confesso sit LXXX
10 tertia fuisse fratrem eius Panaenum, qui clipeum intus
pinxit Elide Minervae, quam fecerat Colotes, discipulus
Phidiae et ei in faciendo Iove Olympio adiutor. quid? 55
quod in confesso perinde est Bularchi pictoris tabulam,
in qua erat Magnetum proelium, a Candaule, rege Lydiae
15 Heraclidarum novissimo, qui et Myrsilus vocitatus est,
repensam auro? tanta iam dignatio picturae erat. circa
Romuli id aetatem acciderit necesse est, etenim duode-
vicensima olympiade interiit Candaules aut, ut quidam tra-
dunt, eodem anno quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam
20 tunc claritate artis, adeo absolute. quod si recipi ne- 56
cesse est, simul apparet multo vetustiora principia eosque,

§ 54: cfr. infra § 57. XXXVI 177. (Strabo VIII 3, 30 p. 354).

— § 55: cfr. Plin. VII 126. — § 56 med.: Aelian. var. hist. VIII 8.

1 uel ll. *G(S)*. uelut *dhv(Brot)*. 2 mentionio inter *B*.
3 & *Bdv*. et in *r*. 5 constant *V*. 7 ac toraeutaf *B*.
actore (auctores *h*) ut has *VdTh*. auctores *v.a.H*. 8 phi-
dian *Bhv*. pidia (*pyd-V*) an *r*. | elipeumque *V¹*. -ptumque *B*.
olympiumque *hHBrot*. 9. 10 LXXX tertia *BS*. octogesima
dhv. -ginta *r*. 10 panenum *V*. paneum *d²in ras.h*. -naeum
v.a.H. paenū num *B¹*. paene unum *B²*. | quid *VR*. 11 elide
VRdThv(H). -dae *B*. in aegide *B*. 12 ei *B²S*. e *B¹*. *om.rv*.
13 bulachi *B*. -liarchi *V*. | tabula *BVv.a.C*. 14 in *om*.
B. | querat *B*. | candaule *hv*. -aute *B*. cantaeuele *V*. -tale *B*.
15 nouissima *B*. | myrspluf *B*. 16 auram *B*. 17 id
aetatem *om.B*. 17. 18 etenim duo *coni.S*. enim duo ll. duo
enim *hv.a.U*. 20 tum *dv.a.S*. | adeo ll. *v(Brot)*. atque *G*. |
absolute *VRG(S)*. -oni *B*. -ore *dhv*. non absolutae *Brot*.
(an ante absolute?). | recipi *BG*. -pitur *C*. praecipi *r*. -pitur
hVen. perc- *dVerc*. 21 apparet ll. *G(D)*. -reat *hv(S)*. | multa
B. -tū *d*. | uetustiora *BdTv*. -or *r*.

qui monochromatis pinxerint, quorum aetas non traditur, aliquanto ante fuisse, Hygiaenontem, Dinian, Charmadan et, qui primus in pictura marem a femina discreverit, Eumarum Atheniensem, figuras omnes imitari ausum, quique inventa eius excoluerit, Cimonem Cleonaeum. hic 5 catagrapha invenit, hoc est obliquas imagines, et varie formare voltus, respicientes suspicientesve vel despicientes; articulis membra distinxit, venas protulit, praeterque in 57 vestibus rugas et sinus invenit. Panaenus quidem frater Phidiae etiam proelium Atheniensium adversus Persas 10 apud Marathona factum pinxit. adeo iam colorum usus increbruerat adeoque ars perfecta erat, ut in eo proelio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensium Miltiadem, Callimachum, Cynaegirum, barbarorum Datim, Artaphernen. 58 9. (35) quin immo certamen etiam picturae florente eo 15 institutum est Corinthi ac Delphis, primusque omnium certavit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Py-

§ 57: Pausan. V 11, 6. Aelian. nat. an. VII 38. Diog. Laert. I 2, 8. Plutarch. de gloria Athen. 3.

1 monochromatis (-nonch- B) *ll. T. S.* -ta d(?) *hv.* *cfr.* § 29. | pinxerunt *Thv. a. G.* | trahitur *VR.* 2 aliquando B. | hygiaenontem *B¹ G. (S).* -ortem *B².* -iemontem B. -onem *hv. (H).* higiaemontem V. | dinian *B. S.* -am G. dianian *r. om. v.* | charmadan *S.* -dam *H.* -mam G. chramadan B. cramadam (-tam *V¹*) *r.* comadam h. monochromadam v. 3 & qui *B. G.* qui d *hv.* et *r.* | matrē *B¹.* | a *B. S.* *om. r. v.* | feminam *VR.* -namque h *v. a. S.* 4 omnis *B. S.* 5 cleoneum *Bv. a. G.* 6 eathagrapha *VR.* 7 uultus *B² Bv. a. S.* uulcus *Vd. h.* | respicientes *Bv.* recipi- *r.* | suspicientesue *v. (J).* -tesque *Dal.* -tes *S.* ue B. suscipientes *r.* | et (*pro uel*) *v. a. S.* 8 protulit *Bd. v.* praet- *r.* 9 uestibus rugas *Traube.* -te brugas *B¹.* -te rugas *B² d. T. v. (S).* -te et rugas *G.* uerrugas *r.* | panaenus *H.* -naeus *Bv.* -neus *Vd. h.* -netis B. *cfr.* § 54. 10 aduersum *Bd. h. H.* 11 marathona *BR. h. G.* -nam d. -nem v. maraiona V. 12 increbruerat *Bd. v. (H).* -buerat *r. S.* percre- *G.* | adeoque — erat *om. B. h. Brot.* 13 iconicos *Bv.* inco- d. in eo inco- *r.* | miltiadem (milit- B) v. -den *S.* mitridaten *r.* 14 cynaegirum *B. S.* cyneg- *r. v.* | dativum *B².* darium *v. a. G.* | atraphernem *VR.* tisafernem h. thissaphe- *v. a. G.* 17 timacora *V¹.* timoc- B. | chalcidense B. calch- V. 17 et p. 251, 1 this *Vd.*

thiis, quod et ipsius Timagorae carmine vetusto apparet, chronicorum errore non dubio.

Alii quoque post hos clari fuere ante LXXXX olympiadem, sicut Polygnotus Thasius, qui primus mulieres
5 tralucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit plurimumque picturae primus contulit, siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, voltum ab antiquo rigore variare. huius est tabula in porticu Pompei, quae 59 ante curiam eius fuerat, in qua dubitatur ascendentem
10 cum cluqueo pinxerit an descendentem. hic Delphis aedem pinxit, hic et Athenis porticum, quae Poecile vocatur, gratuito, cum partem eius Micon mercede pingeret. vel maior huic auctoritas, siquidem Amphictyones, quod est publicum Graeciae concilium, hospitia ei gratuita de-
15 crevere. — Fuit et alius Micon, qui minoris cognomine distinguitur, cuius filia Timarete et ipsa pinxit. —

(36) LXXXX autem olympiade fuere Aglaophon, Ce- 60 phisodorus, Erillus, Euenor, pater Parrhasii et praeceptor maximi pictoris, de quo suis annis dicemus, omnes iam 67
20 inlustres, non tamen in quibus haerere expositio debeat festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniensis LXXXXIII olympiade. hic primus species exprimere instituit primusque gloriam penicillo iure contulit. eius est sacerdos adorans et Ajax fulmine incensus,

§ 59: Pausan. X 25, 3. I 15, 3. Plutarch. Cimon 4. Harpocr. s. v. Πολύγνωτος. — § 60: Plutarch. Alcib. 16. Cic. de or. III 7, 26. (Quintil. inst. or. XII 10, 3). — Pausan. I 28, 2. Juba ap. Harpocr. s. v. Παρράσιος. — Plutarch. de gloria Athen. 2.

1 appareo V. 4 polignotus B. 5 tralucida (transl-
B²) B.S. luc- r v. | uersicoloribus B². 9 dubitatur an B.S.
10 cluqueo B¹D. clip- r Verc. cfr. § 12. 11 tenis B. |
poecile BB. poecle r. poetile v. 12 uel ll.S. unde dhv.
14 ei Bd hv. et r. 17. 18 caephisodorus V. cephisso-
Bd(?) Lugd. 18 erillus B.S. frillus d. friilus r. phryllus
Brot. -ylus v. Herillus con. S e Diog. Laert. VII 37. 165.
166. | pharrasii B. -si B. 20 tam enim VB. 21. 22 ab-
dilodorum V. abidolorū B. 24 ajax v. alax B. axis r. |
flumine V.

quae Pergami spectatur hodie. neque ante eum tabula ullius ostenditur, quae teneat oculos.

- 61 Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intravit olympiadis LXXXV anno quarto, audentemque iam aliquid penicillum — de hoc enim adhuc loquamur — ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam falso in LXXXVIII olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeraeum et Nesea Thasium, quoniam utrius eorum
62 discipulus fuerit ambigitur. in eum Apollodorus supra
60 scriptus versum fecit, artem ipsis ablatam Zeuxim ferre secum. opes quoque tantas adquisivit, ut in ostentatione earum Olympiae aureis litteris in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. postea donare opera sua instituit, quod nullo pretio satis digno permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agragantinis, Pana Archelao.
63 fecit et Penelopen, in qua pinxisse mores videtur, et athletam adeoque in illo sibi placuit, ut versum subscriberet celebrem ex eo, invisurum aliquem facilius

§ 61: (Babrius II prooem. 9. Cic. Brut. 18, 70. Aelian. var. hist. XIV 17). — § 62 extr.: cfr. Aelian. var. hist. XIV 17. — § 63: cfr. Plutarch. de gloria Athen. 2.

1 quae BS. qui rv. cfr. § 69. 2 quae Bhv. qui r.
3 ad B. | teuxis B. | heracleotas V. 4 audientemque VRh.
5 loquamur BS. -uimur dhv. -uitur r. 7 cum (= quo tempore) ll.v. (an tum?). cum quo U cum Ritschelio. *plura excidisse coni. J.* (confuisse Traube). | fuisset V. 8 himeraeum d(?)v. -reum BVv.a.Bas. emer- B. | nesea BS. -e ad r. -eam d(?)v. | tasium B. 9 fuit B. | apollodorum B. 10 scriptus Bd hS. -tos r. dictus v. cfr. III 114. V 59. | zeuxim BV¹S. -in dhC. -is V². zeusim Bv (sic fere semper). 11 adquisiit VR. | ostentationem UJD cum Gron. 12. 13 intextum Bv(S). in sext- V. infert- Bd hBrot. 13 nomine VR. | ostentare V. gestaret Gron. 14 nullum V. | dignū B. | permutari B²dv. -re rv. 15 acmina B. agmena Vd. | agragantinis T. -gentinis BS. cfr. § 64. 179. XXIX 5. VII 200. aggrag- B. agrig- dhv. agygragrant- V. | archelao Bv. rohe- d. roe- V. arceluo B. 16 mores ll.v(G). amo- dB. 17 athletam Bhv. -lean r. | adeoque in B (om. in) v. a deo quin (qui r) illo sibi BdS. illos Vh. illo B. sibi in illo v. 18 eo co Vd. quo B. | inuisorum Vh.

quam imitaturum. magnificus est et Iuppiter eius in
 throno adstantibus diis et Hercules infans dracones II
 strangulans Alcmena matre coram pavente et Amphitryone.
 reprehenditur tamen ceu grandior in capitibus articulis- 64
 5 que, alioqui tantus diligentia, ut Agragantinis facturus ta-
 bulam, quam in templo Iunonis Lacinae publice dicarent,
 inspexerit virgines eorum nudas et quinque elegerit, ut
 quod in quaque laudatissimum esset pictura redderet.
 pinxit et monochromata ex albo. aequales eius et aemuli
 10 fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhasius.
 10. descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur 65
 et, cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in
 scaenam aves advolarent, ipse detulisse linteum pictum
 ita veritate repraesentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens
 15 flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam atque
 intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quo-
 niam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se arti-
 ficem. fertur et postea Zeuxis pinxisse puerum uvas 66
 ferentem, ad quas cum advolassent aves, eadem ingenui-
 20 tate processit iratus operi et dixit: uvas melius pinxi

§ 64: Cic. de inv. II 1, 1—3. Dion. Halic. de prisc. script.
 cens. 1. — Quintil. inst. or. XII 10, 4. — § 66: cfr. Senecae
 contrav. X 5 (34), 27. — Liv. XXXVIII 9, 13 (XXXIX 5, 15). —
 Val. Max. III 7 ext. 3. Aelian. var. hist. IV 12. XIV 47.

1 mittaturum V. | est et II.S. est dTv. 2 dracones II
 ego. -nem B. -nes in rd. -nes hv. 3 stragulas V. tra- B. |
 acmena VR. 4 reprehenditur BS. dep- (-praeh- V) rv. | ceu
 II.S. zeuxis hv. | capitulis B. 5 alioquin B²v.a.H. | quantus
 B. | agragantinis d. -gentinis BBS. agrig- V(?)hv. cfr. § 62.
 6 quamquam VR. | lacinae Bdv. bati- r. | publicae B.
 7 nudasset V. | ut Bdv. ut in r. 8 laudatum BSUF.
 9 monochromata Bv. cfr. XXXIII 117. -tas r. -tos h. |
 et om. B. 10 androcydes hv. -ogydes B. -ogides r. | teu-
 pompus h. tumpo- B. | parraharius VR. 11 hic om. B.
 13 scenam Vdhv.a.S. cenam B. | aduolassent dT. 14 ueri-
 tatem B¹. | zeufis Bv.a.C. | timens VRv.a.B. 15 remoto
 B. | pictura VR. | adq. B¹. 16 ingenio V. 17 ipse om. B¹.
 18 postea post puerum iteraverunt VR. 19 aduolassent
 BLugd.(S). -sset TfG(H). -arent hv. -aret B. -arit V. | auet
 Bhv(Lugd.)S. auis rG(H).

quam puerum, nam si et hoc consummassem, aves
timere debuerant. fecit et figlina opera, quae sola in
Ambracia relictæ sunt, cum inde Musas Fulvius Nobilior
Romam transferret. Zeuxidis manu Romæ Helena est
in Philippi porticibus, et in Concordiæ delubro Marsyas 5
reliatus.

- 67 Parrhasius Ephesi natus et ipse multa contulit. primus
symmetrian picturæ dedit, primus argutias voltus, ele-
gantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum in
liniis extremis palmam adeptus. hæc est picturæ summa 10
suptilitas. corpora enim pingere et media rerum est
quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint;
extrema corporum facere et desinentis picturæ modum
68 includere rarum in successu artis invenitur. ambire enim
se ipsa debet extremitas et sic desinere, ut promittat 15
alia et post se ostendatque etiam quæ occultat. hanc ei
gloriam concessere Antigonus et Xenocrates, qui de
pictura scripsere, prædicantes quoque, non solum con-
fidentes; et alias multa graphidis vestigia exstant in tabulis
ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. 20
minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus
69 exprimendis. pinxit demon Atheniensium argumento quo-

§ 67: Harpocr. s. v. Παρράσιος. — cfr. Quintil. inst. or. XII
10, 4. — § 68 extr.: Quintil. inst. or. XII 10, 5. — § 69 med.:
cfr. infra § 129. Plutarch. Thes. 4.

1 hūc *man.* Dal. | auēf Bhv(Lugd.)S. auis rG(H).
2 debuerant Bhv(Lugd.)S. -rat rG(H). | et om. B. | friglina B.
4 zeufidis Bv.a.C. 7 contulit BS. constituit rv.
8 symmetrian BS. -iam Rdhv. -ia in V. 9 uenustatem BR
v(H). -ustem V. uetustat- dDal. | artificum Bdv. -cium r.
cfr. § 83. 10 liniis V. -neif B²Rdv.a.S. | picturæ BS. in
pictura rv. 11 suptilitat Bv(S). sublimi- rH. 13 desi-
nentes V. 14 includere ll.v. cfr. XXXVI 31. an condere?
cfr. § 127. 129. 16 alia et ego. -iae V¹. -ia rv. | post se
V²RhG. post e V¹. //post/// d. posse v. sponse (-nte B²) B.
pone se coni. J. 18 pictura BG(S). -ras V. -ris dhv(Brot.).
r. B. 19 & BS(J). ut U. om. rv. | alias VRh. -ia Bdv. |
it. B. cum antecedd. iunxerunt v(SU). | grapidis Vdh.
eiuf BdG. om. rv. 22 daemonem v.a.G.

que ingenioso. ostendebat namque varium: iracundum iniustum inconstantem, eundem exorabilem clementem misericordem; gloriosum . . . , excelsum humilem, ferocem fugacemque et omnia pariter. idem pinxit et Thesea, quae
 5 Romae in Capitolio fuit, et nauarchum thoracatum, et in una tabula, quae est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Persea; haec ibi ter fulmine ambusta neque oblitterata hoc ipso miraculum auget. pinxit et archigallum, quam picturam
 70 amavit Tiberius princeps atque, ut auctor est Deculo, HS |LX| aestimatam cubiculo suo inclusit. pinxit et Thressam nutricem infantemque in manibus eius et Philiscum et Liberum patrem adstante Virtute, et pueros duos, in quibus spectatur securitas aetatis et simplicitas, item sacerdotem adstante puero cum acerra et corona.
 15 sunt et duae picturae eius nobilissimae, hoplites in certamine ita decurrens, ut sudare videatur, alter arma deponens, ut anhelare sentiatur. laudantur et Aeneas Castorque ac Pollux in eadem tabula, item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulixes. fecundus artifex, sed quo
 20 nemo insolentius usus sit gloria artis, namque et cognomina usurpavit habrodiaetum se appellando aliisque

§ 70: cfr. Tzetz. chil. 8, 399. — Suid. s. v. οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυκον. — § 71 med.: cfr. Plin. XXV 42. — Clearch. ap. Athen. XII 62 p. 543^{df}.

1 ingeniose Vh. | ostendebat BS. debebat r. uolebat v.
 2 incontinentem OJahn (Hermæ II 248). | exortabilem V.
 3 lac. ego indicavi; excidit fere modestum. (gloriosum uncis inclusit U cum OJahnio). 4 fugacemque Bdv. fucemque r. | pariter BS. -iter ostendere rv. | & Bv(S). et R². e r. om. dH. | thesia B¹. -iam v.a.B. | quae BS. qui rv. cfr. § 60.
 5 nauarcum V. 6 rhod B¹. -dos B². 7 flumine B¹. flam-B². | ambita R. 9 deculo BS. cfr. index. depulo V. de populo R. Decius G. Decius Eculeo B. Decius Epulo v.
 10 |LX| J. LX BS. LX rv. 11 thressam BS. chre- r. cre-dhv. 12 uirtute om. R. 13 expectatur V. | aetatis et U. et aetatis ll. G(J). (et simplicitas aetatis v). 15 hoplites (po- B²) BS. -itites rH. -itides v. 17 hanelare V. -ellare B. | laudantur BG. -atur rv. 18. 19 elephus acile R.
 20 ufuf (uf B²) fit ll.U. et arrogantius sit usus v. 21 abrodia & uer R. -iaetum hv.a.S.

- versibus principem artis et eam ab se consummatam, super omnia Apollinis se radice ortum et Herculem, qui est Lindi, talem a se pictum, qualem saepe in quiete vidisset, 72 et, cum magnis suffragiis superatus a Timanthe esset Sami in Aiace armorumque iudicio, herois nomine se 5 moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. — (Pinxit et minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens). —
- 73 Nam Timanthi vel plurimum adfuit ingenii. eius enim est Iphigenia oratorum laudibus celebrata, qua stante ad 10 aras peritura cum maestos pinxisset omnes praecipueque patrum et tristitiae omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius voltum velavit, quem digne non poterat 74 ostendere. sunt et alia ingenii eius exempla, veluti Cyclops dormiens in parvola tabella, cuius et sic magnitu- 15 dinem exprimere cupiens pinxit iuxta Satyros thyrso pollicem eius metientes. atque in unius huius operibus intellegitur plus semper quam pingitur et, cum sit ars summa, ingenium tamen ultra artem est. pinxit et heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus viros pin- 20 gendi, quod opus nunc Romae in templo Pacis est.

§ 72 med.: Athen. XII 62 p. 543°. Aelian. var. hist. IX 11. — Suet. Tib. 44. — § 73: Cic. or. 22, 74. Quintil. inst. or. II 13, 13. Val. Max. VIII 11, ext. 6.

1 uerfibus B.S. uerbis rv. 2 appollinis BV. 3 inditatem B. | pictum B. 4 et cū ego. ergo ll.v. | timanthe esset ego. -thesest B¹. -the (thimante VR) est rv. -the G. 5 an in delendum? 7 pinxit — 8 reficiens ut alieno loco inserta uncis inclusi auctore Bergkio I 3; post Ulixes (p. 255, 19) transposuit U. 7 et libidines (lipi- V¹R) VRh. 8 petulantibus dh (praem. et) v.a. G. | ioci G. -cis cod. Poll.v. loci B. -cis Vdh. om. R. 9 thimanti d. -ati R. thi///// V. | ingenii Bhv. -niis r. 10 ephigenia B². | quae stante V. quē (quae est h) ante Rh. 11 spinxisset B. pincx- V. | praecipueque BS. -pue rv. 12 patrē B. 13 uulgo F. 14 exempla BU. -aria rv. 14. 15 cyclobf B. 15 cū et VR. 16 faturof B¹. | thyrso v. thyfo B. -yrco V. thirco R. 17 metientes V¹d. metiens R. 19 ultro V¹Rd. 21 est om. BSU.

Euxinidas hac aetate docuit Aristiden, praeclarum arti- 75
ficem, Eupompus Pamphilum, Apellis praeceptorem. est
Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. ipsius
auctoritas tanta fuit, ut diviserit picturam: genera, quae
5 ante eum duo fuere — Helladicum et Asiaticum appella-
bant —, propter hunc, qui erat Sicyonius, diviso Hella-
dico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pam- 76
phili cognatio et proelium ad Phliuntem ac victoria
Atheniensium, item Ulixes in rate. ipse Macedo natione,
10 sed . . . . . primus in pictura omnibus litteris eruditus,
praecipue arithmetica et geometria, sine quibus negabat
artem perfici posse, docuit neminem talento minoris —
annuis ✕ D —, quam mercedem et Apelles et Melanthius
dedere ei. huius auctoritate effectum est Sicyone primum, 77
15 deinde in tota Graecia, ut pueri ingenui omnia ante gra-
phicen, hoc est picturam in buxo, docerentur recipere-
turque ars ea in primum gradum liberalium. semper

§ 75: cfr. infra § 98. supra § 64. XXXIV 61. — § 76: cfr.
infra § 123. Suid. s. v. Πάμφιλος. Quintil. inst. or. XII 10, 6. —
§ 77: cfr. Plutarch. Arat. 13. Aristot. polit. VIII 2, 3. 6. 3, 2.

1 euximidas R. euxeni- h G. 2 eupomphus BV.
3 cymnico V. 4 picturam ego. -ra in V. -ras in h. -ram
in rv. | dist. ego. | genera tria d(?) v. a. U. 5 helladicum Bv.
helia- r. | asiaticum (ticum in ras.) Bv(S). asiticum quod
asiaticum (-con V) r. quod asiaticum G. 6 deuso B. di-
misso B. 7 Ionicum BV. 7. 8 pamphilo R. 8 cognatio
ll. H. (cfr. § 136). pictura est cognatio v. an cognationem
celebrant (propter accusativos sequentes in B)? | ad philimitem
h. -liuntem v. a. B. ampliantē B². | uictoriam B. 9 ulixem
B. (ulysses dh(?) H). | nationis R. 10 lac. ego indicavi; ex-
ciderunt fere educatus Sicyone et. cfr. etiam § 114 extr.
11 arithmeticae (-heme- V¹) V. -ce R dh v. a. S. | geometrice dh
v. a. S. 12 dist. ego. 13 annuis ll. S. -uo Brot. annis v. |
✕ D BV S. D Th. om. R Brot. dta d. decem v. (dist. D). | ei
(pro et ante Apelles) d(?) H. | melantius V v. a. C. merent- R.
14 ei BS. et rv. (dist. S). 15 in BS. et in rv(D). |
omnia ante (B. -ti r) ll. S. ante omnia v. omnes artem CF Her-
mann. (an omissā ante?). 15. 16 graficen B. diagraphicen
G. antigr- v. a. B. 16 hoc est picturam uncis inclusit U.
16. 17 recipere turq. (-quae V) BV. 17 ass V. post B.
17 et p. 258, 1 an semperque idem?

quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo interdicto ne servitia docerentur. ideo neque in hac neque in toreutice ullius, qui servierit, opera celebrantur.

78 Clari et centesima septima olympiade exstiterē Aetion 5 ac Therimachus. Aetionis sunt nobiles picturae Liber pater, item Tragoedia et Comoedia, Semiramis ex ancilla regnum apiscens, anus lampadas praeferens et nova nupta verecundia notabilis.

79 Verum omnes prius genitos futurosque postea superavit 10 Apelles Cous olympiade centesima duodecima. picturae plura solus prope quam ceteri omnes contulit, voluminibus etiam editis, quae doctrinam eam continent. praecipua eius in arte venustas fuit, cum eadem aetate maximi pictores essent; quorum opera cum admiraretur, omnibus 15 conlaudatis deesse illam suam venerem dicebat, quam Graeci χάριτα vocant; cetera omnia contigisse, sed hac 80 sola sibi neminem parem. et aliam gloriam usurpavit, cum Protogenis opus immensi laboris ac curae supra modum anxiae miraretur; dixit enim omnia sibi cum illo 20 paria esse aut illi meliora, sed uno se praestare, quod

---

§ 78: cfr. supra § 50. Lucian. de merc. cond. 42. — § 79 extr.: Quintil. inst. or. XII 10, 6. — § 80 med.: Cic. or. 22, 73. — Vitruv. VII praef. 14 (?). Diog. Laert. IV 18. — cfr. infra § 107.

---

1 eam *om.* d(?) *HBrot.* 2 honestif *B.* | seruitia *Bd v.* -tio *Vh.* -tione *R.* 3 id *B.* | in hanc *V.* hanc *R.* | uilius *VR.* 5 etiam *h v. a. J.* | aetion *BS.* etion *r.* echion *h v.* cfr. § 50. 6 et d(?) *v. a. S.* | terimachus *R.* | actionis *h.* eti- d. echi- *v. a. S.* 7 tragedydia *B¹.* -gedia *B².* | & (*pro ex*) *B.* 8 apiscens *VS.* aspiciens *B¹.* -cienf *B².* adipiscens *Bdh v.* 10 uerum *BG(U).* -um et *rv(S)J.* 11 couf *BhH.* caus *V.* coes *R.* eo usque *v.* | centesima *om. B.* | picturae *ll. H.* in pictura prouectus ut *v.* 12 prope quam *Bhv.* -pinquam *r.* | contulerit *v. a. H.* 14 uetustas *R.* 16 collaudatis *d v. a. S.* conlauiatis *VR.* | illam suam *BS.* sillam uam *V¹.* sillam *V²R.* iis unam illam (*del. H*) *v.* | uenustatem *Fröhner mus. Rhen. 47 p. 293.* gratiam *Quintil.* 17 haec *V.* hoc d. 18 sola *BS.* -li *rv.* 19 protogenesf *B.* | curā *B².* core *V.* 20 anxie *V.* iam *B.* 21 pari *R.* | esse *Bdh v.* ei se *V¹.* est *V²R.*

manum de tabula sciret tollere, memorabili praecepto nocere saepe nimiam diligentiam. fuit autem non minoris simplicitatis quam artis. Melanthio dispositione cedebat, Asclepiodoro de mensuris, hoc est quanto quid a quoque
5 distare deberet.

Scitum inter Protogenen et eum quod accidit. ille 81
Rhodi vivebat, quo cum Apelles adnavigasset, avidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. aberat ipse, sed tabulam amplae magni-
10 tudinis in machina aptatam una custodiebat anus. haec foris esse Protogenen respondit interrogavitque, a quo quaesitum diceret. ab hoc, inquit Apelles adreptoque penicillo lineam ex colore duxit summae tenuitatis per tabulam. et reverso Protogeni quae gesta erant anus in- 82
15 dicavit. ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem dixisse Apellen venisse, non cadere in alium tam absolutum opus; ipsumque alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse abeuntemque praecepisse, si redisset ille, ostenderet adiceretque hunc esse quem quaereret.
20 atque ita evenit. revertit enim Apelles et vinci erubescens tertio colore lineas secuit nullum relinquens amplius subtilitati locum. at Protogenes victum se confessus 83
in portum devolavit hospitem quaerens, placuitque sic

---

1 unū R. manum ille v.a.S. | sciret BS. non sc- rH. nesc- v. 1. 2 praeceptores docere R. 2 diligentiae V. -ie R. 3 melanthio BBrot. e Quintil. miamphio r. amphioni v. | de dispositione hv.a.D. | adebat R. 4 de fortasse delendum. an potius dimensuris (ut dimetiens II 86. 87)? quippe noviciam vocem et inusitatam Plinius ipse putavit egere explicatione. | quo d(?)v.a.S. 5 debet R. 6 scitum BU. -tum est rv(D). | protogene nec VR. | e (pro ille) B¹. del. B². 7 uidebat VR. | quod B¹V. cfr. XXXIV 115. 10 una BS. picturae una rv(D). an picturae nouae? | unus V. 12 arreptoque V²Rv.a.S. erep- B. 13 liniam BS. an ex colore lineam? cfr. § 89. 14 et ll.UD. del. v. 15 contemplatum (-pta- B) Bhv. -tam r. -ta d. 15. 16 subtilitate Bd. 16 apellem dhv.a.S. appellen BV. 17 liniam S (ut infra semper). 19 qua diceret qui V. 20 & BS. sed rv. 22 subtilitati Bd v. -atis V²h. -atem r. | ad B¹.

eam tabulam posteris tradi omnium quidem, sed artificum
 praecipuo miraculo. consumptam eam priore incendio
 Caesaris domus in Palatio audio, spectatam *Rhodi* ante,
 spatiosae nihil aliud continentem quam lineas visum effu-
 gientes, inter egregia multorum opera inani similem et 5
 eo ipso allicientem omnique opere nobiliorem.

84 Apelli fuit alioqui perpetua consuetudo numquam tam
 occupatum diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret
 artem, quod ab eo in proverbium venit. idem perfecta
 opera proponebat in pergula transeuntibus atque, ipse post 10
 tabulam latens, vitia quae notarentur auscultabat, vulgum
 85 diligentiorum iudicem quam se praeferens; feruntque re-
 prehensum a sutore, quod in crepidis una pauciores intus
 fecisset ansas, eodem postero die superbo emendatione
 pristinae admonitionis cavillante circa crus, indignatum 15
 prospexisse denuntiantem, ne supra crepidam sutor iudi-
 caret, quod et ipsum in proverbium abiit. fuit enim et
 comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno fre-
 7, 125 quenter in officinam ventitanti — nam, ut diximus, ab
 alio se pingi vetuerat edicto —, sed in officina imperite 20
 multa disserenti silentium comiter suadebat, rideri eum
 86 dicens a pueris, qui colores tererent. tantum erat auctori-

§ 85: Val. Max. VIII 12 ext. 3. — Plutarch. de adul. et am. 15.
 de tranqu. an. 12. — § 86: cfr. Lucian. imag. 7.

1 artificium VRh. cfr. § 67. 2 eam constat v.a.H. |
 priore BTv. -rem r. 3 audio BdTH. -di r. auide hv. |
 rhodi ego. de mendo cfr. § 101 init. (an potius orbi vel urbi,
 ut III 17?). nobis ll.S. a nobis hv. olim H cum Gron. uncis
 inclusit U e coni. S. | tanto HBrot. cum P. 4 spatiosae B¹V
 dTS. -iore R. -io. sed B². -io H cum P. -iosiore amplitudine
 hv. cfr. nota ad XXV 92. | quam BdThv(U). quam in r.
 quam III S cum Gron. | liniaf BR S. 6 alligientem B¹.
 callici-V. 7 apelle VR. | alioquin B²v.a.H. 8 occupatam
 Bd(?)v.a.S. 11 aut scultabat B¹. 12 diligentiorum V. |
 quem B¹. 13 a Bhv. om. r. | crepidif una Bv. -dini sunt
 (s R) a (om. d) rdh. 14 superbo BG. -be v. -er uocem r. |
 emendatione BRG. -onem Vdhv. 16 crepidem B¹. 18
 magno erat v.a.S. (sqq. dist. S). 19 uen/titati// B¹. 21 dis-
 rente Vdh. 22 et p. 261, 1 auctoritatis et v.a.G.

tati iuris in regem alioqui iracundum. quamquam Alexander honorem ei clarissimo perhibuit exemplo. namque cum dilectam sibi e pallacis suis praecipue, nomine Pancaspen, nudam pingi ob admirationem formae ab Apelle iussisset
 5 eumque, dum paret, captum amore sensisset, dono dedit ei, magnus animo, maior imperio sui nec minor hoc facto quam victoria alia, quia ipse se vicit, nec torum tantum 87 suum, sed etiam adfectum donavit artifice, ne dilectae quidem respectu motus, cum modo regis ea fuisset, modo
 10 pictoris esset. sunt qui Venerem anadyomenen, ab illo pictam exemplari putent. Apelles et in aemulis benignus Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. sordebat 88 suis, ut plerumque domestica, percontantique, quanti liceret opera effecta, parvum nescio quid dixerat, at ille
 15 quinquagenis talentis poposcit famamque dispersit, se emere, ut pro suis venderet. ea res concitavit Rhodios ad intellegendum artificem, nec nisi argentibus pretium cessit.

Imagines adeo similitudinis indiscretae pinxit, ut —
 20 incredibile dictu — Apio grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum divinantem, quos

---

1 alioquin B²v.a.H. 2 ei BdH. et r. (ei honorem v). | praebuit d(?)v.a.Brot. 3 dilecta V. | e BS. ex rv(D). | pallagif B². | praecipuam B. | pancaspen BJ. -sten S cum Perizonio ad Aeliani var. hist. XII 34. campaspen Rdhv(H). -spem VDal. 5 captam V. 6 ei S cum J. et ll. eam v. (eam dedit G). | imperii R. 7 alia quia ego (et MHertz). de mendo cfr. XXXVII 121. alia qua B. aliqua rv(J). alia U. | ipse BUJ. quippe rv(D). | lorum B. 8 dilecte V. -ti B. 9 respectum V. | cum BdThS. com R. quo V. ut quae v. | ea del. v.a.S. | modo ll.v. an mox? 10 anadyomene Vd. | ab BS. om. rv. 11 exemplario B. (o fortasse ortum ex ēē = esse). | putent BdS. -tant rv. 13. 14 licerent U e coni. S. licitaretur v.a.H. cfr. XII 123. (XVII 6). 14 parum B. | quod V. | illa R. 16 et (pro ut) VR. | conciauit Vd. 19 imagines G(S). -nem ll.H. -num v. (an imagines idem?). | similitudines Vv.a.G. -ni R. | indiscretae (pid- R) ll.G. -te v. 20 dictum B. | appio VR. -ion (apion G) v.a.S. 21 hominum Bv. -nem r. | a (del. V²) diuinantem V. addiuinantem Rdhv.a.S.

metoposcopos vocant, ex iis dixisse aut futurae mortis
 89 annos aut praeteritae *vitae*. non fuerat ei gratia in comi-
 tatu Alexandri cum Ptolemaeo, quo regnante Alexandriam
 vi tempestatis expulsus, subornato fraude aemulorum plano
 regio invitatus, ad cenam venit indignantique Ptolemaeo 5
 et vocatores suos ostendenti, ut diceret, a quo eorum in-
 vitatus esset, arrepto carbone extincto e foculo imaginem
 in pariete delineavit, adgnoscente voltum plani rege in-
 90 choatum protinus. pinxit et Antigoni regis imaginem altero
 lumine orbatⁱ primus excogitata ratione vitia condendi; 10
 obliquam namque fecit, ut, quod deerat corpori, picturae
 deesse potius videretur, tantumque eam partem e facie
 ostendit, quam totam poterat ostendere. sunt inter opera
 eius et exspirantium imagines. quae autem nobilissima
 91 sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem e mari divus 15
 Augustus dicavit in delubro patris Caesaris, quae anadyo-
 mene vocatur, versibus Graecis tantopere dum laudatur,
aevis victa, sed inlustrata. cuius inferiorem partem cor-
 ruptam qui reficeret non potuit reperiri, verum ipsa in-
 iuria cessit in gloriam artificis. consenuit haec tabula 20

§ 90: Quintil. inst. or. II 13, 12. — § 91: Strabo XIV 2, 19 p. 657 extr. — anthol. Planud. IV 178—182. (cfr. Petron. 83 init.).

1 metoposcopos B²hB. -poscos B¹. -pus v. metocopos r. |
 hiif B². his VR. 2 uitae D cum Brunnio (hist. artif. Graec.
 II 224). om. ll.v. 3 cum Bv. om. r. | ptolemae B². -lomae
 VR¹. -aeo v.a.C. | que V². 4 subornatv B². -ta V²B.
 5 inuitatu B². 6 ostendenti ut Bd v. -dunt aut r. 7 ab-
 repto B¹. are- V. | e om. B. 8 deliniauit BS. 8. 9 in-
 choatum BS. ex inchoato rv. 10 orbatⁱ ego. -am ll.v. |
 prius Rhed. princ. Brot. | excogitatam V. 11 corporis B.
 12 potius deesse v.a.S. (an vero adesse potius?). | tantumque
 Bhv(G). laniu- VdB. lamu- BT. | e BTG. a rv. | facie B¹.
 14 & BG. om. rv. 15 dictum B¹. -ta V¹. 17 tanto-
 pere Fröhner mus. Rhen. 47 p. 293. tali opere ll.v. (cfr. XVIII
 74. XVII 34). | aeuo dum Müller emend. V 18. 18 aevis ego.
 cfr. XVI 6. 43. XIV 9. XXIV 17. (Pliniana p. 31). om. ll.v.
 non Brot. | uicta v. -to ll. B. inuicto Schneidewin. uitio
 Fröhner. sed ll.v. est Fröhner. | inlustrata v(Fröhner). -ato
 l. B. | huius v.a.S.

carie, aliamque pro ea substituit Nero in principatu suo
 Dorothei manu. Apelles inchoaverat et aliam Venerem 92
 Coi, superaturus etiam illam suam priorem. invidit mors
 peracta parte, nec qui succederet operi ad praescripta
 5 liniamenta inventus est. pinxit et Alexandrum Magnum
 fulmen tenentem in templo Ephesiae Dianae viginti ta-
 lentis auri. digiti eminere videntur et fulmen extra ta-
 bulam esse — legentes meminerint omnia ea quattuor
 coloribus facta —; manipretium eius tabulae in nummo
 10 aureo mensura accepit, non numero. pinxit et megabyzi, 93
 sacerdotis Dianae Ephesiae, pompam, Clitum cum equo
 ad bellum festinantem, galeam poscenti armigerum porri-
 gentem. Alexandrum et Philippum quotiens pinxerit,
 enumerare supervacuum est. mirantur eius Habronem
 15 Sami; Menandrum, regem Cariae, Rhodi, item Antaeum;
 Alexandreae Gorgosthenen tragoedum; Romae Castorem
 et Pollucem cum Victoria et Alexandro Magno, item Belli
 imaginem restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru
 triumphante. quas utrasque tabulas divus Augustus in 94

§ 92: Cic. de off. III 2, 10. ad fam. I 9, 15. — Plutarch.
 Alex. 4. Cic. Verr. IV 60, 135. — § 93 extr.: cfr. Verg. Aen.
 I 295 et Servius ad h. l.

1 in *cod. Burbon. om. ll. v. cfr. Frobeen p. 74.* 2 et *om. v. a. S.* 3 cui V. cois B *v. a. S.* | etiam VRdhv(D). famam BSJ. -ma U. | mores V. 4 opera B¹. 6 in templum Vh. *om. R.* 7 auri Bd e *corr. v.* -ri ar V. auia R. 8 sed legentes T(?) *v. a. H.* 9 facta BG. *om. r.* constare v. | manipretium (-nupr- B²) eiuf BG(S). *om. r. H.* immane v(Brot.). | tabulae ll. G(S). -lae pretium v(H). | in nummo BVdT Lugd.(S). immane R. in numero hG². in G¹. *om. v.* 10 aureo ll. G²(S). -ro G¹. -reos v(H). | mensuram BdT. | megabyzi dhB. -yxi B. -alysi v. migabyxi r. *cfr. § 132.* 11 sacerdotif Bv. -tes r. | clitum (gli- B) cum BS. cliticum r. cliducum B. clitum Ven.(H). clytum v(C). | equo Bv. quod r. 12 et ei galeam v. a. H. 12. 13 an armigero porrigente? 14 superuacum B. | miratur VR. | habronem BTS. abr- dhv. -nen r. 15 samii et v. a. S. | regi B. | icariae B. charie Vd. | rhodi BS. -do r. -dii v. | antaeum BU. ancae- BhG. ance- Vdv. 16 tragoedum B¹. *cfr. § 78. 106.* 17 pollucen B. | uictoria et VRdhv. -riam B¹. -ria B². 18 restrictif Bd v. rescriptis r.

fori sui celeberrimis partibus dicaverat simplicitate moderata; divus Claudius pluris existimavit utrisque excisa Alexandri facie divi Augusti imagines addere. eiusdem arbitrantur manu esse et in Dianae templo Herculem aversum, ut, quod est difficillimum, faciem eius ostendat 5 verius pictura quam promittat. pinxit et heroa nudum 95 eaque pictura naturam ipsam provocavit. est et equus eius, sive fuit, pictus in certamine, quo iudicium ad mutas quadripedes provocavit ab hominibus. namque ambitu praevalere aemulos sentiens singulorum picturas inductis 10 equis ostendit: Apellis tantum equo adhinnivere, idque et postea semper evenit, ut experimentum artis illud ostentaretur. fecit et Neoptolemum ex equo adversus Persas, Archelaum cum uxore et filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. peritiores artis praeferunt omnibus eius 15 operibus eundem regem sedentem in equo et Dianam sacrificantium virginum choro mixtam, quibus vicisse Homeri versus videtur id ipsum describentis. pinxit et quae pingi non possunt, tonitrua, fulgetra fulguraque; 97 Bronten, Astrapen et Ceraunobolian appellant. — Inventa 20

§ 95: cfr. Aelian. var. hist. II 3. nat. an. IV 50. — § 96: Homerus Z 102 sq. — cfr. Philostr. imag. 1, 14 init.

2 pluris Bv. -res V². -ra Bd. pure V¹. | utrique BD. | excissa B¹. 3 imagines Bhv(S). -neas Vd. -nem RB. | addere BS. dedere rv. subdere B. 4 manum BJ. (an ortum e manu?). cfr. § 66. 91. XXXVI 26. 28. | dianae D cum Prellero (myth. Rom. 284 n. 1). annae BS. antoniae rv(U). 5 ostendit VR. 6 heroanum dum V. 7 natura ipsa VR(v.a.B). 8 quo BS. quod rv. 9 quadripedes B¹V¹J. quadrup- rv. cfr. § 133. 10 inductis Bd. -tas r. 12 euenit ut BS. uinis r. illius dv. | illud del. v.a.S. 12. 13 ostentatur d(?)v.a.S. 13 & Bhv. ei r. | an pugnans ex? cfr. VII 202. post Persas lac. indicavit U. | quo R. 14 thoracatum B. 16 euntem B¹Vd. | ///// in B. om. R. | eo equo B¹. | & BS. om. rv. 18 uideretur Vh. | pingit et V¹Bd. 19 fulgetra B²v(S). -traf B¹. -tra et dT. -gura R. Brot. -gora V. del. H. | fulgura BTv(S). -gora d. -gera V¹B. del. V². -getra hH. | que RThv. qu/// B¹. quae B²dS. de V non constat. 20 & U. om. rv(J). | ceraunobolian H. -liam B. -lon v. ceranobti- 1 B. -bcitan V.

eius et ceteris profuere in arte; unum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento inlinebat ita tenui, ut id ipsum, *cum* repperit claritatis colorum *omnium* excitaret custodiretque a pulvere et sordibus, ad manum
 5 intuenti demum appareret, sed et *luminum* ratione magna, ne claritas colorum aciem offenderet veluti per lapidem specularem intuentibus et e longinquo eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret.

Aequalis eius fuit Aristides Thebanus. is omnium 98
 10 primus animum pinxit et sensus hominis expressit, quae vocant Graeci ἦθη, item perturbationes, durior paulo in coloribus. huius opera . . . . . oppido capto ad matris morientis ex vulnere mammam adrepens infans, intellegiturque sentire mater et timere, ne emortuo *e* lacte sanguinem lambat. quam tabulam Alexander Magnus trans-
 15 tulerat Pellam in patriam suam. idem pinxit proelium 99 cum Persis, centum homines tabula ea complexus pactusque in singulos mnas denas a tyranno Elatensium Mnasone. pinxit et currentes quadrigas et supplican-tem paene

§ 97: cfr. supra § 42. — § 98: cfr. supra § 74. — anthol. Gr. II 251, 1. Palat. VII 623. — § 99 extr.: cfr. supra § 24. Strabo VIII 6, 23 p. 381.

1 et *om.* B. | artē B. 3 ipsum, cum *ego.* ipsum *ll.v.* | repperit B¹. -ussu (-ursu V) *rv.* | claritatis B^hS. -tes *rv.* | colorum VRd^hG. -rem BS. oculorum *v.* | ōnium *ego.* alium B¹. alium B²S. *om. rv.* album Traube. 5 intuenti & B. (*an ortum ex intuentib.?*) et ante ad manum transposuit U. | et luminum *ego.* (cfr. XXXIII 159. 160). etium B¹. et cum *rv(S).* cfr. XXVIII 53. et tum B. etiam B²Sellers. 7 & e BS. e *rv.* | eodem B. et eadem *v.a.S.* 10 primum V¹R. | census VR. 11 greci B. -ce V². gregi V¹. | ethe R^dv. hethē B. ethae V¹. pathae V². | idem V¹h. id est V². | turbationis V. | pallor B. 12 opera BUJ. pictura *rv(S)D.* -ra est C. | lac. *ego indicavi; exciderunt fere cetera longe superat.* cfr. § 96. 102 al. 13 inans V¹. inanis V². 14 matre V. | e lacte *ego.* flacte B¹. lacte B²d^v. facta *r.* 14. 15 sanguinem Bd^hv. -ne *r.* 16 pellan B. | inde (*pro idem*) B. 17 hominis Vh. | tabula ea BS. -lae (-le R) *r.* ea tabula *v.* 18 mnas Vd^hv. minas BS. omas R. cfr. § 107. XXI 185. | elatensium Bv. flate- R. flatie- Vd^h.

cum voce et venatores cum captura et Leontion Epicuri
et anapauomenen propter fratris amorem, item Liberum
et Ariadnen spectatos Romae in aede Cereris, tragoedum
100 et puerum in Apollinis, cuius tabulae gratia interiit pictoris
inscitia, cui tergendam eam mandaverat M. Iunius praetor 5
sub die ludorum Apollinarium. spectata est et in aede
Fidei in Capitolio senis cum lyra puerum docentis. pinxit
et aegrum sine fine laudatum tantumque arte valuit, ut
Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse
tradatur. 10

101 Simul, ut dictum est, et Protophenes floruit. patria
81 ei Caunus, gentis Rhodiis subiēctae. summa paupertas
initio artisque summa intentio et ideo minor fertilitas.
quis eum docuerit, non putant constare; quidam et naves
pinxisse usque ad quinquagensimum annum; argumentum 15
esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Minervae de-
lubri propylon pingeret, ubi fecit nobilem Paralum et
Hammoniada, quam quidam Nausicaan vocant, adiecerit
parvolas naves longas in iis, quae pictores parergia ap-

§ 100 extr.: Strabo VIII 6, 23 p. 381. Plin. VII 126. — § 101:
Pausan. I 3, 5. — extr.: Cic. Verr. IV 60, 135. (Plin. VII 207).

1 leontion epicuri B.S. cfr. § 144. -ione (-io R) picturi r.
-ionem pictori (-rem v) hv. 2 propter fratris amorem post
uoce (v.1) transposuit U, post Ariadnen (v. 3) Dilthey mus. Rhen.
25 p. 151 (cfr. 26 p. 283). | liberum patrem Rd(?) v.a. S (ut con-
stanter locis 38 praeter § 140 et IV 25). 3 ariadnen VRh
v(D). artamenen B.S. artom- Dilthey. arianen d. | caererif B.

4 interit V. 5 eam om. R. 7 imago senis R(?) v.a. S. |
docentes V. 8 tantumque B.S. que Rh. quae V. qua d.
qua in v. | arte tantum v.a. S. 9 talentis B² dhv. -tum r.

11 sic simul B. (an huic vel ei simul?) 12 ei caunus
BB. si caunus h. phic- v. frica (afr- V²) unus r. | gendis V. |
rhodiif Bv. obi/// R. obi Vdh. | subiēctae Bv. -biecia R.
-blecia Vd. -bletia h. 13 inuentio R. | deo V¹. dō R.

17 propylon BVU coll. XXXVI 32. -pilon Rd. -pylaeon h(?) B.
popyleon v. | paralum dhv. phara- B. parha- V. parba- R.

18 hammoniada BhH. -dam Rv.a.B. hamo- V. hemi-
onida B. | nausicaan S. -cān B. -cam rv. -caam dh(?) G.

19 is V¹. his V². | parergia ll.J. -ga hv.

pellant, ut appareret, a quibus initiis ad arcem ostenta-
tionis opera sua pervenissent. palmam habet tabularum 102
eius Ialysus, qui est Romae dicatus in templo Pacis.
cum pingeret eum, traditur madidis lupinis vixisse, quo-
5 niam sic simul et famem sustineret et sitim nec sensus
nimia dulcedine obstrueret. huic picturae quater colorem
induxit *ceu* tria subsidia iniuriae et vetustatis, ut dece-
dente superiore inferior succederet. est in ea canis mire
factus, ut quem pariter et casus pinxerit. non iudicabat
10 se in eo exprimere spumam anhelantis, cum in reliqua
parte omni, quod difficillimum erat, sibi ipse satisfecisset.
displicebat autem ars ipsa: nec minui poterat et vide-103
batur nimia ac longius a veritate discedere, spumaque
pingi, non ex ore nasci. anxio animi cruciatu, cum in
15 pictura verum esse, non verisimile vellet, absterserat sae-
pius mutaveratque penicillum, nullo modo sibi adprobans.
postremo iratus arti, quod intellexeretur, spongeam inpegit
inviso loco tabulae. et illa reposuit ablatos colores qua-
liter cura optaverat, fecitque in pictura fortuna naturam.
20 hoc exemplo eius similis et Nealcen successus spumae 104

§ 102: Cic. Verr. IV 60, 135. orat. 2, 5. Strabo XIV 2, 5
p. 652. — § 104: Val. Max. VIII 11, 7. — cfr. Plin. VII 126.

1 appareret Bdv. -aret r. 1. 2 artis ostentationem
Rochette. 2 palmam Bhv. al- r. | hab& Bhv. -ent r.
3 ialysuf Bdv. talisus r. 4 madildif B¹. madid Vh. | uixisse
Bv. pinx- Rdh. pinx- V. 4. 5 quo Traube. 5 sic simul
ego. cfr. § 101 init. (B). simul ll.v. | sustiner& ll. -rent v. | nec
VRhU. & B. ne dv. 6 obstruer& Bhv. -rent rU. 7 *ceu*
tria ego. contra ll.v(S). del. B. contrahens U. de mendo cfr.
XVII 201. | subsidia ll.v(Brot.). -dio B. obsidia D cum Gron.
7. 8 decidente B. an recte? sed cfr. XVII 107. 9 &
cafuf BS. casus rH. casus et ars v. ars et casus Weil.
10 anhelantis ll.v(Brot.). -tis posse C. 12 parf B. 13
spuma. quae B. 14 pingi BS. illa pingi rv(D). 15 ueri
similem uellet h. -lem eff& B. 17 intellexeretur Bv.
-egitur V. -igitur Rdh. | spongeam S. -geam (-giam Vv)
eam ll.v. 18 in ipso loco B. | & BG. ex rv. an ecce? |
illaque v.a.G. 20 succensus B. | spumae BS. in spuma
(-me r) rv.

equi similiter spongea inpacta secutus dicitur, cum pin-
 102 geret poppyzonta retinentem eum. ita Protogenes mon-
 stravit et fortunam. propter hunc Ialysum, ne cremaret
 tabulam, Demetrius rex, cum ab ea parte sola posset
 Rhodum capere, non incendit, parcentemque picturae fugit 5
 105 occasio victoriae. erat tunc Protogenes in suburbano suo
 hortulo, hoc est Demetrii castris, neque interpellatus
 proeliis incohata opera intermisit omnino nisi accitus a
 rege, interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, re-
 spondit scire se cum Rhodiis illi bellum esse, non cum 10
 artibus. disposuit rex in tutelam eius stationes, gaudens
 quod manus servaret, quibus pepercerat, et, ne saepius
 avocaret, ultro ad eum venit hostis relictisque victoriae
 suae votis inter arma et murorum ictus spectavit arti-
 ficem; sequiturque tabulam illius temporis haec fama, 15
 106 quod eam Protogenes sub gladio pinxerit: Satyrus hic
 est, quem anapauomenon vocant, ne quid desit temporis
 eius securitati, tenentem tibias. fecit et Cydippen *et*
 Tlepolemum, Philiscum, tragoediarum scriptorem, medi-
 tantem et athletam et Antigonom regem, matrem Aristo- 20

§§ 104. 105: Gellius XV 31. Plutarch. Demetr. 22. — § 106:
 Strabo XIV 2, 5 p. 652. (anth. Planud. IV 244).

1 equi *h.v.* qui **BVd.** quia **B.** | dicitur *dh.v.* -cuntur **VR.**
 difcer& **B.** dum celetem *Traube.* 1. 2 pingitur **B².** -gatur
B¹. -git ac *Traube.* 2 popyzonta **VRh.** popiz- *v.a.B.* |
 retinentem **BB.** -nte *v.* -nt *rGron.* | eum **BU(D).** pane cum
rdThv.a.B. equum. cum **B.** equum. canem **C.** par ecum **SJ**
cum Seidler. Parii equum *Gron.* an habena eum? 3 fortu-
 nam **BS.** -na *rv.* uti et fortuna *Weil.* | ialysum **Bhv.** paly- **V.**
 palusium **B.** | ne cremaret **Bv.** nec remanere *r.* 4 tabulam
BdS. -la *r.* -las *v.* | poss& **Bv.** -sse **V.** -se **B.** 5 trhodum
B¹. (*an capere Rhodum?*) | incendit **Bhv.** -di *r.* | fuit **B.**
 7 hoc — castris *uncis includi voluit U 772.* an non procul a
 (*pro hoc est?*) | demetre **V¹R.** 8 incohata *ego.* incoata **B.**
 incho- *rv.* *cfr. XXXVI 122.* 12 manus seruar& **BS.** posset
 manus servare *rv(D).* 13 nauigar& **BU.** 14 spectauit **B.**
 18 tenens *v.a.H.* | et *om.* **B.** | cydipen **VVen.** eaydipen **B.** |
 et *S e coni. J.* fi (*ortum ex ei*) **B.** *om.* *rv(D).* 19 philiscum
BG. thilli- **B.** zhilli- **Vd.** cyli- *v.* | tragydiarum **B.** *cfr. § 93.*
 20 Alcetam *Gron.* | et imaginem matris *v.a.S.*

telis philosophi, qui ei suadebat, ut Alexandri Magni opera
pingeret propter aeternitatem rerum — impetus animi et
quaedam artis libido in haec potius eum tulere —; no-
vissime pinxit Alexandrum ac Pana. fecit et signa ex
5 aere, ut diximus.

84, 91

Eadem aetate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria 107
mirabatur Apelles. huic Mnaso tyrannus pro duodecim
diis dedit in singulos mnas tricenae, idemque Theomnesto
in singulos heroas vicens.

10 His adnumerari debet et Nicomachus, Aristidis filius 108
ac discipulus. pinxit raptum Proserpinae, quae tabula
fuit in Capitolio in Minervae delubro supra aediculam
Iuventatis, et in eodem Capitolio, quam Plancus imperator
posuerat, Victoria quadrigam in sublime rapiens. Ulixi
15 primus addidit pilleum. pinxit et Apollinem ac Dianam,
deumque matrem in leone sedentem, item nobiles Bacchas 109
obreptantibus Satyris, Scyllamque, quae nunc est Romae
in templo Pacis. nec fuit alius in ea arte velocior. tra-
dunt namque conduxisse pingendum ab Aristrato, Sicyo-
20 niorum tyranno, quod is faciebat Telesti poetae moni-
mentum praefinito die, intra quem perageretur, nec multo
ante venisse, tyranno in poenam accenso, paucisque diebus

§ 107: cfr. supra § 80. — § 108: cfr. supra § 38. 50.
Vitruv. III praef. 2.

2. 3 *dist. ego.* 4 *planxit B.* | *Alexandream Fröhner anal.*
crit. p. 17. | *pana Bdv. -ne V¹R. paene V².* 6 *fuit Bdv.*
om. r. 7 *mnafo BS. -son rv.* 8 *diif Bhv. his r.*
9 *heroaf Bv. -ratos r.* 10 *et om. R(?)v.a.S. | nicomachus v.*
nicho- ll. | aristidis ego. -di U (sed cfr. § 111. 122). -dae illius
Oehmichen stud. Plin. p. 239. aristiaci BJ. -tiaei S. -ticheimi R.
-techeimi dFh. -te///// V. -todemi v. (an Aristidis Thebani?).
12 *fuit om. Dal. (errore). | supra ll.v(S). -per dh(?)Hack.*
13 *iuventatis R(?)H. -tutis v. neniatis B. inentalis Vh. |*
imperator B. -tur V¹. 14 *ulixi Bv(S). -xin r. ulyssi H.*
15 *pilleū B²VhD. pell- B¹. pil- Bdv. (Ulixi — pilleum*
post Pacis [v. 18] transposuit U). | pinxit d²v. scripsit ll. -sit
pinxit d¹. | ac B²S. ad B¹. et (e V¹) rv. 16 *deamque R. |*
nobilis BS. 17 obreptantibus BS. adr- V¹. arr- rv. 18
ne B. 19. 20 socyoniorum VR. 21 ne Vh.

110 absolvisse et celeritate et arte mira. — Discipulos habuit
 Aristonem fratrem et Aristiden filium et Philoxenum Ere-
 trium, cuius tabula nullis postferenda, Cassandro regi picta,
 continuit Alexandri proelium cum Dario. idem pinxit et
 lasciviam, in qua tres Sileni comissantur. hic celeritatem 5
 praeceptoris secutus breviores etiamnum quasdam picturae
 111 compendiarias invenit. — Adnumeratur his et Nicophanes,
 elegans ac concinnus ita, ut venustate ei pauci conparen-
 tur; cothurnus et gravitas artis multum a Zeuxide et
 Apelle abest. — (Apellis discipulus Perseus, ad quem de 10
 hac arte scripsit, huius fuerat aetatis). — Aristidis The-
 bani discipuli fuerunt et filii Niceros et Ariston, cuius
 est Satyrus cum scypho coronatus, discipuli Antorides et
 128 Euphranor, de quo mox dicemus.
 112 (37) Namque subtexi par est minoris picturae cele- 15
 bres in penicillo, e quibus fuit Piraeicus arte paucis post-
 ferendus: proposito nescio an distinxerit se, quoniam hu-
 milia quidem secutus humilitatis tamen summam adeptus

§ 111 init.: cfr. infra § 137. — § 112: (cfr. Propert. IV 8, 12 [III. 9, 12], ubi tamen scriptum est *Parrhasius*).

1 & arte Bdv. om. r. 2 aristonem BS. -tidem Rdhv. taristiden V. | aristiden BS. -toden V. -toclem Rdhv. | filoxenum B. 2. 3 eretrium Bv. dere- r. 3 tabulam B¹. | potest ferenda VRh. | regi Bv. rege r. 5 comissantur B¹ S. comess- hv. cōmeff- B². commiss- r. 7 uias et compendiaras v.a. Brot. | nicophanes dhv. nichopa- VR. encho & pa- B. cfr. § 137. 8 ac BS. & rv. | ita ut B² RdTv. ita B¹. si aut V. fit aut h. | uetustate Vdh. -sta v.a. H. ei' tate R. | ei ll. d ThH. opera pingeret propter aeternitatem rerum, impetuousi animi et cui codd. dett. v (falso iterata e § 106). 9 cothurnul dhC. cotu- Bv. ctu- R. cortu- V. | & BU. ei et rv(JD). 10. 11 uncos ego posui. dist. S. 11 fuit v.a. H. | aristidis Bv(S). -des RdThH. -tedes V¹. -tades V². 12 discipuli BVhv(S). -lus RdTH. | filinicros Vd. 13 antoricles R. -tenorides U cum Letronnio. 14 euphranor RdThv. -non B. -nos V. 16 piraeicus S e coni. J. piraficus B. praeicus V. prei- RdT. peritus h. Pyreicus v. Graficus A Schöne. 17 dist. v.a. S. | proposito Bv. -tio r. | distinxerit ego. (cfr. § 29). distrux- BVh. destrux- Bdv. distrinx- Fröhner anal. crit. p. 16. 2º mendo cfr. XXXVII 143. 150. 195. XXXIV 62.

est gloriam. tonstrinas sutrināsque pinxit et asellos et
obsonia ac similia, ob haec cognominatus rhyparographos,
in iis consummatae voluptatis, quippe eae pluris veniere
quam maximae multorum. e diverso Maeniana, inquit 113
5 Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub
Veteribus. hic scaenas optime pinxit, sed hominem
pingere non potuit. contra Dionysius nihil aliud quam
homines pinxit, ob id anthropographos cognominatus.
parva et Calicles fecit, item Calates comicis tabellis, 114
10 utraque Antiphilus. namque et Hesionam nobilem pinxit
et Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui sunt in
schola in Octaviae porticibus, et in Philippi Liberum
patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso
expavescentem, in Pompeia vero Cadmum et Europen.
15 idem iocosis nomine Gryllum deridiculi habitus pinxit,
unde id genus picturae grylli vocantur. ipse in Aegypto
natus didicit a Ctesidemo.

Decet non sileri et Ardeatis templi pictorem, prae- 115
sertim civitate donatum ibi et carmine, quod est in ipsa
20 pictura his versibus:

---

§ 113: cfr. Festus p. 134. — cfr. infra § 148. — § 114
init.: Varro de vita p. R. I apud Charisium p. 126, 25 K. —
cfr. infra § 138. Varro r. r. III 2, 5. Quintil. inst. or. XII
10, 6. — extr.: cfr. infra § 140.

---

1 tonstrinal Bv. trostri- (-ti- F) RFdh. de V non con-
stat. | sustrinalque Bd. sutiri- F. 2 rhopicographos U.
3 his V. hiif B². | uoluptatis dv. uolunt- ll. | plurif Bv. pe-
turis V. -toris R. | ueniere B¹v. -nere B². -nire r.
5 oportebat B. 8 antropographos V. -afos B. 9 parua
Bdv. -uae V. -ue' R. | calicles Rv.a.C. -ides Vh. | calates
ll. Brot. -ades H. -aces C. -eces v. 10 anthiphilus B. |
namq. ll. U(D). nam v(J). 12 schola Rhv. ischo- B². isco-
B¹. ocho- Vd. 13 hippolitum V. philippi olympum B.
15 iocofis ll. J. -so v. locosis dh. (sc. tabellis: cfr. v. 9). |
gryllum v. grytlum B¹. -tulum B². egrillum r. | habitu B².
16 id BS. hic V¹Rd. hoc V²hv. | picturae Bdv. -tores
h. -torum V². -tor V¹R. | grylli BdG. -llus v. aegrilli V.
egr- Rh. 18 decet Bdhv. dicet V. dicit R. 19 carmen
Schneidewin.

Dignis digna. Loco picturis condecoravit
reginae Iunonis supremi coniugis templum
Plautius Marcus, cluet Asia lata esse oriundus,
quem nunc et post semper ob artem hanc Ar-
dea laudat,

5

116 eaque sunt scripta antiquis litteris Latinis, non fraudanda
et Studio divi Augusti aetate, qui primus instituit amoe-
nissimam parietum picturam, villas et porticus ac topiaria
opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes,
litora, qualia quis optaret, varias ibi obambulantium spe- 10
cies aut navigantium terraque villas adeuntium asellis aut
vehiculis, iam piscantes, aucupantes aut venantes aut etiam
117 vindemiantes. sunt in eius exemplaribus nobiles palustri
accessu villae, succollatis sponsione mulieribus labantes,
trepididis quae feruntur, plurimae praeterea tales argutiae 15
facetissimi salis. idem subdialibus maritimas urbes pin-
gere instituit, blandissimo aspectu minimoque inpendio.
118 sed nulla gloria artificum est nisi qui tabulas pinxere.

§ 116: cfr. Vitruv. VII 5, 2. (Plini epist. V 6, 22).

1 *dist. M Hertz (de Plautio poeta p. 12).* | digna *ll.v(G) D.*
-nu' *B(S).* | loco *ll.v(Brot.).* loca *G.* 2 *supremae v.a.H.*
3 *plautius (-uciuf B) marcus B.S. mareus plautis marcus r.*
marcus ludius v. | cluet asia lata *J cum Bergkio II 10.* cluetaf
alata *B.* cloet (do & *R*) asia lata *r.* Cleoetas Alalia *S.* Elotas
Aetolia *v.* 6 ea quae *B.* | fraudanda *ego coll. V 112.* -do
ll.v. (cfr. XVIII 35). 7 studio *B.D.* ludio *r.v.* S. Tadio
UJ. 8 porticus d(?) *v (corruptum olim in portuus).* -tus
rUD. cfr. XXXI 6 et de plur. num. § 114. 132. 144. (et portus
transponi debebat post colles). | topiaria *R.* 10 litora *Bhv.*
-ria *r.* | obtaret *V.* optarat *v.a.H.* 12 aucupantes *B.S.*
-tesque (aucopantes quae *V¹*) *r.v(D).* 13 nobiles *Bhv.* -lis
r. | palustri *BB.* paul- *r.* plaustri *v.* 14 accessu *Bv.* ac
(a *V*) censu *r.* | succollatis *BdhH.* -olatis *V.* suae collatis *B.*
subcollantium *B.* -llium *v.* | sponsione *ll.v(H).* specie *B.* |
mulieribus *dThH.* -ebribus *ll.* -eres *v.* | labentes *v.a.H.*
15 trepidis quae *BVU.* -disque *rBrot.* -dique *H(S).* -daeque
v. | tales *G.* fatales *ll.* faciles *hv.* 16 facetissimi *v.* -me
(facit- *B¹*) *B.* facilissimi *r.* | sales *v.a.H.* is aliis *B¹.* his / aliis
B². | subdialibus *Bdv.* subsid- *r.* de mendo *cfr. XXXIV 117.*
18 gloria *Bv.* om. *r.*

eo venerabilior antiquitatis prudentia apparet. non enim
 parietes excolebant dominis tantum nec domos uno in
 loco mansuras, quae ex incendiis rapi non possent. casa
 Protogenes contentus erat in hortulo suo; nulla in Apellis
 5 tectoriis pictura erat. nondum libebat parietes totos tin-
 guere; omnium eorum ars urbibus excubabat, pictorque
 res communis terrarum erat. — Fuit et Arellius Romae 119
 celeber paulo ante divum Augustum, ni flagitio insigni
 corrupisset artem, semper ei lenocinans feminae, cuius
 10 amore flagraret, et ob id deas pingens, sed dilectarum
 imagine. itaque in pictura eius scorta numerabantur.
 fuit et nuper gravis ac severus idemque floridis tumidus 120
 pictor Famulus. huius erat Minerva spectantem spectans,
 quacumque aspiceretur. paucis diei horis pingebat, id
 15 quoque cum gravitate, quod semper togatus, quamquam
 in machinis. carcer eius artis domus aurea fuit, et ideo
 non extant exempla alia magnopere. post eum fuere in
 auctoritate Cornelius Pinus et Attius Priscus, qui Honoris
 et Virtutis aedes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti
 20 pinxerunt, Priscus antiquis similior. — 11. (38) Non 121
 est omittenda in picturae mentione celebris circa Lepi-
 dum fabula, siquidem in triumviratu quodam loco deductus
 a magistratibus in nemorosum hospitium minaciter cum

2 uno Bv. una r. 3 mensural B. | an quaeque? | cara
 R. casula v.a.S. 4 contemptus V. | nulla BRdv. -llo Vh. |
 apellif Bv. -lles (app- Rh) rh. 5. 6 pingere d(?)v.a.S.
 8 ni BV²dS. ne r. nisi v. 9 corrupisset et V¹R. -umpisset
 B. | ei lenocinans BU. ali rv. | feminae cuius ego. cuius feminae
 ll.v. feminae post ei transposuit U. (an potius ei [sc. arti] leno-
 cinans, si cuius feminae? cfr. § 145. XX 160). 10 flagraret
 U. -grans ll.v. | et del. D. esset coni. S. | eas V²R. | dilectarum
 Bdv. dele- Vh. le- R. 11 imagines V². 12 floridis tumi-
 dus coni. J. -dif (-dvf B²) umidus B. -dus umidis (hum- R.
 humilis d. -lis rei hv) rdhv. floridus S. -dissimus U. -dus et
 uiuidus Traube. -dis S. Ummidius Fröhner anal. crit. p. 17.
 13 Famulus BVdD. fam- Fröhner. -ulis R. Fabullus ed.
 princ. U. Amulius v. 16 carcere B. | etus R. | artif Bv.
 ortis r. 18 attius ll.S. accius H. actius v. | quin B¹.
 19 in .p. B. imp. D. | augusto Rdhv. -ti V. ac B¹. has B².
 Aug. D. 20 pristus B. sed Priscus v.a.S.

iis postero die expostulavit somnum ademptum sibi volu-
crum concentu; at illi draconem in longissima membrana
depictum circumdedere luco, eoque terrore aves tunc
siluisse narratur et postea posse compesci.

- 122 (39) Ceris pingere ac picturam inurere quis primus 5
excogitaverit, non constat. quidam Aristidis inventum
putant, postea consummatum a Praxitele; sed aliquanto
vetustiores encaustae picturae exstiterē, ut Polygnoti et
Nicanoris, Mnesilai Pariorum. Elasippus quoque Aeginae
picturae suae inscripsit ἐνέκæεν, quod profecto non fe- 10
123 cisset nisi encaustica inventa. (40) Pamphilus quoque,
Apellis praeceptor, non pinxisse solum encausta, sed etiam
docuisse traditur Pausian Sicyonium, primum in hoc genere
nobilem. Bryetis filius hic fuit eiusdemque primo disci-
pulus. pinxit et ipse penicillo parietes Thespiis, cum 15
reficerentur quondam a Polygnoto picti, multumque com-
paratione superatus existimabatur, quoniam non suo genere
124 certasset. idem et lacunaria primus pingere instituit, nec
camaras ante eum taliter adornari mos fuit; parvas pingebat
tabellas maximeque pueros. hoc aemuli interpretabantur 20

§ 122: cfr. supra § 98. — § 123: cfr. Horat. sat. II 7, 95. —
§ 124: cfr. Pausan. II 27, 3.

1 iif (hiif B²) postero Bv. spontero V. spont ho R. | ad-
eptum B¹V. 2 contentu B¹V. cantu B². 3 luco BdTS.
loco rv. | terrorem B¹. 4 narratur BVG(S). -antur RdTh
v(Brot.). | potuisse D cum U 773. cognitum est ita posse v.
5 caeris Vv.a.C. cererif B. | hac V. | pictura minuere BV. |
qui d(?) Brot. 8 encaustae B¹U. -te VR. -ticae v. incaustae
B². -teae d. 9 mnesilai ego. menf im B. ae (e Rd) mane-
silai rd. ac mnasi- D. et maresi- v.a.B. et arcesi- h(?) Lugd.
et archesi- B. | periorum B. | elasippus S cum Schneidewino.
eiaf- B. lass- (-ipus V) r. lys- v. 10 enecaen B(S). enaecen
d. enean R. -eten v. aeneten V¹. -nean V². ἐνέκαυεν G. en-
causen B. | preſto R. 11 incaustica B²G (errore). 12 en-
causta dH. -to hman. Dal. (cfr. § 149). -tica v. incausta ll.
13 pafian B. 14 bryetif BS. brie- rv. | eiusdem qui B.
15 ipfi B. | pinicillo V. -llof B. | thespis B(S). -pif BD.
16 hepis r. thebis dv(Brot.). 16 pylignoto R. 18 lacuna-
n B¹. 19 amaras R. camaras dhv.a.S.

facere eum, quoniam tarda picturae ratio esset illa. quam
ob rem daturus ei celeritatis famam absolvit uno die
tabellam, quae vocata est hemeresios, puero picto. amavit 125
in iuventa Glyceram municipem suam, inventricem coro-
5 narum, certandoque imitatione eius ad numerosissimam
florum varietatem perduxit artem illam. postremo pinxit
et ipsam sedentem cum corona, quae e nobilissimis tabula
est, appellata stephanoplocos, ab aliis stephanopolis, quo-
niam Glycera venditando coronas sustentaverat paupertatem.
10 huius tabulae exemplar, quod apographon vocant, L. Lu-
cullus duobus talentis emit .... Dionysius Athenis. Pausias 126
autem fecit et grandes tabulas, sicut spectatam in Pompei
porticu boum immolationem. eam primus invenit picturam,
quam postea imitati sunt multi, aequavit nemo. ante omnia,
15 cum longitudinem bovis ostendi vellet, adversum eum
pinxit, non transversum, et abunde intellegitur amplitudo.
dein, cum omnes, quae volunt eminentia videri, candi- 127
canti faciant colore, quae condunt, nigro, hic totum bovem
atri coloris fecit umbraeque corpus ex ipsa dedit, magna
20 prorsus arte in aequo extantia ostendente et in confracto
solida omnia. Sicyone et hic vitam egit, diuque illa fuit

1 illi V. 2 daturus *ll.v(S)*. arti dat- *G*. | ei *ego*. & *BG*.
om. rv. 3 tabulam V. *an recte?* | hemerisios *BV*. 4 gly-
ceram *Bv*. clice- *r*. | municerem *B*. 6. 7 pinxit & *BS*. pinxit
rv. *an et pinxit?* 7 corona *R*. 8 appellata est *dhv.a.D*. |
stephanoplocos *v*. -pio *col. B*. -neplocos *rH*. | stephanopolis
dhv. -potis (staph- *V*) *ll*. 9 clicera *R*. | uendo *B¹*. 10
exemplar *Bv*. -la *r*. | apograpton *V*. -grapo *B¹*. -crapho *B²*.
10. 11 lucilius lucullus *Vh*. 11 *lac. ego indicavi. ex-*
ciderunt fere fecerat id. cfr. § 148. | dionysius (-nisius *R*.
dyo- *V*) *ll*. -siis (*P*) *H*. a dionysio *v*. | panfias *B*. 12 grandis
BS. | spectatam *B*. 13 porticibus *dh(?)v.a.S*, ut § 132. |
boum *V*. bo *R*. | invenit in *B*. *an -nit ibi?* 14 multif *B¹*.
-ti sed *B²*. | aut *R*. 15 longitudinem *Bhv*. -ne *r*. | bouis
Bhv. -ues *r*. 17 Nein *B*. | eum *BV*. | que *BV*. qui d. |
uolent *B*. 17. 18 candicantia *dhv.a.S*. 18 facient *VR*. |
colore *BS*. -rem *rv*. | quae *BVS*. que *rv*. | condunt *ll.S*. -dant
dhH. -diant *v*. 19 umbrae quae *B*. | ipsa *BTS*. -so *rv*.
20 equo *dhv.a.B*. | extantia *B²v*. -anita *B¹*. -atica *R¹*. -at
ita *rd*. | ostendente *BS* (-dens *v*). extond- *r*. 21 sicyone *B*.
sicyonem *V*. | et *del. B²*.

patria picturae. tabulas inde e publico omnes propter
aes alienum civitatis addictas Scauri aedilitas Romam
transtulit.

- 128 Post eum eminuit longe ante omnes Euphranor Isthmius
34,50 olympiade CIII, idem qui inter fectores dictus est nobis. 5
fecit et colossos et marmorea et typos scalpsit, docilis ac
laboriosus ante omnes et in quocumque genere excellens
ac sibi aequalis. hic primus videtur expressisse dignitates
heroum et usurpasse symmetrian, sed fuit in universitate
129 corporum exilior et capitibus articulisque grandior. volu- 10
mina quoque composuit de symmetria et coloribus. opera
eius sunt equestre proelium, XII dei, Theseus, in quod
dixit eundem apud Parrhasium rosa pastum esse, suum
vero carne. nobilis eius tabula Ephesi est, Ulixes simu-
lata insania bovem cum equo iungens et palliati cogi- 15
tantes, dux gladium condens.
- 130 Eodem tempore fuere Cydias, cuius tabulam Argonautas

§ 128: Quintil. inst. or. XII 10, 6. 12. Vitruv. VII praef. 14.
— § 129: Pausan. I 3, 3. Val. Max. VIII 11 ext. 5. — Plutarch.
de glor. Athen. 2. — Lucian. de domo 30. — § 130: (cfr. Th.
lap. 53). Eustath. ad Dionys. Perieg. 526. — cfr. supra § 27.

1 e om. B. | omnis BS (ter deinceps). 4 isthismius V.
is thyfm- R. 5 ciii S. cilli BV. cli d. centesima quarta
(R?)v. | fectores Bv. fect- r. cfr. XXXIV 76. 6 marmora
hv.a.S, ut XXXVI 15. | & ll.S. ac hv. | typos BdTU. thipos
R. pos V. scyphos hv. (an colossos e marmore et ectypos?). |
sculpsit dTv.a.G. 7 laboriosis R. | et om. R. 8 & ex-
pressisse VRhv.a.G. | dignitates B²dv. -tis B¹S. -natis r.
9 eroum B. eorum h. | ut usurpasset V. | uniuerfitatem B¹.
-satate V. 10 & BS. e r. om. dhv. 11 symetria BV.
12 equaestre B². aequa estra e B¹V. | thesauf B. | quod
BU coll. § 62. XXXVI 46. quo rv(J). 13 pastum Bv.
passum r. 14 carnes B. | nobilis B²VRhv(S). -les B¹(d?)G. |
eius est hv.a.G. | tabula ll.v(S). -lae G. | ephesi est d²in ras. S.
ephaesi (-siae B¹) est B. ephesius & (e V¹) r. -esi hv. 14. 15
simulata Bv. -lat r. 15 uesania hv.a.S. | aequo BV. | pal-
liati BG. palati r. palamedes hv. 15. 16 cogitantes (-tis B²)
ll.G. om. hv. an uocitantes? cfr. Lucian. 16 glandium Vd.
fasce gladium v.a.G. | an educens? 17 fuit v.a.J. | cydias
D. cydi (cidi VR) & cydias (cid- VR) ll. et cydias v (lac. ante
indicata J). et cydias cythnius U cum Bergkio II 8.

HS CXXXXIII Hortensius orator mercatus est eique aedem
 fecit in Tusculano suo, Euphranoris autem discipulus Anti-
 dotus. huius est clipeo dimicans Athenis et luctator tubicen-
 que inter pauca laudatus. ipse diligentior quam numero-
 5 sior et in coloribus severus maxime inclaruit discipulo
 Nicia Atheniense, qui diligentissime mulieres pinxit. lumen 131
 et umbras custodiit atque ut emerent e tabulis picturae
 maxime curavit. operum eius Nemea advecta ex Asia Ro-
 mam a Silano, quam in curia diximus positam, item Liber 27
 10 pater in aede Concordiae, Hyacinthus, quem Caesar Augustus
 delectatus eo secum deportavit Alexandria capta, et ob id
 Tiberius Caesar in templo eius dicavit hanc tabulam et
 Danaen, Ephesi vero est megabyzi, sacerdotis Ephesiae 132
 Dianae, sepulchrum, Athenis necyomantea Homeri. hanc
 15 vendere Attalo regi noluit talentis LX potiusque patriae
 suae donavit abundans opibus. fecit et grandes picturas,
 in quibus sunt Calypso et Io et Andromeda; Alexander
 quoque in Pompei porticibus praecellens et Calypso sedens
 huic eidem adscribuntur. quadripedum prosperrime canes 133

§ 131 extr.: cfr. Pausan. III 19, 4. (Martial. ep. XIV 173).

— § 132: anth. Pal. IX 792. Plutarch. non p. suav. viv. sec.
 Epic. 11, 2. — anth. Planud. IV 147. — § 133: Pausan. I 29, 15.

1 CXLIII Vdhv.a.S. CLIV B. 2 euphranoris v. -nonif B.
 -phenoris r. | dist. S. 2. 3 fuit Antidotus v.a.S. 3 clypeo
 B. | luctator B¹V. 3. 4 tubicemq. B. iab- V. tibicenque dh
 v.a.S. 4 diligentior dv. deli- B. diligentia r. 4. 5 numero-
 fior B. 5 severus ll.v(S). -rior dTh(?) Brot. | inclarui id B¹.
 6 nicia dv. nincta B. nia V¹R. uia h. ni V². | atheniense
 BhS. -sae V. -fel B¹. -fil B². -si dv. cfr. § 58. 7 custo-
 diuit dv.a.S. -dit VRh. | adque B¹. | iminerent Vh. | picturae
 ll.v. an figurae? cfr. § 4. XXXIII 157. 8 operū ego. -ra
 ll.v. (dist. ego). cfr. § 132 Ephesi vero est. 9 a om. B. ma
 B¹. | posita V. 11 alexandreae B¹. -ria B²Rdhv.a.S.
 13 danaen BFU coll. § 28. -nae// VS(J). -nen B. diana d(?) G.
 -nae (del. et) v. | megabyzi B. -agyfi B. -alysi Vdv. -sis B.
 cfr. § 93. 14 necromantia (nechr- V) VRdhv.a.S. 15 non
 luit B. | ix B. 16 pictoras V¹. -res B. 17 androm& B.
 18. 19 dist. Madvig adv. crit. III 212. 19 eidem S cum
 Schultzio. fidem ll. quidem v. | quadripedum Madvig. -dē BF.
 -def Bv. de V non constat. | prosperime V. -erarime B.

expressit. hic est Nicias, de quo dicebat Praxiteles interrogatus, quae maxime opera sua probaret in marmoribus: quibus Nicias manum admovisset; tantum circum-
litioni eius tribuebat. non satis discernitur, alium eodem
nomine an hunc eundem quidam faciant olympiade CXII. 5

134 Niciae comparatur et aliquando praefertur Athenion
Maronites, Glaucionis Corinthii discipulus, austerior colore
et in austeritate iucundior, ut in ipsa pictura eruditio
eluceat. pinxit in templo Eleusine phylarchum et Athenis
frequentiam, quam vocavere syngenicon, item Achillem 10
virginis habitu occultatum Ulixē deprendente et in una
tabula vi signa, quaque maxime inclaruit, agasonem cum
equo. quod nisi in iuventa obiisset, nemo compararetur.

135 Est nomen et Heraclidi Macedoni. initio naves pinxit
captoque Perseo rege Athenas commigravit. ubi eodem 15
tempore erat Metrodorus, pictor idemque philosophus, in
utraque scientia magnae auctoritatis. itaque cum L. Paulus
devicto Perseo petiisset ab Atheniensibus, ut ii sibi quam
probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos,
item pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses 20

Demetr. Phal. de eloc. 76. — § 134: (cfr. Pausan. I 26, 3 extr.).
— § 135 init.: cfr. infra § 146. — cfr. Cic. de or. I 11, 45.
Acad II 6, 16.

1 hic eonitias B. 2 que B. quam V. | armoribus B.
3. 4 circumlitioni dv. -ne B. -licione V. -lycinione B.
4 alium B(?) G. -ut B¹. -ud B² Vdh. -us Tv. 5 an hunc
BG. ad (at v) hunc Vhv. adhuc BdT. | faciant d(?) G. -iunt
ll.v. 6 comparatur dv. comparantur B. -rabatur r. | aliquanto
Bdhv.a.S. 6. 7 atheniona amronites B. 7 et austerior
v.a.S. 9 eleuffine BV. | phylarchum dh Lugd. -cum BR.
philartum V. -rchum v. 10 frequentia B. | syngenicon B
(P) H. lyng- dT. ling- r. polygynaecon v. 11 deprendente
(-ti B) BS. -rehendente rv. 12 tabulam B¹. | vi signa H
cum Gron.(S). ut signa ll. del. v. insigni Brot. cum Durando.
locum nondum sanatum puto. 13 nisi inuenta B. | obiisset
V. | nequo B. nemo ei dhv.a.S. 16 philosophus Bv. -phos
(phyl- V¹) r. 17 utramque B¹. | scientia Bdhv. -tiae r.
18 petisset VRdhv.a.S. | ut ii B¹ S. uti B² VU. ut Bdhv.
19 miterent V. met- B. 20 idem B. itemque v.a.S. |
excolendum Bv. excoge- Vdh. exquo-ge- B.

Metrodorum elegerunt, professi eundem in utroque desiderio praestantissimum, quod ita Paulus quoque iudicavit.

Timomachus Byzantius Caesaris dictatoris aetate Aiace[m] 136 et Mediam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis aede positas, 5 LXXX talentis venundatas. talentum Atticum × VI taxat M. Varro. Timomachi aequae laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris et Lecythion, agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. praecipue tamen ars ei fuisse in 10 Gorgone visa est.

Pausiae filius et discipulus Aristolaus e severissimis 137 pictoribus fuit, cuius sunt Epaminondas, Pericles, Media, Virtus, Theseus, imago Atticae plebis, boum immolatio. — Sunt quibus et Nicophanes, eiusdem Pausiae discipulus, 15 placeat diligentia, quam intellegant soli artifices, alias durus in coloribus et sile multus. nam Socrates iure omnibus placet; tales sunt eius cum Aesculapio filiae Hygia, Aegle,

---

§ 136: cfr. supra § 26. VII 126. — Cic. Verr. IV 60, 135. Ov. trist. II 525 sq. anthol. Planud. IV 83. 135—140. 143. 128. — § 137: cfr. supra § 111. Polemo ap. Athen. XIII 21 p. 567^b. — cfr. Plin. XXXVI 32. — cfr. Pausan. X 29, 1. Propert. V 3, 21.

---

1. 2 unumque desiderium B. 3 timomachus V. -ochracuf B. | aiace[m] dThv. ata- V. macem B. om. R. 4 & BdTH. ei V. om. R. ei pinxit et hv. | mediam BU. -ia r. -deam dThv. | pinxit om. hv.a.H. | ab ecinue naeris V. | genitricis B². 5 uenundatas R(?)dhH. | x. VI H(S). × vi. m. BBrot. xvi rv. 5. 6 taxat M. G. taxatum VRd. -tur v. om. B. 6 ephigenia B². 7 et om. R(?)G. *pertinet fortasse post Orestes (v. 6).* | lecythion Bdv. laec- V. lethition R. | agilitatis dhv. aeg- BV. eg- R. | exercitatur V. -ato B. 7. 8 nobilium VR. 8 palliati Bv. cfr. § 129. palpa- r. | dicturos Bv. -rus r. | instantem B¹. 9 ei V²dv. et r. 11 e severissimis dhv. e saeuer- V. e uer- R. esse uerissimilif B (*partim in ras.*). 12 sunt om. B. | epimanondas B. | medea dhv.a.U. 13 bouom B¹. 14 nicophanes BS. mechopa- Rdhv. inech- V. cfr. § 111. 16 et sile ll.(P)H. sed et v. | nam — 17 placet *parenthetice dicta putaverunt SJ. de partic. nam et de Socrate pictore cfr. XXXVI 32.* 17 talesque v.a.S. | sculapio V. scol- R. | filiae hv. -iae & ll. | hygia aegle v. thygiaegle B. hygiagle r.

Panacea, Iaso et piger, qui appellatur Ocnos, spartum torquens, quod asellus adrodit.

- 138 Hactenus indicatis proceribus in utroque genere non silebuntur et primis proximi: Aristoclides, qui pinxit aedem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur ac pulchra alias domo splendescente ipsiusque pueri ore, item lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa, Ptolemaeo venante, sed nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem aposcopeuonta appellant, Aristophon Ancaeo vulnerato ab apro cum socia doloris Astypalaea numerosaque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, 5
139 Credulitas, Ulixes, Deiphobus, Dolus. Androbios pinxit Scyllum ancoras praecedentem Persicae classis, Artemon Danaen mirantibus eam praedonibus, reginam Stratonicen, Herculem et Deianiram, nobilissimas autem, quae sunt in 15 Octaviae operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos exusta mortalitate consensu deorum in caelum euntem, Laome-

§ 138: cfr. supra § 114. — § 139 init.: Herod. VIII 8. Pausan. X 19, 1.

1 panacea iaso B. panaca iasuf (lacus d) Bd. penaca lacus (locus R) r. pane calasus v. | quia B¹V. 2 arrodit v.a. Brot. arodi V. rodi d. rodit T. 3 haectenul B. act-V¹. 4 oristoclides B. | an qui delendum? cfr. § 139. | eadem R. 5 anthiphilus B. antipilus Vd. | conflante B. conflantem V. 5. 6 laudatus H Brot. 6 pulchra B¹. pulchre hv.a. G. | domos Vd. (ac pulchra alias domo corrupta videntur; an e pictura atra foculo?). 7 in quo ferant B.

8 ptolomaeo R. -meo V. | uerante B¹. uelante B². | nobilissimo BH. et nobil- v. non (n R) uil- r. 9 pello B¹. | pantherina VR. | aposcopeuonta Vdh B(H). -omte R. -oponta G. apocoptonta v. poscoleuonta B. 10 ancaeo G. -aeum D (claudicante structura). ancaiu B¹. angaiu B². ancalū r. -chalo v. | uulnerato v. -tū VRd D. muineratumo B. | atro B. 10. 11 astypalaea D cum Brunnio (hist. artif. Gr. II 53). -pale ll.v.

11 numerosaque (quae B) BRv(G). -ros atque Vd. -rosaeque B. | quo B. | primamus V. primus B. | helena Bdv. om. r.

12 deiphobi V. | Dolon C. 13 scyllum BVS. -llam Bv. -llin B e Paus. X 19, 1. | praecedentem B. | persice classi V.

14 danen Rv.a. Bas. 15 delianiram V. | nobilissimis R. 16 ab oeta Rv. auoeta Vdh. a boeotia B. | exuta dh(?) C. 17 et p. 281, 1 idomedonif B.

dontis circa Herculem et Neptunum historiam; Alcimachus
 Dioxippum, qui pancratio Olympiae citra pulveris iactum,
 quod vocant ἄkovrῑ, vicit; Coenus stemmata. Ctesi- 140
 lochus, Apellis discipulus, petulanti pictura innotuit, Iove
 5 Liberum parturiente depicto mitrato et muliebriter in-
 gemescente inter obstetricia dearum, Cleon Cadmo, Ctesi-
 demus Oechaliae expugnatione, Laodamia, Ctesicles reginae
 Stratonices iniuria. nullo enim honore exceptus ab ea
 pinxit volutantem cum piscatore, quem reginam amare
 10 sermo erat, eamque tabulam in portu Ephesi proposuit,
 ipse velis raptus. regina tolli vetuit, utriusque simili-
 tudine mire expressa. Cratinus comoedos Athenis in
 pompeo pinxit; Eutychides bigam: regit Victoria. Eudorus 141
 scaena spectatur — idem et ex aere signa fecit —, Hippys
 15 Neptuno et Victoria. Habron amicam et Concordiam pinxit
 et deorum simulacra, Leontiscus Aratum victorem cum
 tropaeo, psaltriam, Leon Sappho, Nearchus Venerem inter

§ 140 init.: cfr. Suid. s. v. Ἀπελλῆς. — § 141 init.: cfr.
 Athen. XI 48 p. 474^d.

1 historiam *ll.v.* an iniuriam? 1. 2 alchimachus (alclum- **R**)
 dioxippum **VR**. 2 olympiae **Bd v(S)**. -phiae **V**. -pia **R(?)h H**. |
 pulueris *v.* pueris *ll.* | lactum **V**. tactum *HBrot*. 3 tem-
 mata **B**. teminata **V**. 3. 4 ctesilochus **Bd v**. etaesilocus **V**.
 ethes- **R**. 4 picturae **B²VR**. 5 mulieriter **B**. 5. 6 in-
 gemiscente **Rdh v.a.S**. 6 obstetricia **Rd G**. -rices **Th v (add.**
et). -ricaea (-stretr- **V¹**) **V**. optr&iola **B²**. -oda **B¹**. | cleon
 cadmo (clad- **B**. admeto *G*) *ll.H*. clamorem *h v.a.G*. 6. 7
 ctestidemus **VR**. 7 oechalle **V**. clech- **R**. | laodimia **R**. |
 ctesicles *S e coni. J*. etesides **B**. clesides *rv*. | regina **V**.
 8 iniuriam **R**. 9 uolutantem *d G(S)*. -untatem **B**. -untantem
r. -uptantem *h Brot*. -atem *v*. | pisator **B**. -ture **V**. | reginas
VR. 11. 12 similitudinē irae **B**. 12 comoedos *C cum B(D)*.
 -moedus (-medus **V**) *ll.v(S)*. cfr. § 147. | im **B**. om. *h v.a.B*.
 13 pompeo *G(H)*. -pio **B**. -peio *ll.Dal.(S)*. -peium *h v*. |
 eutychides *B(D)*. -dis **R(?) H** (*dist. sublata*). euthycides **B**.
 eith- **V**. euclides *h*. euchi- *v*. | biccam **VR**. | *dist. G*. | regis
h v.a.G (add. cum). quam regit *vet.Dal*. 14 caena **V**. cena
R. | hippys *S cum Keilio*. hyppis *d*. hyppus **B**. hypis *r*. iphis *v*.
 hippias *H*. 15 amicitiam *v.a.J*. 16 leontiscum **B**. 17
 propaeo **B**. tropheo (-aeo *Bas.*) *rv.a.Brot*. | psaltria **B**. | sapp
B. | nearchus **BS**. cfr. § 147. nicarcus **R**. nicaearcus **V**. -c^t

Gratias et Cupidines, Herculem tristem insaniae paeni-
 142 tentia, Nealces Venerem, ingeniosus et sollers, ...ime
 siquidem, cum proelium navale Persarum et Aegyptiorum
 pinxisset, quod in Nilo [cuius est aqua maris similis]
 factum volebat intellegi, argumento declaravit quod arte 5
 non poterat: asellum enim bibentem in litore pinxit et
 143 crocodilum insidiantem ei; Oenias syngenicon, Philiscus
 officinam pictoris ignem conflante puero, Phalerion Scyllam,
 Simonides Agatharchum et Mnemosynen, Simus iuvenem
 requiescentem, officinam fullonis quinquatrus celebrantem, 10
 144 idemque Nemesim egregiam, Theorus se inungentem, idem
 ab Oreste matrem et Aegisthum interfici, bellumque Ili-
 cum pluribus tabulis, quod est Romae in Philippi porti-
 cibus, et Cassandram, quae est in Concordiae delubro,
 Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem, Theon 15
 Orestis insaniam, Thamyram citharoedum, Tauriscus disco-
 bolum, Clytaemestram, Paniscon, Polynicen regnum repe-
 tentem et Capanea.

145 Non omittetur inter hos insigne exemplum. namque
 Erigonus, tritor colorum Nealcae pictoris, in tantum ipse 20

§ 144: (cfr. Aelian. var. hist. II 44. Plutarch. de audiend. poet. 3). Quintil. inst. or. XII 10, 6. — cfr. Plin. XXXVI 33.

v. nice- dG. 1. 2 paenitentia S. pen- (-tiae VR) ll. poen-
 dv(D). 2 sollers Bv. soppers r. in d ras. opere h. | lac. ego
 indicavi et dist. ime VR. inte B. in d ras. in arte v(G). hic
 arte C. iste D. an prosperrime (prioribus litteris absorptis)?
 cfr. § 133. 3 in (pro cum) B. 4 nilo cuius v. cuius
 nilo ll. | aquam BVh. | mari R(?)v.a.S. | uncus posui cum U 775.
 6 et om. B. 7 corcodillū B. | & (pro ei) B. | syngenicon
 dhv. -cū R. fingecon B¹. -genicon B². -cum V. 8 pale-
 rion cillam VR. 9 agatharchum dhBas. -cum V. -rgū R.
 -tarcum B. -chum v. | mnemosinen Vv.a.Bas. nemo- B.
 10 quinquatruuf BD. 11 itemque R. | nemesin dv.a.S. |
 theodorus Thv.a.S. | se inungentem SJ. emung- Bv. et inung-
 RThH. et mung- Vd. erumpentem D cum Benndorfio. | item
 VRh. 12 matrif B. 12. 13 illam cum B. 14 casandram
 V. -rū R. 15 teon VR. 17 clytemestram B. -taemnestram
 R(?)dv.a.D. (post Oreste v. 12 transponi voluit U 776). | paniscon
 BS. -cum rv. 17. 18 repetentem Bhv. repen- rVen, peten- d.
 19 omittemur V. 20 origonuf Bd h.

- profecit, ut celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Aeginetae fictoris. illud vero perquam rarum ac memoria dignum est, suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, 5 Mediam Timomachi et quam diximus Venerem Apellis, in 92 maiore admiratione esse quam perfecta, quippe in iis liniamenta reliqua ipsaeque cogitationes artificum spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est manus, cum id ageret, extinctae.
- 10 Sunt etiamnum non ignobiles quidem, in transcurso 146 tamen dicendi Aristocydes, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas, Tisicratis filius, Coroebus, Nicomachi discipulus, Charmantides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Dicaeogenes, qui cum Demetrio rege vixit, Euthymides, 15 Heraclides Macedo, Milon Soleus, Pyromachi statuarii discipuli, Mnasiheus Sicyonius, Mnasitimus, Aristonidae

§ 146: cfr. Pausan. I 1, 3. — Plin. supra § 108. 135. XXXIV 140.

1 proficit VR. | pasiam dhv. -stam B. -sian rS. 2 aeginetae dv. -na& e B. -geniten V. eg- R. | fictoris dhv. -res VR. pictores B. -ris D. | rarum Bv. paruum r. 3 est BS. et r. etiam d(?)v. 3. 4 imperfectasque v. inter- ll. 4 tabulis siat B. | tyndariadas nichomachi B. 5 media B. -deam dv. a. J. | pellis B. 6 fessa (pro esse) B. | perfecta B. | iis dhv. if BD. his r. 9 agerent extinctae desiderantur v. a. S. 10 etiamnum B¹ Vv(S). -annum B¹. -amnunc Bd(?) Brot. -am Dal. 11 aristocydes BS. -oquides RF. -o quidem V. -onides hv. | syrus v. surus ll. D. 12 arcesillas B. -ilaus hH Brot. | tisicratis dv. tisigr- VR. tuf figr- B. | coroebus S cum Keilio. corbios Bd. -ius Rh. cordius V. corybas (Lugd. corib- v) v. a. S. | nicomachis B. nichomachi V. 13 charmantides S cum Keilio. -nides B. carma- rv. | euphranoris Bv. euf- h. eutr- d. eitr- B. ettr- V. | dionysodorus S cum Keilio. -siodorus (-nisi- V) ll. v. 13. 14 dicaeogenes S cum Keilio. dicaog- ll. diog- hv. 14 euthymides d(?) S cum Keilio. (-medes hv). eutym- B. eutim- V. eitim- R. 15 midon h. mydon v. a. S. | soleus G. solaeus B. (an solensis?). solus rv. | pyromachi VR. philo- v. a. G. cfr. XXXIV 51. | statuarii B. 16 discipulus R(?) dhv. a. J. | mnasiteos VR. mnesitheus HBrot. | sicyonius (sicio- R) mnasitimus (-idemus v) BdG. om. B. sicionius mnasitius sicionius mnasitimus V. | aristonide BV. -dis v. a. H.

filius et discipulus, Nessus, Habronis filius, Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius et Stadios, Nicosthenis discipuli, Xenon, Neoclis discipulus, Sicyonius.

- 147 Pinxere et mulieres: Timarete, Miconis filia, Dianam, quae in tabula Ephesi est antiquissimae picturae; Irene, 5 Cratini pictoris filia et discipula, puellam, quae est Eleusine, Calypso, senem et praestigiatores Theodorum, Alcisthenen saltatorem; Aristarete, Nearchi filia et discipula, Aesculapium. Iaia Cyzicena, perpetua virgo, M. Varronis iuventa Romae et penicillo pinxit et cestro in ebore ima- 10 gines mulierum maxime et Neapoli anum in grandi tabula, 148 suam quoque imaginem ad speculum. nec ullius velocior in pictura manus fuit, artis vero tantum, ut multum manipretiis antecederet celeberrimos eadem aetate imaginum pictores Sopolim et Dionysium, quorum tabulae pinaco- 15 thecas inplent. pinxit et quaedam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobulum.

§ 148: cfr. Cic. ad Att. IV 16, 12. Plin. supra § 113.

1 hadronif B. 2 samius hv. sannus V. -nnos Bd. -nos B. | stadios BdJ. -ius B(B)G. -ieus H. statius V. tadius v. 4 mulier aestimare B. | miconis ll.H. nic- G. myc- v. | filiam B. 5 quae (que B) ll.S. om. hv. | tabula quae h v.a.S. | ephaesi B. | antiquissimae BG(S). -mis (praem. in dhv) rdhv(Brot.). 6 cratini hv. -nif B². gratinis r. cfr. § 140. | quae Bv. qua r. | est BVv. aet B. 7 dist. Fröhner anal. crit. p. 15. cfr. § 132. (fortasse et delendum. an vero Calypso senex intellegitur opposita puellae?). | finem B. | praestreglatorem Vd. | theodorum theodorum B. 7.8 alchiftenen B. alcistenen r. -nem d. -sthene v.a.S. 8 aristareti B. 9 iaia BS. lala rv. Laia Schneidewin. Maia Fröhner l. l. p. 18. | perpetua Bhv. -tuo r. | M. BC(D). marci dhLugd. -cia r. martia M. v. | uarrone B in ras. 10 inuenta Rochette (Fröhner l. l. p. 18). | cestro BhB. cesiro rv. | e hore B. aebore V. 11 neapoli anum H cum Petito. -itanum ll.v. 13. 14 manipretiis (-raet-BV) S. manvp- B². manipretii R. -tio G. immanitate pretii hv. cfr. XXXIV 37. 14 eadem BVv(D). om. B(?)S. | state V¹. aest- V². 15 sopolim BRTS. -lin dhH. -lym V. sopylon v. | dionisidium B. 15. 16 pinachotechas V. -apothecal (bine a- B²) B. 16 ei quadam V. 17 autobulum dG. autobulum VR. auteb- B. antob- hv.

(41) Encausto pingendi duo fuere antiquitus genera, 149
cera et in ebore cestro, id est vericulo, donec classes
pingi coepere. hoc tertium accessit resolutis igni ceris
penicillo utendi, quae pictura navibus nec sole nec sale
5 ventisve corrumpitur.

(42) Pingunt et vestes in Aegypto, inter pauca mira- 150
bili genere, candida vela, postquam attrivere, inlinentes
non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. hoc
cum fecere, non apparet in velis, sed in cortinam pigmenti
10 ferventis mersa post momentum extrahuntur picta. mirum-
que, cum sit unus in cortina colos, ex illo alius atque
alius fit in veste accipientis medicamenti qualitate mu-
tatus, nec postea ablui potest. ita cortina, non dubie
confusura colores, si pictos acciperet, digerit ex uno pin-
15 gitque, dum coquit, et adustae eae vestes firmiores usibus
fiunt quam si non urerentur. — 12. (43) De pictura 151
satis superque. contexuisse his et plasticen conveniat
eiusdem operae terrae.

Fingere ex argilla similitudines Butades Sicyonius

§ 151: Isid. XIX 15. — cfr. Athenag. legat. pro Chr. 17
p. 18 (Schwartz).

1 incausto B². | fuere B S. fuisse r v. | genera constat
v. a. S. 2 castro R. | ides Vd. | vericulo (*Salm. p. 163^b D*) S.
cfr. XXXIII 107. uir- ll. v. | classis R. 4 in nauibus h
v. a. S. 5 ventisue CFW Müller p. 16. -isque Bd v. uestis-
que r. 6 uestif B¹ S. 6. 7 mirabile B¹. 7 atriuere BV.
8 f& B. 9 uelif & in B. | pigmenti B² G. -tif B¹. -gemici
B. -gemut V. pingi in hv. 10 feruentes aquas hv. a. G.
11 illo B. 12 fit Vd. | medicamini VRd. -nis hv. a. G.
14 confusara B. | digerit Bd Tv. -ret r. | uno Bd Verc. uino r
v. a. H. 15 coquit Rd hv. -ui B¹ V. -uitur B² D. | eae B¹ S.
he B². om. r v. | firmiores ufibus BS. -oribus r. -ores dhv.
17 satis om. R. | his om. R. | plastice V. | *distinxi cum O Jahnio.*
cfr. Fröhner mus. Rhen. 47 p. 294. 18 operae BV² (*genet.*
qualit.). cfr. § 183. -re r v (*ad seqq. relatum*). fortasse operis
scribendum est, ut § 74. XV 131. XXVII 1. XXXVI 13,
aut post conueniat (v. 17) exciderunt quae constat, ut fuerit
quae constat opere (cfr. XI 224. X 94. XIV 55. IX 151.
XXXIII 95 al.). 19 et (*pro ex*) Vh. | similitudinis VR. |
butades (-aref B) BS. cfr. § 152. debu- r. dibu- dhv.

figulus primus invenit Corinthi filiae opera, quae capta amore iuvenis, abeunte illo peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit, quibus pater eius inpressa argilla typum fecit et cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit, eumque servatum in Nymphaeo, donec Mummius Corinthum everterit, tradunt. 5
152 sunt qui in Samo primos omnium plasticen invenisse Rhoecum et Theodorum tradant multo ante Bacchiadas Corintho pulsos, Damaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Etruria Tarquinium regem populi Romani genuit, comitatos fectores Euchira, Diopum, Eugrammum; ab iis Italiae traditam plasticen. Butadis inventum est rubricam addere aut ex rubra creta fingere, primusque personas tegularum extremis imbricibus inposuit, quae inter initia prostypa vocavit; postea idem ectypa fecit. 10
hinc et fastigia templorum orta. propter hunc plastae appellati. 15

153 (44) Hominis autem imaginem gypso e facie ipsa primus omnium expressit ceraque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sicyonius, frater Ly- 20
84, 61 sippi, de quo diximus. hic et similitudines reddere instituit; ante eum quam pulcherrimas facere studebant. idem et de signis effigies exprimere invenit, crevitque res in tantum, ut nulla signa statuaeve sine argilla fierent.

§ 152: (cfr. Pausan. IX 41, 1. X 38, 5. III 12, 10). — extr.: Isid. XX 4, 3.

2 et (*pro ex*) V. | fac B¹. -ciem V. 4 expressa R. | tyrum B. | et circum V. 6 euerteret *dhv.a.S.* 8 tradant Bv. -dunt *rG* (*errore*). | mulio BV. | bachiadas BVT. batti-*v.a.H.* 11 euchira diopum BS. heucira opū *r.* euchira et B. -rapum et *v.a.Bas.* | eugramum BV. 12 is V¹. his V². | butidis R. dibutadis *v.a.S.* 13 rubra *ll.Brot.* -rica *dv.* | cretam *Vhv.a.Brot.* 14 q, B¹. eq, B². 15 prostipa V. protypa *v.a.Brot.* | ecrypa B. 16 fastidia V¹R. | arta B. | plaste BV*v.a.B.* 17 appella R. -ata *v.a.B.* 18 effacie V. 20. 21 lyssippi V. iusi- B. 21 similitudines S. -nis B. -nem *rv.* *an* similitudini (*sc. images*)? *cfr. pulcherrimas (v. 22).* 22 studebant (*spond- T*) *dhTG.* -bat B. -batur *v(D).* -abatur *r.* 23 effigies BS. -em *rv.* 24 argila B.

quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quam fundendi aeris.

(45) Plastae laudatissimi fuere Damophilus et Gorga-154
sus, iidem pictores, qui Cereris aedem Romae ad circum
5 maximum utroque genere artis suae excoluerant, versibus
inscriptis Graece, quibus significarent ab dextra opera
Damophili esse, ab laeva Gorgasi. ante hanc aedem
Tuscanica omnia in aedibus fuisse auctor est Varro, et
ex hac, cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis
10 marginatis inclusas esse, item signa ex fastigiis dispersa.
fecit et Chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab 155
officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi
cognitum Romae Possim nomine, a quo facta poma et
uvas nemo posset aspectu discernere a veris. idem
15 magnificat Arcesilaum, L. Luculli familiarem, cuius pro-
plasmata pluris venire solita artificibus ipsis quam aliorum
opera; ab hoc factam Venerem Genetricem in foro Cae-156
saris et, priusquam absolveretur, festinatione dedicandi

§ 154: cfr. supra § 61. — Vitruv. III 3, 5. — (cfr. Vitruv. II 8, 9). — § 155: cfr. Plin. XXXIV 87. — XXXVI 41. — § 156: cfr. Plin. XXXIV 69. XXXVI 39. — XXXIII 156. XXXVI 40.

1 quo — 2 aeris post traditam plasticen (§ 152 med.) transposuit U. 3 plastae Bv. -trae r. | damophilus B²G (diamo- B¹. dimo- v). -pilus r. 3. 4 gorgasus (cor- d) dv. -auf B. -anus (cor- V) r. 4 idem BRD. iidemque hv.a.S. | ceteris V. cereris — 5 utroque om. R. | edem B. 5 excoluerant R. -luerunt hv.a.S. 6 significarunt Rhv.a.S. | ab ll.S. a dhv. extra V¹R. -tera V². | opera om. BS. 7 dimophili hv.a.G. | ab laeua H cum Gron. ab imia B. aplane V. aplone R. a parte laeua hv. 8 uisse B¹. liffe B². | auctores uarro V. et om. Rdv.a.S. 10 dispersa om. R. 11 calchostenes BV. thenis B. 13 possim ll.S. posim G. possum h. -unium v. fac VdT. -tas v.a.H. | poma et ll.H. romae v. 14 nemo posset ego. item pisces (B. -cis rS. piscis d) ll.dv. ut non posses (-ssis Gron.) HU cum Gron. alitem nescisse Traube. addiderunt quos cod. Poll.v (Brot.). ita ut non sit G(S). non possis JD. | ueris ll.G(S). ueris uix posses (cod. Poll.)v (Brot.).

15 archesilan V. -aū B²v.a.G. asch- R. | L. om. R. 15. 16 proplasmata G. propriafm- B. plaurosamta r. plastica h. proplastice v. 18 solueretur V. | festinate B.

positam; eidem a Lucullo HS $|\bar{x}|$ signum Felicitatis loca-
tum, cui mors utriusque inviderit; Octavio equiti Romano
cratera facere volenti exemplar e gypso factum talento.
laudat et Pasitelen, qui plasticen matrem caelaturae et
statuariae scalpturaeque dixit et, cum esset in omnibus 5
157 iis summus, nihil umquam fecit ante quam finxit. prae-
terea elaboratam hanc artem Italiae et maxime Etruriae;
Vulcam Veis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus Iovis
effigiem in Capitolio dicendam; fictilem eum fuisse et
ideo miniari solitum; fictiles in fastigio templi eius quadri- 10
28, 6 gas, de quibus saepe diximus; ab hoc eodem factum Her-
culem, qui hodieque materiae nomen in urbe retinet. hae
enim tum effigies deorum erant lautissimae, nec pœnitent
nos illorum, qui tales eos coluere; aurum enim et ar-
158 gentum ne diis quidem conficiebant. (46) durant etiam 15
nunc plerisque in locis talia simulacra; fastigia quidem
templorum etiam in urbe crebra et municipiis, mira

§ 157: cfr. Plin. XXXIII 111. Liv. X 23, 12. (Cic. de divin. I 10, 16). — cfr. Martial. ep. XIV 177. — Liv. XXXIV 4, 4.

1 HIS B. | $|\bar{x}|$ D. IXI B. LX rdhv. $\bar{LX}$ S. 2 utriusque
Bv. -isque r. | romani B. 3 talento Bdv. -tū r. 4 e
(pro et) V. | pasitelem Vdv.a.S. 5 scalpturaeque B¹G(J).
scvlpt- B²dv(Brot.). scalt- r. | dix B. edixit d. esse dixit
v.a.Brot. 6 iif B¹R. hiif B². hii V. his dhv. | antiquam B.
7 elauoratam V¹. & labo- B. an elaboratam iam? | etru-
ria V². -ria et dT. -riae et SU. truriat V¹. 8 uulcam B¹U.
-ani B². uulgam r. uolcanium S cum J¹. turianum h. -mque v.
del. Brot. | ueif BJ. ulis r. ueiis S. a fregellis (frigil- h) h
cod. Poll.v. | cui locaret VRdhv. cull- B¹. coll- B². 9 in
hv. om. ll. dD. at cfr. XXXVII 11. XXXV 64. 94. 9. 12.
XXXVI 196. 27. 28. 36. 58. 98. XXXIV 53. 84. 27. (33. 54).
XVI 10. XII 94. VII 126. II 16 cum XXXIV 14. 27.
XXXVII 178. XXIX 4. 71. XV 127. | capitolio Bhv. -li r.
-lii d. | eam hv.a.G. 10 deo B. | miniari G. -nari B. mi-
rari rv. | solere hv.a.G. 10. 11 quadrigiae V. -gie R. -gae
hv.a.G. 11 saepe ll.v. supra con. J. 12 hodie quae
B. | hae dTv. haec ll. 13 laudatissimae R(?)hv.a.U(J). |
paenitet S. pen- B. poen- r(?)v. cfr. § 141. 14 eof BV¹
²dThS. deos V²H(U). del. v. 15. 16 etiamnum B¹S.
quaedam B.

caelatura et arte suique firmitate, sanctiora auro, certe innocentiora.

In sacris quidem etiam inter has opes hodie non murrinis crystallinisve, sed fictilibus prolibatur simpulis,
 5 inenarrabili Terrae benignitate, si quis singula aestimet, etiam ut omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum 159 et fruticum, medicamentorum, metallorum generibus beneficia eius, quae adhuc diximus. neque adsiduitate satiant figlinarum opera, * doliis ad vina excogitatis, ad aquas
 10 tubulis, ad balineas mammatis, ad tecta *imbricibus*, coctilibus laterculis fundamentisque aut quae rota fiunt, propter quae Numa rex septimum collegium figulorum instituit. quin et defunctos sese multi fictilibus soliis 160 condi maluerunt, sicut M. Varro, Pythagorio modo in myrti
 15 et oleae atque populi nigrae foliis. maior pars hominum

§ 159: Isid. XX 4, 3. XIX 10, 14. — § 160: Isid. XX 4, 3. (6). 5. — Martial. ep. XIV 97. 101. 146. 107.

1 suique BS. aequique rv. | sanctiora auro (-or muro B) ll. B(H). certiora auro v(G). 2 innocentiora dv. -ior ll. 3 &iam Bv. iam r. 4 crystallinisve dhv. crysst- (gr- B¹) B. cristalli- R. cypsit- V. | simpulis v(D). fin pulf B¹. -lfa B². simpulis rJ. -puuis hG. 5 inerrabili V. -le B. | ter sae V. | quis VRdhv. qui BS. | sqq. dist. v.a.H. cfr. XXXVI 1. 6 et iam S. | ut om. B. | itagum R. | pymorum B¹. 7 et om. Bhv.a.S. 7. 8 ueneficia B. 8 quae R(?)H. quaeque Bdhv(S). que quae V. quaequae D. an quaeque alia? cfr. XX 2. | ad hoc B. | neque ego. uel quae Bv. uel rH. | adsiduitatib B. (de sententia cfr. XII 81). 9 doluis V¹. 10 tubulif BVB. tab- BdThv. (tegulisque add.v.a.H). | mammatis ll.v(H). hamatis B. | imbricibus huc transposui e coni. S. post opera (v. 9) habent ll.v (librarii primo ab opera ad tecta aberrantis errore mox cognito, sed non correcto). del. H. 11 fundamentisque (-quae V) ll.v(S). frontatibusque B. ad fundamenta D ex Isid. (saltem ad parietes fundamentaque). | aut quae ll.v(S). ob quae H. quae aut D. 11. 12 rota fiunt propter quae B(v)S. om. rH. post fiunt transposuerunt doliis — aquas v.a.H, doliis — mammatis J. plura mutavit transponendo addendoque D. cfr. etiam U 780. 12 VII BV. 13 soliis om. V. 14 sicuti maluerunt V. | marcus B². -co B¹. | pythagorio BS. -reo hBrot. -rico v. pitagodio r. | imitti R. 15 fodis VR.

terrenis utitur vasis. Samia etiam nunc in esculentis laudantur. retinent hanc nobilitatem et Arretium in Italia et calicum tantum Surrentum, Hasta, Pollentia, in Hispania
 161 Saguntum, in Asia Pergamum. habent et Trallis ibi opera sua et in Italia Mutina, quoniam et sic gentes nobilitantur 5 et haec quoque per maria, terras ultro citro portantur, insignibus rotae officinis. Erythris in templo hodieque ostenduntur amphorae duae propter tenuitatem consecratae discipuli magistrique certamine, uter tenuiorem humum duceret. Cois ea laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc severitatis quoque exemplis.
 162 Q. Coponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cui suffragi latio erat. atque ut e luxu quoque aliqua contingat auctoritas figlinis: tripatinium, inquit Fenestella, appellabatur summa 15 cenarum lautitia; una erat murenarum, altera luporum, tertia mixti piscis, inclinatis iam scilicet moribus, ut tamen eos praeferre Graeciae etiam philosophis possimus, siquidem in Aristotelis heredum auctione.

§ 162: Fenestella: cfr. Peter fragm. hist. Rom. p. 277. — Diog. Laert. V 1, 16.

1 samiae V. | etiam nunc (&ian- B) S. -num r.v. | siculentis B. scul- V. 2 retinet v.a.S(J). | aretium B².
 3 caldaicum V². -dei B. | furrentum V. | hasta Bd.D. -tam r. Asta v. cfr. III 49. | polientia B. 4 sagunt in V. -guntum en (tamen B²) B. | trallis v(S). trailif B. tralis r. (cfr. § 172). tralles dh.H. -eis C. | ibi ll.S. om. dh.v. sibi Fröhner mus. Rhen. 47 p. 294. 5 mutina B.C. utinā r (v ante in italia). | fig gentes B¹. inge- B². 6 terrasque et citroque v.a.S. 7 erythrif BThv. -theris r. 8 amphorae B.v. ap-
 9 piores r. 10 dumū B¹. dom- B². | ea laus ego. illa laus D cum U 782. laus ll.v. leuitas Fröhner anal. crit. p. 19. | adrianis V¹dh.H. adiutoris V²R. 11 quoque seueritatis d(?) Brot. 12 Q. hv. quintum B. quan- r. | copionū B. -nium V.
 13 cui suffragi B. cuius fragi Vdh. cuius suffragii v.a.H. 14 e luxu S e coni. J. luxu v. fluxu cod. Poll. fruxu B¹d. -xo VR. frucu B². | aliquo B. 14. 15 tripatinium BS. -num v. tispatiniū r. 16 cenarum S. coen- d(?)v. gen- VR. generū B. -ra h. cfr. § 165 extr. 17 mixa d. myxonis v.a.S. 18 gratiae VR.

septuaginta patinas venisse traditur. nos cum unam Aesopi 163
 tragoediarum histmionis in natura avium diceremus HS $\bar{O}$ 10, 141
 stetisse, non dubito indignatos legentes. at, Hercules,
 Vitellius in principatu suo $|\bar{X}|$ HS condidit patinam, cui
 5 faciendae fornax in campis exaedificata erat, quoniam eo
 pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris constent quam
 murrina. propter hanc Mucianus altero consulatu suo 164
 in conquestione exprobravit patinarum paludes Vitelli me-
 moriae, non illa foediora, cuius veneno Asprenati reo
 10 Cassius Severus accusator obiebat interisse convivas
 CXXX. nobilitantur his quoque oppida, ut Regium et 165
 Cumae. Samia testa Matris deum sacerdotes, qui Galli
 vocantur, virilitatem amputare nec aliter citra perniciem,
 M. Caetio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit
 15 gravi probro, tamquam et ipse iam tunc eidem Vitellio
 malediceret. quid non excogitat vita fractis etiam testis
 utendo, sic ut firmitus durent, tunsis calce addita, quae
 vocant Signina! quo genere etiam pavimenta excogitavit.

13. (47) Verum et ipsius terrae sunt alia commenta. 166

§ 163 extr.: cfr. Suet. Vitell. 13. — § 164 extr.: cfr. Suet.
 Aug. 56. — § 165: Martial. ep. XIV 113. III 81. Suet. Vitell.
 3 extr. — cfr. Colum. I 6, 12. — § 166: Vitruv. II 6, 1. Seneca
 nat. qu. III 20, 3. Isid. XVI 1, 8.

1 LX v.a.H. | nam nos hv.a.S. | unam dhv. una (a in ras.)
 B. un r. | esopi VRd. 2 stronis VR. | $\bar{O}$ VS. [c] B. $|\bar{O}|$ D.
 c' d. centum Rv(G). dc (h)B. 4 $|\bar{X}|$ BJ. $\bar{x}$ RdH. x VTh.
 cc v. | condidit dhv. condit ll. 7 murina R. unina V. |
 macianus R. 8 conquestione ll.v(S). -quisitione G. 8. 9
 memoriae BhG. -ria v. memacriae (-aer- V¹) V. -rie R.
 9 illae B. | asprenati hv. -pernati BR. -tis W². -pere nati d.
 -tis V¹. | eo V. 10 gallius B. 11 iis oppida quoque h
 v.a.S. | regium Vv(D). -gum B. rhegium R(?) dhC. | ex VR.
 12 cum e B. cuma V. 13 amputant hv.a.H. 14 si M.
 v.a.H. | sic — 15 gravi VRdhv. sic B². om. B¹. 15 probro
 d² in ras. hv. -bra B. -ba r. 16 quid? non (= nonne) J. |
 excogitat uita BS(D). -tauit a r. -tauit uita J. -tauit ars
 hv. 17 tunsis BS. tunsis dv. uis V¹. ur his V². oris R.
 om. h. 18 signi ina B. | quo B² dv. quo e T. qua B¹. quae
 Vh. q. B. | genere BdTv. cen- V¹R. cin- V². certe h. cfr.
 § 162. | palmenta B. 19 segmenta v.a.H.

quis enim satis miretur pessumam eius partem ideoque
pulverem appellatam in Puteolanis collibus opponi maris
fluctibus, mersumque protinus fieri lapidem unum inex-
pugnabilem undis et fortiolem cotidie, utique si Cumano
167 misceatur caemento? eadem est terrae natura et in Cyzi- 5
cena regione, sed ibi non pulvis, verum ipsa terra qua
libeat magnitudine excisa et demersa in mare lapidea
extrahitur. hoc idem circa Cassandream produnt fieri, et
in fonte Cnidio dulci intra octo menses terram lapide-
scere. ab Oropo quidem Aulida usque quidquid attingitur 10
mari terrae mutatur in saxa. non multum a pulvere
Puteolano distat e Nilo harena tenuissima sui parte, non
ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed ad de-
168 bellanda corpora palaestrae studiis. inde certe Patrobio,
Neronis principis liberto, advehebatur. quin et Cratero 15
et Leonnato ac Meleagro, Alexandri Magni ducibus, solitum
hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio,
plura de hac parte non dicturus, non, Hercules, magis
quam de terrae usu in ceromatis, quibus exercendo iuventus
169 nostra corporis vires perdit animorum. 14. (48) quid? 20
non in Africa Hispaniaque e terra parietes, quos appellant

§ 167 extr.: Suet. Nero 45. — § 169: Isid. XV 9, 5. cfr. XIX 10, 1. Pallad. I 34, 4. — extr.: cfr. Plin. II 181.

1 ideoque BG. medioque rv. 2 puluere Vd. | appel-
latum v.a.S. | in ll.v. an e? (colligitur add. Isid.). 3 flucti-
bus om. B. | lapidem Bdv. -itiā r. 3. 4 expugnabilem B.
4 quo cotidie V. 5 cemento V²v.a.G. cim- V¹R.
6. 7 qualibet dhv.a.S. 8 cassandream (casa- B) ll.v(S).
-driam d(?)C. 9 cnidio VRdG(S). cned- B. gnid- v(Lugd.).
9. 10 lacere B. 10 quidquid attigitur (anti- B¹) B.
11 mutur B¹. 12 distate B¹. -ante B². | niho Vd. 13 susti-
nendam B¹. | fluctibusque frangendo VR. 13. 14 ebellanda
V¹. debellando B¹. -dv B². 14 palaestrae dv. palef- BV
Ven. plas- B. | an ideo? 16 melae (e eras.) agro B¹. mel
agro B². | solitum ego. sabium B. sablum rS. -hulum dhv.
17 hoc sc. commercium. | portari hv. -are ll. -auere Müller
emend. V 19 (puncto post commerciis posito). | relitaribus (om.
quis mili) B¹. relat- B². | commercis B¹D. 19 inuentus B¹.
20 corpora dhv.a.S. 21 non BG(J). non et BdThv
). in V lacuna. | e BS. om. r. ex v.

formaceos, quoniam in forma circumdatis II utrimque tabulis inferciuntur verius quam struuntur, aëvis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus omnique caemento firmiores? spectat etiam nunc speculas Hannibalis Hispania
 5 terrenasque turres iugis montium inpositas. hinc et caespitum natura castrorum vallis accommodata contraque fluminum impetus aggeribus. inlini quidem crates parietum luto et lateribus crudis extrui quis ignorat?

(49) Lateres non sunt ex sabuloso neque harenoso 170
 10 multoque minus calculoso ducendi solo, sed e cretoso et albicante aut ex rubrica vel etiam e sabulo, masculo certe. finguntur optime vere, nam solstitio rimosi fiunt. aedificiis non nisi bimos probant, quia et intritam ipsam eorum, priusquam fingantur, macerari oportet. genera 171
 15 eorum fiunt tria: Lydion, quo nos utimur, longum sesquipedem, latum pedem, alterum tetradoron, tertium pentadoron. Graeci enim antiqui δῶρον palmum vocabant et ideo δῶρα munera, quia manu darentur; ergo a quattuor et quinque palmis, prout sunt, nominantur. eadem est
 20 et latitudo. minore privatis operibus, maiore in publicis

§ 170: Vitruv. II 3, 1. 2. 3. — § 171: Vitruv. II 3, 4.

1 formaceos B d G. forna- r v. | in forma ll. G. fornacium modo h v. | duabus utrimque B S. utrimque (-rumque V) duabus r v. cfr. Isid. 2 striuntur R. instruuntur h(?) v. a. J ex Isid. 5 turref B d h v. terras r. 6 ualis V¹. aliis B. | contraque B S. -tra r v. 7 aggeribus B d v. ac generibus (genibus R) r. 8 extrui B¹ D. 9 lateris VR. | ex B S. ea r. e d h v. | sabuloso R. sob- V. 10 calculo VR. | solus B¹. 11 etiam B S. cfr. Vitruv. si iam r v. | ex v. a. S. | sabulo ll. v. (J). -loso G. sabulo S. | e masculo v. a. S. 12 fiantur B. | non (pro nam) B. 13 nisi bimos B G. sibi mos r. idoneos h v. | quia ego. quin ll. v. 15 fiunt ego e Vitruv. qui B J. que r. quae S. om. d v. (D). | lydion ll. H. lidron h. -doron v. didoron B. | nos ego coll. Vitruv. (nostri). uolgo Müller emend. V 20. om. ll. v. 15. 16 sesquipedem B d S. -de in r. -de h v. 16 pede R h v. a. S. 16. 17 tertium pentadoron om. B. 17 graeci d h v. greci B. graecia V. tertia R. | psalmum V¹ R. 18 dora mūcera R. doromum caera V. | odorentur R. 20 latitudine B. | in priuatis h v. a. S. | maiore B h v. a ma- r.

utuntur in Graecia. Pitanae in Asia et in ulteriore Hispania civitatibus Maxilia et Callet sunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua: sunt enim e terra pumicosa, 172 cum subigi potest, utilissima. Graeci, praeterquam ubi e silice fieri poterat structura, latericios parietes praetulerunt. sunt enim aeterni, si ad perpendicularum frant. ideo et publica opera et regias domos sic struxere: murum Athenis, qui ad montem Hymetrum spectat, Patris aedes Iovis et Herculis, quamvis lapideas columnas et epistylia circumdarent, domum Trallibus regiam Attali, 10 item Sardibus Croesi, quam gerusian fecere, Halicarnasi 173 Mausoli, quae etiam nunc durant. Lacedaemone quidem latericiis parietibus excisum opus tectorium propter excellentiam picturae ligneis formis inclusum Romam deportare in aedilitate ad conlucum exornandum Murena et 15 Varro. cum opus per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. in Italia quoque latericius murus Arreti et Mevaniae est. Romae non sunt talia aedificia, quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem

§ 172: Vitruv. II 8, 9. 10. — § 173: Vitruv. II 8, 9. 16. 17.

1 et in h.v. aut in ll. an sicut in? 2 maxilia ll. H. cfr. Vitruv. -lia d. massilia h.v. massia B. | callet D cum U 783 coll. III 12. -ent B. canlent r. -to d. calento h.v. | que (que B) siccant VR. 5 est licefieri (lique- V) Vd. | structura Bv. -tu r. 6 frant B. 7 ideo et BhS. de eo et rH. ideo et ad (in G) v. | damos B. | sic BdT.S. ie B. del. V²hH. adduntur. sic v. | dist. H. | struclere B¹. -cxere V. extrux- Thv.a.G. 8 montem Bd.v. monente V. -ent R. | hymettum C. -metum BVv. heym- B. 10 epistylia B. aepistilia V. | trallibus B. tral- V. cfr. § 167. 11 coesy B. | gerusian C. -sia VRv. -sta B. | alicarnasi B. 12 mausoli G. -lus BB. -lea v. masolus V. -lis d. | quae Rdhv. que B. qui V. (an iisque sc. lateribus?). | etianunc B¹. 13 tectorum B. 15 exorandum Vd. | munera B. muraena dh(?) Lagd. 16 translutum B²Rd.v.a.S. 17 mirabuntur B. | arreti J. -tii H. arrecti B. areti r.v. aretii B. -ti S. 18 & mevaniae Bv. eume- d. eum euagine (aeuaginae V) r. 19 ualan (pro unam) B. 19 et p. 295, 1 condignationem B¹.

tolerat, cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerivorum ratio patitur:

15. (50) Haec sint dicta de lateribus. In terrae 174
autem reliquis generibus vel maxime mira natura est
5 sulphuris, quo plurima domantur: nascitur in insulis Ae-
olis inter Siciliam et Italiam, quas ardere diximus, sed 3, 92 sq.
nobilissimum in Melo insula. in Italia quoque invenitur
in Neapolitano Campanoque agro collibus, qui vocantur
Leucogaei. ibi e cuniculis effossum perficitur igni.
10 genera sunt: vivum, quod Graeci apyron vocant, nascitur 175
solidum solum — cetera enim liquore constant et con-
ficiuntur oleo incocta —; vivum effoditur translucetque et
viret. solo ex omnibus generibus medici utuntur: alterum
genus appellant glaebam, flosculum tantum officinis familiare.
15 tertio quoque generi unus tantum est usus ad lanas suf-
ficiendas, quoniam candorem mollitiamque confert. egula
vocatur hoc genus, quartum caute ad ellychnia maxime
conficienda; cetero tantum vis est ut morbos oemiales

§ 174: Isid. XVI 1, 9. Diosc. V 123. — § 175: (Cels. V 18, 14). — §§ 175. 176: Isid. XVI 1, 9. 10.

1 ne B^hv. nec r. 2 intergerrius V. -erimorum v. a. H.
3 reliquis B^v. regionis r. om. h. 5 sulphuris B^d(?)
v. a. J (ut semper). | quod V¹R. 7 melo VR. 8 neopoli-
tano B. expo- V. | campoque B. 9 leucogaei R(?)B. -geli V.
-gely dT. -gei h. -oceli B. | ibi e. B(R?)H cum Gron. bie Th.
biae Vd. (lybiae B). quod est (vel e) v. | efossum V. efuss- R.
11 solidum D cum U 784. solidum hoc est glaeba (BS.
gleba r H. -bosum v) ll. v. | flosculum B¹VR.S. -lo B². del. D cum U.
quo solum dT(?)H. eo solo v. | dist. ego. | cetera V²S cum Gron.
ex omnibus generibus (om. B) medici utuntur. alterum genus
cetera B^vV¹R (errore praecepta ex v. 13 sqq.). ex omnibus — utun-
tur cetera dThv. 12 translucetque B²R d v. a. S. 13 ui/r&
B. | solo — utuntur ll. S. om. dThv. (generibus om. S cum B^a).
14 gleba V. 15 generi B^hv. -re r. 15. 16 suffiendas
G. cfr. Isid. -iciendas ll. v. 16 candorem hD cum U 785.
-rem tantum ll. v. | mollitiāq. BS. -iam R (praem. et) d. -iemque
hv. in V litt. evan. 17 quartum ll. D. -to hv. | caute (cate V)
ll. D. autem hv. (aptum Isid.). an καυτήρ? | hellychnia B.
hely- V. 18 tantum ll. -ta hv ex Isid. an tamen (vel via
tantum)? | vis om. V.

deprehendat nidore inpositum igni. lusit et Anaxilaus
 eo, addens in calicem vini prunaeque subdita circumferens,
 exardescens percussu pallorem dirum velut defunctorum
 176 effundente in conviviis. natura eius excalfacit, concoquit,
 sed et discutit collectiones corporum, ob hoc talibus em- 5
 plastris malagmatisque miscetur. renibus quoque et lumbis
 in dolore cum adipe mire prodest inpositum. aufert et
 lichenas faciei cum terebinthi resina et lepras; harpax
 ita vocatur a celeritate praebendi, avelli enim subinde
 177 debet. prodest et suspiriosis linctu, purulenta quoque 10
 extussientibus et contra scorpionum ictus. vitilignes
 vivum nitro mixtum atque ex aceto tritum et inlitum
 tollit, item lendes, et in palpebris aceto sandaracato ad-
 mixtum. habet et in religionibus locum ad expiandas
 suffitu domos. sentitur vis eius et in aquis ferventibus, 15
 neque alia res facilius accenditur, quo apparet ignium

§ 176: Diosc. V 123. Pl. iun. 58, 16. Seren. 456. — § 177
 init.: Diosc. V 123. eupor. II 31. — Homer. x 481. Iuvenal.
 II 157. Ovid. fast. IV 739. — cfr. Plin. XXXI 59. — Seneca
 nat. qu. II 21, 2.

1 anasilaus B. 2 addenf B.S. candens rv. | calicem B.S.
 -ce rv. | uini B² Isid. Brot. uici B¹. uino r. nouo v. | prunaeque
 dv. -na quae B. -naeque V. -neque B. 3 exardescens Bdv.
 -tes r. | percussu v ex Isid. (J). se pc- B.d. superc- V. perc-
 B.S. 4 effundente in ego. cfr. XXXIV 12. -tem B.S. -te rv.
 offundente h(?) G. | conviviis BJD. 5 talibus ll.v. albis
 Fröhner anal. crit. p. 19. cfr. XXXIII 110. 8 faciei B.S.
 e (ae F. a v) facie (-iae F) B.Fdhv. om. V (hic deficiens usque
 ad § 194 bitumini). | terebinti F. -benti B. | resine B. ne
 sine F. | lebhrat B¹. | harpax BB (S cum J ad praeced. re-
 ferens). arpax r. harpacticon (om. ita) v. 9 uocatur Bv.
 -antur r. | praebendi B.S. cfr. XXVIII 3 extr. praeuelli r.
 uellendi h.B. auell- v. prendendi J. | uelli h. a B. 10
 suspiriosus B. | linctu S cum J. unctu B. linctum dhv. -tus
 B²F. lictus B¹. cfr. XXXVI 133. XXXIII 92. XXXI 104.
 105. XXIX 120. 11 extussia eā tibus BF. | utilignes B.
 uellig- B¹. uel lentig- B². 12 uium B¹. cum B². 13 et
 in B.S. in rv. et h. 13. 14 admixtum B.S. (amm- dh).
 -tom F. -to Bv. cfr. XXIX 137. 14 et om. B. | expianda
 15 modo B.

vim magnam ei inesse. fulmina, fulgura quoque sulphuris odorem habent, ac lux ipsa eorum sulphurea est.

(51) Et bituminis vicina natura est. aliubi limus, 178
aliubi terra est, limus e Iudaeae lacu, ut diximus, emer- 5, 72
5 gens, terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimum.
spissantur haec utraque et in densitatem coeunt. est vero
liquidum bitumen, sicut Zacynthium et quod a Babylone
invehitur; ibi quidem et candidum gignitur. liquidum est
et Apolloniaticum, quae omnia Graeci pissasphalton appel-
10 lant ex argumento picis ac bituminis. gignitur et pingue 179
oleique liquoris in Sicilia Agragantino fonte, inficiens
rivum. incolae id harundinum paniculis colligunt, citis-
sime sic adhaerescens, utunturque eo ad lucernarum lu-
mina olei vice, item ad scabiem iumentorum. sunt qui
15 et naphtham, de qua in secundo diximus volumine, bitu- 2, 235
minis generibus adscribant, verum eius ardens natura et
ignium cognata procul ab omni usu abest. bituminis 180
probatio ut quam maxime splendeat sitque ponderosum,
graveolens, atrum modice, quoniam adulteratur pice. vis

§ 178: Isid. XVI 2, 1. Diosc. I 99. 100. Vitruv. VIII 3, 8. —
§ 179: Diosc. I 99 (101). Solin. 5, 22. Verg. georg. III 451.
Colum. VI 32, 2. — § 180: Diosc. I 99. 101.

1 ei B²S. & r. etiam dh. -am ei v. | et fulgura v.a.J.
2 sulfurea B². sulphura RF. -phurea d(?)v.a.S. 3 aliubi
S. -be B¹. alibi rv. | limis R. 4 aliubi S. -be B¹. alibi
B²dv. om. r. | terrae R. | est om. hv.a.S. | libuf B¹. | e (G.
a Rhv) iudaeae Rhv. e (a F) iudea Fd. eiusde ae (del. B²)
B. | lacu Bhv. flacu F. flatu Rd. 6 est uero et Bergk
I 23. 7 ab B¹. 8 et om. B. 9 umū (pro omnia) R. |
pissasphalton (spi- B¹) Bdhv. -palton r. 10 piscif B¹. | ac
ll.S. et dhv. | & BFhv(S). et in (im T) RdT. etiam H.
11 oleique BS. dieique r. (liquorisque oleacei v). | agragan-
tino RFv(D). agragent- B¹S. agrigent- B². cfr. § 62. | in-
f/ficiens B². inspic- B¹. 13 si B¹. 14 ad scabiē (-em ad d)
B²dhv(D). scabie (-iae F. -iem S) ad rS. (an item in scabie
boum ac iumentorum?). 15 naphtham G. -then v. nap-
tham B². napham B¹. -pha r. cfr. II 235. XXIV 158.
17 cognatio R. 18 ponderosum ac v.a.J. 19 graueolens
ego e Diosc. graue leue (lene h) ll.dhv. graueolens, leue Kül-
bius. grauedinosum, leue Müller emend. V 21. | atrum ego e

quae sulphuri: sistit, discutit, contrahit, glutinat. serpentes accensum nidore fugat. ad suffusiones oculorum et albugines Babylonium efficax traditur; item ad lepras, lichenas pruritusque corporum. influitur et podagris. omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant, dentium 5
 181 doloribus medentur simul nitro intrito. lenit tussim veterem et anhelitus cum vino potum; dysintericis etiam datur eodem modo sistitque alvum. cum aceto vero potum discutit concretum sanguinem ac detrahit. mitigat tumororum dolores, item articulorum, cum farina hordeacea 10 inpositum emplastrum peculiare facit suo nomine. sanguinem sistit, vulnera colligit, glutinat nervos. utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma et hedyosmi pari
 182 pondere cum murræ obolo subacti. comitiales morbos ustum deprendit. vulvarum strangulationes olfactu discutit 15 cum vino et castoreo, procidentes suffitu reprimi, purgationes feminarum in vino potum elicit. in reliquo usu
 34, 15 aëramentis influitur firmatque ea contra ignes. diximus et tingui solitum aes eo statuasque inlini. calcis quoque usum praebuit ita feruminatis Babylonis muris. placet in 20

§ 180 extr.: Diosc. eupor. I 235. 53. 71. cfr. Scribon. 54. Marc. 12, 2. — § 181: Diosc. I 101. eupor. II 31. 39. cfr. Marc. 16, 67. — § 182: Diosc. I 101. — extr.: Vitruv. VIII 3, 8. I 5, 8.

Diosc. autem *ll. v.* 1 sulphuri *FJ.* -rei *B.* -phuri *RS.* -ris *hv.* 2. 3 albugine *R.* 3 babylonis *R.* babill- *F.* | idem *B.* | lebhras *B¹.* 4 pruritusque *B¹.* 6 medetur *hS.* | simul cum *hv. a. S.* | intrito. lenit *ego coll.* *Diosc. eupor. I 71 et XXX 77. 81.* influit *B.* -to *J.* -tum *S.* -tum lenit *D* (*cum sqq. iungens coll. XXXI 121*). influi *F.* illini *B.* illitum *dh.* -ta *v.* 7 potum *ll. J* (*cum lac. signo*). potum emendat *v.* 8 alitum *R.* 9 ac *BS.* & *dhv.* om. *r.* 11 inplastrum *B¹.* | peculiare *B.* | suo *BhS.* sui *rv.* | nominis *v. a. S.* 12 colligat *v. a. S.* | utantur *R.* 13 drachma *B.* | hedyosmi *Fd.* hedro- *R.* | patori *RF.* 15 ustum *Bdv.* usum *r.* | olfactum *hv. a. S.* 16 vinū *R.* | procidentes *RTH.* -te *Fd.* -cedentes *B.* -cidenti (-tia *v*) sedi (-dis *v*) *hv.* 17 elicit *Bv.* eiec- *r.* 18 firmatque *dhv.* -quae *F.* -maq. *R.* fit atq. *B.* | ignis *RF.S.* 19 solitas *v. a. S.* | ael *BS.* ex *rv.* | eol *B¹.* | statuas et *v. a. S.* 20 feminatiff *B¹.* ferumin- *Rdv. a. S.* | babylonā *R.* | in *Bdh* et *RG.* et in *FD.*

ferrariis fabrorum officinis tinguendo ferro clavorum capitibus et multis aliis usibus.

(52) Nec minor est aut adeo dissimilis aluminis opera, 183
quod intellegitur salsugo terrae. plura et eius genera. in
5 Cypro candidum et nigrum, exigua coloris differentia, cum
sit usus magna, quoniam inficiendis claro colore latis
candidum liquidumque utilissimum est contraque fuscis
aut obscuris nigrum. et aurum nigro purgatur. fit autem 184
omne ex aqua limoque, hoc est terrae exudantis natura.
10 contrivatum hieme aestivis solibus maturatur. quod fuit
ex eo praecox, candidius fit. gignitur autem in Hispania,
Aegypto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa, insulis Sar-
dina, Melo, Lipara, Strongyle. laudatissimum in Aegypto,
proximum in Melo. huius quoque duae species, liquidum
15 spissumque. liquidi probatio ut sit limpidum lacteumque,
sine offensis fricandi, cum quodam igniculo caloris. hoc
phorimon vocant. an sit adulteratum, deprehenditur suco
Punici mali; sincerum enim mixtura . . . . alterum genus
est pallidi et scabri et quod inficiatur et galla, ideoque
20 hoc vocant paraphoron. liquidi aluminis vis adstringere, 185
indurare, rodere. melle admixto sanat oris ulcera, papulas

§ 183: Isid. XVI 2, 2. — § 184: Isid. XVI 2, 2. Diosc. V 122. — Galen. κατὰ τὸν VI 3. — § 185: Diosc. V 122. Seren. 81. Marc. 18, 21. Pl. iun. 100, 14—16. 5.

1 clavorum B S. -umque F d h v (D). duorumque B. (dist. sustulit J). 5 aut om. B. | ab eo d T v. a. S. | aluminis B F d h v (D). -ni B S. 6 nigricis T. -rum d h v. a. S. | coloribusque B. (an coloris visusque?). 8 magna G. -ni ll. v. | inficiendis B d v. -do h. -entes r. 9 auro B. 9 exudantis F. -tur B. 11 praecox B¹. | candidius B G. -dus r. -dum d h v. | fuit B. 12 aegypto B (item infra). 13 strongylae B. -gule B. 16 fricandi ll. v (S). -ntium h C. | dū B. | caloris v e Diosc. col- ll. 17 phorimon v e Galeni κατὰ τὸν VI 3 p. 495. porthmon B d. -tmon B. posthomon h. posthomon F. (phormion Dal. errore). | sint B¹. 18 punici B. | mixtura B F d. -ram fugit h. -ra ea nigrescit B (?) v. lac. ego indicavi; excidit fere inficitur. 19 et quod B F d h v. id quod B. | inficitur h v. a. H. | & ego. a B S. om. r v. cfr. § 2. | gallis B¹. 20 liquidi B J. vis liq- r v (D). | vis J. om. ll. v (D). 21 melli B. (an m^o admixtum? cfr. § 177). | senatoris B.

pruritusque. haec curatio fit in balneis II mellis partibus, tertia aluminis. virus alarum sudorisque sedat. sumitur pilulis contra lienis vitia pellendumque per urinam sanguinem. emendat et scabiem nitro ac melanthio admixtis.

- 186 Concreti aluminis unum genus $\kappa\chi\iota\tau\omicron\nu$ appellant Graeci, 5
in capillamenta quaedam canescentia dehiscens, unde quidam trichitim potius appellavere. hoc fit e lapide, ex quo et aes — chalcitim vocant —, ut sudor quidam eius lapidis in spumam coagulatus. hoc genus aluminis minus siccatur minusque sistit umorem inutilem corporum, et auri- 10
bus magnopere prodest infusum; vel inlitum et oris ulceribus dentibusque et si saliva cum eo contineatur. et oculorum medicamentis inseritur apte verendisque utriusque sexus. coquitur in catinis, donec liquari desinat.
- 187 inertioris est alterum generis, quod strongylen vocant. 15
duae et eius species, fungosum atque omni umore dilui facile, quod in totum damnatur. melius pumicosum et foraminum fistulis spongeae simile rotundumque natura,

§§ 186—188: Diosc. V 122. — § 186: cfr. Plin. XXXIV 2. — Marc. 9, 20. 12, 4. 49. Diosc. eupor. I 82.

1 duabus *ll.v.* 2 fudorisque *BD.* -resque *rv.* | edat *B.*
3 pipulif *B¹.* 4 scabiam *R.* | mellantio *R.* -amtio *F.*
5 concreti *Bv.* -te *r.* | chiston *F²Bd.* hi- *B¹.* 7 trichitim *BS.* -tin *v.* -chlithim *F².* -chlitem *F¹.* tryclitim *d.* triclinton *R.*
8 *ef B²S.* hef *B¹.* *om. rG.* id *v.* | calcitim *R.* | uocant ut *ego.* -amuf *BS.* -atus *F.* -atur *BdH.* -ant ut sit *v.* *cfr. XXXIV 117.* 9 coagulatus *BdG.* -taes *F.* -ti est (*del. v*) *hv.* coēgula ē *R.* 9. 10 minus siccatur *BS.* *om. F(?)*. minus *BdTh(?)H.* siccatur *v.* 10 minusque sistit *BFv(S).* sistit *BdTh(?)H.* | corporum *BS.* -ris *rBrot.* -ribus *Tv.* | et *ll.S.* sed *v.* *an at?* 11 *dist. ego. an uel delendum?* | inlitum *BF.* | & *BS.* uel *rv.* 12 et si *ego.* & *if B¹.* & *hif B².* et *r.* si *hv.* 13 insensum *R.* | uescendisque *R.* 14 sexuus *B¹D.* | catinif *BS.* pat- *rv.* (*an recte? cfr. XXXII 101. XXXIV 109. 113. 167. 170. 176. XXVIII 132. XXIX 49. XXX 47. XIX 129 al.*) | liquari *Bv.* -re *r.* | definant *B.* 15 inertioris *Bdv(S).* -res *F.* interioris *R(?)hLugd.* | strongylen *dB.* -gulen *B.* -ncylen *F.* -ncilen *R.* stringilin *v.* 16 & *BS.* *om. rv.* | fungosum *Bdv.* fing- *r.* | omā or& dui *R.* 18 spongete *R.* -ge se *F².* ante se *F¹.*

candido propius, cum quadam pinguitudine, sine harenis,
friabile, nec inficiens nigritia. hoc coquitur per se car-
bonibus puris, donec cinis fiat. — Optimum ex omnibus 188
quod Melinum vocant ab insula, ut diximus. nulli vis 184
5 maior neque adstringendi neque denigrandi neque in-
durandi, nullum spissius. oculorum scabritias extenuat,
combustum utilius epiphoris inhibendis, sic et ad pruritus
corporis. sanguinem quoque sistit intus potum, foris in-
litum. evulsis pilis ex aceto inlinitur renascentesque
10 mollit in languinem. summa omnium generum vis in ad- 189
stringendo, unde nomen Graecis. ob id oculorum vitiis
aptissima sunt, sanguinis fluctiones inhibent cum adipe.
putrescentia ulcerum compescit cum adipe — sic et in-
fantium ulcera et hydropicorum eruptiones siccant — et
15 aurium vitia cum suco Punici mali et unguum scabritias
cicatricumque duritias et pterygia ac perniones, phage-
daenas ulcerum ex aceto aut cum galla pari pondere
cremata, lepras cum suco olerum, cum salis vero II parti-
bus vitia, quae serpunt, lendes et alia capillorum animalia
20 aquae permixtum. sic et ambustis prodest et furfuribus 190

§ 189 extr.: Diosc. V 122. Marc. 34, 25. — § 190: Diosc.
V 122. Theod. Prisc. I 19 (59). — Marc. 14, 18.

2 quoq. tur B¹. 3 cinnif B¹. | fiat B. 3. 4 ex omnibus
quod B²v. quod ex omn- r. 4 uoca//// B¹. | insula Melo
v.a.S. 5 abstringendi B. adstringendis F. 6 scabritia
B.F. 7 utilius om. B. | ephiporis B¹. epi- B². 8 intus ll.S.
in hv. | potum S cum J. totum BFhv. tutum Rd. 8. 9 in-
litū B²S (ill- hv). -tuf in B¹Rd. inclitus 7n F. 9 euulfif
B²S. uulfif B¹dTv. ulpis r. | renascentem hv.a.S. 10 in
om. hv.a.S. | lanuoinem F¹. lanuci- F². lanaci- B. | summam
dTv.a. Brot. (ad praeced. relatum). 12 inhibet hG. 13. 14
sic et infantium ulcera ante putrescentia ponunt hv.a.S. | dist.
ego. 15 aurium Bd hv. audium B. urinam F. 16 ptery-
gia dhv. -rigia B. peterigia r. | pniciones B. perliones B¹.
16. 17 phragedenaf B. 17 auc tum gallia B¹. 18
lephaf B¹. | olerum Bv. oleor- Fd. oculor- B. | duabus ll.v.
19 lindenf B¹. -der BF. | capillorum animalia om. B.
20 aquae J e coni. S. cfr. Diosc. aque B². atq. B¹. quae F.
que Rdh. del. v. | permixtum aquae d(?)v.a.J. | furribus B¹.

- corporum cum sero picis. infunditur et dysintericis uvam-
que in ore comprimit ac tonsillas. ad omnia, quae in
ceteris generibus diximus, efficacius intellegatur ex Melo
advectum, nam ad reliquos usus vitae in coriis lanisque
188 perficiendis quanti sit momenti, significatum est. 5
191 16. (53) Ab his per se ad medicinam pertinentia
terrae genera tractabimus. Samiae II sunt, quae collyrium
et quae aster appellantur. prioris laus ut recens sit ac
levissima linguaeque glutinosa, altera glaebosior; candida
utraque. uritur, lavatur. sunt qui praeferant prionem. 10
prosunt sanguinem expuentibus; emplastrisque, quae sio-
candi causa componuntur, oculorum quoque medicamentis
miscentur.
- 192 (54) Eretria totidem differentias habet, namque est
alba et cinerea, quae praefertur in medicina. probatur 15
mollitia et quod, si aere perducatur, violacium reddit
38 colorem. vis et ratio eius in medendo dicta est inter
193 pigmenta. — (55) Lavatur omnis terra — in hoc enim
loco dicemus — perfusa aqua siccataque solibus, iterum

§ 191: Diosc. V 171. (cfr. Marc. 8, 5). Isid. XVI 1, 7. Th.
lap. 62. 63. — §§ 192. 193: Diosc. V 170.

1 sero *ll. B(H)*. sero et *C. del. v.* | piscif *B²*. pice *h v.a.H.* | infunditur *B¹*. 1. 2 uvamque *ego*. quamque *B¹*.
-quā *B²*. uvam quoque *rv*. 2 inprimit *R.* | tonsillis *B.* | ut
(*pro ad*) *R.* 3 intelligitur *h v.a.S.* | melo *Bdv.* mero *r.*
4 reliquos *Bdv.* -uas *r.* | vitae *Bdv.* -ta *r.* 6 per se *B.S.*
pense *r.* paene *d.* paene omnia *h.Brot.* per se omnia *v.* |
medicinam *B.S.* -nas (medeo- *F¹*) *rv*. 7 duae *ll.v.* duo
U 787. cfr. § 195. | collyrium *ll.(B)H.* cfr. Diosc. syropi-
con *v.* 8 priorib. *B.* 9 leuissima *D cum U 787.* leniss-
ll.Brot. levis *B.* lenis *h v.* | linguae quae *B¹*. | glaebosior *S.*
gleb- *BRdB.* glob- *Fhv.* 9. 10 *dist. U.* 10 uritur *B.S.* -tur
ac *rv(D).* | labatur *F.* -but *R.* 11 emplastrisque (-que *B¹*) *B²*. |
quae *om. B.* 12 medicaminis *F.* *om. R* (*hic deficiens usque*
ad § 196 nascitur et). 13 miscentur *dh(?)v.* -etur *BF.*
14 eretria *dv.* fret- *B.* fretma *F.* | differentia *F.* 14. 15 est
alba *BFdS.* et alba *h.* et alba est *v.* 15 cineraque *F.* |
praefertur *Bdv.* -runtur *Fh.* 16 & quod *Bhv.* quod et *d.*
quod *F.* | perducatur *BFdTH.* praed- *v.* (aera) -antur *B.* cfr.
§ 199. | reddit *dv.* -didit *B.* -di *F.* 19 salibus *F.*

ex aqua trita ac reposita, donec consadat et digeri possit
in pastillos. coquitur in calicibus crebro concussis.

(56) Est in medicaminibus et Chia terra candicans. 194
effectus eius idem qui Samiae; usus ad mulierum maxime
5 cutem. idem et Selinusiae. lactei coloris haec et aqua
dilui celerrima; eadem lacte diluta tectoriorum albaria
interpolantur. pnigitis Eretriae simillima est, grandioribus
tantum glaebis glutinosaque. effectus eius idem qui Cimo-
liae, infirmior tantum. bitumini simillima est ampelitis.
10 experimentum eius, si cerae modo accepto oleo liquescat
et si nigricans colos maneat tostae. usus ad molliendum
discutiendumque, et ad haec medicamentis additur, prae-
cipue in calliblepharis et inficiendis capillis.

17. (57) Cretae plura genera. ex iis Cimoliae duo 195
15 ad medicos pertinentia, candidum et ad purpurissum in-
clinans. vis utrique ad discutiendos tumores, sistendas
fluctiones aceto adsumpto. panos quoque et parotidas
cohibet et lienem inlita pusulasque, si vero aphronitrum

§ 194: Diosc. V 173. 174. 176. 180. — cfr. Marc. 7, 18. —
§ 195: Diosc. V 175. Marc. 5, 6. 10, 75. Celsus I 3 (p. 20, 22).
Pl. iun. 79, 21. 20, 16.

1 sidat Fh. 2 concussif B d T Brot. -ssit F. -ssu hv.
3 & (pro est) B. 4 eius idem ego. eiusdem ll. H. eius v. |
samiae — 8 eius idem qui om. B. 5 selinusiae d B. -sa h.
silinuste F. | haec F D. hac h. est haec d v. 6 celerrima v.
ceterr- F. teterr- d. ceterum h. | diluta et v. a. S. | aluaria d.
7 pnigitis B (H) e Diosc. ponitis F¹. pnitis F² d T. phini-
cis h. -nitis v. pignitis Bas. (errore). | eretriae d v (fer- h).
-ia F. | similima F. | est d hv. es F. 8 glebis et hv. a. S. |
glutinosaque d T S. -sae qui F. -sa cui hv. | eius F d T S. om.
hv. | qui d T hv. quae F. 9 tantum B¹ F T h J. tam B² d (?)
v (D). | bitumini B d v. -ne Fh. | ampelitis B e Diosc. appell-
B V d hv. 10 sincere B¹. -ra h. si in cera v. a. B. 11 nigri-
canis V. | molliendum d hv. moli- B V. 12 & ad B d T S. ad
V hv. 13 calliblepharis d hv. -parif B. -brepharis V.
14 duae h. cfr. § 191. 15 medicos usus U 788. cfr. XXII
163. | purissum V. 16 tumores et d hv. a. S. 17 pannos B.
18 lienem B d S. lenam V. lichenam h. -nas v. | inlita B v.
-tam V. | pustulasque B v. a. H. | aphronitrum hv. afon- B. ad
afon- V d.

et cyprum adiciatur et acetum, pedum tumores ita, ut in
sole curatio haec fiat et post VI horas aqua salsa abluatur.
196 testium tumoribus cypro et cera addita prodest. et re-
frigerandi quoque natura cretae est, sudoresque inmodicos
sistit inlita atque ita papulas cohibet ex vino adsumpta 5
in balineis. laudatur maxime Thessalica. nascitur et in
Lycia circa Bubonem.

Est et alius Cimoliae usus in vestibus. nam Sarda,
quae adfertur e Sardinia, candidis tantum adsumitur, in-
utilis versicoloribus, et est vilissima omnium Cimoliae 10
generum, pretiosior Umbrica et quam vocant saxum.
197 proprietas saxi quod crescit in macerando; itaque pon-
dere emitur, illa mensura. Umbrica non nisi poliendis
vestibus adsumitur. neque enim pigebit hanc quoque
partem adtingere, cum lex Metilia extet fullonibus dicta, 15
quam C. Flaminius L. Aemilius censores dedere ad popu-
198 lum ferendam. adeo omnia maioribus curae fuere. ergo
ordo hic est: primum abluatur vestis Sarda, dein sul-
pure suffitur, mox desquamatur Cimolia quae est co-
loris veri. fucatus enimprehenditur nigrescitque et 20
funditur sulphure, veros autem et pretiosos colores
emollit Cimolia et quodam nitore exhilarat contristatos
sulphure. candidis vestibus saxum utilius a sulphure, in-

§ 196 init.: Cels. III 19. — Diosc. V 175. Pl. iun. 100, 16. —
§ 198 extr.: Isid. XVI 1, 6. Th. lap. 62. 64.

1 cyprum *ll. S.* -rus *Brot.* -rium *hv.* nitrum *G.* | et *om. B.* |
tumores sanat *hv. a. S.* 1. 2 in sole *Bv.* insule *d.* -lae *V.*
2 sex *ll. v.* 3 cypria *v. a. H.* | & cafra *B.* cera *v. a. H.*
4 creta *Vd.* 5 pabulas *V.* | cohibeat *V².* 6 thesalica
B. | et in *VRd B.* & *Bhv.* 9 adferior *B.* 9. 10 inutilif-
fima (*om. uersicoloribus et est uilissima*) *B.* 10 *an ea pro*
et? | uilissima *B(?) G.* util- *Vd Thv.* 12 crescit *Bv.* gres
est *d.* tres quod est *r.* est *h.* | itaque *ego.* atque *ll. v.*
15 metilia *B² R Brot.* -t//llia *B¹.* -tella *Vv.* -talla *dh.* | dictam
B. 16 C. *B¹ dv.* G. *B².* e F. /// *V. om. B.* 19 dissqua-
matur *B².* 21 uerus *Vh.* | pretiosus *Vh.* | coloris *V¹.* -los is
V². 22 emolit *V.* | id (*pro et*) *B.* | contristatos *Bv.* -ibulatus
Vd T. -ibulatus *Rh.* *cfr. Isid.* 23 saxum *v.* -xo *ll.* | a *v.*
c *ll.*

imicum coloribus. Graecia pro Cimolia Tymphaico utitur gypso.

- (58) Alia creta argentaria appellatur nitorem argento 199 reddens, set vilissima qua circum praeducere ad victoriae notam pedesque venalium trans maria advectorum denotare instituerunt maiores; talemque Publilium Antiochium, mimicae scaenae conditorem, et astrologiae consobrinum eius Manilium Antiochum, item grammaticae Staberium Erotem eadem nave advectos videre proavi.
- 10 18. sed quid hos referat aliquis, litterarum honore commendatos? talem in catasta videre Chrysogonum Sullae, Amphionem Q. Catuli, Hectorem L. Luculli, Demetrium Pompei, Augenque Demetri, quamquam et ipsa Pompei credita est, Hipparchum M. Antoni, Menam et Menecraten
- 15 Sexti Pompei aliosque deinceps, quos enumerare iam non est, sanguine Quiritium et proscriptionum licentia ditatos. hoc est insigne venaliciis gregibus obprobriumque inso-
- 201 lentis fortunae. quos et nos adeo potiri rerum vidimus, ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu iubente

§ 199 init.: Isid. XVI 1, 6. — (Seneca ep. 108, 32). — (cfr. Suet. de gramm. 13). — § 200: Seneca de tranqu. an. 8, 6.

1 tymphaico *B e Theophr. cfr. XXXVI 182.* -paigo *B.* -pauco *r.* -panico *v.* 4 set *ego. & B. est et rv.* 5 maria *B.S.* -ri *V.* -re *BdThv.* 6 publilium *BVS.* publium *BdT hG.* plocium *v.* 6. 7 antiochium *D cum OJahnio.* lochium *ll.S.* lucilium *hBrot. del. v.* 7 mimicae *om. V.* 8 manilium *v.a.H. om. V.* | anthiocum *B. man- V.* 9 staberium *BdTv(H).* ē tab- *V.* tiab- *R.* tab- *B.* | protem *B.* 9. 10 pro auif. & *B.* 10 quis *R.* | refero aliquo *v.a.S. om. V.* | honorem *V.* 11 chrysogonum *dhv.* -gorum *B.* grisogonum *R.* -gosium *V.* | fylle *B.* 12 Q. *Rdhv.* que *B.* quinti *V.* | hectorem *D cum U 789.* rect- *ll.S coll. XXVIII 56.* interfectorem *dT.* -fectorem, Heronem *v.* Heronem *Bas.* 13 augemque *B.* 14 hipparchum *Bv.* hillarcum *r.* | menecratem (-egr- *V*) *VRdhv.a.S(D).* 16 est e d(?) *v.a.S.* | ditatos *Rdv.* dila- *B.* dica- *h.* dicta- *V.* 17 grecibus *B.* graec- *V.* | obprobrium (-opri- *V*) qui *B¹Vd.* 18 quos d² *in ras. h U 789.* quod *ll.G(J).* qua *v.* | et nos *om. h.* elnus *V.* 19 ornament^t *dhv.* -to *B.* -ti *r.* | decent *B.* | a *Bv. om. r.*

Agrippina Claudii Caesaris videremus tantumque non cum laureatis fascibus remitti illo, unde cretatis pedibus advenissent.

202 19. (59) Praeterea sunt genera terrae proprietatis
 3,78 suae, de quibus iam diximus, sed et hoc loco reddenda 5
 5,42 natura: ex Galata insula et circa Clupeam Africae scorpiones necat, Baliaris et Ebusitana serpentes.

C. PLINI SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER XXXVI

1 1. (1) Lapidum natura restat, hoc est praecipua morum insania, etiam ut gemmae cum sucinis atque crystallinis murrinisque sileantur. omnia namque, quae 10 usque ad hoc volumen tractavimus, hominum genita causa videri possunt: montes natura sibi fecerat ut quasdam compages telluris visceribus densandis, simul ad fluminum impetus domandos fluctusque frangendos ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. caedimus hos 15 trahimusque nulla alia quam deliciarum causa, quos trans-

§ 202 extr.: cfr. Plin. III 78. V 42. Solin. 23, 11. Vitruv. VIII 4, 24.

1 agrippinae V(?). | caef. B. | uiderimus dh. -imus libertis v.a.S. | tantum qui B. 2 remitti dv. -ttit H. | illo unde v. leo unde B. inde (unde d) illo r. | creatis Vh. ocr- dT.
 4 proprietatis B¹. 6 natura Bd² in ras. v. -rae r. | africae Bv. ericae r. 6. 7 scorpionis B. 7 baliaris S. balea- h v. ballia- B. bellia- V. galla- B. | ebusitana (-naf B) Bv. bu- r.
 8. 9 praecipuam eorum V. 9 gemma VR. 10 silentur VR. 11 causa genita dTv.a.S. (an genita hominum causa?).
 12 ut Fröhner anal. crit. p. 19. et H. S. ad v. cfr. XXXVII 1.
 13 densandis Bdv(S). -do r. -das G. 14 domanda B. | fluctuus refrangendos B.

cendisse quoque mirum fuit. in portento prope maiores 2
 habuere Alpis ab Hannibale exsuperatas et postea a Cim-
 bris: nunc ipsae caeduntur in mille genera marmorum.
 promunturia aperiuntur mari, et rerum natura agitur in
 5 planum; evehimus ea, quae separandis gentibus pro ter-
 minis constituta erant, navesque marmorum causa fiunt,
 ac per fluctus, saevissimam rerum naturae partem, huc
 illuc portantur iuga, maiore etiamnum venia quam cum
 ad frigidos potus vas petitur. in nubila caeloque proximae
 10 rupes cavantur, ut bibatur glacie. secum quisque cogitet, 3
 et quae pretia horum audiat, quas vehi trahique moles
 videat, et quam sine iis multorum sit beatior vita. ista
 facere, immo verius pati mortales quos ob usus quasve
 ad voluptates alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant,
 15 ceu vero non tenebris noctium, dimidia parte vitae cuius-
 que, gaudia haec auferentibus!

(2) Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis 4
 rubor. exstant censoriae leges Claudianae in cenis glires
 et alia dictu minora adpōni vetantes: marmora invehī,
 20 maria huius rei causa transiri quae vetaret, lex nulla lata

§ 2: cfr. Plin. XII 2. — Seneca ep. 114, 9. — § 4: cfr.
 Plin. VIII 223.

2 alpis VS. -piif B. -pes BdH. -peis v. | ab Bv. om. r.
 4 promontoria Bdv.a.D. | natura BdHv. -rae V. -re R.
 5 eaque B². 6 in auesque R. 8 iuga montium v.a.H. |
 etiamnunc RT. & iannum B¹. | uesania v.a.H. 9 potuf B²d
 hv. ut potuuf B¹. portus r. (in ut latet fortasse modo). 10
 glacie secum VBdHv. -ief. & cum B. -ies. secum D. (an set
 secum?). de glacie cfr. XXXVII 23. 26. 11 & quae BJ.
 quae rv(S). cum H. | quas ll.v(S). cum H. 12 uideam
 VR. | & BS. at d. ad r. om. hH. sed et v. | hiif B². his Rd
 v.a.S. tis V. | multorum om. Brot. | fit ll.S. fuerit v. | beatior
 Bv. uiator r. | uita ll.H(S). uita (uia d) ad (necem ad d²)
 quam (quamque v) multorum neces (om. d²) sit necesse d² in
 marg. hv(Brot.). 13 immo Bv(S). om. rBrot. | pati BdHv.
 parti V. parci R. | ob ll.H. ab h. ad v. 14 ut om. B.
 15 dimidiaie parti v.a.S. 18 robur Vd. | claudianae BD
 cum U 790. glandia rv(J coll. VIII 209). | glires BS. -resque
 (quae V¹) rv. 20 in maria R. et maria hv.a.S. | in-
 ulla B¹.

5 est. 2. dicat fortassis aliquis: non enim invehebantur.
 id quidem falso. CCCLX columnas M. Scauri aedilitate ad
 scaenam theatri temporari et vix mense uno futuri in usu
 viderunt portari silentio legum. sed publicis nimirum in-
 dulgentes voluptatibus. id ipsum cur? aut qua magis via 5
 inrepunt vitia quam publica? quo enim alio modo in pri-
 vatos usus venire ebor, aurum, gemmae? aut quid om-
 6 nino diis reliquimus? verum esto, indulserint publicis
 voluptatibus. etiamne tacuerunt, maximas earum atque
 adeo duodequadragesimum pedum Lucullei marmoris in atrio 10
 Scauri conlocari? nec clam id occulteque factum est.
 satisfacere sibi damni infecti coegit redemptor cloacarum,
 cum in Palatium eae traherentur. non ergo in tam malo
 exemplo moribus caveri utilius fuerat? tacuere tantas
 moles in privatam domum trahi praeter fictilia deorum 15
 7 fastigia! 3. (3) nec potest videri Scaurus rudi et huius
 mali improvidae civitati obrepisse quodam vitii rudimento.
 iam L. Crassum oratorem illum, qui primus peregrini mar-
 moris columnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen
 nec plures sex aut longiores duodenum pedum, M. Brutus 20
 8 in iurgiis ob id Venerem Palatinam appellaverat. nimirum
 ista omisere moribus victis, frustraue interdicta, quae
 vetuerant, cernentes nullas potius quam inritas esse leges
 maluerunt. haec atque quae secuntur meliores esse nos

§ 5: cfr. Plin. infra § 50. 115. XXXIV 36. — § 7: cfr. Plin. XVII 6.

2 scaurii B². 3 temperari B²Vd. 4 uiderunt Bd v.
 -rint r. | dist. v. a. S. (cfr. U 790). 5 quam magis B.
 7 ufuf D. ufuf B¹. | uenere BS. illa (ille V) uenere rv(D). |
 quid om. B. qui d in ras. 8 relinquimus R(?) G. 9 &ianne
 B¹. ne R. 10 luculli B². -lle in V. 11 id ll. S. illud hv.
 12 satisfacere BS. -ri rv(D). | egit v. a. H. 13 eae B¹S.
 he B². ex rv. | non Bv. nec r. 14 cauere Bv(S). -re r Bas. |
 an fuerat. at? | tacuere ll. H. quam tacere v. 17 improvidi
 VR. -de B¹. | obrepisse Bh. | uiti VS. uitae v. a. H. 19 pa-
 latio BG. matrio V¹. in atrio R. atrio V²dThv. | hymettias v.
 hymm&iaf B. hime- R. hiemettias V. 21 iurgis B¹D. iurgis
 Vd. iugis R. 24 haec om. hv. a. Brot. sed H. | atque quae
 atque r. et quae (que T) dTBrot. et qui H. qui nos hv. |
 ientur hVerc. | melioris B. | nos (non v) esse hv. a. H.

probabunt. quis enim hodie tantarum columnarum atrium habet? sed priusquam de marmoribus dicamus, hominum in iis praefenda iudicamus pretia. ante igitur artifices percensebimus.

5 4. (4) Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt 9
Dipoenus et Scyllis, geniti in Creta insula etiamnum Medis
imperantibus priusque, quam Cyrus in Persis regnare in-
ciperet. hoc est Olympiade circiter quinquagensima. hi
Sicyonem se contulere, quae diu fuit officinarum omnium
10 talium patria. deorum simulacra publice locaverant iis
Sicyonii, quae priusquam absolverentur, artifices iniuriam
questi abire in Aetolos. protinus Sicyonem fames invasit 10
ac sterilitas maerorque dirus. remedium petentibus Apollo
Pythius respondit: si Dipoenus et Scyllis deorum
15 simulacra perfecissent. quod magnis mercedibus
obsequiisque impetratum est. fuere autem simulacra ea
Apollinis, Dianae, Herculis, Minervae, quod de caelo postea
tactum est. — 5. Cum hi essent, iam fuerat in Chio 11
insula Melas sculptor, dein filius eius Micciades ac deinde

§ 9: cfr. Pausan. II 15, 1. 22, 5. Clem. Alex. προτροπη. IV p. 42. — § 11: Loewy Inschr. Gr. Bildh. 1. C. I. A. IV 373, 95. schol. Aristoph. av. 573. Suid. s. v. ἱππῶναξ. Hor. epod. 6, 14.

2 moribus B¹. 3 praefenda BRv(D). profer- dhH. . . . fer- V. (an vero praeuertenda? cfr. XVI 1 et nota ad XXVIII 123). | dicemus G. 4 percensibimus V¹. -biumuf B¹. 5 marmori R. | scvlpendo B²S. | primū R. 6 diepenuf B². diede- B¹. | scyllis BB(S). -llus v. -lus r. -lis Brot. scyllis H. | genita R. | &iannū B¹. -amnunc R. an etiamtum? | mediis B¹V¹R. 8 quinquagensima (-gef- B²) BD. L r(?)v. | ii Bdhv.a.S. 10 talium BS. metallum r. -llorum hv. | locauerant cod. Poll. G. -rat B. simulauerant r. simul locaue- v. | iis B¹S. hiis B². om. rv. 11 sicyonis V. -ni BD. | quae Bdhv. qui r. | obfoluerentur B¹. 12 quaesti Bv.a.Bas. | ab- iere BdS. -runt hv. abere R. abiec/// V. | protenuf B¹. 13 sterelital B. 14 scyllus dv.a.B. scelus R. oylus V. 16 ob- sequosque V. | imperatum B¹. | simulacrea (om. ea) V. 17 quod de U. quo// de B¹. quod e rv(J). 18 ii dhv.a.S. g R. | fuerant hv.a.Brot. 19 melas BS. malas Vdhv. -la R. | scvlptor B²v.a.J.

nepos Archermus, cuius filii Bupalus et Athenis vel claris-
 simi in ea scientia fuere Hipponactis poetae aetate, quem
 certum est LX olympiade fuisse. quodsi quis horum fami-
 liam ad proavum usque retro agat, inveniat artis eius
 12 originem cum olympiadum initio coepisse. Hipponacti 5
 notabilis foeditas voltus erat; quam ob rem imaginem
 eius lascivia iocosam hi proposuere ridentium circulis,
 quod Hipponax indignatus destrinxit amaritudinem car-
 minum in tantum, ut credatur aliquis ad laqueum eos
 compulisse. quod falsum est. conplura enim in finitimis 10
 insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus
 subiecerunt carmen non vitibus tantum censerī Chion,
 sed et operibus Archermi filiorum. ostendunt et Iasii
 13 Dianam manibus eorum factam. in ipsa Chio narrata est
 operis eorum Dianae facies in sublimi posita, cuius voltum 15
 intrantes tristem, abeuntes exhilaratum putant. Romae
 eorum signa sunt in Palatina aede Apollinis in fastigio
 et omnibus fere, quae fecit divus Augustus. patris quoque
 14 eorum et Deli fuere opera et in Lesbo insula. Dipoeni
 quidem Ambracia, Argos, Cleonae operibus refertae fuere. 20

§ 12 extr.: Pausan. IV 30, 6. IX 35, 6. — § 14: Pausan. II 22, 5. 15, 1. — Isid. XVI 5, 8. Pollux VII 100. (Athen. V 39 p. 205^f). — Cic. de divin. I 13, 23.

1 anthermus *v.a. Brot.* | culus *Vdh.* chius cuius *v.a. Brot.* |
 fili *V¹.* -lius *V²dh.* | bupalus *Bv.* buta- *r.* | et — 2 hipponactis
Bv. om. r. 1 athenis *BP.* anthermus *v.a. Brot.* | uel *BS.*
om. v. 2 poeta ea *V.* 4 proavum *B¹S.* -of *B².* | inueniet
V²dhv.a.S. 5 olympia in *R.* | initio *BS.* origine *rv.*
 6 foditas uoltus *B¹.* 7 iocosam *OJahn.* -corum *Bhv.* lo-
 corum *r.* *cfr. XXXV 114, de mendo etiam ib. 72.* | ii *dv.a.S.*
 8 dstringit *R.* -nxit *v.a. Brot.* 9 aliquis *ll.S.* -uibus *G.*
 -uos eorum (ex iis *v*) *hv.* | laqueum eos *BG.* -ueos *r.* -ueum *v.*
 10 in *om. Vd.* 12 chion *BS.* cion *r.* chium *dv.* 13 et
om. B. | archermi *BBrot.* ach- *r.* anth- *v.* | iasii *Bv.* (*cfr. IX*
33. V 107). Iasii *BS.* Iasi *Vd.* 14 facta *V¹R.* 16 triste *B.* |
 exeuntes *G.* | exhilaratum *Bv(S).* hil- *RFdhH.* in *V lac.*
 18 ex (*pro &*) *B².* | omnibus *ll.v.* (ex) manubiis (quas) *Löschke.*
an operibus? *cfr. § 15. 27. XXXIV 31. 84. XXXV 139.* |
fara ll.v. an fori? *cfr. § 102. XXXV 94. XVI 191. VII 183.*
 19 lesbo *h(?)B.* lebedo *ll.v.*

Omnes autem candido tantum marmore usi sunt e
 Paro insula, quem lapidem coepere lychniten appellare,
 quoniam ad lucernas in cuniculis caederetur, ut auctor
 est Varro, multis postea candidioribus repertis, nuper
 5 vero etiam in Lunensium lapicidinis. sed in Pariorum
 mirabile proditur, glæba lapidis unius cuneis dividendium
 soluta, imaginem Sileni intus extitisse.

Non omittendum hanc artem tanto vetustiore fuisse 15
 quam picturam aut statuariam, quarum utraque cum Phi-
 10 dia coepit octogensima tertia olympiade, post annos cir-
 citer CCCXXXII. et ipsum Phidian tradunt scalpsisse mar-
 mora, Veneremque eius esse Romae in Octaviae operibus
 eximiae pulchritudinis. Alcamenen Atheniensem, quod 16
 certum est, docuit in primis nobilem, cuius sunt opera
 15 Athenis complura in aedibus sacris praeclarumque Veneris
 extra muros, quae appellatur Ἀφροδίτη ἐν κήποις. huic
 summam manum ipse Phidias inposuisse dicitur. eiusdem 17
 discipulus fuit Agoracritus Parius, et aetate gratus, itaque
 e suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur. cer-
 20 tave autem inter se ambo discipuli Venere facienda,

§ 15: cfr. Plin. XXXIV 49. XXXV 54. — cfr. Aristot. eth.
 Nicom. VI 7. — § 16: cfr. Plin. XXXIV 49. 72. Pausan. I 19, 2.
 Lucian. imag. 4. 6. — § 17: Pausan. IX 34, 1. Tzetz. chil. VII
 931 sqq. — Strabo IX 1, 17 p. 396. Antig. Caryst. ap. Zenob.
 V 82 (paroem. Gr. I p. 135). Suid. s. v. Παμνουλία Νέμεσις.
 (Pausan. I 33, 2 sqq. Pomp. Mela II 46). — Pausan. I 3, 5.

1 tantum candido VRdhv.a.S. | & B. 2 lychniten B.
 lych- V. 3 caederetur B². 5 uero BS. om. rv. | lapicidinis
 BFdhH. lapidicinif Bv(D). cfr. § 46. 57. 78. XXXI 77.
 VII 195. III 30, contra § 55. XXXVII 105. | parcorum Vd.
 pharto- B. 7 intus Bv(S). in his r. del. H. 9 aut om. B. |
 statuarum B. 10 octogensima (-gef- B²V²Rdv) tertia (teria V¹)
 ll.v(D). LXXXIII C(S). -II Brot. | olympiade Bv. ludorum ol- (olim
 ita de B) r. 11 cccxxxii. Et ipsum B. | scalpsisse V. sculpsi-
 B²v.a. Lugd.(S). 12 eius esse om. BS. 14 sunt BdG. om.
 rv. 15 praeclarumque BS. -raque rG. -ramque v. | uenus
 B(?)G. -neris imaginem (posuere) v. 16 ἐν κήποις h(B)G.
 ence poes (pues VR) ll. exopolis v. 17 eiusdem BG. ipse r.
 -sius v. 18 parus V. | et ll. Brot. ei Tv. | gradus B. 19 e
 om. V. | pluraque V.

vicitque Alcamenes non opere, sed civitatis suffragiis contra peregrinum suo faventis. quare Agoracritus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis esset, et appellasse Nemesis. id positum est Rhamnunte pago Atticae, quod M. Varro omnibus signis praetulit. est et 5 in Matris Magnae delubro eadem civitate Agoracriti opus. 18 Phidian clarissimum esse per omnes gentes, quae Iovis Olympii famam intellegunt, nemo dubitat, sed ut laudari merito sciant etiam qui opera eius non videre, proferemus argumenta parva et ingenii tantum. neque ad hoc Iovis 10 Olympii pulchritudine utemur, non Minervae Athenis factae amplitudine, cum sit ea cubitorum XXVI — ebore haec et auro constat —, sed in scuto eius Amazonum proelium caelavit intumesciente ambitu, in parmae eiusdem concava parte deorum et Gigantum dimicationes, in soleis vero 15 Lapitharum et Centaurorum. adeo momenta omnia capacia artis illi fuere. in basi autem quod caelatum est, 19 Πανδώρας γένεσιν appellant: dii sunt nascenti ....s XX numero. Victoria praecipue mirabili, periti mirantur et

§ 18: cfr. Plin. XXXIV 49. 54. — §§ 18. 19: Pausan. I 24, 5. 7. (Hesiod. ἔργα κ. ἡμ. 81. 82).

1 vicitque Bv. -ctiusque r. | alchamenef Bv.a.C. 2 fauentis (pa- B) Bdv. -tes r. 3 et om. R. 4 rhamnunte V. 5 M. VRdhv(D). om. BS. 7 quae Bv. quae de (dei dh) r. (an quae quidē?). 8. 9 merito laudari VRdhv.a.S. 9 uidere BS. cfr. § 125. -rint V. -runt Bdhv. | proferemus Bhv. -rimus r. 13 in ll.v(S). del. Bas. | eius Bds. ei is V¹. eris R. aenis V². eius in quo hv. 14 intumesciente Bdv. inte V¹. inter V²R. om. h. | ambitu in Michaelis. -tum BV². -tu rv.a.D. | dist. U. | parme V. parvae B. 15 dimicationes BS. -nem (-igatione V¹) rv. | foliis B. | uero Bhv. uerbis r. 16 omnia Bdv. -iū r. 16. 17 capacia BGron. catacia V. -acta dT. -atita R. om. h. compacta v.a.H. 17 uasi B. 18 appellant BS. -aui R. -auit dhv. apellauit V¹. -auit V². | di BS. om. d. ibi dii hv. | adsunt U cum Böttigero. | nascenti UJ. -tis R. -tes rB. noscentes v. adstantes D cum Letronnio. cfr. XXXV 27. 63. 70. | lac. ego indicavi; excidit fere fauentes (cfr. XXXV 12) vel dona ferentes. supplevit adstantes J cum Panofka. 19 praecipue na & r. | dist. S cum Gerhardo.

serpentem ac sub ipsa cuspide aeream sphingem. haec sint obiter dicta de artifice numquam satis laudato, simul ut noscatur illam magnificentiam aequalem fuisse et in parvis.

5 Praxitelis aetatem inter statuarios diximus, qui mar- 20
moris gloria superavit etiam semet. opera eius sunt ^{34, 50. 69}
Athenis in Ceramico, sed ante omnia est non solum Praxi-
telis, verum in toto orbe terrarum Venus, quam ut viderent,
multi navigaverunt Cnidum. duas fecerat simulque vende-
10 bat, alteram velata specie, quam ob id praetulerunt quo-
rum condicio erat, Coi, cum eodem pretio detulisset,
severum id ac pudicum arbitantes; reiectam Cnidii eme-
runt, immensa differentia famae. voluit eam a Cnidiis 21
postea mercari rex Nicomedes, totum aes alienum, quod
15 erat ingens, civitatis dissoluturum se promittens. omnia
perpeti maluere, nec inmerito; illo enim signo Praxiteles
nobilavit Cnidum. aedicula eius tota aperitur, ut con-
spici possit undique effigies deae, favente ipsa, ut creditur,
facta. nec minor ex quacumque parte admiratio est. ferunt
20 amore captum quendam, cum delituisset noctu, simulacro

§ 20: Pausan. I 2, 3. 4. Cic. Verr. IV 60, 135. — Cic. or. 2, 5. — § 21 extr.: cfr. Plin. VII 127. Val. Max. VIII 11 ext. 4.

1 fer per tem B. | ac ll.H. et v. del. J. transposuerunt UD cum Panofka ante sphingem. | supra ipsam cassidem Meursius. sub cristae cuspide Bursianus. excidissee et in casside putavit J. an sub crista cassidae? | aeream ll.v(J). -eum Panofka. aureum U(D). an eboream? ipsius Plinii errorem statuit S. | pigem B. 2 sint ll.S. sunt G. licet sint hv.

7 est BS. et rv. 7. 8 praxitele B. 8 uerum et hv.a.S.

9 gnidum hv.a.S (item infra). 10 alteram Bv. -ra r. | ob d B. ob id quidem d(?)v.a.S. | praetulerunt optione hv. a.H. 11 era B. | cum S. tū B. cum etiam (alteram add.v) rv. 12 cnidii S. -di VdD. nidi B¹. gnidi B². -dii Bhv.

13 eam Bdv. etiam r. 15 ciuitatis post alienum (v. 14) ponit V, post aes (v. 14) hv.a.S. om. d. 16 praxitelis B²V. pha- B¹. 17 nidum B. 18 deae (duae V¹) VRdhv. dea BS. 19 facto V(?)v.a.S. | admiratio Bdv. -ta r. 20 quen-
dam captum SUJ (errore). | delituisset Bv. detulisset d. -sse r. | nocto V¹. -te B.

- 22 cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam. sunt
in Cnido et alia signa marmorea inlustrum artificum,
Liber pater Bryaxidis et alter Scopae et Minerva, nec
maius aliud Veneris Praxiteliae specimen quam quod inter
haec sola memoratur. eiusdem est et Cupido, obiectus a 5
Cicerone Verri ille, propter quem Thespiae vise-
bantur, nunc in Octaviae scholis positus; eiusdem et
alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Cni-
diae nobilitate et iniuria; adamavit enim Alcetas Rhodius
atque in eo quoque simile amoris vestigium reliquit. 10
- 23 Romae Praxitelis opera sunt Flora, Triptolemus, Ceres in
hortis Servilianis, Boni Eventus et Bonae Fortunae simu-
lacro in Capitolio, item Maenades et quas Thyiadas vocant
et Caryatidas, et Sileni in Pollionis Asini monumentis et
- 24 Apollo et Neptunus. — Praxitelis filius Cephisodotus et 15
artis heres fuit. cuius laudatum est Pergami symplegma
nobile digitis corpori verius quam marmori inpressis.
Romae eius opera sunt Latona in Palatii delubro, Venus
in Pollionis Asini monumentis et intra Octaviae porticus
in Iunonis aede Aesculapius ac Diana. 20

§ 22: Strabo IX 2, 25 p. 410. Pausan. IX 27, 3. Cic. Verr.
IV 2, 4. 60, 135. — cfr. anth. Plan. IV 207. — § 23: cfr. Aelian.
var. hist. IX 39. anth. Pal. IX 756. — § 24: cfr. Propert. II 31, 15.

1 cohesisse B. | esse om. R. | sunt hv. om. ll. an extant
(post maculam)? 3 bryaxidis dhv. bruaxi- B. briasi- r. |
scopae Bdv. co- r. 4 praxiteliae BH. -lia r. -li est d.
-licae v. 5 re moratur B. | abiectus V. 6 propter Bv.
grauiter r. | quem Bhv. quā r. 7 octavia VR. 9 enim
eum v.a.S. | alcetas BS. -edas d. alchedas (el- B) r. -chidas v.
10 reliquit BV. 11 flore V. Cora vel Horae anon. ap.
B. | treptolemus B. trito- V. 12 servilianis Bhv(S). -lia r.
-lii H. | euentus B¹D. | bona et V. 13 item et hC. | thya-
das BB(S). tyla- R. tila- V. thya- G. theula- v. 14 carya-
tidas B. carsa- VRdv. cariatydas B. cfr. § 38. | fyleni B.
15 nec ptunus B¹. | cephisodotus (-ifid- B) BS. -douae r. -do d.
-dorus (-isso B) TVen. -do et rei v. 16 eius B. | pergami
Bhv. -mis r. | symplegma Bas. e codd. B. -egam B¹. -ega B²
hB. -egarum v. syplegam V. si pl- R. cfr. § 35. 17 signum
nobile d(?)v.a.S.

Scopae laus cum his certat. is fecit Venerem et Po- 25
 thon, qui Samothrace sanctissimis caerimoniis coluntur,
 item Apollinem Palatinum, Vestam sedentem laudatam in
 Servilianis hortis duosque campteras circa eam, quorum
 5 pares in Asini monimentis sunt, ubi et canephoros eiusdem.
 sed in maxima dignatione delubro Cn. Domitii in circo 26
 Flaminio Neptunus ipse et Thetis atque Achilles, Nereides
 supra delphinos et cete aut hippocampus sedentes, item
 Tritones chorusque Phorci et pistrices ac multa alia marina,
 10 omnia eiusdem manu, praeclarum opus, etiam si totius
 vitae fuisset. nunc vero praeter supra dicta quaeque
 nescimus Mars etiamnum est sedens colossiaeus eiusdem
 manu in templo Bruti Callaeci apud circum eundem, prae-
 terea Venus in eodem loco nuda, Praxiteliam illam ante-
 15 cedens et quemcumque alium locum nobilitatura.

Romae quidem multitudo operum et iam oblitteratio 27
 ac magis officiorum negotiorumque acervi omnes a con-

§ 25: (cfr. Pausan. I 43, 6). — Propert. II 31, 5.

1 certat. is v. -atis VRd. -atus B. 1. 2 pothon BS.
 photon r. phetontem h. pothon et phaetontem v. 2 samo-
 trace B. -thrace CFW Müller p. 21. -ciae v.a.H. (an -cae?
 cfr. XXXVII 181). 4 duasque hv.a.S. | campteras BS coll.
 Polluce III 30, 147. camit- r. chametaeras v. lampteras J
 coll. Hom. c 307. τ 63. | quarum v.a.S. 5 anii B. | cane-
 phoros Bd h(B)H. -rus (chane- R) rv. 6 indignatione d.
 (an sed maxima dignatione in?). | delubro B¹. 7 thetis Bv.
 cethis d. -tis r. 8 aut BS. om. r. et v. | hippocampus d.
 ipo- VR. 9 tritonis coruque R. | phorci Bv. po- r. | pristes
 B. 10 manu BS. -us dv. magnus r. 12 &iannum B¹.
 -amunc VRd. | e R. | colossiaeus B¹S. -sseus B²RdG. -seus V.
 -ssus v. cfr. XXXIV 39. 13 manu S cum J. manci B.
 om. rv. | callaeci BS. -aici dv. calaici r. | eundem BdTH.
 euntem r. eundem ad Labicanam portam eunti v. 14 an
 post nuda excidit quibusdā (vel aetate post illam)? cfr. de
 Plinii iudicio § 20. | praxitelia Vh. -licam v.a.H. 15 quem-
 cumque BH. -unque RdG. quae cum V. -unque v. | nobili-
 tatura BhG. -atur r. -ant v. 16 multitudo BS. magnit-
 RFdThv. in V lac. | et iam ego. etiam ll.S. eam G. est
 iam v. | oblitteratio ll.S. -rat G. -rata dTv. 17 ac BG.
 a rv. | magis (-gi B¹) ll.S. magni G. -nis v. | negotiorumque
 Bdv. -iatorum quia r. | omnis BS. an homines?

templatione tamen abducunt, quoniam otiosorum et in magno loci silentio talis admiratio est. qua de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus Pacis suae dicavit antiquorum
 28 dignam fama. par haesitatio est in templo Apollinis So- 5
 siani, Niobae liberos morientes Scopas an Praxiteles fecerit; item Ianus pater, in suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto advectus, utrius manu sit, iam quidem et auro occultatus. similiter in curia Octaviae quaeritur de Cupidine fulmen tenente; id demum adfirmatur, Alcibiaden 10
 29 esse, principem forma in ea aetate. multa in eadem schola sine auctoribus placent: Satyri quattuor, ex quibus unus Liberum patrem palla velatum umeris praefert, alter Liberam similiter, tertius ploratum infantis cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat, duaeque Aurae velificantes 15
 sua veste. nec minor quaestio est in Saeptis, Olympum et Pana, Chironem cum Achille qui fecerint, praesertim cum capitali satisfactione fama iudicet dignos.
 30 Scopas habuit aemulos eadem aetate Bryaxim et Timotheum et Leocharen, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter caelavere Mausoleum. sepulchrum hoc est 20
 ab uxore Artemisia factum Mausolo, Cariae regulo, qui

§ 28: (cfr. anth. Plan. IV 129. Auson. epitaph. 28). — anth. Plan. IV 250. — § 30: (cfr. Diodor. XVI 36). — Val. Max. IV 6 ext. 1. Vitruv. II 8, 11. VII praef. 13.

1 tamen BS. tali RFdTh. in V lac. talium v. 2 magno BdG. -ni RFhv. | talis BS. latis r. -ta d. apta v. | talis est dv.a.S. 5. 6 sofiani Bv. -ia r. 6 niobae BTS. -ben v. nitobe B. intobe dh. incobe F. in V lac. | liberof BdTS. -rus r. -riis h. cum liberis v. | morientem v.a.S. 8 manu VRhv(S). -nuf BdG. 9 occultatus ll.v(S). -tur d(?)hBrot. 11 edem B¹. eodem V. 12 satiri B. 13 pala B. | uelatus G. | umeris (hu-G) J. -ri B. ueneris rB(H). -ri v. ulnis S. 14 liberam ll.H. -rum v. 15 aure V. uare B. 17 cironem Vdh. chironemque v.a.S. 19 scopas B. 21. 22 mausoleum (muf- B¹) sepulchrum hoc est (hoc est sep- cod. Poll.v) ab uxore artemisia (-mefia B) factum Bcod. Poll.v(S). om. r(P)H. mausoleum h. 22 ausolo Vd. | carte quo B.

obiit olympiadis CVII anno secundo. opus id ut esset
inter septem miracula, hi maxime fecere artifices. patet
ab austro et septentrione sexagenos ternos pedes, brevius
a frontibus, toto circumitu pedes CCCCXXXX, attollitur in
5 altitudinem XXV cubitis, cingitur columnis XXXVI. pteron
vocavere circumitum. ab oriente caelavit Scopas, a septen- 31
trione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares,
priusque quam peragerent, regina obiit. non tamen re-
cesserunt nisi absoluto, iam id gloriae ipsorum artisque
10 monumentum iudicantes; hodieque certant manus. accessit
et quintus artifex. namque supra pteron pyramis altitu-
dinem inferiorem aequat, viginti quattuor gradibus in
metae cacumen se contrahens; in summo est quadriga
marmorea, quam fecit Pythis. haec adiecta CXXXX pedum
15 altitudine totum opus includit. — Timothei manu Diana 32
Romae est in Palatio Apollinis delubro, cui signo caput
reposuit Avianius Evander.

In magna admiratione est Hercules Menestrati et He-
cate Ephesi in templo Dianae post aedem, in cuius con-
20 templatione admonent aeditui parcere oculis; tanta mar-

---

§ 32: Propert. II 31, 15. Cic. ad fam. XIII 2. 27, 2. Horat.
sat. I 3, 90. — cfr. Strabo XIV 1, 23 p. 641. — Pausan. I 22, 8.
IX 35, 7. Diog. Laert. II 19. Suid. s. v. Cωκράτης.

---

1 CVII BS. cui r. c/// d. centesimae hv. | id ut Bv. ut
id r. idem h. 2 ii dv.a.S. 3 sexagenos ternos ll.v. cen-
tenos praemisit U(D). an cxxs (pro lxiii)? 4 quadringentos
undecim V(?) Rdhv.a.S. 5 xxv Bv(S). uiginti. xx. quinque
V. uiginti quinque Rd(?)H. xxxx U. xxxv D. 5. 6 pteron
uocauere circumitum ll.S. om. hv. circumitum del. H. 6 ad
V. | copas R. 7 brixas R. 8 regina ll.S. regina artemi-
sia quae mariti memoriae id opus exstrui iusserat hv. | obit
BD. cfr. XXXIII 131. 9 dist. U. 11 pteron Bd v. iteron r.
11. 12 altitudinem U cum OJahnio. -ine ll.v. 12 aequat
BS. -ant V. -auit Rdhv. 14 pytis R. pitis F. in V lac.
15 totum Bd v. totum pedum V. pedum R. | deiana B¹.
17 auianius BS. aula- RFdv. in V lac. 18 menestrati
Bdh B. mnest- v. mensestraty V. -ses strat' R. 18. 19
haecate B. aehc- V. 19 ephesi B¹v. -fii B². ethisi Fh.
//&hisi R. 19. 20 contemplationem hv.a.G. -nes R. -a^oi^o
nes V.

moris radiatio est. — (Non postferuntur et Charites in propylo Atheniensium, quas Socrates fecit, alius ille quam ^{85, 187} ^{34, 57} pictor, idem ut aliqui putant). — nam Myronis illius, qui in aere laudatur, anus ebria est Zmyrnae in primis incluta.

5

33 Pollio Asinius, ut fuit acris vehementiae, sic quoque spectari monumenta sua voluit. in iis sunt Centauri Nymphas gerentes Arcesilae, Thespiades Cleomenis, Oceanus et Iuppiter Heniochi, Appiades Stephani, Hermerotes Taurisci, non caelatoris illius, sed Tralliani, Iuppiter hospit- ^{83, 156} talis Papyli, Praxitelis discipuli, Zethus et Amphion ac ³⁴ Dirce et taurus vinculumque ex eodem lapide, a Rhodo advecta opera Apollonii et Taurisci. parentum hi certamen de se fecere, Menecraten videri professi, sed esse naturalem Artemidorum. eodem loco Liber pater Eutychidis ¹⁵ laudatur, ad Octaviae vero porticum Apollo Philisci Rhodii in delubro suo, item Latona et Diana et Musae novem et ³⁵ alter Apollo nudus. eum, qui citharam in eodem templo

§ 33: cfr. Plin. infra § 41. Cic. Verr. IV 2, 5. — cfr. C. I. Gr. n. 6169. Ovid. ars amat. I 79. — § 34 extr.: cfr. Plin. XXXIV 51. 78. (Pausan. VI 2, 6). — § 35: cfr. Plin. XXXIV 91. Pausan. X 34, 6. 7. VI 4, 5. — cfr. Plin. XXXIV 51. 91. — (cfr. Arrian.

1—3 *uncos posui cum Furtwänglero.* 1 non om. V. | referentur V. | carites B. 2 propylo BS. cfr. XXXV 101. -pyro r. -pylaeo G. -aeis v. 4 in BdG. om. rv. (an alioquin?). 5 incluta B¹VS. induta Bh. inclita B². -lyta v. 6 agris V. | an post uehementiae exciderunt ad artis opera colligenda? 7 iis B¹dhv. his rS. 8 arcesilae S e coni. H. -cae (-chae B²) filae B. -chesitae rv. | thespiades dh(?)v. ies- B. def- B. tespya- (ies- V¹) V. | cliomenif B. deo- V. 9 heniochi S cum J. enio- B. entho- rVen. ento- v. antiochi U(D) coll. C. I. Gr. n. 6135. | appiades B(codd. B)S. hippiades B. om. rv. | stephani BG. om. rv. 10 traliani B¹V. traiani B². 11 papyli BS. -puli h. -pli r. pappi d. pappipi v. pamphili G. | fraxitelif B. praxiteli Vd. Pasitelis coni. U (Quellenregister p. 8). | zetus VRv.a.H. | ampion B. āp- B. 12 diree B. -rcae V. | tauris VR. 13 apollonii dhv. -ni BD. -llini r. 14 menecraten (-egr- VRh) U.S. -tem dv. | uidere Bh. 15 euthidis B. 16 rhodii v. -di BD. -diodi r. 18 nodus VR. | cytharam B.

tenet, Timarchides fecit, intra Octaviae vero porticus
aedem Iunonis ipsam deam Dionysius et Polycles aliam,
Venerem eodem loco Philiscus, cetera signa Praxiteles.
iidem Polycles et Dionysius, Timarchidis filii, Iovem, qui
5 est in proxima aede, fecerunt, Pana et Olympum luctantes
eodem loco Heliodorus, quod est alterum in terris sym- 24
plegma nobile, Venerem lavantem sese Daedalsas, stantem .
Polycharmus. ex honore apparet, in magna auctoritate 36
habitu Lysiae opus, quod in Palatio super arcum divus
10 Augustus honori Octavi patris sui dicavit in aedícula co-
lumnis adornata, id est quadriga currusque et Apollo ac
Diana ex uno lapide. in hortis Servilianis reperio lau-
datos Calamidis Apollinem illius caelatoris, Dercylidis ss, 155
pyctas, Amphistrati Callisthenen historiarum scriptorem. —
15 Nec deinde multo plurium fama est, quorundam claritati 37
in operibus eximiis obstante numero artificum, quoniam
nec unus occupat gloriam nec plures pariter nuncupari
possunt, sicut in Laocoonte, qui est in Titi imperatoris

ap. Eustath. ad Dionys. Perieg. 793). — § 36 extr.: cfr. Plin. XXXIV 47. 71. (Pausan. I 3, 4). — cfr. Tatian. c. Graec. 52 p. 34 Schwartz. — § 37 extr.: cfr. Plin. XXXIV 86.

1 timarchides B. 2 aedem BUD. -de r. in aede hv. cfr. § 24. | dyonisiuf BF. -omedem V² in ras. | ante aliam comma posuit U (Quellenregister p. 8) coll. § 15 de Venere Phidiae. 3 pasiteles dT(P)UD. Praxitelis filii coni. U ibid. p. 8. (cfr. § 24). 4 iidem (U e coni. J. idem BS. item v) — dionysiuf Bv(S). om. rH. | timarchidis B. marchi- Vdh. | filii Rhv(U). fili B¹VdD. fili' B². -lius cod. Poll. SJ. | iouem v. quem B. iouis r. 6 heuodoruf B. 6. 7 symplecamas B¹. -egamas B². 7 labantem V. | se S. | daedalsas B. -lus aliam J. -lus ac U. -lum h cod. Poll. v. dedalsa r. sed et aliam S. | astantem h cod. Poll. Ven. (v. a. G). 8 polycharimus B. policharmus V. 12. 13 laudatus Vh. 13 clamidis B². | apolline B. | dercylidis BH. -lis dT. -cilis V. decilis B. dactylidis v. 14 pyctas H cum P. pictas Bd. pycias r. pythias v. | ampistrati Vh. | callisthenenf B. -nem V. | storiarum V. torta- B. 15 nec deinde ll. S. cfr. XXXVII 6. nec H. deinde hv. | multorum obscurior hv. a. H. | quorundā B. -undem V. 16 eximis B¹. | obstanti B. 18 sicuti Vv. a. C. | laocoonte B. | quif B¹.

domo, opus omnibus et picturae et statuariae artis praeferendum. ex uno lapide eum ac liberos draconumque mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Hagesander et Polydorus et Athenodorus Rhodii. 38 similiter Palatinas domos Caesarum replevere probatissimis 5 signis Craterus cum Pythodoro, Polydeuces cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, at singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum decoravit Diogenes Atheniensis; in columnis templi eius Caryatides probantur inter pauca operum, sicut in fastigio posita 10 39 signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata. in honoris est nec in templo ullo Hercules, ad quem Poeni omnibus annis humana sacrificaverant victima, humi stans ante aditum porticus ad nationes. sitae fuere et Thespiades ad aedem Felicitatis, quarum unam amavit eques 15 Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro, admirator et Pasitelis, qui et quinque volumina scripsit nobilium 40 operum in toto orbe. natus hic in Graeca Italiae ora et civitate Romana donatus cum iis oppidis, Iovem fecit eboreum in Metelli aede, qua campus petitur. accidit ei, 20

§ 39: cfr. Serv. ad Verg. Aen. VIII 720. — cfr. Plin. XXXIV 69. XXXV 156. XXXIII 156.

1 in (*pro priore* et) B. *an* uel? 1. 2 praeferendum B G(S). praeponen- *rv*(H). 2 ac *ll.S.* & *dhv.* | liberus VR. 3 nexuuf BD. | confuli B¹. -lis B². 4 hagesander BJ. age- *rv.* | polydoris B. | rhodii *dv.* -di BD. hodi *r.* 5 similiter — 11 celebrata *post scriptorem* (§ 36 *extr.*) *transposuit* U. 6 craterif B². | phythodoro B. pythoro B. | polydeuces S cum P. -deuchef (polly- VT) BVT. -decuches B. -dectes d(?)v. 7 pyhodoruf B. | at *ego.* & *ll.v.* 8 pantheum Bhv. phath- *r.* 9 athenienfis Bd v. amen- *r.* | caryatides B. cariatidas B. carsatides *rv.* cfr. § 23. (*praem.* et *posuerunt ante in columnis v.a.S.*) 13 sacrificauerunt VR *v.a.S.* | humitans VR. 14. 15 tesspiades B. hiesp- V. 15 una VR. | adamavit G. 16 piscicillis V. | & (*pro ut*) B. | admirator B(P). -tur *rv.* 17 pasitelis T(P). passi- VR d. paxi- h. fraxitelef B. pasi- G. praxi- v. 18 graeca (gre- B) BS. -cia *rv*(H). -ciae G. 19 iis *dhv.* if B¹. his *rD.* 20 eburneum *v.a.H.* | et itur VR. (qua campus petitur *uncis clusit* U). | accidit Bd v. -cedet *r.* | et (*pro ei*) Vh.

cum in navalibus, ubi ferae Africanæ erant, per caveam
intuens leonem caelaret, ut ex alia cavea panthera erum-
peret, non levi periculo diligentissimi artificis. fecisse
opera complura dicitur; quæ fecerit, nominatim non re-
5 fertur. Arcesilaum quoque magnificat Varro, cuius se 41
marmoream habuisse leaenam aligerosque ludentes cum
ea Cupidines, quorum alii religatam tenerent, alii cornu
cogerent bibere, alii calciarent soccis, omnes ex uno
lapide. idem et a Coponio quattuordecim nationes, quæ
10 sunt circa Pompeium, factas auctor est. — Invenio et 42
Canachum laudatum inter statuarios fecisse marmorea. 34, 50. 75
nec Sauram atque Batrachum obliterari convenit, qui
fecere templa Octaviae porticibus inclusa, natione ipsi
Lacones. quidam et opibus præpotentes fuisse eos putant
15 ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes, qua
negata hoc tamen alio modo usurpasse. sunt certe etiam
nunc in columnarum spiris insculptæ nominum eorum
argumento lacerta atque rana. in Iovis aede ex iis pictura 43
cultusque reliquus omnis femineis argumentis constat; erat
20 enim facta Iunoni, sed, cum inferrentur signa, permutasse

§ 41: cfr. Plin. XXXV 155. — cfr. Suet. Nero 46. — § 42
extr.: cfr. Vellei. I 11, 3. — § 43 extr.: cfr. Plin. VII 85. Athen.
XI 19 p. 782^b. Aelian. var. hist. I 17. Varro l. L. VII 1. Cic.
acad. prior. II 38, 120.

2 alea V. 4 sed quæ v.a.S. 4. 5 refertur B d v.
fertur r. 6 leaenam tradit B(?) v.a.S. 7 ali religatam
VD. aure lig- B. | ali VD. | e cornu v.a.S. 8 ali VD. |
sociis VR. 9 coponio v. coro- B. coponio (quop- R) r. |
quattuordecim — 10 inuenio om. B. 10 pompeium VR d h
v(J). -pei G. -pei theatrum Brot. (cfr. Suet. Nero 46). | et
uenio et V. 11 chanacum B. | laudatim B¹. -ti B². 12
Sauron v.a. Brot. 13 fere VR. | incluta B¹. -lita B².
16. 17 etiamnunc d. -num (&iann- B¹) ll. v. 17 spiris (-riif B¹)
ll. G cum B. epistyliis hv. | insculptæ B¹ D. -pta (-pia V) r G.
-culptæ B² S. -pta v(UJ). 18 argumenta B(?) v.a.S. | ex
iis (hiif B²) BS. exstitisse (extit- V) r v. de mendo cfr. § 82. |
picturam (Bd?) hv.a.S. 19 relicuuf B¹. -iquos V. -iquos Rh
v.a.S. | omnis BS. -nes rv. | constat erat BS. -tanter ad r.
-tat at (Et v) dv. 20 iunoni sed BS. -nis sed r. -nis aede
hv. | inferrentur B¹ V.

geruli traduntur, et id religione custoditum, velut ipsis diis sedem ita partitis. ergo et in Iunonis aede cultus est qui Iovis esse debuit.

Sunt et in parvulis marmoreis famam consecuti Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore operuit alis musca, 5 et Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra pervidere non est.

- 44 6. (5) Haec sint dicta de marmoris sculptoribus summaque claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere 10 et e Thasio, Cycladum insularum aequo, et e Lesbio; lividius hoc paulo. versicolores quidem maculas et in totum marmorum apparatus etiam Menander, diligentissimus 45 luxuriae interpres, primus et raro attigit. columnis demum utebantur in templis, nec lautitiae causa — nondum enim 15 ista intellegebantur —, sed quia firmiores aliter statui non poterant. sic est inchoatum Athenis templum Iovis Olympii, ex quo Sulla Capitolinis aedibus advexerat columnas. fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam et 46 apud Homerum; dicit enim marmoreo saxo percussum, 20

§ 44: cfr. Seneca ep. 86, 6. — Isid. XVI 5, 14. — Menandri fragm. inc. 344 (Meineke). cfr. Phaedri fab. V 1, 12. — § 45: cfr. Suet. Aug. 60. — Homerus II 735. — § 46: cfr. Plin. XXXIII 81.

1 id *om.* B.S. | religione (-leg- B) B.C. -ni *h.v.* regioni Vd. reioni R. 4 parvulis B². parvis VRd*h.v.a.S.* | eburneis *coni.* B coll. VII 85. | flammam B. 4. 5 miremercides V.

5 aliis B¹. 6 gallicrates B. calligr- V. 8 marmorum *h.v.a.S.* | sculptoribus B²*v.a.G(S).* 9 con (*pro quo in*) R. | tractatu BB. -ctu *v.* structus *r.* | subit B*v.* ubita *r.* 10 maculoso Bd*h.v.* -su V. -sū R. 11 et *om.* Rd*v.a.S.* | e thasio B.G. -so B. e thapso (ta- *v*) dv. et abso R¹. et apro V. et absciso R². | aequo (*sc. marmori Cycladum*) ego. -ue ll.G. una aequae *h.v.* | *dist. ego coll. § 14 et IV 65—67. 73.* | & helesbio B.

11. 12 levidius B¹. 12 quidem Bd*v.* quae de *r.* 13 diligentissimus Bd*v.* -mū *r.* 14 inter tres Vh. | et ll.*v.* an set? | attigit Bh*v.* -ingit *r.* 15 in templis nec lautitiae (-iliae B) — 16 intellegebantur (-atur *v.a.G*) B*v.* *om.* *r.* 18 sylla B. silla R. 20 enim ll.H. enim paridem (-dis *Verc.*) *h.v.* an enim Cebrionem? cfr. Hom. | marmoreus RF.

sed hactenus, regias quoque domus, cum lautissime, praeter
aes, aurum, electrum, argentum ebore tantum adornans.
primum, ut arbitror, versicolores istas maculas Chiorum
lapicidinae ostenderunt, cum exstruerent muros, faceto in
5 id M. Ciceronis sale — omnibus enim ostentabant ut
magnificum —: multo, inquit, magis mirarer, si Ti-
burtino lapide fecissetis. et, Hercules, non fuisset
picturis honos ullus, non modo tantus, aliqua marmorum
auctoritate.

10 (6) Secandi in crustas nescio an Cariae fuerit in- 47
ventum. antiquissima, quod equidem inveniam, Halicar-
nasi domus Mausoli Proconnesio marmore exulta est
latericiis parietibus. is obiit olympiadis CVII anno se-
cundo, urbis Romae CDIII.

15 (7) Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse 48
totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos
tradit Mamurram, Formiis natum equitem Romanum, prae-
fectum fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati
desit, tali auctore inventa re. hic namque est Mamurra

§ 47: Vitruv. II 8, 10. — § 48: cfr. Plin. XXXV 2. — Corn.
Nep. fragm. 14 (Halm). Catullus 29, 3.

1 an post hactenus exciderunt mentionem habet (vel facit)
eius? | domos dhv.a.S. | cum om. v.a.G. | lautissime B(P)S.
laudati- BFdG. -mo tum V². -me tum v. 4 lapidicinae
v.a.H. cfr. § 14. | in eras. V². 5 mi (pro M.) B¹. 6 in-
quit BRdhv. inthis (om. magis — 7 fecissetis) V. | mirarer
BG. mire sit (esset h) Rdh. mira res esset v. 7 & Bd
hv. om. r. 8 picturae hv.a.S. | aliuf (pro ullus) B. | ali-
qua ll.v(S). sine al- hB. in al- G. 10 secandi marmor
hv.a.S. | cariae Rv. castae V. // arte d. arte B¹. ante B².
11. 12 alicarnasi B. 12 maufolii B². | proconnesio C. -onesio
B². -onnesio B¹. -esso h. -eso v. -cunesto r. | exulta R.
exal- V. 13 latericeif B. | is ob id V. ///oui. id B¹. ioui. id
B². | cvii B²S. cui i B¹. cvi Tv(H). cui r. cm d. c G(Brot.).
14 cdiii BS. ccccm V. -m RdTH. -ii hv. ccclxxv Brot.
15 crusta Bdv. fru- R. -tra V. 16 totot BS. -tus (-tas B¹) r.
-tius hv. | domuuf B¹D. 17 tradit BS. -didit rv. | formiis
Rhv. -mis rVen.(D). 18 fabrum B¹. -rorum hB. | ne quid
(quit B¹) BS. neque id r. neque dv. | indignitati BS. -nati r.
-natio dv. 19 desit ll.S. om. d. sit v. | marmura VR.

Catulli Veroniensis carminibus proscissus, quem, ut res est, domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nullam nisi e marmore columnam habuisse et omnes solidas e Carystio aut
 49 Luniensi. (8) M. Lepidus Q. Catuli in consulatu conlega primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. is fuit consul anno urbis DCLXXVI. hoc primum invecti Numidici marmoris vestigium invenio, non in columnis tamen crustisve, ut supra
 48 Carystii, sed in massa ac vilissimo liminum usu. post hunc Lepidum quadriennio L. Lucullus consul fuit, qui nomen, ut ex re apparet, Luculleo marmori dedit, admodum delectatus illo, primusque Romam invexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut coloribus commendentur.
 50 nascitur autem in Melo insula, solumque paene hoc marmor ab amatore nomen accepit. inter hos primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit scaena M. Scauri, non

§ 49: Isid. XVI 5, 16. 17. 1. — § 50: Isid. XVI 5, 17. — cfr. Plin. supra § 5.

1 catuli Bh. | ueronensis dhv.a.J. cfr. XIV 16. 67. XV 48. II 209. (infra et § 135. XVII 25). | que VR. 2 ipsius VR dv. iuf B¹. uif B². om. h. an eius? | clariuf Bv. ca- r. | catulus VRh. 3 adhicit VR. adiecit v.a.S. 4 nepost VR. | primuf B. eum primum hv.a.S. 5 habuisse & BS. -sset V. -sse Rdv. | omif BS. | e om. BVdVen. | carystio Bv. caristor. | aut BRv. au V. 6 luniensi J. -se B. -nensi rv. | Q. BS. om. rv. 7 numidi quo V. 8 magnam B¹. an magna cum? cfr. III 1. | his V. 9 DCLXXVI dTcod. Poll. H. -LXVI ll.v. 10 inuento Vh. | tantum v.a.H. | crustis uelut (-ud R) VRh. | mamurra (pro ut supra) v.a.H. 11 carystii sed RTH. -tif & B. -ti sed VdD. -tis (-tium v) posuit sed hv. | minasso V. 12 ferme quadriennio hv.a.S. | cof B¹. conf B². sos V. 13 appar& & B. | luculleo dhv. -llaeo B. loculeo r. | marmorei B. 14 primuf qui B. | aduexit S (errore). 16 Melo S cum P. heo B. millo cod. Poll. nilo dThv. -li C. ilo r. Chio H ex Isid. | hoc BIsid.S. horum RFdhv. 16. 17 marmor RdIsid.S. -rinor F. -rmore B. -rmorum hv. 17 ab BThv. om. RFd. | amatore Bhv. atore RFdT. 18 M. om. BhS.

facile dixerim secto an solidis glaebris polito, sicuti est hodie Iovis Tonantis aedis in Capitolio. nondum enim secti marmoris vestigia invenio in Italia.

(9) Sed quisquis primus invenit secare luxuriaeque 51
5 dividere, inportuni ingenii fuit. harena hoc fit et ferro
videtur fieri, serra in praetenui linea premente harenas
versandoque tractu ipso secante. Aethiopica haec maxime
probatur, nam id quoque accessit, ut ab Aethiopia usque
peteretur quod secaret marmora, immo vero etiam in
10 Indos, quo margaritas quoque peti severis moribus in-
dignum erat. haec proxime laudatur; mollior tamen quae 52
Aethiopica. illa nulla scabritie secat, Indica non aequè
levat, sed combusta ea polientes marmora fricare iuben-
tur. simile et Naxiae vitium est et Coptitidi, quae vocatur
15 Aegyptia. haec fuere antiqua genera marmoribus secan-
dis. postea reperta est non minus probanda ex quodam
Hadriatici maris vado, aestu nudante, observatione non
facili. iam quidem quacumque harena secare e fluviis 53
omnibus fraus artificum ausa est, quod dispendium ad-
20 modum pauci intellegunt. crassior enim harena laxioribus
segmentis terit et plus erodit marmoris maiusque opus
scabritia politurae relinquit; ita sectae attenuantur crustae.
rursus Thebaica polituris accommodatur et quae fit e poro

§ 51: Isid. XIX 13. — § 53: Isid. XIX 13.

1 sectos R(?)hv.a.S. | polito ll.S. -tos Thv. positos G.
2 aedif BdS. -des Rhv. haedis V. 3 septe B¹. | uesti-
gia inuenio in BdTBrot. -gio inuento in r. -gia inuenerat v.
4 se B¹. | primum dhv.a.S. cfr. XXXV 126. 151. 152. |
luxuriaeque Müller emend. V 22. -iamque ll.v. an luxuriaeque
(dat.)? 5 non (pro hoc) B. 7 gractu V. | ipso Bdv. -sas
rh. | aethiopicae B. aetiophica V. | haec BVdG(D). ad haec
RH. ad hoc hv. 8 ab BhS. ad rv. | aethiopias d. -pas
Rv.a.S. aetiophies V. 9 secaret P. faceret ll.v. 10 pe-
tisse uersis V. 10. 11 indigne B¹. 13 leuigat v.a.S. | cym-
bustea R. | potientef B. polli- Vd. 14 et om. BS. | naxio d. |
coptitidi BS. coptidi rv. 16 est ll.S. est ars hv. est ha-
rena C. 17 esto V. 18 efluuiis B. 20 graffior B¹. groff-
B². 22 reliquit V. 23 tebaica B. | fit BVThv(S). fit R
d(?)G. | e poro BB. e toro Vdv. ex oro R.

54 lapide aut e pumice. — 7. (10) Signis e marmore poliendis gemmisque etiam scalpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia. ita vocantur cotes in Cypro insula genitae. vicere postea ex Armenia invectae.

(11) Marmorum genera et colores non attinet dicere 5
in tanta notitia nec facile est enumerare in tanta multitudine. quoto culque enim loco non suum marmor invenitur? et tamen celeberrimi generis dicta sunt in am-
55 bitu terrarum cum gentibus suis. non omnia autem in lapidinis gignuntur, sed multa et sub terra sparsa, pretiosissimi quidem generis, sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, sicut et Augusteum ac deinde Tibereum, in Aegypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta. differentia eorum est ab ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde et nomen accepit, quod 15
haec maculas diverso modo colligunt, Augusteum undatim crispum in vertices, Tibereum sparsa, non convoluta, canitie. neque ex ophite columnae nisi parvae admodum in-
56 veniuntur. duo eius genera: molle candidi, nigricantis durum. dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati 20 et serpentium ictus. quidam phreneticis ac lethargicis

---

§ 54: Diosc. V 165. Pind. Isthm. 6, 107 c. schol. Th. lap. 44. — § 55: Isid. XVI 5, 2. 4. — § 56: Isid. XVI 5, 3. Diosc. V 161 (eupor. II 132). — Isid. XVI 5, 18. 4, 14. Diosc. V 157.

---

2 sculpendis B². | naxium dhv. cfr. XXXVII 109. -xum ll. 3 Creta coni. J. 4 invectae BdS. uectae rv. 7 coto V. | cuique ll. H. quoque v. 9 tamen B(?)v. a. S. 10 lapidicinis Bd v. a. H(D). | terras prasa Vd. 11 quaedam H. | sicut BS. -ti rH. om. v. 12 sicut BS. sic rv. | augustaeum B¹ (item infra). -tum v. a. Brot. 12. 13 tibereum BS. -rium r Isid. v. -rianum hBrot. an Tibereum? cfr. Stat. Silv. III 3, 66. 13 tiberi B¹D. 14 ofite B². -ti B¹. | cum Bv. ctum r. dum d. 15 unde Bhv. inde r. 16 colligunt ll. v. an collocant? 17 aut (vel et) in Schneider ad Theophr. V p. 270. | uertice Isid. cfr. § 61. | tiberium dTv. -rianum hBrot. 17. 18 caute V. 18 opite Vd. 19 molli VR. | candidum h Isid. v. a. S. | nigricantis Müller emend. V 23. -cans ll. v. 20 durum hv(Müller l. l.). -ri ll. S. 21 ictuuf BD. | aut ac) B.

adalligari iubent candicantem. contra serpentes autem a quibusdam praecipue laudatur ex iis quem tephrian appellant a colore cineris. vocatur et Memphites a loco, gemmantis naturae. huius usus conteri et iis, quae urenda
 5 sint aut secanda, ex aceto inlini; obstupescit ita corpus nec sentit cruciatum. rubet porphyrites in eadem Aegypto; 57
 ex eodem candidis intervenientibus punctis leptopsephos vocatur. quantislibet molibus caedendis sufficiunt lapicidinae. statuas ex eo Claudio Caesari procurator eius in
 10 urbem ex Aegypto advexit Vitrasius Pollio, non admodum probata novitate; nemo certe postea imitatus est. invenit 58
 eadem Aegyptus in Aethiopia quem vocant basaniten, ferrei coloris atque duritiae, unde et nomen ei dedit. numquam hic maior repertus est quam in templo Pacis ab impera-
 15 tore Vespasiano Augusto dicatus argumento Nili, sedecim liberis circa ludentibus, per quos totidem cubita summi incrementi augentis se annis eius intelleguntur. non ab-
 similis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant,

§ 57: Isid. XVI 5, 5. 6. — § 58: cfr. Philostr. imag. I 5 p. 383. — Strabo XVII 1, 46 p. 816. Tac. ann. II 61. cfr. Philostr. vita Apoll. Tyan. VI 4 p. 233.

2 laudatur Bv. om. r. | iif B¹S. hiif B² (item infra). his rv. Lunensis vel Limensis Isid. | quem Bd v. quā r. | tephrian BS. -am v. tepriam Rd. -periam V. 4 conteri & B(R?)G. -tenet V. -tinet d. -uenit v. 5 secunda B¹. | & ex R. | interline B. an interlini, ut XXVIII 132? 6 cruciatum B¹. | porphyrites B¹V. | eadem BdTG. om. rv. 7 ex eodem BJ. ex ead- Vd. exad- R. om. TS. ex eo v. | leptopsephos h(P)H. -osephos ll. leucostictos v. 8. 9 lapicidinae hH. -cedae T. -cede & Rd. -caede et V. -idicinae Bv(D). 10 vitrasius H. cfr. Dio Cass. 58, 19, 6. -riasius VRdTh. -riarius B. triarius G. tris asinius v. | polio Vd. 11 immittatus V. iminitatus R. | Anuenit B¹. (an iam inuenit?). 12 eadem eadem aegyptos B. | basaniten BS. cfr. Isid. -salten (-te V) rv. 14 hic BG. id r. is v. 15 nili BThG. nym V. ny R. in d. del. v. 16 liberis om. B. laboris v.a.B. 17 augentis BRdG. -ti V. -tes v. arguentes B. | se om. dB. | annis B¹RhG. -nes B². annis Vv. -ni d² in ras. -nos B. | eius BVhv(S). om. R(?) d Lugd. 17. 18 absimili B.

Memnonis statuae dicatus, quem cotidiano solis ortu contactum radiis crepare tradunt.

- 59 (12) Onychem in Arabiae tantum montibus nec usquam aliubi nasci putavere nostri veteres, Sudines in Carmania. potoriis primum vasis inde factis, dein pedibus lectorum 5 sellisque, Nepos Cornelius tradit magno fuisse miraculo, cum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum ostendisset, post quinquennium deinde 60 XXXII pedum longitudinis columnas vidisse se. variatum in hoc lapide et postea est, namque pro miraculo insigni 10 quattuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit; nos ampliores XXX vidimus in cenatione, quam Callistus Caesaris Claudii libertorum, potentia notus, sibi exaedificaverat. 8. hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem 15 cavant et ad vasa unguentaria, quoniam optume servare 61 incorrupta dicatur. idem et ustus emplastris convenit. nascitur circa Thebas Aegyptias et Damascum Syriae. hic ceteris candidior, probatissimus vero in Carmania, mox in India, iam quidem et in Syria Asiaque, vilissimus autem et sine ullo nitore in Cappadocia. probantur quam 20 maxime mellei coloris, in vertices maculosi atque non tralu-

§ 59: cfr. Plin. XXXVII 90. — Athen. XI 83 p. 495*. Corn. Nep. fragm. 16 (Halm). — § 60 extr.: Diosc. V 152. Isid. XVI 5, 7. cfr. Plin. XIII 19. Catull. 66, 83. Horat. od. IV 12, 17. Martial. ep. VII 94. — § 61: Isid. XVI 5, 7. cfr. Plin. XXXVII 143.

1 memnoni Vd. 2 dicunt d(?)hv.a.S. 3 onychim Vd. -ydum B. | in arabiae tantum BdTS. -ia & iantum r. etiam-
tum in arabiae hv. 4 alibi B²hv.a.G(S). | sudines BG. sudes r. sed et v. sed hC. | carmania BdS. ger- rv. cfr. XXXVII 39. 5 potoriis BD. 6 trahit V. 7 spinten B. spisten V. | chruorum V. 9 longitudinis ll. -ne v. 10 & BS. om. rv. 12 calistuf B²Vv.a.C. -ixtus d. 13 potentia notuf BG. potent panotus r. potentissimus hv. 15 & BS. om. rv. 16 dicitur hv.a.S. | & ustu BG. exustus VdT(v)H. exetus B. 18 ceretif B. | uero om. B. 18. 19 carminiam ex inendia V. 20 et sine — cappa-
docia Bv. om. r. 21 uertice B²d²cum ras.v.a.H(D). cfr. XIII 96. 21 et p. 329, 1 tralucidi B¹J. si tral- V. - rv.

credi. vitia in iis corneus colos aut candidus et quidquid simile vitro est.

(13) Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi existimant lygdinos, in Paro repertos amplitudine qua lances craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum advehi solitos, candoris eximii. magnus et duobus contrariae inter se naturae honos, corallitico in Asia reperto mensurae non ultra bina cubita, candore proximo ebori et quadam similitudine. e diverso niger est Alabandicus terrae suae nomine, quamquam et Miletu nascens, ad purpuram tamen magis aspectu declinante. idem liquatur igni funditurque ad usum vitri. Thebaicus lapis interstinctus aureis guttis invenitur in Africae parte Aegypto adscripta, coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conveniens, circa Syenen vero Thebaidis syenites, quem antea pyrrhopoecilon vocabant.

(14) Trabes ex eo fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes Solis numini sacros. radiorum eius argumentum in effigie est, et ita significatur nomine Aegypto. primus omnium id instituit Mespheres, qui regnabat in Solis urbe, somnio iussus; hoc ipsum in-

§ 62: Isid. XVI 5, 8. 9. — § 63: Isid. XVI 5, 10. 11. — § 64: Isid. XVI 5, 11. (XVIII 31, 1). Joseph. c. Apion. I 15.

1 his VR. | colof BS. -or rv. | quidquid VRdH(J). quicq-
hv. quid B¹. quod B²S. 2 simili B¹. -lif B²S. 4 existi-
mans V. | lygdinos dG (-nus v). tyg- B. lig- r. | paro BH.
taro r. tauro hv. | amplitudi B¹. -dinē B². 6 eximit V.
exhi- R. | duabus B. 7 corollitico B. corali- Vv.a.Brot.
8 proxume B¹. -xime B². 9 alabam dicus V. 11 liquatur
Bv. -tu RFh. 12 igni — p. 330, 9 dicuntur om. VFRh. | ad
usum — 20 aegyptio om. dL¹. | lapis BS. om. av. 12. 13
interstinctus BH. interci- av. interti- G. 13 africae av(J).
-ca e BS. 14 adscriptae (adsc- v) av.a.S. 15 naturali
BG. -rae alii (alia v). av. | circa syenen uero Bv. om. a. |
syenites BB. simi- v. hisetites a. 16 antea BS. -te av. |
pyrrhopoecilon v. -phoecilon B. pyrropocilon a. 19 est et
av(D). est BS. 20 mespheres BJ. mestres dTH. mitres
av. mesphres S cum Zoëga. cfr. § 69. 21 et hoc Lv.a.H. |
ipsum om. a. 21 et p. 330, 1 inscriptum BdH. -tum est
Lav(D).

scriptum in eo, etenim sculpturae illae effigiesque quas
 65 videmus Aegyptiae sunt litterae. postea et alii excidere
 reges. statuit eos in supra dicta urbe Sesothus quattuor
 numero, quadragenum octonum cubitorum longitudine,
 Rhamsesis autem, quo regnante Ilium captum est, CXXXX 5
 cubitorum. idem ..... digressis inde, ubi fuit Mnevidis
 regia, posuit alium, longitudine quidem CXX cubitorum,
 sed prodigiosa crassitudine, undenis per latera cubitis.
 66 9. opus id fecisse dicuntur CXX hominum. ipse rex, cum
 surrecturus esset verereturque, ne machinae ponderi non 10
 sufficerent, quo maius periculum curae artificum denun-
 tiaret, filium suum adalligavit cacumini, ut salus eius apud
 molientes prodesset et lapidi. hac admiratione operis
 effectum est, ut, cum oppidum id expugnaret Cambyses
 rex ventumque esset incendiis ad crepidines obelisci, ex- 15
 tingui iuberet molis reverentia qui nullam habuerat urbis.
 67 sunt et alii duo, unus a Zmarre positus, alter a Phio sine
 notis, quadragenum octonum cubitorum. Alexandriae statuit

§ 65: Tac. ann. II 60. — Strabo XVII 1, 22 p. 803. 27 p. 805.
 — § 67: cfr. Diodor. I 61. — cfr. Vitruv. VII praef. 12. Strabo

1 sculpturae B¹dTLG. scvl- B²av. 2. 3 excidere reges
 statuit BS. om. dTLav. 3 eof BS. eorum dTa. orum L.
 regum v. | sesothel BS. efotis dL. sothis av. sochis B.
 5 rhamsefif BLS. -ses is U. ramesesis a. ramisesis d. -ises
 cod. Poll. v. | autem is v.a.S. | cxxxx BS. xl La. quadraginta
 d(?)v. 6 idemque Lv.a.G. | lac. ego indicavi; excidit men-
 surae significatio (p passus ad meridiem vel tale quid). | di-
 gressif Ba. -ssus dv. p gressus D cum Bursiano. | mneuidis
 dv. cfr. Strabo XVII 1, 22. 27 (p. 803. 805). mneuidif B¹.
 inne- B². neuida a. 7 regia Bd v. rex a. | quidem — 8 pro-
 digiosa (-diofa B¹) crassitudine (croff- B²) BS. om. dLav.
 8 undenis BdTL a.S. -ecenis v. -ecentenis Brot. | per latera B
 dTS. -ra pedibus L. pedibus per latura (-tera v) av. | cubitif
 BdTa.S. -tis m Lv. 9 cxx S. cxx BdT. cxx. m B(?)H.
 xx. m v. 10 surrecturus BJ. subr- BFdhv. | verebaturque
 B. -erenturque v.a.C. 11 maius Bd v. matirius F. matur-
 B. 14 opidum BF. 15 ad BEv. ac Vdh. | crepidinis
 VR. 17 et om. BS. | Smarre v.a.Brot. | a phio ll.v(S).
 a raphio d cod. Poll. Brot. ab eraphio B. 18 octogenum B.
 -onumque L.

unum Ptolemaeus Philadelphus octoginta cubitorum. exciderat eum Necthebis rex purum, maiusque opus in devehendo statuendove *inventum* est quam in excidendo. a Satyro architecto aliqui devectum tradunt rate, Callixenus
 5 a Phoenice, fossa perducto usque ad iacentem obeliscum Nilo, navesque duas in latitudinem patulas pedalibus ex 68 eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita, ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrimque; postea
 10 egestis laterculis adlevatas naves excepisse onus; statutum autem in sex talis e monte eodem, et artificem donatum talentis L. hic fuit in Arsinoeo positus a rege supra dicto munus amoris, coniuge eademque sorore Arsinoe. inde eum navalibus incommodum Maximus quidam prae- 69
 15 fectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. et alii duo sunt Alexandriae ad portum in Caesaris templo, quos excidit Mesphres rex, quadragenum binum cubitorum.

Super omnia accessit difficultas mari Romam devehendi,

XVI 4, 5 p. 769. — § 68 extr.: cfr. Plin. XXXIV 148.

1. 2 exciderat eum *cod. Poll. Brot.* ceciderat (caec-V) eum *ll. D.* quem h. quem exciderat v. 2 nectabis v. a. *Brot.* -tanebis U. | opus fuit v. a. *Brot.* 3 inuētum est D *cum U 791.* multum est B. -to est (fuit *Brot.*) r. -to v(S). | excidendo B¹. exed- B². 3. 4 a satyro Bv. nat- r. 4 aliqui Bv. alio qui r. 5 phonice d. -cae V. | perducta Bhv. a. S. | obiliscum B. oboel- V (*item infra*). 6 e nilo v. a. S. | altitudinem d. -ne B. | pedalibus spatiis Lv. a. G. (*laterculis add. P. an trabibus? cfr. § 64*). 8 i& aut B¹. 10 alleuataf BTG. -ta v. adleuatis r. | naues B² TG. -uis r S. -ue v. *del. D cum Mario Matt.* | excepif B¹. -cipi B². | *dist. Brot.* | statum B. 11 excisos autem sex tales *cod. Poll. v. a. Brot.* | artificem Bhv. -cum r. 12 arfinoeo B¹ VB (*Gron.*) H. -noe B² v. -neo d TP. 13 coniuge ego. in coniuge ll. v (*accusativos cum P posuerunt H Brot.*). 14 in commodum *Mahaffy in Athenaei nr. 3618 (1897) p. 285.* | quidem S. *del. U 792.* 15 pharum *Mahaffy l. l.* 16 uoluit B (*in ras., ut videtur; ortum ex uolt*) S. *cfr. Froben p. 24.* 17 templum B¹. 18 mesphref BS. *cfr. § 65.* mestres TH. -tires Vdh. -tyres B. mesphees v. 19 romam Bhv. -ma r.

- 70 spectatis admodum navibus. divus Augustus eam, quae priorem advexerat, miraculi gratia Puteolis perpetuis navalibus dicaverat; incendio consumpta ea est. divus Claudius aliquot per annos adservatam, qua C. Caesar importaverat, omnibus quae umquam in mari visa sunt mirabiliorem, in ipsa turribus Puteolis e pulvere exaedificatis, perductam Ostiam portus gratia mersit. alia ex hoc cura navium, quae Tiberi subvehant, quo experimento patuit
 71 non minus aquarum huic anni esse quam Nilo. is autem obeliscus, quem divus Augustus in circo magno statuit, 10 excisus est a rege Psemtnepserphreo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, LXXXV pedum et dodrantis praeter basim eiusdem lapidis; is vero, quem in campo Martio, novem pedibus minor, a Sesothide. inscripti ambo rerum naturae interpretationem Aegyptiorum philosophia 15
 72 continent. — 10. (15) Ei, qui est in campo, divus Augustus addidit mirabilem usum ad deprendendas solis umbras dierumque ac noctium ita magnitudines, strato

§ 70 extr.: Suet. Claud. 20. cfr. Plin. XVI 201. 202. — § 71: cfr. Diog. Laert. VIII 1, 3.

1 spectatis — nauibus *ad seqq. referri vult Fröhner anal. crit. p. 16.* | eam quae B^{cod.} Poll. S. eam quam h. eam r. del. v. 2 perpetui U. 3 dicauerat, sed h^{v.} a. S. (an at?). | incendiae BF. 4 quā B² Verc. quae V. 5 uisa ll. v(S). -sae h Lugd. 5. 6 mirabilioref B. 6 in ipsa BS. in B. it V. om. dhv. | puteolis ll. v(S). -lano C e XVI 202. 7 ostia B². | portuuf B¹ D. | gratiam B¹. 8 tiberi B¹ dv. -rii B². -ris r. | subuehant BB dh G. -ueant V. -ueherant L. -rent Brot. -hebant v. (alia . . cura . . quo corrupta videntur; an alta [vel lata] . . carina . . quod? cfr. III 54). | patuit BG(S). pati fit r. palam fit (fuit v) h Brot. 9 anni B² hv. -nis B¹. omnia Fd. cō ma B. 11 est Bd G. sit B. sed V. del. v. | psemtnepserphreo (spem&- B) BJD. -pherphreo U. semetnpserteo r. semenps- LS. semneserteo v. 12 LXXXV BS. cxxv Fhv. xxcv Bd. LXXXII Brot. 13 pr&er B. | basaim B¹. 14 pedibus Bh Lugd. ped. G. -dum rv. | minor a BG. -or af B. -or est a v. in oras Vd. | sesothide ll. S coll. § 65. -tide v. sesostride B. | inscripti BG. -tus h. -tam v. -ribi r. 15 philosophia ll. H (-iae B). opere et (-ra G) philosophiae v. 18 ac noetium V. anno etiū B. | ita ll. H. del. v.

lapide ad longitudinem obelisci, cui par fieret umbra
 brumae confectae die sexta hora paulatimque per regulas,
 quae sunt ex aere inclusae, singulis diebus decresceret
 ac rursus augesceret, digna cognitu res, ingenio Facundi
 5 Novi mathematici. is apici auratam pilam addidit, cuius
 vertice umbra colligeretur in se ipsam, alias enormiter
 iaculante apice, ratione, ut ferunt, a capite hominis in-
 tellecta. haec observatio XXX iam fere annis non con- 73
 gruit, sive solis ipsius dissono cursu et caeli aliqua
 10 ratione mutato sive universa tellure a centro suo aliquid
 emota (ut deprehendi et aliis in locis accipio) sive urbis
 tremoribus ibi tantum gnomone intorto sive inundationibus
 Tiberis sedimento molis facto, quamquam ad altitudinem
 inpositi oneris in terram quoque dicuntur acta funda-
 15 menta. — 11. Tertius est Romae in Vaticano Gai et 74
 Neronis principum circo — ex omnibus unus omnino
 fractus est in molitione —, quem fecerat Sesosidis filius
 Nencoreus. eiusdem remanet et alius centum cubito-

§ 74: cfr. Plin. XVI 201. — Diodor. I 59, 4. Herodot. II 111.

1 longitudinem B S. magnit- *rv.* | obeliscy B. oboelisci V. |
 fier& B v. -re *r.* 1. 2 umbra brumae B²R H. -rarum ae B¹V.
 -ra romae B. -rarum romae d T v. 2 confecto v. a. H.
 3 decrescere V R. 4 et ingenio Th v. a. S. (*an* inuento? cfr.
 XXXII 1). | fecundi T. -do v. a. S. 5 noui B S. non. L. V.
 n̄ L B. om. d T H. manilius h B r o t. manlius v. | mathematici
 if B S. -cis *r.* -cus h v. 6 in se V R h H. ipse B. in semet
cod. Poll. v. | ipsam B *cod. Poll. v. (S).* -sa *r* H. | alias ll. H. -ia
Dal. -ia atque alia v. | enormiter ll. H. incrementa *cod. Poll. v.*
 7 iaculantem v. a. H. 8 obseruatio B d G. deser- *r.* dierum
 obser- v. 9 soli B². | cursuf B¹. 10 aliquit B¹. 11 di-
 mota h v. a. B r o t. | alif B¹V R D. | orbif B. 13 altitudinem
 B d v. actit- (-ne V) *r.* 14 inpositi onerif B R (P) H. -res V
 d T. -tae rei v. | dicantur h v. a. S. | iacta h v. a. H. 15 est om.
 B (?) G. | romae om. h v. a. G. 16. 17 dist. S. 16 ufuf B.
 17 factus H. | est om. v. a. G. | in molitione (immo- V) V R d
 G (S). in immolat- B. imitat- h H. in molitudine v. | quem
 ll. G (S). eius quem h v (H). | sesosidis V R d S. -odif B. -othidis
U coll. § 71. -ostridis v. cfr. *Diod.* 18 nencoreuf B U.
 nonc- (ei¹ R) *r.* nunc- v.

rum, quem post caecitatem visu reddito ex oraculo Soli sacravit.

- 75 12. (16) Dicantur obiter et pyramides in eadem Aegypto, regum pecuniae otiosa ac stulta ostentatio, quippe cum faciendi eas causa a plerisque tradatur, ne pecuniam 5 successoribus aut aemulis insidiantibus praeberent aut ne plebs esset otiosa. multa circa hoc vanitas hominum illorum fuit. vestigia complurium incohatarum extant. una est in Arsinoite nomo, duae in Memphite, non procul 76 labyrintho, de quo et ipso dicemus, totidem ubi fuit 10 Moeridis lacus, hoc est fossa grandis, sed Aegyptiis inter mira ac memoranda narrata. harum cacumina *cc cubita* extra aquam eminere dicuntur. reliquae tres, quae orbem terrarum inplevere fama, sane conspicuae undique adnavigantibus, sitae sunt in parte Africae monte saxeo 15 sterilique inter Memphim oppidum et quod appellari 5, 48 diximus Delta, a Nilo minus III milia passuum, a Memphi VII D, vico adposito. quem vocant Busirin; in eo sunt adsueta scandere illas.
- 77 (17) Ante est sphinx vel magis narranda, de qua 20

§ 75: cfr. Martial. spect. 1, 1. — § 76: Herodot. II 149. Diodor. I 52, 4. cfr. Plin. V 50. Pomp. Mela I 9, 55.

1 uifui B. -so R. 4 pecunia B. | odiosa ac *Perizonius*. otiosae *Burmannus*. 7 plepf B. | onerosa V. 8 incohatarum *ego*. incoat- B¹. inchoat- *rv*. 9 in arsinote B¹TB. -ino itē B². -inote B. -ienote d. -inoe *v*. marsi note V. | duo VB. | procul a dv.a.G. 10 & Bv. om. r. 11 sed ll.v. et *U e coni. J.* | aegyptiis BS. -tis V. -tus Bdv. 12 narrata hS. -atio B. -ato VdT. -at Rv (*ad seqq. relatum*). | cc cubita *ego coll. Herod. om. ll.v. lac. indic. J.* l ulnas excidisse ratus coll. § 87. 13 extra aquam BS. extrema quā (quae dTv) rdTv. | tres Bdv. res r. 14 inplebere V. implere B. | sanae B. 15 montes ex eo Vdh. 17 delta a nilo BRv. delacam lo V. | III VhS. illi B. quattuor Bd(?)v. | milia B²S. m. V C(D). millia rG. milibus hv. | passum B. p. VD. 17. 18 ad memphim B. 18 VII D BS. VII. D rv. VII. m. D H. sex G. | uocantibus V. -ib; B. | busirin Bdv. -rim S. irim Vh. uisirim B. 20 ante BS. -tea r. -te has v. cfr. § 8. | de om. hv.a.S. an recte? | qua BVdTv(S). quasi RG. quae h. an quia? cfr. § 106.

siluere, numen accolentium. Harmain regem putant in
 ea conditum et volunt invectam videri; est autem saxo
 naturali elaborata. rubrica facies monstri colitur. capitis
 per frontem ambitus centum duos pedes colligit, longi-
 5 tudo pedum CXLIII est, altitudo a ventre ad summam
 aspidem in capite, LXIS.

Pyramis amplissima ex Arabicis lapicidinis constat. 78
 CCCLX milia hominum annis XX eam construxisse pro-
 duntur. tres vero factae annis LXXXVIII, mensibus III.
 10 qui de iis scripserint — sunt Herodotus, Euhemerus, 79
 Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemi-
 dorus, Alexander polyhistor, Butoridas, Anti-
 sthenes, Demetrius, Demoteles, Apion —, inter
 omnes eos non constat, a quibus factae sint, iustissimo
 15 casu oblitteratis tantae vanitatis auctoribus. aliqui ex iis
 prodiderunt in raphanos et alium ac cepas MDC talenta
 erogata. amplissima septem iugera optinet soli. quattuor 80
 angulorum paribus intervallis DCCLXXXIII pedes singu-

§ 78: Diodor. I 63, 9. (cfr. Herodot. II 124). — § 79: Diodor.
 I 64, 13. Herodot. II 125. Diodor. I 63, 4. Pomp. Mela I 9, 55.
 — § 80: (Herodot. II 127). Diodor. I 64, 7. Herodot. II 134.

1 filuere BS. siluestre VdT G. -stria hv. siuestra B. *desunt*
fortasse aliqua. | numen Bd G. nam B. mamen V. sunt hv. |
 harmain BS. arm- r. amasin hv. 3 rubrica Bv(S). lu-
 Vd. et lu- Rh B. | facies BS. capitis rv. | colitur — 4 frontem
 om. hv.a.S. 4 ambitus per frontem hv.a.S. 5 pedum
 CXLIII (CCXLIII B) est altitudo Bv. om. r. | summum h B.
 6 aspidem BRv(S). -de V. apsidem dT(B²Gron.)H. apicem
 hB¹. | LXI BS. LXII rv. 7 amplissimi B. | lapidicinis V(?)
 dhv.a.H. cfr. § 14. 8 hominum millia Bv.a.S. hominum
 VdTh. 9 LXX IX B. | mensib. III BS. mepte r. nempe d.
 et mensibus III G (add. nempe v). 10 hiis B². his VRh. |
 scripserint BG. -runt rv. | dist. ego. | eurhodotus B. | euche-
 merus V. euth- B. 11 dionisius V. 12 butoridas BS.
 -iadas r. -ides G. -tarides v. 13 demoteles apion Bv.
 -thele (-lae B) raton (-thon B) r. 14 eos om. B. 15 iis
 Bv(S). his rG. 16 raphanos B. | allium B²Bv.a.S. | MDC
 BdT(B)H ex Herodoto. CCDC V. MD BS. octingenta (*praem.*
 mille v) hv. 17 septem II.(B)S. octo v(J) ex Herodoto.
 18 paribus—singulorum om. B. | DCCCLXXXIII dv.a.Brot.(S)

lorum laterum, altitudo a cacumine ad solum pedes DCCXXV colligit, ambitus cacuminis pedes XVIS. alterius intervalla singula per quattuor angulos pedes DCCLVIIS comprehendunt. tertia minor quidem praedictis, sed multo spectatior, Aethiopicis lapidibus adsurgit CCCLXIII pedibus inter 5
81 angulos. vestigia aedificationum nulla exstant, harena late pura circa, lentis similitudine, qualis in maiore parte Africae. quaestionum summa est, quam ratione in tantam altitudinem subiecta sint caementa. alii nitro ac sale adaggeratis cum crescente opere et peracto fluminis in- 10
rigatione dilutis; alii lateribus e luto factis exstructos pontes, peracto opere lateribus in privatas domos distributis, Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. in pyramide maxima est intus puteus LXXXVI
82 cubitorum; flumen illo admissum arbitrantur. mensuram 15 altitudinis earum omnemque similem deprehendere invenit Thales Milesius umbram metiendo, qua hora par esse corpori solet. haec sunt pyramidum miracula, supremumque illud, ne quis regum opes miretur, minimam ex iis, sed laudatissimam, a Rhodopide meretricula factam. Aesopi 20
fabellarum philosophi conserva quondam et contubernalis

§ 81: Diodor. I 63, 7. 8. — § 82: Plutarch. conv. sept. sap. p. 147^a. — Diodor. I 64, 14. Herodot. II 134. Strabo XVII 1, 33 p. 808. Aelian. var. hist. XIII 33.

1 latitudo hG. | a cacumine (-nae B) — 2 cacuminis B.S. a cacuminis r. a -ine dTv. 2 xvif BBS. xvi sed V. xvs dTH. xxv v. 3 singulae VR. | pedes BS. pares Rdv. om. V. partes h. | dccxxxviii V (om. s hv.a.S). dcccxxxviii d (om. s B). 6 interaedificationum B. in terra aed- coni. J. 7 circa BS. -cum rv. | lendis P. | similitudinem BVS. 8 rationem V. 9 subiecta hv.a.S. | salem B. 10 cum Bd v(S). con rB. | ac Vhv.a.S. | fluminis — 12 pontes Bv(S). fluminis — 11 factis TH. om. r. 12 peracto opere BG. opere r. om. v. | lateribus BS. -bus e luto (lucto R) factis r. om. v. 12. 13 distributos v.a.H. 14 xxcvi B. 15 admisso VR. 16 omnem qui B. -niumque hv.a.S. | similitum hv.a.S. 18 ex (pro haec) Vh. 19 opus Vd(?)G. | ex iis (hiis B². his G) sed B(G)S. ex istis set rD. extitisse : de mendo cfr. § 43. 20 rhodopide S. -pede B. -pe Rhv. per V. 21 fabularum Bv.a.S. om. V. | serua B. | condam V.

haec fuit, maiore miraculo, tantas opes meretricio esse conquisitas.

(18) Magnificatur et alia turris a rege facta in insula 83
Pharo portum optinente Alexandriae, quam constitisse DCCC
5 talentis tradunt, magno animo, ne quid omittamus, Ptole-
maei regis, quo in ea permiserit Sostrati Cnidi architecti
structura ipsa nomen inscribi. usus eius nocturno navium
cursu ignes ostendere ad praenuntianda vada portusque
introitum, quales iam compluribus locis flagrant, sicut
10 Ostiae ac Ravennae. periculum in continuatione ignium,
ne sidus existimetur, quoniam e longinquo similis flam-
marum aspectus est. hic idem architectus primus omnium
pensilem ambulationem Cnidi fecisse traditur.

13. (19) Dicamus et labyrinthos, vel portentosissimum 84
15 humani inpendii opus, sed non, ut existimari potest, fal-
sum. durat etiam nunc in Aegypto in Heracleopolite nomo
qui primus factus est ante annos, ut tradunt, III DC a Pete-
suchi rege sive Tithoe, quamquam Herodotus totum opus
XII regum esse dicit novissimique Psammetichi. causas
20 faciendi varie interpretantur, Demoteles regiam Moteridis

§ 83: Isid. XV 2, 37 (XX 10, 10). cfr. Strabo XVII 1, 6 p. 791.
Lucian. quom. sit hist. conscr. 62. — Suet. Claud. 20. — § 84:
Herodot. II 148. Strabo XVII 1, 37 p. 811.

2 conquesitas V. consequitas B. conquisitas quaestu h
v.a.S. 3 facta et in B. 4 phoro porto V. 5 talentis
om. B¹. 6 quo BS. quod rv. | cnidii (gni- B) S. gnidi B.
casidi r. cassidis v. 7 structura BVdh(B)S. -rae R(?)v. |
ipsa ll.(B)S. -sius v. 8 cursui hIsid.v.a.Hack. | portusque
B¹D. 9 locis om. B. | flagrant Bhv. -ran r. 9. 10 sicut
(ut H) ostiae B(H)S. sicueo sitae r. ut puteolis B. utpote
uedsice h. ut potneosice v. 13 gnidi fecisse Bv.a.S. omni
difficisse V. 14 & Bv. om. RFdh. | portentiffimum B.
15 inpendii BdTH. incendi r. ingenii v. 16 etiamnum
BS. | in Bhv. om. r. | in BFEhv. om. d(?)JD. 17 ante
om. B. | ut ē RF. | III. DC RF. III. DC dT. ∞∞∞∞ DC B (sine
lineola S). III M. DC v. 17. 18 petesuchi BS. -uci RFd.
-uco v. 18 tithoe Bv. titho V. thito B. 19 XII BS.
om. rv. | psammetichi dhv. psamethichi B. spammetici F.
spame- R. | causam hv.a.S. 20 moteridif BS. -turudis r.
-ridis d. -therudis v. motaindis U. an motendis?

fuisse, Lyceas sepulchrum Moeridis, plures Soli sacrum
 85 id exstructum, quod maxime creditur. hinc utique sum-
 psisse Daedalum exemplar eius labyrinthi, quem fecit in
 Creta, non est dubium, sed centensimam tantum por-
 tionem eius imitatum, quae itinerum ambages occursusque 5
 ac recursus inexplicabiles continet, non — ut in pavi-
 mentis puerorumve ludicris campestribus videmus — brevi
 lacinia milia passuum plura ambulationis continentem, sed
 crebris foribus inditis ad fallendos occursus redeundumque
 86 in errores eosdem. secundus hic fuit ab Aegypto laby- 10
 rinthus, tertius in Lemno, quartus in Italia, omnes lapide
 polito fornicibus tecti, Aegyptius, quod miror equidem,
 introitu lapidis e Paro columnisque, reliqua e syenite
 molibus compositis, quas dissolvere ne saecula quidem
 possint, adiuvantibus Heracleopolitis, quod opus invisum 15
 mire spectavere.

87 Positionem operis eius singulasque partes enarrare non
 est, cum sit in regiones divisum atque praefecturas, quas
 vocant nomos, XXI nominibus eorum totidem vastis domi-

§ 85: Diodor. I 61, 3. Isid. XV 2, 36. Pomp. Mela I 9, 56.
 — § 86: Herodot. II 148. Isid. XV 2, 36. — § 87: cfr. Strabo
 XVII 1, 3 p. 787. 1, 37 p. 811. Herodot. II 148.

1 sepulcrum Bv.a.J. 2 exstructum Bv. extremum r.
 5 itinerum Bv. iterum r. 6 in om. B. 7 ludigris
 B¹. 8 lacinia B¹. lagi- B². | sed milia U. | an continente?
 8. 9 federe bris B¹. sed del. U. 9 foribus Bv. -ris r.
 10 eosdem Bd hv. eod- r. | aegypto dv. -to U. 11
 omnis BD. 12 an tectis? | quod Bd hv. quo r. | mirer Bh.
 13 lapidis BRdTS. -de V(?)H. del. G. -deis hv. | e paro
 U.v(S). e pario d(?)H. del. G. | columnisque BG. -nis domo-
 que S. -nis (-mpnis V) rv(HU). | reliqua BS(J). cfr. § 189.
 -que VdT. -quis R(?)hG(U). -quae v. | e B¹G. ex B². om. r.
 erant v. | syenite R(?)H(U). -tae v(S). syenite B¹. sic- B²r.
 del. G. 15 quod BhS. quid V. qui id Bd(?)v. | inuisum
 BB. in usu dTh. in visu v. in uso r. locus nondum sanatus.
 16 spectare BU. cfr. § 69. 33. XXXV 169. infect- R.
 infest- Vdv. (de mendo cfr. XXXV 41). suspectare CFW
 Müller p. 28. 18 atque in Bd(?)v.a.S. 19 vocant Bh
 v(S). -aui rH coll. V 49. | XXI J. xxl BS. xvi rv. xxvii U
 trab.

bus adtributis, praeterea templa omnium Aegypti deorum
 contineat superque Nemesis XL aediculis incluserit pyra-
 mides complures quadragenarum ulnarum senas radice
 ἀρούραc optinentes. fessi iam eundo perveniunt ad via-
 5 rum illum inexplicabilem errorem, quin et cenacula clivis 88
 excelsa, porticusque descenduntur nonagenis gradibus; intus
 columnae porphyrite lapide, deorum simulacra, regum sta-
 tuae, monstrificae effigies. quarundam domuum talis est
 situs, ut adaperientibus fores tonitrum intus terribile exi-
 10 stat, maiore autem in parte transitus est per tenebras.
 aliae rursus extra murum labyrinthi aedificiorum moles;
 pteron appellant. inde aliae perfossis cuniculis subterra-
 neae domus. refecit unus omnino pauca ibi Chaeremon, 89
 spado Necthebis regis, D ante Alexandrum Magnum annis.
 15 id quoque traditur, fulsisse trabibus spinae oleo incoctae,
 dum in fornices quadrati lapides adsurgerent.

§ 88: Isid. XV 2, 36. — § 89: cfr. Plin. supra § 67. XIII 63.

1 omniū hv. -ia ll. 2 super quae U. | nemefis ll. J.
 -ses hv. Amenemesis U. | XL BS. XI r. quindecim v. | dist. U.
 3 quadrangenarum B¹. quadrin- (i in ras.) B². quadrig-
 (-nerum V¹) V. cfr. Herod. | binarum B. | sanas F. senagi B.
 senos v.a.H. 3. 4 radice aruras B¹S. a radice rura B².
 radicem uras (oras B) BF. -icum oras dTH. -ce muros v.
 4 eundo v. fundo ll. 5 cliuis BRdT Brot. diuis Vh. prius v.
 6 porticusque Bv(D). -cus eiusque r. -cus quoque hBrot. |
 ascenduntur v.a.Brot. 7 columnae U. -na (-mpna V) ll.S.
 -na de h. -nae de v. 8 monstrificae BIsid.v(S). -ferae rH. |
 domuum ThS. -m̄um B². -mum r. -morum v. 9 tonitrum
 BD. cfr. II 192. XXV 21. -uum rIsid.v. 11 extremarum
 Vd. 12 pteron Bhv(S). iteron Vd. -ren B. itron Brot.
 13 refecit Bhv(S). ficit V. fecit BBrot. | chaeremon (-rem- B²)
 BS. circummon rH. circum- G. ex monte v. 14 necthebis
 ll.Brot. et thebis dh. nectabis G. -tanebis U coll. § 67. the-
 bis v. | regis BG. om.r. rex v. | D ll.S(J). L U. del. v. | annis
 VRdhS. om. B. annis quinquagenis Brot. -is quingentis v.
 15 an fulcra fuisse e? | olei V. 16 dum in ego.
 dum ll.v. cfr. XXIV 59. XIII 123. | lapides B. -dis v.
 lapis V. lopi B. lopic d. | adsurgerent Bv. adurg- Bd. adus-
 gerunt V.

- 90 Et de Cretico labyrintho satis dictum est. Lemnius
 similis illi columnis tantum CL memorabilior fuit, quarum
 in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero cir-
 cumagente tornarentur. architecti fecere Zmilis et Rhoecus
 et Theodorus indigenae. exstantque adhuc reliquiae eius, 5
 91 cum Cretici Italicique nulla vestigia exstent. namque et
 Italicum dici convenit, quem fecit sibi Porsina, rex Etru-
 riae, sepulchri causa, simul ut externorum regum vanitas
 quoque Italis superetur. sed cum excedat omnia fabulo-
 sitas, utemur ipsius M. Varronis in expositione ea verbis: 10
 Sepultus sub urbe Clusio, in quo loco monimen-
 tum reliquit lapide quadrato quadratum, singula
 latera pedum tricenum, alta quinquagenum. in
 qua basi quadrata intus labyrinthum inextrica-
 bile, quo si quis introierit sine glomere lini, 15
 92 exitum invenire nequeat. supra id quadratum
 pyramides stant quinque, quattuor in angulis et
 in medio una, imae latae pedum quinum septua-
 genum, altae centenum quinquagenum, ita fasti-
 gatae, ut in summo orbis aeneus et petasus unus 20
 omnibus sit inpositus, ex quo pendeant exapta

§ 90: cfr. Plin. XXXV 152. XXXIV 83. — § 91: Isid. XV 2, 36.

1 *an* et *delendum*? | de aegyptio et cretico labyrinthis h
v.a.S. | lemnius Bv. -ium B¹Fd. Samius *coni.* Hirt coll.
 XXXIV 83. 2 illi BS. illis rv. | ut Bdhv. om. r. 4 &
 ornarentur B¹. orn- B². | zmilis J. -lus VBdhv. milus B.
 smilis S. | rhoecus BS. rholus rv. 5 indigenae B²S. -na
 VRv. -gnae B¹. | *an* exstant quoque? 6 extent V. exstant
 B. 7 porfina BS. -inna r. -enna dh(?)H. -ena v. cfr.
 XXXIV 29. 8 sepulchris Vd. -cri B(?)v.a.S. 9 italis
 VBdTU. ab ita- hv. talis BS. | superaretur v.a.H. 10 ea
 ego. ex U. om. dS. eius hv(J). | urbis B¹. 11 sepultus est
 inquit v.a.U. 12 quadratum BdBrot. om. rv. 13 tre-
 cenum V. lata tric- v.a.Brot. 13. 14 inque d(?)hv.a.S(U).
 14. 15 inextricabilem B(?)hv.a.D. 15 introierit BIsid.S.
 impropet (inp- V) rv. 18 imae BS. ime r. in uno (imo v)
 hv. 19 centum Bdv.a.S. 19. 20 fastigatae Bdhv(H).
 iatae rVerc. cfr. nota ad XIX 70. 20 in Bhv. om. r.
 21 excepta hv.a.H.

catenis tintinabula, quae vento agitata longe
sonitus referant, ut Dodonae olim factum. supra 93
quem orbem quattuor pyramides insuper singu-
lae stant altae pedum centenum. supra quas uno
5 solo quinque pyramides. quarum altitudinem Var-
ronem puduit adicere; fabulae Etruscae tradunt eandem
fuisse quam totius operis ad eas, vesana dementia, quae-
sisse gloriam inpendio nulli profuturo, praeterea fatigasse
regni vires, ut tamen laus maior artificis esset.
10 (20) Legitur et pensilis hortus, immo vero totum 94
oppidum Aegyptiae Thebae, exercitus armatos subter edu-
cere solitis regibus nullo oppidanorum sentiente; etiam-
num hoc minus mirum quam quod flumine medium op-
pidum interfluente. quae si fuissent, non dubium est
15 Homerum dicturum fuisse, cum centum portas ibi prae-
dicaret.

14. (21) Graecae magnificentiae vera admiratio exstat 95
templum Ephesiae Dianae CXX annis factum a tota Asia.
in solo id palustri fecere, ne terrae motus sentiret aut
20 hiatus timeret, rursus ne in lubrico atque instabili funda-
menta tantae molis locarentur, calcatis ea substravere
carbonibus, dein velleribus lanae. universo templo longi-
tudo est CCCCXXV pedum, latitudo CCXXV, columnae

---

§ 94 extr.: Homerus *I* 381. — § 95: cfr. Plin. XVI 213.
Liv. I 45, 2. — Diog. Laert. II 8, 19. — Strabo XIV 1, 22
p. 640. Vitruv. VII praef. 16.

---

1 tintinnabula Bdhv. a. S. 2 dodonae Bv. eodone d.
-dene r. 3 piramides V. pyramydes quarum B (cfr. *infra* v. 5).
3. 4 singulae B. 4 stint B. exstant v. a. S. | altae Bv.
-ta h. alie d. ale R. ele V. 5 quinque Bdhv. quis neque r.
6 eandem Bv. ead- r. 7 ad eas ll. J. adeo hv. | uae-
fana BJD. 10 ortus V. 11 subter VRdTG. sub terra
BD. subito hv. cfr. § 104. 12 opidanorum BV. 15 ibi
Bdv. ubi r. 17 graecae ll. v(S). -ciae C. om. a G. 18
diana V. | cxx BTS. ccxx rv. | a Bhv. om. r. 19 palustri
Bdhv. plau- r. 20 meret B. 21 locarentur Bhv. cola-
r. | tante (ante hv) calcatis VRdhv. a. G. 23 cccxxv B. |
ccxxv BS. ccxx av. cxx r.

- CXXVII a singulis regibus factae LX pedum altitudine,
ex iis XXXVI caelatae, una a Scopa. operi praefuit
96 Chersiphron architectus. summa miraculi epistylia tantae
molis attolli potuisse; id consecutus ille est aeronibus
harenae plenis, molli clivo super capita columnarum ex- 5
aggerato, paulatim exinaniens imos, ut sensim opus in
loco sederet. difficillime hoc contigit in limine ipso, quod
foribus inponebat; etenim ea maxima moles fuit nec sedit
97 in cubili, anxio artifice mortis destinatione suprema. tra-
dunt in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete 10
vidisse praesentem deam, cui templum fieret, hortantem,
ut viveret: se composuisse lapidem. atque ita postera
luce apparuit; pondere ipso correctus videbatur. cetera
eius operis ornamenta plurium librorum instar optinent,
nihil ad specimen naturae pertinentia. 15
- 98 15. (22) Durat et Cyzici delubrum, in quo millum
aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit arti-
fex, eboreum Iovem dicaturus intus coronante eum mar-
moreo Apolline. translucent ergo iuncturae tenuissimis
capillamentis lenique adflatu simulacra refovent, et praeter 20

1 a singulis — 2 xxxvi Bav. om. r. 2 iis v. if BaD. |
xxxvii a. | una a scopa Bhv. una scopa r. a scopa a. uno
scapo U cum Winckelmanno. 3 chersiphron G. chersifi- B.
cresiphro r. -pheon dT. -ichon a. ctesiphon v. | summam
B¹. | miracula d(?)hv.a.S. | epistylia B. 4 molef B¹. | ille
est BS. est ille rv. om. a. | aeronibus RdH. ero- BTa. hero-
V. pero- B. bero- v. 5 arena Rdhv.a.S. | melle V. | cliuo
ll.(B)H. puluino v. 5. 6 ex aegy//erato B¹. 6 imos — 7
loco om. a. 6 opuf BH. otus r. totum v. 6. 7 in loco
Bcod. Poll.S. in colo dT. in cole r. in colle hv. in cubili
B(H). del. G. 7 insedere et a. insideret v.a.H. 8 maxime
VR. 9 anxio Bav. anno r. | artifice BG. -ci rv. -ces a.
11 fiebat d(?)hv.a.S. 12. 13 postera luce BS. -erat ut
Vd. -era ait B. -ero die hv. 13 ipso correctus BB. -eptus
Bav. incorruptus Vh. | post cetera desinit V. 15 specimen
B¹. -ciem dhLugd. 16 millum J coll. XXXIII 23. milium
B. in illud d. illud B. illud V. illum a. filum hv. 17 po-
litis a. posilici B. 18 eburneum v.a.H. | coronantem B. |
cum B. eo Fdv.a.B. 19 translucet RFdTH. | iuncturae
BG(S). pu- F. pictura RdhH. -re a. -rae v. | tenuissimis B.
adflatu F. -tos R. | refovent & BS. -te Rdhv. -tem F.

ingenium artificis ipsa materia ingenii quamvis occulta in pretio operis intellegitur. — (23) Eodem in oppido est 99 lapis fugitivus appellatus; Argonautae eum pro ancora usi reliquerant ibi. hunc e prytaneo — ita vocatur locus — 5 saepe profugum vinxere plumbo. — Eadem in urbe iuxta portam, quae Thracia vocatur, turres septem acceptas voces numeroso percussu multiplicant. nomen huic miraculo Echo est a Graecis datum. et hoc quidem lo- 10 corum natura evenit ac plerumque convallium; ibi casu accidit, Olympiae autem arte, mirabili modo, in porticu, quam ob id heptaphonon appellant, quoniam septiens eadem vox redditur. Cyzici et buleuterium vocant aedificium amplum, sine ferreo clavo ita disposita contignatione, ut eximantur trabes sine fulturis ac re- 15 nantur. quod item Romae in ponte sublicio religiosum est, posteaquam Coclite Horatio defendente aegre revolsus est.

(24) Verum et ad urbis nostrae miracula transire 101 conveniat DCCCque annorum dociles scrutari vires et sic quoque terrarum orbem victum ostendere. quod accidisse 20 totiens paene, quot referentur miracula, apparebit; universitate vero acervata et in quendam unum cumulum coiecta non alia magnitudo exurget quam si mundus alius

---

§ 99: cfr. Strabo XII 8, 11 p. 575. Liv. XLI 20, 7. — Dio Cass. LXXIV 14 extr. — § 100: Plutarch. de garr. p. 502.

---

1 ingenii *ll.S.* ingeriei *J. om.* *hv(D).* 3 argonaute *B¹.*
 -ta *F.* -na ut *B.* | eo *hv.a.D.* 4 relinquerant *B.* 5 plum-
 bum *F.* -bam *B.* 6 thracia *Bv.* trachia *dT.* -cia *BFa.*
 7 percussum *B¹.* | uocem nomen *B.* nomenque *v.a.S.* 9 ac
BS. ad *BF.* at *d.* et *v.* 11 heptaphonon *B¹v.* //epta- *B²*
(dh). eita- *F.* ita- *B.* 12 buleutemū *B.* 13 *dist. U 794.*
 13. 14 continuatione *BF.* 14 ut et *F.* ita *a.* | eximantur
Bv. existim- *r.* -mentur *d.* | futuris *B.* 15 in pontem *F.* |
 sublicio *B¹ahv.* supl- *B².* publicanio *r.* | religiosum *Bahv.*
 reg- *r.* 16 cocliti *B.* | horatio *Rdv.* or- *r.* 18 nostra e// *B.*
 19 nongentorumque *dhv.a.Brot.* | et *Bav.* id *r.* 21
 quot *B²Rdv.* quod *r.* 22 acervatae *B¹.* 23 exurget *B*
v(S). -git *F.* exurgit *RdTah.*

102 quidam in uno loco narretur. nec ut circum maximum
a Caesare dictatore exstructum longitudine stadiorum trium,
latitudine unius, sed cum aedificiis iugerum quaternum,
ad sedem $\overline{\text{CCL}}$, inter magna opera dicamus: non inter
magnifica basilicam Pauli columnis e Phrygibus mirabilem 5
forumque divi Augusti et templum Pacis Vespasiani Imp.
Aug., pulcherrima operum, quae umquam vidit orbis?
non et tectum diribitori ab Agrippa facti, cum theatrum
ante texerit Romae Valerius Ostiensis architectus ludis
103 Libonis? pyramidas regum miramur, cum solum tantum 10
foro exstruendo HS $|\overline{\text{M}}|$ Caesar dictator emerit et, si quem
inpena moveat captis avaritia animis, HS $|\overline{\text{CXLVIII}}|$ domo
104 empti Clodius, quem Milo occidit, habitaverit. quod equi-
dem non secus ac regum insaniam miror; itaque et ipsum
Milonem HS $|\overline{\text{DCC}}|$ aeris alieni debuisse inter prodigia animi 15
humani duco. sed tum senes aggeris vastum spatium,

§ 102: Suet. Caes. 39. Dion. Hal. III 68. — cfr. Plin. XXXV 13. Cic. ad Att. IV 16, 14. — Suet. Aug. 29 init. Plin. XXXIV 84. XVI 201. — § 103: Suet. Caes. 26. — § 104: cfr. Plin. III 67. Dion. Hal. IX 68. — Liv. VI 4, 12. — Dion. Hal. III 66. Cassiod. var. III 30. — Dio Cass. XLIX 43.

1 narretur Bav(S). -rraretur BdTH. nasceretur F. | nec
ut FdTa(B)S. ne ut BJ. nam ut B(?)hv. an ne uel (et)?
4 cclx millium v.a. Brot. | non inter B¹aS. nonne ter B.
non ter B¹Fd. nonne inter hv. 5 e Bav. et r. 6 eorum-
que B. forum a. | templum Bahv. divi r. 7 uidit — 8 et
(ut B) tectum BS. om. rv. 8 diribitori Seconi. S. dilib- B.
ultori r. pantheum (-eon v) ioui ultori hv. | factis B. -tum
dhv.a.S. 9 ostiensis Bdhv. -tensis r. cfr. § 125. 11 HS
Bdav. he. B. hy F. | $|\overline{\text{M}}|$ J. ∞ B. li RF. om. a. millies d(?)G.
mille ducentis v. | quem BS. quidem rv. quis a. 12 in-
pena BFU. -sae Bdhv. inspiciente a. | moveat ego. -ent ll.v.
-et aU. | captis BRdh(B)S. -tos v. capitis Fa. | animis Ba
(B)S. -mi r. -mos v. | $|\overline{\text{CXLVIII}}|$ B(F?)J. $\overline{\text{CXLVIII}}$ S. centies et
quadragies octies (Bd?)G. $\overline{\text{CXLVII}}$ milibus v. 12. 13 domo
empta Bv. domo emit a r. om. a. 13 clonius Bd. 14 et
om. BS. 15 HS $|\overline{\text{DCC}}|$ (Fa?)D. n. $\overline{\text{DCC}}$. B. sestertium septin-
genties B(?)G. -rtia dccm v. 16 duco RFdhv(U). dico
BaS(J) coll. § 102. cfr. nov. luc. p. 101; de mendo etiam
VIII 337. IX 183. | tum BS. tunc rv. | spatium et d(?)
D.

substructiones Capitolii mirabantur, praeterea cloacas, opus
 omnium dictu maximum, subfossis montibus atque, ut
 paullo ante retulimus, urbe pensili subterque navigata ⁹⁴
 M. Agrippae in aedilitate post consulatum. permeant ¹⁰⁵
 5 conrivati septem amnes. cursuque praecipiti torrentium
 modo rapere atque auferre omnia coacti, insuper imbrium
 mole concitati vada ac latera quatiunt, aliquando Tiberis
 retro infusus recipitur, pugnantque diversi aquarum im-
 petus intus, et tamen obnixa firmitas resistit. trahuntur ¹⁰⁶
 10 moles superne tantae non succumbentibus cavis operis,
 pulsant ruinae sponte praecipites aut inpactae incendiis,
 quatitur solum terrae motibus, durant tamen a Tarquinio
 Prisco annis DCC prope inexpugnabiles, non omittendo
 memorabili exemplo vel magis, quoniam celeberrimis rerum
 15 conditoribus omissum est. cum id opus Tarquinius Priscus ¹⁰⁷
 plebis manibus faceret, essetque labor incertum maior an
 longior, passim conscita nece Quiritibus taedium fugienti-
 bus, novum, inexcogitatum ante posteaque remedium in-
 venit ille rex, ut omnium ita defunctorum corpora figeret

§ 107: Cass. Hemina ap. Serv. ad Verg. Aen. XII 603 (Peter
 fragm. hist. Rom. p. 70). Liv. I 56, 2. Cic. Verr. V 19, 48.

1 substructiones insanas *v.a.D.* | capitolii *BhB.* -ptiosi
rv. | mirabuntur *B.* | opus *BS.* opum *a.* -umum *Fd.* operum
Bhv. 2 omnium *Bahv.* -ibus *r.* | dictu *B²ahv.* -tum *r.* |
 suffossis *RFdahv.a.S.* subfossa *B.* 4 agrippae *BS.* -ppa *rv*
 (*praem. a G.*) | permeant *BS.* -nti *da.* -maneant *R.* -nti *F.*
 per meatus *v.* 5 conrivati *dS.* corr- *BG(D).* conrivatis
 (corr- *v*) *rv.* | amnibus cursu *hv.a.G.* 6 coactis *hv.a.G.* |
 insuper *Bv.* su- *r.* 7 latere *B¹.* -re^s *B².* 8 infusi *v.a.S.* |
 recipitur *BdThS.* -pitis *r.* -piunt (*add. fluctus v*) *av.* 8. 9
 impetuus *B¹D.* 9 intus *om. BU 796.* | restitit *B.* 10 superne
J. -nae *BS.* internae *rv.* | cauis *S cum Reinesio.* cautif *B.*
 cauis *rv.* *cfr. § 108.* 13 dccc *dv.a.H.* 14 memorabile
B¹Fa. | uel eo magis *hv.a.S.* *cfr. § 77.* 16 faceret *Bhv.*
 fecerit *r.* | maior an *BaS.* an *r.* *om. hv.* 17 longior an
 periculosior *hv.a.S.* | concita *Fah.* 18 novum *B².* -uom *B¹.*
 -num (-uom *S*) et *rv.* | ante *BFav(S).* -tea *Rdh(?)C.* | reme-
 diis *RF.* 18. 19 menienit *R.* meminit *F.* 19 figeret *Bd*
hv. frigere *r.* ingeret *a.*

cruci spectanda civibus simul et feris volucrisque la-
 108 ceranda. quam ob rem pudor Romani nominis proprius,
 qui saepe res perditas servavit in proeliis, tunc quoque
 subvenit, sed illo tempore *vi* post vitam erubescens, cum
 puderet vivos, tamquam puditurum esset extinctos. ampli- 5
 tudinem cavis eam fecisse proditur, ut vehem faeni large
 onustam transmitteret.

109 Parva sunt cuncta, quae diximus, et omnia uni com-
 paranda miraculo, antequam nova attingam. M. Lepido
 Q. Catulo cos., ut constat inter diligentissimos auctores, 10
 domus pulchrior non fuit Romae quam Lepidi ipsius, at,
 Hercules, intra annos XXXV eadem centensimum locum
 110 non optinuit. computet in hac aestimatione qui volet
 marmorum molem, opera pictorum, inpendia regalia et
 cum pulcherrima laudatissimaque certantes centum domus 15
 posteaque ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas.
 profecto incendia puniunt luxum, nec tamen effici potest,
 ut mores aliquid ipso homine mortalius esse intellegant.
 111 Sed omnes eas duae domus vicerunt. bis vidimus
 urbem totam cingi domibus principum Gai et Neronis, 20
 huius quidem, ne quid *deesset*, aurea. nimirum sic habi-
 taverant illi, qui hoc imperium fecere tantum, ad devin-

§ 108 extr.: Strabo V 3, 8 p. 235. — § 111: cfr. Plin. XXXIII 54.
 Suet. Nero 31 init. 34. Martial. spect. 2, 4. — Val. Max. IV 4, 7.

1 crucibus *hv.a.S.* | simul ciuibuf *Ba.S.* 2 propiuf *B*
v.a.B. 3 proelif *B¹.* 4 illo in *U.* | ui post uitam *ego.*
 in (*del. B² U*) post uitam *BJ.* inposuit iam (*tamen a. tum G*)
rdTahv. 5 uiros *Bdh.* 6 eam *Bv.* ea *r. om. a.* | pro-
 ditor — 7 transmitteret *om. a.* 6 faeni *BS.* feni *F.* foeni *B*
dhv. 7 honustam *B.* 8 una *B¹R.* uno *a.* 11 ad *BD.*
 12 hercule *Bdhv.a.S.* | intrannof *B.* 13 optinuit *Bav.*
 cont- *r.* | haec *B.* 15 domos *d(?)v.a.S.* 16 huc *B¹.*
 17 incendio *B¹.* | offici *B.* 18 mortaliuf *BTv.* -ibus *a (deinde*
deficiens usque ad § 126). -ralius *Bdh.* -liis *F.* 19 omnis
BS. | domuuf *B¹D.* | his *B.* 20 tutam *R.* 21 deesset *v.*
 effet *Bdh.* esse *r.* | aurea — p. 347, 1 gentef *Bv.* repertum *r.*
 21. 22 habitauerant *BU.* -runt *S(J).* -arunt *v.* 22 tan-
 n *BS.* -tas *v.* | *dist. Bergk I 26.* 22 et p. 347, 1 uin-
 das *v.a.S.*

cendas gentes triumphosque referendos ab aratro aut foco
 exeuntes, quorum agri quoque minorem modum optinere
 quam sellaria istorum! subit vero cogitatio, quota portio 112
 harum fuerint areae illae, quas invictis imperatoribus de-
 5 cernebant publice ad exaedificandas domos; summusque
 illarum honos erat, sicut in P. Valerio Publicola, primo
 consule cum L. Bruto, post tot merita et fratre eius, qui
 bis in eodem magistratu Sabinos devicerat, adici decreto,
 ut domus eorum fores extra aperirentur et ianua in publi-
 10 cum reiceretur. hoc erat clarissimum insigne inter trium-
 phales quoque domos.

Non patiar istos duos ne hac quidem gloria famae 113
 frui, docebimusque etiam insaniam eorum victam privatis
 opibus M. Scauri, cuius nescio an aedilitas maxime pro-
 15 straverit mores maiusque sit Sullae malum tanta privigni
 potentia quam proscriptio tot milium. in aedilitate hic 114
 sua fecit opus maximum omnium, quae umquam fuere
 humana manu facta, non temporaria mora, verum etiam
 aeternitatis destinatione. theatrum hoc fuit; scaena ei
 20 triplex in altitudinem CCCLX columnarum in ea civitate,
 quae sex Hymettias non tulerat sine probro civis amplis-

---

§ 112 extr.: Dion. Hal. V 39 extr. Plutarch. Popl. 20. —
 § 113: cfr. Plin. XXXVII 11. — § 114 med.: cfr. Plin. supra
 § 7. XVII 6. infra § 189.

---

1 ab aratro — 2 modum Bv. om. r. 3 celaria h. cella-
 v. a. H. | subit (-iit BS) uero Bv. subitoquo d. -tuque r. an
 subit utique? 5 exaedificandas Bv(S). aed- (ed- F) rH.
 6 P. FBrot. L. rv. 7 L. Bv. M. r. | post tot Bd v.
 posito r. | frater B. 9 aperientur B¹. 9. 10 publicum
 Bd v. -cocom F. pulico B. 10 reicerentur Bd. | clarissimum
 —trium[phales] om. Bd h. 12 patiar istos BS. -iaris post r.
 -iemur v. | duos J cum Bergkio I 27. duos nerones B. duos
 gaios uel duos nerones rv. del. U. 14 opibus BhS. operibus
 rv. | m. scauri Bhv. isaui r. 15 mores ciuiles hv. a. S. |
 maiusq. (malu- B¹) sit Bv. maius ciues id r. | fylle Bv. a. Brot. |
 priuignae B. 17 suae BF. 18 uero B. 19 destinationem
 B¹. -nes BF. 20 in BG. om. rv. | altitudinem BG. -ne rv. |
 nea (pro in ea) B. 21 hymettias B. him- F. 21 et p. 3¹² 1
 amplissi F.

simi. ima pars scaenae e marmore fuit, media e vitro,
inaudito etiam postea genere luxuriae, summa e tabulis
6 inauratis; columnae, ut diximus, imae duodequadragenum
115 pedum. signa aerea inter columnas, ut indicavimus,
84, 86 fuerunt $\overline{\text{III}}$ numero; cavea ipsa cepit hominum $\overline{\text{LXXX}}$, 5
cum Pompeiani theatri totiens multiplicata urbe tantoque
maiore populo sufficiat large $\overline{\text{XXXX}}$ sedere. relicus appa-
ratus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cetero choragio
fuit, ut, in Tusculanam villam reportatis quae super-
fluebant cotidiani usus deliciis, incensa villa ab iratis 10
servis concremaretur HS $\overline{\text{CCC}}$.

116 Aufert animum et a destinato itinere degredi cogit
contemplatio tam prodigae mentis aliamque conectit ma-
iorem insaniam e ligno. C. Curio, qui bello civili in
Caesarianis partibus obiit, funebri patris munere cum 15
opibus apparatuque non posset superare Scaurum — unde
enim illi vitricus Sulla et Metella mater proscriptionum
sectrix? unde M. Scaurus pater, totiens princeps civitatis
et Mariani sodalicii rapinarum provincialium sinus? cum
iam ne ipse quidem Scaurus sibi par esse posset, quando 20

1 ima BC. imam F. iam Bd hv. | e om. B. | mediae
uitro B. 2 summam e B¹. -mae v. a. H. 3 duodecī
quadragenum B². 5 $\overline{\text{III}}$ S. $\overline{\text{III}}$ B. tres r. tria milia v. |
numero B² hv. -rum r. | $\overline{\text{LXXX}}$ S. $\overline{\text{LXXX}}$ B. $\overline{\text{LXXX}}$ milia r(?) v.

7 $\overline{\text{XXXX}}$ BS. XL milia (v. millibus Hack.) r(?) v. | federe
ll. C (SD). sed et Ven. (G). (miliū) sedi U cum B. sede J
coll. § 102. | relicus B¹ S. -iquus B². -iquus rv. 8 choragio
C cum Budaeo. chora B. corago r. cura v. 10 aeratī B.

11 hy F. cfr. § 103. ad HS v. a. Brot. | $\overline{\text{CCC}}$ J. ccc B.
 $\overline{\text{CCC}}$ S. millies (Bd?) Lugd. m v. 12 auferat B¹. aut fert
F. | a destinato B¹ hv. ab est- B². ab dest- D. ab estimado
(aest- F) r. | degredi B¹ J. digr- B² v. decredi F. -eti B.

13 aliaque BF. | connecti hv. a. S. 13. 14 maiore B. 14
c. curio hv. cicu- B Fd. cu- B. 15 obit BD. cfr. XXXIII

131. | funebri Bv. -ris r. 16 possit BF. 17 sylla B²
v. a. Brot. | metella d v. metalla B. mit- r. 17. 18 pro-
scriptionum sectrix Bd v. -one sectis r. 19 mariani Bd TS.

-itani r. -ianis v. | sodalitii BT. -tiis v. a. S. | rapinarum Bv.
-rumque r D. | prouincialium Bv. -cia (-tia F) itum r. 20

iam ne Bv. fane B. lanae Fd. | sibi par esse BS. sibi parasse r.
mparari sibi v. | posset Bv. -sse r.

hoc certe incendi illius praemium habuit convectis ex
 orbe terrarum rebus, ut nemo postea par esset insaniae
 illi — ingenio ergo utendum suo Curioni et aliquid ex-117
 cogitandum fuit. operae pretium est scire, quid invenerit,
 5 et gaudere moribus nostris ac verso modo nos vocare
 maiores. theatra iuxta duo fecit amplissima ligno, cardi-
 num singulorum versatili suspensa libramento, in quibus
 utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter
 sese aversis, ne invicem obstreperent scaenae, repente
 10 circumactis — ut constat, post primos dies etiam seden-
 tibus aliquis —, cornibus in se coeuntibus faciebat amphi-
 theatrum gladiatorumque proelia edebat, ipsum magis aucto-
 ratum populum Romanum circumferens. quid enim miretur 118
 quisque in hoc primum, inventorem an inventum, arti-
 15 ficem an auctorem, ausum aliquem hoc excogitare an su-
 scipere an iubere? super omnia erit populi sedere ausi
 furor tam infida instabilique sede. en hic est ille terra-
 rum victor et totius domitor orbis, qui gentes, regna
 diribet, iura exteris mittit, deorum quaedam immortalium
 20 generi humano portio, in machina pendens et ad pericu-
 lum suum plaudens! quae vilitas animarum ista aut quae 119
 querella de Cannis! quantum mali potuit accidere! hauriri
 urbes terrae hiatibus publicus mortalium dolor est: ecce

3 ergo BTG. erat r. ergo suo erat v. | utendum BTv.
 pute- Fd. pude- Rh. | suo — 3. 4 excogitandum ll.(v)S. del. G.

3 & aliquid (-uit B¹) BS. et (ex R) aliquo r. que aliud
 hv. eique aliud B. 5 uerso BS. nostro Rdv. uestrum F.

6 amplissima BS. -me F. -ma e Rdhv. 7 uersitali B.

8 edito Bdhv. -tio R. aedicio F. 9 obstreperent Bdhv.
 -pere r. | scaenae Bv. gere r. 10 constat BFdhU. contra

stat R. -tra starent B. constiterant v. | post primos BU. post
 trinos dT. positrimos F. postremos R. -emo hv. 10. 11 dies

etiam (& &iam R. et aet- F) sedentibus ll.U. iam die disce-
 dentibus (descend- C) v(H). 11 aliquis ll.U. -uibz h. tabu-

lis v. | et cornibus hv.a.S. 12 proelia BdS. proaelia F.
 pel R. spectacula hv. 16 an iubere ll.J. parere an iubere

v. | ausi Bhv. aut si r. 18 gentes et R(?)hv.a.S. 19
 dirib& B¹G. -rig& B². -riperet rv. | externis d(?)hv.a.S. |

mittit om. R. mitteret hv.a.G. 21 istarum Rd. 22 quaeq.
 rella B¹. quaerela B². 23 dolorem ecce R.

populus Romanus universus, veluti duobus navigiis in-
 positus, binis cardinibus sustinetur et se ipsum depugnan-
 tem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis!
 120 et per hoc quaeritur tribuniciis contionibus gratia, ut
 pensiles tribus quatiat, in rostris quid non ausurus apud 5
 eos, quibus hoc persuaserit! vere namque confitentibus
 populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius
 depugnavit universus. variavit hanc suam magnificentiam
 fessis turbatisque cardinibus et amphitheatri forma custo-
 dita novissimo die diversis duabus per medium scaenis 10
 athletas edidit raptisque e contrario repente pulpitis eodem
 die victores e gladiatoribus suis produxit. nec fuit rex
 Curio aut gentium imperator, non opibus insignis, ut qui
 nihil in censu habuerit praeter discordiam principum.
 121 Sed dicantur vera aestimatione invicta miracula. Q. 15
 Marcius Rex, iussus a. senatu aquarum Appiae, Anienis,
 Tepulae ductus reficere, novam a nomine suo appellatam
 cuniculis per montes actis intra praeturae suae tempus
 adduxit; Agrippa vero in aedilitate adiecta Virgine aqua
 ceterisque contrivatis atque emendatis lacus DCC fecit, 20
 praeterea salientes D, castella CXXX, complura et cultu
 magnifica, operibus iis signa CCC aerea aut marmorea
 inposuit, columnas e marmore CCCC, eaque omnia annuo
 spatio. adicit ipse aedilitatis suae commemoratione

§ 121: Frontin. de aqu. urb. Rom. I 7. — cfr. Plin. XXXI
 41 sqq. — Dio Cass. XLIX 43, 3.

4 quaeritur B d T v. apperi- F. per- R. | tribuniciis B² G (S).
 -cif B¹ D. in trib- r v (H). 5 quatiat B S. qualia et r.
 faceret. Qualia (-lis C) hic v. | dist. J. 6 vera R (?) v. a. J.
 7 tumultum B. 9 amphitheatrum B. 10 diuersis B F
 d T h v (Brot.). uersis B J. diuisis C. del. G (U). 11 e B v.
 om. r. 12 e B d v. se r. 15 vera B h v. uero r. | Q. F h S.
 quae r. quae Q. v. 16 Rex fecit. is iussus v. a. S. | appiae
 B v. nithe R. nite F. | anienis B h v. ali- r. 17 tepulae B h G.
 tegulae r. -la v. | refugere B. 20 ceteris R (?) v. a. S. | lacus
 B¹ D. 21 salientes C cum Budaeo. psallentes B. sapientes
 (-tis F) r. fontes v. | D B S. cui F h. cvi R Brot. cv v. | cxx
 \. | cclura R. conc- F. | etiam h v. a. S. 23 columnate B.
 24 ipse in h v. a. S.

et ludos diebus undesexaginta factos et gratuita praebita
 balinea CLXX, quae nunc Romae ad infinitum auxere
 numerum. — Vicit antecedentes aquarum ductus novis-122
 simum impendium operis incohati a C. Caesare et peracti
 5 a Claudio, quippe a XXXX lapide ad eam excelsitatem, ut
 omnes urbis montes lavarentur, influxere Curtius atque
 Caeruleus fontes et Anien novus, erogatis in id opus
 HS [MMM] D. quod si quis diligentius aestumaverit ab-123
 undantiam aquarum in publico, balineis, piscinis, euripis,
 10 domibus, hortis, suburbanis villis, spatia aquae venientis,
 exstructos arcus, montes perfossos, convalles aequatas,
 fatebitur nil magis mirandum fuisse in toto orbe terra-
 rum. — Eiusdem Claudii inter maxime memoranda equi-124
 dem duxerim, quamvis destitutum successoris odio, montem
 15 perfossum ad lacum Fucinum emittendum inenarrabili pro-
 fecto impendio et operarum multitudine per tot annos,
 cum aut contrivatio aquarum, qua terrenus mons erat,
 egereretur in verticem machinis aut silex caederetur quan-
 taque intus in tenebris fierent, quae neque concipi animo
 20 nisi ab iis, qui videre, neque enarrari humano sermone

§ 122: Suet. Claud. 20 init. — § 124: Suet. Claud. 20.

2 quae nunc Bv(S). quae Fdh. que B. nunc Brot. (errore).
 4 incohati ego. -oathi B. -oatio B. inchoatio F. -ti v.
 cfr. XXXIV 148. XXXV 105. 5 claudi B¹. | XXXX BS
 (post lapide v). om. r. | ut in R(?)v.a.S. 6 omnibus Ven. |
 lauarentur Bdv(S). -retur r. leuarentur Verc. 7 caerulaeuf
 (car- B¹) B. | & anien BS. et ante (-to R) r. et anio Brot.
 om. v. | nouus Brot.(U). novos ll.S. om. v. | erogatis D. -atof
 B. -at r. -ata hv. -atum G. 8 [OOOOO] D BD. [MMM] J.
 MMM S. Lū. D. F. LV. D. Rd(?)H. LV. D. T. ter milies G.
 quingenta LV milia v. 9 quarum BF. | balneif B²v.a.Hack.
 10 spatia aquae ego. -ia quae F. -iaque dThD. -ia BS.
 -ioque R(?)v. -iaque aquae Fröhner anal. crit. p. 20. | ad-
 uenientis v.a.S. 11 arcuuf B¹D. | perfossof Bdv. -ssū r.
 13 maxime G. -ma ll. (add. ac) v. cfr. IX 183. 15. 16
 profectv B². -tum h. 16 impendi (-dio B²) d& B. 18 uertice
 R(?)v.a.S. | macinif B¹. | cederetur B². 18. 19 quantaque BS.
 omniaque rv(D).

125 possunt! nam portus Ostiensis opus praetereo, item vias
per montes excisas, mare Tyrrhenum a Lucrino molibus
seclusum, tot pontes tantis impendiis factos. et inter
plurima alia Italiae ipsius miracula marmora in lapicidinis
crescere auctor est Papirius Fabianus, naturae rerum 5
peritissimus, exemptores quoque adfirmant compleri sponte
illa montium ulcera. quae si vera sunt, spes est num-
quam defutura luxuriae.

126 16. (25) A marmoribus degredienti ad reliquorum
lapidum insignes naturas quis dubitet in primis magnetem 10
occurrere? quid enim mirabilius aut qua in parte naturae
100 maior improbitas? dederat vocem saxi, ut diximus, re-
spondentem homini, immo vero et obloquentem. quid
lapidis rigore pigrius? ecce sensus manusque tribuit illi.
127 quid ferri duritia pugnacius? pedes ei inpertivit et mores. 15
trahitur namque magnete lapide, domitrixque illa rerum
omnium materia ad inane nescio quid currit atque, ut
propius venit, adsilit, tenetur amplexuque haeret. side-
ritim ob id alio nomine vocant, quidam Heraclion. magnes

§ 125: Suet. Claud. 20 extr. — § 127: Nicand. fragm. 101
(OSchneider p. 128). Th. lap. 4 extr. Isid. XVI 4, 1.

1 portuuf B¹D. | ostensis B. -sus F. *de mendo cfr. § 102.* |
praeterea B. | item Fv. inter r. 2 per BS. e et F. & Rdh.
inter v. | montif B¹S. | excisaf Bv. -itas R. -ita F. | tyrreniū B.
4 ipsius ll.S. om. v. | miracula marmora BS. marmora
(-ris h) miracula Rdh. *de F non constat.* miracula, ipsa mar-
mora v. | lapidicinif BFdv.a.H(D). 8 defutura BS. -ra de r.
-ram hv. | luxuriae BdS. -am hv. luxoria r. 9 a hv. E B.
om. r. | degredienti (-te F) B¹RFJ. digr- B²dhv. 10 lapide
BF. -dem v.a.C. | in ignef B¹. | magnitem B¹. *cfr. § 128. 129.*

11. 12 natura eo maior B. 13 immo uero Bdav. im-
more B. in////re F. | obloquentem Bdav. ob id lo- r. 14
sensuuf B¹D. 15 pedes ei S e coni. J. -des & B. cedit sed
(sed et a) rdTa. sed cedit et hv. | inpertivit (imp- a) RFdT
aS. pert- B. patitur hv. | & ll.S. om. v. | morif B. 16 nam-
que ll.v(D). om. hBrot. | a magnete hv.a.S. 17 ad om. Fa. |
aut (*pro ut*) B¹. 18 adsilit BS. assistit (ads- F) rv. | tene-
turque hH. -que et v. | amplexuque (amplie- B¹) ll.S. com-
que del. v. 19 appellant hv.a.S. | heraclion BS. -leon
(-adion v). -leen F. -lian aD cum U 797. eraclem en R.

appellatus est ab inventore, ut auctor est Nicander —
 in Ida, *ut* reperio, namque et passim inveniuntur, in
 Hispania quoque —; invenisse autem fertur clavis crepi-
 darum, baculi cuspidē haerentibus, cum armenta pasceret.
 5 quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: Aethiopi- 128
 cum et a Magnesia Macedoniae contermina ab Euboea
 Iolcum petentibus dextra, tertium in Hyetto Boeotiae,
 quartum circa Alexandriam Troadem, quintum in Magnesia
 Asiae. differentia *est* prima, mas sit an femina, proxima
 10 in colore. nam qui in Magnesia Macedonica reperiuntur
 rufi nigrique sunt, Boeoti vero rufi coloris plus habent
 quam nigri. is, qui in Troade invenitur, niger est et
 feminei sexus ideoque sine viribus, deterrimus autem in
 Magnesia Asiae, candidus neque attrahens ferrum similis-
 15 que pumici. conpertum tanto meliores esse, quanto sint
 magis caerulei. Aethiopico palma datur pondusque argento 129
 rependitur. invenitur hic in Aethiopiae Zmiri; ita vocatur
 regio harenosa. ibi et haematites magnes sanguinei co-
 loris sanguinemque reddens, si teratur, sed et crocum.

§ 128 extr.: Isid. XVI 4, 2. Diosc. V 147.

2 in india *Isid. v. a. B.* | ut reperio *ego* (*cfr. XXXV 12*).
 reperto (repto *F*) *U.* -tus *hv.* | inuenitur *hv. a. S.* | in *BdJ.* ut
 in *rv(D).* 4 baculique *Isid.* et baculi *hv. a. S.* 5 magni-
 tif *B¹.* 6 & a *BS.* e *R(?)G.* et *Fdhav.* | magnesiaceum *h*
v. a. G. | e macedonia ei *B.* | ab euboea *ego.* (*de mendo cfr.*
XXXII 18). abo ebene *BR.* -nae *F.* abebonie *d.* -noea *v. a.*
B. ebene *a.* a Boebe *S.* ab Eione Bolben *J.* Boebeida *B.*
 -beium *D.* 7 iolcum *S.* iolanū *B.* locatum *rv.* lacum
B(JD). | hyetto *BS.* -etio *r.* hyrtio *dT.* hyrietico *H.* ethio
a. echio *v.* | boeotiae *B¹.* 9 differentia est *ego.* -tiam *B¹*
RFd. -tia *B³hav.* | prima *Bhv.* -am *r.* | mas sit *Bhav.* an
 sit *r.* | am *R.* | proxima *Bdhv.* -am *r.* 10 namque *BR.*
 11 boeoti *BS.* -tius *dhv.* boetius *F.* -tus *R.* obedien-
 tius *a.* | habet *dhv. a. S.* 12 //is qui *Bv.* qui *h.* om. *r.* | in *v.*
om. U. S. *cfr. CFW Müller p. 21.* 13 sexuul *B¹D.* 14 asiae
Bv. om. U. 15 confertum *B.* comperto *a.* | sunt *hv. a. S.*
 16 aethiopico (-thip- *B*) *BdG.* -icis *hv.* -ia *R.* aetiophi. *CC.*
F. et etiopia *a.* | palma *BS.* in summa *r.* laus summa *v.*
 17 zimiri *v. a. S.*

in adtrahendo ferro non eadem haematiti natura quae magneti. Aethiopici argumentum est, quod magneta quo-
 130 que alium ad se trahit. omnes autem hi oculorum medicamentis prosunt ad suam quisque portionem, maximeque epiphoras sistunt. sanant et adusta cremati tritique. alius rursus in eadem Aethiopia non procul magnes fer-
 rum omne abigit respuitque. de utraque natura saepius
 2, 211
 20, 2 diximus.

(26) Lapidem e Syro insula fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi.

131 17. (27) In Asso Troadis sarcophagus lapis fissili vena scinditur. corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL diem exceptis dentibus. Mucianus specula quoque et strigiles et vestes et calciamenta inlata mortuis lapidea fieri auctor est. eiusdem generis et in 15 Lycia saxa sunt et in oriente, quae viventibus quoque adalligata erodunt corpora.

132 (28) Mitiores autem servandis corporibus nec absumendis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Parioque similis candore et duritia, minus 20

§ 130: Diosc. V 147. Pl. iun. 84, 15. — cfr. Plin. XXXIV 147. — cfr. Plin. II 233. Isid. XVI 4, 10. — § 131: cfr. Plin. II 211. Th. de igne 46. Diosc. V 141. Isid. XVI 4, 15. Cels. V 7. — § 132: Th. lap. 6. Isid. XVI 4, 24. — Th. lap. 7. — Cels. IV 31 p. 158, 18. Diosc. V 141.

1 ferro BaG. -rru F. -rrū Bdhv. | haematitae B(?)dT v.a.S. 2 magniti B¹. 4 suam Bdhv. euam r. ea a. | portionū B. 6 in eadem in BF. | magnes U 798 ex Isid. mons ll.D. mons gignit lapidem theameden qui hv. 7 re-
 posuitque B. respuit a. 9 lapidem — 18. 19 absumendis om.a.

9 syro ll.(P)D. sichro h. scyro v coll. Eustath. ad Dionys. perieg. 521. sed cfr. index et II 233. | insula ll.(P)D. -la integrum h(?)v ex Isid. | fluctuari ll.G(S). -re hv(H). fluitare P.

11 affo Bdv. asa r. 14 & Bdv. om. r. | strigileas B. | inlata BS. ill- Thv. in lana r. 15 mortuis del. G. cum mortuis coni. S. sed cfr. II 163. VI 127. XXXVII 182. | eiusdem BS. eius rv. 16 et oriente B. 18 mitior est d(?)v.a.S. | mitiores — p. 355, 4 reperiuntur videntur pertinere ad finem § 133 (post lomento). cfr. index. 19 chernites B Theophr. chemi- ll.v. cfr. XXXVII 191. chiri- a.

tantum ponderosus, qui porus vocatur. Theophrastus auctor est et tralucidi lapidis in Aegypto, quem Chio similem ait. fortassis tunc fuerit, quoniam et desinunt et novi reperiuntur.

- 5 Assius gustatu salsus podagras lenit, pedibus in vas ex eo cavatum inditis. praeterea omnia crurum vitia in iis lapacidinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur. eiusdem lapidis flos appellatur, in farinam 133 mollis ad quaedam perinde efficax. est autem similis
10 pumici rufo. admixtus cerae Cypriae mammaram vitia sanat, pici autem resinaeve strumas et panos discutit. prodest et phthisicis linctu. cum melle vetera ulcera ad cicatrices perducit, excrescentia erodit et a bestiarum morsu repugnantia curationi suppurata siccatur. fit cata-
15 plasma ex eo podagricis mixto fabae lomento.

18. (29) Idem Theophrastus et Mucianus esse 134 aliquos lapides, qui pariant, credunt; Theophrastus et ebur fossile e candido et nigro inveniri et ossa e terra nasci inveniri que lapides osseos.

- 20 Palmati circa Mundam in Hispania, ubi Caesar dictator Pompeium vicit, reperiuntur idque quotiens fregeris. sunt 135

§ 133: Diosc. V 141. — § 134: Th. lap. 37. — § 135: cfr. infra § 158. Strabo VIII 5, 7 p. 367. — Isid. XVI 4, 31. 33. 34.

1 tamen hv.a.S. | ponderosum B. | porus Bav. to- rv.
2 tralucidi B¹J. transl- rH. -dos v. | lapides v.a.H. | quem BdTaH. quam r. inveniri quos v. | chio Ba(P)H. phio FdT. phito Rh. ophitae B. -ionitae v. 3 simile RF. -les v.a.H. | ait quod v.a.S. 5 assius RFdv.a.Verc. | gustu hv.a.S. | ual BaS. uase rv. 6 cauato hv.a.S. 8 uitientur v. uicie- a. uitia- B. uide- r. | de v. appellatur cfr. XXXI 92. | farinam redigendam v.a.G. 9 an molitus? (cfr. Fröhner anal. crit. p. 16). 10 aeri (eri h) cyprio hv.a.S. 12 phthisicis v. pthi- ll. | Unctu B². lenetu F. linctus a. 13 a BS. ad rv. 14 morsu BS. -us r. -us utilis v. | curationis BD. -ni ac v.a.S. 17 pariant Bdav. -ient r. | et om. h. auctor est et d(?)v.a.S. 18 e ego. de dictione cfr. XXXVII 151. 176. om. ll. v. | inveniri BFda. colore inveniri R(?)hv. varium D. | et ossa — 19 inveniri[q.] om. B. 18 e Bdhv. om. Fa. 20 cir B¹. circi a. | mundam B¹hav. myn- d. min- RF. muti- nam B².

et nigri, quorum auctoritas venit in marmora, sicut Taenarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia, e diverso albos Coranos duriores quam Parios, idem Luniensem silicem serra secari, Tusculanum dissilire igni, Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere. idem molas versatiles Volsinis inventas; aliquas et sponte motas
 136 invenimus in prodigiis. (30) nusquam hic utilior quam in Italia gignitur lapisque, non saxum, est. in quibusdam vero provinciis omnino non invenitur. sunt quidam in eo genere molliores, qui et cote levantur, ut procul in-
 10 tuentibus ophites videri possit, neque est alius firmior, quando et lapidis natura ligno similiter imbres solesque aut hiemes non patitur in aliis generibus atque aliis. sunt et qui lunam non tolerant et qui vetustate robiginem trahant coloremve candidum oleo mutant.
 15
 137 19. Molarem quidam pyriten vocant, quoniam plurimus sit ignis illi, sed est alius spongiosior tantum et alius etiamnum pyrites similitudine aeris. in Cypro eum reperiri volunt metallis, quae sint circa Acamanta, unum argenteo colore, alterum aureo. cocuntur varie, ab aliis

§ 137: Isid. XVI 4, 5. cfr. Diosc. V 142. — Cels. V 11.

1. 2 taenarius Bdv. gena- r. ianua- a. 3 & (pro e) B. | coranof B Isid. v(S). -nios h. coronas r. tornis G. | duritioref B.
 4 luniensem BJ. lume- F. lumne- a. lune- Bdhv. | serra feri B¹. ferrari B². | tisculanum RF. tusculano a. 5 item d(?)h G. 6 uolsiniis R(?) G. -nae v. 7 hic ll. G. autem h. autem hic v. an his (sc. molis)? 8 italiae RF. | signitur B.
 9 prouincias R. -ntias F. 10 mollioref Bdv. meli- r. | lauantur B¹. leuigantur v.a.S. de mendo cfr. § 154, ceterum § 52. 139 et XIII 81. XVII 101. XX 20. XXXI 57.
 11 ophitae R(?)v.a.S. | possint hv.a.S. 12 naturae B¹. | ut lignum v.a.S. | imbre RF. 13 aliis atque aliis generibus h v.a.S. 14 tolerant Bdv. tulerint F. -runt a. telerin' B.
 15 coloremue Bhv. -mue & RFd. -mque a. | oleum uitent (utenus B) BdT. 16 corallium lapidem quidam hv.a.G.
 17 aliuf Bdv. alnus r. | spongiosior — 18 aliuf BS. om. rv.
 17 tantum BS. an tactu? 18 etiannum B¹. 19 uolunt et in metallis R(?)hv.a.S. | sint B. sunt rv. | acamanta RFd TS. -menta B. -mania a. -iam v. acarnaniam h G. 20 uarie BdaC. -ae v. uiriae r.

iterum tertiumque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein in melle, ac postea lavantur ut aes. usus eorum in medicina excalfacere, siccare, 34, 106 discutere, extenuare et duritias in pus vertere. utuntur 5 et crudis tuisque ad strumas atque furunculos. pyri- 138 tarum etiamnum unum genus aliqui faciunt plurimum ignis habentis. quos vivos appellamus, ponderosissimi sunt, hi exploratoribus castrorum maxime necessarii. qui clavo vel altero lapide percussi scintillam edunt, quae 10 excepta sulphure aut fungis aridis vel foliis dicto celerius praebet ignem.

(31) Ostracitae similitudinem testae habent. usus 139 eorum pro pumice ad levandam cutem. poti sanguinem sistunt et inliti cum melle ulcera doloresque mammarum 15 sanant. — Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. hic veneficiis resistit omnibus, privatim Magorum. — (32) Geoden ex argumento appellant, quoniam complexus 140 est terram, oculorum medicamentis utilissimum, item mammarum ac testium vitiis. — (33) Melitinus lapis sucum 20 remittit dulcem melleumque. tunsus et cerae mixtus

§ 138: Isid. XVI 4, 5. — § 139: cfr. Plin. XXXVII 151. 177. Diosc. V 164. Isid. XVI 4, 25. — Diosc. V 155. Geopon. XV 1, 33. Isid. XVI 4, 19. — § 140: Diosc. V 168. cfr. ib. 150. Isid. XVI 4, 26.

1 donec — 2 melle *om. a.* 2 dein in *J.* dein *ll. v.*
 4 discutere *Bd a v.* -sumere *r.* | humorem extenuare *h v. a. S.* |
 & *ll. v. (D).* *del. H.* | in puf *B(P) S.* intus *a.* innius *B.* in inius
F. nimias *h v.* | uertere *ll. S.* mollire *h v.* 5 e (*pro et*) *B.* |
 tuffisq. *B¹ a.* tuns- *B² S.* 5. 6 pyritarum — 8 sunt *om. a.*
 6 & iannum *B¹.* | unum *Bd v.* una *r.* 7 ignis habentis (-ti *d¹*)
d² T. -nis habent ii *B S.* -nis hapenti *r.* habent (-ns *v*) ignis
h v. *de structura cfr. § 147.* | appellamus et *B(?) h v. a. S.*
 8 hii *B².* ii *B² in ras. S.* if *B¹.* 9 scintillas *Isid. h v. a. S.*
 10 exceptae *Isid. h v. a. S.* | follif *B.* | celerim *B.* 11
 praebet *Ba Isid. S.* -bent *G.* trahent *r.* -hunt *dTh v(H).*
 12 ostracite *B.* 13 lauandam *B¹ dT.* leuigandam *v. a. S.* |
 potii *B¹.* 16 ueneficif *B¹ D.* 17 geoden *BH.* ceo- *a.*
gaeo- v. geomer *r.* 19 melitines *h.* -tites *v. a. S e Diosc.*
 20 melleumque *Ba S.* melli- (-eliu- *F*) *r.* -itumque *h r*
 tunsuf *B S.* tunsus *r v.* (*dist. H.*) | caere *BF.*

eruptionibus pituitae maculisque corporis medetur et faucium exulcerationi, epinyctidas tollit, volvarum dolores in-
 141 positus vellere. — (34) Gagates lapis nomen habet loci et amnis Gaxis Lyciae. aiunt et in Leucolla expelli mari atque intra XII stadia colligi. niger est, planus, pumicosus, levis, non multum a ligno differens, fragilis, odore, si teratur, gravis. fictilia ex eo inscripta non delentur; cum uritur, odorem sulphureum reddit; mirumque, accen-
 142 ditur aqua, oleo restinguitur. fugat serpentes ita recreatque volvae strangulationes. deprendit santicum morbum 10 et virginitatem suffitus. idem ex vino decoctus dentibus medetur strumisque cerae permixtus. hoc dicuntur uti Magi in ea, quam vocant axinomantiam, et peruri negant, 143 si eventurum sit quod aliquis optet. — (35) Spongitae lapides inveniuntur in spongeis et sunt marini. quidam 15 eos tecolithos vocant, quoniam vesicis medentur, calculos rumpunt in vino poti. — (36) Phrygius lapis gentis habet nomen; est autem glæba pumicosa. uritur ante vino perfusus, flatus follibus, donec rufescat, ac rursus dulci vino extinguatur ternis vicibus, tinguendis vestibus tantum utilis. 20

§ 141: Diosc. V 145. Isid. XVI 4, 3. Solin. 22, 11 (19). Prisc. 581 sqq. Geopon. XV 1, 32. — § 142: Nicand. ther. 37 c. schol. Orphei Lith. 479. Damig. 20. Diosc. V 145. Isid. XVI 4, 3. cfr. Plin. XXX 14. — § 143: Diosc. V 162. Seren. 595. cfr. Plin. XXXVII 184. — Diosc. V 140. Isid. XVI 4, 9.

2 epinyctidas dv. epynuct- B. epinit- a. -dis r. 3 uellere B S. -ri rv. an in uellere? cfr. nota ad XXVIII 248. | habet Ba(h)v. om. r. 4 gaxis F. gangis a. gagatis hv.a.B. | leucolla B. -cocolla Tv. cfr. V 96. 131. 7 inscripta Bd v. in inscr- r. scr- a. 9 oleo ex B¹. oleo ex eo B². 11 item B F v. a. G. 13 ea B v. eam r. | axinomantiam B d h B (necyom- v). -ntiant F. -nciant B. | & Ba G. id r. | periuri B¹. 14 euenturum (-torum F) B F d h a v (D). uent- B S non apte coll. XVII 233 et Liv. IX 12, 1. | spongitae (span- a) Ba S. -iae rv. 15 natiui hv.a.S. 16 tecolithos G (cysteo- v). tego- (-tos B) B d h. -thus r. | uesicae d h v. a. S. 18 uri B. 19 perfusus B d h v. -so r. | flatus ego. -tur B S. -turque (D). -tusque r Isid. | rufescat ll.v(S). rube- h(?) Dal. 20 rnis B h a S. ext- r. et hoc trinis (ternis H) v.

20. (37) Schistos et haematites cognationem habent. 144
 haematites invenitur in metallis, ustus minii colorem imi-
 tatur, uritur ut Phrygius, sed non restinguitur vino. ad-
 ulteratum haematiten discernunt venae rubentes et friabilis
 5 natura. oculis cruore suffusis mire convenit. sistit pro- 145
 fluvia mulierum potus. bibunt et qui sanguinem reiecerunt
 cum suco Punici mali. et in vesicae vitiis efficax bibitur
 et in vino contra serpentium ictus. infirmiora omnia
 eadem in eo, quem schiston appellant. *oculorum vitiis*
 10 commodior croco similis, peculiaris explendis ulcerum
 lacunis in lacte muliebri, procidentesque oculos praeclare
 cohibet. haec est sententia eorum, qui nuperrime scripsere;
 (38) Sotacus e vetustissimis auctoribus quinque genera 146
 haematitarum tradit praeter magnetem. principatum dat
 15 ex iis Aethiopico, oculorum medicamentis utilissimo et iis,
 quae panchresta appellat, item ambustis. alterum andro-
 damanta dicit vocari, colore nigrum, pondere ac duritia
 insignem, et inde nomen traxisse praecipueque in Africa
 repertum; trahere autem in se argentum, aes, ferrum.
 20 experimentum eius esse in cote ex lapide basanite — 147

§ 144: Diosc. V 143. cfr. Solin. 30, 34. Plin. XXXVII 168.
 — § 145: Diosc. V 144. Orphei Lith. 666 sqq. Damig. 9. cfr.
 Isid. XVI 4, 18. — § 146: Isid. XVI (8, 5) 4, 17.

1 scistos a. scisichos B. -ihos F. | haematites dv. hem-
 BF. emathi- B. haec emati- a. | habet Ra. 2 ustus Bdav.
 ost- F. host- B. | mini B¹S. 3 et (pro ut) RF Ven.
 3. 4 adulteratum H cum Salm. -tur BRdav. -tor F. -tus h
 (add. schisto v.a.S). 4 haematiten B²v. -ite (hem- Fa) ra. |
 friabiles Fd. -lis est v.a.H. feriabilis a. fragilis B². 5. 6
 profluuiam F. -ium Bhv.a.S. 6 potus — sanguinem Bav.
 om. r. 8 ictus B¹D. 8. 9 infirmior ad omnia haec (om.
 Ven.) eadem v.a.S. 9 in eo ll.S. est v. | quem dTv. que
 B. quam r. | scisthon B. sciston B². | oculorum vitiis ego coll.
 § 152 et Diosc. in iis (his B²R) ll. (praem. sed) v. 10 com-
 modior Bav. -otior (-omo- B) r. | peculiaris hv.a.S. | ex-
 plendis BS. -dit Fd. -det B. -pendit a. -plendet (spl- v) pro-
 ficat hv. | ulcerum D cum U 801. cfr. § 152. 156 et Diosc.
 oculorum ll.v. 11 lacrymis hv.a.S. 15 his B²R (item
 infra). 16 panchresta (-char- B¹) Bdav(H). -cresta rDal. |
 appellant dhv.a.S. 17 dicitur B. | nigrum BS. -ro rv.

reddere enim sucum sanguineum —, et esse ad iocineris vitia praecipui remedii. tertium genus Arabici facit, simili duritia, vix reddentis sucum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. quarti generis hepatiten vocari, quamdiu crudus sit, coctum vero miltiten, utilem ambustis, ad omnia utiliore rubrica; quinti generis schiston, haemoroidas reprimentem in potu. omnes autem haematitas tritos in oleo III drachmarum pondere a ieiunis bibendos ad vitia sanguinis. idem schiston et alterius generis quam haematiten tradit, quem vocat anthraciten; nasci in Africa nigrum, attritum aquariis cotibus reddere ab ea parte, quae fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera parte croci. ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

149 21. (39) Aëtitae lapides ex argumento nominis magnam famam habent. reperiuntur in nidis aquilarum, sicut in decumo volumine diximus. aiunt binos inveniri, marem ac feminam, nec sine iis parere quas diximus aquilas, et ideo binos tantum; genera eorum quattuor: in Africa nascentem pusillum ac mollem, intra se velut in alvo habentem argillam suavem, candidam. ipsum fria-

§ 149: Isid. XVI 4, 22. Solin. 37, 15. — cfr. Diosc. V 160. Solin. 37, 14. Prisc. 985. 986.

2 praecipui Bdv. -ue r. | tertium — p. 361, 7 generis om. a.
 4 hepatiten BS. ela- (aela- F) r. | uocare B¹. 5 quamdiu crudū (-du B¹) B. | miltiten BC. -liten r. -tem hv.
 6 rubricae B. 6. 7 haemoroidas B. 7 in potu BS. in totum rv. an potu vel in potione? 8 tritos Bv. -tas r. | trium ll.v. 9 idem auctor hv.a.S. | & ll.S. del. B. esse v.
 10 quem (quā R) uocant Bd hv.a.S. | anthraciten dh G (-tin B). -chiten (int- R) RF. andracithen B. 11 attritum Bdv. atertium F. at ciū R. | aquarif B¹D. 12 quae — 13 parte om. B¹. (suppl. ead. man. in marg.). 13 parte del. G. | eucolorē R. 14 aetitae H. -ite B. -ites Bv. aethi- F. (lapis .. habet v.a.G). | ex Bd G. et r. etiam hv. 16 decumo om. B. 17 marem et dhv.a.S. marmae RF. | iis dhv. if B¹D. his r. 18 binos Bdv. -nas r. | quattuor Bv. quabir F¹. qua bibitur r. 19 se BhS. senet F (ortum ex o uel). se et (ac v) RG. semet dD. | in om. Rh. 20 Bv. albo r. 20 et p. 361, 1 fragilem B².

bilem feminei sexus putant, marem autem, qui in Arabia nascatur, durum, gallae similem aut subrutilum, in alvo habentem durum lapidem. tertius in Cypro invenitur 150 colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen 5 atque dilatatus; ceteris enim globosa facies. habet in alvo harenam iucundam et lapillos, ipse tam mollis, ut etiam digitis frietur. quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucada in Taphiusa, qui locus est dextra navigantibus ex Ithaca Leucadem. invenitur in fluminibus candidus 10 ac rotundus. huic est in alvo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam terreni. aëtitae gravidis adalligati mulieri- 151 bus vel quadripedibus pelliculis sacrificatorum animalium continent partus, non nisi parturiant removendi; alioqui volvae excidunt. sed nisi parturientibus auferantur, omnino 15 non pariant.

(40) Est et lapis Samius in eadem insula, ubi terram 152 laudavimus, poliendo auro utilis, in medicina oculorum 85, 191 ulceribus cum lacte quo supra dictum est modo et contra 145 veteres lacrimationes. prodest et contra vitia stomachi 20 potus, vertigines sedat mentesque commotas restituit.

§ 151 extr.: Isid. XVI 4, 22. Solin. 37, 15. Prisc. 986. Damig. 1. cfr. Diosc. V 160. Geopon. XV 1, 80. Plin. XXX 130. — § 152: Diosc. V 172. Isid. XVI 4, 13.

1 quem feminei *v.a.S.* | sexuus *B¹D.* 2 nascatur *B.S.* -citur *rv.* | galle *B¹.* -lliae *B².* | subrutilum *B¹.* 7 frietur *BFdG.* frigetur *B¹.* fricetur *B²hv(D).* cfr. § 166. XXXIV 117. 121. XXXVII 60. XII 49. 65. 92. | taphiusius *hv.* thapi- *ll.* 8 leucada *FdaS.* -dam *Bh.* -dem *v.* leuchaba *B.* | in taphiusa qui (-uf aeq. *B*) locus *ll.v(S).* ubi est mons capius (taphius *H*) qui locatus *hH.* | dextra *BFdhv.* -tera *a.* extra *BD.* 9 ex ithaca (itacha *B*) *BS.* ex hac (hat *F*) ad *ll.v.* ad *hH.* | leucadam *Bha.* | in *om.* *B¹.* 10 callimus *Bd* *av.* calamus *r.* 11 terreni *ego.* -ent (torr- *a*) *ll.da.* tene- rius *hv.* teretius *Seconi.J.* (cfr. supra argillam et harenam). | grauitis *B.* omnes grauidis *hv.a.S.* 12 pelliculis *Bav.* -la *r.* fellicolis *d.* | sacrificati uteri *hv.a.G.* 13 continetur *B.* | partuus *B¹D.* | alioquin *B²Tv.a.Bas.* 14 excidunt *ll.C(S).* -dium fit *dTv(H).* | omni *BF.* 15 pariant (-rea- *B¹)* *BF¹S.* -riunt *rv.* 19 lacrumationes *Bd.* | ithomathi *B.* 20 mentes *B(?)hG.*

- quidam et morbis comitialibus utiliter dari putant et ad urinae difficultates. et acopis miscetur. probatur gravitate, candore. volunt et partus contineri adalligato eo. —
- 153 (41) Arabus lapis, ebori similis, dentifriciis adcommodatur crematus. privatim haemorrhoidas sanat cum lanugine linteorum aut super linteolis inpositis. 5
- 154 (42) Non praetermittenda est et pumicum natura. appellantur quidem ita erosa saxa in aedificiis, quae musaea vocant, dependentia ad imaginem specus arte reddendam, sed ii pumices, qui sunt in usu corporum levandorum feminis, iam quidem et viris, atque, ut ait Catullus, libris, laudatissimi sunt in Melo, Nisyro et 10
- 155 Aeoliis insulis. probatio in candore minimoque pondere et ut quam maxime spongiosi aridique sint, teri faciles nec harenosi in fricando. vis eorum in medicina extenuare, siccare, trina ustione ita, uti torreantur carbone 15
- 34, 106 puro, totiens vino restinguantur albo. lavantur deinde ut cadmia et siccati conduntur quam minime uliginoso loco.

§ 153: Diosc. V 148. cfr. Isid. XVI 4, 11. Plin. XXXVII 145. — § 154: cfr. Plin. epist. I 9, 6. Ovid. ars am. I 506. Martial. ep. XIV 205. V 41, 6. Catull. 1, 2. 22, 8. — § 155: Th. lap. 21. Diosc. V 124.

3 uolunt *ll. S.* uulvas *h v.* | eo tradunt *h v. a. S.* 4 arabius *v. a. G.* | adcommodatur (-omo- *B*) *B d a v.* -tus *R.* -tos *F.*
 5 haemorrhoidas *B.* 6 aut super *B S.* insuper *r v.* cfr. *XVII 76 et nota ad XXX 107.* an & insuper? | impositis *R h a.* -tus *d D.* 8 quidem *B d a B.* -dam *r (praem. lapides) v.* | ita (*S.* et ita *G*) erosa saxa in (*samin B F*) *ll. a G.* et cetera saxa erosa annis in *B.* ita erosi amne *h (add. in) v.* | aedificiis *B² a v.* -cif *B¹ D.* ae (*e F*) diffusis *r.* 8. 9 musea *B d h v. a. J.* cfr. *XXXVII 14.* 9 specus *B¹ D.* 10 ii *d S.* io *F.* hi *B a.* hic *R.* et ii *v.* 10. 11 lauandorum *B¹ d Th.* leuigand-*v. a. S.* 11 tā *R.* 12 laudatissimis *B.* | sunt *om. R.* | in syro *d T.* scyro *v. a. H.* cfr. *Theophr.* 14 & ut *B v.* & *r.* ut *T.* | ariq. *B¹.* -idi *a.* | ac teri *d(?) v. a. S.* eri *F R.* | facile *B¹.*
 15 an friando? cfr. *Theophr.* 16 trina — 17 lauantur *om. a.*
 16 trina (tertia *H*) ustione *B G.* tur in austri natione (*nit- F*) *r.* in austro (in ustrina ter *v*) siccantur *h v.* | ut *R(?)*
 de uti cfr. nota ad *XXXI 7.* | torreant *B.* -tur et (ac *v*)
 17 aluo *B.* *om. R.* | labantur *F.* alb- *R.* 18 sic-

usus farinae ex iis oculorum maxime medicamentis: ul- 156
 cera purgant eorum leniter explentque, cicatrices emen-
 dant. — (Quidam a tertia ustione refrigeratos potius quam
 restinctos terere malunt ex vino). — adduntur et in ma-
 5 lagmata caput verendorumque ulceribus utilissimi. fiunt
 ex iis et dentifricia. Theophrastus auctor est potiores
 in certamine bibendi praesumere farinam eam, sed, nisi
 universo potu impleantur, periclitari, tantamque refrige-
 randi naturam esse, ut musta fervere desinant pumice
 10 addito.

22. (43) Auctoribus curae fuere lapides mortariorum 157
 quoque, nec medicinalium tantum aut ad pigmenta perti-
 nentium. Etesium lapidem in iis praetulere ceteris, mox
 Thebaicum, quem pyrropoecilon appellavimus — aliqui 63
 15 psaranum vocant —, tertium ex chalazio chrysiten, medi-
 cis autem ex basanite. hic enim lapis nihil ex sese re-
 mittit. ii lapides, qui sucum reddunt, oculorum medica-
 mentis utiles existimantur; ideo Aethiopici ad ea maxime
 probantur. Taenarium lapidem et Phoeniceum et haema- 158
 20 titen iis medicamentis prodesse tradunt, quae ex croco

§ 156: Diosc. V 124. Th. H. IX 17, 3. Isid. XVI 3, 7. —
 § 157: Isid. XVI 4, 36. (cfr. Plin. XXXVII 189). — § 158: cfr.
 Plin. supra § 135. Diosc. V 152.

1 ex iis ego. eius ll.v. 2 purgant Bdav. -gat R(?)h
 Verc. pugnant F. | expletque Verc. | cicatrices et R(?)hv.a.D.
 (dist. D). 2. 3 emendat R(?)Verc. 3—4 uncos ego posui;
 pertinere videntur verba post loco (p. 362, 18). 3 a BS. om.
 rv. 4 terrere B¹. | & in Bdas. etiam F. etiam ad R(?)hv.
 5 utilissima d(?)v.a.S (ad seqq. relatum). 6 iif v(S). if
 B¹(Fa?)D. his rC. | ad (pro et) h. om. d(?)v.a.S. | auctor B
 aG. autem auctor rv. 7 bibendo B¹. 8 uniuerso ll.v(S).
 immenso hVerc. locus adhuc corruptus videtur. | tantumq. B.
 -taque F. (an ficcandi? cfr. Theophr.). 12 ne (pro nec) B.
 om. h. 13 etesium ll.H. eth- T (add. que) v. ephesiumque
 G. | mox et dhv.a.S. 15 psaranum BS. -ronum Fd. -nium
 Rhv. -ron a. | tertium — p. 364, 4 faciunt om. a. | & (pro ex)
 B. | chrysiten dv. -tem B. -te R. dirysitae F. 15. 16 medici
 autem et basaniten cod. Poll.v.a.S. (hic desinit R). 17 hii B².
 ii autem hv.a.S. 19 tenarium lapide m (-dē B²) B. | phoeni-
 ceum BS. poenicum dhv. pen- F.

componantur; ex alio Taenario, qui niger est, et ex Pario lapide non aequae medicis utilem, potioremq; ex alabastrite Aegyptio vel ex ophite albo. est enim hoc genus ophitis, ex quo vasa et cados etiam faciunt.

159 (44) In Siphno lapis est, qui cavatur tornaturque in vasa vel coquendis cibis utilia vel ad esculentorum usus, quod et in Comensi Italiae lapide viridi accidere scimus, sed in Siphnio singulare quod excofactus oleo nigrescit durescitque natura mollissimus. tanta qualitatum differentia est, nam mollitiae trans Alpibus praecipua sunt exempla. in Belgica provincia candidum lapidem serra, qua lignum, faciliusque etiam secant tantum ad tegularum et imbricum vicem vel, si libeat, quae vocant pavonacea tegendi genera.

160 (45) Et hi quidem sectiles sunt, specularis vero, quoniam et hic lapidis nomen optinet, faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc tantum citerior olim dabat, nec tota, sed intra c passuum circa Segobrigam urbem, iam et Cypros et Cappadocia et Sicilia et nuper inventum Africa, post-

§ 159: Th. lap. 42. Isid. XVI 4, 35. — § 160: Isid. XVI 4, 37. (cfr. Strabo XII 2, 10 p. 540).

1 tenario F. taenareo B. | et Fdhv. om. B. 2 non eq. B. | potioremq; BS. -orem Fv. -or est d. | alabastrite Bdv. labasaente F. 3 aegyptio F. | ophite hv. opithe B. phite Fd. | ophitif Bhv. -hotis Fd. 4 ex om. h. eo F. 5 siphno B. syphino a. -phno v.a.C. 6 uel om. hv.a.S. | cocendit B¹. quoque- F. | esculentorum (desc- F) Fdhv(D). -tof BS (ortum fortasse ex -tor). excolendorum a. 7 & BS. om. rv. | comensi B. comm- a. | viridi BG. -de a. uendi Fh. del. v. 8 siphnio hG. -no v. siphnio B. sitnio Fd. sithinio a. 9 natura om. SJ (errore). | molissimus B¹. | qualitatum B²dhv.a.J. 10 et trans v.a.S. | alpif B¹av(S). -pef B²C. latis Fdh. 12 secant tantum ego. secantiū Bdv.a.B. sicc- F. secant h(?)B. (secant. sunt et schisti lapides, quibus utuntur Habets). | at B. | tegularem F. regularum a. 13 ad quae hv.a.J. 14 tegendi (-ntii F) Fhav. leg- B. 16 lapidis ll.S. -pis d(?) hv. 17 funditur B¹. | quamlibet dhv.a.S. 18 c ego. c BF dD cum U 803. c. milia ahv. 19 passuum hv. -ffum B¹. -us rD. | segobrigam BJ. -icam Fdv. sebogic- a. cfr. III 25.

ferendos tamen omnes Hispaniae, Cappadocia amplissimos
 magnitudine, sed obscuros. sunt et in Bononiensi Italiae 161
 parte breves, macula complexu silicis alligata, quorum
 tamen appareat natura similis. puteis in Hispania effo-
 5 ditur e profunda altitudine, nec non et saxo inclusus sub
 terra invenitur extrahiturque aut exciditur, sed maiore
 ex parte fossili natura, absolutus in se caementi modo,
 numquam adhuc quinque pedum longitudine amplior.
 umorem hunc terrae quadam anima crystalli modo gla-
 10 ciari et in lapidem concreescere manifesto apparet, quod
 cum ferae decidere in puteos tales, medullae in ossibus
 earum post unam hiemem in eandem lapidis naturam
 figurantur. invenitur et niger aliquando, sed candido 162
 natura mira, cum sit mollitia nota, perpetiendi soles
 15 rigoresque, nec senescit, si modo iniuria absit, cum hoc
 etiam in caementis multorum generum accidat. invenere
 et alium usum in ramentis squamaque, Circum maxi-
 mum ludis Circensibus sternendi ut sit in commenda-
 tione candor.

20 (46) Nerone principe in Cappadocia repertus est 163

§ 161: Isid. XVI 4, 37. — § 163: Isid. XVI 4, 23. (cfr. Suet. Domit. 14).

1 et Cappadociae v.a.S. | amplissimos BS. -mae a. mel-
 lissimos Fd. moll- T. mollissimis et amplissimae v. 2 magni-
 tudinis av.a.S. | obscuris v.a.S. | & Bdv. om. r. 3 macula B.
 -losae F. -se dh. -si av. | dist. ego. | alligata ego. -tae B.
 -te r. -ti v. de dictione cfr. XXXII 66. | quorum hv. qua-
 rum ll. 5 e BS. et a. om. Fdhv. 6 extrahiturque (ex-
 iturque F. an eruiturque?) aut exciditur FdS (plurali numero
 hv). om. B. in a lacuna usque ad repertus in v. 20. 6. 7
 maiore ex ego. -rae B¹. -re rS. -ri v. 7 in se caementi
 BS. in sem- Fd. in segm- T. segm- v. 9 humorem B
 v.a.S. | quadam anima BFdT. quidam autumant hv. | cry-
 stelli B¹. crustalli F. 10 manifesto Bdv. -te h. -tae F.
 12 uam B¹. | eandem BThG. ead- Fdv. | natura dv.a.G.
 13 figurantur BTv. -rarunt Fd. | candida B. 14 natu-
 ram F. 14. 15 solis rigorisque v.a.H. 15 //// nec B. |
 iniuria Bv(S). -riam F. -ria in T. -ria non dhH. | absit B
 v(S). arsit FdThH. 17 squamaque S. -ma quae B. quam-
 que Fd. quoque hv.

lapis duritia marmoris, candidus atque tralucens etiam qua parte fulvae inciderant venae, ex argumento phengites appellatus. hoc construxerat aedem Fortunae, quam Seiani appellant, a Servio rege sacratam, amplexus aurea domo; quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat alio quam specularium modo tamquam inclusa luce, non transmissa. — In Arabia quoque esse lapidem vitri modo tralucidum, quo utantur pro specularibus, Iuba auctor est.

- 164 (47) Nunc ad operarios lapides transisse conveniat¹⁰ primumque cotes ferro acuendo. multa earum genera: Creticae diu maximam laudem habuere, secundam Laconicae e Taygeto monte, oleo utraeque indigentes. inter aquarias Naxiae laus maxima fuit, mox Armeniaca, de⁵⁴ quibus diximus. ex oleo et aqua Ciliciae pollent, ex¹⁵ 165 aqua Arsinoiticae. repertae sunt et in Italia aqua trahentes aciem acerrimae effectum, nec non et trans Alpibus, quas passernices vocant. quarta ratio est saliva hominis proficientium in tonstrinarum officinis. Laminitanae ex Hispania citeriore in eo genere praecipuae.²⁰
- 166 (48) E reliqua multitudine lapidum tofus aedificiis

§§ 164. 165: Isid. XVI 3, 6. cfr. Plin. XVIII 261. — § 166: Isid. XIX 10, 6. — cfr. Plin. XIV 120.

3 quam — 4 appellant *om. a.* 3 seiani *BB coll. VIII 197 (D).* seiam *dhv(G).* cfr. XVIII 8. si iam *F.* 4 appellant *BFdv(G).* -atione dicebat *hB.* 5 opertis *BdTH.* ap- *rv.* clausis *Isid.* | indura *F.* 6 haud alio *v.a.H.* 8 utuntur *dhv.a.S.* 10 operarum *F.* 11 aquendo *B¹.* 12 creticae (-iae *a*) diu *Bdav.* -ca aedium *F.* 13 e taygeto *v. & aug-B.* e tagg- *Fd.* et ayeto *a.* | utraeque *Bhv.* -raque *FdT.* 14 maxima *Bhav.* -marum *Fd.* | armeniaca *Bdav.* armis eniaese *F.* 15 ciliciae *Bdhv.* cel- *F.* cal- *a.* 16 arfinoiticae *BaS.* -oeticae *hv.* arxinoitice *F.* | repertae *ahv.* -ta *r.* 17 acerrimae *aD.* -ma *r.* -me *d.* -mo *hv.* 18 omnis *F.* 19 in *om. a.* quae in *v.a.G.* | tonstrinarum (toft- *B¹*) *Bv.* lust- *Fd.* *om. a.* | officinis *Bv.* -ciis *Fdh.* -cinas *a.* add. inutilis est (*del. G*) fragili mollitia *v.a.D.* | laminitanae *BS.* cfr. III 6. 25. flam- *hv.* -tante *Fd.* in *a lac.* usque ad aedificiis 21 e *BH.* *om. FdTHv.* | multitudo *hv.a.H.* | tofus *Isid.* totus *dT.* -tis *F.* -tum *h.* in totum *v.*

inutilis est mortalitate, mollitia. quaedam tamen loca non
 alium habent, sicuti Carthago in Africa. exestur halitu
 maris, friatur vento, everberatur imbri. sed cura tuentur
 picando parietes, quoniam et tectorii calce eroditur, scite-
 5 que dictum est ad tecta eos pice, ad vina calce uti, quo-
 niam sic musta condiunt. alia mollitia circa Romam 167
 Fidenati et Albano. in Umbria quoque et Venetia albus
 lapis dentata serra secatur. hi tractabiles in opere labo-
 rem quoque tolerant, sub tecto dumtaxat; aspergine et
 10 gelu pruinisque rumpuntur in testas, nec contra auram
 maris robusti. Tiburtini, ad reliqua fortes, vapore dis-
 siliunt.

(49) Nigri silices optimi, quibusdam in locis et ru- 168
 bentes. nonnusquam vero et albi, sicut in Tarquiniensi
 15 Anicianis lapicidinis circa lacum Volsiniensem et in Sta-
 toniensi, quibus ne ignis quidem noceat. iidem et in
 monumentis scalpti contra vetustatem quoque incorrupti
 permanent; ex iis formae fiunt, in quibus aera funduntur.

§ 167: Vitruv. II 7, 1. 2. — §§ 168. 169: Vitruv. II 7, 3. 4.
 Isid. XIX 10, 12. 13.

1 morositate v.a.G. | mollitia BaS. -tiae G. om. FdT
 hv. | quaedam — 18 aera funduntur om. a. 2 sicut hv.a.S. |
 in africa — 3 uento om. dTh. 2 exestur B¹S. -tuf B². efer-
 tur F². -tum F¹. exercetur cod. Poll.v. | halitum F. 3 friat-
 tur B¹D cum U 804. -tum F. fricatur B²v. | euerberatur BS.
 uerb- (-tor F) Fdh. et uerb- v. 4 tectorii G. -ri B¹FdS.
 -ria B²v(D). | calx v.a.G. | eroditur B²D. rod- B¹v. prod-
 FdT. 5 tecteos pice d. tecta spiccae F. 7 fidenasti F.
 -anti d. | umbri d. liguria hv.a.S. | quoque umbria v.a.S.
 8 opere Bhv. -ra Fd. 8. 9 labore F. in hoc h. 9 tole-
 rant Bdv. laborant Fh. 10 pruinisque Fd. | contra humores
 et auram v.a.S. 13 optimi — locis Bv. om. Fdh. | et om. d.
 14 albi Bv. ibi Fdh. | in om. d. 15 lapicidinis d(?)H.
 lapidici- BFhv(D). | latiam F. 15. 16 statoniensi ThB.
 -tionensi B. -tonensi (stra- v) F(v)D. -sem d. cfr. II 209.
 XIV 67; contra III 52 et codd. Vitr. 16 ignis B¹FhIsid.
 Vitr.v. -nef B²dTS. | noceat ego. -ceN BFdT. -cet hv. |
 iidem v. idem BD. om. FdT. | in Bhv. hi FdT. 17
 monumentis (-nim- B¹S) BFdT. -ta v. | scapti F. scvpti
 B²v.a.G.

- 169 est et viridis lapis vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus et, ubi invenitur, lapis, non saxum, est. e reliquis pallidus in caemento raro utilis, globosus contra iniurias fortis, sed structurae infidelis, nisi multa suffrenatione devinctus. nec certior fluviatilis, semper veluti 5
 170 madens. (50) remedium est in lapide dubio aestate eum eximere nec ante biennium inserere tecto, domitum tempestatibus. quae ex eo laesa fuerint, subterraneae structurae aptentur utilius; quae restiterint, tutum est vel caelo committere. 10
 171 (51) Graeci e lapide duro aut silice aequato struunt veluti latericios parietes. cum ita fecerunt, isodomon vocant genus structurae; at cum inaequali crassitudine structa sunt coria, pseudisodomon. tertium est emplecton; tantummodo frontibus politis reliqua fortuita conlocant. 15
 172 alternas coagmentationes fieri, ut commissuras antecessorum medii lapides optineant, necessarium est, in medio quoque pariete; si res patiat; si minus, utique a lateribus. medios parietes farcire fractis caementis

§ 170: Vitruv. II 7, 5. Isid. XIX 10, 14. — § 171: Vitruv. II 8, 5. 6. 7 — § 172: Vitruv. II 8, 7. 1.

1 uiridis lapis Bhav(D). lapis uiridis d. lapis F. uiridis silex H ex Isid. uiridis SJ. (an talis pro lapis?). 3 e om. B. | reliquif B². | fallidus F. | caemento (cem- v) BaG. crem- FdhVen. 4 sed BS. sed ad hv. sed contra (-ra in a) r. | structurae BS. -ra r. -ras d. -ram hv. | nisi om. B. 6 rubro H e Vitruv. | aestate eum Bhav. est ante eum d. state cum F. 8 subterraneae S. -nae B². -nae B¹. -nea est a. -nea in d. (in subt- hv). -teraniae in F. 8. 9 structurae BS. -ra Fdhv. tracturae a. 9 aptentur BhaS. (-tantur Tv). capt- Fd. | quae hv. que Fda. q. B. | resisterent B. 11 graeci (gre- B) e Bhv. gretie F. gratie d. -iae a. | silice F. | aequo FTv.a.G. equo d. om. h. | construunt hv.a.S. 12 isodomon BG. -mos v. isidomos r. 13 ad F. om. a. 14 f̃ (pro funt) B. | coria BS. cfr. Vitruv. cona dh. om. rv. | pseudisodomon v. //// seudif- B. pseudips- dh. absseudips- F. om. a. 15 fortuita B². -to B¹Fdhv. -tu aD. (ita ut sunt nata cum materia Vitruv.). 16 coagmentationes B². aug- ah. 18 patiat Bv(S). -itur rG. 18. 19 utique alteribus rius h) Fh.

- diatonicon vocant. reticulata structura, qua frequentissime Romae struunt, rimis opportuna est. structuram ad normam et libellam fieri, ad perpendicularum respondere oportet. 23. (52) cisternas harenae purae asperae V 173
 5 partibus, calcis quam vehementissimae II construi, fragmentis silicis non excedentibus libras; ita ferratis vectibus calcari solum parietesque similiter. utilius geminas esse, ut in priore vitia considant atque per colum in proximam transeat pura aqua.
- 10 (53) Calcem e vario lapide Cato censorius inprobat; 174 ex albo melior. quae ex duro, structurae utilior; quae ex fistuloso, tectoriis; ad utrumque damnatur ex silice. utilior eadem effosso lapide quam ex ripis fluminum collecto, utilior e molari, quia est quaedam pinguior natura
 15 eius. mirum aliquid, postquam arserit, accendi aquis. — (54) Harenae tria genera: fossicia, cui quarta pars calcis 175 addi debet, fluviatili aut marinae tertia. si et testae tusae tertia pars addatur, melior materia erit. ab Appennino

§ 173: Vitruv. VIII 7 (6), 14. 15. — § 174: Cato 38, 2. Vitruv. II 5, 1. Pallad. I 10, 3. Isid. XVI 3, 10. (cfr. Vitruv. II 4, 2). — § 175: Vitruv. II 5, 1. (Pallad. I 10, 1. 2. 3). II 6, 5.

1 diatonicon *J*² coll. *Vitr.* -nichon *B.* -toichon *S* cum *J*¹. diemedion *F.* -mechon *d.* diamicton *H* cum *P.* diothecon *a.* dictyotheton *v* (*ad seqq. relatum*). | reticulata *BTaH.* -atam *v.* -la *Fd.* | structuram *hv.a.H.* | qua — 2 structuram *om. a.* | qua *BTH.* que *Fd.* quam *hv.* 2 opportuna est *BFdT.H.* -nam *v.* 3 libella *B*². 4 oportet et *hv.a.S.* | et asperae *v.a.J. om. h.* | quinque *ll.v.* 5 quam *hv.a.H.* | uehementissimae *v.* -me (uehent- *F*) *ll.* | duabus (duobus *a*) — 5. 6 fragmentis (fracm- *B*) *BaL*²*v(J).* *om. FdhL*¹. [construi conuenit *L*²*v.a.J(D).*] 6 excidentib, *B.* ced- *d.* 7 calcari *Bdhv.* -cati *a.* -ciari *F.* 8 in *om. BSJ.* | proximam *C.* -ma *d.* -mas *ll.v. om. h.* 9 maxime pura *hv.a.S.* 11 alio *F.* | melior. quae *H.* -or qua *a*¹*T.* -or quam *rv.* 12 pistuloso *Fd.* 13 ex effosso *v.a.S.* 14 an uilior? (*cfr. Vitr. II 4, 3 extr. de pinguitudine*). | e *om. F.* 14. 15 natura eius *Bv.* -rae uis *dT.* -ra ē *r.* 15 aliquit *B*¹. 16 qui (*pro cui*) *B*¹. 17 marinae *Bav.* -na *dh.* -rma *F.* | si et *Bv.* sit et *r.* si *h.*

ad Padum non invenitur fossicia, nec trans maria. —
 176 (55) Ruinarum urbis ea maxume causa, quod furto calcis
 sine ferumine suo caementa componuntur. intrita quoque
 ea quo vetustior, eo melior. in antiquorum aedium legi-
 bus invenitur, ne recentiore trima uteretur redemptor; 5
 ideo nullae tectoria eorum rimae foedavere. tectorium,
 nisi quod ter harenato et bis marmorato inductum est,
 numquam satis splendoris habet. uliginosa et ubi salsugo
 177 vitiet testaceo sublini utilius. in Graecia tectoriis etiam
 harenatum, quo inducturi sunt, prius in mortario ligneis 10
 vectibus subigunt. experimentum marmorati est in sub-
 igendo, donec rutro non cohaereat; contra in albario
 opere, ut macerata calx ceu glutinum haereat; macerari
 non nisi ex glaeba oportet. Elide aedis est Minervae, in
 qua frater Phidiae Panaenus tectorium induxit lacte et 15
 croco subactum, ut ferunt; ideo, si teratur hodie in eo
 saliva pollice, odorem croci saporemque reddit.

§ 176: Vitruv. VII 2, 1. 3, 6. (Pallad. I 15). VII 4, 1. —
 § 177: Vitruv. VII 3, 10. 6. 2, 1. Pallad. I 15. — cfr. Plin.
 XXXV 54. 57.

1 padum Bav. earum FdT. om. h. | non om. BSJ. sed
 cfr. Vitr. | trans om. hv.a.G. | marina dhv.a.G. 2 furto
 Bav. fulto FdTh. 3 intrita — 6 ideo om. a. 4 ea BS.
 et a Fd. om. hv. | quod B¹. | antiquorum BS. cfr. XXV 147.
 -quarum dhv. anquarum F. 5 retentiore F. recenti- B.
 6 indeo B¹. deo F. | nulla adh.v.a.S. | tectoria eorum B¹Fdv.
 -riorum B¹. -ria a. 7 nisi quod BS. quod (que quod v.
 que G) nisi rv. quidem nisi (ubi h) dThH. | per B. | & bis
 marmorato Bav. om. Fdh. 8 numquam BS. non rv. | uli-
 ginosa et Bav. -osae F. 9 vitiet ego. -tiat B. -tia Fdhv
 (ortum ex viti&). -tia. at B. | testaceo sublini Bv. -eosum lini
 d. -ta sublini a. -cio silini F. | graecia Fdhav(D). greciae
 (grae- S) BS. | tectoriis Bdhv. -ris FD. -turis a. 10 quod
 hv.a.S. 11 experimento F. 11. 12 subigendo B¹. 12
 rutro Bv. rubro a. ultro FdTh. | contra — 15 phidiae om. a.
 13 glutinum FdhLVitr.v(D). -na BS. 14 ex (H. a v)
 glaeba FdhLH(D). glaeba BS. -bam J. an eximia glaeba?
 (glaebae calcis optimae Vitr.). | in Elide aedes v.a.S. 15
 patenus h. paneus vel pannaenus v.a.H. | lacte et Fdha
 (D). late e BS. lacte e J. an tale e? 16 ferunt Bdv.
 t r.

(56) Columnae eadem densius positae crassiores vi-178
 dentur. genera earum quattuor: quae sextam partem alti-
 tudinis in crassitudine ima habent, Doricae vocantur; quae
 nonam, Ionicae; quae septimam, Tuscanicae; Corinthiis
 5 eadem ratio quae Ionicis, set differentia, quoniam capi-
 tulis Corinthiarum eadem est altitudo, quae colligitur
 crassitudiae ima, ideoque graciliores videntur; Ionicis
 enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. anti-179
 qua ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitu-
 10 dinum delubri in Ephesiae Dianae aede, quae prius fuit,
 primum columnis spirae subditae et capitula addita, pla-
 cuitque altitudinis octava pars in crassitudine et ut spirae
 haberent crassitudinis dimidium septimaeque partes de-
 traherentur summarum crassitudine. praeter haec sunt
 15 quae vocantur Atticae columnae quaternis angulis, pari
 laterum intervallo.

24. (57) Calcis et in medicina magnus usus. eligitur 180
 recens nec aspersa aquis. urit, discutit, extrahit incipien-
 tesque serpentium ulcerum impetus coercet; aceto et rosa-
 20 ceo mixta atque inlita, mox cera ac rosaceo temperata
 perducit ad cicatricem. luxatis quoque cum liquida resina

§ 178: Vitruv. III 2 (3), 11. IV 1, 6. 8. 7, 2. 1, 1. — § 179:
 Vitruv. IV 1, 1. 11. 1. 7, 2. 1, 7. (III 5, 1. IV 12). Isid. XV
 8, 14. — § 180: Diosc. V 132. eupor. I 200. Pl. iun. 78, 9—12.
 Marc. 4, 58. Pl. iun. 81, 19. Marc. 15, 59.

1 eadem B²T.S. ead- B¹. aed- r. heed- dL. in aede hB.
 cedere v. 3 crassitudine dL.v. -nem (croffi- B²) r. | ima
 ll.v. una h. nimia dL. 4 corinthiis dhv. -this FaD. -thi B.
 5 set vet. Dal. et ll.v. 5. 6 capitulis BBas. -laris rv.
 6 corinthearū B. 7 croffititudine B². | ima v. imae ll.
 nimia dL. | ionicis — 8 crassitudinis om. a. 7 ioni B.
 8 altitudo Bv. -ito F. -i ut dL. | pars est BB. prestat FaL.
 praestat v. | croffitudinif B². 10 quae — 14 praeter om. a.
 10 quae BS. qua FaL. de qua v. | fuit sermo v.a.S.
 11 spirae Bv. -inae Fdh. 12 occulta ua B. | ut om. B.
 13 partis dhv.a.G. 13. 14 detraherentur BG. -hentibus
 Fdhv. 14 crassitudini B. | has hv.a.S. 15 angutif B.
 19 serpentium ego. -pere ll.v. cfr. Pl. iun. et Marc. | im-
 petus B¹D. 20 mixta — rosaceo BS. om. rv. cfr. Pl. iun.
 et Marc. 21 perducit Fhav. -ulcta B. -uxit dL.

aut adipe suillo ex melle medetur, eadem compositione et strumis.

- 181 (58) Maltha e calce fit recenti. glæba vino restin-
guitur, mox tunditur cum adipe suillo et fico, duplici
lenimento. quæ res omnium tenacissima et duritiam
lapidis antecedens. quod malthatur, oleo perfricatur ante.
182 (59) Cognata calci res gypsum est. plura eius genera.
nam et e lapide coquitur, ut in Syria ac Thurïis, et e
terra foditur, ut in Cypro ac Perrhaebia; e summa tellure
et Tymphaicum est. qui coquitur lapis non dissimilis
alabastritæ esse debet aut marmoroso. in Syria durissi-
mos ad id eligunt cocuntque cum fimo bubulo, ut celerius
urantur. omnium autem optimum fieri compertum est e
183 lapide speculari squamamve talem habente. gypso madido
statim utendum est, quoniam celerrime coit; tamen rursus
tundi se et in farinam resolvi patitur. usus gypsi in al-
bariis, sigillis aedificiorum et coronis gratissimus. exem-
plum inlustre est, C. Proculeium, Augusti Caesaris fami-
liaritate subnixum, in stomachi dolore gypso poto consci-
visse sibi mortem.

20

§ 181: Pallad. I 17, 3. (41, 1). — § 182: Th. lap. 64. 65. 69.
Isid. XVI 3, 9. — § 183: Th. lap. 66. 67. Isid. XVI 3, 9. —
cfr. Diosc. V 133.

3 malta F. 4 ficu dhv.a.S. an pice? cfr. Pall. I
17, 3. 5 lenimento S e coni. J. lenam- B. linam- Fv. liniam-
adThLBrot. linim- coni. H. | tenacissime B. 6 malthatur dv.
-tharum B. -tatur r. | perfricatur BhaG. -igatur F. -ficitur
dLv. 7 cognata BB. -nita rv. 8 et e FdLaG. & Bh.
e v. | cocitur B¹. | in om. F. si in a. | thuriis v. -ris U.D.
turis d. -inis h. | & Bv. om. r. 9 ut Bhav. om. FdL. |
perrhaebia BS. -rhaebis v. 10 et om. hS. | tympha/icum
BB. cfr. XXXV 198 et Theophr. tymeiacum F. ymeicum dL.
hymeti- v. thimeialicum a. 11. 12 durissimos adLv. -muf
Bh. -rosissimos F. 12 ad—13 urantur om. a. 12 at B². |
eligunt Bdv. fli- L. fri- F. | cum BS. om. FdLhv. 14 specu-
liari B². -laris a. -lare F. 15 coit BdLBrot. copii F. coqui
a. siccatur h. coit ac siccatur v. 16 tundi se B²D. -dif B¹.
-dit F. -di B²dLav. 16. 17 albarif B¹D. 17 coronif Ba
Isid. v. cornis FdhL. 18 inlustre est ego. -trem BFdL. -tre
-hv. | gaium BS. | caerif B¹. caesaris in FL. 18. 19 fami-
am (om. subnixum) hv.a.G. 19 in maximo hv.a.S.

25. (60) Pavimenta originem apud Graecos habent 184
 elaborata arte picturae ratione, donec lithostrota expulere
 eam. celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami
 stravit quem vocant asaroton oecon, quoniam purgamenta
 5 cenae in pavimentis quaeque everri solent velut relictæ
 fecerat parvis e tessellis tinctisque in varios colores.
 mirabilis ibi columba bibens et aquam umbra capitis in-
 fuscans; apricantur aliae scabentes sese in canthari labro.
 — (61) Pavimenta credo primum facta quae nunc voca- 185
 10 mus barbarica atque subtegulanea, in Italia festucis pavita.
 hoc certe ex nomine ipso intellegi potest. Romae scutu-
 latum in Iovis Capitolini aede primum factum est post
 tertium bellum Punicum initum, frequentata vero pavi-
 menta ante Cimbricum magna gratia animorum indicio
 15 est Lucilianus ille versus:

Arte pavimenti atque emblemate vermiculato.

§ 184: Isid. XV 8, 10. XIX 14. (cfr. Stat. silvae I 3, 53). —
 § 185: Lucilii fragm. inc. 34 (Müller). Cic. de or. III 43, 171.
 or. 44, 149. Brut. 79, 274.

2 arte ll.v. ante D (cfr. § 185 extr.). | raptione done B¹.
 aut donec ratione aut lac. statuit U 807. an ratione delen-
 dum? (nisi vero pro arte adiectivum ponendum est, ut tarda:
 cfr. XXXV 124). | lithostrotata FL. | expulvere Fa. 3
 genere sosus (solus L) BdLB. -rosus rv. 4 oecon Bv. decon
 FdL. de quo a. 5 pavimentis BaS. -to FdLv. | everri Bh
 av(G). -rri F. uerri dLBrot. conu- B. 6 e tessellis (&
 ele- B) S. set (sed. Fd) esse (esset h) utilis FdhL. om. a. e
 tesserulis Brot. e testulis v. 8 aplicantur B². aprineantur
 a. abripiente v.a.G. | alia Fav.a.G. | scabentes (sta- B¹) G.
 -bantes FdL. statuentis B². esca a. escam ludentes uideres
 v. | esse Fa. om. hv.a.G. | post labro add. apricantur — sese
 v.a.G. 10 subtegulanea dhB. subre- BFL. -nica a. | pavita
 BG. -imenta a. ea uti a F. cautia dhL. cannea v. 11 certe
 BaG. a parte FdL. aperte Tv. 11. 12 scutulatum S e
 con. J. scutul- B. sculpturatum FdhLv. -ram a. 12
 post om. FdL¹. 15 lucilianus Bav. iucil- F. uirgil- dh.
 -lius L. | uersus est B. 16 arte hv.a.H. | pavimenti ll.S.
 -to H. -ta hv. | emblemata hv.a.H. | vermiculatus B. -ta
 ahv.a.H.

- 186 (62) Subdialia Graeci invenere talibus domos conte-
gentes, *genus* facile tractu tepente, sed fallax ubicumque
imbres gelant. necessarium binas per diversum coxa-
tiones substerni et capita earum praefigi, ne torqueantur,
et ruderi novo tertiam partem testae tusae addi, dein 5
rudus, in quo II quintae calcis misceantur, pedali crassi-
187 tudine festucari, tunc nucleo crasso VI digitos induci,
tessella grandi non minus alta II digitos strui, fastigium
vero servari in pedes denos seseunciae ac diligenter cote
despumari. quernis axibus contabulari, quia torquentur, 10
inutile putant, immo et felice aut palea substerni melius
esse, quo minor vis calcis perveniat. necessarium et glo-
bosum lapidem subici. similiter fiunt spicata testacea. —
188 (63) Non neglegendum est etiamnum unum genus Graeca-
nici: solo festucato inicitur rudus aut testaceum pavimen- 15
tum, dein spisse calcatis carbonibus inducitur ex sabulo
et calce ac favilla mixtis materia crassitudine semipedali,

§§ 186. 187: Vitruv. VII 1, 5. 6 (3). 2. 3. 4. (Pallad. I 9, 2. 3).
— § 188: Vitruv. VII 4, 4. 5. Pallad. I 9, 4.

2 genus *U* 808. *om. ll. v. cfr. § 188.* | facile *Ba G(S).* -li *v.*
om. FdThLH. | tractu *FdLG.* -tus *B.* -tatu *a.* -tu ac (*vel et*) *v.* |
tepente *adv.* -tes *B.* repente (*rae- F*) *FhL.* | fallaci *B.* 3. 4
coaxationes *D e Vit.* coassa- *B.* coationes *B.* taxat- *rv.*
4 substerni *adhLv.* subt- *r.* | et *Se coni. J.* e *B.* x *F¹.* *om. rv.*
6 duae *ll. v.* duae partes *h.* 7 nunc *B.* | sex *ll. v.* | digi-
tios *B.* 7. 8 induci tessella (-cit eff- *B¹*) *S.* -cit e fella *B².*
-cit esse illa *FdL.* -cit esse et stella *a.* -ci et ex tessera
(testa *v*) *B.* 8 grandi *Bv.* -de *r.* | alta *BdB.* alia *rv.* |
duos *ll. v.* 9 seseunciae *BBrot.* (-cem *v*). secu- d. sesu- *a.*
caecuncie *F.* 10 despumari *BS.* -re *rv.* (*de dictione cfr.*
Vitr. VII 4, 5). | quernis *BhS.* -nisque *B.* quouernis *F.* quae
uernis *a.* uernisque *dLv.* | axibus *BhLv.* anx- *r.* | contabulari
BhS. -re *B.* contribulari (*cun- F*) *r.* -re *v.* | qua *h.* quae
v. a. S. | torqueantur *hS.* 11 inutilia *v. a. S.* | felice (-cae *F*)
B¹FaJ. *cfr. XXIV 85.* fil- *B²dLS(D).* -cem *H.* filicem *h.*
-ce *v.* 12 & *Bav.* e *F.* est *dTL.* 14 non neglegendum (*S.*
necl- *B¹F.* neglig- *v*) *B¹Fav.* nonne leg- (*elig- dL*) *B²dL.* |
etiamnunc *dhBrot.* 15 inimicitur *F.* inducitur *coni. D*
e Vit. | rudis *B¹L.* 16 ex *BdThLS.* et *r.* *om. v.* 17
dist. D e Vit.

ad regulam et libellam exigitur, et est forma terrena; si vero cote depoliturum est, nigri pavimenti usum optinet.

(64) Lithostrota coeptavere iam sub Sulla; parvolis 189 certe crustis exstat hodieque quod in Fortunae delubro 5 Praeneste fecit. pulsa deinde ex humo pavimenta in camaras transiere vitro. novicium et hoc inventum; Agrippa certe in thermis, quas Romae fecit, figlinum opus encausto pinxit in calidis, reliqua albario adornavit, non dubie vitreas facturum camaras, si prius inventum id fuisset aut a parietibus scaenae, ut diximus, Scauri pervenisset in camaras. 114 quam ob rem et vitri natura indicanda est.

26. (65) Pars Syriae, quae Phoenice vocatur, finitima 190 Iudaeae intra montis Carmeli radices paludem habet, quae vocatur Candebia. ex ea creditur nasci Belus amnis quin- 15 que milium passuum spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem coloniam. lentus hic cursu, insaluber potu, sed caerimoniis sacer, limosus, vado profundus, non nisi re-

§ 189: cfr. Plin. supra § 184. — § 190: Isid. XVI 16, 1. Ioseph. bell. Iud. II 10, 2. Tac. hist. V 7 extr.

1 et est *ll.v.* *an* ita (*vel* id) est? 2 te (*pro* cote) F. | depoliturum B^av(S). pol- FdhL Brot. | usum *ll.v*(S). uisum d(?) G. 3 lithostrota F. lithostrata a. | coeptavere B¹v(S). cept- a. co apt- B². accept- FdThL(*ed. pr.*) Brot. | se illa B¹. filla B². sella a. Sylla v.a. Brot. 5. 6 camaras F. -meras h a v. a. S (*ut semper*). -mara dL. 6 transiere hLv. -ire Bfd. om. a. | vitro ego. e uit- G. utro B. ut pro r. ut pronum [uitium] v. at romae D. 7 figlinum B¹. figl- F. figvl- B²S. | encausto (-tu F) FdLv. ench- B¹. inch- B². caustu a.

8 pinxit Bv. fi- FdhL. om. a. | in—albario BS. in reliquas (-uis v) albariae (-ia v) a v. om. FdhL. | uitriae B¹.

9 fuisse B¹. 12 pars est h v. a. S. | poenice B². pae- B¹.

13 iudaeae B. | infra montes Fa. | habet BaS. -es F. -ens dhLv. 14 candebia B¹J. -evia B²a. -ebea FdhLv. cendenia G. -ebia S coll. Suida et Iosephi ant. Iud. XIII 7, 3. |

ex ea om. FdL¹. 15 millium B¹ (*ut saepe*). | spatium (om. in) B¹. 15. 16 ptolomaidem BD. 16 hic — potu BS.

hic currit insalubri (G. -ris L²v) potu aL²v. om. FdhL¹. 17 caerimoniis BD. | profundus Bv. -das r. -da L.

17 et p. 376, 1 refuso Bv. -ulso dThL. repulso F. rufo uisu a.

fuso mari harenas fatetur; fluctibus enim volutatae nite-
 191 scunt detritis sordibus. tunc et marino creduntur ad-
 stringi morsu, non prius utiles. quingentorum est passuum
 non amplius litoris spatium, idque tantum multa per sae-
 cula gignendo fuit vitro. fama est adpulsa nave merca-
 torum nitri, cum sparsi per litus epulas pararent nec
 esset cortinis attollendis lapidum occasio, glaebas nitri e
 nave subdidisse, quibus accensis, permixta harena litoris,
 traluentes novi liquoris fluxisse rivos, et hanc fuisse ori-
 192 ginem vitri. (66) mox, ut est ingeniosa sollertia, non
 fuit contenta nitrum miscuisse; coeptus addi et magnes
 lapis, quoniam in se liquorem vitri quoque ut ferrum
 trahere creditur. simili modo et calculi splendentes multi-
 fariam coepti uri, dein conchae ac fossiles harenae. auctores
 sunt in India et crystallo fracta fieri et ob id nullum
 193 comparari Indico. levibus autem aridisque lignis coquitur
 84, 85 addito cypro ac nitro, maxime *Aegyptio*. continuis for-
 nacibus ut aes liquatur, massaeque fiunt colore pingui
 nigricantes. acies tanta est quacumque, ut citra sensum
 ullum ad ossa consecet quidquid adflaverit corporis. ex 20
 massis rursus funditur in officinis tinguiturque, et aliud
 flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo

§ 191: Isid. XVI 16, 2. — §§ 192. 193: Isid. XVI 16, 3.

1 fatetur BaB. -entur FdhLv. | uolutatae hv. -te B¹a.
 -untate F. -uptate dL. -ubilitate B². 3 morfu Bav. mau F.
 manu dhL. 4 an tantulum? cfr. XXXII 3. 6. 7 nec
 effet Bhv. necesse est r. 7 glaebas dhLS. gle- v. graebal
 B. glebar F. om. a. 8 nauef B¹. 9 traluentes B¹D. -tis
 FaJ. tranfluentes B²dVerc. -tis Lv(S). 10 ut est astuta
 et ingeniosa hv.a.Brot. 11 nitrum BdLv. ui- h. nigr- r.
 13 trahere Bav. -ret FdhL. 14 coepti uri Bv. -turi F.
 -tum L. cepturi adh. | conchae B²Lv. chon- B¹. conce ad.
 concre Fh. | et (pro ac) dv.a.S. 15 & ll. e dhv. ex LD. |
 crystallo (crus- F) FdhLv. chrystalluf B. om. a. | fracta dhLv.
 facta BF. fracto christallo a. 17 cypro dhv.a.J. cupro
 vid. | aegyptio coni. J coll. XXXI 109. cypro BD. ophirio
 Lv. ofirio FT. fieri a. aphronitro coni. H. | continuis—
 17 a --ogitauerat om. a. 20 adflauerit BLv. adflue- F.
 adflixerit? 22 aliud torno teritur aliud BL²v.

caelatur, Sidone quondam his officinis nobili, siquidem etiam specula excogitaverat.

Haec fuit antiqua ratio vitri. iam vero et in Voltur-
 194
 amne Italiae harena alba nascens sex milium passuum
 5 litore inter Cumas atque Liternum, qua mollissima est,
 pila molave teritur. dein miscetur III partibus nitri pon-
 dere vel mensura ac liquata in alias fornaces transfun-
 ditur. ibi fit massa, quae vocatur hammonitrum, atque
 haec recoquitur et fit vitrum purum ac massa vitri candidi.
 10 iam vero et per Gallias Hispaniasque simili modo harena
 temperatur. ferunt Tiberio principe excogitato vitri tem-
 195
 peramento, ut flexile esset, totam officinam artificis eius
 abolitam, ne aeris, argenti, auri metallis pretia detrahe-
 rentur, eaque fama crebrior diu quam certior fuit. sed
 15 quid refert, Neronis principatu reperta vitri arte, quae
 modicos calices duos, quos appellabant petrotos, HS VI
 venderet?

(67) In genere vitri et obsiana numerantur ad simili-
 196
 tudinem lapidis, quem in Aethiopia invenit Obsius, niger-
 20 rimi coloris, aliquando et tralucidi, crassiore visu atque
 in speculis parietum pro imagine umbras reddente. gem-
 mas multi ex eo faciunt; vidimus et solidas imagines divi

§ 194: Isid. XVI 16, 4. — § 195: Petron. 51. Dio Cass. LVII 21, 7. Isid. XVI 16, 6. — § 196: Isid. XVI 16, 5. 4, 21.

3 uaro B¹. 4 amne B²S. mane B¹. mare r. -ri h^v.
 5 liternum BH. -torum r. lucrinum v. | qua BaS. quae dhLv.
 que F. 6 molaue B²J. -la uel B¹. -laque r Isid. v. | tribus
 ll. v. 7 liquataf B¹. -tif B²D. 8 ibi — 15 refert om. a.
 10 uero per hHBrot. 10. 11 harenae (-ne L. arenae
 dh[?]H) temperantur FdhLv. a. S. 12 flexile BS. -ibile Fd
 hLv. cfr. XI 177. 216. XVI 75. 219. 227. 228. 229. 231. |
 artificif B². 13 abolitam dhLv. obo- BF. | praetia B (ut
 saepe). -terea d. 13. 14 detraheretur Bhv. -hentur FdL.
 14 cercior F. cerptior B¹. de mendo cfr. § 184. 15
 reperta uitri (-ria B) arte Bav. reportauit (-ui L) triarte FdL.
 16 pterotos B. | vi d. ut h. sex milibus v. a. S. 18
 genera B. sed cfr. XXIV 31. | obsina d. -idiana v. a. S. cfr.
 Orphei Lith. 282. 19 obfuf BS. obsidius a d v. ops- L.
 ors- F. 21 speculif Bav. -eluncis FdhL.

Augusti capaci materia huius crassitudinis, dicavitque ipse
 pro miraculo in templo Concordiae obsianos III elephantos.
 197 remisit et Tiberius Caesar Heliopolitarum caerimoniis re-
 pertam in hereditate Sei eius, qui praefuerat Aegypto,
 obsianam imaginem Menelai, ex qua apparet antiquior
 materiae origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenoc-
 rates obsianum lapidem in India et in Samnio Italiae
 198 et ad oceanum in Hispania tradit nasci. fit et tincturae
 genere obsianum ad escaria vasa et totum rubens vitrum
 atque non tralucens, haematinum appellatum. fit et album¹⁰
 et murrina aut hyacinthos sappirosque imitatum et omni-
 bus aliis coloribus, neque est alia nunc sequacior materia
 aut etiam picturae accommodatior. maximus tamen honos
 in candido tralucentibus, quam proxima crystalli simili-
 199 tudine. usus eorum ad potandum argenti metalla et auri¹⁵
 pepulit. est autem caloris inpatiens, ni praecedat frigidus
 liquor, cum addita aqua vitreae pilae sole adverso in tan-
 tum candescant, ut vestes exurant. fragmenta teporata ad-
 glutinantur tantum, rursus tota fundi non queunt praeter-

§ 197: Isid. XVI 16, 5. — § 198: Isid. XVI 16, 3. 4. —
 § 199: cfr. Plin. XXXVII 28. — cfr. Plin. XXXI 122 extr.

1 capaci B S. -cior a. capiti F. capti d L v. | materiae H
 Brot. | crassitudine d T (?) H Brot. 2 obsianos B S. -idianos
 d h a v. -nus F. -na L. 3 heliopolitarum d h L v. heliup- F.
 helyop- a. heliopoliorum B. | caerimonis B D. 4 Sei eius
 M Hertz. Sei Hirschfeld (Hermes VIII 473). eius ll. v.
 5 obsianam B S. -idianam (ups- F) F d L a v. | quo h v. a. S.
 6 interpolata B. 7 opfianum B. obsidianum d h v. a. S. |
 in om. B¹. et in d S. | samnio a v. ca- F d L. samio B h.
 9 genera B¹ a. | opfianum B. obsiani h. -idianum d (?) v. a. S.
 10 fit B¹. 11 murrina L S. -nam F d a. murianam B.
 murrinum v. cfr. XXXVII 18 sqq. XXXIII 5. XXXV
 158. | hyacinthos d T L v. iac- B. iacinctos a. annocinctus
 (aci- F²) F. | sappirosque (-pphi- v) B v. -rusque F. saphyros
 a. aut sappiros d T L. 14 in om. d (?) Brot. an e? cfr.
 XXXVII 68. 181. | tranfluentibus B² d v. a. J. 15 eorū
 uero ll. v. cfr. XXVIII 247. 18 candescant B T L S.
 d. -cet a. cantescat F. excandescit h. -cant v. | frag-
 a d h L a v. fracm- r. 19 tam B² S. | adfundi (om. tota)

quam abruptas sibimet in guttas, veluti cum calculi fiunt, quos quidam ab oculis appellant, aliquos et pluribus modis versicolores. — Vitrum sulphuri concoctum feruminatur in lapidem.

5 (68) Et peractis omnibus, quae constant ingenio arte 200 naturam faciente, succurrit mirari nihil paene non igni perfici. 27. accipit harenas, ex quibus aliubi vitrum, aliubi argentum, aliubi minium, aliubi plumbi genera, aliubi pigmenta, aliubi medicamenta fundit. igni lapides 10 in aes solvuntur, igni ferrum gignitur ac domatur, igni aurum perficitur, igni cremato lapide caementa in tectis ligantur. alia saepius uri prodest, eademque materia aliud 201 gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis, quando ipse carbo vires habere incipit restinctus atque interisse 15 creditus maioris fit virtutis. immensa, improba rerum naturae portio et in qua dubium sit, plura absumat an pariat.

(69) Est et ipsis ignibus medica vis. pestilentiae, 202 quae obscuracione solis contrahitur, ignes si fiant, multifariam auxiliari certum est. Empedocles et Hippocrates id demonstravere diversis locis. Ad convolsa interiora viscera aut contusa, M. Varro — ipsis

§§ 200. 201: Isid. XIX 6, 2. — § 202 init.: Isid. XIX 6, 2.

1 abruptas *ego*. -ta Bv. -to r. | sibi nec B. | in guttas BS. tinguat has (as F. ars H) FdLH. -git h. -gui v. om. aG.
2 ab oculis ll. D cum U 810. abaculos h(?)v. | an aliquas (sc. guttas)? 5 at v.a.S. 5. 6 artem natura v.a.S.
6 igne d(?) Brot. 7 accepit Fa. | aliubi S. -be (*sexies*) B¹. alibi rv. 7. 8 vitrum aliubi om. FdhL. 8 aliubi LS. | aliubi B²LS. *cfr. supra*. 9 igni S. -ne (-neo a) ll.v. 10 solvantur B¹S. | igne hv.a.S. *item deinceps*. 11 aurum perficitur igni BS. *cfr. Isid. om. FdhLa v.* 13 gignit BaG. -tur FdThLv. 15 maris B¹. | et improba v.a.S. 16 an BdLv. as F. ac a. 19 ignes FdThLS. in ig- B. igni a. -nis v. | si fiant BThS. si fiunt r. suffitu v. 19. 20 multifariam D. -formia ll. -miter ThLv. *cfr. § 192. IX 176. XVIII 54. 170. XXIX 3. XXX 46, de mendo XXV 93.*
20 empedocles adLv. enp- r. 21 demonstraverat B.
22 interiora om. hv.a.S. (an viscera potius delendum?).

203 enim verbis eius utar — pyxis sit, inquit, focus. inde enim cinis lixivus potus medetur. licet videre gladiatores, cum deluserunt, hac iuvari potione. quin et carbunculum, genus morbi, quo duos consu-
26,5 lares nuper absumptos indicavimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis sunt aliqua commoda, ut carbone ecce atque cinere.

204 (70) Non praeteribo et unum foci exemplum Romanis litteris clarum: Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius comparuisse genitale e cinere masculi sexus eamque, quae insederat ibi, Tanaquilis reginae ancillam Ocresiam captivam consurrexisse gravidam. ita Servium Tullium natum, qui regno successit. inde et in regia cubanti ei puero caput arsisse, creditumque Laris fami-
15 liaris filium. ob id Compitalia ludos Laribus primum instituisse.

§ 204: cfr. Plin. II 241. Dion. Hal. IV 2. Valer. Ant. ap. Plutarch. de fort. Rom. 10 (Peter fragm. hist. Rom. p. 155). Liv. I 39 init. Flor. I 6.

1 pyxis (-xif B. pixis a) sit ll.S. lixiuus h. lix cinis est v. | foci v.a.S. 2 lixiuus hG(S). cfr. XXVIII 244. -xius ll.J. -uius d(?) Brot. luxatis v(H). 5 quernuf B². 7 tam BSJ coll. XI 2. sed cfr. II 154. | aliqua remedia h v.a.S. | ut BaS. et FdhL. ut in v. | carbone BLv. -nem r. | esce B². om. a. | et hv.a.S. 8 cinere Bv. -rem (-rim F) r. 9 exemplum Bv. -lar r. 11 e Bav. om. FdL. m h. | masculini d(?)hv.a.S. 12 ibit analquilif B¹. 13 ocrefiam BS. -stam r. -stem v. -risiam B. 14 tullum Fa. 15 ei BLS. et r. om. v. | arsisse uisum hv.a.S. 16 et ludos v.a.S.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVII

---

(1) Ut nihil instituto operi desit, gemmae supersunt 1
et in artum coacta rerum naturae maiestas, multis nulla
parte mirabilior. tantum tribuunt varietati, coloribus,
materiae, decori, violare etiam signis, quae causa gem-
5 marum est, quasdam nefas ducentes, aliquas vero extra
pretia ulla taxationemque humanarum opum arbitantes,
ut plerisque ad summam absolutamque naturae rerum
contemplationem satis sit una aliqua gemma.

Quae fuerit origo et a quibus initiis in tantum ad- 2
10 miratio haec exarserit, diximus quadamtenus in mentione 33,8
auri anulorumque. fabulae primordium a rupe Caucasi
tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali, pri-
mumque saxi eius fragmentum inclusum ferro ac digito
circumdatum: hoc fuisse anulum et hoc gemmam. —
15 1. (2) His initiis coepit auctoritas in tantum amorem 3

---

§§ 1. 2: Isid. XVI 6, 1. Hygin. poet. astron. 2, 15.

---

2 et *ll. v. an ut?* *cfr. XXXVI 1.* | artum B d S. arct- h v.
armatum F. -tu a. enarratum L. | multif B d a v. a multis L.
multas F. | nulla B F a D. -lla in L. -lla sui d h v. 3 tantam
La. | uarietati F d h v. -tif B². -tii B¹. -tē r. 4 uiolari d(?)
v. a. D coll. XXXIII 22. | quae—5 est B F d h a S. gemmas L v.
5 quasdam B S. om. r v. | ducentenf B¹. 7 plerisque B v.
plu- F. -res que a. om. L. | absolute L. -tarū a. | naturae
rerum B S. rerum naturae r v. 8 aliqua om. a. 9 fuerat
a. | origo gemmarum L v. a. S. | a B S. quae a F. quae a. om.
L v. | initif B¹ D (*item infra § 3*). 10 quadamtenus B d h C.
-tenis F. -tēp' a. quodam tenus L v. | mentionē a. 11 a rupe
om. a. | caucasi B² L Isid. S. caufa se B¹. caucasea v. -cesia F.
om. a. 12 promethei — fatali om. a. | interpretationae F.
-praetationem (-ne B²) B. 13 saxei F. | eius B S. cui' a.
huius G. ue F. om. L v. 15 coepit — p. 382, 2 quam ni-
mi[am] om. F. | amorem B² in ras. om. d h.

elata, ut Polycrati Samio, insularum ac litorum tyranno, felicitatis suae, quam nimiam fatebatur etiam ipse qui felix erat, satis piamenti in unius gemmae voluntario damno videretur, si cum Fortunae volubilitate paria fecisset, planeque ab invidia eius abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset, adsiduo gaudio lassus. ergo pro-
 4 vectus navigio in altum anulum mersit. at illum piscis, eximia magnitudine regi natus, escae vice raptum, ut faceret ostentum, in culina domino rursus Fortunae insidiantis manu reddidit. sardonychem eam gemmam fuisse
 10 constat, ostenduntque Romae, si credimus, in Concordiae delubro cornu aureo Augustae dono inclusam et novissimum prope locum praelatis multis optinentem. —
 5 (3) Post hunc anulum regis alterius in fama est gemma, Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. nam-
 15 que habuisse dicitur achaten, in qua novem Musae et Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed naturae sponte ita discurrentibus maculis, ut Musis quoque singulis
 6 sua redderentur insignia. nec deinde alia, quae tradatur magnopere, gemmarum claritas exstat apud auctores, 20

§§ 3. 4: Herodot. III 41. 42. Val. Max. VI 9 ext. 5. — cfr. Plin. XXXIII 27. Solin. 33, 18. — § 5: Solin. 5, 25. — § 6: (cfr. Plutarch. Pericl. 1 extr.).

1 elata B² *ad marg.* om. B¹dh. | polycratif a. | samio B (B)S. seuero (nero a) samio Lav. samio seuero G. 2 ni-
 miū a. | patebatur Fa. | etiam om. L. esse v.a. G. 2. 3 qui
 felix erat om. Lv.a.J. 3 uoluntario B. 4 uidere a. | sic
 Fa. | nobilitate a. 4. 5 feciss& BS. faceret rv. 5 plana-
 que a. | se redimi om. a. 6 adsiduo (aff- B²v) ll.v(J). -duo
 ergo B. | lassus BFdhB. luxus rv. | ergo BFdJ. ego a. eo
 Lv. del. B. dist. J. 6. 7 propectus ll.B(S). profe- v(Dal.).
 7 a nauigio Lv.a.B. a nauio a. | alium B¹a. alueum L.
 8 remi B. | natur F. donatus D. 9 culinam dhv.a.S. |
 domino BS. -mini dhv. -mi Fa. -mus L. 10 gemmam
 eā a. 12 auro B¹. -reus L. | augustae ll.v(J). -ti dhH.
 13 praelatif multif B. tot praelatis rv. 14 regis alte-
 rius in BS. regia rv. | gemma BhS. -mme dav. -mme r.
 16 dicitur BS. traditur rv. 17 cytharā B. 19 sua ll.v(S).
 dH. | alias a. | edatur L. dantur a.

praeterquam Ismenian choraulen multis fulgentibusque uti
 solitum, comitante fabula vanitatem eius: indicato in Cypro
 sex aureis smaragdo, ubi erat scalpta Amymone, iussisse
 numerari et, cum duo relati essent, male, Hercules,
 5 factum dixisse, multum enim detractum gemmae
 dignitati. hic videtur instituisse, ut omnes musicae 7
 artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti Dionysodorus,
 aequalis eius et aemulus, ut sic quoque *non* par
 videretur qui tertius eodem tempore inter musicos fuit:
 10 Nicomachus enim multas tantum habuisse gemmas traditur,
 sed nulla peritia electas.

Et forte quadam his exemplis initio voluminis oblatis 8
 adversus istos, qui sibi hac ostentatione adrogant, ut palam
 sit eos tibicinum gloria tumere: (4) Polycratis gemma,
 15 quae demonstratur, intacta inlibataque est; Ismeniae aetate
 multos post annos apparet scalpi etiam smaragdos solitos.
 confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni,
 quo vetuit in hac gemma ab alio se scalpi quam ab Pyr-

§ 8: cfr. Plin. infra § 64. VII 125. — Suet. Aug. 50.

1 coraulen B¹. choraulem *adv.a.S.* 2 indicante d *Brot.*

3 rex d h. rege *Brot.* | aureis B L S. -reis denariis *rv.*
 -reos denarios c pro d h *Brot.* | ubi erat B S. in qua (quo C)
 fuerat (-rit F) *rv.* | scvlpta B² L *adv.a.S.* | maymone B¹. -on B². |
 uffisse B¹. 4 essent B S. essent inminuto (-nito F) pretio
 (praetio F. praecio L a) *rv.* | male me L *adv.a.H.* | hercules F
 d h v. -lis a. -le r S. 5 factum B S. curatum *rv.* | detractum
 erat *adv.a.G.* 6 dignitate B¹. 7 artef B. | censentur F a.

8 et aemulus L d h v. em- a. et aemuliis (-lii F¹) F. om. B. |
 non ego. om. ll. v. (*an* inpar?). 9 tertius qui d h v. a. S. *dist.*
 ego. 10 nicomechuf B. nidiomachus F. in a lac. usque ad
 apparet (v. 16). | enim B S. om. *rv.* 12 et ego. f& B (*littera*
s ex electas iterata). sed d h v (S). om. r G (D). *dist. G.* | forte
 B F G (S). fore L. forte d h v (Dal.). | quadam om. L. 13 hac
 B S. hoc F D. hanc L d h v. | ostentationem L d h v. a. S. 14. 15
dist. ego. (post tumere tacite supplendum fere est nunc adicio).

15 *an* est delendum (*ut sint ablat. abs.*)? | ismeniae (-ni F.
 -nis d h) aetate (-te et L) — 16 annos F L d h v. om. B. 17
 hunc B. 18 hac B L S. om. *rv.* | ab alio se B S. se ab alio
 (lio F) *rv.* | ab B D. a *rv.* cfr. § 108. 42 al. 18 et p. 384, 1
 purgotele B. pyrro a.

gotele, non dubie clarissimo artis eius. post eum Apollonides et Cronius in gloria fuere quique divi Augusti imaginem simillime expressit, qua postea principes signant,
 9 Dioscurides. Sulla dictator traditione Iugurthae semper signavit. est apud auctores et Intercatiensem illum, cuius patrem Scipio Aemilianus ex provocatione interfecerat, pugnae effigie eius signasse, vulgato Stilonis Praeconini sale, quidnam fuisse facturum, si Scipio a patre eius
 10 interemptus fuisset. divus Augustus inter initia sphinge signavit. duas in matris anulis eas indiscretas similitudinis invenerat. altera per bella civilia absente ipso signare amici epistulas et edicta, quae ratio temporum nomine eius reddi postulabat, non inficeto lepore accipientium, aenigmata adferre eam sphingem. quippe etiam Maecenatis rana per collationes pecuniarum in magno terrore erat. 15 Augustus postea ad devitanda convicia sphingis Alexandri Magni imagine signavit.

§ 9: Val. Max. VIII 14, 4. Plutarch. Mar. 10 p. 411. — cfr. Val. Max. III 2, 6. Liv. epit. 48. — § 10: Suet. Aug. 50. — (cfr. Seneca epist. 114, 6). Suet. Aug. 50.

1 dubio B¹. 1. 2 apollonides B²Lv. -llides a. apollin- (app- F) r. 3 imaginē B. | simillime BLS. -ilem rv. | principis B. | signant Fdh Brot. -abant Lv. finant B. 4 dioscurides (dyo- a) B¹aS. -corides B²Lv. in Fdh lac. usque ad signavit (v. 5). | syllā B²av.a. Brot. 5 est — intercatiensem (catiensem B. sed cfr. III 26) BFdhB. est et inter auctores catiensem rv. 6 exero uocatione B. 7 effigie (-gies B) eius ego cum B. eius (eū a) effigie (-giae F) rv. | signasset a. -sse ut L. | vulgato B². -tos a. | illo n̄ a. sigillo ac L. 7. 8 praecontini sale Fhv.a.B. -tinis a. om. L. 8 quidnam fuisse (-ff& B) BFhv. om. r. | facturum BS. -rum eum G. acturum eum Fdhv(Brot.). om. r. | a om. Fa. 9 fuisset BS. esset rv. | spinge a. 10 eas BFhJ. eā a. iam Lv. om. dBrot. et eas coni. J. 11 ab sese B. | eo (pro ipso) dv.a.S. 12 amici — 15 erat om. a. 12 et dicta F. edi- L. | quae Ldv. qua B. que Fh. | tempore B. 13 infaceto dv.a.J. ficeto B¹. fac- B². 14 sphingem B. | quin etiam Lv.a.S. 15 rana Fdhv. -nam L. om. B. 16 postea augustus a. | ad devitanda BLav. euit- G. fulianda F. 17 magni imaginem Bh.

(5) Gemmas plures primus omnium Romae habuit — 11
quod peregrino appellant nomine dactyliotheacam — pri-
vignus Sullae Scaurus, diuque nulla alia fuit, donec Pom-
peius Magnus eam, quae Mithridatis regis fuerat, inter
5 dona in Capitolio dicaret, ut Varro aliique aetatis eius
auctores confirmant, multum praelata Scauri. hoc exemplo
Caesar dictator sex dactyliotheacas in aede Veneris Gene-
triciis consecravit, Marcellus Octavia genitus unam in aede
Palatini Apollinis.

10 (6) Victoria tamen illa Pompei primum ad margaritas 12
gemmasque mores inclinavit, sicut L. Scipionis et Cn. Manli
ad caelatum argentum et vestes Attalicas et triclinia aerata,
sicut L. Mummi ad Corinthia et tabulas pictas. 2. id uti
planius noscatur, verba ex ipsis Pompei triumphorum
15 actis subiciam. ergo tertio triumpho, quem de piratis, 13
Asia, Ponto gentibusque et regibus in VII volumine operis
huius indicatis M. Pisone M. Messala cos. pr. k. Octobres 7, 98
natali suo egit, transtulit alveum cum tesseris lusorium e
gemmis duabus latum pedes tres, longum pedes quattuor

§ 11: (cfr. Plin. XXXVI 113). — § 12: cfr. Plin. XXXIII
148. XXXIV 14. 12. XXXV 24.

1 gemmis Fa. | habuit romae dhv.a.S. 2 quod—dacty-
liotheacam B (*recte hoc loco posita propter vv. peregrino nomine*);
in rv (margini olim adscripta) inserta sunt ante primus, non
ante priuignus. 4 eam Ldhv(D). ea Fa. om. BS. | mithri-
datis dhv. mitri- FLa. milithri- B. 5 dicant B. | ut uarro
— p. 387, 13 eadem victoria om. a. | M. Varro v.a.S. | aliique
Bv. alique F. et aliqui L. | eiusdem aetatis FLv.a.S. 6
praelata BFD (cfr. U 815). -ti L¹. -tam L²dhv. 7 dactylo-
theacae Bv.a.G. 8 unam — 9 apollinis BD. in palatini (-na
cella dh) apollinis aede (Lv. om. Fdh. cella HBrot.) unam rd
hv. 11 pisonis B. | manlii B²dv.a.S. mallii L. 12 et
del. H. | attalicas F. | & Bv(S). om. FH. ac L. 13 sicut—
pictas om. L¹. | mumii B. 13. 14 sed uti plenius L. 14
ipsius BSJ. 15 ergo om. BD. sed cfr. § 67. 201. XXIII 63.
XXV 175. (XXV 99. III 43). VI 4. XVII 73 al. 16 re-
gionibus B. 16. 17 operis huius BS (*ante volumine v*). huius
operis r. 17 octobris B²v.a.G(S). 18 natali BS. -lis diei
F. die natalis Ldhv. | sui dhv.a.S. | lusorium Ldhv. luxu- F.
iuffo- B. | e om. B.

— ne quis effetas res dubitet nulla gemmarum magni-
tudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente, in
14 eo fuit luna aurea pondo XXX —, lectos tricliniarios tres,
vasa ex auro et gemmis abacorum novem, signa aurea
tria Minervae, Martis, Apollinis, coronas ex margaritis
XXXIII, montem aureum quadratum cum cervis et leoni-
bus et pomis omnis generis circumdata vite aurea, mu-
saeum ex margaritis, in cuius fastigio horologium. erat
et imago Cn. Pompei e margaritis, illo relicino honore
grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes,
ficta ex margaritis, ita severitate victa et veriore luxuriae
15 triumpho! numquam profecto inter illos viros durasset
cognomen Magni, si prima victoria sic triumphasset! e
margaritis, Magne, tam prodiga re et feminis reperta, quas
gerere te fas non sit, fieri tuos voltus? sic te pretiosum 15
videri? non ergo illa tua similior est imago, quam Pyre-
16 naei iugis inposuisti? grave profecto, foedum probum

§16 extr.: cfr. Appian. Mithrid. 116. Plutarch. Pomp. 45 p. 642.

1 ne BFdD. et ne Lv. | effetas ref BS. -ectas res Fdh.
de ea re. Lv. | nulla BLv. qua dh. quam F. 2 ad BLv.
om. Fdh. | excedente F. 3 eo BFdhG(S). ea H. quo Lv. |
tricliniaref B. | tres om. B. 4 auro & BLv. -rom F.
7 circumdata uite BLv. -davit F. 7. 8 musaeum B¹Lv(J).
-seum B²C. -sae F. cfr. XXXVI 154. 8 in om. L. | dist. S.
9 & BFdhS. ut et Brot. om. Lv. | imago BLv. iam ago F.
iamne dh. | gn. pompeii B². | illo ego. illa BLv. om. F. cfr.
VII 53. | relicino BS. fel- F. residuo h. renduo d. regio Lv.
10 gratia F. | probi BLv. propi h. pro qui F. 11 ficta
ego. illa BFhD. illa inquam Lv. | ita ego. illa B (nisi ite-
ratum est ex v. 9). om. rv. | ueriores FLhv(J). ueriores B¹. -ivs
B²S. | luxuriae G(J). -ria & B. -ria L¹. -ria quam L²dhv
(Brot.). -xoria F. 12 numquam BS. rum quam L. quam
G. num quod F. quod v. om. dhH. | illos Ll.v(S). molles
dhH. 13 triumphasses dhv.a.S. | e BdhG. et F. de Lv.
dist. G. 14 e (pro et) L. | quas BS. quae r. quam dhv.
15 gerere te BG. -rere quae dh. habere gerereque v.
generet ne L. -rat F. | sit BD. sit sic d. sit hinc rv.
16 non ergo BS. nonne rv. nam dh. | similior tui dhv.a.S.
16. 17 pyrenae B. 17 foedum B. -umque rv. cfr.
XXXVI 201. XXX 15. XXVIII 87. VII 1. XVIII 206.
17 et p. 387, 1 probum era F.

erat, ni verius saevum irae deorum ostentum id credi
 oporteret clareque intellegi posset iam tum illud caput
 orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. cetera
 triumphi eius quam virilia! HS $\overline{MM}$ r. p. data, legatis
 5 et quaestoribus, qui oras maris defendissent, HS $\overline{M}$, mi-
 litibus singulis HS sena milia. tolerabiliorem tamen cau- 17
 sam fecit C. principis, qui super cetera muliebria soccos
 induebat e margaritis, aut Neronis principis, qui sceptrum
 et personas et cubilia viatoria unionibus construebat. quin
 10 immo etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata
 pectora et varia supellectilis genera, anulos translucens.
 quae enim non luxuria innocentior existimari possit?

(7) Eadem victoria primum in urbem myrrhina in- 18
 vexit, primusque Pompeius capides et pocula ex eo

§ 17 init.: Suet. Calig. 52. — extr.: Martial. epigr. XIV 109.
 cfr. Plin. XXXIII 23.

1 saevum FhS. se um B. sit eum Lv. del. G. | irae BG.
 prae F. per h. om. Lv. | id BLS. om. Fdhv. 2 oportere L
 v.a.G. | iam tunc d. tantum BSJ. 3 opibus om. L.
 4 eius BLS. -usdem Fdhv. | virilia BFdhG. verissime sub-
 iciam Lv. | HS $\overline{MM}$ J. HS ∞ B (S lineola supra add.). om.
 Fdhv. sestertia tria milia L. | data L. datum BFS. datum
 mille talentum v. om. dhH. | legatis om. dhHBrot. 5 HS
 $\overline{M}$ J. HS ∞ B (S lineola supra add.). HS F. sestertia (HS v)
 bina milia Lv. datum mille talentum dhH. 5. 6 militibus
 FdhH. commi- Lv. milibus B. 6 HS BFS. om. Lv. | sena
 milia BFS (sestertium add. dhH). quinquaginta Lv. 7 G.
 B². Gai S. Caii v. | super omnia Lv.a.S. | soccos BS. oculos
 rVen. soccu- v. 8 aut BS. ac L. om. F. et dhv. | sceptrum
 et G. -trum F. -tra rv(H). cfr. § 14 init. auro et. 9 per-
 sonas G(D). -nas in cautum F. -nas histrionum H. -nis LS.
 -nis histrionum dhv(Brot.). per (pre B²) B (om. sonas — unioni-
 bus con). | cubilia hv.a.H. | viatoria FLhv(D). amatoria
 dH. | consternebat L²v.a.G. 10 uidetur B. | perdidit B¹.

11 varia dhG. -ias F. -ie Lv. -iae C. in varia B. an
 inaurata (cfr. XXXIII 49) vel murrina? | superlectilis B¹. |
 translucentes (transol- B¹) BS. transeuntes rv. 12 posset F.

13 primus a. | myrrhina BJ (item infra passim). murrh-
 dhv. murr- (Ven.)S. murina F. -nam L. om. a. 13. 14 in-
 vexit BFdhv(H). induxit LG. om. a. 14 primusque om. a. |
 capides BS. lap- FdhH. induxit lap- a. om. Lv. | et ll.H.
 sex v.

triumpho Capitolino Iovi dicavit. quae protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisque vasis expetitis; et crescit in dies eius luxuria. myrrhino **LXX** HS empto, capaci plane ad sextarios tres calice, potavit ...anus consularis, ob amorem adroso margine eius, ut tamen iniuria illa pretium augeret; neque est hodie myrrhini alterius praestantior indicatura. idem in reliquis generis eius quantum voraverit, licet aestimare ex multitudine, quae tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone exposita occuparent theatrum peculiare trans Tiberim in hortis, quod a populo impleri canente se, dum Pompeiano proludit, etiam Neroni satis erat. vidi tunc adnumerari unius scyphi fracti membra, quae in dolorem, credo, saeculi invidiamque Fortunae tamquam Alexandri Magni corpus in conditorio servari, ut ostentarentur, placebat. T. Petronius con-

§ 19 extr.: (cfr. Suet. Calig. 52 extr.). — § 20: cfr. Tac. ann. XVI 19. Plutarch. de adulat. et amico 27.

2 usus a. | transiere Lv. -ire r. | abactis a. | uasis inde Lv.a.S(D). 2. 3 expetitis om. a. 3 & crescit BS. excr. Fdh. -itque Lv. om. a. | eius BS (sc. usus). eius rei rv(J). fortasse delendum (ortum ex iterato ies); an vero ea? | luxuria BS. luxus rv. | dist. J cum S. | murrino La(Ven.)S. murino F. | **LXX** J. **LXXX** av. **LXX** rH. | **HS** S. sestertiis v. talentis dhH.

4 caliceque Lv.a.B. | potavit ex eo Lv.a.J. | ...anus U 818 (Servilium Nonianum suspicatus: cfr. § 81). annos B. Annius J e coni. S. ante hos annos rv(D numerum deesse ratus).

5 consularef B. | adroso (-offo B) BS. abro- L¹dhH. -sa F. -raso L²v. obroso aG. 6 murrini La(Ven.)S. murini F². -nae F¹. 7 ei' generis a. generibus BJ. 8 quantum om. B. | uorauerit Fdh aB. uoca- B. loca- D. ualuerit Lv. (an cumulauerit?). | licet Lav. liceat Fdh. lic& aestimauerit lic& B (falsa iteratione: cfr. § 23. 25. 29). | estimare adh. exist- G.

9 nerone BS. -one domitio rv. cfr. § 50. XI 238. VII 45. 71. II 92 (semper inverso ordine). an omnia? 9. 10 exposita occuparent BS. post hortis (v. 10) transposita habent rv.

10 peculiarem B. | in BS. om. rv. 11 cauentes et dum Lav.a.B. | pompeiano BFdh(B)G. -nis Lv. -nus D cum Sabellico. -peio a. | pludit BFh(B). prael- rv. 12 uidit a.

-i uidit Lv.a.Brot. | adnumeri B. 13 fractif a. -ta Lv.a.S.

14 fortunam Fdh. 15 servarit a. om. BD cum U 819. |

- dv. -retur r(a?).

sularis moriturus invidia Neronis, ut mensam eius ex-
heredaret, trullam myrrhinam HS $\overline{CCC}$ emptam fregit; sed
Nero, ut par erat principem, vicit omnes HS $|\overline{X}|$ capidem
unam parando. memoranda res tanti imperatorem patrem-
5 que patriae bibisse!

(8) Oriens myrrhina mittit. inveniuntur ibi pluribus 21
locis nec insignibus, maxime Parthici regni, praecipua
tamen in Carmania. umorem sub terra putant calore
densari. amplitudine numquam parvos excedunt abacos,
10 crassitudine raro quanta dicta sunt potoria. splendor est
his sine viribus nitorque verius quam splendor. sed in
pretio varietas colorum subinde circumagentibus se ma-
culis in purpuram candoremque et tertium ex utroque,
ignesciente veluti per transitum coloris purpura aut rube-
15 scent lacteo. sunt qui maxime in iis laudent extremi- 22
tates et quosdam colorum percussus, quales in caelesti
arcu spectantur. iam aliis maculae pingues placent —

§ 21: Isid. XVI 12, 6. — § 22: Isid. XVI 12, 6. — cfr.
Martial. epigr. XIV 113.

1 inuidia Ld v. -diae B. -die r. | neronis principis dh
v.a.S. 2 trullam B¹. null- a. unam L. | myrrhinam J.
-na B. murrinam La(Ven.)S. marinam F. | fh. B. om. dh
v.a.S. | $\overline{CCC}$ S. ccc ll. ccc sestertiis (talentis H) v. 3 uidit
B. | hs. FJ. fh. B. is a. HS S. om. Ldh v. | $|\overline{X}|$ J. IXI B. $\overline{X}$ S.
om. r. c talentis dhH. ccc sestertiis v. | capidem BFdB.
-dinem a. caped- Lv. 4 memoranda res Fdh v. -dam res
L. -dā rem a. memoref B. | tantam a. | imperatoris B.
6 myrrina a. murrina S. -nam (amu- F) FLVen. | inuenitur
L. | enim ibi Lv.a.S. | pluribus BFdhS. in pl- v. plurimis
rD. de mendo cfr. XXXI 4. 107. 32. XXIII 50. 7 maxime
om. La. | ligni B. regis a. 7. 8 tamen praecipua B. 9 ampli-
tudine Lv. -ni B. -nē r. | numquam BS. aiumq- F. nusq-
rv. 10 dicta sunt BS. -tum est rv. | potorio a. uasi pot-
Lv.a.S. | splendor F. | est BS. om. rv. 11 iis v(S). if BF
haD. his LdC. | uerius Bdh. -ius us Fa. -ius his L. 13
et tertium ex — p. 390, 1 uitium est om. a. 14 ignesciente ll.
v(Brot.). -tem C. | coloris (-lor B²) in BH. 14. 15 purpura
rubesciente aut lacte candescente Lv.d.Brot. 15 in om. B. |
if BD. 17 iam ego. imi BFJ (ad antecedd. relatum). om.
Ldh v. | aliis B²S. -lis B¹D. his Lv. om. Fdh. | maculae ll.v.
om. SJ (errore). | pingues B.

tralucere quicquam aut pallere vitium est — itemque sales verrucaeque non eminentes, sed, ut in corpore etiam, plerumque sessiles. aliqua et in odore commendatio est.

- 23 (9) Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. non aliubi certe reperitur quam ubi maxime hibernae nives rigent, glaciemque esse certum est, unde nomen Graeci dedere. oriens et hanc mittit, quoniam Indicae nulla praefertur. nascitur et in Asia, vilissima circa Alabanda et Orthosiam finitimisque, item 1
24 in Cypro, sed laudata in Europa Alpium iugis. Iuba auctor est et in quadam insula Rubri maris ante Arabiam sita nasci, quae Necron vocetur, et in ea, quae iuxta gemmam topazum ferat, cubitalemque effossam a Pythagora Ptolemaei praefecto; Cornelius Bocchus et 15
25 iugis, depressis ad libramentum aquae puteis. hoc mirum,

§ 23: Seneca nat. quaest. III 25, 12. Isid. XVI 12, 6. cfr. Solin. 15, 29. Prisc. perieg. 704. — Isid. XVI 13, 1. Diodor. II 52, 2. Strabo XV 1, 67 p. 717. Solin. 15, 31. — § 24: cfr. infra §§ 108. 127.

1 itemque B.S. -em r. 2 uerruce quae F. -ucae L. -uce a. | mittentes a. rem- L. 3 et in (pro etiam) B. 5 contra B¹. 6 nec L.v.a.G. | alibi B²d h.S. | certe non aliubi (-ibi B²) reperiuntur B (prava iteratione: cfr. § 19). 8 unde B.F.S. -de et L.d.h.v. Inde et a. 9 sed (pro quoniam) L.v.a.H. 10 alabandam L.v.a.G. -basnda F. | hortosiam L.v.a.C. | finitimisque B.J coll. VI 20. (adde uicina § 123. VI 65. XVI 135. XVII 80. X 70. XXX 7). -timisque (-tiffimusque a) montibus r.v.(D). 11 in om. B. | Europae v.a.S. | alipium B¹. 12 et om. B.F.J. 13 necron B.F.d.h.H. neron r.v. | uocatur a.d. 14 iuxta gemmam (-mma Fa) F.L.a.d.v. om. B (an recte?). | topazum B¹L.S. -zium B². -zion h.C. -cium d. -cion v. topratum F. opat- a. cfr. § 107. | cubitaleque F. -lem a. | et fossam F. effossum a. -flam quae B. 15 ptoleimaei (-lem- B²) B. -lemei F. -lomei a. -maei L. | refecto a. regis praefecto L.v.a.D. 16 lusitania ll.(Ven.)S. -ia nasci d.h.v. | in S e con. J. m B. om. r.v. | ammaeenlibuf D coll. CIL II 501. ammaen- F.h.H. amnen- d. ad men- a. -nensis L.v. 17 deprensus a. -raehensis L. | liberamentum F. qd B. | hoc om. L.d.v.a.S.

quod Xenocrates Ephesius tradit, aratro in Asia et
Cypro excitari; non enim reperiri in terreno nec nisi
inter cautes creditum fuerat. similis veri est, quod idem
Xenocrates tradit, et torrentibus saepe deportari. Su-
5 dines negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci.
quod certum est, non reperitur in aquosis, quamquam in
regione praegelida, vel si ad vada usque glacientur amnes.
e caelesti umore puraque nive id fieri necesse est; ideo 26
caloris inpatiens nisi in frigido potu abdicatur. quare
10 nascatur sexangulis lateribus, non facile ratio iniri potest,
eo magis quod neque in mucronibus eadem species est
et ita absolutus laterum levor est, ut nulla id arte possit
aequari.

(10) Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat quam 27
15 in Capitolio Livia Augusti dicaverat, librarum circiter CL.
Xenocrates idem auctor est vas amphorale visum, et 25
aliqui ex India sextariorum quattuor. — (Nos liquido ad-
firmare possumus in cautibus Alpium nasci adeo inviis
plerumque, ut fune pendentes eam extrahant.) — peritis

§ 26: Solin. 15, 29. cfr. Isid. XVI 13, 1. — § 27: Solin. 15, 31.

1 quod BS. et quod rv. | efe//fiuf B. ephesius — 4 xeno-
crates om. a. 2 reperiri BS. inueniri rv. 3 ueri ll.v(S).
uero C. 4 et ego. e B. a d. om. rv. 4. 5 sudines om. a.
-nes uero Lv.a.S. 5. 6 dist. U 820. 6 non enim Lv.a.S. |
aquosif locif BSJD. cfr. XXV 76. 124. 154. XXVII 43.
XVI 77. (de prava iteratione cfr. § 19). | quam B. 7 gla-
cietur La. 8 e BFS. a La. om. dhv. | puraque BS. parua-
que rv. | necesse—nota sunt (p. 392, 1) om. a. 9 coloris F.
-lor B. | nifi in BFB(S). in Lv. non nisi dH. | potui addi-
citur dHBrot. 10 angulosis Lv.a.B. | iniri BFhS. inueniri
(-re L¹) Ldv(D). 11 et (pro eo) L. | in del. v.a.S. | specief
Bv. -ie r. 12 et om. L. | absolutus est Lv.a.S. ab eo so-
latus est F. | laeuor BLugd. | est BS. om. rv. | id possit parte
L. 15 leui F. iulia S. | augusti FD coll. Solino -sta BL
codd. Solini Heidelb. et Bern. v. | ol BSolin.S. L Fv. quinqu-
ginta L Lugd. 16 idem del. HBrot. 17 india BS. -dia
crystallum (-llio F) rv. 17—19 uncos ego posui. pertinere
videntur vv. ad § 25 extr. 18 nasci BFdhv(S). -sci atque
LG. 19 ut plerumque FLdv.a.S.

- 28 signa et indicia nota sunt. infestantur plurimis vitiis, scabro ferumine, maculosa nube, occulta aliquando vomica, praeduro fragilique centro, item sale appellato. est et rufa aliquis robigo, aliis capillamentum rimae simile. hoc artifices caelatura occultant. quae vero sine vitio sint, pura esse malunt, acenteta appellantes, nec spumei coloris, sed limpidae aquae. postrema auctoritas in pondere est. invenio apud medicos, quae sint urenda corporum, non aliter utilius uri putari quam crystallina pila adversis
29 opposita solis radiis. alius et in his furor, HS centum quinquaginta milibus trullam unam non ante multos annos mercata matre familias nec divite. Nero amissarum rerum nuntio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit inlisos. haec fuit ultio saeculum suum punientis, ne quis alius iis biberet. fragmenta sarciri nullo modo queunt. mire his ad similitudinem accessere vitrea, sed

§ 28: Solin. 15, 30. — extr.: cfr. Plin. XXXVI 199. Isid. XVI 13, 1. (Orph. Lith. 180 sqq. κηρ. p. 138). — § 29: Suet. Nero 47 init.

1 uitif B¹FLD. 2 ferrugine v.a.H. | aliqua dHBrot. | vomitica B. 3 item BFdhaH. a Lv. et B. | sole Lav.a.B.
4 aliquis ego. -quid Fa. -cui BS (de mendo cfr. § 51. 53. XVII 262 extr. 231). -quibus Lv. | rubigo av.a.S. 5 et latura a. litura Lv.a.G. | sunt dhv.a.S. 6 pura BaBrot.(D). -ro F. -ras Ldhv(S). | acenteta hB. -ela B. adcenteta F. acc- L. -tera a. 6. 7 spumae colore (-ris d) dHBrot.
7 sed BH. om. rv. | limpidae (H. lymphi- B. -pi- G) aquae BdG. lympidaeque F. -daeque v. limpidaeque L. -dieque a. | postremo v.a.S. postrema—pondere est *pertinere videntur post solis radiis* (v. 10). 8 apud BS. om. rv. cfr. XXVI 107. | quae sint BS. quer a. quae sunt rv. 9 alter B. | uri BS. id fieri rv. | putari BS. -re (pot- F) rv. | pita B¹. pida F.
10 opposita BFdhS. app- Lv. adp- a. pos- G. | & in his BS. hic rv. | HS cod. Poll.v. sesterciiis L. -cia a. om. rJD.
10. 11 quinquaginta centum FLa. CLM dhv.a.J. 11 millibus B. | una Lv.a.B. unit F. 12 mercata BF(B)S. -ta a Lv. -tam dh. -tā a aVen. | patre a. | nero BS. om. a. idem (G. item v) nero (uero F) rv. 13 an in (post inos) delendum?
14 fuit suprema BSJ (prava iteratione: cfr. § 19). | ultio S e coni. J. uitio BF. in uitio rv. ratio dhB. 15 iis v(S). if B¹FLD. his r. ex his C. 16 mire BC. -reque rv. | his BS. om. rv. | uitre B². -tria a. -tri Lv.a.B.

prodigii modo, ut suum pretium auxerint, crystalli non deminuerint.

(11) Proximum locum in deliciis, feminarum tamen 30
adhuc tantum, sucina optinent, eandemque omnia haec
5 quam gemmae auctoritatem; sane priora illa aliquis de
causis, crystallina frigido potu, myrrhina utroque; in
sucinis causam ne deliciae quidem adhuc excogitare
potuerunt.

Occasio est vanitatis Graecorum detegendae: legentes 31
10 modo aequo perpetiantur animo, cum hoc quoque intersit
vitae scire, non quidquid illi prodidere mirandum. Phaë-
thontis fulmine icti sorores luctu mutatas in arbores popu-
los lacrimis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum
amnem, quem Padum vocavimus, electrum appellatum, 3, 117
15 quoniam sol vocitatus sit Elector, plurimi poëtae dixere

---

§ 30 init.: cfr. Ovid. met. II 366. — § 31: Ovid. met. II 364.
Isid. XVI 8, 6. (Diosc. I 110). cfr. Homer. Z 513. T 398. —
Nicand. fragm. 63 (OSchneider).

---

1 prodigi B¹aS. 1. 2 crytalli non deminuerint (dim-
B²L) BLv. om. r. dist. v. a. C (cfr. Fröhner anal. crit. p. 15. 16).
3 feminarum — 4 tantum om. a. 4 succina d(?)v. a. S
(ubique). | eandemque FLv. ead- r. 5 priora illa BS. -ra
a. -rem F. -res L. maiorem dhv. | aliquibus dhv. a. S.
6 frigido (-da La. rigid F) potu (-tus si F) myrrhina (BJ.
murri- rS) ll. S. et murrina (minima h) habent (del. v) rigidi
potus dhv. | utroque BFaS. -raque dhv. uitreaque L. 7. 8
excogitare potuerunt BS. -itauerunt dhv. -itauere La. ex-
cogende F. 8. 9 dist. U 821. 9 occasio — detegendae om.
Fh. | est om. a. | uanitatis est a. -tas Ldv. a. S. | grecorum ll. |
detegendae BS. diligentiae d(?)B. -ter rv. | legens L. 10
aequo BFS. -que dhv. equa r. | perpetiatur L. -tien F. |
animo S e coni. J. ablino B. nemo r. me de ortu eorum
dhv. 11 scirent F. | non BL. cfr. U 821, de mendo § 42
extr. 63. nos S e coni. J. num F. ne a. ponere dh(B). poste-
ros v. | quid F. 11. 12 phaethontis dh(?)v. faeto- B. fetu-
La. phetentis F. 12 ictu a. | luctu B²dh Isid. S. -tum B¹.
fluctu Fa. fletu Lv. | mutatis a. 12. 13 populose (-of B²)
ac B (ortum ex iterato lac). -os esse ac U 821. 14 uoca-
mus dhv. a. S. | et electrum Fdhv. a. S. de mendo cfr. XXXIII
80. 81. 15 elector BFC. -tro a. -trós Lv.

primique, ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Euripides, Nicander, Satyrus. quod esse falsum Italia
 32 testimonio patet. diligentiores eorum Electridas insulas
 in mari Hadriatico esse dixerunt, ad quas delaberetur
 Pado. qua appellatione nullas umquam ibi fuisse certum
 est, nec vero ullas ita positas esse, in quas quidquam
 cursu Padi devehi posset. nam quod Aeschylus in Hi-
 beria [hoc est in Hispania] Eridanum esse dixit eundem-
 que appellari Rhodanum, Euripides rursus et Apol-
 lonius in Hadriatico litore confluere Rhodanum et Padum,
 faciliorem veniam facit ignorati sucini tanta ignorantia
 33 orbis. modestiores, sed aequae falsum, prodidere in ex-
 tremis Hadriatici sinus inviis rupibus arbores stare, quae
 canis ortu hanc effunderent cummim. Theophrastus
 effodi in Liguria dixit, Chares vero Phaëthontem in Aethio-
 pia Ἀμμωνος ῥήτωρ obisse, ibi et delubrum eius esse
 atque oraculum electrumque gigni. Philemon fossile
 esse et in Scythia erui duobus locis, candidum atque
 cerei coloris quod vocaretur electrum, in alio fulvum quod

§ 32: de Aeschylo cfr. G Hermannii opusc. III 131 sqq. —
 Apollon. Rhod. IV 627. — § 33: Th. lap. 29.

1 aescyflus B¹. aescylus F. eschy- a v. a. C. escyllus L.
 1. 2 euripideffe (-def fed B²) B (om. nicander—quod esse).
 eschylus a. om. v. a. S. 2 nicander satyrus FL index D. add.
 iterum nicander a. satyrus nicander (mēa- d) dh S. nicander
 euripides satyrus v. 3 diligentiores—14 cummim om. a.
 4 in om. F. 4. 5 delaberetur (-aue- B¹) pado BS. dilaberetur
 padus rv. 5 appella B. 6 ita om. L. ibi dh v. a. S. | ap-
 positas dh v. a. S. 7 deueheretur L. | possit dh v. a. D. om. L.
 7. 8 iberia h C. 8 uncos posuit U 822 coll. III 21. XX
 254. | in Bv. om. r. 9 rhodano F. 11 uiniam B¹. | ignorat
 FL. | sucini dh. -ini in ll. v. cfr. Bergk I p. 32. 14 hoc L
 v. a. S. | infunderent L. | gummim B² d. -mmi v. a. S. cum mire L.
 15 infundi La. | chares uero om. dv. a. H. | fetoantē a.
 15. 16 aethiopie a. -piae h. 16 hammonos neso ego. ham-
 moneffo B. (an hammoneso?). -onis La v. eam monis F.
 Hammonis insula U 823. cfr. VI 186. | obeffe B. | obi et F.
 ob id dh v. a. S. | ibi (pro eius) dh v. a. S. 18 scitiae F. |
 -i F. 19 caerae F. ere a. | alio BS. oleo a. alio
 o rv.

appellaretur sualiternicum. Demonstratus lyncurium vocat 34
 et fieri ex urina lyncum bestiarum, e maribus fulvum et
 igneum, e feminis languidius atque candidum; alios id
 dicere langurium et esse in Italia bestias languros. Zeno-
 5 themis langas vocat easdem et circa Padum iis vitam
 adsignat, Sudines arborem, quae gignat in Liguria, vo-
 cari lynca. in eadem sententia et Metrodorus fuit. 36
 Sotacus credidit in Brittannia petris effluere, quas electri-
 das vocavit, Pytheas Guionibus, Germaniae genti, accoli
 10 aestuarium oceani Metuonidis nomine spatio stadiorum
 sex milium; ab hoc diei navigatione abesse insulam Aba-
 lum; illo per ver fluctibus advehi et esse concreti maris
 purgamentum; incolas pro ligno ad ignem uti eo proxi-
 misque Teutonis vendere. huic et Timaeus credidit, 36

§ 34: cfr. Plin. infra § 52. VIII 187. Diosc. II 100. Th. lap.
 28. 31. — cfr. Strabo IV 6, 2 extr. p. 202. — § 35: cfr. Plin.
 III 152. IV 103. 99. 94. 95. — § 36: Timaei fragm. 34 (Müller).
 Diodor. V 23 init. — extr.: Solin. 20, 13.

1 sualiternicum BS. sualt- Lav. subalt- FdhH. hyalo-
 pyrrichum D cum U 824. (pterygophoron Diosc.). nomen ad-
 huc corruptum. | demonstratus LdB. demons- rv. | lyncurium J.
 -ion v e Theophr. -ia cū La. lyneum F. luncu B. | id vocat
 FLdhv.a.S(D). 2 urina a F. 3 ingenuum L. -niū a. |
 e om. Fa. | Languib; a. | alios id BS. alios F. -io a. alii Lv.
 4 dixere v.a.S. | languros BS. -rios a. -rias Lv. longoros
 F. 5 if BD. us a. 6 affirmat Lv.a.H. 6. 7 vocari
 lynca (lin- B¹) BS. om. rv. 8 patris a. arbores L. -oribus
 v.a.H. | & fluere B¹. eff- B². 8. 9 electrinas La. 9 vocat
 dHBrot. | pythias a. | guionib, BD. guto- rv(S). cfr. IV 99.
 goto- d. gutto- hC. Inguaeonibus A Riese; cfr. Detlefsen
 Hermae XXXII (1897) p. 192. Teutonibus Müllenhoff (forma
 Plinio aliena: cfr. infra et IV 99. XXXV 25). | genti Lav.
 -te r. | accoli BG. -lis Lv. a coll r. 10 aestuarium F. |
 oceani G(D). -no a. ab oceani B. ab oceano Fh. om. hoc loco
 v(J). | metuonidis — spatio om. B. | metuonidis (meton- d) Fh
 dD. -des a. meconomon L. meton- cod. Prag. J. menton- v. |
 spatio FahG(D). ab oceano spatio L&cod. Prag. v(J). 11
 ab hoc diei navigatione om. a. | dici L. diei in F. 11. 12
 nabalum Fh. om. a. 12 illuc dHBrot. om. a. | per uer BS.
 cfr. XVII 111. 112. 198. XVIII 120. uere (-ro L) rv.
 13 pro — p. 396, 5 aestibus om. a. 14 credit Fdh.

sed insulam Basiliam vocavit. Philemon negavit flam-
mam ab electro reddi. Nicias solis radiorum sucum
intellegi voluit hoc; circa occasum vehementiores in ter-
ram actos pinguem sudorem in ea relinquere, oceanum
deinde aestibus in Germanorum litora eici. in Aegyptum
nasci simili modo — vocari sacal —, item in India gra-
37 tiusque et ipso ture esse Indis; in Syria quoque feminas
verticillos inde facere et vocare harpaga, quia folia paleas-
que et vestium fimbrias rapiat. Theochrestus oceanum
id exaestuante ad Pyrenaei promunturia adpelli, quod et
Xenocrates credidit, qui de his nuperrime scripsit vivit-
que adhuc. Asarubas tradit iuxta Atlanticum mare esse
lacum Cephisida, quem Mauri vocent Electrum. hunc sole
38 excalfactum e limo reddere electrum fluitans. Mnaseas
Africae locum Sicyonem appellat et Crathin amnem in
oceanum effluentem e lacu, in quo aves, quas meleagridas
et penelopas vocat, vivere; ibi nasci ratione eadem qua

§ 37: Isid. XVI 8, 7. cfr. infra § 48.

1 basiliam B F d h B (H). cfr. § 61. IV 95. balisiam L.
baltiam C. | negavit B L v (S). uagit F h. ait d H. 3 hoc
B F h. hos L d v (ad seqq. relatum). | occasum credit d (?) v. a. S. |
vehementiores — 4 actos om. B. 3. 4 terra F h. 4 sudore
F h. | in ea om. L. in ea parte d v. a. S. | dist. U 826. | oceani
relinquere d v. a. S. 5 aestib. B S. -tatibus r v. | litoria F.
-re a. | in B S. et in r v. 6 uocari B. et (ac L a D) uoc-
r v. | saca & item B. 7 et ipso ego. ipso D. & pro B. est
pro F. om. r v. | in — 8 uerticillos om. a. 8 uerticulos F. |
in facerae F. inde facile a. | uocare B F d h v. -ri r S. | qua B.
9 theochrestus — xenocrates (§ 40) om. a. | theocrestus F.
-ophrastus L v. a. H. 10 promunturia B¹. -ium F L D. pro-
muntoria B². -montoria d H. -ium h v. | adpelli ego. dep- B.
cfr. § 42 et 35. eici r v. | est B. 11 qui de his B F d h v. is
uero qui L. dist. v. a. S. 11. 12 uiuitque B S. -uit r v. dist.
Oehmichen stud. Plin. p. 91. cfr. Bücheler mus. Rhen. XL (1885)
p. 306. 12 asarubas B L (index) v. asdrubas coni. H. cfr.
Bücheler l. l. p. 307. narubus F. | tradit B S. -didit r (praem.
qui v). 13 cephisida d H Brot. chepesidam F h. | uocant
d v. a. S. 14 reddere B S. dare r v. | mnesias L v. a. H.
15 in africa L. | sicyone (sici- F) F L. | appellatum L v. a. H. |
et om. L. 15. 16 cratinam in eo ab oceano L. 16 et flu-
tem F h. | lacum (om. e) L. 17 uiuere L v (S). et uere d H.

supra dictum est. Theomenes Syrtim iuxta magnam 37
hortum Hesperidon esse et stagnum Electrum, ibi arbores
populos, quarum e cacuminibus in stagnum cadat; colligi
autem ab virginibus Hesperidum. Ctesias in Indis flumen 39
esse Hypobarum, quo vocabulo significetur omnia bona
eum ferre; fluere a septentrione in exortivum oceanum
iuxta montem silvestrem arboribus electrum ferentibus.
arbores eas psitthachoras vocari, qua appellatione signi-
ficetur praedulcis suavis. Mithridates in Carmaniae
litoribus insulam esse, quam vocari Seritam, cedri genere 40
silvosam, inde defluere in petras. Xenocrates non su-
cinum tantum in Italia, sed et thium vocari, a Scythis
vero sacrum, quoniam et ibi nascatur; alios putare in
Numidia ex limo gigni. super omnes est Sophocles
5 poeta tragicus, quod equidem miror, cum tanta gravitas

§ 39: Ctesias Indic. ap. Phot. bibl. 72 p. 149 (fragm. ed. Baehr p. 252 § 19).

1 est BS. est de (in Fdh) electrīde lacu rv. | syrtim iuxta BS. iuxta syrtim rv. 2 hesperidum hv.a.S. | esse BFhS. om. L¹. ex quo L². esse ex quo v. | et — 4. 5 flumen esse om. Fh. | et — 3 cacuminibus BS. om. Lv. 3 in stagnum L²v. -na B². -nat B¹. in L¹ lac. usque ad hesperidum (v. 4). 4 autem ab BS. uero a L²v. | ctesias Bv. ethesias L. | in BS. om. Lv. | indiif B². 5 omnia BS. -ia uasa (as F. in se H) rv. 5. 6 bona eum ferre BS. ferre bona rv. 6 fluere B¹. | exortivum FdC. -ritum B¹. -rtum rv. | oceanū oceanum B. 8 eas om. F. se d. | psitthachoras (-ra B) BD. siptach- H e Ctesia. apitachora F. aphytacoras Lv. | qua om. F. 9 carmaniae D. germ- (-icae F) ll.v. de mendo cfr. § 110. 131. 134. XXXVI 59. 10 quam BS. om. rv. | uocarique eam Lv.a.S. | seritam BS. oserietam Fh. -ictam dB. cedron Lv. 11 fluere B. | xenocrates — 14 gigni om. B. 12 sed FLaD. uerum dhv. | et thium (= θείον) D cum U 830. etium F. etiam dh. thieum L. om. a. etiam thieum (thyon H. thyeum J) v. | uocari om. adh. 13 ueros Fdha. | sacrum Fv(D). -crum LdhJ. -cro' a. an Sacium? | nascitur L. 14 numidico a. | ex limo ego. cfr. § 37 extr. ex uino F. ex dh. om. rv. ex humo D. 15 poeta tragicus BS. tragicus (-igus F) poeta rv. del. D cum U 831. | cum BS. om. rv. 15 et p. 398, 1 grauitas ei BS. -tas et F. -tate rv.

- ei cothurni sit, praeterea vitae fama alias principi loco
 genito Athenis et rebus gestis et exercitu ducto. hic
 ultra Indiam fieri dixit e lacrimis meleagridum avium
 41 Meleagrum deflentium. quod credidisse eum aut sperasse
 aliis persuaderi posse quis non miretur? quamve pueri-
 tiam tam inperitam posse reperiri, quae avium ploratus
 annuos credat lacrimasve tam grandes avesve, quae a
 Graecia, ubi Meleager periit, ploratum adierint Indos?
 quid ergo? non multa aequae fabulosa produnt poetae?
 sed hoc in ea re, quae cotidie invehatur atque abundet
 ac mendacium coarguat, serio quemquam dixisse summa
 hominum contemptio est et intoleranda mendaciorum in-
 punitas.
- 42 3. Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani
 et ab Germanis appellari glaesum, itaque et ab nostris
 ob id unam insularum Glaesariam appellatam, Germanico

§ 42: Tac. Germ. 45. Solin. 20, 8. 9. Isid. XVI 8, 6. 7.
 XVII 7, 31. — cfr. Plin. IV 97.

1 coturni Bh. | sit BS. est r. et dhv. | fama L²a. flamma
 L¹. | alia F. del. D. (an magna vel ampliata?). | principi BFaJ.
 -pe dh(?)B. -pali Lv(D). 2 genitus dhv.a.S. | & BS. om.
 rv(U 831). | reb; genuis (vel genitis) a. del. U 831. | et — 4 eum
 aut om. a. | & BS. om. rv. | adiecto Lv.a.B. | hic enim L.
 3 fieri FLdhv(J). fluere B¹. fluere B²S. de mendo cfr. XXXII
 121. 4 defluentium B¹Fd. | quod et Lv.a.S. | uel dhv.a.S. |
 separasse Fa. 5 persuaderi F. persuadere B¹ (ut videtur;
 i in ras.) Lav.a.B. | ueretur Lav.a.B. | quam se B. 6 aut
 (tam F) impericiam FLv.a.B. | reperri F. -perire B. (an possit
 reperire sc. Sophocles?). 7 credas F. | lacrimas ui F. -mas
 ut a. | auesue quae a BS. auesque (quae F) r. -que e dhv.
 8 grecia B. egregias L. -iā a. | ubi om. La. | meleager
 periit (-rit BD) BFdhv. om. a. -grum etiam perisse et L.
 adierint BS. missem F. ee (isse v) in av. esse apud L. | idol
 B¹. 10 inuehatur Lav(S). -eatur B¹F. -eniatur B²dhH.
 abund& BS. -det et rv. 11 ac BFS. hac r. hoc dhv.
 ferto F. certo La. | quendam quam B. quamquam F. 12
 contemptio v. -emtio d. -entio ll. | est om. Fh. | intuenda La.
 14 signi F. | in om. F. | oceanif B¹. hocaeani F. hoc L.
 hac cani (vel eam) a. 15 glaesum BS. glassū a. glessum
 rv | a. dhv.a.S. 16 glesariam F. gless- Ladhv.a.S.

Caesare res ibi gerente classibus, Austeraviam a barbaris dictam. nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, ut cummis in cerasis, resina in pinis erumpit umoris abundantia. densatur rigore vel tempore ac mari, cum ipsum intumescens aestus rapuit ex insulis, certa in litora expellitur, ita volubile, ut pendere videatur atque non sidere in vado. arboris sucum esse etiam prisci nostri credidere, ob id sucinum appellantes. pinei autem generis arboris esse indicio est pineus in adritu odor et quod accensum taedae modo ac nidore flagrat. adfertur a Germanis in Pannoniam maxime provinciam, et inde Veneti primum, quos Enetos Graeci vocaverunt, famam rei fecere proximique Pannoniae et agentes circa

§ 43: Corn. Nep. ap. Cassiod. Var. V 2. Solin. 20, 9. 10. Tac. Germ. 45.

1 ref — classibus B.S. res ibi classibus gerente r. ibi classibus rem gerente dhv. | austeraviam B¹Fa.S coll. IV 97. -terā uiam B². -trauiam Lv. | a om. Fa. 3 gummis F. -mmi B²dhv.a.S. | in gerasis F. in cera L. sincera a. | in B.S. om. rv. | pinis Ba.H. -neis Lv. pinis Fdh. 4 dist. v.a.C. | densantur F. | tempore FLhSolin.Isid.v(J). -ri a(?). pondere B. tepore d(?)B. | ac mari ego. aut mari BFdhv(S). aut amori a. om. L. autumnali B coll. Solino. 5 ipsū ego. ipsa B.S. ipse J. uero L. uere D coll. § 35. om. rdhv. | certa ego. -te ll.v. (adversa Tacit.). 6 litore Fdh. 6. 7 atque non (ego. nos F. cfr. § 31) sidere F. atque considerare hB. atque a. om. BLv(S). aqua non sidere D. 7 in uado BFdS. in a. quod L. in uado. Quod v. | arboris dhv. -re Fa. -rum (sed post esse) L. Roboris B. | etiam ll.v(S). om. dC. 8 pinei B.S. -neae adh. -naee F. -nea L. 9 generis B.S. om. rv. | arbores a. | atritu a. acr- F. 10 quod — flagrat om. a. ecensum F. accensum — 10. 11 adfertur om. B. | flagret v.a.S.

10. 11 adfertur Lv(S). affirmatur (adf- F) Fdh.H. 11 a om. F. | in annontam F. inde d. idem h. ideo H. | maxime BB(S). -mo F. mox per rv. maxime appetitam dhH. | prouinciam om. BSJ. 12 uenienti a. aduectos dhH. | quos B.S. quos graeci (gre- Fa) rv. | enetos cod. Poll. v(Brot.). hen- C. senatos B. inaetos F. natos a. nitos L. macatos dhH. | greci B. om. rv.a.S. | uocauerunt B.S. -ant Lav. -abant FdhH. 13 rei fama a. | proximique B.S. -mae r. -mi Verc. -mae v(H). an proximi quippe? | & agentes B.S. id accipientes Fdh. ad accipiennonie a. om. L.

- 44 mare Hadriaticum. Pado vero adnexa fabula est eviden
 causa, hodieque Transpadanorum agrestibus feminis mon
 lium vice sucina gestantibus, maxime decoris gratia, se
 et medicinae; creditur quippe tonsillis resistere et fa
 cium vitiis, varie genere aquarum iuxta Alpīs infestant
 45 guttura hominum. DC M p. fere a Carnunto Pannonia
 abesse litus id Germaniae, ex quo invehitur, percognitum
 nuper, vivitque eques R. ad id comparandum missus ab
 Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis
 qui et commercia ea et litora peragravit, tanta copia in
 vecta, ut retia coercendis feris podium protegentia sucinis
 nodarentur, harena vero et libitina totusque unius diei
 apparatus in variatione pompae singulorum dierum esse:

§ 44: Isid. XVI 8, 7. — § 45: Solin. 20, 11. (cfr. Suet
 Nero 12).

1 adnexa *ll.v(S)*. -xae *Hack.* | fabula est *BS*. -le *La*. -lae
v. -la *Fdh*. | euidente *BFhS*. -ta *d.* uidentur *r.* -etur *v.* an
 euidenti de? *magis vero Plinianum sit adnexae fabulae es*
euidens; cfr. XVII 12. XXXI 54. IX 71. 2. II 138.
 2 transpadanorum (-don- *B*) *BFdhv(H)*. -narum *r Verc.*
 4 creditur quippe tonsillis (toff- *B*) *BS*. quando (*qn FL*) ton
 sillis creditur *rv.* 5 uarie *B¹*. -iae *F*. -io *B²Lv.* -iū *a.*
generū a. | alpī *B¹S.* -pēs *B²*. aliis *Fa.* -ios *L.* om. *dH.*
 illos *v.* 6 guttura — fere om. *a.* | hominum *BS*. om. *r.* ac
 uicinas carnes *dhv.* | dc mil. p. fere *B(SJ)D.* ac p. fere *F.*
 ac fere passibus trecentis *L.* sexcentis (*G.* centum *dhv*) fere
M. pass. *dhv.* | a *ll.G.* abesse a *d.* abest a *hv.* 7 abesse
BS. -est *rG.* om. *dhv.* | id (id ae *F.* a *dh*) germaniae (-ia *dh*
 ex quo *BaFdhG.* ex quo id germaniae *Lv.* quo id a germa
 nia *B.* 8 est nuper *B²D.* | uiuitq. *BS.* uidit *aD.* uidit
 enim *Lv.* uidete *F.* | eques *BLv.* eq' *a.* q̄ *F.* | R. *BFaD.* ro
 manus *Lv.* | adi comparandi *F.* | a *a dhv.a.S.* 9 gladia
 torium *Fdhv(D).* -rum *r.* cfr. *XXXV 52.* 10 qui & *BS.*
 quin et *FdhD.* qui nec *r.* qui haec *v.* | ea *BS.* om. *rv.*
 exercuit *D cum U 832.* 11 coercendis (coher- *av*) *BLav(S).*
 arcendis *dhB.* -ntis *F.* | ferit *a.* om. *Lv.a.B.* | spodium *Lv.a.B.*
 podium q. *B.* -umque *S.* | egentia *B.* teg- *S.* | sicinis *F²*. -nes
F¹. sucidis *a.* -ino *dHBrot.* 12 harena *D coll. XXXIII 90.*
XXXVI 162. arma *ll.v.* | liuitina *B¹*. | totusq. *B²Ldv.* to
 usq. *B¹*. totiusque (toci- *F*) *r.* 13 in—dierum *BS.* om. *rv.*
uncis inclusit J. | pompae *S.* -pae ac *B.*

e sucino. maximum pondus is glaebae attulit XIII libra- 46
rum. nasci et in India certum est. Archelaus, qui
regnavit in Cappadocia, illinc pineo cortice inhaerente
tradit advehi rude polirique adipe suis lactentis incoctum.
5 liquidum id primo destillare argumento sunt quaedam
intus tralucentia, ut formicae culicesque et lacertae, quae
adhaesisse musteo non est dubium et inclusa durescente
eodem remansisse.

(12) Genera eius plura sunt. ex iis candida odoris 47
0 praestantissimi, sed nec his nec cerinis pretium. fulvis
maior auctoritas. ex iis etiamnum amplius tralucentibus,
praeterquam si nimio ardore flagrent; imaginem igneam
in iis esse, non ignem, placet. summa laus Falernis a
vini colore dictis, molli fulgore perspicuis in quibus et
15 decocti mellis lenitas placeat. verum hoc quoque notum 48

§ 46: Solin. 20, 12. Tac. Germ. 45. Martial. epigr. VI 15.
IV 32. 59. — § 47 extr.: Solin. 20, 12. 13. Prisc. perieg. 283. —
§ 48: Isid. XVI 8, 7. Solin. 20, 13 cfr. Plin. supra § 37. Plato
Timae. p. 80 C. Geopon. XV 1, 29.

1 de La. 2 nascitur F. nasci—est om. a. 3 illic a. |
pineo FdhH. -of B. in eo a. om. Lv. 4 adipe suis FdhB
coll. Solino: om. rv. | lactentif BdhB. lat- Fa. lacte Lv.
5 liquidum id BS. -dum (h'q die a) rv. | sunt om. Fdh.
6 intus om. La. (interlucent Tacit.). | in (pro ut) F. | pulices-
que La. aut culices dv.a.S. | & BLa.S. ex F. om. dhv. | la-
cerate F. -tae h. -rtaeque v.a.S. | quae BFS. om. r. quas v.
7 adhesissem usteo F. -herentes in eo L. om. a. | nec L. |
et uncis inclusit J. | inclausa a. -lusas Lv.a.S. in eius a F. |
durefcente BS. -cens (vel -centes) a. -cere L. daurescentes F.
indurescente dh. -ti v. 8 eodem remansisse (-ife B¹) BS(D).
om. rv. uncis inclusit J. 9 sunt ex iis (if B¹D. hif B²) BS.
om. rv. uncis inclusit J. 10 ne Fa. | cerinif BS. cernis Fa.
cereis dhB. tetrif Lv. 11 ex iis (is LD) Ldhv. ex his Fa.
exist B¹. existit B². | etiamnum dhv. -unc FLa. & iam B. |
amplius BD. -ior rv. | traducentibus a. 12 sa F. | amore
a. | imaginemque Lv.a.S. 13 in iis (if B¹D. hif B²) esse
BS(D). inesse Lv(J). in sese r. | ignem BLv. -nem igneam r.
14 perspicuif BS. -cui sunt r. -cuis. sunt v(D). | dist. ego
(ut sint ablat. absol.). | et in quibus Lv.a.S(D). cfr. XXIV 80.
XXVIII 231. 15 placeat uerum om. B¹. | uerum—p. 402, 13
utiis aut om. a. 15 et p. 402, 1 notum fieri BLv. finiri F.

fieri oportet, quocumque modo libeat, ea tingui, haedorum
 sebo et anchusae radice, quippe iam et conchylio in-
 ficiuntur. ceterum attritu digitorum accepta caloris anima
 trahunt in se paleas et folia arida et phyliras, ut magnes
 lapis ferrum. ramenta quoque eius oleo addito flagrant
 49 dilucidius diutiusque quam lini medulla. taxatio in de-
 liciis tanta, ut hominis quamvis parva effigies vivorum
 hominum vigentiumque pretia exsuperet, prorsus ut casti-
 gatio una non sit satis. in Corinthiis aes placet argento
 auroque mixtum, in caelatis ars et ingenia; myrrhinorum:
 21 sqq. et crystallinorum diximus gratiam; uniones capite cir-
 cumferuntur, gemmae digitis; in omnibus denique aliis
 vitiis aut ostentatio aut usus placet: in sucinis sola de-
 50 liciarum conscientia. Domitius Nero in ceteris vitae suae
 portentis capillos quoque Poppaeae coniugis suae in hoc 15
 nomen adoptaverat quodam etiam carmine sucinos appel-
 lando, quoniam nullis vitiis desunt pretiosa nomina; ex
 eo tertius quidam hic colos coepit expeti matronis.

§ 49 init.: cfr. Pausan. V 12, 7.

1 modo BFdhv(S). om. LG. | libeat ea tingui ego. libeat
 tingui FLG(J). tingi libeat dhv. ea tingere libeat tingui
 BS(D). de iteratione cfr. § 19. | an tingui, ut? 2 sepo B².
 seuo dhv.a.S. | ancusae B¹. amc- F. | iam & BS. etiam rv.
 3 coloris B¹L. 4 & BFdhv(S). ac LG. | folias F. | &
 (ac F) phyliras (fil- B. hiluras F) BFG(S). om. Lv(H).
 5 erementa L. | an que (pro quoque)? | eius ll.S. sucini dhv. |
 addito ll,v(S). -ta G. 6 lucidius L. | ni (pro in) F.
 7 tantu aut F. | hominis FLdv. -nem B. an hominum?
 8 exsuperet BS. su- rv. 10 mixtum BFv(H). -to LG. |
 an ingeniū? sed cfr. § 76. 11 uniones quod dhv.a.S.
 13 uitif aut BS. -tiis rv. | placet et La. | sola BS. om. rv.
 13. 14 deliciarum BS. -rum tantum rv. 15 quoque
 om. a. | poppaeae (-ppae B. -ppee a. popeae F) coniugif (-ge F)
 suae (siue a) BFa.S. coniugis suae poppaeae Lv. | in om. BS.
 16 nomine BS. (an huic nomini, ut V 119?). | adapta-
 verat L. | fucinof BFdhv(S). -na rG. 17 et quoniam dh
 v.a.S. dist. Littré. | uitif B¹D. 18 quidam hic FLaG(D).
 hic quidam (-dem v) dhJ. hic BS. (i. e. Poppaeanus sucini
 color quasi quidam novus praeter Falernum et melleum: cfr.
 47). | a matronis dhv.a.S.

Usus tamen aliquis sucinorum invenitur in medicina, sed non ob hoc feminis placent. infantibus adalligari amuleti ratione prodest. Callistratus prodesse etiam 51 cuicumque aetati contra lymphationes tradit et urinae 5 difficultatibus potum adalligatumque. hic et differentiam novam fecit appellando chryselectrum quod sit coloris aurei et matutino gratissimi aspectus, rapacissimum ignium, si iuxta fuerint, celerrime ardescens. hoc collo adalligatum mederi febribus et morbis, tritum vero cum melle ac 10 rosaceo aurium vitiis et, si cum melle Attico teratur, oculorum quoque obscuritati, stomachi etiam vitiis vel per se farina eius sumpta vel cum mastiche pota ex aqua. — Sucina et gemmis, quae sunt tralucidae, adulterandis magnum habent locum, maxime amethystis, 15 cum tamen omni, ut diximus, colore tinguantur. 48

(13) De lyncurio proxime dici cogit auctorum perti- 52 nacia, quippe, etiamsi non electrum id, tamen gemmam esse contendunt, fieri autem ex urina quidem lyncis, sed et genere terrae, protinus eo animali urinam operiente,

§ 51: Pl. iun. 61, 23. — Diosc. I 110 extr. — § 52: cfr. Plin. supra § 34. VIII 137. Diosc. II 100. Isid. XVI 8, 8. XII 2, 20.

1 aliquif BS. om. hoc loco et post inuenitur (-entur F) habent rv. 2 plac& BS (sc. usus). 3 prodesse BS. om. hoc loco et ante tradit habent rv. | etiam BaS. quam d. et rv. 4 quicumque B¹. 6 fecit BS. cfr. XVI 245. 166. XIX 54. XXIII 29. XXXI 90. (XIII 104). adtulit rv(J). cfr. XXXIV 96. | cryselectrum B. | quod si a. quasi Fdh v.a.S. | colore a. 7 gratissimi BdhC(H). -mo G. grauis- simi rv. | adspectu ahG. 8 si BS. et si rv. 9 uero BS. om. rv. 10 sic F. | conteratur dv.a.S. 11 obscuritati BdS. -tis Fa. -tibus Lv. 12 sumpto a. | uel om. F. | mastice a. | poto La(Jerrore). 13 etiam dhv.a.S. | sint F. 14 hab& B. | amethystū La. -histi F. 15 tamen BS. om. rv. | tingua- tur dh(?)S. 16 lingurio B¹. lig- B². lintu- F. 17 id ego. id esse (esset Lhv. esse contendunt BS) lyncurium (lycu- F. lyngu- B¹. lygu- B²) ll.dhv. de interpolatione cfr. § 192. | gemmamque Fh. 18 uolunt (pro contendunt) BS. | autem adfirmant BSD. | quidem om. a. 19 et genere ll.S. egestam dhv. | terrae BLS. -ra et F. om. a. -ra dhv. | patronus F. ptn'a. | eo animali BS. bestia hv. om. r. | urinam om. dhv.a.S. | operiente

quoniam inuideat homini, ibique lapidescere. esse autem,
 53. qualem in sucinis, colorem igneum, scalpique nec folia
 tantum aut stramenta ad se rapere, sed aeris etiam ac
 ferri lamnas, quod Diocli cuidam Theophrastus quo-
 que credit. ego falsum id totum arbitror nec visam in
 aevo nostro gemmam ullam ea appellatione. falsum et
 quod de medicina simul proditur, calculos vesicae poto
 eo elidi et morbo regio succurri, si ex vino bibatur aut
 spectetur etiam.

54. (14) Nunc gemmarum confessa genera dicemus ab
 laudatissimis orsi, nec vero id solum agemus, sed etiam
 maiore utilitate vitae coarguemus Magorum infandam vani-
 tatem, quando vel plurima illi prodidere de gemmis ab
 medicinae blandissima specie ad prodigia transgressi.

55. 4. (15) Maximum in rebus humanis, non solum inter
 gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus et
 iis admodum paucis cognitus. ita appellabatur auri nodus

---

§§ 52. 53: Solin. 2, 38. Th. lap. 28. Solin. 2, 39. Damig. 31. —
 § 55: Plato Politic. p. 303 E. Timae. p. 56 B. Pollux VII 99.

BdhS. -te ea FaD. -te eam Lv. 1 hominum usui dv.a.S.
 om. h. bonum a(?). | ibique lapidescere BS(D). om. rv(J). |
 sse F. se a. 2 in igneis sucinis dhv.a.S. | igneum BS. cfr.
 VIII 137. ignis r. om. dhv. | scvlpq. B². alpisq. a. om. L.
 3 aut Badhv. ac rD. | nec (pro ad) a. | rape a. | ac Lav. ad r.
 4 quod om. Fha. | diocli BahS. -ly F. -les Ldv. | cuidam
 FhS. qui- B. -dem et Ldv. qda a. 4. 5 quoque BS. om. rv.
 5 eo F. | uifam Bdv. -sa Fha. -so L. 6 falsum BS(D).
 om. rv(J). 8 succurri BS. occ- rv. 9 spectetur BS. si
 pecc- F(a?). sipicte- L. si pote- (porte- v) dhv. 10 ab BS.
 a rv. 11 uero om. La. | etiam BS. a (= & fort. recte) r.
 ad v. 12 maiorem v.a.S. | utilitatem B¹v.a.S. | uitae obiter
 (-tum d) Fdhv.a.S(D). cfr. § 118. | coarguemus (cor ar- B) S.
 -uetur rv. | infandam (-fun- B) S. -da (nef- a) rv. 12. 13
 uanitatem BS. -itas rv. 13 prima B. | ab BS. om. rv.
 14 blandissima specie ad BS. ex his blanda specie dhH. ex
 his species (-iae F) blando (-da Fa) rv. | prodigio v.a.H.
 16 adamas Bv. -mans r. 17 his a. | cognitus v. -tus ut a.
 -tum B¹. -tu B². cogcognitus F. commodus L. | ita FdhaS.
 B¹. fit B². om. Lv. | appellabatur om. Lv.a.S. | auri nodus
 FS. cfr. XXXIV 136. auri modo dhH. unus modo Lv.

in metallis repertus perquam raro [comes auri] nec nisi
in auro nasci videbatur. veteres eum in Aethiopum me-
tallis tantum inveniri existimavere inter delubrum Mercuri
et insulam Meroen, dixeruntque non ampliorem cucumis
5 semine aut colore dissimilem inveniri. nunc primum 56
genera eius sex noscuntur: Indici non in auro nascentis
et quadam crystalli cognatione, siquidem et colore tralu-
cido non differt et laterum sexangulo levore, turbinati in
mucronem e duabus contrariis partibus, quo magis mire-
10 mur, ut si duo turbines latissimis partibus iungantur,
magnitudine vero etiam abellani nuclei. similis est huic
Arabius, minor tantum, similiter et nascens. ceteris pallor
argenti et in auro non nisi excellentissimo natalis. in- 57
cudibus hi deprehenduntur ita respuentes ictus, ut ferrum
15 utrimque dissultet, incudes ipsae etiam exiliant. quippe

§ 56: Dionys. perieg. 1119. Solin. 52, 53. Prisc. perieg. 1063.
August. civ. dei XXI 4, 4. — Solin. 52, 54. Isid. XVI 13, 2.
Damig. 3. Solin. 52, 55. — § 57: Seneca dial. II 3, 5. Th. lap.
19. Isid. XVI 13, 2. — Damig. 3.

uno mod' a. auri comes *U* 836. 1 *uncos ego posui*. comes
auri (*Lv.* auro *dhJ.* -rum *Fa*) *FdhLav.* om. *B* *U* 836. 2. 3
metallif tantum *BhS.* tantum metallis *rv(D).* 3 inuenire
B¹. | mercurii *B²av.a.S.* 4 atque (*pro et*) *Fdhv.a.S.* | dixe-
runt quae *B.* 4. 5 non cumis amphonis femine a. 5 haut
D. | colore *Ldhv.* -rem *r.* | nunc primum *BS.* nunc *Fdhv(D).*
in a. om. *L.* 6 nascuntur *B.* | primum indici *D.* | in *Bv.*
om. *r.* | nascentef *B(a?)SJ.* sed *cfr.* huic (*v. 11*). 7 & *BS.*
set a. sed *rv(D).* | quodam *F.* 7. 8 translucido *B².* 8 dif-
feru^N *BSJ.* | et om. *La.* | latere *L(a?).* | sexangula *Fa.* | liuore
B²h. *cfr.* § 26. leuare *L.* leua a. | *dist. ego.* | turbinati *B(a?)S.*
-tus *rv(D).* 9 mucronem *LaSolin.v.* -ne *r.* | e *BhS.* ae *F.*
om. *d.* aut *rv.* | quo — 10 partibus om. *Fdh.* quo — 9. 10 mire-
mur (-etur a) om. *HBrot.* 10 latissimi (-mis *v*) suis *La*
v.a.S(J). | iungeretur a. 11 bellani *F.* auellani (-nae *C*)
B²dhv.a.S. | nucleis *B¹J.* -cleis a. | huic quidem *Lav.a.S.*
12 arabicus *dhv.a.S.* *cfr.* § 62. | pallidior a*h.* 13 genti
a. -tis *Lv.a.H.* | et in auro om. *B.* sed *cfr.* *Solin.* | natales *dH*
Brot. 13. 14 in crudibus *F.* 14 id (*pro hi*) *F.* | repraehen-
dunt ubi *F.* | ita *BLdhv.* ta *F.* om. a. | ictum *Lv.a.S.* | ut
om. a. ut in *F.* 15 incudesque *FdhLv.a.S.* | ipsae om. *La.* |
dissiliant *dhv.a.D.* 15 et p. 406, 1 duritia quippe a.

duritia est inenarrabilis, simulque ignium victrix natura et numquam incalescens, unde et nomen [interpretatione Graeca indomita vis] accepit. unum ex iis vocant cenchron, milii magnitudine, alterum Macedonium, in Philip-
 58 pico auro repertum; hic est cucumis semini par. post hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens ad aereum
 61 colorem, sed medica vi, de qua dicemus, efficacissimus. post hunc siderites ferrei splendoris, pondere ante ceteros, sed natura dissimilis. namque et ictibus frangi et alio adamante perforari potest, quod et Cyprio evenit,¹ breviterque ut degeneres nominis tantum auctoritatem habent.

59 Nunc quod totis voluminibus his docere conati sumus de discordia rerum concordiaque, quam antipathian Graeci vocavere ac sympathian, non aliter clarius intellegi potest,¹⁵ siquidem illa invicta vis, duarum violentissimarum naturae rerum ferri igniumque contemptrix, hircino rumpitur sanguine, neque aliter quam recenti calidoque macerata et

---

§ 58: Solin. 52, 55. 56. — § 59 med.: cfr. Plin. XX 2. Marc. 26, 95. Isid. XVI 13, 2. XII 1, 14. Solin. 52, 56. Prisc. perieg. 1065—1070. August. civ. dei XXI 4, 4.

---

1 uictrix ignium a. 2 unde nomen B. 2. 3 *uncos posuit D.* indomita uis graeca appellatione (interpreta- v) dh v.a.S. cfr. Isid. 3 accepit. genera adamantis sex a. | unum ex if BD. ex his unum a. 4 mili B¹FLaS. quod est milii v. 4. 5 lippicauro a. 5 cucumi Lav.a.C. | semini B²a.C. -n& B¹. -ne rv. 6 hof B¹Verc. hoc rv. | ad BLS. om. r. in dhv. | ereum a. aerium dhHBrot. 7 sed ego. sed in ll.v. | medica ui BaS. -camine Fh. -cina Ldv(D). | de qua BS. de quo h. qua F. ut Ldv. om. a. 8 est siderites Ladhv.a.S. | coloris a. | autem L. 8. 9 ceteris La. 9 et L. | namq. BD. om. L. nam rv. | igtibus B¹. act- F. ictibus enim L. | frangitur dhv.a.S. 11 et (pro ut) F. 13 nunc BS. id F(a?). idque Lv. | his (if B¹) docere BS. his docere et (om. a) mandare Lav. inducere (-rae F) Fdh. 14 antipathian B. -patian a. 15 uocavere Bdhs. appellauere r(a?)v. | sympathiam dhv.a.S. -pathian B. sinpathian F. ras nathidian (-tidiā a) r. 16 duarum Bv. -umque r. | uiolentissime (-mae v) Lav.a.H. 7 ignisque dhv.a.S. 18 neque BFdhH. nec a(?)G. ac ne | callidoque B¹.

sic quoque multis ictibus, tunc etiam praeterquam eximias
 incudes malleosque ferreos frangens. cuius hoc invento 60
 quove casu repertum? aut quae fuit coniectura experiendi
 rem immensi pretii in foedissimo animalium? numinum
 5 profecto talis inventio est et hoc munus omne, nec quae-
 renda ratio in ulla parte naturae, sed voluntas! cum
 feliciter contigit rumpere, in tam parvas friatur crustas,
 ut cerni vix possint. expetuntur hae scalptoribus ferro-
 que includuntur, nullam non duritiam ex facili cavantes.
 10 adamas dissidet cum magnete in tantum, ut iuxta positus 61
 ferrum non patiatur abstrahi aut, si admotus magnes ad-
 prehenderit, rapiat atque auferat. adamas et venena vincit
 atque irrita facit et lymphationes abigit metusque vanos
 expellit a mente. ob id quidam eum ananciten vocavere.
 15 — Metrodorus Scepsius in eadem Germania Basilica
 insula nasci, in qua et succinum, solus, quod equidem 36

§ 60 med.: Isid. XVI 13, 2. Solin. 52, 56. — § 61: Isid. XVI 13, 3. Solin. 52, 57. 53. (Orph. Lith. 194). Damig. 3. cfr. infra § 192.

1 multif ictibus **B** in ras. | quoque (pro etiam) **B**. 2 fer-
 reos om. dh *HBrot*. | hoc om. **B**¹. | inuento **BS**. -nio **Fa**. -ntum
LD. ingenio dh. -genio inuentum v. cfr. XXXII 1. 3 quoq,
 a. om. **L**. | casuue **L**. | recenti (pro fuit) a. 4 creti **F**. secreti
 et dhv. a. **S**. | fedissimo **F**. fid- **La**. | numinum **BG**. nomi- **Fa**.
 omni- **Ldhv**. 5 talis **BS(D)**. muneris (nume- a) talis *rv(J)*. |
 inuenio **F**. | est **BS**. omnis (hominis v) est *rg*. | & hoc munus
 omne **BS(D)**. om. *rv(J)*. | ne **F**. 6 ratio **BS**. om. *rv*. | nulla
F. illa **B**². | arte **B**². | naturae ratio **FLav. a. S**. | ut (et *Verc.*)
 cum **Lv. a. S**. 7 contigit rumpere **BS**. rumpere contigit (*H*.
 -tingit a v) *rv*. | friatur *S e coni. J*. frua- **B**. feriantur *r*. fri- **D**.
 frangitur *Verc.* -gantur dv. 8 hae **BFS**. a dhv. e a. hae a **L**.
 cfr. § 50. 10 magnete lapide adhv. a. **S**. | appositus a. 11
 patitur **F**. 12 afferat a. 12. 13 vincit atque **BS**. om. *rv*.
 13 faciat a. | meatusque uagos **La**. 14 a om. **La**. | et ob id
LG. | ananciten **BFS**. anchi- **Lav**. anachi- (**B**¹) **C**. eunachi-
 (**B**²) *Verc.* -citen *hBrot*. | uocare a. 15 metrodorus — p. 408, 2
 dubitet om. **B**. | sep' a. | germania **LaS**. -ia a **Fdh**. -ia et
G. -ia in v. | basilica (**B**²) **H**. cfr. § 36. balista *lv*. in bal-
 tia (**B**¹) **G**. 16 solus om. dv. a. **S**. | quod — p. 408, 1 dicit et
 om. a.

legerim, dicit et praefert Arabicis. quod esse falsum qui dubitet?

62 (16) Proximum apud nos Indicis Arabicisque margaritis pretium est, de quibus in nono diximus volumine inter res marinas.

5. Tertia auctoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis, quippe nullius coloris aspectus incundior est. nam herbas quoque silentes frondesque avide spectamus, smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. praeterea soli gemmarum contuitu implent oculos nec satiant. quin et ab intentione alia aspectu smaragdi recreatur acies, scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. praeterea longinquo amplificantur visu inficientes circa se repercussum aëra, non sole mutati, non umbra, non lucernis, semperque sensim radiantes et visum admittentes ad crassitudinem sui facilitate tralucida, quod etiam in aquis nos iuvat. iidem plerumque concavi, ut visum conligant. quam ob rem decreto homi-

§ 62: (cfr. Th. lap. 36). Isid. XVI 7, 1. Solin. 15, 23. 24. Th. lap. 24. — §§ 63. 64: Isid. XVI 7, 1. Solin. 15, 24. 25.

1 solus dicit *dv.a.S.* | quod — 3 arabicisque *om.a.* | falsum esse *dhv.a.D.* 3 et arabicis *L* (cfr. *a.*) 4 in (*pro de*) *F.* 6 plurib. *BFdhv.* multis *rD.* 7 quippe *BS.* *om. rv.* | nullius *Bdhv.* -llus *r.* 8 quoque silentes *BS coll. Colum. IV 27, 1. 29, 1. 30, 6. XI 2, 26. XII 7, 1.* quoque uirentes (-tis *FD*) *Fdhv(D).* *om. r.* | frondesque (quoque *L*) uirides *La.* | auide (aut de *F*) spectamus (-tam *F*) *BFaC.* haud desp- *Lr.* desp- *dhVerc.* 9 uiuidius *F.* *om. a.* 10 mnarū *a.* | contuitu *La v.* collutu *B.* coniutum *F.* 11 implent *La v.* -nti *h.* -l& *B.* -leri *Fd.* | fatiant *F.* savtiat *B².* | intertatione *Fh.* | alia *U.S.* alia obscurata *dv.* 12 aspectus *B.* | recreatus *F.* | que *om. La.* sculpentibusq. *B².* | gemmis *a.* 13 in (*pro ita*) *BSJ.* | uiride *B¹.* 14 lassitudine *a.* | mulcent *BSJ.* | praeterea e *FhD.* (globosi e *Solino inseri voluit U 838*). | amplificatur *B.* 15 solū *La.* 16 sensi *F.* 17 et uisum (-su *Fa*) admittentes *FLadhv.* *om. B.* (transmittentes *U 839, sed cfr. § 69*). 17. 18 tralucida *om. a.* 18 qui *F.* | non iuvat (fit *v*) *La v.a.H.* de mendo cfr. § 31. | idem *BaD.* 19 colligit *adhv.a.D.* | quapropter *dhv.a.S.*

num iis parcitur scalpi vetitis. quamquam Scythicorum Aegyptiorumque duritia tanta est, ut non queant vulnerari. quorum vero corpus extensum est, eadem qua speculatione supini rerum imagines reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in smaragdo.

(17) Genera eorum duodecim: nobilissimi Scythici, 65 ab ea gente, in qua reperiuntur, appellati. nullis maior austeritas nec minus vitii; quantum smaragdi a gemmis distant, tantum Scythicus a ceteris smaragdis. proximam 10 laudem habent, sicut et sedem, Bactriani. in commissuris saxorum colligere eos dicuntur etesiis flantibus; tunc enim tellure deoperta internitent, quia iis ventis harenae maxime moventur. sed hos minores multo Scythicis esse tradunt. tertium locum Aegyptii habent. eruuntur circa Copton, 15 oppidum Thebaidis, collibus excavatis.

Plin. supra § 8. — § 65: Isid. XVI 7, 2. Solin. 15, 23. 27. Th. lap. 35. Solin. 15, 26.

1 if B¹D. his B²a. | scalpi uetitis om. a. | quā a. 1. 2 scythicorū aegyptiorumque B. 2 duritiae F. -ties dhv.a.G. | non om. a. ne dv.a.S. 3 extensum Lav.a.S. | que F. 4 supini (supp- FL) rerum FLadhv(J). -nif rebus BS. de speculis supinis cfr. XXXIII 129 (ceterum XXIII 1. IX 2. XI 125). an vero supinis rerum (ut vitii rebus causa simul appareat) i. e. supinis intuentibus? cfr. XXVIII 48, praeterea XVI 174. VII 77. 171. IX 78. 85. 88. X 40. 93. XI 18. XIII 77. XVII 226. XVIII 47. XX 158. XXIII 125. XXVI 93. XXVIII 54. XXXII 41. | imaginem BS, ut § 152. XXI 2. XXXI 86. XXVIII 64. XXXIII 130. sed cfr. § 71. 156. 166. XXXIII 128. 5 pugnas om. a. | expectabat Fa. | in BIsid.S. om. rv. 6 gener F. | nobilissimis F. | scythici F. syrt- a. scythici^s B². 7 appellatif B. 8 ut (et v) quantum dhv.a.S. 9 distat a. | syrticus a. scythici v.a.S. 10 sicut et Fdhv. sic & B. sicut r. | quos in Lv.a.S. 11 eos om. L v.a.S. | &efif BaD. | flatib' a. | tunc—p. 410, 10 gemmas om. a. 12 deoperta BIsid.S. om. rv. | internitent BLv(S). inter se tenet F. tersa nitent dhBrot. | qua F. & quia BS. | iis dv. if B¹. his rD. 13 multof BF. 14 aegypti B. -gyphtia F. | habent qui Lv.a.S. -ntur (om. eruuntur) F. | copton Lv. sco- B. captos Fdh. 15 thebandis F. | in collibus dhv.a.S. | excavatif BS. ex (H. et Lv) cautibus rv.

66 Reliqua genera in metallis aerariis inveniuntur, quapropter principatum ex iis optinent Cyprii. dos eorum est in colore liquido nec diluto, verum ex umido pingui quaque perspicitur imitante tralucidum maris, pariterque ut tralucescat et niteat [hoc est ut colorem expellat, aciem recipiat]. ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiae iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos e smaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi thynni refugerent, diu mirantibus novitatem piscatoribus, donec
67 mutavere oculis gemmas. — (18) Sed et vitia demonstrari convenit in tam prodigiis pretiis. sunt quidem omnium eadem, quaedam tamen nationum peculiaria, sicut in homine. ergo Cyprii, varie glauci magisque ac minus in eodem smaragdo aliis partibus, tenorem illum Scythicae
68 austeritatis non semper custodiunt. ad hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusque fit colos, qui inprobatur

§ 66 init.: Th. lap. 25.

1. 2 quia propter L. 2 if B¹D. hif B². | cyprii BG. aegyptis F. -ptii v. eg- Ldh. | dosque Lv.a.S. deos F. 3 est in BS. et in Fh. ut et L. est nec in C. et ut in v. | ex om. L. 4 quaque BFhG. que Ld. que quaque v. | perspicitur BFdhBrot. -ciatur LG. resp- v. | inimicante L. | mare Lv.a.Brot. 5 ut BS. om. rv. | translucescat B²S. -cet (tral- F) FLv. -centem dhH. | et—ut om. dhHBrot. | niteat BS. -tet rv. | uncos posui cum U 840. | ut BS. om. rv. | expellat BS. -llit Fdh. -llit et Lv. 6 recipiat BS. -pit rv. reficit dhH. | ferunt et in Fdhv.a.G. 6. 7 iuxta cetarias (ceterieas F. catherias d) BFdhv. om. L. 7 leo instuisse F. fuisse d. | e om. Fdh. ex v.a.S. 8 territi BdH. -iti instrumenta rv. 8. 9 thynni refugerent BS. refugerent (-runt L) thynni (v. tinni L. inni F) rv. 10 oculos (om. gemmas) L. | et om. a. 11 convenit BFS. oportet rv. | in tam BFG. in tanto dh. om. rv. | prodigiis BS. -gi F. -gio dh. -giosis D cum U 841, sed cfr. § 15. proclui G. om. rv. | pretiis BS. erepti F. om. r. erratu G. reperta v. | quidam L Ven. quaedam D. 12 tamen nationum om. L. dapnacionum a. | peculiari Fa. 13 cypri BD. cipri a. | varie om. La. | magisque varie (-rii L) ac La. | an aut (pro ac)? cfr. § 72. 14 alif B¹D. | tenerom F. -erem L. 15 austeritatis dhv(H). -tel B. auctoritatis ~. | quidem B. 16 umbra om. a. | fit om. L. | que F. L.

etiam dilutior. hinc genera distinguntur, ut sint aliqui 68
 obscuri, quos vocant caecos, alii densi nec e liquido
 tralucidi, quidam varii, quidam nubecula obducti. aliud
 est haec quam umbra, de qua diximus. nubecula albi- 67
 5 cantis est vitium, cum viridis non pertransit aspectus,
 sed aut intus occurrit aut excipit in fine visum candor.
 haec coloris sunt vitia, item corporis capillamentum, sal,
 plumbago, quae communia fere sunt.

Ab his Aethiopici laudantur ab Copto dierum itinere, 69
 10 ut auctor est Iuba, XXV, acriter virides, sed non facile
 puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit
 Thermiaeos et Persicos, illos intumescences pinguit, 69
 Persicos vero non tralucidos, sed iucundi tenoris visum
 implere, quem non admittant, felium pantherarumque ocu-
 15 lis similes, namque et illos radiare nec perspicere, eosdem
 in sole hebetari, in umbra refulgere et longius quam

§ 68 init.: cfr. Isid. XVI 15, 28. — extr.: Isid. XVI 7, 2.
 Solin. 15, 27.

1 hincque Lv.a.G. in a lac. usque ad p. 413, 11 et alios. |
 generandis tunguntur F. | ut BFS. om. LG. et dhv. | sint BS.
 sunt rv. 2 ali B¹D. | e om. B. ae F. 3 translucida L. |
 quidam om. J (errore). | uarii B²S. -ri B¹(F?). -ria dhv. fo-
 carii L. | quidam om. dhv.a.S. | obducti BS. improbat (-bat F)
 rv. | quod aliud L. 4 hec d. hoc hv.a.J. om. L. | nebula F.

5 uitium cum cod. Poll.v. -tii cum L. -ti cum F. -tium dh.
 uti (om. cum — 6 intus oc) B. (an albicantibus est uitio, ut
 omissionis causa appareat?). 6 sedant F. | currit B.

7 hec L. hic BSJ (cum antecedd. iungentes). | sunt uitia item
 corporis ego. sunt item uitia BS. uitia ista (illa G) corporis
 Lv(D). om. Fdh. | capillimentum F. 7. 8 salpium bago B¹.
 alpium vago B². 8 quae — fere (-rae B) sunt BS. om. rv.

9 iis dhv.a.S. | ethiopi F. | ab BFS. a Lv. | corto B¹.
 cvrto B². | itinera F. trium itinere Lv.a.S. 10 xxv BS.
 om. rv. | alacriter dhBrot. | uidet B. 12 thermiaeos BD.
 her-FJ. -ieos h²v. cfr. § 66. -iceos h¹. -icos L. -ineos C(S).
 -mos d. -meos H. | intumescences BS. extu- (-tis r) radhv. |
 pinguit om. dHBrot. 13 sed BLdv. sed non Fh. | visu
 Fd. 14 admittant (am-FL) FLdhv. -ttunt B. | filium F.

felicum L. 15 et illos FLdhv. eof B. 16 umbris (om. in)
 Lv.a.H. | fulgere BSJ, ut § 106. 128. XXXIII 58. 81 al.,
 sed cfr. § 92. 123. 173. 182 al.

70 ceteros nitere. omnium horum etiamnum vitium, quod
 fellis colorem aut acris olei habent, dilucidi quidem
 liquidi, sed non virides. haec vitia in Atticis maxime
 4, 24 sentiuntur in argentariis metallis repertorum, in locis
 qui Thoricos vocatur, semper minus pingues, sed et
 longinquo speciosiores. frequens est in his et plumbago
 hoc est ut in sole plumbei videantur. illud peculiare
 quod quidam ex his senescunt, paulatim viriditate evanida,
 71 et sole quoque laeduntur. post hos Medici plurimum
 habent varietatis, interdum aliquid et e sappiro. hi sunt
 fluctuosi ac rerum imagines complexi, papaverum verbi
 gratia aut avium catulorumque vel pinnarum. quidam
 tamen virides nasci videntur, quoniam oleo meliores fiunt,
 72 neque est aliorum amplitudo maior. Calchedonii — nescio
 an in totum — exoleverunt, postquam metalla aeris ibi

§ 71: Solin. 15, 23. 27. (cfr. Isid. XVI 7, 2). — § 72: Solin.
 15, 23. cfr. Th. lap. 25. Phaedr. III 18, 7.

2 acris BdhS. saris F. aeris Lv. (an ueteris?). | olei
 habent (-eat B¹. -et d) BFdhS. habent (-et G) in sole Lv. |
 dist. S. 3 liquidis sed F. lucidi f& B². -def & B¹. | in U.S.
 et v. 4 repertorum ll. -ti eorum D. -tis dhv. de structura
 cfr. XVII 221. XIX 58. (XVIII 135. 138). | dist. ego.
 5 toricos F. thyri- Lv.a.B. | sed ex BS. et e rv. 6 longi
 quo specio res F. | est in his & BS. et his (iis v) rv.
 7 in om. F. | solo d Brot.SJ. | illuc F. -udque Lv.a.G. | peri-
 culare F. 8 iis dhv.a.S. 9 solae F. | quoque BS. om.
 rv. | leduntur F. legu- L. | medicis F. 10 varietatis (Brot.
 uiridit- Lv) habent FLdhv.a.D. | aliquid BS. om. rv. | et de
 L. | ii dhv.a.S. 11. 12 ut uerbi gratia dhv.a.S (sed ante
 papauerum). 12 catulorumque uel pinnarum BS. item FL,
 sed add. et similium (-liter F). pinnarumque uel (-rum et d)
 capillorum (H. catulo- v) et (aut v) similium dhv. | quidam
 ego. qui ll.v. 13 tamen ll.v(S). non omnino B. | uirides
 Lv. uirif BF. ueri dh. | nasci videntur BFdhS. nascuntur Lv. |
 quoniam ll.v(S). uino et B e Solino. lac. indicavit D. an
 quoniā uino &? 14 neque om. B. | amplitudo maior BD.
 magnitudo amplior rv. cfr. § 27, sed contra § 13. 110. 113.
 139. 172 et XIX 93. VI 67. XXII 54. XXXIV 43; de mendo
 XXXIV 100. | calchedonii BLhH. cald- d. carched- v. chal-
 chædo F. 15 exoleuerunt BF²S. -leo erunt F¹. exoleuerint
 o- L) Ldhv. dist. ego.

defecerunt, et semper tamen vilissimi fuere minimique, iidem fragiles et coloris incerti et virentium in caudis pavonum columbarumque e collo plumis similiter ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi iidem squamosique. erat et peculiare in iis vitium sarcion appellatum, hoc est quaedam gemmae caro. mons est iuxta Calchedonem, in quo legebantur, Smaragdites vocatus. Iuba auctor est smaragdum, quam chloran vocent, in Arabia aedificiorum ornamentis includi et lapidem, quem alabastriten Aegyptii vocent, complures vero e proximis et in Taygeto monte erui Medicis similes et alios in Sicilia.

(19) Inseritur smaragdis et quae vocatur tanos e Persis veniens gemma, ingrate viridis atque intus sordida, itidem chalcosmaragdos e Cypro, turbida aereis venis. Theophrastus tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri regi eorum a rege Babylonio muneri missum smaragdum quattuor cubitorum longitudine ac trium latitu-

§ 73: Th. lap. 25. — § 74: Isid. XVI 7, 3. Solin. 15, 26. Th. lap. 24.

1 *an* et *delendum*? | uiles *dh* *HBrot.* | minimeq. *B.*
 2 idem *BD.* | et *hJ.* set *L.* ed *F.* sed *Bdv.* | coloris *BS.*
 -ri *F.* -res *d.* -re *Lhv.* | certi *L.* | *an* uirentibus? 3 e *BS.*
 in *dh.* *om. rv.* | similiter *BFS.* -les *Ldhv.* 4 ac (*pro* aut) *h.*
cfr. § 67. | iidem *J.* idem *BS(D).* quidem *rv.* *an* quidam?
 5 erat et *om. dhv.a.S.* | in *if* (*hif* *B²*) *BD.* eorum *dh.*
 erat in his *v.a.S.* | sarcion (-*om* *B*) *BFv.* car- *L.* 6 gemma
 ex caron *L.* | monf est *BS.* mons *G.* mox *rv.* 7 calche-
 donem *dhH.* calchad- *BD.* calcid- *F.* carched- *Lv.* | qua
 (quo *B*) legebatur *BFv.a.G.* | uocatus *BS.* -tus est *rv.*
 8 est *om. F.* | quam *BFS.* quem *rv.* | chloran *J.* cloram *BS.*
 cholan *rv(H).* -lon *G.* | uocent *S.* -cant *ll.v(D).* 10 ala-
 batritena *F.* | aegypti *B¹FD.* *om. L.* | uocent *BS.* -cant *rv*
 (*D.*) | e proximis (*G.* -mo *dhv[H]*) *FLdhG(D).* sc. auctoribus:
cfr. XV 62. XXVII 67. XXI 48. *praef.* 22. & in proximis
BS. 11 et in taygeto monte *ego.* montibus & in tayg&o
BS. et (*del. v*) laconicos (-cis *L*) in taygeto (tapgeto *F.* tag- *L*)
 monte *rv(D).* *cfr.* XXXVI 164. 13 tanor *F.* 15 itidem
BS. idem *L.* item *rv.* 17 rega eorum *F.* | muneri *BS.*
 -ris *F.* -re *rv.*

dine, et fuisse apud eos in Iovis delubro obeliscum e
 quattuor smaragdis quadraginta cubitorum longitudine, lati-
 tudine vero in parte quattuor, in parte duorum, se autem
 75 scribente esse in Tyro Herculis templo stelen amplam e
 smaragdo, nisi potius pseudosmaragdus sit, nam et hoc
 genus reperiri, et in Cypro inventum ex dimidia parte
 smaragdum, ex dimidia iaspidem, nondum umore in totum
 transfigurato. Apion cognominatus Plistonices paulo ante
 scriptum reliquit esse etiam nunc in labyrintho Aegypti
 colosseum Serapim e smaragdo novem cubitorum. 10

76 (20) Eandem multis naturam aut certe similem habere
 berulli videntur. India eos gignit, raro alibi repertos.
 poliuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis, quo-
 niam hebes unitate surda color percussu angulorum ex-
 citetur. aliter politi non habent fulgorem. probatissimi 15
 ex iis sunt qui viriditatem maris puri imitantur, proximi
 qui vocantur chrysoberulli, paulo pallidiores, sed in aureum
 77 colorem exeunte fulgore. vicinum huic genus est, sed

§ 75: Th. lap. 25. — § 76: Diodor. II 52, 3. Strabo XV
 1, 69 p. 718. Isid. XVI 7, 5. 6. Solin. 52, 61. 62. (cfr. Dionys.
 perieg. 1011 sqq.). — § 77: Isid. XVI 7, 7. 9, 4. (cfr. infra § 113).

1 obeliscum — 11 certe om. a. 2 longitudine om. BF.
 3 in una et in altera Lv. a. G. 4 stelen amplam BS.
 stantem pilam B. cfr. Theophr. stetenam palam F. stente-
 nam planam Lv. pilam dh. | e om. Fh. 5 nisi Ldhv. nifi
 fi BFD. | ipseudosmaragdus B. 6 repperiri B. | parte — 7
 dimidia om. F. 7 umorem (hu- F) B¹F. 9 reliquid B.
 egyptio L. 10 colosseum (-luse- F) FLv(D). -flum BdhS. |
 serapim FL. -pem BD. -pin v. -phis d. -pis hS. | e om. B.
 11 eadem F. | simili F. 12 berilli B²a (et ubique).
 berylli v. a. S. | india eof (eoy F) gignit BFdhH. indiae ori-
 gine a. in india originem habentes Lv. | repertos U. (Ven.) H.
 -ti v. 13 potiuntur L. 13. 14 quoniam — 14. 15 excitetur
 om. a. 14 hebes unitate BS. -escunt ni (ine F) rv. | surda
 color BFS. color surdus Ldh. 14. 15 excutetur F. 15 aliter
 adhS. -ter enim Lv. alter F. om. B. | fulgorem BS coll. Isid.
 -rem eundem rv. 16 if B¹D. his adh. | proxime a. 17
 -berilli B²F. crysioboelli L. chrisiobelli a. | et sunt paulo
 7. 18 exeuntel BS. -unt a. sed cfr. § 83. 93. | ful-
 a. | huic genus B. genus huic rv. | sed BS. om. rv.

pallidius et a quibusdam proprii generis existimatum vocatumque chrysoprasum. quarto loco numerantur hyacinthizantes, quinto quos aëroidis vocant, postea cerini ac deinde oleagini, hoc est colore olei, postremi crystallo
 5 similes. hi fere capillamenta habent sordesque, alioqui evanidi, quae sunt omnia vitia. Indi mire gaudent longi- 78
 tudine eorum solosque gemmarum esse praedicant, qui carere auro malint; ob id perforatos elephantorum saetis subligant. convenit non oportere perforari quorum sit
 10 absoluta bonitas, umbilicis tantum ex auro capita comprehenduntibus. ideo cylindros ex iis malunt facere quam gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. quidam et angulosos statim putant nasci et perforatos 79
 gratiores fieri medulla candoris exempta additoque auri
 15 percussu aut omnino castrata perspicuitati crassitudine. vitia praeter iam dicta eadem fere, quae in smaragdis, et pterygia. in nostro orbe aliquando circa Pontum in-

Solin. 52, 62. 63. cfr. Damig. 35. — § 78: Solin. 52, 64. — § 79 init.: Solin. 52, 64. — cfr. Sidon. Apoll. carm. 11, 22.

1 pallidi a. | et a (om. F) quibusdam B F d h v. om. a. quod L. | existimatum B a S. -tur r v. 1. 2 vocaturque d h v. a. S.
 2 chrysoprasum B F L S. -asus B. -pylon v. chrisiopilum a. 3 quintos (om. quos) B S. | aeroides G. her- v. froi- h. | post eos d h v. a. S. 4 postremo a. | chryftallo B. cristalli (crys- a) F a. crystallis fere d h v. a. S. 5 hi fere (fecere B) B cod. Poll. S. ferre hi F. et fere r. hi h v. | aliqui L. alioq'q' a. 6 aevanidi B. uan- F. | sunt omnia (-ium F d h v) B a J. omnia sunt L S. 6. 7 longitudinem F. -utidem B.
 8 ob id L a d G. ob B. et ob id F v. | perforato B. foratos F. | et (ex L) elephantorum (elefa- a) F L a. de mendo cfr. § 31. XXXIII 80. [XXXIV 19. XXXV 50]. 9 subligant B S. relig- r v. | convenit B S. et alios (L a v. et alias F. aliis d h H) convenit r d h v. 10 umbilicis B v. -lici L a. -li F. | tantum B d h H. statum F a. statim L v. 10. 11 comprehendunt B. 11 if B¹ D. hif B² a. | facere malunt F L a v. a. S.
 13 putant statim F L v. a. S. putant a. 14 exempla B. | auri B S. -ro r v. 15 percussu B S. -ssa d h v. -sso (ra perc- a) r. | aut om. L a. | castrata J. -raca F. constrata B S. causa L. castigata d h. -gata causa v. om. a. | perspicuitati ego. -atis l. v. | crassitudinem a. ad cra- L v. a. H. 16 dicta iam B S.

veniri putantur. Indi et alias quidem gemmas crystallum
tinguendo adulterare invenerunt, sed praecipue berullos.

80 6. (21) Minimum iidemque plurimum ab iis differunt
opali, smaragdis tantum cedentes. India sola et horum
mater est. qui ut pretiosissimarum gloria compositi gem-
marum maxime inenarrabilem difficultatem adferunt. est
in his carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens
purpura, est smaragdi virens mare, cuncta pariter in-
81 credibili mixtura lucentia. alii summam fulgoris Armenio
colori pigmentorum aequari credunt, alii sulphuris ardentis¹⁰
flammae aut ignis oleo accensi. magnitudo abellanam
nucem aequat, insignis etiam apud nos historia, siquidem
exstat hodieque huius generis gemma, propter quam ab
Antonio proscriptus est Nonius senator, filius Strumae

§ 80: Isid. XVI 12, 3. — § 81 extr.: Catull. 52, 2.

1 inde B. | quidem om. a. 1. 2 crystallo inuento La
v.a.B. 2 sed — 3 iidemque om. a. 3 minimum BFhv
(G)S. nimium L. minio Verc. minio. minimum C. om. dH. |
iidemque v(C)S. ide- BFhD. ite- L. om. (Verc.)H. 4 op-
pali BF. opoli a. an opalli (ὀπάλλιον)? | tamen dhH. | sola
BFC. -lū rv. | horum est v.a.S. 5 est. qui ego. est BS.
atque (adque F) rv. | ut BS. in dH. ut ei Fha. ut eis L.
ut ideo eis v. | pretiosissimam Lav.a.H. | gloria BFS. -iam
rv. gemmarum d. -rum gloria hH. | compositi FdhaH(J).
-pos hi BS. -positores Lv. 5. 6 gemmarum om. dhH.
6 adferunt BS. dederunt Fdhv. -rint r. | est FLaj. & B.
est enim dhv. 7 iis dhv.a.S. 8 cuncta BS. et cu- rv.
8. 9 incredibile a. -lae F. 9 ali B¹. aliis a. | summam
BS. cfr. § 84. XXXIV 4. XXXIII 50. 89. -mū r. -mo d
hv. | armenio J coll. XXXV 30. 47. -minio BS. augmento
(-gum- v) Fdhv(H). -tū a. -tum alii L. argumento B. 10
colori BS. -ris r. -res dhv. | aequari ego. cfr. II 81. 203.
XVIII 220. -are BS. -auere rv. (an vero aequam vel aequare
se?) | credunt BS. om. rv. | fulgoris La. | ardentem dhv.a.S.
11 flammae BS. -mas La. -ma F. -mam dhv. | aut BS.
ut L. ut ea F. ut eas a. aut etiam dhv. | ignis om. La. |
auellanam B²dhv.a.S. 12 aequant F. eq- a. | insignis BS.
-ni rv(D). | &iam BS. om. rv. | historiae (om. nos) BSJ.
ro qua L(a?). 14 nonius — p. 417, 9 credantur om. a. |
as F. om. L.

- Noni eius, quem Catullus poeta in sella curuli visum indigne tulit, avusque Servili Noniani, quem consulem vidimus. ille proscriptus fugiens hunc e fortunis omnibus anulum abstulit secum. certum est sestertio vices tum 82
 5 aestimatum, sed mira Antoni feritas atque luxuria propter gemmam proscribentis, nec minus Noni contumacia pro-
 scriptionem suam amantis, cum etiam ferae abrosa parte corporis, propter quam periclitari se sciant, et relicta redimere se credantur.
- 10 (22) Vitia opalis sunt, si color in florem herbae, quae 83
 vocatur heliotropium, exeat aut in crystallum aut gran-
 dinem, si sal interveniat aut scabritia aut puncta oculis
 occursantia. nullos magis fraus indiscreta similitudine
 vitro adulterat. experimentum in sole tantum: falsis enim
 15 contra radios libratis digito ac pollice unus atque idem
 tralucet colos in se consumptus; veri fulgor subinde
 variatur et modo ex hoc plus, modo ex illo spargit, ful-
 gorque lucis in digitos funditur. hanc gemmam propter 84

§ 84: cfr. Orph. Lith. 283. Plin. infra § 129.

1 eius Lv. eus r. ensis dh. | quem n̄ F. | catullus dhv.
 -ulius B. -ulus r. 2 absque F. | servili FS (-lii v). cer- B.
 serrullii L. 3 illeque Lv.a.H. | fortunis suis dv.a.S.
 4 abstulit BD. | secum BFhS. -um quem Ldv. | sestertio BS.
 -tium H. -tiis Lv. hoc F. | viciis BS. xx L. xx mil F. xx
 millibus v. | tum B¹hD. tiim F. om. B²Lv. 5 antonii B²
 v.a.S(D). 6 proscribentibus F. | minor dhv.a.S. | nonii B²
 v.a.S(D). non in F. | contumacia B. 7 ferae BLv. om. F
 dh. | abrosa B²S. -ossa B¹. -osas rv. | parte BS. -tes rv.
 8 corporis BS. -ris relinquant rv. | quas se periclitari (perecl-
 F) FLdhv.a.S. | sciant & B. sciant (sciunt F) rv. | relicta—9
 credantur BS. om. rv. 10 opalis (opp- BF) BFa. -li Lv.
 cfr. XIV 125. XXI 33. | sunt si BD. si Lv. om. r. | flore dh
 v.a.Bas. 11 in BS. om. rv. 11. 12 grandine a. 12
 scabraorma F. | puncta BG. pugta Fh. cuncta rv. 13 nul-
 losque Lv.a.S. | frauſ BS. nisi india Fha. india Lv. 14
 uitro Lahv. -rio F. ultro B. 15 ac BFaG. a Lhv. | adq. B.
 16 an ueris? 17 variatur BS. -iat Lav. -ias Fh. |
 modo ex hoc BFhS. mundo a. om. Lv. | modo ex illo BFhS.
 hoc illo a. huc illucque Lv. 18 in digitos (dignos Fh) La
 Fhv. indicio B. | fungitur B.

eximiam gratiam plerique appellavere paederota. qui privatum genus eius faciunt, sangenon ab Indis vocari tradunt. nasci dicitur in Aegypto et in Arabia, et vilissima in Ponto, item in Galatia ac Thaso et Cypro. qui praecellit ex his, opali quidem gratiam habet, sed mollius nitet, raro non scaber. summa illi coloris ex aëre et purpura constat, viriditas smaragdi deest. melior ille, cuius fulgor vini colore fuscatur, quam qui diluitur aquae.

85 (23) Hactenus de principatu convenit mulierum maxime senatusconsulto. minus certa sunt de quibus et viri iudicant; singulorum enim libido pretia singulis facit praecipueque aemulatio, velut cum Claudius Caesar smaragdos induebat vel sardoniches. primus autem Romanorum sardoniche usus est Africanus prior, ut tradit Demonstratus, et inde Romanis gemmae huius auctoritas. quam ob rem 15 et proximum ei dabimus locum.

86 Sardoniches olim, sicut ex ipso nomine apparet, in-

---

§ 85 extr.: cfr. Martial. epigr. II 29, 2. — § 86: cfr. infra § 105. Isid. XVI 8, 4. — (cfr. Solin. 33, 19. Plin. supra § 68).

---

1 sunt et qui *v.a.S.* 2 sangenonque *v.a.S.* 2. 3 tradunt nasci dicitur *BS.* tradunt (-tur a) nasci *Fha.* dicunt traduntur (-unt *Brot.*) nasci *Lv.* 3 in *BFS.* et in *rv.* | vilissima *BS.* -mū *ahBrot.* -mi *Lv.* umlisimum *F.* 4 gratia *F.* | ac thaso *om.a.* | cyppo *B.* 4. 5 qui praecellit ex his *BS.* qui perfecit *F.* quippe *Lv.* *om.a.* 5 oppali *BF.* | quidem *BS.* *om.rv.* | habent sed *B¹.* -bet et *a.* 6 raro non scaber *om.a.* | illi *BS.* *om.rv.* | aere & *Bv.* aere *F.* ere *a.* *om.L.* 7 melior *BFdhS.* constatque (-tat a) melior *rv.* 7. 8 ille color cuius *Lv.a.H.* 8 unicolor *L.* | puscatur *F.* | quam — aquae *om.a.* 9 principatum conuet *F.* 10 senatusconsultu *a.* iudicio *B.* cfr. *XXXIII 40.* 11 iudicatur *B¹.* | singulas facit *F.* 11. 12 praecipueq. *BS.* -pue *a.* *praem.* et *rv.* 12 aemulatio (*em-B*) uelut *BS.* *om.rv.* | cum *BS.* regum *rv.* 13 uel *BS.* et *dv.* aut *r.* 13. 14 sardoniche vsuf *B²v.* -chef ifuf *B¹.* -cheus *Fh.* -nicus *ad.* -ces *L.* 14 est *Bdhv.* *om.r.* | ut in historia tradit *dhHBrot.* | demonstratus *Ba.* -tur *F.* 15 gemmae huius auctoritas (*coni. J.* -tatif *B*) *BS.* hanc gemmam fuisse celeberrimam *rv.* 16 et *B²S.* e *B¹.* *m.rv(D).* | proximum *F.* 17 sicut *BS.* *om.a.* ut *rv.* (deinde *F lac. usque ad p. 427, 3).*

tellegebantur candore in sarda, hoc est veluti carne ungui
 hominis inposita, et utroque tralucido. talesque esse In-
 dicas tradunt Ismenias, Demonstratus, Zenothemis,
 Sotacus, hi quidem duo reliquas omnes, quae non tra-
 5 luceant, caecas appellantes. quae nunc abstulere nomen, 87
 nullo sardarum vestigio Indicarum, Arabicae sunt, coepe-
 runtque pluribus hae gemmae coloribus intellegi, radice
 nigra aut caeruleum imitante et ungue minium, redimitum
 candido pingui, nec sine quadam spe purpurae candore
 10 in minium transeunte. has Indis non habitas in honore
 Zenothemis scribit, tantae alias magnitudinis, ut inde
 capulos factitarent — etenim constat ibi torrentibus de- 88
 tegi —, placuisse in nostro orbe initio, quoniam solae
 prope gemmarum scalptae ceram non auferrent. persua-
 15 simus deinde Indis, ut ipsi quoque iis gauderent. utitur
 perforatis vulgus in collo; et hoc nunc est Indicarum
 argumentum. Arabicae excellunt candore, circulo prae-
 lucido atque non gracili neque in recessu gemmae aut
 in deiectu renidente, sed in ipsis umbonibus nitente, prae-

§ 87: Isid. XVI 8, 4. cfr. Plin. infra § 197. — cfr. Psellus
 de lap. p. 24. — § 88: Isid. XVI 8, 4. — extr.: cfr. Solin. 33, 19.

1 in candore sarda B. | ueluti BS. -ut dhv. uel etiam
 (om. carne — 2 inposita et) r. | carne ungui BS. -nibus ungue
 dhv. 2 inposita BS. -to dhv. | tralucido talesque iteravit
 B¹. tales dH Brot. 3 demonstratus Ba. 4 non BB. con
 dh. om. rv. 5 appellant BSJ. | dist. ego. 6 indicarum
 BS. om. rv(J). 6. 7 ceperunt a. 7 gemma ad. 8 an
 nigro (sc. colore)? | unguem Lav.a.H. | minium dh(B)H (sc.
 imitante). nimium B. om. rv. | redimitum BS. cfr. IV 18.
 incretum H. creditum adh Brot. -tum enim Lv. (an sed cin-
 ctum? cfr. § 90. 151. 187. XII 123). 9 nec—spe om. a. |
 specie vet. Dal. 10 has—honore om. a. 12 ibi om. Ld.
 13 et placuisse v.a.S. 14 prope om. L. pompe a. | certam
 B. | auferrent (auff- L) Ldhv. -ferunt BS. afferant a. 14. 15
 an persuasum esse? 15 iis dhv. his LaS. om. B. | gaudere
 a. | utiturque hv.a.D. 16 vulgus Bdhd. utique vulgus rv. |
 in BS. tantum (tamen h) in Ldhv. in—est om. a. 17 excel-
 lant a. excellunt — 18 atque om. B. | circulo aD. -li Ldhv.
 18. 19 aut deiectu (dele- a) La. 19 renidente B¹LBrot.
 -itente B²v. -tes a. ridente H.

89 terea substrato nigerrimi coloris. hoc in Indicis caeruleum aut corneum invenitur. item circuli albi quaedam in iis caelestis arcus anhelatio est, superficies vero locustarum maris, crustis rubentibus. nam melleae aut faeculentae — hoc enim nomen est vitio — inprobantur, aut si zona alba fundat se, non colligat, simili modo si ex alio colore admittat in se aliquid enormiter. nihil in sua sede interpellari alieno placet. sunt et Armeniae, cetera probandae, sed pallida zona.

90 (24) Exponenda est et onychis ipsius natura propter¹⁷ 36, 59 nominis societatem. hoc aliubi lapidis, hic gemmae vocabulum est. Sudines dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudine, item chrysolithi colorem et sardae et iaspidis, Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus¹⁵ candidis venis oculi modo, intervenientibus quarundam et obliquis venis. Sotacus et Arabicam tradit onychem distare, quod Indica igniculos habeat albis cingentibus

§ 89: Solin. 33, 18. — § 90: cfr. Plin. XXXVI 59. Isid. XVI 8, 3. (cfr. Th. lap. 31). — extr.: cfr. Martial. epigr. IV 61, 6.

1 nigerrimo colore dh *H Brot.* | et hoc dv. a. S. 1. 2 caeruleum *BD.* cereum *rv.* 2 *dist. ego.* | item a. iam *rdh S.* etiam *v.* | circuli — 13 item *om. a.* 3 superficies — 4 crustis *Bdhv.* locustarum uero maris crustis superficie *L.* 4 rubentibus *B.* -tior *rv.* | nam *Bh S.* iam *Ldv.* | melleae *dv.* melle *Lh.* ille *B.* | haut *L.* 4. 5 faeculentae *dv.* feculente *Bh.* -to *L.* 5 aut *BS.* et *Ldhv.* 7 nihil enim in *dh v. a. D.* 8 armeniae *dh S.* arenia *B.* armeniace ut *L.* -cae *v(D).* | cetera *B¹G(S).* -rif *B².* -rae *dhv.* -re *L.* -ro *H.* 9 improbande *L.* -dae *v. a. G.* 11 hoc aliubi (-ibi *B²*) — gemmae (-me *B*) — 12 est *S ex B* (*qui praeterea add.* siue partis eius qua ad unguis similitudinem refertur. de hoc ita scriptum est). hoc in gemma (-am *v*) transiit (*Brot.* -ilit *Lv*) a (*Brot.* et *L.* ex *G.* et a *v*) lapide carmaniae (ex camania *L*) *dhLv.* (cfr. XXXVI 59). 12 digiti *L.* 13 similitudinem *BSJ.* cfr. XII 30. (in *praem. Isid.*) | chrysoliti *B* (*item infra*) a. 14 iaspidis *B¹* (*item § 115*). 15 nigram corneam *dhv.* nigram *La. om. BD.* 16 oculis a. 17 et obliquis *ll. Brot.* oculis obl- *cod. Poll. v.* | onychem *BL S.* sed eū (eam a *v*) ceteris *dhv.* discende a. 18 instare a.

zonis singulis pluribusve aliter quam in sardoniche Indica;
 illic enim momentum esse, hic circum; Arabicas onychas
 nigras inveniri candidis zonis; Satyrus carnosas esse 91
 Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi et amethysti,
 5 totumque id genus abdicat; veram autem onychem pluri-
 mas variasque cum lacteis habere venas, omnium in
 transitu colore inenarrabili et in unum redeunte con-
 centum suavitate grata.

Nec sarda differenda est, huic gemmae dividua ex 105
 10 eodem et ipsa nomine, obiterque omnium ardentium
 gemmarum indicanda natura.

7. (25) Principatum habent carbunculi a similitudine 92
 ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, a quibus-
 dam ob hoc acaustoe appellati. horum genera Indici et
 15 Garamantici, quos et Carchedonios vocavere propter opu-
 lentiam Carthaginis Magnae. adiciunt Aethiopicos et Ala-
 bandicos in Orthosia Cariae nascentes, sed qui perficiantur
 Alabandis. praeterea in omni genere masculi appellantur
 acriores et feminae languidius refulgentes. in masculis 93

§ 92: Isid. XVI 14, 1. Th. lap. 18. (Strabo XV 1, 69 p. 718.
 Athen. XII 55 p. 539^d). — cfr. Th. lap. 30. 31.

1 sardoniche *Bas.* -yce *Bav.* -niche *dhC.* -nice *L.* | indica
om. a. 2 eni *B.* | omentum *B.* *an* punctum, *ut* § 83?
 5 abdicavit *BSJ.* 6 lacteis *BdhS.* -eis et zonis *L.* -eis
 zonis *v(D).* 7. 8 conceptu *La.* 9 sarda *BS.* sarde (-dae *v*)
 natura *rv.* | differenda *om. BS.* | huic—10 nomine *BS.* diuidue
 (-uae *v*) ex eodem nomine *rv. dist. ego.* 10 quapropter om-
 nium obiter gemmarum ardentium *dhv.a.G.* | omnium *del. G.* |
 gemma *B¹.* 11 indicanda natura *BS.* -canda *rG.* natura
 indicanda *dhv.* 12 principiatū *B.* 14 hoc *BS.* id *rv.* |
 acaustoe *BS.* -ti (*B²*) *H.* acrustes *dh.* curuste *a.* apyruste *L.*
 -tae *v.* -roti *B¹.* | uocati *dhv.a.S.* 14. 15 & garamantici
Bdhv. om. r. 15 carchedonios *dhv.* carced- (-iuf *B¹*) *BL.*
 calced- *a.* | uocare *a.* -ant *dhHBrot.* 16 magnae *om. B.*
cfr. V 40. XIX 152. 16. 17 et (ent *a*) abamdicos *La.*
 17 yn *a.* | orthosia *B²dhB.* hortho- *B¹.* orcho- *a.* orchosiaca
 (orth- *v*) *Lv.* | cariae *BS.* *cfr. § 103.* arce *L.* caute *dhv. om. a.*
 18 alabandif *BBas.* -des *adhB.* abamdicos *Lv.* | mascu-
 lini *a.* 18. 19 appellati acrius (*sic d*) *HBrot.* 19 & *r*
 ac *r.* at *dv.* | languidus *a.* minus *B.* *cfr. § 94 extr.*

quoque observant liquidiores aut flammae nigrioris et quosdam ex alto lucidos ac magis ceteris in sole flagrant-
 tes, optimos vero amethystizontas, hoc est quorum extre-
 mus igniculus in amethysti violam exeat, proximos illis,
 quos vocant syrtitas, pinnato fulgore radiantes. inveniri
 94 autem ubi maxime sit solis percussus. Satyrus Indicos
 non esse claros dicit ac plerumque sordidos ac semper
 fulgoris retorridi, Aethiopicos pingues lucemque non fun-
 dentes convulso igne flagrare. Callistratus fulgorem
 carbunculi debere candidum esse, ut positus extremo visu
 nubilante sit, si attollatur, exardescere fulgore — ob id
 plerique hunc carbunculum candidum vocare, eum, qui
 95 languidius lucet, lignyzontem —; Carchedonios multo mi-
 nores esse, Indicos etiam sextarii unius mensura cavari.
 Archelaus Carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igni
 vel sole et inclinatione acrius quam ceteros excitari;
 eosdem obumbrante tecto purpureos videri, sub caelo

§ 93: Isid. XVI 9, 5. — cfr. Plin. infra § 182.

1 liquidiores B^a. cfr. § 130. -ris Ldhv. an liuidiores, ut § 170? | aut B. alios rv. | & B. alios et rv. 2 ex alto B^s. ex (et a) alio adh^h. om. Lv. | lucios a. lucidius cod. Poll. v.a.H. | ag B. 3 optimos—5 radiantes om. a. | amethystizontas hv. -tos d. -stozontas L. -stontas B. 5 syrtitas v(S). -ites LD. fyrtil B. sititas H. | pinnato B¹dhv(S). penn- B²L. innato H. 6 ubi S e coni. J. ibi BD. ubicumque rv. | fit B¹S. vbi fit B²D. om. rv. | percussu dhv.a.S. indicis a. 8 horridi dHBrot. 8. 9 fundentes S. euntel B. omittentes fundentes adh. emittentis (-tes v) sed Lv. emit- tentes aut fundentes sed H. 10 ut positus BS. positi (-itti a) G. posuit Lv. 11 nubilante sit si ego. -ntel B. -nte se J. -ntis S. -ntes ita a. -ntem si G. -ntem et si ita Lv. -ntem ac si d. | attollatur dv. -llat BS. tollatur r. | ex- ardescere fulgore BS. -centem rv. | dist. S. 12 pleriq. BS. a plerisque rv. | uocare eum BS. uocari rv. 13 languidus B¹. -dos ex inuidis a. -dius ex indicis dh. -dius et (ac v) liuidius L (add. ex indicis v.a.S). | luc& BS. -ent rv. | ligny- zontem S(D). -nyizontem J. -nizonte B. lithizontas (hB. liuizonias L. -icontas v. lichonias a) appellari rhv. | calce- donios adh (item infra). 14 etiam ego. -am in BdHG. -am rv. | mensura ll.hv. -ram d(?)G. 15 nigris B¹. -ri B². 17 umbrante v.a.S. | et tecto purpureo a.

flammeos, contra radios solis scintillare, ceras signantibus
 his liquescere, quamvis in opaco. multi Indicos Carche- 96
 doniis candidiores esse et e diverso inclinatione hebetari
 scripsere, etiamnum in Carchedoniis maribus stellam intus
 5 ardere, feminas fulgorem universum fundere extra se, Ala-
 bandicos nigriores ceteris esse scabrosque. et circa Mi-
 letum nascuntur in terra coloris eiusdem, ignem minime
 sentientes. Theophrastus auctor est et in Orchomeno 97
 Arcadiae inveniri et in Chio, illos nigriores, e quibus et
 10 specula fieri; esse et Troezenios varios intervenientibus
 maculis albis, item Corinthios, sed pallidiores e candido;
 a Massilia quoque inportari. Bocchus et in Olisiponensi
 erui scripsit, magno labore ob argillam soli adusti. —
 (26) Nec est aliud difficilius quam discernere haec genera; 98
 15 tanta est in iis occasio artis, subditis per quae tralucere
 cogantur. aiunt hebetiores, in aceto maceratos XIII die-
 bus, nitescere totidem mensibus durante fulgore. ad-
 ulterantur vitro simillime, sed cote deprehenduntur, sicut
 aliae gemmae; fictis enim mollior materia fragilisque est.
 20 centrosas cote deprehendunt et pondere, quod minus

§ 96 extr.: Th. lap. 19. — § 97: Th. lap. 33. 18.

1 et scintillare dhv.a.S. 2. 3 carchedoniis v. charce-
 donif B. carc- L. calc- a. 4 stellas av.a.S. 6 scabros a.
 6. 7 & circa miletum BS. et circū pletū ah. om. Ldv.
 7 in terra (-as a) BaS. in icira d. et in thracia Lhv. 9 chlo
 B¹. chyo L. | illos om. B(a?). sed cfr. Theophr. | quibus BdhB.
 -usdam rv. 11 sed BS. et adhH. ex Lv. | pallidiores e
 ego. cfr. Theophr. et § 110. -ores et dhH. -ores BS. -ore
 rv(D). | candidos Ldhv.a.S. 12 a BS. om. rv. (a—inportari
 del. H). | i (pro in) B. om. v.a.H. | olyssipone (vel ulixip-)
 v.a.H. 13 erui BdhH. herbis a. om. Lv. | foli BhS. -lis a.
 -le Ldv. | adusti BS. -ti (-tis av) saltibus rv. 15 iis v.
 illif BS (ortum ex inif). eis dhC. his a. hic L. 16 hebe-
 tioref BdhS. ab ethiopis (ethyo- L) r. ab aethiopibus hebe-
 tioref v. 18 sicut—20 deprehendunt om. La. 19 fictif
 enim mollior BS. factitiae mollior enim dhv. | fragilisq. est
 BS. et fragilis et (om. d) dhv. 20 centrosas BS. -osa dhv. |
 cote BS. scobe dv. scobe h. | dephendu^N B. deprehenduntur
 v.a.S. -ditur dh.

est in vitreis, aliquando et pusulis argenti modo relucetibus.

- 99 (27) Est et anthracitis appellata, in Thesprotia fossilis, carbonibus similis. falsum arbitror quod et in Liguria nasci prodiderunt, nisi forte tunc nascebantur. esse in iis et praecinctas candida vena tradunt. harum igneus color ut superiorum, sed peculiare quod tactu velut intermortuae extinguuntur, contra aquis perfusae exardescunt.
- 100 (28) Cognata est et sandastros, proxima natura eius, quam aliqui Garamanticam vocant. nascitur in Indis loco eiusdem nominis. gignitur et in Arabia ad meridiem versa. commendatio summa quod veluti in tralucido ignis optentus stellantibus fulget intus aureis guttis, semper in corpore, numquam in cute. accedit et religio narrata siderum cognatione, quoniam fere pliadum hyadumque

§ 99: (cfr. Plin. infra § 189). Isid. XVI 14, 2. — § 100: Isid. XVI 14, 3.

1 in om. dv.a.S. | pufulif B¹a.S. -stulis rv. 1. 2 more lucentibus BS. 3 antracitif B. | thesphorotia B. 5 prodiderunt BS. tradi- Ldhv. tur adi- a. 6 iis dhv. if B¹D. his r. | praecinctas Ba.S. -tae dhC. -ti Lv. | tradunt BS. -tur rv. | harum BdhaG. horumque (har- Verc.) Lv. 7 color est ut L. | sed BS. est dhv. est quod a. om. L. | peculiare B¹. | quod BLdhS. sed a. quidem quod v. | tactu B. iactatu a. -atae (Verc. -ti B) in ignem (-ne h) dhIsid.B. lacte Lv(D). lacte in igne cod. Poll. 8 intermortuae a. -tui Lv.a.Verc. | perfusa a. -si Lv.a.Verc. 10 & BS. om. r. huic dhv. | sandastros Lv(S). cfr. index. -sirus Isid. scandafirof B¹. -darefvs B². sandari sa a. -resus dhH. | proxima ego. cfr. § 93. 110. XXXVI 198. pro BD. om. rv. | natura eius ego. -ra ut B a.D. om. Ldhv. cfr. § 92. 11 cū aliqua a. | garamanticam BJ. -titen dhv. -titim r. | in indis LaS. in india dhIsid.v. om. B. 13 uelut hv.a.S. | intra lucida a. 13. 14 ignif optentuf (-tu B²) BadhH. om. Lv. 14 stellantibus BS. -tes (still- a) rv. celantesque se (om. d) dhH. | fulg& intuf BS intus (trans dhH) fulgent rdhv. | aureif guttif BS. aureae (-ree L. -re a) guttae (-tte r) rdhv. 15 & BS. om. rv. | narrata a dhv.a.S. 16 cognatione ll.S. -one ab inspectoribus cod. Poll.v. | pliadū BS(D). stellarum rv. del. J. | hyadumque ll.S(D). -dum v(J). om. dh.

dispositione ac numero stellantur, ob id Chaldaeis in
 caerimoniis habitae. et hic mares austeritas distinguat 101
 et quidam vigor adposita tinguens; Indicae quidem etiam
 hebetare visus dicuntur. blandior feminis flamma, allu-
 5 cens magis quam accendens. sunt qui praeferant Arabicas
 Indicis fumidaeque chrysolitho similes illas dicant. Isme-
 nias negat poliri sandastros propter teneritatem, et ob
 id magno venire. sunt qui has sandrisitas vocent. inter
 omnes constat, quantum numero stellarum accedat, tantum
 10 et pretio accedere. — Adfert aliquando errorem simili- 102
 tudo nominis sandaresi. Nicander sandaserion vocat,
 alii sandareson, quidam vero hanc sandastrum, illam
 sandaresum, in India nascentem illam quoque et loci
 nomen custodientem, mali colore aut olei viridis, omnibus
 15 improbatam.

(29) Ex eodem genere ardentium est lychnis appel- 103

§ 101 extr.: Isid. XVI 14, 3. — § 102: Nicand. fragm. 102
 (OSchneider). — § 103: Isid. XVI 14, 4. Solin. 52, 58. Prisc.

2 cerimonia adh. | distinguat B. -uit dhB. -ncta rv. an
 distinguunt? 3 & quidam BS. siquidem dh. qui- a. quodam
 Lv. | uigore Lv.a.S. 4. 5 allucens BS. alliciens rv.
 6 fumidaeque B(S). cfr. § 127. -doque dhH. numidaeque Lv.
 -dieq, a. in B lac. usque ad dicant. | chrysolitho dhv. cryso-
 litho L. crisolitis a. | similes (miles a) illas aD. similis L.
 illas similes dhv. | dicant dhH. -cunt Lav. 6. 7 smenias
 negant a. 7 sandastros Lv(S). -daricos a. -dareson dhH.
 fardarfirof B. 8 magno uenire ll.v(S). in magno errore
 dhB. | haf BS. om. rv. | sandrisitas (and-B) BS. sandasitas r.
 -ta v. -areson B. -aricas dhH. | uocant aB. 10 errorem
 aliquando av.a.S. 11 sandaresi (and-B) BS. -daser rv.
 -dasel dH. | nicander LS. quod nicander (H. -ancer a. -anor v.
 meander d) adv. in B lac. usque ad illam sandaresum (v.12.13). |
 sandaserion L(a?)B(S). -dareseon dhH. -sion J. -depherion
 v. | uocat dhH. -ant a. -auit Lv(D). 12 alii sandareson
 (-rareson L) Ldhv(H)J. om. a. alii sandaseron B(S). | san-
 dastrum LaD. -stron hv. -sereon d. 13 sandarcesum a. |
 nascentum a. -tis (propter omissionem) B. | illam — 14 custo-
 dientem om. B. | an ipsam quoque? om. d. 14 magni B. |
 colori aut a. color iam ut Lv.a.B. 16 est BS. om. rv. |
 lychnis dhman. Dal. H. cfr. index et § 104; item Isid. et cod.
 Guelf. Solini. licnif B. lychnites (lich- a) rv(D). aliter XXXVI 14.

lata a lucernarum adsensu, tum praecipuae gratiae. nascitur circa Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis. quidam remissio-
 104 rem ad se rapere. — (30) Hoc idem et Carchedonia facere
 dicitur, quamquam multo vilior praedictis. nascitur apud
 Nasamonas in montibus, ut incolae putant, imbre divino. 10
 inveniuntur ad re-
 percussum lunae maxime plenae, Cartha-
 ginem quondam deportabantur. Archelaus et in Aegypto
 circa Thebas nasci tradit fragiles, venosas, morienti car-
 boni similes. pоторia ex hac et ex lychnide factitata in-
 venio, omnia autem haec genera contumaciter sculpturae 15
 resistunt partemque in signo cerae tenent.

perieg. 1071. (cfr. Orph. Lith. 271 sqq. κηρ. p. 141. Damig. 28). —
 Solin. 52, 59. — § 104: Isid. XVI 14, 5. — ibid. 4. 5. Solin. 52, 60.

1 ab LD. | adsensu ego. abf- B¹. aff- B²S. assensū a.
 accensu dhH(J). -sarum Lv. | tum BaS. tamen dhH. om.
 Lv. | praecipua gratia v.a.H. 2 orthosia a. | totamque L. |
 caria BdH. cana a. carmaniam L. -ia v. 3 india a.
 4 secunda dhv.a.S. | bonitatem B¹. | quae BS. om. rv. | eff&
 BS. esse a. est Ldhv. | iouis ll.S coll. XXI 59. 61. -uia h.
 ionia dH. -nis v. 5 appellata a praelatis floribus dhv.a.S. |
 et—8 rapere om. a. | alias BLv(S). inter has dhH. | differen-
 tiam dhHBrot. 6 purpuram BS. -ra Ldhv. (an recte? cfr.
 § 93. 133. 169). | radiat dhHBrot. | cocco Ldhv.a.S. | haf BS.
 a Ldhv. 7 cartharum BVen. | fila B²Lv(S). cfr. Solin. Isid.
 filia B¹. folia dhH. 8 carchedonia (charce-B) S. calce- adh.
 carcedonius (carche- v) Lv. 9 praedictus B. | ad BSJ.
 10 ut om. BJ. | ymbre L. om. BJ. cfr. Isid. | diuinae B¹. -na B².
 -ne J. 11 inuenitur dhv.a.S. | plane a. -neque L. 11. 12
 carthagine BU 844. 12 deportabatur dhv.a.S. 13 circha
 B. | tradit BdH. -idit rv. | morienti om. a. -tibus [carbonibus]
 dhHBrot. 14 ex (et ex dh) hac & BdHS. et ex hac parte a.
 uasa ex (et ex v) hoc lapide et Lv. | lychnide S. licnide (lign-
 1) B. lychnite (lich- a) rv(D). 15 contumaciter sculpturae
 vl- B²) B(L?)Solin.S. sculpturae (scul- dh) contumaciter ad
 . 16 in signo cerae (-ra B) BaadHS. cerae in signo Lv. |
 (pro tenent) B. retinent U 844. sed cfr. § 148.

(31) E diverso ad haec sarda utilissima, quae nomen 105
 cum sardonyche communicavit. ipsa vulgaris et primum
 Sardibus reperta est; laudatissimae circa Babylona. cum
 lapicidinae quaedam aperiantur, haerentes in saxo cordis
 5 modo reperiuntur. hoc metallum apud Persas defecisse
 tradunt, sed inveniuntur compluribus aliis locis, ut in
 Paro et Asso; in India trium generum: rubrae et quas
 pionias vocant ab pinguitudine; tertium genus est quod
 argenteis bratteis sublinunt. Indicae perlucent, crassiores 106
 10 sunt Arabicae. inveniuntur et circa Leucada Epiri et in
 Aegypto quae brattea aurea sublinuntur. et in his autem
 mares excitatius fulgent, feminae pigriores et crassius
 nitent. nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequen-
 tior — hac certe apud Menandrum et Philemonem
 15 fabulae superbiunt —, nec ullae traluentium tardius sub-

§ 105: cfr. Solin. 11, 27. Isid. XVI 8, 2. — Th. lap. 30. —
 extr.: cfr. Ctesias Indic. ap. Phot. bibl. 72 p. 145 (fragm. ed. Baehr
 p. 248 § 5). Orph. Lith. 614. — § 106: cfr. Th. lap. 30. Menand.
 fragm. inc. 347 (Meineke).

1 ad om. B. | hec a. hoc HBrot. 2 sardonychem B¹. |
 ipsa BS. -sa gemma rv. | et om. L. 3 est ego. in B. sed
 rv. | laudatissimae D cum U 845. -ma Ladhv. datissime F
 (hic rursus incipiens). utilissimae B. | babylona B¹J. -nia B².
 -nam S. -niam dhv. -bilonia F. -niam r. | dist. S. 4 lapi-
 cidinae hH. -pidine a. -dicinae rv(D). | aperiantur ego coll.
 Theophr. appellantur BS. aperirentur (apar-F) rv(D). | haerens
 dhv.a.S. | saxi corde v.a.H. 5 modo om. Lav.a.H. | reperiun-
 tur BS. -rtae D. om. rv. | hoc BFdhH. hocque (hoc a) modo
 rv. 6 tradunt BS. -datur rv. | inuenitur La. | ut — 7 asso
 om. a. | ut BS. sicut rv. 7 paro ll.G. ephiro dh. epiro B.
 ephyre v. | et ossa F. eta L. | rubrae & quas BS. -bri (-brum
 dhv) et quod rdhv. 8 pionias B²S. -iuf B¹. dionium Fdh
 Brot. -num (dyo- L) rH. demium v. | pinguitudine (-tude B¹)
 BFS. -guedine rh²v. magnitudine dh¹H. | genus est BS. om.
 rv. 9 sublinuntur dhv.a.S. | perlucete Lav.a.B. | crossiores
 B². 10. 11 circa aegyptum dhv.a.S. 12 excitatus av.a.B. |
 fulgent — pigriores om. B. | an pinguiores? | & B (= etiam).
 om. r. sunt et dhv. 14 hac Bdhv. ac F. om. r. | & file-
 monem Ba. om. L. 15 ulla (illa d) est e (ex h. om. dH)
 FdhHBrot. | translucetium (G. -ti v) B²Lv.a.J. | quae tar-
 dius dhHBrot. 15 et p. 428, 1 subfusae BS. suffusa a. -so rv.

fusae umore hebetantur, oleoque magis quam alio liquore.
107 damnantur ex iis melleae ac validius testaceae.

8. (32) Egregia etiam nunc sua topazo gloria est, e
virenti genere et, cum primum reperta est, praelatae
omnibus. accidit in Arabiae insula, quae Cytis vocabatur, 5
in quam devenerant Trogodytae praedones fame et tempe-
state fessi, ut, cum herbas radicesque foderent, eruerent
108 topazon. haec Archelai sententia est. Iuba Topazum
insulam in Rubro mari a continenti stadiis CCC abesse
dicit; nebulosam et ideo quaesitam saepius navigantibus 10
nomen ex ea causa accepisse, topazin enim Trogodytarum
lingua significationem habere quaerendi. ex hac primum

§ 107: (cfr. Orph. Lith. 280. κηρ. p. 142). Isid. XVI 7, 9.
Agatharch. peripl. mar. Erythr. p. 54. Diodor. III 39, 4. 5.
Strabo XVI 4, 6 p. 770. — § 108: Xenocrat. ap. S. Ambros.
expos. in psalm. CXVIII 16, 41 p. 1182 (Bened.) p. 1438 (Migne).
Stephan. Byz. s. v. Τοπάζιον. cfr. Plin. supra § 24. VI 169.

1 hebetetur dh H Brot. | oleaeque BS. | olio B¹. | umore
BS. 2 ex — 3 egregia om. B. | iis dv. his FLah D. | ac F
La. et dhv. | ualdius J. cfr. XXXIV 178. 3 aegreia F².
-ria F¹. | etiamnunc dh H. -num BFLv(S). nunc etiam a. |
sua BS. de a. om. rv(D). | topazo BFS. -zio r C. -atio v
(item infra). | e ego coll. Isid. om. BS. suo rv(D). 4 primum
BS. om. rv(D). | praelate Fa. -ta L. 5 accidit BS. id
(in a) acc- adh v. ad (del. F²) accidat F. om. L. | cytis H ex
VI 170 (sed lectio incerta). chitis a C. cithis F. chytis Lv.
echitif B (an recte? ut eadem insula sit quae Ophiodes Aga-
tharchidi, Diodoro, Straboni). | uocabatur B²S. -bantur B¹.
-catur rv(D). 6 quam BFS. qua rv. | deuenerant BS. om.
rv. | trogodyte a. -dite (ergo- F¹) F. trago- L. | cum (del. H)
diutius fame dhv.a.S. | et om. La. 7 pressi Lv.a.S. prae-
a. | ut BS. om. rv. qui D. | cum om. dhv.a.H. | effoderent dh
v.a.S. | eruerent S e coni. J. -runt ll.v(D). 8 topazon BS.
-zion C. -zum F. -zium r. | archilai B. | topazum BFS. -zon
G. -zium r. -zion dh C. 9 continenti BLS. -te rv. cfr.
IV 64. (V 93); contra III 140. V 28. 78. 140. | stadiis (om. B)
ccc ll.v(S). diei nauigatione dh H. 10 dicit BS. tradit
rv. | saepius BS. -pe Fha G. -pe a Ldv. 11 topazin ll.v.
-zum d. -zium h. τοπάζειν D. | enim — 12 quaerendi ll. Isid. v.
m. a. topazin — quaerendi del. U 846. cfr. Salm. p. 763^a B.
rtasse deletis iis: topazon ex hac primum e. q. s.). | trago-
tarum L. trodit- F¹.

inportatam Berenicae reginae, quae fuit mater sequentis Ptolemaei, ab Philone praefecto; regi mire placuisse et inde factam statuam Arsinoae Ptolemaei uxori quattuor cubitorum, sacratam in delubro, quod Arsinoeum cognominabatur. recentissimi auctores et circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt et duo genera eius faciunt, prasoides atque chrysopteron, simile chrysoprasso. tota enim similitudo ad porri sucum derigitur. est autem amplissima gemmarum. eadem sola nobilium limam sentit, ceterae Naxio et cotibus poliuntur. haec et usu atteritur.

(33) Comitatur eam similitudine propior quam auctoritate callaina, e viridi pallens. nascitur post aversa Indiae apud incolas Caucasi montis, Hyrcanos, Sacas, Dahas, amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordium plena, sin-

§ 109 extr.: Isid. XVI 7, 9. — § 110: Isid. XVI 7, 10. (cfr. Diosc. V 159). Solin. 20, 14.

2 ptolaemaei B. | a dhv.a.J. | philone S. fil- B. phyl- L. philemone adv. pilemune F. | regi BFS. -gis rD. -gis ac v.
3 actam B. | arsinoae dhG. -nae B. -noe Fv. arsi L. om. a. | ptolemaei (-laem- B) v. -met F. -lomaei (-mei a) r. add. philadelphi (-dhelphi F. -delfi a. phyladelphi L) rdhv. a.D. cfr. U 847. 4 arsinoeum D cum U 847 ex XXXVI 68. aureum ll.v. 5 recentiffi B¹. -ssimus F. in a lac. usque ad derigitur (v. 8). 5. 6 nabastrum B. alabastre Lv.a.C.
7 prasoides D. -den S. -dem v. prassioden B². -de B¹. tra-soide L. -suidu F. | crysopteron L. chrysote- dh. dirisoterun F. | similem dhv.a.S. | chrysoprasso hH. cfr. § 113. -asso (cryfo- B) BLd. -asio v. -paro F. 7. 8 eius enim tota (om. d) dv.a.S. 8 derigitur B¹. dir- rv. 9 sola Bdhv. -lam F. om. r. | nobilissima B¹. -marū B². 10 cetera a. | naxio H coll. XXXVI 54. -xo B¹Fa. -xiis G. laxo B²Lv. | et (del. G) cotibus ll.(G)H(J). et cote hv. del. S. an e cotibus? 12 comitatur — 12. 13 auctoritate om. a. 13 callaina BS. cfr. index. -ica Solin. et Isid. -ain F. -amis a. -ais Lv. | e BFG. om. rv. | uiridis a. -de v.a.G. | palleus a. | auerso indie a.
14 infulas Lv.a.B. | hyrcanos — dahas om. B. | hyrcanos D cum U 848. phycaros LH. phic- av. pirachos F. | sacas dahas FS. ac asdathas (-tas G) Lv. sas datas a. sacas (satas d) apud dacas dh. apud sacas et dahas H cum Salm. 15 et p. 480, 1 sincerior multo (-toque d) dhv.a.S. nicarior a.

cerior praestantiorque multo in Carmania, utrobique autem in rupibus inviis et gelidis, oculi figura extuberans leviterque adhaerescens nec ut adnata petris, sed ut adposita. 111 quam ob rem scandere ad eas pigritia pedum equestres populos taedet, simul et periculum terret; ergo fundis e longinquo incessunt et cum toto musco excutiunt. hoc vectigal, hoc gestamen in cervice, digitis gratissimum norunt, hinc census, haec gloria a pueritia delectum numerum praedicantium; in quo varia fortuna quidam ictu primo cepere praeclaras, multi ad senectam nullas. et 10 venatus quidem callainis talis est. sectura inde formantur, 112 alias faciles. optimis color smaragdi, ut tamen appareat alienum esse quod placeat. inclusae decorantur auro, aurumque nullae magis decent. quae sunt earum pulchriores, oleo, unguento, etiam mero colorem deperdunt, 15 viliores constantius repraesentant, neque est imitabilior

§ 111: Isid. XVI 7, 10. — § 112: Isid. XVI 7, 10. Solin. 20, 14. — § 113: Isid. XVI 7, 4. (Th. lap. 37?). — cfr. Plin. supra § 77.

1 multo *om.* Ldhv.a.S. multo — autem *om.* a. | carmania Bv(C). -minia F. camania L. germ- dh(Isid.)B coll. Solino. 2 g&idif B. | oculorum La. 3 adhaerescens *ego.* -refunt B¹. -rens rv. *de mendo* cfr. § 117. | nec — p. 431, 1 uutri *om.* a. | adnata ll.S. adgn- hBrot. agn- C. ann- dv. 4 quapropter dh v.a.H. | eam dhv.a.S. | pigria B¹. -ri B². 5 fundis BG. eundis F. euntes Ldhv. | e Bdhv. et F. ed L. 6 et cum — excutiunt *om.* B. 7 hocque v.a.H. | est tamen F. est gestamen dhHBrot. | digitif BJ. dici- F. et (ac H) digi- dH. diutius Lv. diuites G(S). -tis D. 8 norunt BLv(S). *om.* H. in Fdh lac. usque ad totus uero (§ 118 init.), sed in §§ 113. 114. 115 praebent dh pauca supplementa ex Isidoro licenter compilata. | hinc BS. hic L. is v. | sensus L. | a del. B². | delectorum v.a.S. 9 dist. ego. 10 multi Bv. -to L. | ad senectam BS. in secundo Lv. insectando G. 11 uenatus BG. *om.* Lv. | callainif B¹S. -ain hif B². -aides Lv. -dis G. | talif est BS. -li Lv. -lis G. | inde BS. *om.* Lv. an lacuna? cfr. § 118. 12 faciles BS. fragiles Lv(J). cfr. § 121 extr. XXXVI 160. | optimus v.a.S. | color Bv. odor L. | appareat — 13 esse BS. -ret ex alieno est Lv. 13 placeat BS. -ant Lv. 14 aurum quae B. 15 etiam ll.S. et etiam v. et C. 16 utiliores B. | repraesentant Lv. se praestant BD. (an constantia eius praestant? cfr. § 199).

alia mendacio vitri. sunt qui in Arabia inveniri eas dicant in nidis avium, quas melancoryphos vocant.

(34) Viridantium et alia plura sunt genera. vilioris 113
turbæ prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis
5 abhorret, tertium virgulis tribus distinctum candidis.
praefertur his chrysoprasos porri sucum et ipsa referens,
sed haec paulum declinantem a topazo in aurum. huic 109
et amplitudo ea est, ut cymbia etiam ex ea fiant, cylindri
quidem *et* creberrime. — (35) India et has generat et 114
10 nilion, fulgore ab ea distantem brevi et, cum intueare,
fallaci. Sudines dicit et in Sibero Atticae flumine nasci.
est autem color fumidae topazi aut aliquando melleae.
Iuba in Aethiopia gigni tradit in litoribus amnis, quem
Nilum vocamus, et inde nomen trahere. — (36) non
15 tralucet molochitis; spissius viret ab colore malvae

Solin. 52, 62. — § 114 extr.: Isid. XVI 7, 11. Solin. 33, 20. Prisc.

1 mendacio *G.* -atio *B.* aut mendacior *Lv.* | eaf *BLv.*
prassiū *a.* 2 dicant *LaG.* -cunt *Bv.* | in—uocant *om. a.* |
melancoryphos *B e Solino.* -pos *B.* -cholicos *Lv.* 3 et alia
—4 prasius *om. a.* | uilioris *BS.* -rique est *L.* -ris est *G.* -ri
est *v.* 4 prasius *dhv.* -staf *B.* -ssius *L.* (*add. dh* pro uiri-
ditate coloris ē sed uilis; *cfr. Isid.*). | punctis *a.* 5 tertium
est *dh HBrot.* | distinctū uirgulis (*om. tribus*) *dh.* | candidis *Ba*
dhH. est candidum *Lv.* 6 his *om. a.* | chrysoprasos *ego.*
-sus *S.* -sius *v.* -aso *Ba.* chrysoprassius *L.* | porri sucum *om. a.* |
referens *BG.* -nte *Lav.* 7 sed *Lav.* & *B.* | haec *BG.* hec *a.*
et *Lv.* | declinantem *a.* -ante *BL.* -ans *v.* -at *J.* (*fort. candidis*
praefertur his, chrysopraso ... referente, set hac paulum decli-
nante, abl. absol.). 8 ex *om. a.* 9 & *ego.* *a B¹.* *om. rv.* |
creberrime *S cum vet. Dal.* -mi (*creuerr- B¹*) *B.* celerrime *L*
av. | india has *av.a.G.* 10 nilion *B.* | fulgore—11 nasci
om. a. | fulgore *BG.* -ris *Lv.* | ab ea distantem *BS.* si ante
habeas *Lv.* hebeti ac *G.* | breui *BG.* -uis *Lv.* | cum *Lv.*
om. B. 11 fallacis *v.a.G.* | dicit *BG.* uero dicit *Lv.* | sibero
BS. syuero *Lv.* | galatiae *U 849 e Procop. de aed. 5, 4.*
12 melle *B.* -lle *a.* 13 tradit et *v.a.G.* 14. 15 non tralucet
om. a. *ad antecedd. referunt BD.* 15 molochitis *BLS.* -tis
tralucet *a.* -tes *dh (lac. expleta ex Isid.) B.* malach- *v.* | uir &
BJ. -ens *Lav.* uirens et crassius (*-ior Isid.*) quam smaragdus
dhH (sumpta ex Isidoro, qui sua sumpserat ex Solino, apud
quem crassius pro spissius uiret). | ab *BS.* *a rv.*

nomine accepto, reddendis laudata signis et infantum custodia quodamque innato contra pericula medicamine. —
 115 (37) Viret et saepe tralucet iaspis, etiam victa multis antiquitatis gloriam retinens. plurimae ferunt eam gentes, smaragdo similem Indi, Cypros duram glaucoque pingui, Persae aëri similem, quae ob id vocatur aërizusa; talis et Caspia est. caerulea est circa Thermodontem amnem, in Phrygia purpurea et in Cappadocia ex purpura caerulea, tristis atque non refulgens. Amisos Indicae similem mittit, Calchedon turbidam. sed minus refert nationes
 116 quam bonitates distinguere. optima quae purpurae aliquid habet, secunda quae rosae, tertia quae smaragdi. singulis Graeci nomina ex argumento dedere. quarta apud eos vocatur boria, caelo autumnali matutino similis; haec erit illa, quae aërizusa dicitur. [similis est et sardae, 15

perieg. 882. — § 115: Diosc. V 159. Isid. XVI 7, 8. Th. lap. 34. Dionys. perieg. 724. 784. cfr. Orph. Lith. 267 sqq. κηρ. p. 141. — § 116 extr.: Diosc. V 159. Orph. Lith. 613.

1 nomen accepit dñ Isid. | et—2 medicamine om. dñ Isid. | infantium a v. a. S. 2 quedam quae a(?). quadam L v. a. S. | pericula B a S. -la ipsorum L v. | post medicamine inseruit nascitur in arabia H ex dñ Isid. 3 pro uiret—totus uero (§ 118) ex Isidoro haec substituerunt dñ: iaspis de greco in latinum (lamium d) uiridis gēma interpretatur las quippe uiride penasin gēma int'pr. Est autem uiridis sicut smaragdus. s; crassi coloris. species ei' xvi. | etiam B J. -am si r v. | uicta J. -ta a G. uifa B. uictis a a. -tus a L v. 4 gloriam B J. tamen glo- r v. | retinet a. | plurima a. | eas a. 5 simile a. | indice (-cae v) cyprii L v. a. G. | durant a. dicunt L v. a. G. | glaucum pinguemque L v. a. G. 6 eris a. | quae B J. om. r v. 7 caspia B G. aspia a. iaspis L v. | est circa B(L?) J. om. a v. 8 & B S. om. r v. 9 triftis B S. om. L v. in a lac. usque ad 10 sed mi[nus]. | amisos G. -issof B. thracia L v. 10 calchedon H. -chadon B D. (cfr. § 73. 72). chalcidia L v. -cidon G. -cedon Lugd. 11 optima B a J. -ma ergo L v. 11. 12 aliquit B¹. quicquam L a v. a. S. 13 singulis B a S. -lis autem L v. 14 boria L a v(S). -rea C. doria B. | haec B a D. et haec L v. 15 quae uocatur L v. a. D. | arizusa B. eri- a. | dicitur a D. -cetur B. om. L v. hic add. fit autem et (del. D) sub diuo sicut et smaragdi a D. | similis—p. 433, 1 uiolas L a v. om. B. uncus ego posui.

imitata et violas]. non minus multae species reliquae
sunt, sed omnes in vitium caeruleae, ut crystallo similis
aut myxis, item terebinthizusa. quam ob rem praestan-
tiores funda cluduntur, ut sint patentes ab utraque parte
5 nec praeter margines quicquam auro amplexente. vitium 117
in iis est et brevis nitor nec longe splendescens et sal
et quae ceteris omnia. et vitro adulterantur, quod mani-
festum fit, cum extra fulgorem spargunt atque non in se
continent. reliquas sphragidas vocant, publico gemma-
10 rum nomine his tantum dato [quoniam optime signent].
9. totus vero oriens pro amuleto gestare eas traditur. 118
ea, quae ex iis smaragdo similis est, saepe transversa
linea alba media praecingitur et monogrammos vocatur;
quae pluribus, polygrammos. libet obiter vanitatem Magi-
15 cam hic quoque coarguere, quoniam hanc utilem esse

§ 117 extr.: Th. lap. 23. Martial. epigr. V 11, 1. — § 118:
Diosc. V 159. Isid. XVI 7, 8. (Damig. 13). — extr.: Diosc. V 159.

2 sunt B(L?) S. om. a v. | caeruleae B. ceraulea a. | ut B(a?) S.
et L. aut v. | chrystallo B. | similif BD. -les rv. 3 tereben-
thiszusa a. hic add. in proprio ut arbitror cognomine uelut e
multis eiusdem generis composita gemmis Lav. a. D. del. U 851.

4 ut sint BS. ut a. id est Lv. del. H. | ab utraque parte
BS. om. Lv. in a lac. usque ad nitor (v. 6). 5 nec praeter
BS. nec patentes (del. v) praeterquam Lv. | quicquam BS. om.
Lv. 6 iis v. if B¹ LD. hif B². | nec BS. et rv. | splendescenf
BS. -dentes a. -dens Lv. | et sal — p. 434, 9 aegyptia om. a.

7 quae — omnia BJ. omnia quae in ceteris Lv. | et vitro — 9
continet Lcod. Poll. v. om. B. cfr. § 96. 83. 199. 9 reliqua
BD. cfr. U 852. nec in (del. G) diuersa (-sae G) quae (quas C)
Lv. | sphragidas Bv. stra- L. 10 nomine BD. dominio in
(del. Bas.) Lv. | quoniam — signent Lv. om. B. uncos posui cum
U 852. 11 amuleto S. amal- B¹. amai- B². cfr. § 51.

XXX 138. (XXIII 20). amuletis B(D). maul- FLv. | gestare
eas traditur BS. traditur gestare FdhB. tradidit (-ditur v)
testari Lv. 12 ea BLv(D). eas F. eam B. | iis dv. his
H.D. | saepe BS. ope F. e petra L. -tra per v. et per dH.
et G. | transfuerfa BFG(S). -rsum dhv(H). uersa L. 13
monogrammos S e coni. J. -mma B. grammatias FLv.

14 polyclamos d. -calamos v. a. B. | licet HBrot. 15 arguere
B. sed cfr. § 54. 169. 192. XXX 1. XXVIII 114. XXV 25.
(XXXII 33. XXVII 57).

contionantibus prodiderunt. — Est et onychi iuncta quae iasponyx vocatur, et nubem complexa et nives imitata et stellata rutilis punctis. est et sali Megarico similis et velut fumo infecta, quae capnias vocatur. magnitudine XVI unciarum vidimus formatam inde effigiem Neronis thoracatam.

119 (38) Reddetur et per se cyanos, accommodato paulo
115 ante et iaspidi nomine a colore caeruleo. optima Scythica, dein Cypria, postremo Aegyptia. adulteratur maxime tinctura, idque in gloria est regum Aegypti; adscribitur et qui primus tinxit. dividitur autem et haec in mares feminasque. inest ei aliquando et aureus pulvis, non qualis sappiris; in his enim aurum punctis conlucet. —

§ 119: Th. lap. 55. Isid. XIV 3, 32. Solin. 15, 28. Th. lap. 31. 23. Isid. XVI 9, 7. Dionys. perieg. 1105.

1 onychipuncta FLhv.a.S. 2 iasponyx Bv. -nix L. ponix F. | imitata ll.v(S). in summitate dhH. | & BS. et est d. est et H. haec FG. quae Lv. 3 est et—similis om. B. | est et Ldhv(D). est F. et est S. et J. | sali cod. Poll.v(S). -le L. -lem FdhH. | megarico similis Lv(J). cfr. XXXI 87. similis megarico cod. Poll.S. metaticum F. imitata dhH. 4 ueluti dhv.a.S. | capnias Bv. apn- Fd. cadmias L. | magnitudine—6 thoracatam om. B. | magnitudine L. -dinem (-dinirem F) iaspidis (asp- F) Fdhv. | xvi FD. quindecim dhH. duodecim L. xi v. 5 uidimus dv. -demus Fh. -dimusque L. | formatamque v. | in Fh. | et figiem F. effigie h. 6 thoracata h. 7 an reddatur, ut VI 23. X 170. 208. XVII 37. XXVI 164? | cyanos BG. -no FC(D). ciano (cya- v) dhv. grano L. | accommodato BFG(S). praem. gratia Lv(D). cfr. X 121. -data gratia dhH. 7. 8 paulante B¹. 8 & BS. om. rv. | iaspidi ll.S. -dis v. om. dhH. | nominato dhHBrot. | a B¹S. ac B². om. rv. | scytica B. sest- F. 9 maxime e B. 10 gloria est ego. cfr. V 11. -riam ll.v(S). -ria dhB. | regum BFS. rerum r. regis dhv. | aegypti BadhH. -tii v. -tia F. -tiarum L. | dist. S. cfr. Theophr. et XXXV 16. | & BS. ei La. om. Fdhv. 12 ei om. dv.a.G. | non om. SJ(errore). 13 sappiris J. -rif (-pph- B²) inest B. in sappiris (-pph- S) aS. in sapphirinis (sapis- F. saphyr- L) rdhv. | in his (B²D. if B¹. iis S) BS. om. F. aureis a. in sappiris dhH. saphyrus (sapphir- v) Lv. | aurū BFDhH. et aureis Lv. om. a.

(39) Caeruleae et sappiri, rarumque ut cum purpura. 120
 optimae apud Medos, nusquam tamen perlucidae. prae-
 terea inutiles sculpturis intervenientibus crystallinis centris.
 quae sunt ex iis cyanei coloris, mares existimantur.

5 (40) Alius ex hoc ordo purpureis dabitur aut quae 121
 ab iis descendunt. principatum amethysti tenent Indicae,
 sed in Arabiae quoque parte, quae finitima Syriae Petra
 vocatur, et in Armenia minore et Aegypto et Galatia re-
 periuntur, sordidissimae autem vilissimaeque in Thaso et
 10 Cipro. causam nominis adferunt quod usque ad vini
 colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam
 desinat fulgor, alii quia sit quiddam in purpura illa non
 ex toto igneum, sed in vini colorem deficiens. perlucet
 autem omnes violaceo decore, sculpturis faciles. Indica 122

§ 120: Th. lap. 37. Isid. XVI 9, 2. — § 121: Isid. XVI 9, 1.
 cfr. Th. lap. 31. Dionys. perieg. 1122. Isid. l. l. Th. lap. 30.

1 caeruleae & Bv(S). -li et FL. -leis hH cum antecedd.
 iungens). -las d. om. a. | sapphiri B²v.a.H. sapi F. -phyrus L.
 -phirus ceruleus a. -pphirorum HBrot. | rarumque ut BLhS.
 cfr. § 170. (XXII 93). -um quae d. quae H. raroque rv.

3 sculpturis (scvl- B²) BS. -turae (-re L) Ldhv. -tores a.
 salptures F. cfr. § 121 extr. 4 ex—mares om. B. | iis dhv.
 his FLaD. | cyanei dhB. ciani F. ueani a. uesa- L. resa- v.

5 alius—6 descendunt om. a. | aut quae BS. aut d. et Fv.
 om. Lh. 6 descendunt BS. -dentibus (G. disced- Lv) rv. |
 tenent indicae BS. indicae (in vicem L) tenent rv. 7 ara-
 bia a. -bia ex ea Lv.a.G. | qua ad. | petra ll.(B²)S. -traea
 h(?)B¹. -tria v. 8 uocantur B. | & BS. et in rv. | & BdS.
 in L. et in hv. om. r. | galatia BFdhv(H). gallia LG. -lla a.

9 autem om. B. autem atque dhv.a.G. | uilissimaeque F
 LG. -me a. -mae dhv. que B. | thaso ll.G. tharso v. tarso
 dC. 11 non accedunt dHBrot. | enim degustent HBrot. |

violam dhv. -la ll.S. cfr. VIII 121. IX 113. II 51. 12
 desinit dhHBrot. | fulgorque Lv.a.H. | alii quia S. aliqui Ba.
 -qua FdhH. om. Lv. de mendo cfr. XXXV 86 extr. | fit quid-
 dam BIsid.S. si quidem (-dam F) FdhH. quidam Lv. om. a. |
 illius Isid. 13 poto B. | igneum ll.Isid.S. in ign- H. igneus
 hv. | in BLv. om. r. | colore Fa. | deficiens—14 decore om. F. |
 perluceant (om. autem) a. 14 uiolatio B. -acio D. | decore
 B(a?)S coll. XXVII 99. colore Ldhv(D). de mendo cfr. § 123
 (nitor). 126. | scvlpturis B². sculpturi a. -re L. | indica BFS.

absolutum Phoenices purpurae colorem habet. ad hanc
tinguentium officinae dirigunt vota. fundit autem aspectu
leniter blandum neque in oculos, ut carbunculi, vibrantem.
93 alterum earum genus descendit ad hyacinthos; hunc co-
lorem Indi socon vocant, talemque gemmam socondion.
dilutior ex eodem sapenos vocatur, eademque pharanitis
in contermino Arabiae, gentis nomine. quartum genus
123 colorem vini habet. quintum ad vicina crystalli descendit
albicante purpurae defectu. hoc minime probatur, quando
praecellens debeat esse in suspectu velut ex carbunculo
refulgens quidam leniter in purpura roseus nitor. tales
aliqui malunt paederotas vocare, alii anterotas, multi
124 Veneris genam. Magorum vanitas ebrietati eas resistere
promittit et inde appellatas, praeterea, si lunae nomen
ac solis inscribatur in iis atque ita suspendantur e collo

-ia a. -icae (-ice L) Ldhv. 1 phoenices ego. -ciae D.
phenicis dh. fellif & B. felicis FaG (cfr. IX 127). om. Lv.
conici possit etiam floris (cfr. IX 125) vel illius (cfr. IX 135.
139). | habet BS. -ent rv. | an hunc? hancque d(?)v.a.S.
2 tingentium B. | fundunt d(?)HBrot. | autem (sc. colorem;
cfr. X 44) BaS. autem eum rv(D). -tem fulgorem J. (an
potius lucem ... blandam?). | aspectum BaS. 3 uibrantem
BS. -ant rH. -at v. 4 earum om. BSJ. 5 sacon dhr.
a.S. | socondion BFS. sac- LdhH. cfr. ind. -odion v. om. a.
6 dilutiorum (-or H) eadem et dhHBrot. | sapenes a.
-pinos Lv.a.H. | eademque BLS. -dem et dhv(H). -dem aG.
om. F. | pharanitis dhS. far- B. par- a. -tes v. paranytis L.
7 gentis arabiae (om. nomine) dhv.a.G. | genus—8 quin-
tum om. B. 8 uicina ll.S. -niam B. -nia v. 9 purpure F.
-ra La. | detectu a. deie- v.a.H. | hoc Bdhs. hoc et rv.
10 debeat BS. -bet rv. | in BFdhv. om. r. 11 quidam—
p. 437, 1. 2 ueneficiis om. a. | leniter Salm. cfr. § 122. 63. leui- ll.v.,
purpuram Salm. | nitor LdhIsid.v. int- F. color BS. cfr. § 129.
XXXIII 121. IX 134, de mendo supra § 121. 12 paederos
L. ponderotas F². -ratas F¹. cfr. § 129. | alii antheros L. aliis
anterotas B (sed post genam). 13 genam BFS. gemmam
Ldhv. add. quod (Lv. qui F. quo h. om. d) maxime uidetur
decere (B. de re Lv. et de re Fdh) et (om. F) specie (-ies
FdhH) et colore (-lose F. -los dhH) extremo (atremit F. eas
dhH. del. S) gemmae (-mmas dhH) FLdhv.a.D. om. B. del.
U 855. | eaf Bv(S). fas (sed post resistere) r. om. dhH.
15 ac ll.v(S). aut dhH. | inscribatur BS. scrib- Lv. sereb- F.
nferatur dhH. | iis dhv. if B¹(FL?)D. hif B². | e collo ll.G(S).

cum pilis cynocephali et plumis hirundinis, resistere veneficiis, iam vero quoquo modo adesse reges adituris, grandinem quoque avertere ac locustas precatione addita, quam demonstrant. nec non in smaragdis quoque similia promisere, si aquilae scalperentur aut scarabaei, quae quidem scripsisse eos non sine contemptu et inrisu generis humani arbitror.

(41) Multum ab hac distat hyacinthos, ab vicino tamen colore descendens. differentia haec est, quod ille emicans in amethysto fulgor violaceus diluitur hyacintho primoque aspectu gratus evanescit, antequam satiet, adeoque non inplet oculos, ut paene non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. — (42) Hyacinthos Aethiopia mittit et chrysolithos aureo fulgore tralucentes. praeferuntur his Indicae et, si variae non sint, Tibarenae. deterrimae autem Arabicae, quoniam turbidae sunt et variae, fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quae limpidae contigere, veluti scobe refertae. optimae sunt quae in collatione

§ 125: cfr. Solin. 30, 32. Isid. XVI 9, 3. — § 126: (cfr. Damig. 47). Isid. XVI 15, 2. cfr. Diodor. II 52, 3. — Solin. 30, 32.

collo e dhv(H). 1 cum pilis BS. capillis rv. | uel (pro et) dv.a.S. 1. 2 ueneficiis B²dhv. -cis rD. 2 uero om. dh HBrot. | quoque (om. modo) dhHBrot. | an prodesse? 2. 3 adituri grandine a. 3 quoque om. adHBrot. que h. | auertere—4 smaragdis om. L¹a. 4 demonstrans F. | nec non in BL²S. nam FdhH. nam e v. | quoque om. a. 4. 5 promirere F. prospere L(a?). 6 eos—contemptu om. a. | contentione FL. 8 ab ea v.a.S. om. adh. 8. 9 ab uicino (-nu B¹) tamen colore BS. tamen (om. a) e uicino rv. 9 se distendens L. | est BS. om. rv. 10 amethysto (amath- B) Bav. -tisto r. | diluitur BJ. -tur in a.S. -tur et in Fdh. -utus est in Lv. | primoque BS. -mo quoque rv. 11 satietur L. 12 marcens scelerius B. 13 nomine B¹. | tuacinto d. an et hyacinthos, ut § 114? 14 colore Lav.a.H. 14. 15 his chrisoleti indicae a. 15 si—16 turbidae om. a. 15 sunt F. | tibarenae BS. -ranae H cum Salm. zibaranae (-na F) Fdh. bactrianae Lv. 16 arabiae F. | sint et F. sunt a. | uariae Ba. -iae et rv. 16. 17 fulgentes interpellatae dhHBrot. 17 maculorum B¹. -ofum B². | lympidis Lv.a.G. 18 ueluti—refertae om. a. | scobe (-bae B) BJ. -bae (-be v) sua rv. | refertis L. | optima a. -mi dh. opimi F. | qui Fh.

aurum albicare quadam argenti facie cogunt. hae fundae
 includuntur perspicuae, ceteris subicitur aurichalcum.
 127 tametsi exiere iam de gemmarum usu. — (43) Appel-
 lantur aliquae et chryselectroae, in colorem electri decli-
 nantes, matutino tamen tantum aspectu. Ponticas de-
 prehendit levitas. quaedam durae sunt ac rufae, quaedam
 molles, sordidae. Bocchus auctor est et in Hispania
 24 repertas et quo in loco crystallum dixit ad libramentum
 aquae puteis defossis erui, chrysolithon XII pondo a se
 128 visam. — (44) Fiunt et leucochrysi interveniente candida
 vena. sunt et in hoc genere capniae. sunt et vitreis
 similes, velut croco fulgentes; vitro adulterantur, ut visu
 discerni non possint; tactus deprendit, tepidior in vitreis.

§ 127: Isid. XVI 15, 3. — § 128: Isid. XVI 15, 6. (cfr. Plin.
 infra § 172). — Isid. l. l.

1 auri B d. | albicare (-ificare d) quadam (quand- Fa) ar-
 genti facie cogunt FLadhv. albicare facie non argenti uiden-
 tur B. locus vix sanus; an quarum collatione aurum albicare
 facie noua argenti uideatur? | hae S. he B. om. rv(D).
 2 respicuae B. que persp- a. | orichalcum BLugd. cfr. XXXIV
 2. 4. 3 tametsi ll.S. -si iam v. iam (tam h) etiam dhH.
 om. a. | exiere iam de BS. expedere F¹. -pere de F². -perte
 (-parte h) de dh. -pertes Lv. om. a. 4 aliquae B(a?)S. -u
 rv. | chryselectroae (cry- B¹) B¹S. -tro (cry- B²) B²a. -tri hv.
 cryselectros L. crysoe lectore (-roe F²) F. 5 matutinus L
 v.a.G. | tamen tantum BS. tantum FdhH. om. rv. | aspectu
 BS. -tu iocundae F.. -di dhH. -dior a. -diore G. -tus iocun-
 dior Lv. 6 quaedam BS. -dam in iis (his FL) rv. | rufae-
 que (om. ac) dhv.a.S. | quaedam Lv. quae Ba. que F. om. dh.
 an aliae vel aliquae? 7 molles et dhv.a.S. | et om. B.
 8 repertas et ego. -tam BS. -tas rv. | dicit dhv.a.S. 9 de-
 fossis BLv(J). -fessis a. detosis F. depressis dh(?)H(D) ex
 § 24. | erui BS. erutam dhH. inde erutam (-tam e a. -tam
 et v) rv(D). an erui, etiam? | chrysolithon dhC. -tho a.
 -iton ll.v. 10 fiunt ll.v. an sunt? | leucochrysi (-crysi B)
 BdG. -ses La. -sae Fv. -soe D. 11 & in BS. in rv. cfr.
 § 118. | camnie a. | uitrei a. -reae iis coni. S. 12 ueluti
 adh.v.a.S. | fulgentes BaS. refu- rv. | uitro adulterantur BS.
 uitree (-eae v. -ei FdhH) uero rdhv. om. a. | ut om. B.
 13 possunt B². | actus a. actus (tac- v) autem Lv.a.H. | uitrei
 uis a.

(45) In eodem genere sunt melichrysi veluti per aurum sincero melle tralucente. has India fert, quamquam in duritia fragiles, non ingratas. eadem et xuthon parit, plebeiam sibi gemmam.

5 (46) Candidarum dux est paederos, quamquam quaeri 129
potest, in quo colore numerari debeat totiens iactati per
alienas pulchritudines nominis, adeo ut decoris praeroga-
tiva in vocabulo facta sit. sed tamen et suum genus
expectatione tanta dignum. coeunt quippe in tralucidam
10 crystallum viridis suo modo aër simulque purpurae et
quidam vini aurei nitor semper extremus in visu, sed
purpura coronatus. madere videtur et singulis his et
pariter omnibus, nec gemmarum esse ulla liquidior potest 130
iucunda suavitate oculis. haec laudatissima est in Indis,
15 apud quos sangenen vocatur, proxima in Aegypto, ubi

§ 129: cfr. supra § 84. Isid. XVI 10, 2. Solin. 33, 22. —
§ 130: Solin. 33, 23.

1 melichrysi adh. eli- F. melychr- B. -crisi L. | naeluti
B¹. qui ueluti dh HBrot. 1. 2 auro per sincerum mel coni. J¹.
de per cfr. § 98. an potius super? 2 tranfluente B²v.a.J.
-cent dh HBrot. | chas d. quas v.a.H. | fert BS. uult F. uolt
dh. mittit rv. | quamque F. | in om. a (an recte?). ad Lv.a.H.
3 duri a. iniuriam Lv.a.H. | fragilis L. -lem dh. agile a. |
non ingrataf BS. om. rv. | in eadem Fdh HBrot. | xuthon BS.
cfr. ind. xvi hos Fa. xythios L. xystion v. xanthi H. | parit
et a. om. dh HBrot. 4 plebeiam (-ia H) ibi gemmam (-ma H)
v.a.S. 5 pederor a. 5. 6 potest quaeri adh.v.a.S. 6 an
in dh.v.a.S. | quo BS. om. rv. | numerari—iactati om. a. | in-
numerari F. annu- L. 7 ut BaS. om. rv. 8 est Lv.a.S.
sit omnibus gemmis a. | sed tamen BS. est Fdhv. om. r.
9 quippe BS. enim Lv. om. rG. 9. 10 intus translucida
crystallis (-llus H) dh HBrot. 10 crystallum — 14 haec
om. a. | purpure BS. -ra rv(D). 12 semper coronatus B
SJ. | madere BLv(S). om. Fdh H. dist. S. | uidetur & singulis
BS. singulis uidetur Lv. uidetur Fh. om. dH. | his et ll.v(S).
et his dh H. 13 gemmarumque (om. nec) L. | esse BS. esset
F. est Ldhv. | liquidiore F. | potest BS. capitis Fd. -ptis hH.
-piti Lv. 14 suavitate ll.S. uani- dh H. suavis et v. | haec
BLS. om. rv. | in indis om. a. 15 sangenen (-om F) BFS.
sang- dh H. ang- a. arg- Lv. | apud aegyptios dh.v.a.S. | ubi
om. B. apud d.

syenites, tertia in Arabia, verum scabra, tum Pontica quae mollius radiat, Thasia, et ipsa mollior, et Galatica et Thracia et Cypria. vitia earum languor aut alia turbari coloribus et quae ceterarum.

181 (47) Proxima candicantium est asteria. principatur habet proprietate naturae, quod inclusam lucem pupillae quadam continet. hanc transfundit cum inclinatione velut intus ambulanti alio atque alio loco reddens. eadem contraria soli regerit candicantes radios in modum stellae unde nomen invenit. difficiles in India natae ad caelandum. praeferuntur Carmanicae.

182 (48) Similiter candida est quae vocatur astrion, crystallo propinqua, in India nascens et in Patalenes litoribus huic intus a centro stella lucet fulgore pleno lunae. quidam causam nominis reddunt quod astris opposita fulgorem rapiat et regerat. optimam in Carmania gigni dicunt nullamque minus obnoxiam vitio; cerauniam etiam

§ 181: Isid. XVI 10, 3. — § 182: Isid. XVI 13, 7.

1 syenites *D cum U 856 ex indice*. senytes *L.* -nites *r.* tenites *dhH.* satis *Fa. om. B.* | tertium *F.* -rtius *a.* | tum—? radiat *BS.* mollius radiat (-imet *F.* in *a*) pontica *Fadh.* molliorque radiet pontica *L.* 2 thasia *BS.* et tha- *FL.* et asia *a.* et asiatica *dhv.* | & ipsa mollior *BS.* ipsae (-se *L.* uero molliores *rv.* | et *ego.* est *BS.* sunt *rv.* sunt et *a.* | galatica—4 ceterarum *om. B.* galatica—3 cypria *om. a.* 3 thracia *dh(?) Lugd.* -ica *v.* tracia *FL.* | languor *om. a.* 5 proxime *B.* 6 habent *a.* -ens *dhv.a.J.* | pupilla *BLa.S.* -llae *F.* -llae modo *dhv.* 7 quandam *dv.a.S.* | hanc *BFS.* ac *rv.* 8 alio *ll.S.* ex alio (alto *a*) *dhav.* | atque alio *om. a.* | eademque *v.a.S.* 9 contraria sit soli *a.* | regerens *v.a.S. om. a.* | in modum stellae *BS. om. rv.* 10 difficilis *v.a.S.* | in india—11 carmanicae *BS.* ad caelandum indicae (*Bas.* -ce *Lv.* inuice *F²a.* -ces *F¹*) praefertur (ref- *F²*. ef- *F¹*) in carmania nata *rv.* 12 astrios *dhv.a.S.* 13 propinquas *d.* -ans *hv.a.H.* | et—litoribus *om. B.* | et *del. J.* (*an recte?*) | patalenes *S cum G^{üthio}.* palenes *F.* palle- *Ldhv.* -nis *a.* 14 huic *BS. om. rv.* | stella *ll.S.* cui st- *cod. Poll.v.* ceu st- *G.* | pleno lunae *BS.* inae (-ne *a*) plene (-nae *v*) *rv(D).* 16 & *BS.* ac *FLdhv.* regerat *om. a.* 17 dicunt *BS. om. rv.* | nullique (*om. minus*) *HBrot.* | ceraunia *a.* | & iam *BD.* eum *a.* enim *rv.* eam *J.* *l. S.*

vocari quae sit deterior; pessimam vero lanternarum
lumini similem. (49) celebrant et astrioten, mirasque 133
laudes eius in Magicis artibus Zoroastren cecinisse
produnt. — (50) Astolon Sudines dicit oculis piscium
5 similem esse, radiare fulgore candido ut solem.

(51) Est inter candidas et quae ceraunia vocatur, 134
fulgorem siderum rapiens, ipsa crystallina, splendoris
caerulei, in Carmania nascens. Zenothemis fatetur al-
bam esse, sed habere intus stellam coruscantem; fieri et
10 hebetes ceraunias, quas in nitro et aceto maceratas per
aliquot dies concipere stellam eam, quae post totidem
menses relanguescat. Sotacus et alia duo genera fecit 135
cerauniae, nigrae rubentisque [similes eas esse securibus].
ex his quae nigrae sint ac rotundae, sacras esse; urbes
15 per illas expugnari et classes; baetulos vocari; quae vero
longae sint, ceraunias. faciunt et aliam raram admodum,

§ 134: Solin. 20, 15. Isid. XVI 13, 5. — § 135 extr.: Damig.
12. Isid. XVI 13, 5.

1 pessima adh. | uero BFdhD. om. rv. (an modo? de
mendo cfr. § 195). | lanternarum B¹FS. lat- B². ter- a. lucer-
Ldhv. cfr. XI 49. 2 astrioten BaS. cfr. ind. -tem L. -roiten
v. -rionem (-ne F) Fdh. 3 zoroastren F. zoroasteren B.
4 produnt BS(D). quidam (quidd- a. quicquam F) diligentius
(-tiis F) de ea produnt rv(J). quicquam (qui circa eas H)
diligentes sunt produnt dH. | astolon dhD. cfr. ind. astalon
B. astulun F. astrolon a. -robolon Lv. 5 similes a. -lis
F. | esse et dhv.a.S. | fulgore BS. om. rv. | ut BLav(D). ui F.
in dhH. | solem ll.v(D). -le hH. 6 et—uocatur om. a. |
caeraunia B. 7 fulgore a. | ipsa—8 nascens om. B. 8 ger-
mania Fha. 9 coruscantem Scum Gesnero. concursa- ll.v. |
fieri—12 relanguescat om. a. 10 in BS. om. rv. | maceratas
post dies (v. 11) habent dhv.a.S. 11 aliquod BD. 12 et
om. a. 13 nigrae (-re a) FadhH. -as Lv(D). om. B. | ru-
bentesque v.a.H. | similes—securibus om. B. uncos ego posui.
14 ex his BS. his ah. is F. iis dH. per illas Lv. |
qua B. | sint (sit F) ac BFaS. sunt ac (et v) Lv. | sacra-
elle BS. om. rv. 15 per illas om. Lv.a.S. | expugnare
F. | classes easque Lv.a.S. | baetulos (-lo B. uetelos a)
ll.J. bet- dhv. 16 longe B. | fin B. sunt dhv.a.S. |
rara a.

Magorum studiis expetitam, quoniam non aliubi inveniatur quam in loco fulmine icto.

- 136 (52) Proximum cerauniae nomen apud eos habet quae vocatur iris. effoditur in quadam insula Rubri maris, quae distat a Berenice urbe $\overline{\text{LX}}$ p., cetera sui parte crystallus. itaque quidam eam radicem crystalli esse dixerunt. ex argumento vocatur iris, nam sub tecto percussa sole species et colores arcus caelestis in proximos parietes eiacularur, subinde mutans magnaque varietate admirationem sui augens. sexangulam esse ut crystallum constat, sed aliqui scabris lateribus et angulis inaequalibus dicunt, in sole aperto radios in se candentes discutere, aliquo vero ante se proiecto nitore adiacentia inlustrare. 137 colores autem non nisi ex opaco, ut diximus, reddunt, nec ut ipsae habeant, sed ut re percussu parietum elidant; optima quae maximos arcus facit simillimosque caelestibus. 138 est et alia iritis, cetera similis, sed praedura. hanc Orus crematam tusamque ad ichneumonum morsus remedio esse scripsit, nasci autem in Perside. — (53) Similis aspectu

§§ 136. 137: Isid. XVI 13, 6. Solin. 33, 20.

1 magorum—expetita BS. et (om. F) parthorum (parch- a. parith- F) magis quaesitam rv. | alibi B²h. 4 uocatur BS. appellatur rv. | quae—5 parte om. a. 5 lx. p. B. | crystallus a. 6 eam BS. om. rv. | fraudicen La. 7 uocatur ante ex (v. 6) habent adh. v. a. S. | nam cum sub a. 8 species set a. -iae sed F. | colore a. 9 subinde—16 caelestibus om. a. 11 sed esse dh. v. a. S. | aliqui BS. -uis L. -ua Fd. -uam h. -uas v. | aequalibus B. 12 aperto BLdh. v. -ta F. add. projectam dh. S. -tas v. -ta L. protecta F. del. D cum U 858. | in se om. L. | candentes Bh. cod. Poll. cfr. XVIII 346. recand- v. cad- Fd. G. recadentis L. 13 aliquo BS. -uas rv. 14 uero dh. v. a. S. | nisi ut ex oroscopo L. | ut diximus BS. om. rv. 15 s& BD. | re percussu Bd. v. -ssus F. -ssos in L. | parietum Bd. G. -tem rv. | illidant dh. v. a. G. 16 optimaque quae dv. a. S. 17 iritis BS. tri- a. hirritis (-icis d) dh. inris F. iris Lv. | cetera Fdh(a?) S cum B. -raf B¹. -rif B². -ro H. cerae v. om. L. | similis sed BS. -lis at H. -lis G. -lis et dh. v. -lis cere L. om. a. | quam v. a. S. | orus BFLD. cfr. *Ann. de ind. p. 39.* cor' ad. -riis h. horus v. 18 ichneumon Bv. igneom- L. igneū oneū (montanum F) r. 19 S. om. rv. dicunt dh. | perside tradidit (tradit v) Lv. a. S.

est, sed non eiusdem effectus, quae vocatur *leros*, alba nigraque macula in transversum distinguentibus crystallum.

(54) Expositis per genera colorum principalibus gemmis reliquas per litterarum ordinem explicabimus.

- 5 10. Achates in magna fuit auctoritate, nunc in nulla 139
est, reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis in terris, excellens amplitudine, numerosa varietatibus, quae mutant cognomina eius. vocatur enim iaspachates, cerachates, smaragdachates, haemachates, leucachates, dendrachates, quae velut arbusculis insignis est, antachates, quae, cum uritur, murram redolet, corallachates guttis aureis sappiri modo sparsa, qualis copiosissima in Creta. quae et sacra appellatur. quidam putant contra araneorum et scorpionum ictus eam prodesse.

§ 139: Th. lap. 31. Isid. XVI 11, 1. Solin. 5, 25. 26. Prisc. perieg. 502—504. Orph. Lith. 613. κηρ. p. 150 sqq. Orph. Lith. 614. 232 sqq. (κηρ. p. 140). 637. Solin. 5, 26. 27.

1 quae uocatur BLv. uocaturque a. -tur Fdh. | leros S ex ind. ierof B. eiros F. ros a. zeros Lv. 2 distinguentibus BS. -nt a. -nte rv. 3 principalibus BS. -lium rv. 4 per BS. om. rv. | ordinem Bav(S). -ne rC. 6 est U.G(S). om. dhv(H). 7 in terris B Isid. S. om. r. locis dhv. | excellens ego. -cedens ll.v. de mendo cfr. XIX 142. an potius amplitudinem omnium? | amplitudine Ladhv. -nem r. 8 numerosa (-fil B²) varietatibus BFS. add. diuersis Lv. varietatibus numerosa adhH. | quae (que a) mutant BFaD. multa dhH. mutantibus Lv(S). add. et Fdha HBrot.(D). 9 iaspachates H cum Salm. Iaspagates B. paspacha- F. phaspacha- Lv. phassacha- C. phascates a. | smaragdachates (-radd- B) BS. sarad- a. sard- Lv. saroch- Fd. 9. 10 haemachates dhv. aem- F. em- La. om. B. 10 quae BS. om. rv. | etsi (pro uelut) L. | arbusculi Fa. -la dhv.a.S. 11 insignis—redolet om. a. -gnis—cum om. L. | est BS. om. Fdhv. | antachates v. cfr. Abel p. 98. antea- F. anthacates B. -chates Külb (cfr. § 141 extr.). aeth- J. auta- dH. | quae BS. om. Fdhv. | inuritur uelut murram L. | redol& BS. -lens rv. 12 corallachates ego. cfr. § 153. thorall- d. choroll- F. folloch- B. coralloach- rv. curalliach- Solin. cfr. XXXII 21. 22. | sparsa BH. pars e a. pars Fdh. distincta Lv. 13 quae & BS. om. rv. | appellatur BS. -ta rv. | quidam ego. quoniam BD. om. rv. 14 putant eam dhv.a.S. | et om. a. | eam om. dhv.a.S.

140 quod in Siculis utique crediderim, quoniam primo eius
provinciae adflatu scorpionum pestis extinguitur. et in
India inventae contra eadem pollent, magnis et aliis mira-
culis: reddunt enim fluminum species, nemorum, iumen-
torum etiam. essedariis staticula, equorum ornamenta inde
medicisque coticulas faciunt, nam spectasse etiam prodest
141 oculis. sitim quoque sedant in os additae. Phrygiae viri-
dia non habent. Thebis Aegyptiis repertae carent ruben-
tibus venis et albis, hae quoque contra scorpiones validae.
eadem auctoritas et Cypriis. sunt qui maxime probent
vitream perspicuitatem in his. reperiuntur et in Trachinia
circa Oetam et in Parnaso et in Lesbo et in Messene

§ 140: Solin. 5, 26. Dionys. perieg. 1075. (cfr. Plin. supra § 5). — § 141 med.: Solin. 5, 27.

1 quod — 2 adflatu *om. a.* | primo *coni. J.* cfr. *XI* 89. -mū *ll.v.* 2 pesties extinguit *a.* | et *om. a.* | in *om. B¹.*
3 inuenitur et pollent *BSJ.* | magnis & aliis *B(FL?)S.* et aliis magnis *adhv.* 4 nemorum — 5 staticula *om. a.* 4. 5 iumentorum (-tor~ *B¹.* -torv̄ *B²*) *ll.S.* praem. et dv. monumentorum *D cum lac. signo.* 5 etiam *L.v.* iam *FdhS.* & aliorum *B* (*add. animalium e Solino U 859.* del. *D.* | dist. ego. | essedariis — ornamenta *om. BD.* | essedariis ego. -da et *B.* ederas *Fdh.* -ras et *v.* hedere (-rae *S*) *LS.* e cerea *J coll. Solino.* del. *U.* | staticula *FdhB.* cfr. *XXXIV* 163. -tunculas *v. om. L.* | equorum (quorum *a.* et equ- *v*) ornamenta *Fdhav. om. LU.* 5. 6 inde medicisque ego. medicis indeeque *B¹.* -ci' inde'que *B².* -ci inde aequae *S e coni. J.* -cique inde *D.* inde (unde *dh*) medici *dhcod. Poll.* medici *rv.* 6 coteculas *BJ.* cortic- *a.* cfr. *XXXVI* 63. *XXXIV* 105. *XXXI* 100. | faciunt *BdhS.* inde faciunt *rv.* | nam *BS.* *om. rv.* | spectasse *om. a.* | prodest etiam *a.* 7 sitim — additae *om. B.* sed cfr. *Solin.* | sitimque *v.a.G.* -tim etiam *h.* | sedant *Ldhv.* uese dant *F.* reddant *a.* 7. 8 uirigia non *F.* uiridiam *B.* uutri lucidum *D.* 8 thebis — 9 albis *om. a.* | herbis *B.* | aegyptis (-gip- *B¹.* -tiis *B²*) *B¹FD.* -ti *L.* | repertae — 9 albis *om. B.* 9 hae *hS(D).* he *B².* eae *B¹J.* haec *F.* hec *a.* tehae *L.* et hae *v.* 10 cypris *BD.* -riis est *dhv.a.S.* 11 in his *om. Bah SJ.* | reperiuntur — p. 445, 1 rhodo *om. a.* | trachinia *BS.* -ni *F¹.* -ne *F².* thracia *Ldv.* terracina *h.* 12 circa *ll.v(S).* et circa (?) *G.* | parnaffo *B¹Lugd.* | & in messene *BS.* et (ac *v*) messe *L.* et et sene *F.* et siene *d.*

similes limitum floribus et in Rhodo. aliae apud Magos 142
 differentiae sunt in iis: quae leoninis pellibus similes
 reperiuntur, potentiam habere contra scorpiones dicunt.
 in Persis vero suffitu earum tempestates averti et presteras,
 5 flumina sisti — argumentum esse, si in ferventes cortinas
 additae refrigerent —, sed, ut prosint, leoninis iubis
 adalligandas, nam hyaenae addita abominantur discordiam
 domibus. eam vero, quae unius coloris sit, invictam
 athletis esse, argumento, quod in ollam plenam olei coiecta
 10 cum pigmentis, intra duas horas suffervefacta, unum co-
 lorem ex omnibus faciat minii.

Acopos nitro colore similis est, pumicosa, guttis aureis 143
 stellata. cum hac oleum suffervefactum perunctis lassi-
 tudinem, si credimus, solvit. — Alabastritis nascitur in
 15 Alabastro Aegypti et in Syriae Damasco candore inter-
 stincto variis coloribus. haec cremata cum fossili sale
 et trita gravitates oris et dentium extenuare dicitur. —

---

§ 142: Orph. Lith. 618. κηρ. p. 151. Damig. 17. — Isid.
 XVI 11, 1. — § 143 med.: Isid. XVI 5, 7. cfr. Plin. XXXVI 61.

---

1 limitum B^Fd^hB. illitis Lv. | et in rhodo Fd^hH. et
 rhodo Lv. om. B. 2 sunt in iis (if B¹D. hif B²) quae B.S.
 om. rv. | leoninis B.S. -ine FL. -inae d^hv. -ontine a. | pelli-
 bus B.S. pellis F. pelli rv. 3 reperiuntur B.S. om. rv. |
 dicunt B.S. -tur rv. 4 in persis uero om. B. | et om. B. |
 presteras S e coni. J coll. II 133. prefferat B¹. prefera B².
 preterita F. praeterea rv. 5 fulmina (om. sisti) d^hBrot.
 sed cfr. Isid. et XXVIII 118. 7 alligandas FLv.a.S. | nam
 — 8 domibus om. a. | addita ego. (abl., sc. iubis adalligata). -tae
 B.S. pelli (pelle F) similem rv(D). | discordiam B.S. -diale
 rv(D). de re cfr. XXVIII 99, de abominandi verbo ibid. § 26.
 9 argumento BD. -tum S. -tum eius rv. cfr. XXIX 61. |
 coiecta J. -tu B.S. coctam (om. cum) a. cocta rv. 11 faciat
 U.v(H). -cit d^hC. -ciant h. | minui h. om. a. 12 Aucophos a.
 acopis v.a.H. | nitri a. nigro B. | colore S. -ri B. om. rv(J).
 13 stillata a. sed lata Fh. 14 creditum B. -damus
 d(?)Hack. Brot. | soluit om. B. | alabastrites d^hv.a.S. 15. 16
 interstincto LG. -ta F. -stricto B. inter instincta a. -tercincta
 d^h. -to v. 16 hae F. quae Lv.a.G. 17 & BaS. om. h.
 ac rv(D). | aue (pro et) a.

144 Aleatorias vocant in ventriculis gallinaceorum inventas
 crystallina specie, magnitudine fabae, quibus Milonem
 Crotoniensem usum in certaminibus invictum fuisse videri
 volunt. — Androdamas argenti nitorem habet [ut adamas],
 quadratis semper tessellis similis. Magi putant nomen
 inpositum ab eo, quod impetus hominum et iracundias
 domet. argyrodamas eadem sit an alia, auctores non ex-
 145 plicant. — Antipathes nigra non tralucet. experimentum
 eius ut coquatur in lacte; facit enim id murrae simile.
 inmensum quiddam in hac fortassis aliquis expectet, in
 tot exemplis uni possessione huius nominis data. contra
 effascinationes auxiliari eam Magi volunt. — Arabica ebori
 simillima est, et hoc videretur, nisi abnueret duritia. hanc
 putant contra dolores nervorum prodesse habentibus. —
 Aromatitidis et ipsa in Arabia invenitur, sed et in Aegypto
 circa Philas, ubique lapidosa et murrae coloris et odoris,

§ 144: Isid. XVI 13, 8. Solin. 1, 77. Damig. 19. — Isid.
 XVI 15, 8. Solin. 33, 21. Prisc. perieg. 883. — § 145: Diosc.
 V 139. — cfr. Plin. XXXVI 153. Diosc. V 148. Isid. XVI 15, 14.

1 ventrib, B. sed cfr. XXX 59. 60. 108. XXIX 60. 105. |
 inuenta Fa. 3 crotonensem J (errore). cfr. III 72. 4 so-
 lent a. | ut — 5 putant om. a. | ut (om. dh) adamas (-mans L)
 Ldhv. aenae adamans F. et paene adamas Isid. e Solino.
 om. B. uncos ego posui. cfr. § 56. 5 quadratilis BS. -ta r
 Isid. G. -ta et v. | semperque hG. | magi BG. -gis F. -gnis
 Lv. 7 argyrodamas post alia ponunt dhv.a.S. | eadem — alia
 om. a. 8 antiphates Bv.a.B. | nigra contra lucet Lav.a.B.
 9 ut om. a. si Lv.a.S. | loquatur d. exco- La. | id BS.
 in F. hoc Ldv. om. a. 10 inmensum BS. -missum Fdha.
 -issa Lv. | quiddam — 11 data om. Lv.a.S. | quiddam BaS.
 quidam F. qddam d. | in hac — aliquis BS. aliquis in hac
 (ac F) Fa. aliquis dh. 10. 11 in tot exempti sunt Fdh.
 om. a. 11 possessione B²S. -ionem B¹Fa. -io est dh. | eam-
 que (eam H) contra Lv.a.S. 12 auxiliari eam BaS. -riam
 dh. -ria F. -ri Lv. | magnitudine (pro magi) F. | arabici dh.
 Abarica B¹. 13 abnuere a. radi abnueret D cum U 861
 e Solino. | hanc BS. om. FdhaG. quamque Lv. 15 aroma-
 tites dhv.a.S. | invenitur BFdhS. tradidit ignei a. cfr. § 146.
 traditur gigni Lv. 16 philas Brot. cum Salm. filias B. phinas
 Fdh. pyras G. pifas rv. | lapidosas B. | et odoris — p. 447, 1
 equentata hoc loco om. Fdh. cfr. p. 447, 3.

ob hoc reginis frequentata. — Asbestos in Arcadiae 146
 montibus nascitur coloris ferrei. — Aspisatim Demo-
 critus in Arabia nasci tradit, ignei coloris, et oportere
 cum cameli fimo splenicis adalligari, inveniri utique in
 5 nido Arabicarum alitum; et aliam eodem nomine ibi in
 Leucopetra nasci, argentei coloris, radiantem; cum . . . .
 contra lymphatum habentibus. — Atizoen in India et 147
 Persidis Acidane monte nasci, argenteo nitore fulgentem,
 magnitudine trium digitorum, ad lenticulae figuram, odo-
 10 ris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. —
 Augitis non alia videtur multis esse quam callaina. 100

Lapis amphidanes alio nomine chrysocolla appellatur,
 nascens in Indiae parte, ubi formicae eruunt aurum, in
 quo et invenitur auro similis, quadrata figura. adfirmatur

Solin. 33, 22. — § 146: Isid. XVI 4, 4. Solin. 7, 13. Prisc.
 perieg. 416 sqq. August. civ. dei XXI 5, 1. — § 147 med.:
 Isid. XVI 15, 7.

1 abestos F. alabastros a. 2 aspisatim BS. -ilatim a.
 -tin Brot. -tem Lv. -ten dHack. -illatim Fh. 3 nasci tra-
 dit (-didit dh) BdhS. nascitur tradidit F. tradidit a. tradit
 gigni L. gigni tradit v. | eam (pro et) v.a.S. | et oportere
 om. dh. *deinde inserunt ex p. 446, 16 et*—frequentata (v.1) Fdh.
 4 cum BS. om. rv. | camelli B¹. | splenicif B¹FLv(H).
 -nis a. -neticif B²dC. | utique ll.S. que dhv. 5 umbi-
 carum F. | alia F. 6 radiantem om. Lv.a.G. | cum Bad
 h(F?). om. Lv. | *lac. ego indicavi. exciderunt remedii nomen et*
prodesse (cfr. § 51). 7 contra Lv. om. r. | lymphatum Lv.
 -patum B. limiabitum F. limphatu a. | habentibus ego. cfr.
 § 145. -tium BFdhS. -tem a. -endam Lv (cfr. § 154 extr.).
 -entem uim D cum U 862. | atizoen BFv. -zon r. 8 per-
 fidif ll.v(S). in perside dG. | acidane BS. -dae F. -die L.
 -diae v. om. a. ac Ida G. | nasci tradit dv.a.S. 9 ad—12
 nomine om. a. | lenticulae B¹J. 10 necessaria FL. 11
 augitis J ex ind. -tes FdLv(D). -g&ef B. -tis S. | non LJ.
 om. r. non multis G. multis non cod. Poll.v(S). multis dhH. |
 uidetur multif ll.J. -etur dhv. | quam BS. quam quae (que F)
 rv. | callaina BS. callais L Lugd. -lais v. -llaa F. 12 lapif
 BFhD. -idis d. om. Lv. | amphidanes BS. -itane Lv. ampit-
 nanes F. -tanes d. aphidnane Brot. 13 nascent BS. om.
 rv. | in om. B¹. | india Fa. | parta L. om. a. | erunt Fa. |
 aurum — 14 adfirmatur om. a. 14 qua (om. et) dv.a.S. |
 adfirmatur B¹FdhPoll.S. -turque B²Lv(D).

natura eius quae magnetis esse, nisi quod augere quoque
 148 aurum traditur. — Aphrodisiaca ex candido rufa est. —
 Apsyctos septenis diebus calorem tenet excalescens igni.
 nigra ac ponderosa, distinguuntibus eam venis rubentibus.
 putant prodesse contra frigora. — Aegyptillam Iacchus
 intellegit per album sardae nigraque venis transeuntibus.
 volgus autem nigra radice, caerulea facie. nomen a loco.
 149 (55) Balanitae duo genera sunt, subviridis et Corinthii
 aeris similitudine, illa a Copto, haec ab Trogodytica veniens.
 medias secante flammea vena. — Batrachitas quoque Coptos
 mittit, unam ranae similem colore, alteram et venis, ter-
 tiam rubetis e nigro. — Baptes, mollis alioqui, odore
 excellit. — Beli oculus albicans pupillam cingit nigram
 e medio aureo colore fulgentem et propter speciem sacra-

§ 148: Isid. XVI 11, 2. — ibid. 3. — § 149: Isid. XVI
 15, 10. — ibid. 10, 9.

1 quae del. B². | esse BS. om. rv. 2 aphrodisia a. -ace
 h v. a. S. 3 apsyctos h G(H). absy- F. absi- d. abfu- B¹.
 asy- B² Lugd. apistos rv. | calorem Bdhv. col- r. 4 distin-
 guentibus — rubentibus om. L. eam — rubentibus om. a.
 5 quam putant prodesse L. putant ponderosa a. | aegyptillam
 L. aegist- F. 6 aluum dh HBrot. | sardae BS. -da rv.
 (sc. coloris. an sardea?). | nigrumque BSD. | uena transeunte
 cod. Poll. v. a. H. 7 autem ego. -tem in ll. v. cfr. nota ad
 XXXIII 33. | caeruleam dhv. a. S. | facie F² Isid. S. -ile B. -it
 rv. | nomen a loco BS. om. rv. 8 sunt BS. habent rv. |
 subviridis h Poll. S. -def BFda v. -de L. | corinthy BD. -ti a.
 9 a del. HBrot. a copto haec om. a. | ab BS. ex rv. |
 uenit B. ueniunt dh. regione ueniens (-iunt v) Lv. a. G. cfr.
 § 168. 10 medias FLav. -ia Bdh. | batrachitas (bathr- L)
 BLv(Brot.). coptos (coaptos a) et (om. a) batrachitas (-tes a.
 -citas F) rhG. | quoque BS. et L. om. rhG. mittit et dv
 (Brot.). 10. 11 coptos mittit BS. mittit rG. coptos dv
 (Brot.). 11 colorem B¹ Fa. | & uenit BD. in uenis F. ebeni
 dhH. ebori Lv. eburneis a. 12 rubetis LaD. -entis rv.
 locus fortasse lacunosus, ut fuerit fere alteram nigris macu-
 lis uariam et uenis, tertiam rubentibus. 13 excellit L
 v(S). -llet r. -llens dhH. | belli oculos F. bicolus B². | pu-
 pillam B. | pingit av. a. H. cfr. § 151. 14 colore fulgentem
 fulgore lucentem Isid. rv. | haec (pro et) dhv. a. S. | spe-
 uam a. suam spec- v. a. H.

tissimo Assyriorum deo dicatam. Belum autem aliam, quam sic vocant, in Arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine, vitrea specie. — Baroptenus 150 sive baripe, nigra sanguineis et albis nodis, adalligata 5 proicitur veluti portentosa. — Botryitis alia nigra est, alia pampinea, incipienti uvae similis. — Bostrychitin Zoroastres crinibus mulierum similiorem vocat. — Bucardia, bubulo cordi similis, Babylone tantum nascitur. — Brontea, capiti testudinum, e tonitribus cadit, ut putant, restin- 10 guitque fulmine icta, si credimus. — Boloe in Hiberno inveniuntur, glabrae similitudine.

(56) Cadmitis eadem est quae ostracitis vocatur, nisi 151

§ 150: Isid. XVI 11, 5. — cfr. Marc. 8, 98. — Isid. XVI 15, 24. — § 151: cfr. Plin. XXXIV 103. — cfr. Damig. 23.

1 dicatam B(a?) Isid. S. -tur rv(D). | belum — 2 sic BD. aliam autem quam (quem a[?]) belum rv. 2 abbelif B. 3 iuglandis B¹dhv. ing- F. seu (siue La) glandis B²LaD. (sed uel dicendum erat). | baroptenus — 5 portentosa om. a. 4 baripe FD. -pen B. -ppe dhH. baropin L. -ptis G. botrypes v. | adalligata BS. allig- Lv. allisata F. aliis sacra dhH. 5 proicitur BS. redic- F. dic- Ldhv. proditur D. | botryitis S. -ytes H. -ytes v. botyitif B¹. -ycitif B² (cfr. § 191). botritus Fdh. -tis a. -thrytes L. 6 incipiente uue a. -tium uae B. | bostrychitin S. -tē v. -rygiten B. -raciten L. om. rG. 6. 7 zoraftref B. zoroastres uocat v.a.G. -stres a dhBrot. 7 similiorem om. FdhBrot. | uocat BLS. bostrychiten (-trichiten F. -tricten d. -traciten a) uocat (-ant. a) rdhG. om. v. | bugardia B¹. 8. 9 brontea BS. -tia B. -te e H. -niae F. -niea v. -nine a. -niena L. cfr. § 176. 9 capitibus dhv.a.S. | testudinem a. -num similis Lv.a.H. | e BFaS. et Lv. et cum B. om. dhH. | tonib. B. -itrua (-uis B) Lv.a.H. | cadit ut FB(S). ea dilui B. cadit dhH. cadent (-ns G) ut aG. -ntia ut Lv. | putant BLv(S). -ta r. -tantque dhH. 9. 10 restinguitque FaS. -uiq. B. et restinguit B. restringit et L (add. restinguit) v. del. Ven. ea (eo h) restingui (-tringi d) dhH. 10 flumine F. fulminis adh. | icta Fav(S). iacta B. icta (G. tacta Ven.) restinguit L Ven. ictum dhH. | boloe (-lo a) ll.G. -lae v. -lenias dh. -iae Verc. | in hiberno (ib- S) BD. niesbo F. nimbo rv. 11 inuenitur Bh. -ientur a. | glebe similitudinem a. om. B.

12 cadmitis LaG. -tes v. -tes quoque quae B. cammitis F. cheramydes B. | est adhS. esse F. esset Lv. effet quod est B. | quae ostracitif (-tes v) uocatur Bv.a.B(S). quam ostracitin

quod hanc caeruleae interdum cingunt bullae. — Callai-
sappirum imitatur candidior et litoroso mari similis. —
Capnitis quibusdam videtur suum genus habere, pluribus
118 iaspidis fumidae, ut suo loco diximus. — Cappadocia et
in Phrygia nascitur, ebori similis. — Callaicam vocant et
turbido callaino. ferunt plures coniunctas semper in-
152 veniri. — Catochitis Corsicae lapis est, ceteris maior et
magis mirabilis, si vera traduntur, inpositam manum veluti
cummi retinens. — Catoptritis in Cappadocia provenit
candore imaginem regerens. — Cepitis sive cepolatitis
candida est, venarum coeuntibus lineis in unum. — Cera-
158 mitis testae colorem habet. — Cinaediae inveniuntur in
cerebro piscis eiusdem nominis, candidae et oblongae
eventuque mirae, si modo est fides praesagire eas habitum
maris nubili vel tranquilli. — Ceritis cerae similis est,

§ 152: Isid. XIV 6, 42. Solin. 3, 4. Prisc. perieg. 472. —
§ 153: cfr. Plin. XXIX 129. Isid. XVI 10, 8. — cfr. Orph. Lith.
498. κηρ. p. 147.

(-ten La. osiracitim F) uocant *rdh Ven.* 1 hec a. | caeruleae B. -lea (cer-) a. -leam dh. -laeam F. | pingunt B. cfr. § 149. 3 capnitif BH. -tes B. cainitis F. cami- adh chami- L. -tes v. | plurimis v.a.S. 4 iaspidis BJ. isp- d. issp- F¹. spidis F²a. spiris Lv. cfr. § 118. | fumidae BJ. -da rv. | cappadocia BLadhv(H). in praem. C. -cica FD. cfr. XIX 126. 128. XXI 51. | et om. dh HBrot. 5 callaicam (S. calamites dh. callainas H) — 6 turbido ll.dhH. callainas G. calamites a calamo B. -tes e turbido v. 6 callaino (sc. colore) BdH. -na a. calaino F. -amo h. callain D. om. Lv. | feruntque v.a.G. | plures calaicas v.a.B. | coniunctas (S. -tos G) semper ll.G(S). -tas simul v. simul coniunctos B. simul H. 6. 7 inueniri coniunctas HBrot. 7 catocitis adh. -chites v.a.H. | est et a cod. Poll.S. et L. | maiorum F. 7. 8 & magis BS. om. rv. 8 si — 9 prouenit om. a(?). 9 catopyritis (H. -tes v) dhv.a.S. | in ll.G(S). e dhv(H). 10 candore — regerens BS. hoc loco om. rv. cfr. v. 11. | cepitif BH ex ind. -tes Lav. capites Fdh. | cepolatitis (-atti- B) BH ex ind. -lames Fdh. -othatitis L. -ocapites v. -otitis a. 11 coeuntibus — unum BS. nodis (nudis a) coeuntibus re imaginem regerens (regens a) rv. 11. 12 Geranitis mirae BS. -andae rv. 15 nubili uel tranquilli (D. -re dhv) aut tranquillitate ll.dhv(D).

circos accipitri, corsoides canitiae capitis, corallachates
curalio, aureis guttis distincta, corallis minio; gignitur in
India et Syene. — Crateritis inter chrysolithum et ele- 154
ctrum colorem habet, praedura natura. — Crocallis ceras
repraesentat. — Cytis circa Copton nascitur candida et
videtur intus habere partum, qui sentiatur etiam crepitu.
 — Chalcophonos nigra est, sed inlisa aeris tinnitum reddit,
 tragoedis, ut suadent, gestanda. — Chelidoniae duorum 155
 sunt generum, hirundinum colore, ex altera parte pur-
 pureae, in alia purpuram nigris interpellantibus maculis.
 — Chelonia oculus est Indicae testudinis, vel portento-
 sissima Magorum mendaciis. melle enim colluto ore in-
 positam linguae futurorum divinationem praestare pro-

§ 154: cfr. Damig. 34 extr. — extr.: Isid. XVI 5, 9. Solin.
 37, 22. — § 155: Isid. XVI 9, 6. (cfr. Damig. 10). — Isid. XVI
 15, 23. Damig. 11.

1 accipitri *H.* acap- d. accipiris *F.* a piris a. piris *Lv.*
 tribus circulis *B.* triorchis *J.* an accipitri albis circulis? | cor-
 soides — 2 distincta *om. a.* | canitiei *dhv. a. S.* | capitis *S.* -tis
 similis *B.* hominis (-nes *F.*) *rv.* | corallachates — 2 distincta
hoc loco om. B. inseruit ante crocallis (*v. 4*). | choraliachates d.
 coralloach- *v. a. D.* cfr. § 139. 2 curalio *ego.* cfr. § 164.
 curallio *B¹.* -atio *F.* corallo *B²v.* -llio *LS.* | similis aureis *B.* |
 distincta *BS.* -te (*de- F.*) *LF.* -tae *dhv.* | minio *om. a.* add.
 similis *dhHBrot.* 3 et syene (-nae *F.*) *Fdhv.* et yssene
 (ise- a) *La. om. B.* | craterites *hv. a. S.* | chrysolitum *B.* 4 prae-
 durae naturae *cod. Poll. v. a. S.* | crocallis *Lv.* -caltis *B.* -collis
Fdh. proc- a. | ceras (ce- *B²*) *BFLv(D).* -ra se a. -asum *dhB.*
 5 cytis *BS.* cysitis *L.* cytis *H.* cissitis *v.* cypte *F.* qui
 a. | circa *BLav.* prea *Fdh.* | copion *F.* 6 partum *FLav(S).*
 petram *dhH.* lapidem *B.* cfr. § 163. | qui — crepitu *om. a.* |
 crepitu *BS.* stre- *dB.* scre- *F.* si creditur *Lv.* 7 chalco-
 phonos *cod. Poll. v.* calco- *FL.* -ofonos *B.* galcophon a. | red-
 dat *B.* | chelidonia a. 9 ex *U. S.* et *v.* | alia *dhv. a. G.*
 9. 10 purpureae *Bdhv(D).* -rea *r.* -rea et *S ex Isid.* 10 in
 alia *ego.* alia in *BS.* alia *D. om. rv.* | purpuram *D cum U 864.*
 -ra *BS.* *om. rv.* | maculis — 11 oculus *om. B.* 11 chelonia
dv. -onta (ce- h) *Fh.* celidonia a. -do tua *L.* | Sed (*pro est*) *B.*
 11. 12 portentosisimam *F.* 12 sunt magorum mendacia
B. | collutam et *dhHBrot.* 13 lingunt *B.* | diuinatione *B.*
 scientiam *dhHBrot.* 13 et p. 452, 1 promittentes *B.* an pro-
 mittunt et?

mittunt XV luna et silente toto die, decrescente vero a
 ortum solis, ceteris diebus a prima in sextam horam.
 Sunt et chelonitides aliarum testudinum *superficie*i sim
 les, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinantur
 eam vero, quae ex iis aureis guttis aspersa sit, cum scar
 baeo deiectam in aquam ferventem tempestates commover
 156 — Chloritis herbacei coloris est; eam in ventre mot
 cillae avis inveniri dicunt Magi congenitam ei et ferro
 includi iubent ad quaedam prodigiosa moris sui. — Chel
 spitis a flumine dicta est, ex viridi fulgoris aurei. —
 Chrysolampsis in Aethiopia nascitur, pallida alias, se
 noctu ignea. — Chrysopis aurum videtur esse. — Cetio
 nides in Aeolide nunc Atarneo pago, quondam oppidum
 nascuntur, multis coloribus tralucentes, alias vitreae, alias

§ 156 med.: Isid. XVI 7, 16. — Isid. XVI 15, 4. cfr. Solin.
 30, 34. — Isid. XVI 15, 2.

1 xv — 6 commouere om. a. | & Bv. ei F. om. L. | tota d
 v. a. S. | crescente BS. sed cfr. Damig. 2 post horam add
 hanc celidonium uocant B. cfr. p. 451, 10. 11. 3 aliarum B.
 om. rv. | superficie ego. cfr. VI 91. 109. IX 35. superiori B.
 om. rv. (an potius superiori cortici? cfr. § 204. IX 35. 40.
 XI 228). 5 eam ll.v(S). ea dh G. | ex iis (if B¹ D) S. ex
 his B². sit rv. uncis inclusit J. | aspersa sit BS. om. rv.
 6 deiectam ll.v(S). -ta G. decocta et deiecta dh H. | tempe
 statem F. | commouere BS. moue F. -eri dh H. tueri L.
 auerti G. 7 cloritis a. calorites v. a. B. | esse (pro est) a.
 eam BS. om. adh. quam rv. | in uentre (tientre B) — 8 magi
 BS. dicunt magi (C. -gi et a. -gi eam v) inueniri in (Lr.
 om. r) motacillae (G. -lla Fa. scillae L. scyllae v) auis (cauis F)
 uentre (-tri Fa) rv. 8 & ferro BS. ferroque rv. 10 ex BS.
 a Fa. om. Ldhv. | uiridis dhv. a. S. 11 chrysolampsis — 12
 ignea om. a. | chrysolampsis LJ. -apfif B. -ampis v ex Isid.
 (an recte?). crysolampsis (dyriso- F) Fdh. | pallida alias sed
 BS. -das alia et F. -da die et dh H. -di coloris die et (del. G)
 Lv. 12 noctu BLv(S). in octo F. in nocte dh H. | ignea
 BFdH. -nei Lv. | chrysopis FdhH. -pesh B. -phis Lv. cri
 sopis a. 12. 13 cetionides BD cum U 865. cfr. ind. et V 126.
 cepio- Lav(J). cepo- dh H. ceppo- F. 13 in — pago om. a. |
 aeolide (-de olim B) ll.v(S). -dis G. | nunc ll.v. transpos. ante
 pago C cum anon. ap. B(J). del. S. | atarneo J cum Bergkio I 33.
 un F. -na G. ad dardanum C. ad arneon (-eum v) Lv. alar
 et p. 453, 1 alie (ter) a.

crystallinae, alias iaspidis, sed et sordidis tantus est nitor,
t images reddant ceu specula.

(57) Daphnean Zoroastres morbis comitialibus de- 157
nonstrat. — Diadochos berullo similis est. — Diphyes
luplex, candida ac nigra, mas ac femina, genitale utrius-
que sexus distinguente linea. — Dionysias, nigra ac dura,
mixtis rubentibus maculis, ex aqua trita saporem vini
facit et ebrietati resistere putatur. — Draconitis sive 158
dracontias e cerebro fit draconum, sed nisi viventibus
absciso capite non gemmescit invidia animalis mori se
sentientis. [igitur dormientibus amputant]. Sotacus, qui
visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi
quaerentes tradit et viso dracone spargere somni medica-
menta atque ita sopiti praecidere. esse candore tralucido,
nec postea poliri aut artem admittere.

(58) Encardia cognominatur enariste, in nigro colore 159

§ 157: Damig. 32. ib. 5. — Isid. XVI 11, 8. Solin. 37, 18.
— § 158: Isid. XVI 4, 7. Solin. 30, 16. 17. — § 159 extr.: Isid.
XVI 10, 11. Damig. 8.

1 iaspidis LaD. -def r. -deae dhv. | sed et sordidis om. a. |
et om. B. | tanta a. tanium F. 3 daphnean — 4 est om. a. |
dapnean B¹. -am d. daphniam hv.a.S. | zotrapes F. et oroa-
stres L. zoroastres et orchastres v.a.G. 4 berillo B²L.
byr- F. beryllo v.a.J. | diphyes H cum Gesnero. -ya a. diffyef
B. diphres L. -ris v. dipses Fdh. 6 sexus om. BSJ. | dio-
nysi' a. | et (pro ac) a. 8 draconitis BaS. -tes v. -ntis Fd.
-ntitis L. -tes Isid. H. | siue — 9 e om. a. 9 dracontias B in
ind. B e Solino. -tia ll.v(G). 10 absciso ll.Brot. -isa dh.
-isso v. cfr. XXIX 99. | capite BS. om. rv. | non BhS. num
F. numquam Ldv. om. a. | animalibus Fa. | an mori ob id
se? cfr. § 82. 52. VIII 109. 134. IX 110. 11 sentient a. |
igitur — amputant om. B. uncos ego posui. cfr. Isid. 12 eam
om. B. hanc Solin. 13 trahit Fa. | dracones pergere B¹. |
somnia BS. -nia Fa. -nifica B. omnia Ldhv. 14 sopiti ego.
-tis S e coni. J. cfr. Solin. et Isid. opitis B¹. caput his B².
sopitis caput D. om. rv. | esse autem v.a.S. 16 encardia —
p. 454, 3 candida om. a. | excardia B. in arcadia Fh. | cogno-
minatur om. B. | enariste ego. et praem. D. enha- L. et ari-
FdhH. siue ari- B. et cardisce B. e cardiste v. | in ll.S.
in qua cod. Poll. una in qua v. an e? | nigra dhv.a.S. | co-
lore BS. om. rv.

effigie cordis eminente; altera eodem nomine viridi color
cordis speciem, tertia nigrum cor ostendit, reliqua su
parte candida. — Enorchis candida est divisisque frag
mentis testium effigiem repraesentat. — Exhebenum
Zoroastres speciosam et candidam tradit, qua aurifices
160 aurum poliant. — Erythallis, cum sit candida, ad in
clinationes rubescere videtur. — Erotylos sive amphi
sive hieromnemon Democrito laudatur in argumentis
divinationum. — Eumeces in Bactris nascitur, silici simi
lis, et capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit
— Eumitren Beli gemmam, sanctissimi deorum sui, As
syrii observant, porracei coloris, superstitionibus gratam
161 — Eupetalos quattuor colores habet, caeruleum, igneum,
minii, mali. — Eureos nucleo olivae similis est, striata
concharum modo, non adeo candida. — Eurotias situ
videtur operire nigritiam. — Eusebes ex eo lapide est

§ 161 init.: Orph. Lith. 230. κηρ. p.140. — extr.: Isid. XVI 10, 10.

1 effigie S. -giae B. -gies rv. (*deest fortasse albi vel alius
coloris nomen ad cordis pertinens*). | eminente BS. -net rv.
eadem B¹. 2 speciem J. -cie BD. -ciem repraesentat in
(*del. v*) rv. | sui BLv. sunt Fdh. 3 parte Ldv. arte Ph
om. B. | eborchis a. | diuisaque dhv.a.S. 3. 4 fragmenta dh.
4 exhebonum a. 5 zoroastres dhv. zora- B. zona- a.
et oroa- L. torastraes F. | trahit a. 6 erythallis S *ex ind.*
eryta- B². eruta- B¹. erysta- L. crysta- F. crita- a. eristalis r.
7 erotylof Bv. -thylos L. erythilos F. enthi- a. | siue BD.
eadem Fdh(a?) G. -dem quae Lv(S). | amphiomof BFS. -mes
a. -me G. mepychores L. -picoros v. 8 siue BD. et rv. |
hieromnemon (G. -onne- v) Bv. ier- L. hyrone- a. hisomnemo
F. | a democrito Lv.a.S. | argumentos F¹. -tum L. 9 eumecel
B¹LhG. -egel B². -ethes F. -echis a. -etres d. -ris v. | bactre a.
10 et Lav. sed rH. | suppositis a. | oraculo Fa. | reddit
— 12 gratam om. a. 11 eumitren U.S. -thren H. -metren
v. | sui ego. sibi FLv. ut B. oraculis d. -lum h. *del. U 866.*
11. 12 affyri B¹hD. 12 obseruant BD. appellant rv.
13 eupetolof B². eulet- B¹. | caeleum B. 14 minii—eureos
om. a. | euneos dHBrot. | nuculeo B¹J. -lo B². | est Lv. om. r. |
riata B¹B. strata B². stricte (-tae v) Lv. triatus a. era-
| F. crea- d. 15 candidae. Eurotias a. 16 ex oleo La

quo traditur in Tyro Herculis templo facta sedes, ex qua
pii facile surgebant. — Epimelas fit, cum candida gemma
superne nigricat.

(59) Galaxian aliqui galactiten vocant, similem proxime 162
dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis.
— Galactitis ex uno colore lactis est. eandem leucogaeam
et leucographitim appellant et synechitim, in attritu lactis
suco ac sapore notabilem, in educatione nutricibus lactis
fecundam. infantium quoque collo adalligata salivam facere
traditur, in ore autem liquescere, eadem memoriam adimere.
mittunt eam Nilus et Achelous amnes. sunt qui smaragdum
albis venis circumligatum galactiten vocent. — Gallaica 163
argyrodamanti similis est, paulo sordidior; inveniuntur
iunctae binae ternaque. — Gassinnaden Medi mittunt,
15 coloris orobini, veluti floribus sparsam; nascitur et in
Arbelis. haec quoque gemma concipere dicitur et intra 154

§ 162: cfr. Diosc. V 149. Solin. 7, 4. Prisc. perieg. 450 sqq.
Isid. XVI 10, 4 (cfr. ib. 4, 20). Damig. 34. Orph. Lith. 192 sqq.
κρη. p. 139.

1 quo FhS(D). quod a. qui B. quae J. ex quo Ldv. |
thiro a. | facta — 5 uenis om. a. | factaf edef B². 2 pii BS.
ti Fh. dii Lv. di d. | facilef B. | cum d(?)H. cu in B¹. cū in
B². cum in rv(S). 3 nigricat B. -cat colos rv (ex Isid.).

4 galaxiam dhv.a.S. 6 galaticis F. -tites L. -actites
v.a.H. | uno BLdhv(S). uino rG. nilo H. | eandem FS. ead-
B. eandem dicunt dhv. eam a. quam L. | leucogaeam C(H).
-geam B. leugogageam (-uco- v) Lv. leuceam Fdh. -cam aG.

7 leucographitim S. -afitī B. -aphetiam Fa. -aphiam v.
leugographitiam L. | synechitim BD. cfr. U 868 et Abel ad
Damig. p.188 et § 192. sinecithim F. -etitim dh. synephitin L.
-ten v. synoph- H. sinthinem a. | in attritu BFS. -ti h. ina-
trito a. tritam G. om. Lv. 8 iactif B. 9 fecundam BF
hD. -da S. -ditatem Ldv. om. a. | dist. U 868. | quoque om. a. |
colla a. 10 traditur BS. dicitur (-cuntur F) rv. | eadem—
11 amnes om. a. | eandem . . adimere dicunt (om. B) B²dhv.a.D.

11 mittit cod. Poll.v.a.S. | niluf BS. om. rv. | amnis cod.
Poll.v.a.S. 12 galliaca F. -llaicos (-co a) Lav.a.H. 13
argiro adamanti a. | est om. a. | inueniuntur — 15 sparsam om. a.

14 iunctae BS. autem Lv. om. Fdh. | uel terna v.a.S. |
gassinnaden BS. gessina- Fd. gasydanen L. -sidanem v.
16 arbilis. hunc a.

se partum fateri concussa, concipere autem trimenstru
 164 spatio. — Glossopetra, linguae similis humanae, in terra
 non nasci dicitur, sed deficiente luna caelo decidere, seleno-
 mantiae necessaria. quod ne credamus, promissi quoque
 vanitas facit; ventos enim ea comprimi narrant. — Gor-
 gonia nihil aliud est quam curalium. nominis causa, quod
 in duritiam lapidis mutatur emollitum in mari. hanc ful-
 minibus et typhoni resistere adfirmant. — Goniaeam eadem
 vanitate inimicorum poenas efficere promittunt.

165 (60) Heliotropium nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro.
 porraceo colore, sanguineis venis distincta. causa nominis.
 quoniam deiecta in vas aquae, fulgore solis accidente, re-
 percussu sanguineo mutat eum, maxime Aethiopica. eadem
 extra aquam speculi modo solem accipit deprenditque de-
 fectus, subeuntem lunam ostendens. Magorum inpudentiae

§ 164: Isid. XVI 15, 17. Solin. 37, 19. — Isid. XVI 15, 25.
 8, 1. Metrodorus ap. Solin. 2, 43. Orph. Lith. 540 sqq. 597 sqq.
 κηρ. p. 149. Damig. 7. — § 165: Solin. 27, 36. 37. Prisc. perieg.

1 concussa om. La. | concipere autem FLdhv. -pere r.
 del. U 869. an conceptum? 1. 2 trimenstri spatio om. a.
 2. 3 non in terra dhHBrot. 3 nasci dicitur FdhH.
 nascitur rv. | deo dere a. 3. 4 selenomantiae BS. -teeae F.
 fet lenomante a¹. et (fet a) lenocinante (-ti v) La²v. solo
 memoriaeque h. memoriae quoque dh. 4 necessaria cre-
 datur v.a.H. | credamur F. -deremus BSJ. | quoque om. a.
 5 fecit BSJ. 6 curalium S e coni. J. -litiū B. corallium
 Ldv. -lium a. -llum h. cfr. § 153. XXXII 21. 22. | nam
 nominis La. 7 emollitum in BS. -llit Lav. mollit Fdh. |
 mari BS. -ia B. -ina rv. | hanc BS. hoc a. oc F. hoc et
 dh. om. Lv. 7. 8 fulminibus (-men- F) et typhoni (Lv.
 typhoni a. phitoni F. tonitrib; dh) FLadhv(D). cfr. Solin.
 fascinationib. BS coll. XXXII 23. 8 goniaeam — 9 pro-
 mittunt om. a. | goniaeam FH ex ind. -iteam B. genianam L.
 -anen v. 11 porraceo colore BS. -cei coloris rv. | causa
 nominis om. a. causa L. 12 deiecta—aquae om. a. | fulgore
 dhS. -ref B². -rif B¹. -rem rv(J). | accidente BaS. -tem J.
 accedentem Lv. accedente d. -tem F. -dit hH. 12. 13
 percussu BH. perc- rv. 13 mutat eū ego. -tatur B. -tat
 r"(S). om. rH. | maxime om. F. -me — 14 aquam om. a.
 aquam Lv. quam r. 15 subeunte luna a. | magi a. |
 impu- a.

el manifestissimum in hac quoque exemplum est, quoniam admixta herba heliotropio, quibusdam additis precationibus, ferentem conspici negent. — Hephaestitis quoque speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quamquam rutila. Experimentum est, si statim addita fervens aqua refrigerata sit aut si in sole adposita aridam materiam statim accendat. nascitur in Coryco. — Hermu aedoeon ex argumento virilitatis in candida gemma vel nigra, aliquando et pallida, ambiente circulo coloris aurei appellatur. — Hexeconta-167 lithos, in parva magnitudine multicolor [hoc sibi nomen adoptavit], reperitur in Trogodytice. — Hieracitis alternat tota miluinis nigrisque veluti plumis. — Hammitis ovis piscium similis est, et alia velut e nitro composita, praedura alioqui. — Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiae, aureo colore arietini cornus effigiem reddens,

254 sqq. Isid. XVI 7, 12. Damig. 2. — § 166: Isid. XVI 15, 15. Damig. 15. — § 167: Isid. XVI 12, 5. Solin. 31, 3. — Isid. XVI 15, 19. 4, 29. — Solin. 27, 46.

1 in hac *ll.S.* in hoc *a.* hoc *dhv.* 2 quibusdam quoque *dv.a.S.* | precationibus *FLav(S).* *om. B.* praecantat- *dhH.*

3 negat *a.* | hephaestitis *H ex Isid.* -tes *dhB.* hEfa&itil (Ef- *B¹*) *B.* hepesthi- *F.* hepisti- *Lv.* hepesti- *a².* pesti- *a¹.*

4 quamquam rutila *om. a.* | rutilas *dh.* -lans *HBrot.*

5 statim — aqua *BJ.* feruentem (-te *Fa*) aquam (*aqua Fa*) statim addita (-idita *F.* addita statim *dv*) *rdv.* 5. 6 refrigerata sit *BJ.* -geret *rdv.*

6 adposita — statim *om. a.* | adposita aridam *BS.* adsita (addita *dhv*) aridam *Fdhv.* ad inserendum *L.* | statim *BS.* *om. rv.* 7 scoryco *B.* corico *a.* |

hermu aedoeon *S e coni. J.* hermuaedoen *B.* -ueodeoen *F.* -uredocon *L.* -dion *Brot.* hermeodes *dh.* -modocos *v.* horminodes *B.* *om. a.* 8 uiriditatis *Ladhv.a.S.* | aliquando et ego.

-do uel *BS.* -do *adh.* et aliquando *rv.* 9 appellatur *om. B.* exeon app- *a.* 9. 10 hexencontalithof *B.* hexecontra- *F.* *om. a.*

10 hoc — 11 adoptavit *FLadhv ex Isid.* *om. B.* uncus ego posui. 11 trogodytice *FhaS.* -cae *B.* -ditica regione *Lv.*

cfr. § 149. | hieraticis *Fa.* -acites *Lv.a.H.* 12 tota *om. ad HBrot.* | miluinis *om. a.* | nigrinis *a.* -ricans *Lv.a.H.* | ueluti

om. a. | hamnitis *a.* hym- *Lv.a.B.* 13 e *BFS.* *om. rv.* 14 cornui *F.* -num *B¹.* 15 aethiopiae gemmas *dhv.a.J.* | cornu *B².*

168 promittitur praedivina somnia repraesentare. — Hormiscion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radiant auro [portante secum in extremitatibus candidam lucem]. — Hyaeniae, ex oculis hyaenae lapides, ... inveniuntur dicuntur et, si credimus, linguae hominis subditi futurae
169 praecinere. — Haematitis in Aethiopia quidem principalis est, sed et in Arabia et in Africa invenitur, sanguineo colore, non omittendis promissis ad coarguendas Magorum insidias. Zachalias Babylonius in iis libris, quos scripsit ad regem Mithridatem, gemmis humana fata adtribuens hanc, non contentus oculorum et iocineris medicina decorasse, a rege etiam aliquid petituris dedit, eandem litibus iudiciisque interposuit, in proeliis etiam exangui salutarem pronuntiavit. est et alia eiusdem generis,

§ 168: Isid. XVI 14, 11. — ibid. 15, 25. Solin. 27, 25. — § 169: cfr. Diosc. V 143. Plin. XXXVI 144. 146. Th. lap. 37. Isid. XVI 8, 5. Orph. Lith. 662 sqq. κηρ. p. 152. Damig. 9. — Th. lap. 37.

1 perdiuina somnia B². praediuinans omnia Ladh v. a. B.
1. 2 hormiscion — 3 auro om. Fdh. | hermiscion B². hormiscion (-mision Brot.) v. a. S. 2 integratissimas (-ma B²) B.
3 portante — lucem Lav ex Isid. om. BFdh. uncus ego posui. 4 hyaeniae — 6 praecinere om. a. | hyeniae B. | ex oculis hyaenae om. Lv. a. B. | lapides ego e Solino et Isid. thabidae F. tabido Lv. et ob id dhB. om. BD. | lac. ego indicavi. in uase FLv. inuasae dhH. om. BD. latet in his loci aut occasionis inveniendi significatio. 5 subditi BF. -tae L(dh?)v. | futurae B. 6 praedicere v. a. H. | haematitis LS. -tites (-thites F) vv. | aethiopiae B¹. 7 est om. adh v. a. S.
8 omittendis D cum vet. Dal. -da BFdhaB. admittenda Lv. cfr. XVII 72. XVI 170. XV 117. XXXVI 106.
9 magorum BD. cfr. XXVIII 105. barbarorum (-bororum F) vv. | zachalias dB. -lia h. zactalias a. -alla B. -cthalias Lv. -lia F. | iis ego. his Uv. 10. 11 attribuens facta ah. -buit fata (sta d) dv. a. S. 11 hanc BdhH. hac Fa. has Lv. iocinerum dhr. a. S. 12 patitur his a. patiuntur has L.
13 eandem BS. et d. om. r. | iudicisque BD. | in — p. 459, 2 candicantes om. a. | praeliis B. 14 exangui B. ex ea ungui (i dhH) FdhS. eas Lv. saltem ex oleo (vel uino) ea ungui: infra appendix ad XXXII 106. (an exanguibus?). | salu- ro. -re UH. -res r. | Est italia B¹.

quae vocatur menui, ab aliis xuthos. ita appellant Graeci
e fulvo candicantes.

(61) Idaei dactyli in Creta ferreo colore pollicem
humanum exprimunt. — Icterias cuti mali luridae similis
et ideo salubris existimata contra regiones morbos. est et
alia eodem nomine lividior, tertia folio similis, prioribus
latior et paene sine pondere, venis luridis, quartum genus
in eodem colore nigriore luridis venis discurrentibus. —
Iovis gemma candida est, non ponderosa, tenera. hanc
et drosolithon appellant. — Indicae gentium suarum habent
nomen, subrufo colore, sed in attritu purpureo sudore
manant. alia eodem nomine candida, pulvereo aspectu. —
Ion apud Indos violacea est; rarum ut saturo colore luceat.

(62) Lepidotis squamas piscium variis coloribus imi-
tatur, Lesbias glaebas, patriae habens nomen; invenitur

§ 170 init.: Isid. XVI 15, 12. Solin. 11, 14. — med.: Isid.
XVI 12, 2 (?). — § 171 init.: (cfr. Orph. Lith. 287. 291).

1 qua B. | menui—xuthos om. B. | menui dhH. menu F.
cfr. ind. heniu L. -nui v. | ab aliis (alis FD. alios L) FL
cod. Poll. D. ab indis dhv. | xuthos dD. cfr. § 128. authos F.
auchos h. xithos L. xanthos v e Theophr. | ita appellant BJ.
appellata ita FL. -ta a dhS. -ta v(D). | graeci ego. greci
uocant FL. graecis dhv. om. BJD. 2 effuluo F. in fu- B. |
candicantes B. -cans dh(FL?)v. dist. ego. 3 idacis (om.
dactyli) a. 4 icterias—5 morbos om. a. | ictrial B. -teria F.
-rius dh. | cuti mali ego. cuti BS. mali cute FdhB. aliti G.
om. Lv. | luridae BS. -do rv. 5 & BS. om. rv. cfr. XXIII
19. | salubris existimata BS. existimatur salubris rv. 6 li-
quidior Lav.a.S. | folio BS. -io uiridi rv(D). 6. 7 latior
prioribus adh.v.a.S. 8 nigriore luridis BS. nigris rv. |
discurrentibus BdhH. discurrent- F. desc- rv. 9 hanc
(hunc B¹)—10 appellant BS. om. rv. 10 indicae B. -ce Fa.
-ca Lv. cfr. § 179 Ponticarum. | habent B. -bet rv. 11 sub-
rubeo La. | sed BS. om. rv. | sudorem purpureum dhv.a.S.
12 manant B. -neat F. -nat dhH(J). -nans S. emanat
Lv. | purpureo aspectu B. 13 ion—luceat om. a. | sed raro
v.a.S. | ut om. v.a. Brot. cfr. § 120. | satyro B. raturo F.
alio d. | lucet v.a. Brot. 14 lepidotis H. -tes BLhv. -idos a.
lepidotis d. -tes F. | quam aspiciat Fdh. | uaris B¹. 15 laef-
bia B. lesbia J. | glaebas (gle- a) N.D. -ba J. lesbi dh(?)v. |
nomen habens dhv.a.S. habens a. cfr. § 170. 175. 186.

- tamen et in India. — Leucophthalmos, rutila alias, oculi speciem candidam nigramque continet. — Leucopoecilos candorem minii guttis ex auro distinguit. — Libanochrus 172 turis similitudinem ostendit et mellis sucum. — Limoniatis eadem videtur quae smaragdos. — De liparea hoc tantum traditur, suffita ea omnes bestias evocari. — Lysimachos, Rhodio marmoris similis auratis venis, politur ex maiore amplitudine in angustias, ut inutilia exterantur. — Leucochrysos fit e chrysolitho interalbicante.
- 173 (63) Memnonia qualis sit, non traditur. — Media nigra est, ab Media illa fabulosa inventa; habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem vini. — Meconitis papavera exprimit. — Mithrax e Persis venit et Rubri maris montibus, multicolor ac contra solem varie refulgens. — Morochthos, colore porracea, lacte sudat. —

§ 172: Isid. XVI 15, 22. Orph. Lith. 692. κηρ. p. 152. — cfr. supra § 128. — § 173: Damig. 4. — Isid. XVI 11, 4. Damig. 21. (cfr. Marc. 7, 4. 8, 107. 36, 59). — Isid. XVI 15, 20.

1 tamen B.S. om. rv. | leuco obthalmos B. | oculis B.F.
 2 leucopetiles d. -talos v.a.H. 3 minii (-ni B¹) guttis B.S.
 niueis a. lineis F.d.h.H. niuis L.v. niuis guttis D. | distingui
 a. | libanochrus — 4 sucum om. a. | libanochrus H. -crus B.
 -chros F.v. -cros d. labanochros L. 4 & B.L.S. sed F.d.h.G.
 sed ad v. 4. 5 limoniatis d.h.H. -tes (lym- B) B.L.v. -acis a.
 5 quae B.v. et r. | de liparea B.L.S. -are v. de litarea a.
 dilectarum F. 6 tradituri F. | suffitea a. | uocari F.d.
 7 aureis a (praem. est) v.a.S. 8 maiore B.S. marmore rv.
 amplitudine — exterantur om. a. | ut B.F.h.S. coeunte L(d?)v. |
 exferantur B. 9 fit e l.l.S. fit h.v. sicut H. | chrysolitho
 B.v(S). crisolito L. obrisolicon F. christallo a. crystallus d.h. |
 interalbicante B.v. intra abdicante a. ter albicantem F. albi-
 cans d. -cat H. inter L. 10 medea d.h.v.a.S. 11 ab B.L.S.
 a F.a.v. | media B¹F.S. -dea rv. | fabulose d.h.H.Brot. 12 sa-
 porem B.S. -rem (-re F.a) autem (uero L) rv. 13 meconitis
 — exprimit om. a. | meconitis L.S. -tes v. -nis B. -nitetis F.d.h. |
 mitrax d.v.a.H. -tra a. -thridax coni. B e Solino et Isid. | e
 persis S. e pefis B¹. ephesif B². a persis L.v. persis r. | uenit
 B.S. est accepta rv. acc- est v. 14 ac B.S. a F. et r.
 om. d.h.v. 15 morochthos S cum B e Diosc. -cthos F. -othof
 tes d.h.H. merochthes L. -ctes v. in a lac. usque ad
 461, 4). | colore B.S. om. rv.

Mormorion ab India nigerrimo colore tralucet, vocatur et **promnion**, cum in ea miscetur et carbunculi color, **Alexandri-
on**, ubi vero sardae, Cyprium. nascitur et in Tyro et in Galatia; **Xenocrates** et sub **Alpibus** nasci tradit. hae sunt gemmae, quae ad ectypas sculpturas aptantur. — **Myrrhitis murrae** colorem habet faciemque minime gemmae, odorem unguenti, attrita etiam nardi. — **Myrmecias nigra** habet eminentia similia verrucis, myrsinitis melleum colorem, odorem myrti. — **Mesoleucos** fit mediam gemmam candido distinguente limbo, mesomelas nigra vena quemlibet colorem secante per medium.

(64) **Nasamonitis sanguinea** est nigris venis. — **Nebritis**, **Libero patri** sacra, nomen traxit a **nebridum** simili-

Solin. 37, 22. — Isid. XVI 12, 2. 4, 21. Solin. 37, 12. — Diosc. V 151. — § 174: Isid. XVI 7, 14. Solin. 37, 10. Prisc. perieg. 984. — extr.: Isid. XVI 11, 6. — § 175: Solin. 27, 43. Orph. Lith. 748. κηρ. p. 152. 153.

1 mormorion B.S. morio in FdhH. -ryon L. -rion v. | ab B.S. om. rv. | india (H. -ica Lv) quae (que F) FLdhv.a.S. | an tralucens? 2 promnion FLv(S). cfr. index. -iom B. pramnion B. | cum in ea B.S. in qua rv. | color FS. -los Lhv. cor B. 2. 3 alexandri- B.D. -ium r. -inum dhv. 3 ubi uero D cum U 871. uero ubi B. ubi rv. sed seqq. fortasse lacunosa. | sardae B. -de F. 4 xenocrates F. neno- B. | heae B. hec a. ae F. 5 quae om. B. | sculpturas B²L. 6 myrrhitis J. cfr. Solin. et Isid. -tes hC. myritis FLv. mir- Ba. mur- d. murr- S. | faciemque BLav(S). -iem F. -ie dhH. | minime B¹LaS. -me B²Fv. -ma dhH. 6. 7 gemma dhHBrot. 7 unguenti om. HBrot. | attritam adh. | Mechia a. 8 nigra Ladv. -ro F. om. Bh. | habet om. a. ab B. | eminentia (hem- a) BFa. -ias L(dh?)v. | similia ego. -lis ll.S. -les v. | myrsinites Bhv.a.S. in a lac. usque ad medium (v. 11). 9 colorem habet cod. Poll.v.a.S. | myrti (d?)C. myrre L(v). mirre h. murrae BF. | fit ego. cfr. § 161. 180. 182. in B. est rv. 9. 10 mediam gemmam Lv. cfr. § 149. 184 extr. -ias gemmas FhD. -ia (-ie d) gemma Bd. 10 candido B.S. -da dv. -das Fh. om. L. | limbo B.S. libro F. liro h. nigro L. linea dv. 11 medias Fh. 12 est om. B. 13 a om. B. a — p. 462, 9 traditur om. a. | nebridum F -ium eius FL. -ide eius dh. idum eius v.

tudine; alia e nigro generis eiusdem. — Nipparene urbis et gentis Persicae habet nomen, similis hippopotami dentibus.

- 176 (65) Oica barbari nominis e nigro et fulvo viridique et candido placet. — Umbria, quam alii notiam vocant, sicut et ceraunia et brontea, cadere cum imbribus et
 195. fulminibus dicitur eundemque effectum habere; praeterea
 150 hac in aras addita libamenta non amburi. — Onocardia cocco similis est, neque aliud de ea traditur. — Oritis globosa specie a quibusdam et sideritis vocatur, ignes non
 177 sentiens. — Ostracias sive ostracitis est testacea, durior ceramitide, achatae similis, nisi quod illa politura pinguescit. huic tanta duritia inest, ut fragmentis eius aliae gemmae scalpantur. — Ostritidi ostrea a similitudine

§ 176: Isid. XVI 12, 1. — extr.: Orph. Lith. 362. (457). κρη. p. 145 sqq. Damig. 16. — § 177: cfr. Plin. supra § 151.

1 alia e ego. alba e D. -be B. et aliae F. et alie L. et alia dh. alia est J. est et alia S. sunt et aliae v. | nigro BFD. -re L. -ra dhS. -rae v. | generis eiusdem post nipparene ponunt BD. | nipparene BS. -nae F. -na dh. nympha-rena Lv. 1. 2 urbis & BFdhv. ex uris L. 2 nomen habet F Lv. | ippodate L. hippodactae v.a.B. 3 dentibus om. Lv.a.B.

4 oica BS. olca FdhH. olea L. orca v. | e nigro est F. est et e nigro L. | fulvoque dhv.a.S. | viridique ll.S. ac viridi v. om. dhH. 5 alii S. alii BD. aliqui rv. | notiam L. noticiam F. 6 sicut & BS. sicut rv. 7 deicitur B. dicuntur Fh. | habere BS. -bere quem brontia (rontea F. broniena L) narratur rv. cfr. § 150. 8 hac BS. om. rv. | addita BS. -ta hac (ea H) FdhH. -ta ea traditur Lv. | libamenta non amburi om. L. | onocardia — 9 traditur BS. om. rv.

10 uocetur a. | ignes BaS. -em rv. 11 est om. B. 12 ceramitide S coll. § 152. -mite B. aliter L. altera Fdhv. om. a. | achatae v. -te BFa. -ti Ldh. | illa BS. achates rv. | politur B¹. praem. cū B²SJ. 13 huic BS. om. rv. | tanta duritia inest BS. duriori tanta (-taque Lv.a.B) inest (est a) uis (om. a) rv. | fragmentis eius BS. om. et post scalpantur ponunt rv. | alia L. 14 gemma L. om. B. | scapantur B¹. sculp- B². scalpatur L. | ostritidi S cum man. Dal. -riti B. -rititidi (-rici- a) da. -racitidi FhH. -citi C. -cidi Lv. | ostree L.

¹ et p. 463, 1 a similitudine nomen BS. nomen et (om. La) dinem (-ne La) rv.

omen dedere. — Ophicardelon barbari vocant, nigrum
colorem binis lineis albis includentibus. — De opsiano
apide diximus priore libro. inveniuntur et gemmae 86, 196 sqq.
eodem nomine ac colore non solum in Aethiopia Indiaque,
sed etiam in Samnio et, ut aliqui putant, in Hispania
litoribus eius oceani.

(66) Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. — 178
Pangonus non longior digito, ne crystallus videatur, numero
plurium angulorum facit. — Paneros qualis sit, a Metro-
doro non dicitur, sed carmen Timaridis reginae in eam,
dicatum Veneri, non inelegans ponit, ex quo intellegitur
adiutam fecunditatem. hanc quidam paneraston vocant. —
Ponticarum plura sunt genera: est stellata nunc sanguini- 179
neis, nunc auratis guttis, quae inter sacras habetur. alia
pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium
convalliumque effigies. — Phloginos, quam et chrysitim
vocant, ochrae Atticae adsimulata, invenitur in Aegypto. —

XXXVI 139. Isid. XVI 15, 16. — Orph. Lith. 344. κηρ. p. 145.
— Isid. XVI 16, 5. — § 178 init.: Isid. XVI 12, 1. Damig. 37.
— § 179 init.: Isid. XVI 12, 4. Solin. 13, 3.

1 ophicardelon (ofi- B. opphi- F) — 2 includentibus om.
L¹a. | nigro B. 2 colore d (an recte?). | obsidiano dhv.a.S.
opriano a. 3 priore BFD. super- dhv. primo r. | et alie
gemme a. 4 ad a. 5 samnia a. samo dhv.a.G. | & ut
BS. ut rv. om. dh. | in — 6 eius BS. et in (om. La) litoribus
hispaniensis rv. 7 panghruf B¹. -nchruf L. -crum a. -chros
v.a.G. 8 pangonus ll.S. -nius B. panconus v. | non om.
La. | nec F. 9 facit BS. cauet rH(D). -etur v. 10 eam
BS. eadem rv. 11 ueneri dhv. -nire F. -nere a. inueniri L.
om. B. 12 adiutam BFJ. ad uitam (mtam d) dh. additam a.
-itam (-ictam Verc.) ei Lv(G). | hanc — uocant om. B. sed cfr.
ind. | hanc quidam LJ. quidam hanc dhv. quidam F. om. a. |
paneraston S ex ind. paneba- FLadh. panseba- cod. Poll. v.
13 et L(a?). 14 aratis a(?). atris Lv.a.H. | quae
om. a. 15 stelif B. | lineas om. La. | alimentium B. 16
phloginos dhG. ptho- B. plo- F. phylogenes L. philoginos
(cod. Poll.) v. in a lac. usque uocant (v. 17). | quem dhv.a.S. |
chrysitim cod. Poll. S. -tin v.a.B. -ten dhv. -ftim B. cry-
sitim (cryss- F) r. 17 ochrae BhH. hocre F. ocree a.
ostreae Lv.

- 180 Phoenicitis ex balani similitudine appellatur, phycitis
— Perileucos fit ab oris gemmae ad radicem usque
descendente. — Paeantides, quas quidam gaeanidas
praegnantem fieri et parere dicuntur mederique partur
tibus. natalis iis in Macedonia iuxta monumentum Tire
species aquae glaciatae.
- 181 (67) Solis gemma candida est, ad speciem
in orbem fulgentis spargens radios. — Sagdam Cha
vocant et adhaerentem, ut ferunt, navibus inveniunt
sini coloris. — Samothraca insula dat sui nominis, ni
ac sine pondere, similem ligno. — Sauritim in
viridis lacertae harundine dissecto inveniri tradunt
Sarcitis bubulas carnes repraesentat. — Selenitis ex
dido tralucet melleo fulgore imaginem lunae continet
redditque ea in dies singulos crescentis minuentis

§ 180: Damig. 42. cfr. Plin. infra § 189. — Solin. 9.
Prisc. perieg. 439 sqq. — § 181: Isid. XVI 10, 6. Solin. 37.
Prisc. perieg. 988. cfr. Orph. Lith. 292 sqq. κηρ. p. 143. —
XVI 7, 13. Solin. 37, 8. — extr.: Diosc. V 158. Isid. XVI
10, 7. Solin. 37, 21. Prisc. perieg. 989. August. civ. dei I

1 phigitif B. phicytis F. ficiti a. phycites v.a.H. | al
BhB. aloae (-oe d) Fd. salue a. oliue L. -uae v. 2 fit
BLv(H). ficat Fa. filo ab B. | oris aS. torif B. uris F.
Lv. ora H. | albo BS. ad candido F. cand- rv. 3 pae
tides S e coni. J ex ind. -anides B. -antides dhv. peantis
FL. -dis a. | gaeanidas S. geam- (-dam a) ll. gemonidas
gravidas v. 4 praegnat B¹. | carere a. 5 natalis ll.
-les v(S). -le a (ut IV 25). nam tales dhB. | iis S. if B¹.
hif B². us F. om. rv. | et iuxta coni. J¹ coll. Pausan. IX 33.
tiresiae inveniuntur dhv.a.S. 6 glaciē B¹. 7 est et
v.a.S. 8 fulgentif spargenf BS. -tes (-te a. -tem F) sparg
rv. | facdā B. sagad- dSolin. sadagam a. 9 uocant & B.
om. rv. | adhaerentem ut ferunt BJ. -rescentem rv. | habet
inuenitur dv.a.G. 10 samothraca BS. -acheam a. -aceam
-acia dhv. | dat om. dhv.a.S. | sui BS. eiusdem rv. | nomin
gemma dat dhv.a.S. | nigra a. 11 ac — 12 dissecto om. a.
sauriten v.a.H. 12 lacerti dhv.a.S. | harundinem B¹. | di
secto BS. -ta dh. -ti G. difecto F. desecto L. -ti v. add
iteratione uentre B. 13 praesentat FLv.a.H. | selenites
v.a.H. 14 continet F. -net La. 15 eam dhv.a.S.
crescentis — p. 465, 1 arabia om. a.

ris speciem, si verum est. nasci putatur in Arabia. Sideritis ferro similis est; maleficio inlata aliquis 182 ordiam facit. nascitur in Aethiopia. sideropocilos ex fit variantibus guttis. — Spongitis nomen suum representat. — Synodontitis e cerebro piscium est, qui odontes vocantur. — Syrtitides in litore Syrtium, iam dem et Lucaniae, inveniuntur, e melleo colore crocoulgentes, intus autem stellas continent languidas. — ringitis stipulae internodio similis perpetua fistula vatur.

(68) Trichrus ex Africa venit, nigra, sed tres sucos 183 ddit, ab radice nigrum, medio sanguineum, summo hrum. — Thelyrrhizos, cinerei coloris aut rufi, candidis

1. Damig. 36. — § 182: Isid. XVI 15, 11. Solin. 37, 23. — fr. Plin. supra § 93). Isid. XVI 14, 10. Solin. 2, 43. Damig. 2. (40). — § 183: Isid. XVI 11, 7. Damig. 39 (?).

1 sideris B.S. numeris FdhH. -ro Lv. | speciem — est S. om. rv. 2 ferri a. | est BJ. eti Fdh. et Lv. om. aG. | maleficio — 4 fit om. B. sed cfr. index. | maleficio ego. amletio F. amlit- dh. alt- a. lit- Lv. maleficiis Isid. -cus Solin. | inlata Lv. interlata r. | aliquis (= aliquibus) F. om. rv. cfr. XXXVI 131. XXXIII 84. XXXII 44. 51. 133. XXVIII 142. XXVI 153. XVI 239. X 32. quoquo Solin. quoque modo Isid. 3 discordiam FLD. cfr. § 142. -ias dh Solin. Isid. v. om. a. | facit Fdhcod. Poll. om. a. facit quaeque Lv. | dist. ego. | siderofecilos a. 4 eo L. | nomen suum B.S. nomen FLah. spongiae nomen d(?)v. 5 synodontitis B. sinodontytis F. synoditis a. 6 syrtitides S e coni. J. -titif Ba. -tides FdhH. -tites L. -titae v. 7 lucaniae S e coni. J. luyc- B. in lucania (add. est F) rv. | e om. adh v. a. G. | mellei a. | croco re om. B. 8 continet a. | languidas — 9 internodio om. a. 9 stipul ac internido F. -ulam retinente nodo L. | perparua L(a?). 10 clauata B. 11 uenit BJ. om. rv. | nigra BJ. -gra (-ger hv) est rG. 12 ab (a hv. a. S) radice (-cae F. radice B¹) BFdhv. ad radicem r. | nitrum dh HBrot. | media a. | sanguineum BFhv(D). -ea a. -em L(?)dH. | summo — p. 466, 1 spectatur om. a. 13 ochrum BD cum U 871. -ram dhH. hocrae F. ocreae Isid. candidum Lv. an ochreum? | thelyrrhizos — p. 468, 10 haec et lig[ni] om. B (uno folio archetypi perditio aut omissio). | telirrhizos cod. Poll. v. a. S. (theluriza B in ind.). | rubei L.

radicibus spectatur. — Thelycardios colore . . . . . cor
 Persas, apud quos gignitur, magnopere delectat; muc
 eam appellant. — Thracia trium generum est, livida
 184 pallidior, in tertio guttis sanguineis. — Tephritis lun
 novae speciem habet curvatae in cornua, quamvis
 colore cineris. — Tecolithos oleae nucleus videtur, neq
 est ei gemmae honos, sed lingentium calculos frang
 pellitque.

(69) Veneris crines nigerrimi nitoris continent in s
 speciem rufi crinis. — Veientana Italica gemma est, Ve
 reperta, nigram materiam distinguente limite albo.

185 (70) Zathenen in Media nasci Democritus trad
 electri colore et, si quis terat in vino palmeo et croc
 cerae modo lentescere odore magnae suavitatis. — Zami

§ 184: Diosc. V 154. Solin. 37, 12. Prisc. perieg. 982. (c
 Plin. XXXVI 143). — Isid. XVI 11, 6. 5. Solin. 37, 20. 2, 44. —
 § 185 med.: Isid. XVI 15, 14. Solin. 37, 7. Orph. Lith. 26.

1 thelycardios (FL?) S cum B in ind. telycardis a. tel
 cardios dhv. | lac. ego indicavi. | cordis Fdhv. candidis
 -do LJ. candido et specie cordis coni. J. cfr. § 159.
 2 persas Ldv. -sae h. -se Fa. | magnifice dhcod. Poll. J.
 2. 3 mucul eam D. cfr. ind. -lamque C cum B. -la quam L
 macula Fda. -clam h. -culamque Ven. (G). muchulam E
 mulc S cum B in ind. mulc eam J. 3 trachia a. tragia d
 livida ego. ligdini Lacod. Poll. uiridis dv. isgnidia F. in-
 signia h. hysgina D. cfr. XXI 62. an coloris lividi?
 4 pallidior in FhaJ. -di in L. -dior dv. an pallidioris?
 tertia dv.a.J. an tertiū? 5 habet et dh. | curuatae L
 -ta r dh D. | in om d. | quavis F. an suavis (om. in)? 5. 6
 in colore cineris FLaD. cinerei coloris dhv. 6 theocolitos
 a. telicos v.a.B. | nucleus adh H(D). noel- F. nucleus J coll.
 § 161. 188. nucleo similis Lv(S). 7 lingentium Lav(J)
 ung- FdH. ting- S. 7. 8 frangit pellitque dv. pellit frangit-
 que ll. 9 crines Lav(S). cfr. ind. -nis Fdh H(D). | conti-
 nent Lv(S). -net r H(D). | in se ll.v(S). in Lugd. del. H.
 10 rufi crinis om. a. | italica om. a. | ueiis dhv.a.J. uehis a
 11 nigra meteria F. 12 zathenen ll.v(S). cfr. index.
 zate- a. zace- d. zanthenem hC. 13 ferat Fdh. | alneo a
 14 magna F. 14 et p. 467, 1 zamilampis Abel p. 61.
 lamfis B in ind.). zmilampis FdhH. zmylaxis L. zmilaces r.
 a lac. usque ad glauco (p. 467, 1).

pis in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis,
io colore glauco. — Zoraniscaeos in Indo flumine
orum gemma narratur, neque aliud amplius de ea.

11. (71) Est etiamnum alia distinctio, quam equidem 186
rim subinde variata expositione, siquidem a membris
poris habent nomina: hepatitis a iocinere, steatitis
gulorum animalium adipe numerosa, Adadu nephros
e renes, eiusdem oculus, digitus; deus et hic colitur
Syris. triophthalmos in onyche nascitur tres hominis
ulos simul exprimens.

(72) Ab animalibus cognominantur: carcinias marini 187
nceri colore, echitis viperae, scorpitis scorpionis aut
lore aut effigie, scaritis scari piscis, triglitis muli,
egophthalmos caprino oculo, item alia suillo, et a gruis

pp. p. 141. — § 186 med.: (Damig. 45). — § 187: Isid. XVI
5, 18. 19. Solin. 37, 17. Orph. Lith. 347 (κnp. p. 145). 494
κnp. p. 147). Damig. 26. cfr. Plin. XXXVI 149 sqq. Solin. 37, 22
sid. XVI 15, 19. 20. 19.

1 proconnesio dhv. -onesto F. -nnisso L. 2 medico F. |
Zoraniscaeos FD. -aea S cum B in ind. -sceos dhH. -sseos L.
Zoranis a. -ronisios v. | flumine FaD. -ine nascitur dhv. -ine
gignitur et L. 3 magnorum F. | narratur FL¹aD. om. dh.
esse narratur L²v. 4 etiamnunc a. 6 corporis LaG(J).
-rum Fdhv(H). | habet Fa. | steatitis FaH. -tes v. est hea-
citis L. stiatis d. est a. 7 adadu LG. (addedu B in ind.).
adau F. adu hv. adne d. in a lac. usque ad syris (v. 9). |
nephros B. nepros dman. Dal. (neferof B in ind.). om. ll.v(D).

8 siue renes ego. renis ll.D. reneis hv. om. dman. Dal. B.
maiolem lac. statuit J coll. ind. | eiusdem — 9 syris Fdh. om.
Lv.a.B. | oculus digitus (ac dig- H. et dig- S) FdhD. -lus
dicitur G. theu dactylos B. | deus et FG(D). dei et dhH.
del. B. an deus est? 9 triophthalmus F. -thalmus h. optalmo
a. | in onyche D. cum onyche G. synonymice (-cae F) Fd. sino- h.
ionice Lv. -naciae C. est bonice a. | tres om. a. 11 cogno-
minatur h. 13 scauri L. om. a. | piscis Fdhv. om. r.
14 aegophthalmos hv. -pthalmos L. eglopta- d. egostalimos F.
pthalmas a. | item (-mque LJ) alia Ladv. hemalia F. temal-
lias h. hyophthalmos S(D) cum B in ind., sed hic quoque, ut
supra in Adadu oculo et digito, Graecum nomen praetermitti
videtur. cfr. etiam § 190 extr. | et ahcod. Poll.v. que d. est
et L(F?)D.

collo geranitis, hieracitis ab accipitris, aëtitis a c.
aquilae candicante cauda. myrmecitis innatam formae
repentis effigiem habet, scarabaeorum cantharias.
ophthalmos quattuor colorum est, rutila, sanguinea; m.
nigrum candido cingit, ut luporum oculi. taos pa.
est similis, itemque aspidi quam vocari timictioniam
venio.

- 188 (73) Rerum similitudo est in ammochryso velut a
harenis mixto, cenchrite sparsis milii granis, dryite trunci
arborum; haec et ligni modo ardet. cissitis in candido
perlucet hederæ foliis, quæ totam tenent narcissitim et

§ 188: Isid. XVI 15, 5. Solin. 37, 13. — Damig. 44.
Damig. 42. cfr. Plin. supra § 180.

1 geranitis LH ex ind. -tes v. om. r. | hieracitis (hier-
FadhH. -tes v. om. L. | ab ll.J. om. dhv. | accipitris (sc. acci-
hv. -tre ll.J. acopinis d. de structura cfr. § 190 et XXV 13.
aetitis LH ex ind. -tes v. aetins F. echitis a. colore ethi-
dh. | a colore v. in col- F. col- rD. om. dhJ. 2 can-
cante Lav(D). -icanta F. -idata dhS. -ida a J. 4 color-
Fadh. est col- LIsid.v. | est ego. ex FadhIsid.v. om. LL
rutila ego. -lo ll.G. -lo et dhv. | sanguinea FaG. -neo Ld
v(D). | media ego. in media FaD. in medio LdhIsid.v.
5 cingit FadhIsid. -tur Lv. cfr. § 149. | oculi illis per omni
(add. similis v) dhv.a.D. | taos — 6 similis om. adh. | staos F.
pauoni v. eaoni F. draconi L. 6 itemque FLJ. item e
dh. item av. | aspide Fd. -ice h. | timictioniam Scum B in is-
-cloniam (tym- L) Lv(D). -caeoniam F. -comam h. cimic-
niam a. chelidoniam B. 6. 7 inuenio Lav. -nto F. -nd
dh. 8 rerum FdhD. om. a. harenarum Lv. | ammochryso a
cfr. ind. et Isid. hammochryso rv. 9 cenchrite FD. -tes r
-tis LhH. cencrites a. centricis d. an cenchritide? | sparsi
ll.S. om. dhv. | granis FaD. -nis ueluti sparsis dhv. -ni
similis est LS. cfr. § 191 extr. | dryite D. -tis LH. -tes r
druite F. om. adh. | truncis LS. e truncis dhv. truci-
om. a. 10 haec Fdhv. om. a. quæ L. | [lig]ni modo J
(rursus incipiens). | scissitis Fh. 10. 11 in candido perlucet
(H. collucet Lv. in luce a) FdhLav. om. B. (an recte, a
fuerit cissitide? cfr. § 189). 11 cedere a. | foliis BLt.
polis Fh. oculis d. | quæ — p. 469, 1 distinctam om. B. sed
-fr. index. | narcissitim Fa. -tin h. -tis LdH. -tes r
ego.

m cetera distinctam. cyamias nigra est, sed fracta ex fabae similitudinem parit. pyren ab olivae nucleo dicta; huic aliquando inesse piscium spinae videntur; phoenicis ut balanus. — Chalazias grandinum et candorem et 189 uram habet, adamantinae duritiae, ut narrent in ignem additae manere suum frigus. pyritis nigra quidem t, sed attritu digitos adurit. polyzonos [in nigro] multis distincta lineis candicat, astrapaea [in candido aut cyaneo] scurrentibus in medio fulminis radiis. in phlogitide intus imma videtur ardere, quae non exeat, in anthracitide

§ 189: Isid. XVI 10, 5. 13, 4. Solin. 37, 16. (cfr. Plin. XXVI 157). Orph. Lith. 758. κρη. p. 153. — Isid. XVI 4, 5. 1, 8. Solin. 37, 16. Prisc. perieg. 987. August. civ. dei XXI, 1. (cfr. Plin. XXXVI 138). — Isid. XVI 14, 9. Solin. 37, 23. — cfr. Plin. supra § 99. Solin. 37, 24.

1 etiam Lv. et am Fh. om. a. et d(?)H. | cetera ego. derae Fv. -re h. hed- L. odore d(?)H. om. a. totus locus idhuc corruptus. | distinctam Fha. -ta dcod. Poll. G. -nguitur Lv(S). | cyamias BS. -mea v. cymea L. clymata a. cimata Fdh. | fracta BLav. faciam F. -iem h. om. d. | ex — 2 parit om. a. 2 fabe B. -bae est F. om. d. | pyrena L. -ne v. a. G. pilena a. | ab om. a. | nucleio B¹J. nuncleo F. 3 est om. BJ. | aliquando huic a. | inesse om. B. me est F. | piscium spin a. -ium piscinae Fdh. 3. 4 phoenicitil' (foe- B) ut balanuf BS. om. rv. cfr. index et XIII 49. (an a balanis?).

4 chalazias ut balanuf. chalazias glandinum B falsa iteratione. | colorem v. a. H. 5 habet Lv (ex Isid.). om. r. praefert Solin. | ut narrent BS. narrant rv. 5. 6 etiam in ignem (-nes a) dav. a. S. 6 additas F. | fum B¹. 7 est BS. om. rv. | digitorum B. | polyzonos — p. 470, 3 liquor om. a. | polyzonos Bv. -ygonus L. -yxinus F. | in nigro FdhS. in L. nigra v. om. BJ. 7. 8 multif distincta BJ. multis dhv. om. r. 8 lineis B¹J. -eas B². zonis dhv. zonis multis FL. cfr. § 90. | dist. ego. | astrapaea ego. -pea a B¹. -pea a B². -paeae rS. -pee d. -piae hv. | in candido (nigro dh HBrot.) aut cyaneo FLdhv. om. B. uncos ego posui. 9 discurrentibus B. -rrunt rv. | in BS. e rv(J). cfr. § 5. | radiis B². -dis B¹. -dii rv. rapidi dh. | phlogitide H. flo- B. cfr. Solin. thogotide F. phalagonitide L. phlegontide v. 10 flamma — ardere BS. ardere (ardo F. arida L) quaedam (qued- P¹) uidetur flamma rdhv. | anthracitide Lv. cfr. § 99. a- tides F. anthracite hSolin. -tes B. -atite d.

190 scintillae discurrere. — Enhygros semper rotunditas
absolutae in candore leni est; ad motum fluctuatur inter
in ea, ut in ovis, liquor. — Polythrix in viridi capilla-
turam ostendit, sed defluvia comarum facere dicitur. su-
191 et a leonis pelle et a pantherae nominatae. — Col-
appellavit drosolithum herbaceus, melichrum melleus, cum
plura genera, melichlorum geminus, parte flavus, parte
melleus, crocian croci, polian canitiei similitudinem quan-
dam spargens e nigro, spartopolian rarior. rhoditis rosa

§ 190: Isid. XVI 13, 9. Solin. 37, 24. — § 191: Isid. XV
7, 15. 9, 8. 15, 9. Orph. Lith. 615. — cfr. Plin. XXXVI 132.

1 discurrere BJ. -rrere aliquando videntur Lv. -rrere
(-rrere F) aliquando et nigrae (-ro F) Fdh. | enhygrof BJ.
cfr. ind. -ydros FdhB. cfr. Solin. et Isid. enaydros L. enais

2 leni est ego. leui sed B. est levis (lenis d) sed rdhv.
modum B. monitum F. | fluctuatur FD. -uat Ldhv. om.

3 ut in ovis FD. uti novif (novif B²) B. in ovis L.
veluti nonus (in ovis hv) dhv. | polythrix FLS. -trex B. -tri-
v. -trichos H. polithrix a. | uiridis a. 3. 4 capillaturam osten-
dit BS. -atur Ldhv. -atus F. apeliatur a. 4 defluvia BJJ.
depluvia Fdh. | dicatur F. 5 a om. a. | a om. dhv. a. S.

panthera BSJ. sed cfr. § 187. | nominatae BFhaJ. -atae leon-
tios pardalios (pantha- L) Ldv. cfr. § 187. 6 drosolithum
BLS. -itum a. drusolithum F. chrysol- dhv. | herbaceus F.
aD. om. BS. aureus, chrysoprasum herbaceus dhv. | meli-
chrum FD. -crin dh. -itron L. -ichrota v. -icrus a. -ichro-
(-rus S) est BS. 6. 7 quamvis plura dhv. a. S. 7 eius generis
sint cod. Poll. v. a. S. | melichlorum — 8 melleus om. B. sed cfr.

ind. | melichlorum D. -ron B. -chrorum Fh. -chrotorum
-corum a. -choros L. -chloros est H. -cros est v. a. B. | geminus
cod. Poll. gemma L. | flavus dh(?)v. -ua L. -ui Fa. 8 meli-
lea L. | crocian BFdhB(J). -cias Lv(D). om. a. -cia H. -cia
vocant S. | a croco Lv. a. B. | polian canitiei ego. polia (ad-
-iae F. -iam h. spotias L) canitiem (cantiem Fa) FLadhv.
om. h. l. (uno versu trajecto) BSJD. 8. 9 similitudinem quan-
dam BSJ. -dinem polias canitiem quandam D. quandam
rdhv. 9 spargens e ego (sc. color). -gentē polian canitiem

BSJ. sardi (Fdh. sarcidi a. om. L. sardio D. sparti v) in-
ducit (-dicat B) eandem (-demque L) rdhv(D). | nigro (ego
om. B) spartopolian rarior B. spartopolian (-ion J) rariorem
SJ. duriolem (rari- D) nigro (FaD. -gra Ldhv) spartopolia-
-ios B. -polla Fdh. -spolia a) rdhv(D). | rhoditis Fdh. a. H.
tes v). irodi- B. rosi- L. | rosae ego. -sia a. -sea Isid. (an

melitis mali coloris, chalcitis aeris, sycitis fici, bostry-
is in nigro ramosa candidis vel sanguineis frondibus,
chernitis velut in petra candidis manibus inter se com-
mis. — Anancitide in hydromantia dicunt evocari ima- 192
es deorum, synochitide teneri umbras inferum evocatas,
dendritide alba defossa sub arbore, quae caedatur, securium
em non hebetari. — Sunt et multo plures magisque
constrificae, quibus barbara dedere nomina confessi lapides
esse, non gemmas. nobis satis erit in his coarguisse dira
mendacia Magorum.

12. (74) Gemmae nascuntur et repente novae ac 193
sae nominibus, sicut olim in metallis aurariis Lampsaci-
am inventam, quae propter pulchritudinem Alexandro
Macedoni missa sit, auctor est Theophrastus. cochlides, 194

§ 192: cfr. supra § 61. Isid. XVI 15, 22. — § 193: Th. lap. 32.

ecte?). -sa Fdh. -fae similis BS. a rosa Lv. 1 est om. L. |
melitis (mal- L) mali coloris (-ros a. om. L) FdhLav(D). om.
BS. | calcitis ah. chalcites v.a.H. | aeris LG(D). -ri BS. -rei
Lv. erei dh. om. a. | sycitis BdhH. (-tes C). fyc- L. fic- Fa.
tes v. | fici FLhv(D). -co BS. -ca d. om. a. 1. 2 bostry-
chitis S ex ind. cfr. § 150. borsycitis B. -sycitis (-te F) Fdh.
ratio (om. a) nominum non est in (om. a) borsycite (borsic- a)
rv. 2 ramosa v. -ossa B. -osae Fh. -ose r. ramo d. | uel
— 3 candidis om. Fdh. | uel BS. aut Lav. 3 chernitis S e
coni. J. chemi- B. nec gemytis (-mite v) Lv. nec empte a. |
in terre a. 4 anancitide LS. cfr. Isid. et § 61. -chitide hv.
-dem F. ancantitide d. ananciten a. -tes quem B. | hydro-
mantia BdhG. -atea F. idromantea a. nicromantia L. necro-
Isid. v. | euocare B. 5 synochitide — euocatas om. a. | syno-
chitydi F. -chites quem B. | detinere B. (teneri post euocatas
ponunt (F?) dhv.a.J). | inferum BD. -rorum Ldhv. inefebum
F. | euocatas adfirmant B. cfr. § 52. 6 dendritide — 7 hebe-
tari om. Fdh. | dedride B. dentriti a. | defossa Lav. suffusa
B. | securium BS. -rius a. -ris Lv. 7 hebetari adseuerant
BS. | sunt et ego. sunt BJ. et sunt rv. 8 barbari dhv.a.S.
sed cfr. § 176. XII 97. III 28. 9 non gemmas BJ. om.
rv. | erat a. cfr. § 195. 10 magorum BD. om. rv. 11
gemmae & BJ. | et FLadG(D). om. Bhv(J). | ac om. BJD.
12 sicuti a. ut dhv.a.S. | olim BS. lampsaci (lams- F.
laps- a) rv. | lampsaci (lapf- B) BS. om. rv. 13 una in-
uenta Lv.a.S. 14 sit FS. sit ut Bh. sicut a. fuit ut Lv

quae nunc volgatissimae, fiunt verius quam nascuntur, Arabia repertis ingentibus glaebis, quas melle excoquunt tradunt septenis diebus noctibusque sine intermissione ita omni terreno vitiosoque decusso purgatam puramque glaebam artificum ingenio varie distinguunt venas ductusque macularum quam maxime vendibili ratione spectantium quondamque tantae magnitudinis factas, ut equis reguntur in oriente frontalia ac pro phaleris pensilia facerent. et alias omnes gemmae mellis decoctu nitescent, praecipue Corsici in omni alio usu acrimonia abhorrentis. quae variae sunt, et ad unitatem excidere calliditati ingeniorum contingit, utque eadem nomen usitatum non habeant. physis appellant velut ipsius naturae admirationem in iis venditantes.

Cum finis nominum non sit — quae persequi non equidem cogito, innumera et Graeca vanitate —, indicatis

---

1 quae ego. quoque *ll.v.* | uolgo atiffimae **B**¹. uulgo lat. **B**². | famae fiunt *h.v.a.G.* | nascuntur **Fdh.** 2 mellis glaebis **a.** | quas **BLS.** *om. rv.* 3 inmissione **B**¹. 4 decussu **L.** purpuramque **a.** *om. v.a.G.* 5 uiride **a.** | distinguunt *ego.* -tribui *ll.v.* *cfr. § 195 et XXXV 3. XVI 232.* | in uenas **L.** *v.a.D.* 6 maculorum **B**¹. | uendi bi **B**¹. -di i **B**². *om. a.* spectantium — 7 tantae *om. a.* | spectantium **BD.** secta- *rv.* seca- *S cum vet. Dal.* 7 magnitudines **a.** | factas **BS.** fecere *rv.* | equitib; **B.** | regnum **B**¹. *om. L.* 8 atque *adv.a.S.* *om. h.* | et *om. adh.* 9 omnis gemmae figuras mellis **a.** praecipue **B**². 10 in omni alio *adhv.* nominalio **F.** nominali (alii **B**²) **B.** in alio omni **L.** | sua (*pro usu*) **B.** | acrimonia **BFdhB(S).** -niam *cod. Poll.H.* acriora *rv(C).* | abhorrentis — 11 excidere *om. B.* | abhorrentis *ll.(B)J.* -tes *dhv.* 11 sunt *om. adh.* | unitatem *ego.* noui- *ll.v.* *cfr. § 194. XXXV 3.* excidere **Fdh.** exced- **a.** acced- **Lv** (*claudicante etiam structura*). *cfr. XXXIII 139.* | calliditate **B**²**Lv.** 12 contingit *ll.v(S).* -igit *h(?)C.* | utque eadem *ego.* ut quaedam **B.** ut *rv.* | an ne (*pro non*)? *cfr. vol. III p. 496 (ad XX 180) et XXVII 15. XXVIII 163. XXX 33. 106. XXXII 20.* 13 physis **BS.** -ses *hv.* physis **d.** pysis **F.** phryes *r.* | in his **B**²**a.** in imis **F**¹. nimis **F**²**h.** *om. d.* 14 uenditantes **BG.** -dicantes **Lar.** -dentes **Fdh.** 14. 15 *dist. J.* 16 innumero **B.** | et *ll.J.* ¹*v.* | uanitate **B.** *de re cfr. § 30, de dictione XVIII 239.* (uariet- **a**) conficta *rv* (*vitio tautologiae*).

vilibus gemmis, immo vero etiam plebeis, rariorum
vera digna dictu distinxisse satis erit. illud modo me-
nisse conveniet, increscentibus varie maculis atque ver-
cis linearumque interveniente multiplici ductu et colore
epius mutari nomina in eadem plerumque materia.

(75) Nunc communiter ad omnium gemmarum ob- 196
rvationem pertinentia dicemus opiniones secuti auctorum.

Cavae aut extuberantes viliores videntur aequalibus.
gura oblonga maxime probatur, deinde quae vocatur
lenticula, postea epipedos et rotunda, angulosis autem
minima gratia.

Veras a falsis discernere magna difficultas, quippe cum 197
nventum sit ex veris generis alterius in aliud falsas tra-
lucere, ut sardoniches e ternis glutinentur gemmis ita,
ut deprehendi ars non possit, aliunde nigro, aliunde
candido, aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere
probatissimis. quin immo etiam exstant commentarii

---

§ 197: Isid. XVI 15, 27. — cfr. Plin. supra § 87. Isid. XVI
8, 4. — cfr. Seneca epist. 90, 33.

---

1 immo uero **BS.** immo *r. om. dv.* | plebeis **Lv.** -bis *r.* |
rariorum **ll.v(H).** -rorum **C.** 2 genera **BFaS.** -rum **dhv.**
om. L. | digna dictu **B(F?)S.** dictu digna (-no *h.* -nas *v*) **dhv.**
dictu *r.* | distinxisse **av.a.C.** | erat **Lav.a.S.** cfr. § 192. | modo
BFdhv(H). uero *rG.* 2. 3 meminisse *om. B.* 3 atque
ll.v(S). ac *d(?)C.* 4 linearum quae **Lv.a.G.** | interueniente
(in int- **B**) **BdhG.** -ienti **F.** -ient *a.* -iunt **Lv.** | colores *a.*
5 saepius mutari **ll.S.** mutata saepius **dhv(H).** -ari saepius
G. | in — 6 communiter *om. a.* 6 omnium quoque *a.* 6. 7
observationes **aG.** 7 dicemus — 8 videntur *om. a.* 8 eae
aequalib. **B.** 9 figuram oblongā **B¹.** 10 lenticula **BJD.**
cfr. § 147. 140. | epipedos *S cum Turnebo.* epicp- **B.** clitedos
(clyt- **F**) **Fdh.** clipeidos **Lv.** elip- *a.* clyp- **C.** cycloides **H**
cum Salm. | angularis *a.* 12 a *om. FL a.* | discernere **B**
(*Isid.*) **S.** -nenti **Fa.** -nendi **Ldhv.** 13 uiris **F.** uitrei **B.** |
generis — aliud (*alia Isid.*) **ll.S.** gemmis in alterius generis
dhv. | falsa *Isid.* fufaf **B (an recte?).** 14 ut **B(Isid.)S.** et
La. om. Fdhv. | e ternis *H ex Isid.* alter- **B (an & e ternis?).**
teranis **F.** e (*om. L*) ceraunis **Lv.** gnatis *d. om. a.* | glutinentur
BFD. -nantur *rv.* 15. 16 alium de **B (ter).** 17 quin immo.
om. a. | exstant etiam commenta *a.*

auctorum — quos non equidem demonstrabo —, modis ex crystallo smaragdum tinguant aliasque centes, sardonychem e sarda, item ceteras ex aliis; 198 enim est ulla fraus vitae lucrosior. 13. (76) nos rationem deprendendi falsas demonstrabimus, quando luxuriam adversus fraudes muniri deceat. igitur pr illa, quae in principatu cuiusque generis privatim dix traluentes matutino probari censent aut, si necesse 199 in quartam horam; postea vetant. experimenta plur modis constant: primum pondere, graviores enim verae; dein frigore, eadem namque in ore gelidi sentiuntur; post haec corpore. ficticiis pusula e profu apparet, scabritia in cute et capillamenta, fulgoris constantia, priusquam ad oculos perveniat, desinens ni 200 decussi fragmenti, quod in lamina ferrea uratur, eff

- 1 demonstrabo BLS. -arem F. -arent a. -arim dhr.
 2 crysallo F. -stallis L. | smaragdum tinguant BS. -do tingu-
 tur a. zmaragdi tinguantur (-gantur h) Fh. tinguantur smarag-
 Ldv. | aliasque BS. -iaeque dhv. -ieque La. -iae quae F.
 3 sardonychem S. -nicem B. -nyx dhv. -nnyx F. -nix r
 ceterae dhv.a.S. -ra Fa. -re L. | salif B¹. 4 enim BS. o
 rv. | lucrosior F. 5 deprendendo B. | demonstravimus F
 6 muniri Fdv(D). -re La. moneri BS. | deceat BS. dec
 (dicet F) rv. | igitur BS. om. rv. 7 principatu BS. -alibi
 rv. | cuiusque BS. quisque F. quibusque hv. -uslibet
 -usdam L. om. a. | generis BLS. -ibus rv. 8 tranfluente
 B²v.a.J. traluentem La. | prouocari dh. -ris F. probat
 matutino a falsa iteratione. | censant F. cessent a. | an sit
 9 postea vetant om. a. | experimento a. 10 in v. pon-
 dere desinunt Fdh. | grauioref BaS. si gra- Lv. | enim B(L?)S
 om. av. | sunt — 11 gelidioref BS. om. rv. 11 ea eidem B¹
 12 ficticiis S. -icif BLD. -itiis v(H). tinctis a. factitiis
 G. | pusula (pust- B) BS. -lae H. pustule L. -lae v. om. a.
 e S e con. J. & B. in rv. | profunda a. 13 appar& BS.
 -ent rv. | scabritia — 13. 14 inconstantia om. a. | cute Lr.
 cocte B¹. cote B². | & BS. in Lv. | capillamento v.a.S. | ful-
 goris BB. frigoris Lv. 14 perveniat Bv. -iant r. | in r.
 nitor desinit L. 15 decussi v. cussi B. om. a. cfr. § 194.
 fragmenti BS. -ti paulum v. om. a. | lamina av(D). ima B.
 lima J. | ferrea av(D). ferri BS. cfr. § 53. XXXIII 121.
 uratur D cum Hauptio (Hermæ I 36). auratur a. moratur
 S. teratur v. an [ferri] exuratur?

unum experimentum excusate mangones gemmarum
usant, similiter et limae probationem. obsidiana frag-
ta veras gemmas non scariphant, in ficticiis scari-
phatio omnis candicat. iam tanta differentia est, ut aliae
ro scalpi non possint, aliae non nisi retuso, omnes
em adamante. plurimum vero in iis terebrarum pro-
it fervor.

Gemmiferi amnes sunt Acesinus et Ganges, terrarum
tem omnium maxime India. (77) etenim peractis omni- 201
is naturae operibus discrimen quoddam rerum ipsarum
que terrarum facere conveniet.

Ergo in toto orbe, quacumque caeli convexitas vergit,
ulcherrima omnium est iis rebus, quae merito princi-
atum naturae optinent, Italia, rectrix parensque mundi
ltera, viris feminis, ducibus militibus, servitiis, artium
raestantia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac salubritate
caeli atque temperie, accessu cunctarum gentium facili,
portuosis litoribus, benigno ventorum adflatu. quod con-

---

1 experimentum B S. -to a v. | excusate a. -ullate B.
-usant v. 2 *dist. ego.* | obsidianae v. a. S. 3 scariphant S.
-ifant B. -ificant a v. *cfr. XXXII 79.* | in B a S. *del. v.* | ficti-
ciis (-cif B D) B S. -ice a. -itiae (fact- C) v. 3. 4 scari-
phatio (-ifa- B) omnis B S. -ificationis v. -nes H. *om. a.*
4 candicat iam B S. -icantes a. -icantiam (-tium H) fugiunt
v. | tantaque v. a. S. 5. 6 uerum omnes v. a. S. 6 plurimum
autem v. a. G. | iis S. *if B¹ D.* *hif B² a v.* 8 acesinus et
G(S). *cfr. VI 71.* -nes et *Lugd.* acaecinuf & B. acfinat et
a. oaxis mater v. 9 india v. -ie B. in india a. | & enim B S.
etiam a. et iam v. *cfr. XVIII 340. aliter XXXVI 200.*
10 naturae a v. *om. B.* 11 atque terrarum *om. v. a. G.* | con-
ueni& B S. -niat a v. -nit (Ven.) D. 12 orbe S. opebe B².
opere B¹. orbe et a v. | quacumque B G. in quemcumque a.
in quac- (*add. parte C*) v. | connexitat B v. -xitata a. 13 iif
ego. in B S. om. a v. de mendo cfr. XXVI 2 init. | rebus quae
B. rerum quae a. rebusque G. rebus v. | meritoque v. a. G.
14 naturae *om. B.* | optinent (obt- a) B¹ a. -net B² S. -nens
v. | talia a(?). 15 servituf B¹. 16 parstantia B. 18 li-
toribus portuosis v. a. S. | quod B S. *om. a. etenim v.* 18
et p. 476, 1 contingit a v. -igit B S. *cfr. § 195. XVIII 109.*
194. 219. XVII 9. XVI 3. XIX 59. 68. 138. XXIII 61.
XXVI 118. XXXII 39 *al.*

tingit positione procurrentis in partem utilissimam et i
 ortus occasusque mediam, aquarum copia, nemorum s
 britate, montium articulis, ferorum animalium innocen
 202 soli fertilitate, pabuli ubertate. quidquid est quo can
 vita non debeat, nusquam est praestantius: fruges, vin
 oleum, vellera, lina, vestes, iuveni. ne equos quidem
 trigariis ullos vernaculis praeferunt. metallis auri, argen
 aeris, ferri, quamdiu licuit exercere, nullis cessit ten
 et nunc intra se gravida pro omni dote varios sucos
 203 frugum pomorumque sapes fundit. ab ea exceptis Indi
 fabulosis proximam equidem duxerim Hispaniam quacu
 que ambitur mari, quamquam squalidam ex parte, verum
 ubi gignit, feracem frugum, olei, vini, equorum meta
 lorumque omnium generum, ad haec pari Gallia. verum
 desertis suis sparto vincit Hispania et lapide specula
 pigmentorum etiam deliciis, laborum excitatione, se
 vorum exercitio, corporum humanorum duritia, vehemen
 tia cordis.

204 (78) Rerum autem ipsarum maximum est pretium
 mari nascentium margaritis; extra tellurem crystallis, inter
 adamanti, smaragdis, gemmis, myrrinis; e terra vero ex
 euntibus in cocco, lasere, in fronde nardo, Sericis vestibu.

§ 203 init.: cfr. Iustin. XLIV 1, 5. 6.

1 positione procurrentis **BS.** propositione curr- **a.** recur
 rentis (proc- **H**) positio **v.** 2 copiam **a.** 2. 3 salubritatem
a(?). 4 libertate **a(?)**. 5 fruge **a(?)**. 6 oleum **BS.** olea
av. | ne **Bv.** om. **a.** 7 trigariis **B.** -rif **BD.** tricariis **ar.**
 ullos — praeferunt **BJ.** praeferri (ref- **a**) ullos (ullis **v.a.** **G.**
 vernaculis animaduerto **av.** 8 licuit **BS.** libuit **av.** cfr
III 138. **XXXIII** 78. | cesset **a.** 8. 9 terris & **BS.** erit ex
 his **a.** et iis **v.** 9 intra **BS.** inter **a.** in **v.** cfr. **IX** 165.
XXI 104. **X** 118. | sucus **a.** 10 fundi **a¹**. 11 proximam
 equidem **BS.** -me quidem **av.** 11. 12 quacumque **BC.** quae-
av. 12 ambitur mari **Bv.** -tu **a** (*hic desinens*). item in r.
 mari *desinunt* **v.a.S.** 13 feracem **S e coni. J.** facem **B.**
 13. 14 metallorumque **S e coni. J.** aliorumque **B** (*ortum ex*
equorum & aliorumque). cfr. *Iustin.* 15 suis **S e coni. J.**
uif B. 16 delicis **B¹D.** 21 adamantis **B²**. | murrinis **S.**
 22 lasere in **S e coni. J.** in lasere (-fare **B²**) **B.** | feri-

rbore citro, in frutice cinnamo, casia, amomo, arboris fruticis suco in sucino, opobalsamo, murra, ture, in cibis costo; ex iis, quae spirare convenit, animalibus terra maximum dentibus elephantorum, in mari testum cortici; in tergore pellibus, quas Seres inficiunt, Arabiae caprarum villo, quod ladanum vocavimus; ex 12, 73

quae terrena et maris, conchyliis, purpurae. volucrum urae praeter conos bellicos et Commagenum anserum ipem nullum adnotatur insigne. non praetereundum est ro, circa quod omnes mortales insaniunt, decumum vix se in pretio locum, argento vero, quo aurum emitur, ene vicensimum.

Salve, parens rerum omnium Natura, teque nobis Qui- 205
tium solis celebratam esse numeris omnibus tuis fave.

---

2 fucino B¹S. -cif B². | obolif amo B¹. 3 ardicib. B¹. |
s S. i B¹. hiif B². is D. 4 elephantorum S. elefa- B.
. 5 testudinum S. testitud- B. 5 inter gorie B¹. 6 la-
anum S e coni. J. lanum B. 7 iis S. hif B. is D. | con-
hylif B¹D. | purpurae S e coni. J. -ra B. 8 bellicos S e
coni. J. -caf B. cfr. X 2. 10 decumum S e coni. J. de
num B. 12 pene uicesimum B². 14 celebratem B¹.

APPENDIX

De codicis Bambergensis, qui suum ac separatum locum obtinet quoque invento primum patefactum est quantopere ceteri depravati sint, habitu et indole nonnulla addere placet, etiam post Felsii copiosam de orthographia eius variisque mendorum generibus disputationem (p. 77sq.) haud inutilia ad universam eius fidem recte aestimandam.

Scriptura constat litteris minusculis, sed amplis admodum et tam speciose et distincte exaratis, ut legi pleraque omnia nullo negotio possint, cuius rei nunc documento est tabula phototypica editioni Sellersianae praemissa, et quamquam plures librariorum scribendi laborem suscepisse apparet, idem fere est per totum volumen litterarum ductus, ut ubi quisque coepit scribere ubique desierit, certo discerni non semper possit, praesertim cum maior minorve membranae scabritia aut levior vel etiam pennae scriptoriae acumen diversitatem quandam effecerint. mihi quidem aspicienti visus est primum librarius excepisse alius fol. 12 = XXXII 139, hunc rursus alius fol. 77 = XXXV 1, item deinceps fol. 95 = XXXV 128, fol. 98 = XXXV 145, fol. 108 = XXXVI 1, fol. 115 = XXXVI 51, fol. 124 = XXXVI 118, denique fol. 138 = XXXVII 1, fol. 147 = XXXVII 60, fol. 163 = XXXVII 180; sunt etiam singulae paginae, levioris praecipue superficiei, singulae folia, in quibus alia manus videatur deprehendi, ut fol. 97 A = XXXV 138 et fol. 111 B = XXXVI 26 et fol. 126 = XXXVI 127. quamquam hoc non ita dictum volo, quasi duodecim fere librariorum fuisse statuam, sed tres quattuorve conicio diversis temporibus suas quemque partes conscripsisse, et facile concedo fieri posse, ut homo in manibus subtiliter dignoscendis magis versatus aliter iudicandum esse censeat. hoc vero manifestum est, librariorum ut pari fere verborum rerumque ignorantia, ita non omnes pari diligentia aut oculorum animique attentione fuisse. quare etsi nulla fere pagina, si sic ut in codice scripta est typis exprimatur, sine gravi offensione legi queat, quaedam tamen partes ob peculiarem librariorum incuriam multo pluribus quam ceterae erroribus mendisque inquinatae sunt, velut fol. 11—40, 95 B—97, 108—115, 126, 138—165. praeterea varietas libra-

riorum cernitur in usu litterarum ligatarum, ut æ, ñ, v^a, et compendiorum scripturae, ut &, q, = *que*, b, = *bus*, ū = *um*, p, qđ, qm̄, quae quidem a plerisque parce nec nisi in terminationibus vel in fine versuum propter spatii angustias adhibita sunt, a nonnullis tamen etiam praeter necessitatem in mediis versibus mediisque vocibus, ut *perseq,mur*, *comb,tae*, *rob,ti*, *quib,dam*, *ppter* al. nec minus variant in usu distinguendi notarum et litterarum initialium, quarum in prioribus libris illae praeter punctum (idque saepissime non apte positum) nullae fere sunt, hae autem perquam rarae; a libro vero XXXVI cola quoque comparent et interrogationis signa, et enuntiata, qualia librarii intellegi arbitrabantur, vel capita spatio separata inter se et maiusculis litteris initialibus insignita sunt, nonnumquam ita, ut eae extra versus initium egrediantur. denique non ubique est eadem rei orthographicae cura, sed vel libidine vel errore variata, maxime ubi refert vulgaris Italorum pronuntiatio: fluctuantes enim inter *e* et *ae*, *i* et *u* et *y*, *d* et *t*, *ph* et *f* alii solebant scribere *greci*, *predicti*, *preter*, *ceruleum*, *chaldei*, *campanie*, alii *lacaedaemon*, *adultaerari*, *egraegius*, *praetium*, *interpractari*, *caerulaea*, *caena*, *helaenae*, *haecataeus*; alii *aegyptus* et similia, alii *hyppocrates*, *phydias*, *hyrundinum* atque etiam *tragydia*, alii *optume*, *discupulus*, *summetria*, alii *optime*, *existimant*, al.; alii *aliquit*, *aput*, at pro *ad*, alii *reliquid*, *ad* et *quod* pro *at* et *quot*; alii *phenestella* (XXXIII 21), alii *filocle*, *epiforas*, *graficen*, *faetontem*, *filemon*, *sofocles*, *theofrastus*, *afrodisiaca*, *faleris*, taliaque frequentia sunt in libro XXXV, frequentissima in libro XXXVII, cuius librarii *ph* vix agnoscunt iidemque semper *smaragdus* scripserunt, cum XXXIII 5 scriptum sit *zmaragdus*, et terminationes *uus* ac litteras *uo* iunctas (pro *uu*), ceteris frequentiores, rarissime admiserunt. nonnulli amaverunt *ei* pro *i*, ut *quei*, *aliubei*, *deiana*. item aliter alii egerunt in addenda vel detrahenda vel etiam alieno loco ponenda aspiratione, ut *antiphatian*, *symphatian*, *laphitarum*, *horchomeno*, *cheramico*, *chrystallina* vel *annibal*, *theoprastus*, *porpyrites* vel *chartago*, *aetiophia*, quaeque alia sunt eius generis. constant vero sibi in scribendo *pthisis* et *ichthyocolla*, id quod Brandis (de aspir. Lat.) Romani moris fuisse censet, et in forma *bybliothecae* (XXXIV 43. XXXV 9. 10 bis), quod uno saltem loco adnotare debui.

Omnium autem librariorum communia sunt minore vel maiore frequentia fere menda haec: permutaverunt oculorum errore litteras *r* et *f* indiscretae saepe similitudinis (*signi* = *regni*), *e* et *i* (*corintheorum*, *antecedente*, *aliube*), *e* et *o*, & et *a* atque ob uncialium formas *E* et *F*, *F* et *P*, *P* et *T*, *G* et *S* (*signi* = *gigni*), *C* et *G* (*gluduntur* = *cluduntur*, *genitauisse* = *cenitauisse*, *bugardia* = *bucardia*, *graeco* = *croeso*), item *Nabastrum* = *Alabastrum*, et aurium errore ob pronuntiationem animo tacite obversantem *l* et *r* (*cororibus* = *coloribus*, *silulorum* = *silu-*

rorum, libeli rari = librari, appellantur = aperiantur), *n* et *i* (comflatam, confirmantque, comuenit, comuoluta), *c* et *q* (alici = aliqui). praeterea prave aut omiserunt aut addiderunt ante *c*, *f* ante *r* vel *f*, *e* ante *f*, *n* ante *f*, similiterque in aliis litteris inter se similibus peccaverunt eodem errore, qui in omnibus codicibus Latinis pervagatus est. huius modi mendae nonnulla inde nata sunt, quod librarii, cum in archetypo verum suum litteras perpetuo fere tenore scriptas invenissent, in syllabis et verbis copulandis separandisque saepissime ridiculum in modum errantes litterula sive addita sive omissa, culpa quodammodo inscii, studebant efficere quidpiam, quod sententiae qualiscumque speciem praeberet, velut XXXIII 15 *lauris* cui sit *emas riston* pro *Tauriscus* item *Ariston*, XXXVI 68 *salpium bago* (*alpium vago* B²) pro *sal plumbago*, XXXV 126 *natura eo maior* pro *naturae maior* vel XXXII 111 *augentius* pro *auget ius* et ibid. 112 *olfactus*. ubi *uenit* pro *olfactus* subvenit. nec desunt loci, in quibus quae non intellexerant paulo gravius interpolaverint, ut XXXII 69 *superum quas* pro *supervacuas*, XXXV 111 *encho & panes* pro *nichopanes* i. e. *nicophanes*, ibid. 114 *philippi olympum* pro *hippolytum*, XXXV 74 *in immolatione* pro *in molitione*. longe vero plurimis locis — id quod praecipuae fidei et auctoritatis indicium est — quaecumque ante oculos habebant, servili et anxia prope modum cura transcribebant, ut in portentis quoque scripturae verum, quamvis obscuratum perversa litterarum complexione sincere tamen servatum deprehendatur, ut XXXII 74 *putam* in *eo uire liquae* pro *putamine ovi reliquae*, ibid. 143 *hista* (*ista* B¹) *probanae* pro *his Taprobane* vel XXXIII 34 *in consulatus* uocat *linianis* (*inanis* B²) *rebus* pro *in consulatu suo Catilinianis* *rebus* XXXVI 187 *inducit effella* (*e fella* B²) pro *induci tessella*, ibid. 164 *& auge tomonte* pro *e Taygeto monte*, XXXVII 75 *temple telenam plame* pro *templo stelen amplam e*. omitto alia mendarum genera omnium codicum communia, ut verborum ordinem inversum, terminationes vicinarum vocum aut adsimulatas aut inter se permutatas, litteras, syllabas, voces falso geminatas, versus integros vel ex parte tantum — id quod mutandi quoque aliquando causa fuit — iteratos aut oculorum errorum propter speciei aliquam similitudinem omissos, glossemata in margine in contextum inlata: in universum tenendum est codicem B multo saepius omittendo quam addendo deformatum esse, excepto tamen libro XXXVII, qui iam antiquitus argumenti proprietate lectores adlexisse et interpolandi libidine praeter ceteros opportunus fuisse videtur. certe in B quoque hic liber non pauca eaque manifesta vestigia licentiae latius evagatae ostendit, idque, ut opinor, non tam ipsorum librarium culpa, quos tantopere a se ipsis descivisse vix credibile sit, quam archetypi habitu, ex quo ab illis transcriptus est

nam non solum § 90 amplum additamentum sive partis eius — scriptum est invenitur, quod primo aspectu interpolatoris manum prodat, et aliis locis exquisitius vocabulum appposito tritioris glossemate expulsum est (ut § 85 *senatusconsulto: iudicio*, § 92 *languidius: minus*), verum etiam § 192 itemque § 52 licenter cumulat^{is} dicendi verbis intolerabilis orationis abundantia effecta est, ut maiore cautione in hoc libro, quantum fidei codici B iure habeatur, examinandum sit. ceterum sic quoque purior eius contextus existimari debet quam ceterorum codicum multo etiam frequentius et gravius adulteratorum.

Horum vitiorum haud exigua pars per omnes libros ab altera manu correctata est ita, ut litterae omissae vel verae supra versum suo loco adderentur, supervacaneae vel falsae punctis subter vel supra vel etiam utrimque positae aut rasura, rarius litura delerentur, falsae aliquando etiam notae additis mutatisve in veras (*d* in *t*, *c* in *t*, *c* in *q*, *e* in *q*) transformarentur. ubique autem exceptis locis perpaucis prior scriptura, utique adhibito microscopo, quadamtenus perlucet, ut satis certo agnoscat^{ur} sive rasurae figura et amplitudine sive pallidis reliquiis atramenti abstersi. sed duo sunt correctionum genera probe distinguenda. prius quidem originem ducit ab ipsis librariis quae scripserant denuo perlustrantibus vel ab uno ex iis, cui opere peracto mandatum erat, ut scripta recognosceret emendaretque collato codice archetypo. haec manus multa errata sustulit, verborum ordinem lineolis appictis correxit, lacunas minores supra versum, maiores ad marginem explevit. qua in re solum archetypum adhibitum esse recte observavit Detlefsen vol. V praef. p. IV: „lacunas enim haud paucas non explevit, quas ex alterius ordinis codice, si praesto fuisset, explere debuisset vel sane potuisset.“ ad eandem manum referendum erit quod in vocibus nonnullis, ubi atramentum nimis palluerat, litterarum ductus renovati sunt; fol. 73 B tres versus integri (XXXIV 161 *huius faciunt — nigri tota*) erasi et minutioribus litteris iterum scripti sunt — fortasse quia aliqua omissa fuerant, nam *contraq.* et *nigri* utrimque in margine poni opus fuit —, fol. 45 B vero totus locus XXXIII 131 extr. *nigrescit* — 133 extr. *cognomen acceperit* ablatus et rarus est, membranae tamen candore infuscato, iterumque deinde exaratus. ab hoc genere correctionum longe diversum est alterum, quod futili^{us} prae se fert sedulitatem hominis semidocti, qui seriore tempore nullius codicis ope, sed sua fretus intellegentia totum volumen, dum recenset, meditata ratione emendare conatus est, re vera saepissime interpolavit, inreparabili interdum veri detrimento, si prioris scripturae vestigia funditus delevisset. agnoscitur haud raro externis quibusdam indiciis, nam non solum atramenti colore modo luridiore, modo nigriore, sed quarundam etiam litterarum

figura differt, cum soleat *v* scribere pro *u*, *s* pro *f*, *a* pro *i* litteramque *i* in mucrones fastigare et *o* lineola per transversum ducta in *e*, uncis appictis *i* in *e*, *u* in *o* transfigurare compendia quoque scripturae largius adhibuit, in iis XXXII *66* *r* litterae *t* superscriptum, ut *inponuntur* fieret ex *inponunt*, rarissime alibi in *B* usurpatum. eundem verisimile est ad XXXII 101—103, 105. 106 in margine adscripta sigla *No* lineas punctis aliquot interruptas deorsum duxisse, ut lectoris mentem ad argumentum adverteret. quare fortasse rectius erat hanc manum in commentario peculiari sigla denotare, nisi compluribus locis dubitatio relinqueretur. sane enim nonnulla recte vidit, quae videre non difficile erat, distinguendi notas recte posuit, falso positas erasit, litterulas addidit aut sustulit, in litteris syllabisve dispertiendis aliquando verum assecutus est. multo saepius vero turpiter erravit erratisque suas coniecturas superstruxit non minus stultas quam audaces atque adeo monstrificas, quarum exempla praeter XXXIV 108 *sicce sane duret* (pro *sic cexatetur* et *B*¹) et ea, quae obiter iam commemoravimus, hic afferre non attinet. plerumque enim ipsa absurditate satis coarguitur. praeterea haud dubie agnoscitur orthographiae aliquot mutationibus, quas mira perseverantia et attentione per omnes libros persecutus est, minima quidem ex parte iustas. velut paucissimis exceptis constanter mutavit quartae declinationis terminationes *uus* in *us*, tertiae *is* in *es* (*omnis* : *omnes*), secundae *i* et *is* in *ii* et *iis* (*mini* : *mini*, *vitis* : *vitiis*, hoc quidem fortasse convenienter cum ipsius Plinii doctrina: cfr. Charis. 78, 4. 122, 6. 141, 6; in *B*¹ quoque persaepe geminatum est *i*, ut librariorum pro arbitrio variavisse appareat). ex pronomine *is* vel *iis* fecit *his* vel *hiis* itemque finxit etiam *hisdem*. semper posuit *uu* pro *uo*, ut in *uolso*, *uolnera*, *uiuom*, *relinquont*, *i* pro *u* in superlativis et in verbis *existumare* vel *aestumare*; idem substituit *alioquin* (*alioqui*), *renum* (*renium*), *iecur* (*iocur*), *locusta*, *rotundus* (*lucusta*, *rutundus*), item *iocundus* (*iucundus*), *epistola* (*epistula*), sed invicem *rubigo* (*robigo*), *penna* (*pinna*), *linea* (*linia*) — quamquam in hac voce ne *B*¹ quidem sibi constat —, *spongia* (*spongea*), *adeps* (*adips*), *sylla* vel *silla* (*Sulla*), *inclitus* (*inclutus*), *dipondio* (*dupondio*), *interimo*, *perimo*, *intelligo* (*interemo*, *peremo*, *intellego*), *distillationes* (*destillationes*), *darii*, *medea* (*Darei*, *Media*), *conicere* (*coicere*), *tricesima* (*tricensima*), *translucere*, *translatus* (*tralucere*, *tralatus*), praenomina *G.* et *Gn.* pro *C.* et *Cn.*, *cons.* pro *cos.*, *gummi* (*cummi*), *laminis* (*lamnis*), *figulina* (*figlina*), *sculpere*, *sculptura* (*scalpere*, *scalptura*), *scepia* (*saepia* vel *sepia*), *crossior* vel *grossior* (*crassior*), alia minuta. e medicis vocabulis mutavit *tenesnum* in *tenasmum*, *splenicus* in *spleneticus*, *spasticus* in *spasmaticus*, e ceteris quasi odio quodam motus *plebei* in *plebis*, *aereus* in *reneus*, *feruminari* in *eluminari* vel aliud quid, *friabilis* in *fragilis*.

Neque has correctiones fere perpetuas neque fortuitos levesve errores priorum manuum in commentario omnes adnotandas duxi, ne discrepantium lectionum moles in infinitum cresceret; plures tamen quam superiores editores dedita opera lectorum oculis subieci, ne praestantissimum quoque librum vitiis scatere ignorarent neve litterulam in eo scriptam mutare pro sacrilegio haberent. ita profecto res est: ubicumque deficientibus aliis veri notis ac vestigiis ex sola fide librorum pendet iudicium, sine controversia codici **B** principatum concedi necesse est; ceteris locis diligenter ponderatis argumenti, fontium testimoniorumque, elocutionis, palaeographicae probabilitatis momentis quaerendum est, unde quoque loco sit proficiscendum ad inveniendam rationem eam, qua dissentientes scripturae et inter se et cum loci necessitatibus facillime concilientur. de **B** quoque valere quod dictum est, codicibus cum ratione et iudicii libertate obtemperandum, non serviendum esse, quamquam per se patet, tamen non ab re sit admonuisse adversus eos, qui non permensi vastam mendorum silvam cum vaga codicum veneratione ad unum aliquem locum accedant.

Ceterum qui lectionis varietatem in commentario perlustraverit, is cum **B** non raro consentire inveniet vetustissimas editiones, dissentientibus codicibus reliquis, quotquot adhuc nobis cogniti sint. unde luculenter apparet primis editoribus alia eaque meliora et pleniora subsidia suppeditavisse, quorum memoria ad nos iam non propagata sit. ponam exempla aliquot insignia e libro XXXVI tantum collecta. ac maxime quidem ad persuadendum efficaces sunt reliquorum codicum lacunae in **B** et in editionibus aequaliter expletae: § 3 *immo*. 11 *et Athenis* — *Hipponactis* (duo fere versus). 35 *idem Polycles et Dionysius*. 45 *in templis* — *intellegebantur*. 56 *laudatur*. 61 *et sine ullo* — *Cappadocia*. 77 extr. *pedum CXLIII (CCXLIII B) est altitudo*. 111 *aurea* — *devincendas gentes* (tres fere versus), et paulo post *ab aratro* — *minorem modum* (duo versus). 117 init. *ergo* (post *ingenio*). 122 *XXXX*. 128 *is qui*. 155 *ut quam*. 168 *optimi quibusdam in locis*, et paulo post *idem*. nec minus conspicuae sunt lectiones, quas vix putandum sit e coniectura emendatas esse: § 3 *beatior (uiator)*. 17 init. *eiusdem BG. (ipse r. ipsius v)*. 22 *propter (graviter)*. 44 *tractatu subit (structu subita)*. 46 *mirarer BG. (mire sit)*. 67 *a satyro (natyro)*. 76 *et ipso (ipso)*. 84 extr. *exstructum (extremum)*. 89 *regis BG. (rex v. om. r)*. 98 *iuncturae BG. (puncturae vel picturae)*. 100 *heptaphonon B¹. (eitaphonon vel itaphonon)*; *ibid. eximantur (existimantur)*. 112 *subit vero (subituque vel subituquo)*; *ibid. exaedificandas (aedificandas)*. 113 *M. Scauri (isauri)*; *ibid. maiusque sit (maius cives id)*. 117 *scaenae (gere)*. 121 *Appiae (nithe vel nite)*; *ibid. extr. quae nunc (que vel quae)*.

125 *excisas* (*excitas* vel *excita*). 149 *quattuor* (*qua bibite*). 168 *albi* (*ibi*). 184 *oecon* (*decon* vel *de quo*). 204 *exemplar* (*exemplar*).

Ad hanc rem paulo accuratius circumscribendam nonnullius momenti sunt etiam haec. non adhibitum esse in vetustis editionibus codicem aliquem artissimo cum **B** proprietatis vinculo iunctum, documento sunt non modo detruncatus in omnibus illis finis operis, quem solus **B** servavit, verum etiam expletæ in solo **B** lacunae, quas editiones cum ceteris codicibus communes habent, velut in libro XXXVI, unde exemplum desumimus, § 102 *vidit orbis non et (ut B) tectum*, 137 *spongiosior tantum et alius*, 180 *mixta atque inlita mox cera et roseo*. rursus vero in **VFR**(dh) exstant lacunae, quas **av** congruenter aut similiter cum **B** expleverunt: § 141 *habet*. 145 *potus bibunt et qui sanguinem*. 186 *facile* (*facili* v. a. G). 189 *in calidis reliqua albario* **BS**. *in reliquas* (*reliquis* v) *albariae* (*albaria* v) **av**. explevit alias simul **L**² (partim e codice cum cognato correctus), ut § 173 *duabus construi* (*convenit* add. **L**² fragmentis **BaL**²v et 190 *hic cursu insaluber potu* **BS**. *hic currit insalubris* (*insalubri* aG) *potu* **L**²av, vel solus **L**², et § 193 *aliud torno teritur* **BL**²v. expleverunt interdum etiam d qui in ultimis libris ad archetypum paulo minus mutilatum (vel correctum) quam **V(F)R** redire videtur, et alii codices recentiores: § 62 extr. *igni funditurque* — 66 init. *fecisse dicuntur* **BL**adv (sed 63 *circa Syenen vero* om. a, 63 *ad usum vitri* — 64 *nomine Aegyptio* om. d). 171 *coria* **Bv**. *cona* dhPolling. 30 *Mausoleum — Artemisia factum* **B** Polling. v. unde colligitur quod aliis quoque indiciis constat, exemplaria a primis editoribus praecipue adhibita cum codicis a potissimum familia communi origine cohaesisse. in his etiam § 81 *peracto fluminis inrigatione dilutis alii lateribus e luto factis exstructos pontes peracto opere lateribus* plene ut in **B** scripta legebantur et sic edita sunt a veteribus (nisi quod ante Gelenium falso deleta erant ultima verba *peracto opere lateribus*); in codicum **VR**dh archetypo librarius a priore *peracto* transiluerat ad alterum continuavitque *peracto opere lateribus*, hinc iterum aberrans ad prius *lateribus* scripsit *e luto factis* et cognito errore, sed non correcto, regressus ad alterum *lateribus* perrexit scribere *in privatas domos*, quo factum est, ut verba *fluminis — pontes* interciderent.

Nunc transeamus ad huius voluminis locos quosdam dubios brevi adnotatione sive explanandos sive retractandos et, si fieri poterit, ad emendationem propius adducendos.

LIBRI XXXI § 3 verba *eaedem* (aquae) *cadentes omnium ra enascentium causa fiunt* laborant quadam ambiguitate

dicendi, quae facile tollatur, si scribatur *causae fiunt*, quoniam *E* ante *F* saepe vel omisum vel adiectum esse constat: de simili plurali numero cfr. XVII 99 *eiusdem rei praebere causas*. — § 6 *dignum memoratu* palaeographica ratione unice commendatur (*dignu* V. *digno* E): de parataxi structurae cfr. Müller de stilo p. 35 nr. 3, ubi simillima sunt exempla XII 111 *clarumque dictu* et XIV 132 *rarum dictu*. — § 30 an *guttae* <e> *lapide*? quod scripsi *conchatis* (vel etiam *concauis*, si malis) pro *coricis* ut orto e *concis*, factum est, ut *ideo, nam* haberent explicatum. *Coryciis* illi, quod vulgatum est, obstat quod statim sequitur *at in Corycio*, pro quo *corintio* mendo eodem fictum est quo XXXVII 166 in quibusdam codd. (itemque apud Damiger. 15 et Vincent. Bellov. spec. nat. c. 70) *corintho* vel *coritho* pro *coryco*. nunc vero antrorum genere universo memorato distinguuntur deinceps diversae species. — § 39 mirum unde ortum sit illud *pertinentia* (VR), ex quo fecit d *pertinent qua*, pro *pertinet* (Er). an fuit olim *pertinens*, corruptum postea in *pertinent*? — § 44 vide ne in *certiorpe* (VR) lateat *certioreque*. — § 49 a litteris propius abest *extinguetur* (cfr. infra § 57 *si cuniculo veniet*), quoniam *i* et *e* facilius solebant confundi. — § 66 *cholera calida infusa* fortasse recte v.a.D: in Er permutatae sunt terminationes (*cholera calidam*), in reliquis *s* ante *c* additum (*choleras calidam*). — § 107 in *Clitis* potuerit non pro nomine proprio accipiendum esse, sed pro *inclutis* (sc. aquis), de quo adiectivo cfr. III 131. IV 115. VI 4, nisi forte *clitis* natum est e *quis*, mutilato ex *aquis*. — § 109 *rigantur* scripsi mutatione multo minus violenta, quam primo aspectu videtur; nam cum *f* et *r*, item *c* et *g* saepissime confusa sint, facile credideris scripto semel *ricantur* proclive fuisse fingere *ficantur*. quod qui servare volet (etsi sententiarum ordini vix convenit), proxime ante debet *sidente* vel *sedente* reponere pro *cedente*: cfr. V 57. — § 110 *magnus et vitro usus*: dativum hunc potuisse poni CFWMüllero concedendum est, sed duram esse structuram ac velut quaesitae ambiguitatis negari non potest. quodsi reiecerimus Silligii illud *in vitro*, haud scio an adrideat *magnus* <eius> *et vitro usus*. — § 111 *nitrariae*, quod *H* scripsit pro *nitrarias* (VRdT), perquam dubium est nec tamen satisfacit sententiae, cui melius consulere voluerunt edd. vett. fingentes *nitrariae egregiae* ex *nitri egri* (ar): deest certe laudis mentio, quae opponatur voci *deteriores*. sed vitio affectum videtur potius *solebant*, quippe cuius verbi tempus quoque imperfectum alienum sit ab huius loci argumento. quid, si scribatur *nitrarias . . celebrant*: esse circa *Memphin deteriores*? — § 118 *initis* (Er_v) qua ratione de canis morsu dici possit, non assequor. saltem *initio* (sc. cum aceto inlinitur) dicendum erat, neque enim advocanda sunt alienae structurae exempla XXI 124 (salubres) *initis epiphorae* et

XXXIV 114 (excellentis remedii) *contra initia glaucomatum et suffusionum*. ad *inlitis* autem supplendum est *hominibus*. quamquam intellectu facilius et dilucidius sit *inlitu*. — § 120 *infunditur urceis* frustra conatus est *J* ita defendere, ut idem valeret quod *inspersum potioni aquae* (XXVIII 202). quod non admonitus vix quisquam sic intellexerit, nec Plinius ullo loco nomen *urcei* notione tali posuit. praeterea medicamenta corporis alicui parti infundendi apud medicos certa ratio est. ut fere clysteribus id fiat vel strigili (XXIX 135) vel cornu (XXIII 44) aliove instrumento eoque plurimis locis non nominato. itaque de morbo aliquo cogitandum esse cum prioribus credo. *uentris* (*v*) quidem quo confirmarem, non inveni. pro *uesicae*, quod e Marcello posui, potest etiam *lien*is conici ex eodem auctore 23, 56, corruptum illud primo in *uneis*, deinde in *urceis*. — § 122 fortasse *podagris in balneis utile* (sc. est sic perungui).

LIBRI XXXII § 4 non necesse est credere quod *D* credit, correctorem *B*¹ voluisse *uires* pro *ut res*; si vero voluit temere verba attrectavit, nam *ut res est* et argumento convenit et stilo Pliniano: cfr. XXXVI 48. — § 6 extr. *uique*, quod Gronovius coniecit, blanda specie eo magis commendatur, cum in *B* exstet scriptura *ui//qu//e*; sed verbose admodum dicitur *de ulla potentia naturae vique et effectui in remediis*. si recte perspexi, *B*¹ scripserat *ui//quae*, unde adsumpta ex *naturae* vicina vocali *e* emergit *eiusque*, ut praemissa universa *naturae* potentia significetur singillatim 'etiam' medicus eius effectus. potest vero etiam *usqua* i. e. *usquam* in archetypo scriptum fuisse, cui suspicioni reliquorum codicum scriptura (*ut quae*) magis favere videtur. — § 21 si *constat* (*BV*) pro vero habeas, conicere liceat *ita persuasione gentium constat*: de *ita* et *ista* confusis cfr. vol. IV p. 479 ad XXIII 40. — § 36 locus nondum ex dubitatione exemptus sic quoque constitui potest: *datur et suspiriosis, sed cum hemina vini. additur his* (sc. sanguini et vino) *etiam hordeacea farina*. — § 39 extr. reieci distinctionem, qua *J* scripsit *detrahit idem fel, pituitas sanguinemque vitiatum*, fallaci sanitatis specie, nam pro felle in tali usu dicendum erat *bilem*, ut § 95 multisque locis aliis, nec bimembre asyndeton hoc loco agnosci poterat. quod conieci *felle*, perinde dictum volui ac XXIV 82 *sanguinem urina detrahat*; probabilius vero sit *detrahit idem* (sc. sucus) *felli pituitas sanguinemque vitiatum*: cfr. § 96 *fellis pituitae* (ubi nunc praefero *pituitae* atque pro *pituitaeque*) et XI 192 *pessimum sanguinis est in materia fellis*. ceterum renium pituitae memorantur § 103 et XXII 83. — § 45 in verbis *carnibus earum* et *sucus earum* *stellas* marinas intellegi ex argumento et ex indice libri ap- quamquam antecedit mentio stellae marinae singulari positae. prius quidem *earum* neglegentiae cuidam

Plinii tribui licet, alterum vero non modo abundat, sed propter adiectum participium *decoctarum* ne tolerabile quidem est. quod si delere nolumus, necesse erit corrigere *sucus stellarum*, iam a 'vet. Dal.' propositum. obiter moneo suaderi scriptura B¹, ut *discoctarum* pro vero habeatur. — § 53 vehementer dubitatum recte se habeat *recentes seu cinere*; nullum enim formae, quae est *seu*, exemplum novi apud Plinium praeter XXII 111 *animi asperitas seu potius animae* — nam XXXVII 149 interpolatione correctoris B² invectum est *nucis seu glandis pro nucis iuglandis* —, cum sive plus centum locis constanter usurpatum inveniatur. collatis autem locutionibus simillimis, ut § 90 *recentes salsive* et § 56 *crudae vel coctae* aliisque permultis, item exemplis a Frobenio p. 26 sqq. de particulae sive usu collectis fieri vix potest quin § 53 deleta s, quod ex voce *recentes* adhaesit, *recentes vel cinere* praeferendum ducamus. eadem de causa § 125 sive geminandum esse conieci; non minus probabile est sive post *recentis* natum esse ex *uel.* altero vero loco XXII 111 sive (pro *seu*) *potius*, ut in correctione nominis synonymi, videtur iustam rationem habere: nisi vero *seu potius animae* pro glossemate habendum est. — § 59 offensioni est *tribuatur illis* (sc. ostreis), proxime antecedente *de iis*. sed ne constat quidem *illis*, cum B habeat *illi*. fuit fortasse *illi* <animali>: amat certe Plinius huius vocis singularem numerum apponere ad nomina plurali numero posita, ut IX 178 *talparum vita, subterranei animalis*, X 188 *salamand·ae, animal lacertae figura, stellatum*, V 42 *scorpiones, dirum animal Africae*, VIII 224 *glires . . semiferum et ipsum animal*, XII 73 *caprasque, maleficum frondibus animal* et paulo liberius IX 86 (de polypis) *brutum . . animal*, VIII 207 (de suibus) *animalium hoc maxime brutum*, II 156 (de vitulis marinis) *hoc solum animal*, XXVIII 150 (de cervis) *eiusdem animalis*, 153 (de capris) *ex eo animali*. — § 62 *quaeque . . in nostro aevo fuit*: coniunctivum in huius modi enuntiatis relativis sollemnem esse exposui nov. luc. p. 42 sqq. *fuit* ita vindicari potest, ut *quae* scribatur pro *quaeque*. — § 68 de futuro *tinguent* cfr. etiam XXIII 103. XXX 108. — § 86 in alcyoneo describendo Plinium a Dioscoride V 135 tantum dissensisse, quantum nunc videatur, difficile est credere. obscurae dubiaeque sententiae et mirae dictionis est *tertium candidioris vermiculi*, cum Diosc. planis verbis dicat κωληκοειδὲς τῷ τύπῳ καὶ τῇ χροῇ πορφυρώτερον ὃ τινες Μιλήσιον καλοῦσι. an potius *tertium* <forma> *lanuginosi vermiculi*? quae praecedunt magis consentiant sic conformata: *cinereum, spissum, <piscium> odoris asperi, alterum molle, levius* (κοθρον) *et odore fere algae*. — § 87 qua depravatione in B ortum sit illud *quis* pro *uis*, inexplicabile dixeris. nam si conicias *minus probabile. estque vis eorum* e. q. s., discedas a consuetudine Plinii, qui *vis eorum* et similia in principio enuntiatorum ponere solet omissa

copula. — § 90 fortasse decoctarum (in) aceto et § 118 & coctas (ex) oleo: cfr. vol. IV p. 481. — § 92 *tetheaque simili* ostreo in cibo sumpta ferri nequit; nam tethen ubique (§ 99. 117. 151) neutro genere dicuntur nec § 99 ita describuntur ut ostreo similia putari debeant. aptius cum eo comparantur propter similitudinem in cibo sumendi; itaque *similiter* i. e. *similiter* scribendum erit cum Alex. Benedicto in ed. Verc. a. 1507 de adverbio hoc dativum associante cfr. XI 86 *similiter* An. XXXVI 136 *ligno similiter*, XXXVII 72 *plumis similiter*. — § 96 propter mendosum *cineref* (B¹), cui succurrere voluit B² corrigendo *muricis*, inauditum illum pluralem, de quo monui vol. IV p. 496 ad XXX 34 et 73, hoc loco invenit S, quem secuti sunt JD ortum vero est mendum pravo librariorum more litteras s praefigendi litterae c — sequitur enim *causticam* —; ceteris codicibus non est propagatum neque *cineres* omnino usquam neque *muricis cineres* a Plinio sic commemorati sunt, sed *muricem* cins § 68. 78. 82. 89. 106. 137. 139. XXXIII 83 atque adeo ipsae *murices* semper plurali numero (§ 64. 95. 129. V 12. IX 102. 125. 160. 164. XIX 34. XXII 8) praeter § 149 et IX 80 causa utroque loco facile perspicua. idem illud *cineres* frustra J e coniectura Plinio obtrusit § 111 pro *cinere* et *ex*, ubi paucis ridiculum est quasi uno spiritu continuari nulla causa variis numeri *cancer marini cinis ex oleo*, item *fluvialis trati utique cineres oleo subacti*. ceterum si verba recte se haberent, simplicissimum profecto erat contractione orationis dicere *cancer marini vel fluvialis cinis ex oleo*, ut § 119 quae sita eius longitudine non potest non moveri suspicio vitiatum esse et *ex oleo*, eaque cum confirmetur a Diosc. II 12 *ὁὐ μέλιτι ἐφθῆ* (cfr. etiam infra § 126), probabilius reponetur *cinere ex melle subacto*. — § 106 (panes discutit) *scorpio in vino decoctus ut ut foveantur ex illo*: offendit structura suspecta eadem, de qua dixi vol. IV p. 482 ad XXIV 38 *fovere enim ex aliqua re* non credo recte dici, nam XXXIV 123 (*misy*) *erodit et callus fistularum ex aceto foveantium*, qui locus videtur similis esse, sed alieni generis est, verba ex aceto ad subiectum *misy* pertinent, *foventium* autem quasi absolute positum est, ut XXII 156 et participia perunctorum XXXI 119. XXX 124, *perunctus* VII 71. XXVII 52. XXXI 116. XXXII 76. 113. 114. 130. XVII 143, *perunctos* XXV 118, *peruncto* XXIII 144. 148. VIII 253. XXXII 28 (*perungendis* XXVIII 141), *inuncto* V 144, *colluto* XXV 165, *inlitis*, *inlito*, *habentes* vel verba ta in enuntiativis si (ut) *perunguntur aegri* XXXII 40. 113 infinitivus *perungique prohibens* XXIV 186 vel ablativi criminis *inlito*, *potu*, *suffitu*, *potu*, al. accedit quod ambiguitur *ex illo*, quod non minus ad scorpionem quam ad vinum refertur cum re vera intellegatur vinum, in quo scorpio re pro *ex illo* mihi probatur eo vino, ut infra

§ 114 *oleoque eo perunguant.* eadem ratione supra § 79 *cerebro caniculae in oleo decocto adservatoque, ut [ex] eo dentes semel anno colluantur* debebam cum B¹ praepositionem *ex* omittere; nam *colluere* quoque ablativum, non *ex*, adsciscere magna exemplorum copia demonstratur, ex qua unum ponam, quia simillimum est: XXIV 120 extr. *rubi .. radice decocta in vino .., ut colluantur eo oris ulcera et sedis foveantur.* itaque XXXI 117 *traiecto si sic distinguendum erit: (nitrum) prodest dentium dolori ex vino cum pipere, si colluantur,* et XXIV 18 *dentes quoque conluere ex aceto in dolore timuerim* (de cedri suco agitur) inseri opus est eo aut ante *conluere* aut ante *ex aceto*. sic in aequali structura *perunguendi* adiecto ablativo plene dicitur XXIII 124 *si quis eo* (fici cinere) *cum oleo perunguatur*, itemque XXIV 148 *aro e laureo oleo*, XX 74 *suco totius* (cichorii) *cum oleo*, ib. 109 *asparago trito ex oleo*, 171 *foliis tribus ex oleo*, 223 *trita cum oleo qualibet earum* (malvarum). quam ob rem etiam infra § 120 rectius erat cum B scribere *tremulos* (adiuvat) *castoreo si ex oleo perunguantur*, nam *castoreum* adsimulatum est ad praecedentium verborum formam, et dicendum erat *castoreum si* <eo> *ex oleo*. superest unus ex locis mihi cognitis, in quo praepositio cum ipso verbo *perunguendi* iungatur ac ne ellipseos quidem subsidium artificiosum adhiberi queat: XXII 65 *infantes quoque exulcerati perunguntur ex iis* (adianti generibus) *cum rosaceo et vino*. quae si recte se haberent, omnino non intellexeretur, cur *ex iis* opus esset, cum multo et simplicius et rectius diceretur *iis*. attamen *ex* suam rationem habet, neque enim ipsis herbis crudis infantes perungi possunt, sed suco scilicet vel decocto earum: itaque pro *ex iis* conicere licet *elixis*, probabilius vero est *perunguntur* <iure> *ex iis*, omissae voculae causa evidenti e literis vicinis. tolerabile ellipseos genus agnoscitur XXXI 104 *multi et hydropicos sale curavere fervoresque febrium cum oleo perunxere*, ubi verbis eodem enuntiato comprehensis arteque copulatis tacite intellegitur *sale* in altero quoque membro. etiam pronominis demonstravi ablativum per se solum suppleri non inauditi usus est. sed ad hunc ablativum non positum, sed suppressum, referre additamentum, quale est *ex oleo* vel *cum vino*, hoc est iustos eius usus fines usque adeo transire, ut depravationis suspicio oriatur, praesertim si alia momenta accedant. XXVIII 140 extr. *et inungui* (axungiam) *putant utile, quaeque serpant inlinere cum resina*, ubi propter passivi et activi formas temere variatas iam conieci dubitanter *inlini* (*inlinire* Bdxv.a.S), puto *inlini* ea potius scribendum esse. XXII 58 autem aut activi infinitivus *mollire* ponendus est, ut idem subiectum sit *tricoccum*, aut *placere* si in scribendum pro *placere et in* (si corrupto primo in est, mox in et) hoc modo: *si decoquatur* (*tricoccum*), *invenio cibis placere; si in lacte, iucundi*

alvum molliri et, si decocti succus bibatur, efficacissime eximiri. — *ibid.* § 106 insolenter dicitur (panos) *concoctos emittere*. apposite vero ad rem Plin. iun. p. 79, 20 *aperit* (ut Plinius ipse XXX 75) et Marc. 32, 15 *dissolvi*. 'emittuntur' *umor* XI 149, *liquor* VI 43, *aqua* IX 69. 88, *lac* XIII 58, *sucus* XII 56, *sudor* VII 78, *sanguis* XI 221. XXV 56, *medulla* X 57: hoc loco nihil aliud emitti potest nisi *sanies*, ut XXX 136 extr. *an e concocto vel concoctorum* <sanem> *emittere*? — § 107 structuræ gratiæ ante *pusulas* inserui *ad*; addiderant *discutiunt* edd. vett. simplicius fortasse nec magis audacter correxeris *pusulis*. — § 114 pro *atque* scripsi *aeque* i. e. clam, ut proxime ante. sed vide ne simul rectius scribatur singulari numero *rana aequè adalligata et rubeta*, ut § 138. 118. *ranae* semel vitiose scriptum factum est, ut *rubetae* accommodaretur, neglecto quod sequitur *iocur eius*. — § 141 de verbis *in lucernam addito* ob similitudinem et argumenti et mendi cfr. aptissime XXXV 175 extr. *addens in calicem vini*. — § 146 *minimae* B. *minima* b: an *lacertarum minimae*? cfr. nota ad XXX 53. — *ibid.* *ornescopos*, quod B exhibet, vix potest fortuito errori librarii Graeci nescientis tribui. cur non recte se habeat, cum catalogus hunc piscium Plinius ex alio fonte hauserit quam quae § 69 prodidit de *uranoscopo*? — § 150 cum Birtio recepi *quaedam* pro *que*, quia *quaedam* ante *pelamydes* mutilatum esse non inprobabile visum est. sed fortasse satis est leniore medela verba sic transposuisse: *phycis, quae saxatilium*; memoriae enim errore ordinem continuorum verborum permutatum esse permultis locis constat, quod quidem quam facile etiam attente scribenti accidere possit in transcribendo alieno contextu, suum quemque exemplo satis expertum esse arbitror. — § 152 cum eodem Birtio posui *animalia* pro *nomina*; poterat etiam *marina* conici, ut § 144 extr. sed nunc mihi multo magis probatur principale mendum in *posita* quaeri scribique *ab Ovidio poeta nominata*, ut § 154 (pisces) *a nullo auctore nominati*. de mendo, quod haeret in *nomina*, cfr. § 126 *capitata* (*capita* VR) et XXXIV 34 *factitata* (*factita* B¹); de *Ovidio poeta* cfr. XXX 33 et indices libb. XXIX. XXXII; nudum tamen nomen Ovidii invenitur § 11 et in indicibus libb. XVIII. XXXI. omnino enim familiare est Plinio, quippe qui 'humili vulgo, agricolarum, opificum turbae, denique studiorum otiosis' se scripsisse fateatur (praef. § 6), nisi de poeta agi e verborum continuatione eluceat — ut *Erinna carminibus suis* XXXIV 57, *Dorotheus carminibus suis* XXII 91, *Menander in comoediis* XXXII 69, *in comico socco* VII 111, *in Plauti fabula* XIV 92. XVIII 107 al. — exceptis paucis iisque nobilissimis poetarum nominibus apponere appellationem *poetae* sive simplicem sive honorificis verbis amplificatam. nudo nomine commemorantur Graecorum Homerus Hesiodus, item Alcaeus (XXII 87), Musaeus (XXI 44. 145.

XXV 12), Nicander, quem nescio an medicis physicisve potius quam poetis adsignaverit, Romanorum autem Ennius, Plautus, Vergilius; Horatium X 145 *Flacci cognomine satis distinctum vult*. Homerum quidem nihilo minus II 14 *principem litterarum*, XXV 11 *primum doctrinarum et antiquitatis parentem* praedicat, Ennium XVIII 84 sollemni *vatis* nomine ornat eodemque Vergilium VIII 162. XIV 7. 18, Pindarum II 54. VII 109, Stesichorum II 54, Pomponium XIII 83. XIV 56. pleniore significatione appellat Sophoclem VII 109 *tragici cothurni principem*, Menandrum XXX 7 *litterarum subtilitate sine aemulo genitum*, Publilium XXXV 199 *mimicae scaenae conditorem*, Simonidem VII 89. 192 *melicum*, Aesopum XXXVI 82 *fabellarum philosophum*, Philiscum XXXV 106 *tragoediarum scriptorem*; ceteris vero locis poetas non fere nominat nisi adiecta *poetae* appellatione, e Graecis Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, Aristophanem, Menandrum (praeter XVIII 72. XX 252), Anacreontem, Alcmanem, Archilochum, Hipponactem, Antipatrum Sidonium, e Romanis Pacuvium, Lucilium, Catullum, Laberium, Publilium, Domitium Marsum (indd. libri XXXIV). Epicharmum VII 192 non ut poetam, sed ut litterarum quarundam inventorem memorat. hoc more observato nolui XXXVII 40 in Sophoclis mentione cum *U* delere *poetam tragicum*. — § 154 vulgatam lectionem ferri non posse iam pridem 'vet. Dal.' perspexit, cum ad emendandam structuram proponeret *defixo*; profecto enim necesse est dici: (pernae stant) aut *velut suillo crure defixo* aut *velut suillum crus defixae*, cumque B exhibeat *uillum*, hoc praeferendum censui, ut nihil mutaretur nisi *r* et *f* litterae inter se simillimae. rariori autem locutioni, quae est *e longo* i. e. e longa parte, quae notio prorsus flagitatur oppositis verbis *qua latitudo est*, subsidio sunt *ex longitudine* XVI 21, *ex intervallis* XXV 71. XXVI 108. XXVII 120 et *ex obliquo* II 99. XXVII 14, *ex diverso* XI 109, *ex adverso* XVIII 323 vel *ex toto* XXXVII 121, *ex alto* XX 33. XXXVII 93, ut taceam frequentissimas, sed paulo alienas formulas *e longinquo*, *e propinquo*, *ex proximo*, *e profundo*, *ex opaco* vel *ex aequo*, *ex facili*, *ex insperato* al. .

LIBRI XXXIII § 1 non persuadeo mihi contortum verborum ordinem recte ad ipsum Plinium referri. verbum *foditur* si deesset, nemo desideraret, quoniam verbis *tellurem intus exquirente cura* satis luculenter indicatur de fodiendo cogitandum esse. si id delere nolis, aut transponendum erit ante *quippe*, ut margini adscriptum transiisse in alterum versum putetur, aut, quod minus placet, scribendum *fodini* vel *e fodini* (cfr. § 98). ibidem pro *digitorumque*, quod facile poterat oriri ex *dignorumque* (cfr. XXXVII 83 extr.), scripsi *lignorumque*, ut ligna, quae ad opus intestinum aedificiorum pertinerent (ceterum cfr. XVI 233), vel etiam curricula et navigia

intellegerentur. *tignorumque* vix quisquam coniciat, sed postea *signorumque* i. e. statuarum sive marmore sive ligno factarum, quas pigmentis circumlini solitas esse constat (cfr. XXXV 133). — § 89 *honoris causa* apud Plinium nusquam invenio, *honoris* vero dativus stilo eius perquam accommodatus est: XII 83. VIII 185. XVI 9. XIII 46. itaque redeundum fortasse ad vet. edd., quibus cod. Poll. et dh adsentiri dicuntur, ut *causa* in Iano et Felsio p. 99 pro glossemate habeatur. Iani rationem *honoris* cum *nihil aliud* iungentis tolerabilem, sed non probabilem duco. — § 58 in *quo nimis* (VdT) — in Rh *quoniam* is esse traditur; certe etiam veterum editorum codices habuerunt syllabam *is* — videtur latere *quom inis* i. e. *quoniam in iis* sc. militaribus signis. — § 83 cum *interrogatur essetne* scirene: sic B, nam *scirene* supra versum, sed ab eadem manu priore suppletum est, renovatis tantum postea nigriore atramento genuinis litteris. cernuntur vero, ni me fefellerunt oculi, evanida propemodum vestigia litterae *N* sub *sci*, ut videatur librarius primo, deceptus pari terminatione *&*, solum *ne* supplere voluisse. depravationis igitur in ceteris libris originem et processum suspicor talem: fuit in archetypo *interrogatur essetne* (omisso *sciret*); inde *interrogaretur* factum est insertumque *verum* post *essetne*. verbo *sciretne* tantum orationi additur acuminis, ut interpolatori B², stolido alioqui homini tribui non possit. — § 122 *admotis gallae carbonibus* cum retinui, quia *galeam* idem valere ac *vas ferreum* non satis probavit U 744, et tali vase opus esse tacite intellegitur. neque vero obstat quod apud Vitruvium gallae non fit mentio, nam aliis quoque locis evenit, ut Plinius plura prodat quae auctores, quos sequitur, nec veri dissimile est utrumque eodem fonte usum esse (cfr. ad libr. XXXI Maximilianus Thiel, 'Quibus auctoribus Vitruvius quae de mirabilibus aquis refert debeat' p. 92—106 Commentt. philol. histor. Curtio Wachsmuthio sexagenario dicatarum 1897). denique, id quod gravissimi momenti est, Ernestus Berger Monacensis, pictor idem et antiquorum picturae investigator sollertissimus, experimentis invenit gallae carbonem in hoc usu eximii effectus esse, levissimos scilicet tenacissimosque ardoris et paene expertes favillae (cfr. eius libellus Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Maltechnik II p. 13). quid, si huc pertineat notabile illud Marcelli 23, 21 *gallas, de quibus encaustum fit*? — § 132 an alii *de* (pro *ae* BV) *pondere subtrahunt*? — § 156 punctum post *Taurisci* nomen poni recte iussit Oehmichen stud. Plin. p. 160. apparet enim dignationis gradibus distinctos inde a § 154 enumerari artifices eorumque, qui uno verborum ambitu consociantur, nomina alphabetico ordine procedere, ut simpliciter *artificum* seriem ab Aristone ordiri necesse sit. eadem tenentur proxime antecedentes *Calamis* — *Tauriscus*,

ut haec quoque causa sit, cur Antipatrum non artificibus adscriptum esse a Plinio statuamus. *Antipatro* qui sitne probabiliter a me scriptum, dubitari potest; structurae conveniat etiam *Antipatro poetae* (pro quoque) *Satyrum ... caelasse dictus* (Diodorus), *Stratonicus* (deleto est ante *str*). sed manebit, opinor, controversia, quamdiu hoc loco, sicut aliis multis, ignorabitur, quid vitii in Plinium, quid in librarios cadat. — § 161 (colorem) *candidiorem nigrioremve et crassiorem tenuioremque* B fortasse recte, quoniam inexpectatam particulam *que* aequalitatis gratia in *ve* mutatam esse veri similis est quam contra. sic codices praebent *candidius nigriusque* XVIII 78 (cfr. vol. III p. 494); alia exempla collegit Io. Müller de stilo p. 68 nr. 31, e quibus insignissimum est XVII 139 *de calidis frigidisque et umidis aut siccis*.

LIBRI XXXIV § 5 *ideo autem etiam deorum operi adscripta*, quod S primus e B recepit, ferri posset, si poneretur *adscribi* (sc. solebat), etsi sic quoque magis Plinianum esset *ideoque etiam*. non equidem arbitror iuncturam, quae est *ideo autem*, ullo loco inveniri. ortum esse *autem* videtur ex *etiam* prave iterato, dein mutato. — § 12 si *empta* verum est, sicut videtur, miror in omnibus libris litteram *m* (in *d*) additam esse. an fuit *ut* (= *ὥς*) *ludibrii causa*? apertius ita declaretur, rem aliter evenisse atque Gegania initio opinata erat. — § 19 quod ESellers scripsit *aut elephant*, a palaeographica ratione commendationem quandam habet, sed non opus est correctura, quoniam *sicut* notione copulativa apud Plinium pervagatum est magisque etiam *sicut et*, quod hoc loco recte, ut puto, scripserunt *v.a.S*, nam *et* ante litteras *ele* plus semel sive omissum sive praemisum est: cfr. XXXVII 65 et nota ad XXIV 60, de mendo nota ad XXXIII 80 et XXXVII 78. — § 21 contra B cum ceteris libris posui *ni*, quia in postpositis enuntiatis conditionalibus huius generis *ni* particulae usus tanta frequentia est, ut, ubi nonnullorum codicum fide non careat, praefenda sit; veri certe similis est *ni* in *nisi* mutatum esse quam contra. ex magna exemplorum copia pauca profero: § 34. XVI 28. XVII 5. 96. XIX 128. 152. XXI 184. XXII 107. — § 34 non opus est particulam *quin*, necessariam illam quidem, nisi *sint*, quod est in solo B, delere malumus, cum *U* inserere aut cum *D* mutando efficere ex *quae*; disiunctum fortasse est *quin* in *quae in* ac deinde ablativus positus (praesertim cum *E* positum esset ante *F*), cum olim fuisset *quin Etruriae factitata sint*: de qua structura saepe non intellecta atque etiam a Madvigio adv. crit. III p. 213 ad XXXV 157 temere attrectata cfr. CFWMüller p. 12. sic paucis versibus infra *Italiae* B. *Italia* V. *in Italia* B^h. negari quidem non potest, *dubitandi* locutiones apud Plinium longe saepissime adsciscere infinitivum, sed indubitata fide traditum est XXIV 187

nec dubitatur quin . . utilissimum sit. — § 39 extr. *D*, si scribatur *d*, quod saepe factum est, aegre discernitur a *cl*, unde videntur *v. a. H* recte scripsisse *CL talentis*. — § 41 *fuit*. *Ruit*, quod est in *a*, fortasse non tam interpolantis est quam de sincera scriptura dubitantis, cum *R* et *F* confundi facile potuerint. nec desunt in aliis codicibus duarum lectionum iuxta positarum exempla. bene profecto continentur verba sic distincta: *quem fecerat Chares . . , LXX cubitorum altitudinis. ruit hoc simulacrum . . terrae motu prostratum, sed iacens quoque miraculo est.* — § 49 tribus illis locis, in quibus *circiter* cum accusativo iunctum esse notavi — etsi XIV 73 anno *DE v. a. Bas. (D)* —, oppositi sunt septem II 187. VI 104. XV 1. XVI 100. XVIII 307. XXXIII 83. XXXVI 9, in quibus ablativus certa fide positus est; sed his locis *circiter* suis verbis enclitice interpositum adverbii notionem habet, illis vero praepositionis, ita ut non videatur ex *anno. m. quo (B)* conici posse *anno, in quo* (sc. tempore). — § 55 in *Titi imp. atrio duo . hoc opere*: sic *B*. nec cur *duo* in *B* additum nec cur *duo hoc* in reliquis libris omissum sit, probabilis causa excogitari potest; contra si *duo* corruptum est ex *quo*, facilis existit explicatio: excidit enim *quo* in *VRd* post *atrio*, in *B* autem post *duo* orationi hianti insertum est *hoc* ab interpolatore archetypi. quare revocari malim *quo* cum *h. v. a. S.* — § 70 *canephoram* cum *U* recipi vetat usus, quo *canephorum* sive *canephoron* postulatur. *oporan (Rd)* post Osannum (act. litt. antiq. 1857 p. 595) evidentibus argumentis commendavit Lud. Henr. Ulrichs in edit. Sellersiana. ibidem pro certa emendatione venditatur Traubii coniectura § 71 *Calamis et alias quadrigas bigasque fecit se impari*. si conicias *sibi par*, ut XXXVI 116, vel *arte (effectu) impari* vel si *sem pari (B)*, ortum ex *sine pare*, pro glossemate ad verba *sine aemulo* adscriptum esse existimes, intellegi saltem possit: monstrosos illos ablativos absolutos, grammaticae quoque rationi repugnantes, quis credat? en, habemus in *B* interpolationem e genere earum, quas librarius invitus fere commisit etiam amplius adulteratis litteris, quas in archetypo invenerat iam ita vitiatas, ut non intellegeret. — § 76 addendi *quoniam* (inter *appellatur* et *dracones*) manifesta est causa, omittendi non item. — § 83 totum locum praeter *miraculum* edidi ex *B*. potest etiam *miraculo* ex eo retineri, dummodo deleatur *ut*: cfr. VIII 57 *miraculo cessatum est.* — ibid. desideratur apta orationis membrorum iunctura; fortasse *signorum*. <idem> et *de sua arte composuit volumina*. — § 84 an *Antigonus, qui* <et> *volumina condidit*? fuerat *quidē* corruptum in *quia*, postea deletum est *a*. cfr. XXXV 129 *volumina quoque composuit*. 79 (Apelles) *voluminibus etiam editis*. XXXVI 39 *Pasitelis, qui et quinque volumina scripsit*. aliter XXXIV 68. — ibid. de ansere Boethi celebratis-

imo et qui non desinat remediorum varietate sollicitari tenendum est, neque *vi* neque alium ablativum requiri, nam et XXXV 63 nude dicitur *Hercules infans dracones strangulans* et, ubicumque sic positum est, *strangulandi* verbum de *vi* manibus illata intellegitur. *amplexando* autem, quod quamvis violentum Traubius Sellersiae probavit, repugnat elocutioni Plinii in simili causa constanter *complexu* et *complectendo* usurpantis: cfr. XVIII 155. IX 86. 91. XXIX 138 et VIII 216. 32. IX 146 al.; aliena notione *amplexu* V 48 de Nilo amne, XXXVI 127 de magnete, X 197 de dracone posuit, semel VII 43 *amplexari fortunae munera*. accessit cum maxime novissima — etiamsi ne nova quidem, cum iam H Stein *ex aere* coniecerit — coniectura Aemilii Boisacq Bruxellensis *vi aenum*, quasi vero anser solus, non infans vel potius totum opus, ex aere fuisset! atque ut taceam in hoc sententiarum ordine ac nexu supervacaneam esse aeris mentionem neque ab ullo lectore serio desiderari, Pliniano more dicendum erat *aereum*, non modo de signis, tabulis, clavis, cultris, vasis, sed semper fere positum (XXXII 41 B² praepostere correxit *aeneo* et XXXIV 160 *aeneis* invectum erat edit. Colon.); adiectivi *aenei* exempla non novi nisi *aenea tuba* VII 201 et *aeneo vase* XXVII 47, utrumque fide parum certa; XXIX 35 pro *in aeneo* fortasse scribendum est *in aeno*, ut XXXV 44 *fervente ahen* (B), nam *ahenum* substantivi vice pro cortina dicitur (cfr. Cato r. r. 11, 2), ideoque recte videtur S VIII 192. XI 193 *aenis*, XXIV 111. XXVII 92 *aenae fulloniae* e librorum vestigiis restituisse, XXXI 28 vero *aes* vel *aera* et XII 88 *aerea* probabilius scribi. equidem, postquam initio cum Ric. Meistero amico in eandem coniecturam *vi annosum* incidi, nunc scripsi *eximium* (i. e. eximiae magnitudinis, adultum et robustum, ut prope accedat ad poetae illud ἔργον), palaeographica potissimum ratione ductus: nam *sex anno* (B¹) ita natum est, ut propter falsum numerum *sex* (adhaerente s ab exitu vocis *infans*) librarius sibi videretur legere ANNO pro nno, quae quidem litterae unciali forma quam opportuna fuerint permutationi, exempla docent a me adnotata: § 106 *minii a. minime* VRd. *anni* B. XXXII 37 *annis* VR. *annos* E. *minis* B. XXIX 56 *ansere* RE. *misere* d. *imis aere* V, unde elucet quam vere XIX 121 coniecerit B *anniferorum* pro *minimi ferorum*. — § 103 an *in Cypriis fornacibus* (cyprio BVd. cypria a)? — § 108 *in tantum* pervagata est apud Plinium locutio, sed neque cum verbo *abesse* iungitur neque in exclamationis initio respicere ad praecedentia videtur, sed semper referri ad comitantem particulam *ut* consecutivam. argumento quoque simillimum huic loco est XXV 2 *tantum ab excogitandis novis . . absunt*; alterum exemplum est II 166 *tantumque a periculo decidendi abest* (aqua), *ut . . exsiliat*. quare vereor ne rectius scribatur *parent nominibus hi: tantum*

.. *absunt*. de hoc usu pronominis *hic* cfr. CFWMüller et XIX 129, de mendo etiam supra § 99 *hi si* (B) XXXVI 168 in Bh. *hi r*, al. XII 123 autem fortasse idem est: .. *veneunt*: [in] *tantum expedit licere auct* ibid. extr. quod scripsi *excitetur* (vel etiam *excitatur* per vocalibus: *exatetur* B¹), transfertur ad merces et frumentariorum quod de his mercatoribus ipsis intellet est, qui turpi medicorum inscitia excitari ad fraudem d — § 109 ex *que*, quod VRh exhibent, Ba omittunt, casu quopiam nec interpolandi studio additum esse effeci *squama*, quia sequens verbum *tollit* necesse est per ad alterum unum ex antecedentibus *squama* et *flore*. Diosc. eupor. I 64. 85. 86 itemque Scribon. 51 veri simili (quod sero vidi) post *usus* excidisse *flos*, ut *continuentur et amplius .. impulsus .. tollit* (impulsu VR. -sum Ba. ita primum coniunctim nominantur *et squama et flos*. inverso ordine *flos* et *squama* separatim tractantur. — § 136 scripturae *diphrygem* — *diphryges remanent* — di ita tantum explicari et inter se conciliari posse videmus Plinium adiectivum διφρυγής (sc. προδός) vel adeo substantivum διφρυξ sumpsisse putemus. — § 162 B¹ scripserat *glor* *igum* (recte, sed syllabis, ut assolet, perperam separatim melius separavit, sed scripturam corripit. quid voluerit satis patet: mihi visus est *biturnigum* vel *biturtvgum* scripsit Ianus de B nihil nisi *biturrugum* enotavit.

LIBRI XXXV § 4 inusitate et parum proprie (ne absurde) dicitur *pinacothecas veteribus tabulis consuunt*. 'vet. Dal.' *conferciunt*; potest etiam fuisse *complant*, ut *tabulae pinacothecas implent*, § 7 *tabulina codicibus impleb* XIV 13 (vites) *atria media complentes*. de *p* et *u* inter se mutatis cfr. § 28 *convexa* (V) pro *complexa*. — ibid. extr. vig adv. crit. III p. 211 n. indignabundus iussit cum vet. retineri *furisque detrahat laqueus*: nimirum credebat, quod quam dubium est, in B exstare *laqueus*. arridet sane maxime haec orationis forma, etiamsi non corrigatur Broterio *furisve*, ac revocassem libenter, nisi iustam *dut* tionem moveret codicum V et B mirus in accusativo *laqueus* consensus. hunc quidem, salva reliquorum forma, ferri posse nemo fere negavit nisi SJ, qui verba explicaverunt si scriptum esset *detorqueat*. nec minus contorta efficitur *detra* tio, si, ut accusativus servetur, conicias *furisque detra* *laqueum*, ad exprimendam sententiam, quae videtur necessaria esse: heredem pretiosos clipeos frangere, ut prohibeat *fun* — § 7 *aeternae domus*: de mendi origine (*eterne* = *eteme* = *eti* non opus est verba facere; de vocabuli huius usu cfr. IX 1 *aeternae possessionis*, XXI 100 *aeterna folia*, XXXV 172 *aeterna* *parietes*, alia haud pauca. adverbium *aeterno*, quod Ian

scisse, sed abiecisse video, invenitur uno loco, si recte se
 sit, II 240 *aeterno viret . . fraxinus*. — § 9 scite *id evenit*
 sit *J* pro *devenit* (B), sed exemplis non satis probavit *id*
 assarium esse, cum tamen non sit in multis eiusdem generis,
 XV 22 *ut docebimus fecisse* (*id*) *reges*, XII 66. XXVIII 153.
 XVII 36 *ut (sicut) apparebit*, al. potuit *d* nasci geminata
 o vicinae vocis *homero*. — § 10 nemini offensioni fuisse
maius, discordans illud cum sequenti *quam*, prope incredi-
 est. conieci *utique*; non minus aptum *neque maius . . ullum*
 — § 12 uncus *U* postea ita restringi voluit, ut sola anni
 tio deleretur, propterea quod a Starkio in act. convent.
 ol. Tubing. p. 38—50 de Appii Claudii imaginibus in Bel-
 ae aede disputante demonstratum esset, Appium Claudium
 sulem anni 79 a. Chr. n. intellegi. at nulla anni mentione
 cumque Plinii aequalium posterorumque ea verba legebat,
 poterat non intellegere priscos illos consules anni 494;
 que aut totum enun iatum delendum erit aut numerus mu-
 adus in *DCLXXIII*. — § 16 infelici conatu Holwerda de-
 dit scripturam *invenit* arcessitis ablativis qualitatis *secundam*
 cturam) *singulis coloribus* (§ 15), immemor ille quidem, non
 cturam hoc loco narrari, sed *eas* (i. e. lineas) *colore testae*,
 em usum pronominis quis non barbarismi esse hodierni
 noverit? deinde vero Ecphantus non dicitur primus lineas
 lore rubro duxisse, sed figuras lineis adumbratas intus
 coloravisse, cui rei convenit *inlevit* illud Hauptii, quod re-
 pi reverentia tanti viri motus, quamquam magis mihi pro-
 ri fateor *implevit* (de mendi genere cfr. supra nota ad § 4),
 Isid. or. XIX 16, 2 hunc locum aperte respiciens luculenter
 ad rei proprietatem accommodate: *et nunc pictores*, inquit,
mbas quasdam et lineas futurae imaginis ducunt, deinde
coloribus implent, tenentes ordinem inventae artis. — § 19
loria scaenae habent Silligio teste ah; sed vereor ne a vett.
 dd. e coniectura positum sit. a litteris (*scaena*) minus longe
 liscadat *scaenica*, si putemus sumptis litteris *ic* pro *n* mox
 letractum esse alterum *n* ut supervacaneum. — § 45 *purpurae*
 sc. fulgorem) *facere* scripsi restituto *E*, quod ante *F* absorptum
 est. de qua ellipsi sententiarum nexu flagitata et vere Pliniana
 cfr. nota ad XXV 121, ubi adde XVII 263. XX 155. — § 62
 in B litterarum species ea est, ut videatur B¹ *permutari* scripsisse,
 inde B² fecisse unco addito *permutare*, denique B³ radendo
 revocasse *permutari*. si vero iam B¹ scripserat *permutare* con-
 sentiens cum ceteris libris, scribendum erit *permutare posse*
 <se> *diceret*. — ibid. B¹ videtur *acragentinis* habuisse. — § 75
 haud scio an B¹ scripserit *asianum*, forma rariore, sed apte
 usurpata de picturae genere appellato ab hominibus, qui XXI
 171 *Asiani* nominantur; nam adiectivum, quod est *Asiaticum*,
 ceteris locis inponitur rebus iis, quae ad Asiam terram pro-

vinciamve pertinent: *victoria* § 22, *cerussa* § 38, *cicuta* XXV 15, *mare* V 102, *iurisdictio* V 95. — § 76 qui factum sit, ut *S* adnotaret post *docuit* in *B* esse *autem*, incertum est. nec *autem* ibi est nec quidquam, quo is error nasci potuerit. refert haec dedita opera adfirmare, ne quis a *D* et a me hanc lectionem praetermissam esse putet. — § 85 *fuit enim et comitas illi* expectaveris potius *autem*. an *invicem*, ut XVII 25? — § 86 *init. alia quia* iam diu conieceram perscripseramque, cum viderem etiam Martinum Hertziū, qui suum exemplum editionis Siligianae, ut varia margini adnotata perlustrarem, a. 1893 benigne mihi commodaverat, in idem incidisse. — § 91 qui ablativos *tali opere* . . *victo sed inlustrato* servare volet, traiectione saltem verborum uti debet: *versibus Graecis dum laudatur, tali opere* (<aevis> *victo, sed inlustrato*. qua ratione simul apertius fit, quo errore *aevis* interciderit. — § 92 *etiam* et *famam* aspectu minus inter se discrepant, si fingimus unciali forma scriptum ETIAM acceptum esse pro FĀAM. — § 120 fuit cum pro *umidus* recte conici opinabar *multus*, ut § 137 *sile multus*, vel etiam *nitidus*, siquidem qui *tumidus* dicitur (de mendo cfr. XXXII 85 al.), videri potuerit paulo acerbiorē notari reprehensione. *invictus* quoque a litteris nihil fere recedit nec sententiae repugnat. nam Traubii illud *viividus*, quamvis speciosum, eo satis exploditur, quod Plinius omnino nusquam hoc vocabulum usurpavit, occasione plus semel oblata: colorem dixit XXI 46 *vegetissimum*, XX 42 *validum*. a *vivendi* verbo derivata non alia admisit adiectiva quam quae sunt *vivus* et *vivax*. — § 126 *eam* cum gravitate in initio positum et a suo nomine *picturam* longe separatum fortasse parum respondeat sententiarum naturae et ordini. agitur de 'boum immolatione' Pausiae, quae tabula cur in primis 'spectata' fuerit enarratur. quare crediderim potius fuisse *ea enim* (sc. tabula) vel *ea et* vel nude *ea* (*eam* prave accommodato ad *picturam*) *primus invenit is* (pro *in B*) *picturam*. — §§ 132. 133 distinctionem verborum a Madvigio recte administratam esse certum est: de hoc dubitari potest, num satis probabile sit *quadripedum* deformatum esse in *quadripedem* (BF) et *quadripedes* (Bv). idem efficitur scribendo (<et> *quadripedes*. optime procederent (transposito *idem*): *huic adscribuntur. idem quadripedes, prosperrime canes, expressit*, nisi hoc violentius et neglecta ratione palaeographica (*fidem* codd.) actum esset. — § 140 extr. puncto post *pinxit* posito et mutata verborum iunctura, ut consocientur simul artificum nomina a littera *E* incipientia, scribendum erit: *Eutyichides biga* (<qua>) *m regit Victoria, Eudorus scaena spectatur*. quod certe multo magis arridet quam abruptum illud *bigam: regit*, pro quo iam 'vet. Dal.' voluit *bigam quam* *rit*. duobus nimirum verbis si rem absolvere voluisset, Plinius non minus breviter, sed suo mori convenientius meliusque

dixisset regente Victoria. — §§ 158. 159 huius loci identidem temptati compagem Madvigius adv. crit. III p. 214 ingeniose, sed supra modum violenter et mira in tanto viro iudicii levitate dirumpit evertitque, cum reiceret Plinianissimos, ut ita dicam, illos ablativos absolutos in clausula periodi adnexos sequente enuntiato condicionali, cuius usus pauca posuisse exempla satis est: XXVII 2 *nullo vitae miraculo maiore, si verum fateri volumus*, XVIII 1 *vel per se tantum herbarum immensa contemplatione, si quis aestimet varietatem*, 238 *observatione minime fallaci aut dubia, si quis adtendat*, XXXI 3 *prorsus mirabili natura, si quis velit reputare*. (unde colligitur, ut hoc obiter moneam, non ex B aperto et perspicuae originis mendo recipiendum esse *si qui*, quod alioqui non invenio nisi XXX 49 et ne hic quidem librorum memoria traditum, sed e coniectura Iani positum). cardo rei vertitur in recta interpretatione verborum *adsiduitate satiant* (cfr. XII 81), qua constituta et correcto praeterea *neque pro uel quae* (Bv.a.H) oratio naturali et continuo sententiarum ordine procedit hoc modo: 1) *in sacris etiam hodie fictilibus prolibatur simpulis*. 2) *neque adsiduitate satiant figlinarum opera* profani usus, quae vita cotidie oculis offert summa formarum varietate. 3) *quin etiam defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere*. 4) *maior pars hominum terrenis utitur vasis*. ceterum *quaeque adhuc* (= praeterea) diximus § 159 cum codd. retineri debet, si modo quae nuper A Roosen in Wölfflini archivio X (1897) p. 353 n. 2 de hoc adverbii *adhuc* apud Senecam usu exposuit, in Plinium quoque cadunt, apud quem unum certe invenio huius modi exemplum XXXIII 37 *sunt adhuc aliquae non omittendae in auro differentiae*. — § 191 genuinum fortasse servavit B: *emplastris, quae siccandi causa componuntur, si continentur oculorumque* (pro oculorum quoque) *medicamentis miscentur*.

LIBRI XXXVI § 6 *etiamne tacuerunt .. conlocari*: Handius Tursell. II p. 580 hunc locum et XXVIII 6 *etiamne Graeci suas fecere has artes* attulit, ut doceret apud Plinium *etiamne* induere posse eandem significationem ac *nonne etiam*. recte ille quidem; et addere poterat XIX 54 *etiamne in herbis .. uno asse venali*, ubi ut interrogantis indignationem exprimerem, inductus mendo codicis E (*facere*) invexi infinitivos: restituendi potius sunt indicativi *inventum est* et *fecere*. etsi mirum est, Plinium perpaucis locis *etiamne* sic usurpavisse, cum ceteris unice amaret dicere *non et* (cfr. vol. III p. 492 ad XVI 216), tamen non sine certa ratione id fecisse videtur; voluit enim aliquantum ponderis ponere in gradationis notione, quae est vocis *etiam*. ad eandem igitur normam derigi par est XXI 78, quo loco omnis tolletur difficultas, si deleverimus *in melle* ut glossema verbis *in qua* adscriptum: *parum enim erat genuisse rem, in qua venenum facillime daretur. etiamne hoc ipsa* [in

melle] tot animalibus dedit? est enim sententia haec: non contenta erat natura genuisse mel, in quo (ab hominibus improbis) venenum facillime daretur. nonne etiam hoc ipsa tot animalibus dedit (sc. serpentibus, scorpionibus cet.)? quattuor his exemplis videmus commune esse tempus perfectum, sed XXXIII 40 *etiamne pedibus induetur* (aurum) *atque . . faciet*, ubi manifesta est indignatio aurum etiam pedibus feminarum indui vetantis, haec sententia efficitur tempore futuro, quod e codice B demum receptum est, cum reliqui praesens exhibeant. itaque in simili exemplo, quod superest, XIX 56 *etiamne herba aliqua diviti tantum pascitur* nunc quoque arbitror *pascetur* rectius esse. — § 9 pro *etiamnum* et hoc loco et aliis quibusdam conieci *etiamtum*, quia sententiae ratione postulari videtur, sicut traditur IV 121 *etiamtum incomperta magnitudine*, XIV 76 *Italicis* (vinis) *etiamtum ignotis*, XXV 11 *cum etiamtum quae rigatur Aegyptus illa non esset*, 21 *etiamtum libera Britannia*, item VIII 82. 154 al. ac fuit facilis librariorum error, cum ob vulgarem pronuntiationem (cfr. Velius Long. 78, 19 K.) passim (B¹ fere ubique) *etiannum* scriberetur, *nn* autem et *mt*, litteris parum distincte exaratis ligatisque inter se, prope ad indiscretam similitudinem accederent. aliis locis, ut XXXIII 61. 133. XXVIII 135, scribendum fuit *etiamnunc*, quod luculenta vi temporali certo constat XIV 54. XVI 37. 216. XVII 156. XVIII 11. 107. XIX 13. XXI 4. XXII 8. XXV 11. XXXV 172, al., ut similibus locis aliis etiam *hodieque* vel *adhuc* vel *ad nostram memoriam* posita videmus. particula enim *etiamnum*, quae apud Plinium plus centies invenitur, ut satis cognosci queat eius proprietas, duplici potissimum notione ab illo ita usitatur. ut haud raro postposita suo nomini 1) idem significet quod *praeterea*, *porro*, *insuper* et 2) cum comparativo iuncta intendat augeatque vim simplicis *etiam*. praeterea perpaucis locis nulla certi temporis ratione habita rei statum permanentem universe indicat, ut V 58 (terra) *etiamnum esurit* = 'nondum satiata est' et XXVI 122, ubi *etiamnum* conieci pro *et tantum* vel *etiamtum*. simili ratione explicari videntur XIV 54 et XXXV 158 *durat etiamnum*, quoniam omni pondere in verbo *durat* posito particula tamquam enclitice adnexa non opus erat praesentis temporis notionem aperte designari; locis autem et aliis scriptoribus oratione obliqua citatis XXXIII 36 et XXXIV 36 fortasse sua est condicio. Handius quidem Turs. II p. 580 adfirmavit qualibet notione scriptores promiscue usurpasse *etiamnum* et *etiamnunc*; apud Senecam vero in prosa oratione semper, in poetica si non semper, at certe plerumque *etiamnunc* scribendum esse a Rooseno in Wölfflini archivo X (1897) p. 345—353 expositum est, quem usum Haasius edit. Senecae vol. I praef. p. V noviciū esse iudicavit. sed neutrum cadere in Plinium et utramque formam usu probe distingui compre-

batur librorum auctoritate, ex qua iudicii momentum pendere par est. optimi enim libri, in primis **B**, duplici illa notione supra explicata paene constanter exhibent *etiamnum* (item **M** XIII 95. XIV 54 et 83, ubi duobus fere versibus omissis concluditur ex litterarum commissura *bruma* *aliud*), ut mirum non sit, si quis e diverso contendat hanc formam, etiam manifesta vi temporali, omnibus omnino locis esse reponendam. recentiores tantum codices, qui in re tali haud ita multum valent, variant aliquando pro *etiamnum* falso praebentes *etiamnunc*, ut locos aliquot corrigendos dixi vol. IV p. 499 ad XVI 47. 50. 67. — § 30 numerum XXV vindicavit Chr. Petersen libello de Mausoleo a. 1867 conscripto, ut refert Baumeister monum. antiqu. class. II p. 893 sqq. sed *sexagenos ternos* falsum esse manifestum est; *centenos*, quod unde *U* sumpserit nescio, non minus falsum esse ex conformatione aedificii, qualis describitur, facile apparet. quod pro LXIII proposui CXXS (probabilius fortasse CXXI), repetitum est a Peterseni ratione. quae nisi constare videretur detectis substructionibus, conicerem CXIII, ut laterum numeri fuissent 113 et 107. — § 33 Iani coniecturam *Heniochi* alphabetico artificum ordine bene commendavit H L Urlichs in edit. Sellersiana. — § 35 *Daedalsas* nomen, de quo multum dubitatum est, intactum reliqui, quoniam S Reinach in conventu Acad. Paris. inscriptt. et litt. d. 15. Mart. 1897 — nondum scio quibus argumentis — docuisse fertur, auctori et Veneris Romanae et Iovis, qui fuit Nicomediae, nomen fuisse non *Daedalum*, sed *Daedalsen*. — § 39 paulo minus ineleganter ad Pasitelem fiat transitus, si scribatur *ut traditur*. Varro *admirator* vel (cum **B** & habeat pro *ut*) *id tradit Varro, admirator*. — § 41 extr. valde dubito num dici potuerit *circa Pompeium* pro Pompeii theatro, neque ellipsis, qua *G* scripsit *circa Pompei*, offensione vacat hoc loco, in quo nulla alius theatri mentio fit. an *circa Pompeianum*? — § 43 extr. rectius fortasse *operiret* modo potentiali temporis praeteriti, ut in re eadem XXXIV 83 et VII 85 extr. — § 46 hoc loco, qui est de maculoso marmore, id agit Plinius, ut ostendat sero tandem coepisse apud Graecos marmora in praecipua dignatione esse: Homeri temporibus ait universi marmoris fere nullam fuisse auctoritatem, maculosi non ante Menandrum et Chiorum demum lapicidinis quibusdam apertis. huic sententiarum tenori melius conveniat, cum praesertim picturam Plinius alioqui minime contemnat: *non fuisset picturis* (sc. parietum) *honus ullus ... antiqua marmorum auctoritate*. de *aliqua* et *antiqua* permutatis cfr. XXV 147. — § 50 cum in insula Melo nusquam aut atrum aut aliud omnino marmor inveniri narretur (cfr. Blümneri technol. III p. 45 sqq.) cumque discrepantes scripturae propius absint a *Chio*, quod *H* recepit ex Isidoro, tutissimum erit id revocare, quamquam ne apud hunc quidem fide satis certa probatur.

nam versicoloris Chiorum marmoris mentio (§ 46) non obstat, quominus praeterea atrum quoque speciem in aliis partibus lapidinarum repertam esse putemus, quippe quae non totae illud unum marmor dicantur continuisse, sed tum 'ostendisse', cum exstruerentur Chiorum muri. fuisse vero atrum marmor in Chio testatur Theophr. lap. 7 μέλας (λίθος) διαφανής ὁμοίος τῷ Χίῳ, ubi similitudo ad utrumque, et atrum colorem et naturam translucidam, referatur necesse est. — § 55 (maculas diverso modo) colligunt, non bene illud congruens cum verbis *sparsa, non convoluta, canitie*, ita tantum vindicari posse videtur, ut scribatur aut *convoluta, non sparsa aut expansa, non convoluta*. — § 56 *nigricantis* potuit quidem facile accipi pro *nigricans*, quo facto alterum *n* velut inutile deleri consentaneum erat. sed cum omnes libri (praeter h?) habeant *duri*, **VR** autem *mollis* (fortasse detracto *s* in exitu ante *c*), non improbabile existit: *mollis candidi, nigricantis duri*. — § 68 *amoris in coniuge*: exempla Madvigii gramm. Lat. § 231 n. 1, quibus *U* tueri conatus est inauditum illum ablativum, nihil probant, nam generis sunt alieni. si *in* genuinum est, potest ortum esse ex *ut* (= ὅς) causam amoris apertius indicante, nisi vero praestat cum Pintiano corrigendo reponere accusativum. — § 81 creditur in quattuor verborum continuatione *inter* in **B** prave iteratum esse. ad sententiam vero perquam apte dicatur addito *eas*: *vestigia inter eas* (sc. pyramidas) *aedificationum nulla*. Iani quidem coniectura *in terra* commendari videtur simili mendo **X** 95 *internidificant* (pro *in terra nidificant*), sed terrae mentio hoc loco et supervacanea est nec addit id quod desideratur. an vero cogitari possit de nomine composito, qualia sunt *interlunium, internodium, intercolumnia, intertignia, interfluvius, intermenstruus*, alia? saltem *interaedificatorum* videtur sic dici potuisse. ceterum tollendum fuit punctum post *exstant*, ut ablativis absolutis causa indicaretur. — § 86 CFWMülleri loci huius intricati interpretatio, qua quo rectius *invisum* illud explicaret, coniecit *suspectavere*, redarguitur diversitate temporum, quae est in verbis *possint* et *suspectavere*. et mire profecto diceretur, non posse saecula labyrinthi moles dissolvere, adiuvisse autem Heracleopolitas in hoc dissolvendi labore, qui nullus erat. immo simplicius ac minus artificiose putatur in componendis molibus invictis sua sponte illos exstitisse adiutores, vitiatum autem esse *invisum*, cum non possit idem valere atque *invisitatum*. pro quo facile se offert *inm̄sum* i. e. *inmensum*, nisi malueris *inuictum*, ut § 121 *invicta miracula*; de mendo cfr. *victa* et *vifa* (**B**) XXXVII 115. — § 89 si necesse est, de quo adhuc dubito, *fulsisse* e. q. s. ad Chaeremonem in labyrintho pauca reficientem, non ad primos aedificatores, referri, omnis difficultas evanescet traiectis vocibus luabus vicinis: (*fulsisse*) *fornices, dum quadrati lapides ad-*

surgerent. — § 108 pro verbis *in post uitam* (B) vel *inposuit iam* (r) Madvigius adv. crit. III p. 214 coniecit *inpostura*, 'deceptum pudorem a Plinio dici' interpretatus. cuius sententiae rationem fateor me non adsequi nec adducor equidem, ut hanc vocem, Plinio alias inusitatam, hoc loco recte poni credam. — § 115 infinitivum *sedere* dubitanter retinui, nam fueritne ita Graeco more notione consecutiva usurpatus, valde incertum est. longe mihi maxime probatur Iani illud *sede* (quadraginta milium hominum), vitiose geminata syllaba *re* sequentis vocis *relicus*. — § 133 *in farinam mollis*: offensioni haec fuerunt non solum editoribus vetustis, sed etiam Fröhnero in verbo *appellatur* mendum quaerenti. si *molitus* parum recte conieci, potest etiam *in farinae* <modum> *mollis* proponi. — § 166 *mollitia*, omissum a FdThv.a.G, vereor ne glossema sit interpretandi causa exquisitiori voci *mortalitate* oppositum. quae suspicio verbis deinceps sequentibus *alia mollitia* adeo non refellitur, ut videatur confirmari. — § 171 scripsi cum B² *fortuita* sc. coria. licet tamen lapides intellegere, quibus coria componuntur, nec absurde scribi posse censuerim: (lapides) *tantum frontibus politis, reliqua fortuitos conlocare* (s ante c a librariis omissis). — § 199 extr. *vitrum sulphuri . . in lapidem*: notandum est, eadem verba, nisi quod *sal nitrum* pro vitro et *vertitur* pro *feruminatur* posita sunt, eodem modo XXXI 122 adnexa esse in clausula de nitro narrationis, ubi iam paulo ante (§ 111) eadem observatio haud dubie subest verbis his: (nitrum) *frequenter liquatum cum sulphure coquentes*. inde existit suspicio, hoc quoque loco *nitrum* pro vitro substituendum esse: nimirum ut iterum adnecteretur haec observatio, factum est nitri in vitro fabricando mentione (§ 191); mendi autem origo eo explicatur, quod archetypi librarius, cum toto hoc capite de vitro agi videret, hoc potissimum ut animo teneret inductus est. nec taceri debet, in B voci *uitrum* hoc loco praefixum esse signum crucis +, quod quid sibi velit incertum est. glossemate ea verba in textum venisse non crediderim, quoniam *feruminandi* verbum, plerumque illud male intellectum, glossatorem non redolet. si alterutrum pro interpolato habendum sit, malim XXXI 122 *sal nitrum . . lapidem* expungere, quae verba non uno nomine suspecta sunt. — § 203 singularis apud Plinium usus hoc loco est vocis *ecce*, pro qua B² *esce*, quod cum nihil sit, non potest e coniectura correctum esse. an fuit sc. i. e. *scilicet*?

LIBRI XXXVII § 4 extr. *praelatis multis* (B) probabilius videtur quam *tot praelatis*, si fingimus in ceterorum codicum archetypo *multis* post *praelatis* ob similem exitum omissum fuisse insertumque lacunae explendae causa *tot*, quod sententiae non convenit nisi si Plinium credidisse putamus lectoribus suis notas fuisse gemmas omnes in Concordiae templo ad-

servatas. — § 18 facile est conicere *potavit VII annos*, sed nomen proprium latere in *annos* vel inde patet, quod nuda appellatio *consularis* non est Plinianae consuetudinis. nam plerumque praemittitur nomen ipsum hominis; omisso eo substituitur *vir*, ut VII 183. XV 91, uel numerale nomen (*unus, duo, tres*), ut VII 142. XXVI 5. XXXVI 203, semel *quidam* XI 49 et *senes* XXIX 10. certe nusquam abest nomen, cui adhaereat *consularis*. quin etiam ad nomen proprium apponitur plenior appellatio *vir consularis*, ut XI 213. nec aliter usurpatur *praetorius*: cfr. XX 215. XXII 120. VII 142 et VII 63. XI 223. XIX 35. XX 199. ipsum nomen, cuius exitus tantum hoc loco exstat, plane incertum est; licet etiam de uno e Vipstanis consularibus cogitari (cfr. Tac. ann. XIV 1. XI 23): *potavit* <Vipst>*anus*. — § 40 verborum *forma alias* ultimae litterae *a alias* a B² scriptae sunt in loco raso, fide haud ita certa. ceterum cum vocales *i* et *e* saepe permutatae sint, *principe* recipiendum censeo. — § 41 *persuadere* (B¹L^a), si genuinum est, facile vindicatur inserto *se* post *sperasse*. ibidem quae sequuntur *quamve pueritiam .. reperiri*, pendent ex verbis *eum sperasse quis non miretur*, contorte duabus interrogationibus uno vinculo implicatis. fortasse *quamve* corruptum est. concinnius certe continuetur *ullamve* (de mendo cfr. § 13 *nulla* BL. *qua* dh. *quam* F) aut *usquamve* (omisso *us* post *miretur* ob similitudinem litterarum *ur* et *us*). — § 42 extr. *atque non sidere*: de *non* et *con* permutatis cfr. § 86 *quae contraluceant* (dh), de locutione *atque non* in contrariis orationis membris Plinio familiarissima § 88. 115. 117. XXXVI 198. XXXI 73. VII 94. XVII 91. 135. XVIII 61. XX 57. XXII 108. XXVII 78. XXIX 29. — § 48 *ramenta quoque eius* (sc. sucini): toto hoc capite et ante et post plurali numero *sucina* narrantur. suspicor *ramenta ex iis*, ut XXI 5 *ramento e cornibus*, XXIII 129 *ramenta e ramo* (e Iani coniectura) et passim *radix* vel *folia ex herba arboreve, cinis ex aliqua re, alia eius generis*. — § 52 interpolatio molesta, quam exterminavi, nata est primo e glossa *lyncurium* ad pronomen *id* adscripta vel e titulo marginali, postea varie latius serpsit (in B cumulatim etiam dicendi verbis), quia elliptica structura non intellecta erat. est vero *etiamsi* non uno loco sic a Plinio positum: V 53 *etiamsi non protinus populis, feris tamen et beluis frequens*, ib. 60 *multis (urbibus), etiamsi ignobilibus, frequens*, VII 100 *omnia, etiamsi non prius, attamen clarius fulsisse*, X 17 (aquilae) *cum dracone pugna .. magis anceps, etiamsi in aëre*, XXIII 12 (uvas) *in caelesti aqua servatas, etiamsi minime iu-*
im etiam XXIX 29 *etiamsi alienis locis, tamen et etiamsi victa*, per se nulla offensione. particulis et *quamquam* talem usum apud Plinium per e notum est; exstat *tametsi* quoque particulae

exemplum XVI 243 *similem . . . tametsi tardiore, iniuriam*. — § 56 init. *primum* illud, quod in solo B traditur, habet sane quod offendant. ante vocem *Indici* transposuit D, recte haud dubie ad sententiam, sed nec Pliniano more necessarium est et apertior addendi causa quam omittendi. est fortasse glossema marginale ad vocem *Indici* pertinens et errore in proximum versum superiorem inlatum. — § 64 extr. de hoc loco difficili priorum sententiis enarratis ponderatisque copiose ac dilucide disputavit Blümner *technol.* III p. 313 — 323. cui de summa rei adsensus retinui vulgatam lectionem *supini*. quod nihilo setius propter B conieci *supinis rerum*, id factum est, quia videtur oportere supinos quidem esse homines, qui rerum a tergo et in loco inferiore positarum imaginem in speculis intueantur, sed specula prona potius et rebus reddendis adversa. vis et usus adiectivi *supinus* eorumque, quae opposita sunt (*pronus, infestus, convexus*), satis declarantur locis in annotatione congestis; unde apparet etiam XVIII 47 inter se contraria esse *proclivibus* (si modo recte se habet) et *supinis*, ut verba sic accipienda sint: (fossas) *in solutiore terra saepibus firmari vel proclivibus* (i. e. quas vel proclives esse licet) *aut supinis lateribus procumbere*. quamquam fieri potest, ut in verbis *firmari ine (ne) procibus (proclivis F²) lateat firmari, si sint proclives* (sc. fossae) vel etiam *firmari, aliter prociduas*. — § 71 hoc loco desperato, ut videtur, et cui ne Solini quidem vel Isidori ope satis multum subsidii ferri queat, pro *qui tamen* fortasse scribendum est *quidam non*. negationem iam Barbarus proposuit. — § 72 an *et semper iam* (pro *tamen*) *vilissimi fuere?* — § 89 primus recepi e B *rubentibus* i. e. *cum rubent*, nam locustarum maris crustae non natura per se rubent, sed coquendo demum hunc colorem accipiunt. evidentior fiat loci sententia, si scribatur <ceu> *locustarum*, sicut Plinius passim ea particula utitur ad denotandam similitudinem (VIII 121 *ceu crocodilo*, XIII 54 *ceu culices*, XVI 41 *ceu cupressis*, XIX 45 *ceu lactis*, XXVI 82 *ceu libanotidis* itemque XXVII 85. 93. 111, al.), cumque B¹ semper scripserit *locusta*, potuerit sane *ceu* intercidissee inter *vero* et *locustarum*; sed non opus est inseri structurae per se satis dilucidae, qua non perspecta e *rubentib.* in recentiorum librorum archetypo fictum est *rubentior*, quem comparativum nullo loco alio apud Plinium inveniri memoratu dignum est. — § 91 extr. qualem Sex B ediderat hunc locum ferri non posse iam J recte vidit, cum propter sardam in § 105 demum descriptam coniceret *nec sarda* <iam subtexenda> *est huic gemmae*. sed *differenda* illud, quod est in reliquis libris omnibus, non potest acceptum ferri interpolatoris studio, qui ordinem tantum verborum mutavit, cum sit transitionis ad rem novam eamque cognatam formula vere Pliniana, ut XXXI 106 *non est differenda et nitri natr*

non multum a sale distans. nec obscura est causa erroris, quo *differenda* post *sarda* omisum est. postquam autem § 86 *sardoniches* tractatae sunt, quarum nomen compositum est ex *sarda* et *onyche*, iam deinceps dividuae ex eodem nomine gemmae tractantur: itaque ut § 90 *exponenda est et onychis natura propter nominis societatem*, sic § 91 *nec sarda differenda est, huic gemmae dividua ex eodem et ipsa nomine*, qua ratione et *dividua* suam accipit significationem structuramque et dativum *huic gemmae* (sc. *onychi*) ex pronomine *eodem* aptum esse facile intellegitur. — § 100 *proxima natura eius* scripsi, non ignorans remedium incertum esse. potest etiam conici *propria natura eius*, ut distinguatur sandastros Garamantica ab Arabica. nam *propter patriam quam . . vocant*, quamvis aptum ad sententiam (cfr. § 171), iusto tamen violentius est. ibid. paulo post non expedio, quid agat *narrata*; nondum enim *narrata* est nec religio nec siderum cognatio. facilius sit intellectu *religio nata* (vel *nata a*) *siderum cognatione*. — § 105 nec Sardium nec Babylonis apud Theophr. lap. 30 mentio fit, sed quae praesenti tempore ibi narrantur, universe ac summatim dicta sunt. sic hoc quoque loco interiecta universa observatione verba *hoc metallum . . tradunt* paulo longius respiciunt ad verbum *Sardibus*. si vero nihilo minus *laudatissimae . . aperirentur* e. q. s. una verborum complexione cohaerere putanda sunt, redeundum erit ad lectionem olim vulgatam, qua ad verba *haerentes . . cordis modo* ex antecedentibus tacite suppletur 'repertae sunt', ut *reperiuntur*, quod est in uno B, interpolatoris manu inductum sit. nam *repertae*, quod D ex eo fecit, probabilitate omni destitutum est. — § 129 *et suum genus*: non potest et hoc loco idem valere quod *etiam*. scribendum potius *sed tamen ei suum genus* (sc. est), ut XVI 166 *suum genus sagittario calamo* et ib. 124 *malis proprium genus*. minus veri simile *sed tamen* <hab> *et suum genus*: cfr. X 11 *haliaëti suum genus non habent*. — § 145 *radi* cum U e Solino inseri non videtur necessarium esse; sed cui videbitur, probabilius scribet *abnuer& radi duritia*. — § 146 extr. nec meo nec priorum sanandi conatibus vulnus ad cicatricem perductum est, sed fuco potius occultatum. primum enim triplicis stirpis codices B a d h (et, ut suspicor, F) habent *cum*, non *contra* (in a propter *cum* etiam ablativus *limphatu* positus est); itaque *contra*, quod est in L et in cod. Poll. omisso *cum* (in L etiam *radiantem* omisum est), recte tribuitur coniecturae eius, qui recentiorum librorum archetypum recensuit et correxit corruptive. deinde vero *habentium* (B F d h. *habentiam* cod. Poll.) pro haberi par est, positum illud loquendi genere eodem reperiuntur *lingentium* § 184, *perunctarum* XXX 124, *per-* XXXI 119, *foventium* XXXIV 122 (cfr. supra p. 488 II 106); *habentem* (a) adsimulando fictum est, *haben-*

dam (L) corrigendi studio. denique substantivum illud *lymphatus* nusquam alibi invenitur, nec veri simile est nulla necessitate noviciam hanc et inutilem formam finxisse Plinium, cum *lymphationem* dicat § 51. 61. XXXIV 151 et semel adiectivo (XXVI 52 *lymphatica somnia*), ceteris locis *lymphandi* verbo utatur: XXIV 164 *lymphari homines*, XXVII 107 *lymphantium animorum*, XXXI 9 et XXX 84 *lymphatos*, VIII 185 *repente lymphati*. quibus rebus eo ducimur, ut *lymphatum* pro participio (pertinente ad *animum*) rectius accipi statuamus, post *radiantem* autem ob similem exitum excidisse *sanari animum*, ultima quidem syllaba servata, sed corrupta in *cum*, ut omnia procedant hoc modo: *radiantem*; <sanari anim>um *lymphatum habentium* (sc. aspisatim gemmam). quod U proposuit *habentem vim* (a litteris propius absit *habere vim*), etiamsi interpolatum illud *contra* probari possit, ordine tamen verborum recedit a more Pliniano, cui conveniat *vim habentem* (vel potius *vim habere*) *contra lymphatum*. — § 150 *adalligata proicitur*: sententia obscura est verbis fortasse mutilatis. (an *adalligata corpori dicitur urere vi portentosa* vel tale quid?). — § 158 an *sopito* (permutatis *tis* et *to*)? — § 168 verba, quae in FdHL post *hyaenae* vitiose scripta sunt, in B aut consilio aut propter similem exitum oculorum errore omissa esse veri simile est; neque vero abesse debent, nisi forte in *oculis* corrigendo substituere malumus pro eo quod in omnibus libris est *ex oculis*. cum Solino autem et Isidoro, qui *lapides* exhibent, consentiunt BF in masculina forma participii *subditi*. pro *in uase* liceret conici *in Asia*, nisi Plinius ipse et Solinus Africae potius Aethiopiaeque hyaenam assignarent. quid olim scriptum fuerit, difficile dictu est. an *innati* (cfr. § 187) vel *inlaesi*? — § 175 *habet nomen* esse in B (cfr. § 171), a SD non adnotatum est. — § 183 *liuida* re vera non magis certum esse scio quam *hysgina* (D), etsi in hoc vel adiectivi forma incerta est (cfr. etiam IX 140. XXXV 45). e litterarum vestigiis praeterea elici potest *generum est*, <similis> *lychnidi*: cfr. § 103 (vel XXI 18). — § 188 *ammochryso* commendatur etiam alphabetico ordine in enumerandis nominibus, quae causae similitudine artius comprehenduntur, quoad fieri poterat, observato. — § 191 probabilius fortasse *spartopolian rarioris* (sc. canitiei color), omisso *f* ante *r*, nam *rarior. iroditis* B. — § 200 adverbium *excusate*, aptissimum illud ad rem et non modo a Tacito, Plinio minore, Iustino usitatum, sed munitum etiam simili adverbio *causatus* (praef. § 7), cur editores adhuc spreverint, non intellego.

ADDENDA AD VOLUMEN QUARTUM

In scriptorum testimoniis contextui subiectis sinistro casu omissa sunt: XXIII §§ 57. 58 = Gargil. p. 180, 16—21. — ib. § 59 = Gargil. p. 181, 5 sqq. — ib. § 60 = Gargil. p. 181, 13 sqq. addidit praeterea Detlefsen (Berl. philol. Wochenschr. 1897 p. 621): XXX § 1 = Serv. ad Verg. Aen. III 90. — § 6 = Dionys. Chalcid. in histor. Graec. fragm. (Müller) IV 394. — § 13 = Pompon. Mela III 18. — § 148 = Cato r. r. 73. ib. extr. = Democrit. ap. Colum. VI 28 et VII 3, 12. (cfr. Plin. VIII 188).

Emendationes proposuerunt in censuris huius voluminis scriptis Detlefsen (l. l. p. 622 sqq.) et Io. Müller (Wochenschrift f. klass. Philol. 1897 p. 798 sqq.).

Müller coniecit: XXVII 83 hoc in olla fictili <uel> luto circumlitum *apte coll.* XX 26. — XXVIII 145 communis <uis> et medullarum est. — XXIX 48 simulque vim potus faucibus habeat (& cibi *ErS.* ac cibi *dv.* & cibus *VR.* *an potius delendum?*).

Detlefsen scribi vult: XXX 4 Azonacen *cum EG coll. Keipero philol. 1885 p. 368.* — § 5 Mermerum et Arabum et Typhoeum (Arabantiphocum *ll.v.* ego et *omitti malim*) *coll. de Mermero tract. de mul. in Westermanni paradox. p. 213, de Arabo Plin. VII 196, Aeschyl. Pers. 316, de Typhoeo Tertull. de anima 56.* — § 8 Ostanes (*non Osthane*s). — § 16 *cum Kiesslingio* non obsequi numina aut cerni non posse. ni forte hoc, in illo nihil membris defuit. *si veri vestigia in scriptura POSSENT (Er) quaerenda sunt, malim equidem:* cerni non posse. *fvit* forte hoc in illo; nihil in ceteris defuit. *nam* ni forte *Pliniani usus esse negaverim.* — § 17 violare naturam deam (*eam ll.v. an naturam rerum? cfr. XXVII 146.*) — § 27 hoc idem strigis pinna (*stricis E.*) — § 74 alumine scisso *cum ll.v* (*schisto S*) *coll. XXIII 108.* — § 108 digito medio (*quod ego quoque conieci*) *coll. Schuchio Gargil. Mart. cura boum p. 35.* — § 122 quae gregatim folia <asphodeli> sectantur *coll. XXII 68.* — § 144 *propter vocem* emissus, *quae sequitur:* ter circumlato in aedibus palumbe (*maedis V. medis dE.*) *sed de verbo emittendi sic posito cfr. infra § 148. XXXV 114. XII 59. (XXIX 129. 130. XIII 54).*

ADDENDA AD VOLUMEN TERTIUM

Spicilegii critici in retractando tertio volumine facti aliquam partem lectoribus hoc loco tradere placet, correctis simul nonnullis erratis, quae plagulas quamvis attente correctentem fefellerunt. omissa autem argumentatione satis habeo

indicasse tantum ea, quae nunc mihi emendatiora esse aut certe probabiliora videntur.

XVIII § 291 mira<ri inenarra>bilem benignitatem: *cfr. XXXV 158.* — § 330 pecudes de sole apte coniecit CRück *ephem. gymn. Bavar. 1897 p. 415. ibid. p. 254 vindicavit § 359 inflatumque altius coll. Cic. de divin. I 7, 13.*

XIX § 11 apro saetas, quae ferri aciem vincunt (quae = que = ceu e ll.). — § 22 transponendum temptatum est tingui quoque linum. — § 48 unguentis coni. H; in E, ut in reliquis, est unguenti. quod B coniecerat tingenti sententiae non convenit: *cfr. XXIV 96. scribendum unguente (i. e. pingue faciente) quicquid sit cum quo decoquatur. (ungenti v. a. B).* — § 50 in remediū: *cfr. nota ad XXV 145 (XXIII 156).* — § 54 in his (sc. herbis) quoque aliquas (sc. herbas) sibi nasci tribus negant. — § 58 herbae maxime placebant, quia non egerent igni (herbe corrupto in horti ll. v). — § 69 scandentes parietum aspera <penetrant> in tectum usque: *cfr. XVI 236.* — § 73 extr. rustica supellectile (abl. absol.). — § 79 <ob> hoc serere maxime cupiunt. an vero hūc sc. raphanum? nam hoc (i. e. semen) non aptum. — § 80 differentia <est> semine. — § 90 an inest <ex> longitudine nervus? *cfr. XVI 21. ibid. qui decocto extrahitur (decoctis ll. v, sed siser semper singulari numero usurpatum videmus).* — § 97 est om. E(?) Fv. a. D. | inarescentis DFd. -tes G. -tia E(?) v. an folio inarescente? — § 103 circa ver & (a DF) cum germinent. — § 109 aut capita dilatabant <in> hoc (sc. porro), item in bulbis aut capita dilatabant — hoc idem in bulbis —, nam item semper in initio suum locum habet. — § 121 cum pervenit ad palmi altitudinem (permutatis terminationibus): *cfr. vol. IV p. 488 ad XXVI 86.* — § 122 p. 282, 2 direptis dv. a. Brot. — § 140 teneritas in dote iis (is = si ll.). — § 155 inde vigoris significatio. proverbio usurpant (-pauit ll. v) id vocabulum veluti torporem excitans (-tatis ll. -tantis v). — § 158 an certaminis Nemeaei? — § 161 alterum eius genus silvestre (sc. est). . . Thebaicum. si . . potetur in dolore stomachi, e (in ll. v) Carpetania . . maxime laudatur. — § 165 ceteri fere (ll. v) conyzam (non uero cum QD). — § 176 sicut <in> reliqua terra (i. e. non in hortis) sata. — §§ 182. 183 sic distinguendum: bestiolae innascentes necantur his. Horae rigandi. — § 188 an apio eximunt coqui obsoniis acidum (sc. saporem)?

XX § 19 an tostaque? (quoque ll. v). — § 29 ovis quae feminam pepererit: *cfr. XXVIII 75.* — § 33 unde, quae in proverbium Graecis (sc. venerunt), multa Syrorum olera (undique ll.). — § 34 siser erraticum sativo similis est [et] effectus (genet. qualit.): *cfr. XIX 165.* — § 44 quae et syce coni. G nullo, quod sciam, testimonio. quia sic ē ll. om. Q. delendum glossema pertinens ad noctibus inquietantes. — § 46 cum

vini hemina [potus]: *glossema marginale pertinebat ad v. vel sucus paulo infra.* — *ibid.* renium cum S (renum *ll.*). — § 65 asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperante (-tes *ll. v.*), si crassior pituita sit, scillite: *de participiorum cumulatione cfr. Müller de stilo p. 32 et XXI 166* radice contrita . . inposita, XXXIV 157 aqua inmissa eluente calculos, XXXV 28 supervolante aquila draconem complexa. — § 71 addito <modice> aceto. — § 72 undecim saepe, caule lilii *flagitatur Dioscoridis testimonio.* — § 74 idem si in aceto decoquatur . . , item morbum regium (item *ll. v.*). — *ibid. extr. an* quorum quidem (sc. Magorum) . . aliqui chreston appellant? — § 75 genitura quibus valetudinis modo (morbo *ll. v.*) effluat: *de voce valetudinis 'morbum' significante cfr. XX 199. XXIII 48. 94. 122. XXIV 43. XXVI 9. XXIX 93.* — § 82 p. 326, 16 not. lege eluxatas *ll. v. a. H.* — § 88 si mandetur (-ditur *ll. v.*). — § 100 cocta (tofta *ll. v.*) . . iterum in aqua coquitur. — § 104 vino aqua caelesti temperato: sic d; & aqua FE (*e ditto*gr.). ex aqua *v contra Plinii usum.* — § 122 et in choleris (etiam *ll. v* permutatione crebra). — *ibid. extr. in* vino, <in> duritia. — § 137 sic et . . narium indita iis. suco (sic et *ll. v.*) conlutis dentibus prodest. auribus quoque . . sucus infunditur. — § 147 et si (his *ll. v.*) coagulati potu strangulentur. — § 153 vitia <e> melle decocto et nitro sanat. — § 158 qualiter et substernere (qualit' = qualia *ll. D.*): *cfr. II 106. 139. 156. III 40. XXVII 44. 47. XXX 104. XXXV 3.* — § 161 item (*vel* etiam) ecligmate (et in *ll. v* contra Plinii usum). — *ibid. in-*positis <in> vellere foliis: *cfr. nota ad XXVIII 248.* — § 198 *an* <suco vel liquore> e nigro papavere sopor gignitur? — § 201 ego [tamen] damnaverim collyriis addi (*mutata ditto*gr.): *nam dici debebat collyriis tamen addi ego damnaverim.* — §§ 227. 228 (sucus datur) decoctae comitialibus hemina. sucus (suc; = suci *ll. v.*) hic . . inlinitur. set (et *ll. v.*) sacris ignibus . . folia inponuntur. — § 231 et alterum genus . . vocant; sativo id est minus et acutiore folio (idē similis Ev. itē similis rG): *cfr. Diosc. et paulo infra maius sativo.* — § 237 sternumentis (-utamentis *ll. v.*): *cfr. nota ad XXIV 97.* — § 241 eximie utile scopis ipsius (eius *ll. v.*) . . decoctis. — § 244 sucum addit in (is *ll. v.*) ipsumque ovum infundit <et> mel: *nam inane ovum non pro vase est, sed mensurae vice fungitur, ut fiant aequae portiones. paulo infra: inlinit is* (inlitis *ll. v.*) etiam vulneribus. — § 252 dicitur potum e vino prodesse, clavis pedum inlitū (inlini *ll. v.*), item lienibus . . ex oleo. — § 256 transponendum et urinam ciet ad tormina potum.

XXI § 4 ante erat excidit mos typographi errore non correcto; tum deleta postea incertae fidei (non credo id exstare in B) distinguendum: arborum enim ramis coronari in sacris certa-

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06231 5679